

Frihetens

---

rike :

Frihetens rike

Arwid Lund

© Arwid Lund och TankeKraft förlag 2015

Omslag+typografi: Nils Johnny Ingmar

Sättning: Rasmus Redemo & Nils Johnny Ingmar

Tryck: Bookwell, Finland 2015

ISBN: 978-91-88203-09-0

TankeKraft förlag

Hägerstenvägen 130

126 49 Hägersten

info@tankekraft.com

www.tankekraft.com

Arwid Lund

Frihetens

---

rike

■
■

Wikipedianer om
sin praktik, sitt
produktionssätt
och kapitalismen

Frihetens rike: Wikipedianer om sin praktik, sitt produktionssätt och kapitalismen

Arwid Lund

Dissertation in Library and Information Science presented at Uppsala University to be publicly examined at Gustavianum, Uppsala, Friday, October 2, 2015 at 10:15 for the degree of Doctor of Philosophy. The examination will be conducted in Swedish.

Abstract

Arwid Lund, 2015, Frihetens rike. Wikipedianer om sin praktik, sitt produktionssätt och kapitalismen. [Realm of Freedom. Wikipedians on their practice, mode of production and capitalism] Written in Swedish with an English summary. Tankekraft Förlag 2015.

This study is about voluntary productive activities in digital networks and on digital platforms that often are described as pleasurable, creative and playful. The aim of the study is to relate the peer producers' perceptions of their activities on a micro level in terms of play, game, work and labour, to their views on

Wikipedia's relation to capitalism on a macro level, to compare the identified ideological formations on both levels and how they relate to each other, and finally compare the identified ideological formations with contemporary Marxist theory on cognitive capitalism. The intention is to perform a critical evaluation of the economic role of peer production in society.

Qualitative and semi-structured interviews with eight Wikipedians active within the Swedish language version of Wikipedia constitute the empirical base of the study together with one public lecture by a Wikipedian on the encyclopaedia and a selection of pages in the encyclopaedia that are text analysed. The transcribed interviews have been analysed using a version of ideological analysis as it has been developed by the Gothenburg School. The views on the peer producing activities on the micro level has been analysed in a dialecti-

cal way but is also grounded in a specific field model.

Six ideological formations are identified in the empirical material. On the micro level: the peripheral, bottom-up- and top-down-formation, on the macro level: the Californian likeness ideology, communism of capital and capitalism of communism. Communism of capital has two sides to it: one stresses the synergies and the other the conflicts between the two phenomena. The formations on the macro level conform broadly to contemporary Marxist theory, but there are important differences as well.

The study results in a hypothesis that the critical side of communism of capital and the peripheral and bottom-up-formation could help to further a more sustainable capitalism of communism, and counteract a deeper integration of the top-down-formation with Californian likeness ideology. The latter is the main risk

of capitalist co-optation of the peer production that is well underway as the manifestly dominant formations on the macro level are Californian likeness ideology and communism of capital.

Keywords: Wikipedia, Wikipedians, Peer Production, Communism, Capitalism, Play, Game, Work, Labour, Ideology, Ideology Analysis, Digital Labour, Autonomist Marxism, Marxism, Historical Materialism

Arwid Lund
Department of ALM
Uppsala University
Thunbergsvägen 3H
SE-751 26 Uppsala

Distribution:
Tankekraft förlag
Hägerstensvägen 130
126 49 Hägersten

UPPSALA
UNIVERSITET

TANKEKRAFTFÖRLAG

The struggle for "an other life" and "an other world", the fight for political transformation and the transformation of the self, must go beyond both political representation and linguistic representation in favor of new forms of organization particularly attentive not only to the utterances produced but also and in particular to their modes of production.

Maurizio Lazzarato, Signs and Machines

Till Kerstin och Torbjörn Lund

Förkortningar	21
Lista över modeller och tabeller	23
Förord	25
Del 1: Utgångspunkter	29
1. Inledning	31
Varför Wikipedia?	37
Syfte och frågeställning	41
Forskningstraditionen	43
Teoretiska och metodologiska utgångspunkter	54
Centrala begrepp	57
Leka	59
Tävla	60
Tillverka	61
Lönarbete	62
Studiens upplägg	63
2. Bakgrund: Encyklopedier, digitalisering och marxismens kritik av informationssamhället	71
Modernitetens encyklopedier	72
Det analoga skiftet	74

Den digitala revolutionen	75
Encyklopedierna och World Wide Web	81
Brott och kontinuitet med traditionen	84
Wikiworld?	88
Historiematerialismens centrala begrepp	93
Frågan om teknologisk determinism	94
Marx och informationsteknologin	97
Bra och dåligt i Mandels syn på kapitalismens	97
Kapitalismens faser	102
Fordism och postfordism	103
3. Tidigare forskning	113
Peer production	113
Wikipedia	115
Encyklopedi eller social plats?	116
Relationen mellan idealitet och kommersialism	122
Wikipedia och kapitalistisk infrastruktur	126
Redigeringsbeteenden	127
Vem är wikipedianen?	127
Vad motiverar wikipedianen?	130
Produktionen och kvaliteten i dess resultat	132
Botar och verktyg i ordningens tjänst	138
4. Teori: Den kognitiva kapitalismens utsida förstådd genom ideologianalys	147
Kapitalets kommunism	154
Den sociala arbetarens immateriella arbete	157
En påstådd mutation i värdeproduktionens karaktär	159
Kommunismens kapitalism	162
Allmänningar och den formella underordningens återkomst	168
Den jämlika produktionens relation till kapitalismen	171
Ideologier och ideologianalys	180
Modeller	186
5. Metod: Studiens arbetsprocess och dess verktyg	199
Forskningsprocessen	201

Intervjuerna: ett kvalitativt och kritiskt perspektiv	207
Informanterna	209

Del 2: Ideologianalysen **217**

6. Homo faber och homo ludens **221**

Den välartade homo ludens	223
Den vanartige homo ludens	225
Olika konstruktiva varianter av homo ludens	227
Den personliga utvecklingsgången	229
Lekfulla antigåvor skadar den sociala tilliten	236
Social samvaros relation till tillverkning och lek	238
Fotografering som mer lustfyllt, vardagligt och kravlöst	242
Relationen mellan professionalitet och lekfullhet	245
Periferins kritik	245
Den kluvna kärnan	250
Kärnans förståelse av nybörjarnas situation och gemenskapens karaktär	255
Konflikt i kärnan	257
Relevanskriteriet	263
Crowdfunding utanför WMFs kontroll	265
Lek och tillverkning: Ideologisk positionering utifrån modell	266
Renodlad och ansvarslös lek	267
Lektillverkning	267
Tillverkningslek	268
Renodlad ansvarsfull tillverkning	269
Konflikter	270

7. Homo contendens möter homo ludens, homo faber och homo economicus **277**

Homo contendens och homo ludens	277
Organiserade tävlingar I	281
Tävling och lek: Ideologisk positionering utifrån modell	284
Lektävling	284
Tävlingslek	284
Homo contendens och homo faber	285
Det kvinnliga <i>andra</i> i en tävlingsinriktad redigeringskultur	289

Organiserade tävlingar II	291
Veckans tävling som ett sätt att höja produktiviteten, arbetsleda och skapa gemenskap	294
Uppdraget som tävlingsledare	296
Strategidiskussionen i WMF Sverige, inte i gemenskapen	298
De digitala rosetterna: ett sätt att fördela och uppvisa status	299
Tillfälliga och specifika kampanjtävlingar	300
Tävling och tillverkning: Ideologisk positionering utifrån modell	302
Tävlingstillverkning	303
Tillverkningstävling	303
Homo contendens och homo economicus	304
Inre tävling motverkas av löneformen	305
Organiserade tävlingar III	307
Tävling i företagshistoria utvinner konkret arbete ur företagsanställda	308
Tävling och lönarbete: Ideologisk positionering utifrån modell	309

8. Homo faber och homo economicus	317
En relation mellan artiklar snarare än deltagare	318
Produkt eller process?	320
Total automatisering eller automatiskt vägledad arbetsdelning?	326
Professionalismen och politiken	331
”Wikipedia ska inte vara en kanal att bli känd genom utan vi ska ju skriva om dom som redan är kända”	333
Spam och skönskrivningar: problem och möjligheter	335
Reklam är dåligt för Wikipedia	338
Trovärdigheten förstärks av lönarbetet	342
Konkurrens om den fria tiden?	344
Inget tvång och inga hierarkier	345
En framtid i professionaliseringens tecken	347
Återbesök hos den icke alienerade produktionen	351
Status, anställningsbarhet och karriär	353
Växande jämställd produktion ger fler karriärvägar	357
Är det bra med ett ökat antal karriärvägar?	359
Anställda inom allmänningen	360

Lönarbete: bra eller dåligt, eller beror det på vad som ska göras?	361
Lönarbete: En fråga om vem som betalar?	381
Krävande samarbetspartner eller indirekt krävande arbetsköpare	387
Gråzon kring företagsredigeringar	388
Att skriva om sitt lönarbete	396
Ett företags tankar kring Wikipedia	398
Artikeln om företaget XX	400
Wikipedias ideella karaktär ifrågasatt	404
Avslutning om hur öppenhet, frihet och gratis produktion värderas	407
Tillverkning och arbete: Ideologisk positionering utifrån modell	409
Tillverkningsarbete	409
Relevans och marknadsföring	410
Trovärdigheten och antalet deltagare	411
Karriärvägar och lönarbete	413
Arbetstillverkning	415
Socialt och ekonomiskt kapital	417
Konflikt	418
Karriärvägar och lönarbete	419
9. Homo ludens och homo economicus	433
Arbete och lek: Ideologisk positionering utifrån modell	438
10. Komplement eller alternativ till allmänningens utsida?	445
Kapitalistisk och ideell crowdsourcing och crowdfunding	456
Sammanfattning och ideologisk positionering	464
Den pekuniära relationen mellan företag och Wikipedia	465
Strukturumvandlingar	478
Den pekuniära relationen: Ideologisk positionering	483
Den informationella relationen mellan företag och Wikipedia	485
Kontrollen av kommersiella bearbetningars följande av copy left	491
Free speech i praktiken?	493
Den informationella relationen: Ideologisk positionering	502

Den organisatoriska relationen mellan företag och Wikipedia	503
Styrkeförhållanden	504
Perforerade gränser	506
Wikipedias produktionsförhållanden vitaliserar kapitalismen	508
Den organisatoriska relationen: Ideologisk positionering	514
Alternativ till kapitalismen?	516
Sammanfattande diskussion och ideologisk positionering	525

11. De ideologiska formationerna tar form **533**

Mikroplanet	533
Visualisering av mikroplanets ideologiska positioner	534
Kodschema över ideologiska positioner	536
Ideologiska formeringar	546
Makroplanet	556
Kapitalistisk och ideell crowdsourcing och crowdfunding	557
Ideologiska formeringar	557
Den pekuniära relationen	558
Ideologiska formeringar	558
Den informationella relationen	559
Ideologiska formeringar	559
Den organisatoriska relationen	561
Ideologiska formeringar	561
Alternativ till kapitalismen?	562
Ideologiska formeringar	562
Mikronivåns ideologiska formationer	563
Visualisering av mikronivåns ideologiska formationer	567
Periferins formation	570
Bottom up-formationen	572
Top down-formationen	573
Makronivåns ideologiska formationer	575
Den kaliforniska likhetsideologin	577
Kapitalets kommunism	578
Kommunismens kapitalism	580
Visualisering av makronivåns ideologiska formationer	581

Jämförelse av mikro- och makronivåns ideologiska formationer	584
Slutsatser	593
Den marxistiska samtidsanalysen jämförd med ideologianalysens resultat	595
Sammanfattning av hur de olika formationerna liknar och skiljer sig åt	596
Sammanfattning av hur de olika nivåernas formationer relaterar till varandra	602
Insikter från ideologianalysen	603
Den vidare relevansen av undersökningens resultat	606
Avslutning	610
Bilaga 1	615
Bilaga 2	629
Bilaga 3	633
Käll- och litteraturförteckning	645

Application Programming Interface	API
Biblioteks- och informationsvetenskap	B&I
Common-Pool Resources	CPR
Corporate Social Responsibility	CSR
Free and Open Source Software	FOSS
Free Software Foundation	FSF
General Public License	GPL
GNU's Not Unix!	GNU
Informations- och kommunikationsteknologi	IKT
Information retrieval	IR
Information Needs, Seeking and Use	INSU
Informationssökningsprocessen	ISP
Nationalencyklopedin	NE
Peer Production License	PPL
Riksantikvarieämbetet	RAÄ
Stop Online Piracy Act	SOPA

Modeller

Modell 1. Typologi utifrån studiens centrala begrepp	187
Modell 2. Fältstruktur utifrån relationerna mellan de fenomen som huvudbegreppen refererar till	189
Modell 3. Matris för kartläggning av ideologiska positioner och formationer inom fältstrukturen	191
Modell 4. Relationerna mellan studiens centrala begrepp: leka, tävla, tillverka och lönarbeta	219
Modell 5. Visualisering över antalet ideologiska positioner på mikronivån	535
Modell 6. Modell för de ideologiska formationernas utbredning på mikronivån	569
Modell 7. Modell för de ideologiska formationernas utbredning på makronivån	583
Modell 8. Mikro- och makronivåns ideologiska formationer jämförs visuellt	585

Tabeller

Tabell 1. Kodschema över ideologiska positioner på mikronivån	537
Tabell 2. De identifierade ideologiska formationerna	584

Det går att lära sig en hel del genom att läsa Wikipedia. Om ett glokalt fenomen från min hemstad står det:

Gävle Goat

1966 Stig Gavlén came up with the idea of a giant goat made out of straw. But it turned out that Gavlén organisation did not have enough funding for the goat. Then Harry Ström, who at that time was the chairman of the Södra Kungsgatan Ideella Förening (a non-profit society), decided to pay the whole cost for the goat out of his own pocket. The goat stood until midnight of New Year's Eve, when it went up in flames. The perpetrator, who was from Hofors, Gästrikland, was found and convicted of vandalism. The first goat was insured and Ström got all his money back.

1967 Nothing happened

[Citation needed] The best of Wikipedia's worst writing

Året därpå föddes jag. Tiden gick och jag träffade rätt personer som berättade att universitetet kunde vara en grej att prova på. Efter en hel del utflykter åt annat håll, i andra ärenden, ledde det till detta avhandlingsarbete i *Biblioteks- och informationsvetenskap*. Arbetet har bjudit på sina upp och nedgångar och kommer att ta tid att utvärdera. Men känslan av privilegium i att fördjupa

sig inom ett självvalt ämne och bygga upp sin förståelse av det under ett inte ringa antal år har funnits där hela tiden. Ett tack går därför till alla skattebetalare.

Det finns många människor som jag har mött på vägen och har en hel del att tacka för. Det var Jan Nolin som tipsade mig om utlysningen och gav goda råd i samband med det. Sanna Talja dök upp på min första doktorandkurs inom NORSLIS-samarbetet och hade tagit sig tid att läsa allas texter som hon dessutom gav muntlig feedback på som var peppande. En tid därefter var det dags för doktorandforum i London arrangerat av bland annat Jutta Haider där Jack Andersen gav mig rådet att ”go all in” när det gällde marxismen, vilket jag också gjorde. En bit in i avhandlingens korsades sedan min väg av Eran Fisher som tipsade om COST-samarbetet och deras stipendier för mindre vetenskapliga arbeten, vilket ledde till kontakt med Christian Fuchs vars esprit och stöd tillsammans med Ursula Huws långa erfarenhet och kontaktnät har röjt väg för många fler än mig inom akademien. Fuchs bidrog även med vetenskaplig vägledning och input som på flera sätt har varit av avgörande betydelse för mitt arbete. Vidare bidrog Johan Söderberg, Jakob Rigi och Maxigas i dessa sammanhang med många nya tankar och resonemang. Under de sista åren av min tid som doktorand har ett samarbete med systerinstitutionen i Lund utvecklats som har gett mycket energi och nya insikter i ämnet med alla dess svartkonster: ett stort tack utgår till Olof Sundin, Jutta Haider, Björn Magnusson Staaf och min tredje handledare Fredrik Åström (som i förenad ansträngning med de andra handledarna och Jack Andersen fick mig att överge de mest ingående beskrivningarna av marxisters beskrivningar av Marx beskrivning av historiska övergångar).

På heminstitutionen i Uppsala (Institutionen för ABM) har under alla dessa år Riitta Mertanen funnits med sin totala kontroll på ekonomiska och administrativa detaljer som annars riskerar att ta så mycket tid och energi i anspråk. Hon har flankerats av Görel Tunerlöv som med stor finess vet hur en talar med kopian så att denne lyssnar, förklarar för projektorn att den ska fungera och i största allmänhet sprider lugn med sin stora generositet. En generositet som har kompletterats av den genuina omtanken och klokheten hos nestorn inom doktorandkollektivet och den sociala dynamiken på institutionen: Bertil Wergelius. När vi ändå är inne på doktorander som inte är doktorander ska Samuel ”i själ och hjärta alltid doktorand” Edquist tackas för inspirerande YouTube-klipp, vänsterkuriosa och tips rörande både Raymond Williams och Fredric Jamesons författarskap. Stödet från doktorandkollekti-

vet i Uppsala och på senare tid i Lund har vidare varit ovärderligt för att få perspektiv på det märkliga livet i kunskapsfabriken. Stort tack går till Kristin Johannesson, Björn Hammarfelt, Maria Ryman, Olle Sköld, Christer Eld, Anci Norlén och Lisa Börjesson.

Inga-lill Aronsson går vidare definitivt till historien för modet att släppa lös mig på kulturarvet, medan Åse Hedemark erbjöd kompassen till B&I-litteraturens förlovade värld samt påhugg inom teori och metod. Institutionens alla prefekter har slutligen utgjort ett förtjänstfullt stöd under perioden. Kerstin Rydbeck, Christer Eld och Ulrika Kjellman tackas unisont.

I kategorin ”uppsalabor som inte hör hemma just på ABM-institutionen” förtjänar Sara Brunt hedersomnämmande för goda råd och tips när det behövdes som mest, medan Josef Eskhult på institutionen för klassiska språk får ett tack för en spännande utflykt i ett utdött språks olika mysterier. I den mycket inkluderande kategorin ”folk som inte bor i Uppsala” utgår tack till Andreas Malm för litteraturtips och politiska diskussioner, Rasmus Fleischer för insikten att jag skulle fortsätta med ideologianalysen, Magnus Hörnqvist för råd inför doktorandstudierna, Mats Deland för perspektiv på akademien med lokal förankring, Synnöve Almer för tips på informanter, Mirjam Grocher Schildt för hennes moves, och Rasmus Redemo och Oskar Söderlind på *Tankekraft förlag* som valde att satsa på manuskriptet. Rikard Warlenius, som kvalar in i underkategorin ”vi som helst aldrig lämnar Stockholm om vi inte måste”, tackas för en vänskap och pågående diskussion som varat i dryga tjugo år och som fortfarande bryter ny intellektuell mark. Roger Magnusson tackas för en lika lång och djup vänskap samt för kritisk genomläsning av manus och hälsosam respektlöshet mot alla former av akademier.

Med nya kategorier på upphällningen (eller?) är det bäst att försöka få ett avslut på detta förord. De nio informanterna vars tankar och uttalanden avhandlingen bygger på tackas varmt för sitt engagemang, tålmod och generösa inställning till projektet. Avhandlingsarbetet hade vidare tagit minst lika lång tid som kandidatuppsatsen om det inte hade varit för två utmärkta handledare. Eva Hemmungs Wirtén har med sin överblick på skrivprocessen och förmåga att strukturera arbete och text varit till ovärderlig hjälp, medan Isto Huvila har funnits där med sin breda förståelse av forskningsprocessen, insatthet i litteraturen och forskningsmiljön kring Wikipedia. Min djupa tack-samhet går till er båda.

Slutligen Jenny, Vera och Viktoria Salmson som, i med och motvind, var med mig genom hela skrivprocessen och livade upp med helt andra processer.

Del

1:

1

■

Playbour, vad är det för en främmande fågel? Existerar den överhuvudtaget eller är den en fantasi? Ska den åtrås eller undvikas? Finns det några släktingar till den?

Metaforer är svåra att använda. Begrepps relation till det betecknade ännu svårare. Den här studien intresserar sig för produktiva aktiviteter i digitala nätverk och på digitala plattformar som ofta beskrivs som lustfyllda, kreativa och lekfulla. Själva begreppet *playbour* lanserades första gången av spelforskaren Julian Kücklich i en artikel om den växande spelindustrin, dess kapitalkoncentration och det ökande antal spelare som inte längre nöjer sig med att konsumera spelen utan hellre vill producera egna spel med de verktyg som spelindustrin tillhandahåller, eller i avsaknad av sådana skapar sina egna verktyg. Han påpekade att "computer game modification" eller "modding" var en viktig del av spelkulturen men också i ökande grad fungerade som värdeskapande källa (Kücklich 2005). Samtidigt brukar lek definieras som en icke-instrumentell och spontan aktivitet, medan tillverkningen av bruksvärden och värdeskapande arbete, som kontrolleras av främmande intressen, är instrumentella och i det senare fallet exploaterande. Sammanskrivningarna av de olika begreppen säger en hel del om perspektivet hos de som uttalar dem: *playbour* rymmer föreställningar om en lekfull kapitalism.

I denna intervju-baserade ideologianalys av svenskspråkiga Wikipedia undersöker jag hur wikipedianer uppfattar både sina egna lekfulla och produktiva

aktiviteter, samt sin och hela Wikipedias relation till kapitalismen. Studien genomförs inom Biblioteks- och informationsvetenskap.

Mitt intresse för de bakomliggande idéerna till studien började ta form runt 2007 när alla talade om webb 2.0 och user generated content i form av aggregering av information, olika sändningsmodeller och interaktiva rum (Tkacz 2010, s.41; Lindgren 2014, s.612). Synergier tycktes bli upptäckta lite varstans i den digitala delen av ekonomin. Föreställningarna gick i hög grad tillbaka på vad som på 1990-talet kallades för *den nya ekonomin*, den som Richard Barbrook och Andrew Cameron kallade för *The Californian Ideology* (Kelly 1997; Kelly 1998; Barbrook & Cameron 1995). Då, på 1990-talet, släpptes förbudet mot kommersialism på internet och en ung generation av 20 till 30 åringar startade mikroföretag inom det ”empty frontier space opened by internet commercialization”. I den resulterande guldruschen investerades enorma mängder kapital i vad Tiziana Terranova kallar för en typ av generaliserad gambling. Kapitalet användes för att finansiera arbetarkulturer eller ”ludic cultures” som var väldigt annorlunda än tidigare sådana. De nya kulturerna bottnade i en motkultur som gick tillbaka till persondatorns födelse runt 1980 (Terranova 2010, ss.153–54).

I urbana omgivningar inom ekonomins framkant och inom Richard Floridas ”kreativa industrier” har sedan dess frodats en no-collar-mentalitet och en arbetsstil som liknar den bohemiske konstnärens, vilken Andrew Ross karakteriserar som parian för nio-till-fem-världen. Den nya informella inställningen gick tillbaka till 68-generationens protest mot löpande bandet och vägran att fungera som maskiner. Kulturen tog intryck av de icke-traditionella vanorna hos datorprogrammerare och arbetsredskapet framför andra var datorn och den nya informationsteknologin. För dessa så kallade *digital artisans*, vilka i likhet med postindustrialismens förespråkare på 1970-talet såg teknologin som nyckeln snarare än klasskonflikten till arbetarnas frihet, flöt fritid och arbetstid ihop och dotcom-entreprenören utvecklade nya former av självutbildning och självexploatering (Ross 2004, ss10–11; Terranova 2010, s154; Florida 2002).¹ ”Communism’s utopian aspirations could, it was claimed, be realized without conflict, within the boundaries of capitalism through social media self-organization” (Dyer-Witheford 2015, s. 9). Cybernetiken tänktes avskaffa klassamhället och lönerelationen kompletterades av mer variabla inkomster från ränteextraherande aktieaktiviteter och optioner i företagets framtid (Terranova 2010, s.154).

Wired-redaktören Kevin Kelly gav stor vikt åt Moores och Metcalfes lagar rörande prestandan på datorer och värdet av nätverk, vilket togs till intäkt för

värderingen av IT-bolag i slutet av 1990-talet, vilken ökade exponentiellt ända tills kraschen kom.² I den nya *nätverksekonomin* var det enligt Kelly kommunikationen mellan datorer, snarare än själva datorn, som var det viktiga, tillsammans med innovationerna. Kraften kom från överflödet i nätverkseffekterna, där fler noder och ökad användning innebar ett ökat värde. I nätverksekonomin sinade marginalkostnaderna och industriella objekt kom med tiden att lyda under "the law of plentitude" (Kelly 1997; Wikipedia-bidragsgivare 2013). Kellys sjunde lag stipulerade att olika tjänster blev mer värdefulla ju mer "plentiful" de var, i kombination med att de blev bättre och värdefullare ju billigare de blev, vilket innebar att det mest värdefulla var det som gavs bort (Kelly 1997). I denna nya ekonomi fanns inte längre några konflikter men desto mer "ränteinkomster" från reklam.

Nätverksformen spelar här en central ideologisk roll. Eran Fisher beskriver den nära, närmast organiska, relationen mellan det han kallar den digitala diskursen och nyliberalismen. Han jämför Friedrich Hayeks lära med Kellys bok och artiklar i magasinet *Wired*. Fisher menar att begreppen spontan ordning och kaos överbryggar mellanrummet mellan de två. Den spontana ordningen finns närvarande redan i Smiths osynliga hand, men Fisher påpekar att Hayek kritiserar neoklassikernas betoning på jämvikt till förmån för idén om att marknader alltid befinner sig i ojämvt och en ständig process av upptäckande. Både den digitala diskursen och nyliberalismen ser den spontana ordningen som inbegripen i ett ständigt flux och rekommenderar flexibilitet, laissez-faire och statens lämnande av det civila samhället. Perioder av ekonomisk turbulens tolkas som att marknaden befinner sig i en godartad och progressiv process, där det gamla ersätts av det nya. Den digitala diskursen överträffar till och med de nyliberala argumenten genom att koppla samman dem med nätverksteknologin, inom vilken kapitalismen internaliseras och får en teknologisk beklädning, och nätverksformen där företagare och arbetare framställs som jämställda noder på ett horisontellt plan trots att forskning visat att detta är fel (Fisher 2013, ss.63, 69, 74–75, 81–82, 100, 130, 136).

Andrew Ross tar även han upp relationen mellan arbetsmarknadens parter och hävdar att dotcom-kraschen utgjorde en utmärkt grund för en arbetets disciplinering. Bland postindustrialister på 1970-talet ansågs det att den "naturliga arbetslösheten" låg under fyra procent, medan myten inom den nya ekonomin gjorde gällande att outsourcing av materiell produktion till perifera delar av världsmarknaden kunde ersättas av högkvalitativa white-collar-arbeten som var öppna även för blue-collar som omskolade sig inom servicesektorn.

För de som efter kraschen 2000 behöll ett jobb högt upp i värdekedjan (värde som produceras inom branscher längre ner i kedjan omfördelas till de högre upp) blev arbetet istället osäkert med visstidsanställningar och regelbundna uppsägningar som en reaktion på marknadsvängningarna i en miljö som är väsensskild från tiden med låg arbetslöshet.³ Arbetet har idag blivit intensivare inom självstyrets ramar. Och om exploateringen av de tidiga programmeringspionjärerna har kallats *geeksplotation*, skedde det under 00-talet en ”industrialization of bohemia”, vilken sätter ett frågetecken kring det hantverksmässiga i informationsarbetarnas vardag (Ross 2004, s.vii–viii, 10). Ursula Huws påpekar att ”kreativt” arbete innehar en motsägelsefylld position i dagens ekonomi. Kapitalet kombinerar ett behov av ständigt nya kreativa idéer som är omöjligt att tillfredsställa tillsammans med ett behov av kontroll av den intellektuella egendomen och arbetskraften, arbetet måste på lika motsägelsefulla vis hitta en balans mellan begäret till självuttryck samt erkännande och behovet av försörjning (Huws 2014, s.101). De ”kreativa” arbetarna fyller olika roller inom kapitalets restrukturering av värdekedjan. De ska uppfinna nya produkter, de ska kundanpassa och förbättra produkterna för skilda ändamål och marknader, tillhandahålla innehåll för olika media, utbilda och tillhandahålla information till allmänheten och utveckla nya system och processer (alternativt anpassa gamla sätt för nya syften) (Huws 2014, ss.106–09).

Nick Dyer-Witheford tar resonemanget om den nyliberala globaliseringen ett steg längre och påpekar att dagens *Weltgesamtearbeiter*, världens totalarbetare, skiljer sig från gårdagens globala totalarbetare genom den grad av systematisk sammanflätning som existerar mellan de enskilda arbetena. Dagens kollektiva arbete är transnationaliserat, brokigt nyanserat (tack vare en komplex arbetsdelning), feminiserat genom sin integration av kvinnor i både avlönat och oavlönat hemarbete, mobilt och migrerande inom och mellan länder, prekärt till följd av en kronisk reservarmé av arbetslösa och deltidsarbetande visstidsanställda, orsak till en natur- och klimatkris, och, slutligen, sammanflätad av ”2 billion Internet accounts and 6 billion cell phones” (Dyer-Witheford 2014, s.166). Arbetsenheten är inte längre fabriken, inte ens den sociala fabriken, utan snarare den planetariska fabriken. För världens totalarbetare är värdekedjan, precis som det löpande bandet för massarbetaren, den tekniska basen för en ny klassammansättning (Dyer-Witheford 2014, ss.166–67):⁴

In its ur-form the value-chain headquartered research, design, and marketing in the high-wage areas of the global economy, subcontracted manufacturing, assembly, and

back-end office functions in new industrialized territories, where they could be rapidly scaled up or down with market fluctuations, and sent mining and waste disposal to abyssal sacrifice zones (Dyer-Witheyford 2014, s.167).

Hela processen illustrerar de tre sätt som Marx pekade ut som motkrafter i förhållande till lagen om profitkvotens fallande tendens.⁵ Optimismen fortsatte att flöda, det mesta var win-win. Terranova menar att den nya ekonomin rekalkibrerades efter kraschen 2001. Det var slut med varianter på gamla predigitala affärsmodeller. Istället seglade begrepp som den sociala webben upp och den allmänna idén var att skapa världar av sociala relationer på basis av digitala plattformar och miljöer som attraherade stora massor av användare (Terranova 2010, s.155). De digitala nätverken, med sina plattformar, är fortfarande mycket omhuldade och ett kärt barn har fått ännu fler namn. Det talas än idag om *kreativa industrier* (Florida 2002), *upphovsrättsindustrier*, *upplevelseekonomier* (Rifkin 2000), och *uppmärksamhetsekonomier* (Davenport & Beck 2001). Huws beskriver de förändrade attityderna till arbetet hos de ”kreativa” med att de är mycket engagerade i det. Inriktningen på att lösa problem är, med referens till Marx, en befriande handling i sig (element av verkligt fritt arbete finns närvarande), där andra externa mål ersätts av de mål som individen själv ställer upp. Detta extra motiv för arbetet kan inte underordnas försörjningsmotivet. Detta komplicerar anställningsrelationerna som kan se ut på en mängd olika sätt, vilka motsvaras av lika många olika former av kontroll. Arbetaren kan känna förlust när kapitalet övertar ägandet till resultatet av arbetet. ”The experience of expropriation may come as a recurring shock”. Samtidigt lurar hela tiden risken för misslyckande i den kreativa processen runt nästa hörn (Huws 2014, ss.110–11, 118–21). När idéer och kunskap är det en har att sälja på arbetsmarknaden slits arbetaren mellan det individuella och kollektiva intresset, mellan tävlan och samverkan. Kunnandet är en värdefull personlig tillgång samtidigt som kreativitet inte kan utvecklas i isolering. Arbetets starka kort i relation till kapitalet är att de ”kreativa” arbetarna inte är utbytbara, men å andra sidan är nya idéers livslängd inte speciellt lång. Men även kapitalet har problem. Det måste erbjuda frihet, men inom en överordnad struktur där en stark företagskultur utvecklas som inte är så stark att den motverkar kreativitetens generering (Huws 2014, ss.112–13, 121).

Allt detta var inte klart för mig till en början, men relationen mellan den lustfyllda leken och det Marx kallade för *abstrakt arbete*, problematiserades i en del kritiska studier vid denna tid, vilket intresserade mig.⁶ Studierna note-

rade konflikter inom kommersiella projekts *crowdsourcing* av fan-subkulturers aktiviteter (Grimes 2006; Coleman & Dyer-Witthoford 2007; Dyer-Witthoford & Sharman 2005; Dyer-Witthoford & De Peuter 2005; Kline m.fl. 2003).⁷ Dessutom fanns sedan ett decennium tillbaka en mindre konflikt inom hackergemenskapen som delade det som Pekka Himanen har kallat för hackeretiken och den potentiella hackerpolitiken (Himanen 2001) i två delar. Rörelsen för *fri programvara* och rörelsen för *öppen programvara* skiljer sig åt i sin relation till att inhägna kommersiella tillämpningar av den öppna eller fria källkoden, men båda bygger på så kallad peer production, som jag efter att ha valt ut Wikipedia som fallstudie valde att kalla för *jämlig produktion*. Nya former av frivilligt samarbete, men med olika grader av autonomi, verkade hamna i olika former av konflikter med kapitalismen och dess logiker.

Den klassiska uppdelningen i Västeuropa, från antikens slaveekonomi till kapitalismens *fordistiska* fas, mellan lek och arbete; fritid och arbetstid, har förändrats.⁸ Vissa menar att det inte går att skilja dem åt längre, andra protesterar mot en sådan förståelse, medan åter andra menar att det handlar om en ny form för underordning av arbetet under kapitalet genom självkontroll (Deleuze 1998) eller med hjälp av en manipulerad form av lek eller *rationaliserad imitation* av en sådan (Söderberg 2008, s.168).

I det sista fallet ses den fria och verkliga leken i ett emancipatoriskt ljus. Det är leken inom den jämlika produktionen och bland hackarna som ger kraft åt arbetarklassens mutationer i samtiden, och dess nya *kampcykel*.⁹ Människor strävar efter mer av den glädje och den minskade känsla av alienation som leken skänker. Leken utvidgar sfären av icke-varufierade relationer genom att den skiljer sig från arbetet och förutsätter att folk är mätta, vid god hälsa och utan stress, samt innehåller centrala element utan definierbara syften. Lekfullheten inte bara expanderar, den bjuder också motstånd mot att förminska (Kane 2004; Wark 2013b, § 112 Endnotes). Det är deltagaren i den jämlika produktionen som är den nya *sociala arbetaren* med potential att utveckla sig till ett politiskt subjekt med en praxis byggd på kollektiv lek som stärker solidariteten och skapar nya *sociala behov* (Söderberg 2008, ss.112, 150, 153–56, 166–68, 182–83).

Det förs fram en hypotes om att det finns en konflikt mellan leken inom den *jämlika produktionen* som präglas av icke-instrumentalitet och den kapitalistiska produktionens instrumentalitet. Lekfullheten motiverar hackarna att ta del av den jämlika produktionen, eftersom de vill bort från hierarkierna och ordregivningen inom det kapitalistiska produktionsättet. Söderberg utvecklar

begreppet *play struggle* och hävdar att eftersom hackarens lek och arbetarens arbete är lika produktiva och viktiga för kapitalet kommer de båda att vara omstridda. Men konflikten och striderna kring leken är annorlunda jämfört med de runt lönet arbetet på arbetsplatsen. Det finns två anledningar till att hackarna kan tänkas förvärva ett klassmedvetande, trots en generaliserad frånvaro av ett sådant inom gemenskapen. För det *första* är leken i sig en källa till kunskap och kollektiva lekformer stärker solidariteten mellan de som leker, särskilt om leken sker inom en jämlik produktion som har relationer präglade av både synergier och konkurrens visavi kapitalismen. För det *andra* kan den jämlika produktionen komma att bli utsatt för repression från kapitalistiska aktörer på grund av sin destabiliserande påverkan på kapitalismen, vilket i sin tur kan leda till att politisk kamp uppstår kring frågorna om fri information och öppna digitala arkitekturer (Söderberg 2008, ss.156–57, 169–71). Inställningen rimmar väl med Paolo Virnos påpekande att kunskapens och den sociala samvarons roll inom samtidens kognitiva kapitalism kan ses som produktivt levande arbete, vilket har potential att leda till kritiska frågor kring lönet arbetet och krav på medborgarlön inom en diskurs fokuserad på yttrandefrihet (Virno 1996, ss.266, 270–71). Till detta kan privacy-frågor som rör den personliga integriteten tilläggas.¹⁰

Terranova menar att den jämlika produktionen utforskar möjligheten att skapa en allmän ekonomi baserad på dess mekanismer och på ett internet som är autonomt, men inte nödvändigtvis antagonistisk i förhållande till kapitalet.¹¹ Hon hävdar att evolutionsidén är central för det hon kallas p2p principerna, vilka ofta ställs mot en antagonistisk tolkning av den sociala produktionen inom marxismen.

The evolutionist motif is preferred to antagonism and is used to sustain the possibility of thinking of the economy as an ecological system, that would allow for, at least at first, the coexistence of different forms of productive organization and social cooperation valorization that can coexist side by side, at least until the day when the success of p2p will render other forms of economic organization obsolete (Terranova 2010, s.157).

Varför Wikipedia?

Den jämlika produktionen av fri och öppen programvara har producerat bruksvärden som konkurrerar med kommersiella bytesvärden och visat att människor inte bara motiveras av ett ekonomiskt egenintresse. Den jämlika produktionen av Wikipedia skiljer sig från de andra öppna samarbetsgem-

skaperna på sätt som gör projektet viktigt att analysera för att få en bättre helhetsförståelse av den jämlika produktionens plats, påverkan och spridning inom samhällsekonomin. Till skillnad från utvecklingen av fri programvara bygger Wikipedia mestadels på amatörers och icke-professionella deltagares engagemang. Medan frivilliga programmerare kan använda sitt engagemang för att förbättra sina karriärmöjligheter, är detta ”practically impossible” inom Wikipedia (Jemielniak 2014, ss.3, 106–07)

[W]riting encyclopedic articles is not a profession one could specialize or prove skills in. Thus, even though Wikipedians represent all kinds of professions, virtually none of them have professional experience in encyclopedia development, and their motivations to contribute are not job related (Jemielniak 2014, s.107).

Den breda deltagarbasen med en dominerande del av amatörer som skapar uppslagsverket, ställer en hel del invanda föreställningar kring arbetsdelning och specialisering på ända. Marx idé om att ingen i det kommunistiska samhället har en exklusiv syssla utan istället kan förverkliga sig inom vilken bransch som hen önskar, framstår som aningens mindre omöjlig med Wikipedia i åtanke. Precis som i Marx vision där ”well rounded” och ”complete individuals” i social förening av universell karaktär förvandlar arbetet till självaktivitet och fasar ut den privata egendomen, är det i Wikipedia möjligt att göra en sak idag och en annan imorgon; ”to hunt in the morning, fish in the afternoon, rear cattle in the evening, and criticise after dinner, just as I have a mind, without ever becoming hunter, fisherman, shepherd or critic.” (Marx & Engels 1998, ss.53, 97). Projektet är inte beroende av enstaka personer, samarbetet sker mestadels adhoc över i det närmaste fritt tillgängliga digitala nätverk (utan att glömma *the digital divide* och de globala skillnader som fortfarande spelar stor roll) som tillåter deltagarna att enkelt skala upp produktionen av bruksvärden eftersom reproduktionen av varje kopia närmar sig noll.

Liknande tankar har förts fram av Firer-Blaess och Fuchs som hävdar att Wikipedia har kommunistiska potentialer ”that are antagonistically entangled into capitalist class relations” (Firer-Blaess & Fuchs 2014, s.99). Frågorna om hur antagonistisk relationen är, inom vilken tidshorisont, och hur viktigt det är för kommunismens utveckling, kommer alla att tangeras i denna studie. Firer-Blaess och Fuchs har helt rätt i att Wikipedia med dess praktiker och rötter inom infokommunismen introduceras i de ekonomiska strukturerna genom

infokapitalismens vinstdrivna infrastruktur och marknaden för persondatorer, genom vilka en väl utbildad och global arbetarklass med tillräckligt med fritid och kunskap kan bidra till den reella och inte bara ideologiska info-kommunismens förverkligande. ”The free knowledge production by Wikipedians is a force that is embedded into capitalism, but to a certain degree transcends it at the same time. A new mode of production can develop within an old one.” (Fierer-Blaess & Fuchs 2014, s.99) Begreppet infokommunism används av dem i stort synonymt med begreppet jämlik produktion. Ett fokus på information utesluter inte en samverkan med andra produktionsätt inom jordbruk och industri. Perspektivet tycks se infokommunismen som en övergångsfas till en dominerande kommunism och den karakteriseras av att en hög teknologisk produktivitet möjliggör ett ”post-scarcity society” med slutet på det hårda och alienerade arbetet och en öppning mot det kreativa intellektuella arbetet för alla människor (Fierer-Blaess & Fuchs 2014, s.90).

Samtidigt går det att ifrågasätta Jemielniaks tidigare påstående om frånvaron av ämnesspecialister och karriärmöjligheter inom Wikipedia. Antalet anställda inom stiftelsen och dess nationella lokalavdelningar ökar kontinuerligt, samtidigt som samarbeten ingås med externa institutioner och företag som bidrar med variabelt kapital till projektet. Mörkerantalet av professionella akademiker som engagerar sig i projektet är vidare okänt. Denna kombination av ett folkligt, radikalt, horisontellt och frivilligt samarbete och arbetsdelning med ökade karriärmöjligheter och professionalism (i så väl konkret som abstrakt betydelse) är underforskat och rymmer en insikt om att Wikipedia är ett produktionsätt i vardande inom kapitalismen. Ett produktionsätt som kommer att påverka våra sociala liv i grunden om det blir dominerande. Det är Wikipedias potentiella och upplevda påverkan på denna samhälleliga samverkan, utifrån dess egen karaktär av jämlik produktion och samarbete, men också i kontaktytorna med kapitalismen bland de som deltar i projektet, som föranleder denna studie.

Wikipedias gemenskap förstås i denna studie som *en* gemenskap, men inte som en homogen sådan. På ett formellt plan är den radikalt öppen och därmed också lös i kanterna. Öppenheten är öppen för förhandlingar. Kostakis menar att projektet inte använder sig av strikta hierarkier utan av ”heterarchies” som tillåter förekomsten av multipla deltagarkonstellationer som samtidigt är aktiva i olika och möjligen motsatta riktningar (Kostakis 2010). Deltagarna kan å ena sidan när som helst kopiera den gemensamma databasen och starta sitt eget projekt. *Förgreningar* (forks) har tillmätts stor politisk betydelse för

skapandet av konsensus och ett fördjupande av demokratin, men har också kritiserats av Nathaniel Tkacz för att teoretiskt leda till en radikal form av separation där alla blir kungar i sitt eget rike, och praktiskt för att gapet mellan viljan att bryta sig loss och svårigheterna att genomföra det är stor utan nödvändiga sociala och teknologiska förutsättningar. Svårigheten att genomföra lyckade förgreningar ökar dessutom i takt med att projekten växer (Tkacz 2015, ss.136, 142–44, 149). Öppenheten kan å andra sidan också minska till följd av sociala uteslutningsmekanismer och tekniska restriktioner som så kallade *flagged revisions* och krav på registrering för att delta, vilket har tillämpats på prov inom en del språkversioner på senare år.

Det finns en förmodad huvudfåra i projektet där motiven för deltagandet kretsar kring skapandet av ett uppslagsverk, men det ingår även aktiviteter som är främst sociala (eller till och med anti-sociala) till sin karaktär, och sådana som främst är inriktade på det egna ekonomiska intresset. Grupperingar kring specifika projekt och ämnen uppstår och försvinner dessutom över tid. Wikipedianerna utgör en gemenskap som är mångfacetterad och i ständig rörelse. I detta perspektiv finner jag stöd i det senaste årtiondets diskussion kring *multituden* (Hardt & Negri 2000; Hardt & Negri 2004), vilken kontrasterar mot industrikapitalismens och fordismens *folk* eller *massa*, men också mot den centrala marxistiska kategorin klass. Var gränserna för denna multitud ska dras är ingen lätt fråga, snarare en politisk sådan. Ingår även vissa av de kommersiella aktörer, som deltar i marginalerna av Wikipedias jämlika produktion, i gemenskapen? En liknande osäkerhet vidlåder värdet av att tänka i termer av klass och klasser, vilket kompliceras av nya relationer kring produktionsmedlen med en form av gemensamt ägande med en ideell stiftelse i kombination av en allmäningsbaserad produktion:

Programs and servers can be considered as common property managed by the Wikimedia Foundation. Servers are bought thanks to donations. Wikipedia uses the free software MediaWiki to run its website. MediaWiki is based on a "copyleft license" that makes it a free software commons (Fierer-Blaess & Fuchs 2014, s.94)

Osäkerheten kring begreppet klass har ett ursprung i en liknande osäkerhet om det handlar om arbete eller lek, vilket torde vara viktigt åtminstone utifrån en autonomt marxistisk eller politisk förståelse av klassbegreppet. "The pleasure to work is not only derived from cooperative production and from the love to program or to write articles but also from the autonomy of the

worker within the production process. The work process is self-determined” (Firer-Blaess & Fuchs 2014, s.98)

Bruksvärdet Wikipedia skapas, påverkas eller förstörs i varierande grad av de skilda inställningar och praktiker som kommer till uttryck inom multituden. Vad som utgör själva bruksvärdet är idealt en öppen fråga som kan tas upp till förhandling. Det unga Wikipedia har sina strukturella trögheter inbyggda och det omkringliggande samhället har sina krav på vad som är ett samhällsligt nödvändigt uppslagsverk. Konflikter i det omkringliggande samhället tränger också in i redigeringen. Nathaniel Tkacz visar hur kontroverserna inom artikeln om Muhammad på engelska Wikipedia har sitt ursprung utanför uppslagsverket där de skilda åsikterna har en lång historia. Tkacz går så långt att han hävdar att termer som konsensusbaserad och gemenskap inte passar för den aktivitet som pågår, istället handlar det om två klara positioner som stöts och blöts, behålla eller inte behålla en redigering: ”these people are not ’giving’ or ’sharing’” (Tkacz 2010, s.45). Detta framstår i mina ögon som relevant när det gäller konflikter, men inte kring andra aktiviteter inom Wikipedia. Wikipedia bygger för det mesta på frivilligt engagemang kring skapandet av ett bruksvärde, utan fokus på att generera profit. Kanske går det här att i linje med hur kategorin *bruksvärdeorienterat konkret arbete* benämns i denna studie att tala om lektillverkning eller tillverkningslek?¹²

Syfte och frågeställning

I denna studie utgår jag från antagandet att Wikipedia är ett nytt *produktionssätt* i vardande, alternativt ett *proto-produktionssätt*. Hur aktiviteternas karaktär inom detta produktionssätt upplevs av deltagarna, hur det sociala utbytet av handlingar förstås, och hur handlingarna organiseras kollektivt är tre centrala aspekter av förståelsen av varje ekonomiskt system. Att erövra social status i gåvoekonomin går inte i praktiken att skilja från att erövra makt över produktionen, vilket i sin tur påverkar produktionens karaktär för deltagaren. Hur aktiviteterna utformas och omfattas påverkar det sociala, ekonomiska, kulturella och politiska livet, som i sin tur återverkar på produktionen. Om jag utifrån en fallstudie av svenskspråkiga Wikipedia vill förstå hur den jämlika produktionens deltagare uppfattar sin relation och sitt projekts relation till ett annat dominerande produktionssätt, kapitalismen, är dessa aspekter centrala. Analytiskt är det emellertid nödvändigt att skilja de olika temana åt för att göra reda för vilka föreställningar som ställs mot varandra eller förstärker varandra på ett ideologiskt plan. Av utrymmesskal har jag valt att på mikroplanet främst

fokusera på aktiviteternas karaktär, även om jag ibland väver in de andra två aspekterna (utbytet och organisationen) när de bidrar till en ökad förståelse.

Genom att fokusera på aktiviteternas karaktär i wikipedianernas ögon närmar jag mig frågor kring hur dessa aktiviteter uppfattas i relation till det kapitalistiska produktionssättet och dess aktiviteter. Men intervjuerna kommer också att direkt riktas mot makronivån och relationen mellan Wikipedia och kapitalismen. Ambitionen är att kunna identifiera värderingar och ideologiska föreställningar både när det gäller mikroplanet aktiviteter och makroplanet samhälleliga överblick. Syftet är inte bara riktat mot att beskriva ideologiska positioner och formationer, utan även att undersöka hur olika föreställningar samexisterar, samverkar och krockar med varandra. På detta vis belyses hur de ekonomiska, politiska, sociala och kulturella värderingarna inom den allmäningsbaserade jämlika produktionen ser ut, och i vilken riktning de potentiellt kommer att påverka projektet. Avslutningsvis används undersökningens insikter och resultat för att få perspektiv på och testa marxistiska samtids teorier. Syftet med studien är således *fyrfaldigt*. Det handlar om att 1) göra reda för hur mikroplanet produktiva aktiviteter inom Wikipedia omfattas, 2) om att få insyn i hur wikipedianerna förhåller sig till projektets roll i förhållande till kapitalismen, 3) undersöka hur dessa ideologiska föreställningar på två olika samhälleliga plan förhåller sig till varandra, och 4) jämföra wikipedianernas ideologiska formationer med de teorier som nutida marxistisk teori har lanserat för att förstå samtiden. De fyra olika syftena samverkar förhoppningsvis till att genomföra en kritisk utvärdering av den jämlika produktionens roll och möjliga utveckling i samhället.

Med det sagt är det dags att formulera den övergripande frågeställningen: *Vilka ideologiska formationer karakteriserar wikipedianernas syn på deras aktiviteter karaktär och Wikipedias relation till kapitalismen? Hur liknar och skiljer sig de olika formationerna åt? Samt hur relaterar de två nivåernas formationer till varandra? Och slutligen, hur relaterar ideologianalysens resultat till den marxistiska förståelsen av den samtida samhällsdynamiken?*

För att kunna besvara den första frågan kommer två följdfrågor att användas. Hur förhåller sig wikipedianerna till sina aktiviteter i termer av lek, tillverkning, tävling och lönarbete? Hur förhåller sig wikipedianerna i termer av komplement och alternativ till sitt (proto)produktionssätts relation till kapitalismen och dess processer? Den andra frågan kräver uttryckliga och välargumenterade kategoriseringar av ideologier som är empiriskt grundade såväl som analytiskt identifierade i latenta lager under den manifesta ytan. Resultatet av

analysen ställs sedan, i ett svar på fråga fyra, mot studiens sammanfattning av den samtida marxismens analys av den kognitiva kapitalismen.

Slutligen något om vad som *inte* kommer att tas upp i studien. Wikipedia producerar världsbilder eller kunskap, beroende på perspektiv. Bruksvärdet är alltså reflexivt till sin karaktär, det handlar om tankar och utsagor om världen. Inom Biblioteks och Informationsvetenskap finns en kritisk minoritetstradition som teoretiskt har problematiserat relationen mellan kunskap och makt och vice versa (Olson 2002; Olson 2010). Relationen skulle kunna studeras empiriskt i relation till Wikipedia. Hur ska vi egentligen förstå den policy om ett neutralt perspektiv (Neutral Point of View, NPOV) som finns inom denna allmänning? Stärker den i praktiken status quo och de rådande tankesätten, hegemonin, den dominerande ideologin, välj själv begrepp, i samhället? I denna studie kommer en sådan analys endast att genomföras i förbifarten, och med en twist. Wikipedianernas kunskapssyn kommer att granskas kritiskt, men analysen förs vidare åt ett annat håll: istället för att dröja länge vid vilka världsbilder som underblåses av uppslagsverket, intresserar jag mig för neutralitetsprincipens *rekryteringsfunktion* av frivilliga deltagare och den *antikommersialism* som är knuten till principen. NPOV framstår i denna process som svårare att förhålla sig till för dagens makteliter, än om Wikipedia byggde på samma kunskapssyn som den kritiska teorin.¹³

Forskningstraditionen

Det går att närma sig Wikipedia från många håll och i många syften. Inom disciplinen Biblioteks- och Informationsvetenskap har informationens användande, sökande, teknologiska och sociala förmedling närmats på många olika vis genom ämnets historia. Det fält som idag kallas för *Information Needs, Seeking and Use* (INSU) introducerades under 1980-talet av Wilson och Dervin. De lanserade begreppen *informationsbehov*, *informationssökning* och *informationsanvändande* som en uppgörelse med ett tidigare informationssystemsperspektiv. Denna historieskrivning har emellertid ifrågasatts på senare tid och det har påpekats att fältet har haft en relativt lång historia inom ämnet. Användarstudier har genomförts under hela 1900-talet, men perspektivet har genomgått ett flertal teoretiska skiften under det senaste halvsekle (Lundh 2011, s.9; Case 2002, s.6).

INSU utvecklades inom ett kognitivt användarperspektiv som utvecklades i slutet av 1970-talet, mognade under 1980-talet och dominerande under 1990-talet. Det var inom det perspektivet som föreställningarna att

informationsvetenskapen tidigare hade varit dominerad av ett informations-teknologiskt systemfält fokuserat på *information retrieval* (IR) utvecklades. Carol Kuhlthau inom det kognitiva användarperspektivet hävdade att IR-forskningen och dess praktikerfält inriktade sig på ett bibliografiskt paradigm som innebar insamlande och klassificering av texter och utformande av sökstrategier för återvinnandet av relevanta texter (Kuhlthau 1991, s.361). Rötterna till detta systemperspektiv kan spåras till Claude Shannons *conduit metaphor* eller *Mathematical theory of communication* från 1949 (även kallad informationsteorin). Källan och mottagaren sammanförs i teorin av meddelandet som förmedlas av en sändare som omvandlar det till signaler i en informationskanal som tas emot av en mottagare och konverteras tillbaka till meddelandet. Processen kunde störas av oljud från olika källor. Warren Weaver populariserade teorin och utvidgade den till nya sociala områden. Norbert Wiener's cybernetik ingår i samma paradigm. Ronald E. Day menar att Weavers och Wiener's skrifter båda antar att kulturen och dess praktiker är ett element i en statistiskt mätbar överföring av information, vilken kan studeras vetenskapligt som i naturvetenskaperna. Social och textuell hermeneutik trängdes undan och ersattes av en informationsideologi (Day 2001, ss.36, 39; Case 2002, s.46). Det teoretiska perspektivet var positivistiskt.

Inom det kognitiva perspektivet utvecklades istället en stark *psykologisk* profil som ett komplement eller kritik mot den tidigare forskningen. Perspektivet antog och utgick från människors rationella och kognitiva strukturer, ofta ohistoriskt och på ett individuellt plan. De kognitiva strukturerna förstås ibland i sin biologiska form och ibland i mer sociala former. En av företrädarna N.J. Belkin lyfte fram B.C. Brookes som en föregångare när denne 1977 betonade att det förekom kognitiva processer i båda ändar av informations- eller kommunikationskanalen (systemet). Den mänskliga perceptionen och tänkandet lyftes fram tillsammans med människors kunskapsstrukturer (Belkin 1990, s.11). *States of knowledge* och sedermera *Anomalous State of Knowledge* utvecklades till centrala begrepp inom perspektivet (Belkin 1980; N.J. Belkin m.fl. 1982a; N.J. Belkin m.fl. 1982b). Peter Ingwersen undersökte vid denna tid olika situationer på bibliotek utifrån en kognitiv vinkel där både användares och bibliotekariers beteenden uppmärksammades. Antagandet var att varje person har en repertoire av kunskapsstrukturer som används när det är nödvändigt. Målet för Ingwersens kognitiva IR-forskning var enligt Belkin att föra samman de kognitiva strukturerna hos författare, systemutvecklare och indexerare, informationsarbetare och användare

(Belkin 1990, s.13). I mitten av 1990-talet arbetade Ingwersen fortfarande på att utveckla en kognitiv IR-teori för att minska gapet mellan den användarcentrerade forskningen och den systemdrivna miljö han menade flöt fram i ”splendid isolation” (Ingwersen 1996, s13). Av pionjärerna inom perspektivet lyfter Belkin fram T. D. Wilson som betonade den sociala kontexten mer än han själv och Ingwersen (Belkin 1990, s.13). Wilson tryckte på begrepp som förståelse och mening. Wilsons mål var att förstå relationen mellan människors meningsskapande i vardagslivet och han menade att för stort fokus hade riktats mot enbart akademikers informationssökningar (Wilson 1984, ss.197, 199–200).

Det är något märkligt att Belkin nämner fyra män som centralgestalter i det kognitiva perspektivet när Dervin redan 1976 undersökte urbana medborgares informationsbehov. I undersökningen identifierade hon tio myter, varav en var att bara ”objektiv information” var värdefull vilket hon kontrasterade mot människors benägenhet att välja enkla informationskällor som vänner, en annan att ”objektiv information” kunde spridas utanför sin kontext mot vilken hon anförde att människor tenderar att ignorera information som de inte kan få en helhetsbild av, medan en tredje myt var att individernas situation, tid och rum, skulle kunna ignoreras, när det i själva verket var individens förståelse av denna som formade informationsbehoven (Case 2002, ss.7–9). Dervin fortsatte sedan att centrera sin forskning kring meningsskapande (Dervin 1983). Inom den växande raden av användarstudier utvecklade senare Carol C. Kuhlthau en inflytelserik modell för informationssökningsprocessen (ISP) utifrån ett användarperspektiv. Processen förstods som användarens konstruktiva aktivitet för att finna mening i information och på så sätt utöka sin kunskapsstatus i relation till något problem eller ämne. Modellen var grundad i empiriska studier ute på fältet och rörde pålagda utbildningsuppgifter. Studierna gällde informationssökande över tid, inte bara vid ett specifikt tillfälle, och fokuserade på affekter, kognition och fysiska handlingar. Sex stadier identifierades i processen (Kuhlthau 1991, ss.361, 366). 2004 samlades hennes tankar i boken *Seeking meaning* där de kognitiva och affektiva processerna analyserades tillsammans med inlärningsprocesserna. Hon kopplade här samman sin modell med en osäkerhetsprincip. De första stadierna av informationssökningsprocessen präglades av vaga och oklara tankar om ett ämne eller fråga, och av känslor av osäkerhet, förvirring och frustration. Men det var också detta ”gap in meaning” som initierade informationssökningen (Kuhlthau 2004, ss.5–8, 13–14, 91–92).

Under mitten och slutet av 1990-talet utvecklades mer kontextuella perspektiv på informationsbeteenden och informationssökning inom INSU-fältet (Wilson & Allen 1999; Vakkari m.fl. 1997). I två volymer av konferensproceedings som förde fram kontexten finns enstaka bidrag som närmar sig informationssökningen ur ett kollektivt perspektiv. Exempelvis Michael Olsons och Tuominen och Savolainens texter om diskursanalys och diskursivt handlande (Olson 1997; Tuominen & Savolainen 1997). Annars handlade det mycket om olika yrkesgruppers och sociala grupperingars informationsbeteenden. Talja och Hansen påpekar att IR och informationssökningsforskningen i stort har negligerat kollektiva beteenden:

The collective aspects of human information behavior (HIB) have only been conceptualized as consulting, information seeking, use of personal sources and peer influence. Such conceptualizations suggest a one-way process in which an individual consults another individual. Group seeking, the more or less systematic collaboration in information acquisition, has received less attention (Talja & Hansen 2006, s.113).

Talja och Hartel visade 2007 att användarstudier som riktade sig mot sociala informationsaktiviteter hos grupper av människor systematiskt hade utelämnats av Dervin och Nilan i en klassisk artikel från 1986. De hade kommit till andra slutsatser, konstaterar författarna, om alla artiklar mellan 1950 och 1970 som handlade om akademisk kommunikation och praktik, hade tagits med i beräkningen (Talja & Hartel 2007; Lundh 2011, s.10).

Det kognitiva perspektivet som länge dominerat inom INSU-perspektivet inom Biblioteks- och informationsvetenskap har alltså rört sig med rationella a priori-antagande om kognitionen, perceptionen och kunskapsstrukturer, samtidigt som de har genomfört empiriska undersökningar om hur dessa kunskapsstrukturer utvecklas i mötet med system såväl som andra användare och informationsförmedlare. Det sociala perspektivet har haft en outvecklad roll i teoribygget, men det började flytta fram sina positioner i slutet av 1990-talet. Birger Hjörland menar att det socio-kognitiva synsättet vänder upp och ner på det kognitiva perspektivet genom att på individplanet betona internaliseringen av kulturellt producerade tecken och symboler och sättet som de kognitiva processerna förmedlas av kulturella, historiska och socialt konstruerade meningar. ”Less priority is given to hardware whether in brains or computers” (Hjörland 2004). Bernd Frohmann ställer vidare en kritisk fråga kring användarstudierna i en artikel från 1990. ”Does text retrieval fulfil

a need, or does it satisfy a want?” Han förklarar att den senare ser till uttalade mål, syften och intentioner, medan den förra beror på föreställningar om den mänskliga naturen och den sociala världen. Detta talar för användning av informationsbehov eftersom dessa behov inte bara fungerar som en spegling av dominerande sociala intressen. ”If want satisfaction alone is considered the end of text retrieval, then most indexing rules will serve the retrieval practices of the prevailing form of social organisation” (Frohmann 1990, s.98). Frohmann relaterar Wittgensteins syn på följdandet av regler som en form av social praktik, till reglerna för informationsåtervinning (IR) och informationsbehovens konstruktion, snarare än till kognitiva informationsprocesser. Konstruktionen av informationsbehoven är socialt situerad och ytterst en politisk fråga. Sätten att indexera kommer att påverkas av om syftet är att stödja dominerande eliter i samhället eller inte (Frohmann 1990, ss.81, 98). Några år senare fördjupar han kritiken av användarperspektivet. Han frågar sig från vems perspektiv, i vilka och vems intressen, som användarnas förmågor och möjligheter till handling ses? Vissa användarstudier inom Biblioteks- och informationsvetenskap konstruerar enligt honom informationen som en vara och deras användare som konsumenter. Med Nancy Frasers tolkning av Foucault påvisar han hur behov är politiska instrument, vilket innebär att tolkningarna av människors behov också måste bli politisk (Frohmann 1994, s.133).

Bristen på ett utvecklat socialt och politiskt perspektiv inom det kognitiva perspektivet och dess påverkan på INSU-forskningen har under de senaste decennierna börjat möta en mer socialt inriktad forskning byggd på ideologi-, diskurs- och domänanalys, och under millenniets första årtionde började begreppet informationspraktiker att användas. Anna Lundh beskriver en utveckling från *information behaviour* till *information practice* i sin avhandling (Lundh 2011, ss.9–13). Reijo Savolainen beskrev i en diskursanalytisk studie från 2007 de två begreppen som delar i två olika paraplydiskurser, där den förra, *information behaviour*, fortfarande utgör den dominerande diskursen och används på ett okritiskt och självklart vis (Savolainen 2007, s.127).

Birger Hjörland och Hanne Albrechtsen presenterade i mitten av 1990-talet det domänanalytiska perspektivet i *Toward a new horizon in information science: Domain-analysis* (Hjörland & Albrechtsen 1995). Den förre har sedan under två decennier fortsatt att utveckla perspektivet i en epistemologisk kritik mot den empiricism, rationalism och positivism som han fortfarande

anser utgör mittfåran av disciplinen Biblioteks- och informationsvetenskap. Ranganathans facet-analytiska klassificeringsteori utgör ett exempel på rationalism, betoningen på ”inter-indexer consistence” antar att det finns rätt och fel sätt att indexera dokument och exemplifierar positivistiska metoder och ideal där sanningen kan bestämmas kvantitativt och värderingsfritt, och IR-forskningens jämförelser av olika system är ofta binära och ser i positivistisk anda mest till relationerna mellan olika variabler snarare än att se till det i olika lager uppbyggda systemet av orsaker (Hjörland 2005, ss.144, 146–47). Mot det kognitiva perspektivets metodologiska individualism, särskilt hos Belkin och Ingwersen, sätter domänanalysen en metodologisk kollektivism som betonar vikten av den sociala kontexten. Han påpekar vidare att det finns en tendens hos användarorienterade inriktningar att tillhandahålla abstrakta och generaliserade beskrivningar av användarna (Hjörland 2004; Hjörland 2005, s.148). Domänanalysen har inriktat sig mycket på de språkliga och epistemologiska konventionerna inom de akademiska domänerna, men har även tagit med praktiska aktiviteter i beräkningen som i Hjörlands *Information seeking and subject representation: an activitytheoretical approach to information science* (Hjörland 1997). Sammanfattningen av domänanalysen i *Domain analysis in information science: Eleven approaches – traditional as well as innovative* (Hjörland 2002) tydliggör ett drag av ecklekticism i inventering av perspektiv som tar in sociala aspekter på informationssökning, kunskapsorganisation och till viss del informationsproduktionen.

Savolainen beskriver diskurserna kring begreppet informationspraktik som ett nytt större alternativ till begreppet informationsbeteende. Om den senare traditionen ofta grundar sig i psykologiska teorier kring individens kognitiva processer, grundar sig den förra på socialpsykologiska och diskursorienterade teorier (Savolainen 2007, s.127). Talja presenterar Jean Laves praktikteori i antologin *Critical theory for library and information science* (2010). Lave tillskrivs initiativet till en intellektuell rörelse som betonar den situerade kognitionen och det situerade lärandet. Lave har tagit inspiration från vetenskapssociologins fokus på ”görandet av vetenskap”. Perspektivet betonar hur använda teknologier, teorier och resultat är sammantvinnade, samtidigt som tolkningen av resultaten också är ”part of the mutually learned and shared everyday work practices of a community of scholars”. Medan Bourdieus habitusbegrepp antar en viss varaktighet i de sociala dispositionerna (normer och resurser) över olika sociala kontexter betonar Lave mer det framträdande, improviserade och den framtidsgenererande karaktären (Talja 2010, ss206–07).

Michael Olson ser sin presentation av Foucaults diskursteori i samma volym som ingående i samma paradigm utifrån en socialkonstruktionistisk epistemologi. Han påpekar att Biblioteks och informationsvetenskapen har varit sen i att ta till sig Foucault, men pekar på att diskursteorin började tillämpas inom disciplinen under 1990-talet för att analysera och kritisera praktikerfältets institutioner och det egna akademikerfältets forskning. 1992 använde sig Gary och Marie Radford och Bernd Frohmann av diskursteorier. De första för att rekonceptualisera vår syn på biblioteket som en social institution, och den andra för att kritisera det rådande kognitiva perspektivets naturvetenskapliga influenser och ”mentalistiska” konstruktioner; influenser som lett till utvecklandet av teoretisk universalitet, reifiering av ”bildförståelsen”, internalisering av representationer, radikal individualism och instrumentellt förnuft med fokus på effektivitet, standardisering och förutsägbarhet (Olson 2010, ss63, 71). 1993 beskriver Frohmann hur diskursanalysen skulle kunna användas inom disciplinen. Han betonar en diskursanalys som ligger mycket nära ideologianalysen med sin betoning på privilegierade institutionella aktörers ”serious speech acts”. Diskurserna situeras starkt i sina komplexa institutionella omgivningar (Frohmann 1994, ss120–122). Ansatser till en mer renodlad ideologianalys av folkbiblioteket som institution hade tidigare utvecklats av Harris och Itoga. Ideologin bakom stödet för folkbiblioteken låg för dem i sammankopplingen av kunskap och dygd (Harris & Itoga 1991, ss350–51). I slutet av 1990-talet genomförde sedan Joacim Hansson en jämförande ideologianalys av SAB-systemet och folkbiblioteket som institution (Hansson 1999).

Men idag framstår det som att ett samlande alternativt teoretiskt perspektiv kring informationspraktiker håller på att formera sig. Epistemologiskt lägger det stor vikt vid den sociala interaktionen och kommunikationen, och strävar efter att undvika dualismer som inom/utom, kognitiv/materiell och individuell/social (Lundh 2011, s13).¹⁴ Talja och Hansen menar att idén om informationspraktiker innehåller en förståelse av informationsaktiviteter som en del av vidare sociala praktiker:

The social practice approach /.../ may be seen as a new direction for the study of HIB [Human Information Behaviour] in general. This /.../ approach sees HIB as firmly embedded in work and other social practices, and views work practice, information objects, and information technologies as intertwined and mutually shaping (Talja & Hansen 2006, s129).

Det vetenskapliga paradigmet kring informationspraktiker har även utvecklats av Annemaree Lloyd i ett flertal artiklar (Lloyd 2010b; Lloyd 2007; Lloyd 2010a)

De här nämnda sociala och teoretiska perspektiven kan delas in i två metateoretiska perspektiv enligt Talja, Tuominen och Savolainen. *Socialkonstruktivismen* menar att den mänskliga hjärnan konstruerar verkligheten i sin relation med världen, processen är signifikant påverkad av sociala konventioner, historien och interaktionen med ”significant others”. Vygotskij och domänanalysen placeras här av författarna. *Socialkonstruktionismen* i sin tur lägger vikt vid diskursen som ett verktyg genom vilket jaget och världen artikuleras. Volosinov, Bakhtin och Foucault nämns här som föregångare (Talja m.fl. 2005, s81).

På ett metateoretiskt plan verkar denna studie inom ett socialkonstruktivistiskt perspektiv och på en mer konkret nivå verkar den delvis inom det alternativa teoretiska perspektivet med fokus på informationspraktiker. Studiens intresse riktas emellertid mot ett område som inte har varit särskilt belyst inom varken INSU-perspektivet eller informationspraktikerparadigmet (om bibliotekspraktiker som klassifikation, katalogisering, indexering, metadataformat som Dublin Core räknas bort): *informationsproduktionen*.¹⁵ Helt utforskat är emellertid inte fältet. Hjärlands domänanalys har närmast sig produktionen utifrån akademiskt och domänspecifika synsätt och aktiviteter. Mats Dalström har studerat den vetenskapliga utgivningens bibliografiska funktion (Dahlström 2006) och Helena Francke dokument och informationsarkitekturen i akademiska open access-tidskrifter. Det senare som ett sätt att bidra till förståelsen av hur akademisk kommunikation organiseras och hur nya dokumenttyper skapar sig plats inom publiceringsverksamheten (Francke 2008, s15). Vidare har Sundin och Haider undersökt Nationalencyklopedins samtida produktionsmodell (Sundin & Haider 2013). Harris och Itoga har på sitt håll pekat på folkbibliotekens kulturproduktion och dess ideologiska funktion (Harris & Itoga 1991, ss.349–51). Riktas fokus mer mot den digitala delen av informationsproduktionen i form av deltagande aktiviteter på kommersiella och icke-kommersiella plattformar finns forskning av bland annat Isto Huvila som dels identifierar nio olika beskrivningar av deltagande inom arkivfältet och dels beskriver hur wikipedianer förhåller sig till källor (Huvila 2015; Huvila 2010). Exempel finns alltså, men perspektivet är underutvecklat, även om underdisciplinen bokhistoria har fokuserat mer på produktionsaspekten.

Forskningstraditionen kring informationspraktiker saknar ofta kopplingar till de dynamiska kapitalistiska strukturer som i hög grad påverkar

de mellanmännsliga praktikerna. Även här finns undantag. Harris och Itoga trycker på kopplingen till den politiska ekonomin, vilken de förstår som det ömsesidiga beroendet mellan staten och den kapitalistiska ekonomin. De hävdar i Gramscis anda att biblioteket och andra statligt kontrollerade institutioner används i relationen till det civila samhället för att skapa, förfina, sprida och bevara den hegemoniska ideologin och produktionsförhållandena i samhället (Harris & Itoga 1991, ss349–51). Harris och Hannah spårar en radikal kritik av postindustrialisternas tal om informationssamhället tillbaka till slutet av 1970-talet. Då konstaterades att informationen köptes och såldes, handlades och utbyttes, och konsumerades i ekonomiska termer både som produkt, service och ”life-enhancing” verksamhet. Författarna lyfter fram John Buschmans fråga från 1990 om det är möjligt att bevara sitt demokratiska engagemang i takt med att informationsteknologin utvecklar sig (Buschman 1990)? ”In this context librarians cannot simply standby and await the post-industrial utopia, but rather must recognize that politics and economics now play a dominant role in the design and implementation of information services” (Harris & Hannah 1993, s56) Forskningstraditionen saknar i än högre grad forskning som närmar sig kopplingen till kapitalismen från arbetets sida i det tudelade produktionssättet. Detta förhållande är extra viktigt att påpeka i en situation när ny informationsteknologi skapar möjligheter att bryta den varufiering som tidigare teknologier varit präglade av. På ett teoretiskt plan har frågan påpekats av Ronald E. Day i en diskussion om Walter Benjamin: ”The opening of such technologies to use value, instead of to commodity value, is a temporary but important opening insofar as it opens up the ideological frame around the signification of objects” (Day 2001, s108).

I en nordisk kontext finns några få ansatser till att knyta biblioteksfältet till det samhällspolitiska fältet, om än inte den politiska ekonomin. Ragnar Audunson har använt sig av ett nyinstitutionellt perspektiv för att granska förändringsprocesser inom folkbiblioteket politiskt i förhållande till omvärldens utveckling (Audunson 1996). Det nyinstitutionella projektet fortsätts i nutid inom PLACE (Public Libraries as Arenas for Citizenship) (Evjen 2015, s29). Geir Vestheim har vidare jämfört socialdemokratins och det moderna upplysningsprojektets instrumentella rationalitet med folkbibliotekens värderationalitet (Vestheim 1997). I ett annat sammanhang har han påpekat att all kulturpolitik nödvändigtvis är instrumentell, men att den viktiga frågan är vilken instrumentell inriktning som väljs (Vestheim 2009, s56).

Frånvaron av beröringspunkter till mer utvecklade politiskt ekonomiska perspektiv är något märkligt med tanke på den internationella debatt som finns om den kognitiva kapitalismen. Ett viktigt undantag utgörs av Siobhan Stevensons avhandling *The post-fordist public library: from Carnegie to Gates* från 2005, som jämför två filantropers formande av det amerikanska biblioteket i enlighet med kapitalets intressen vid olika historiska tidpunkter. På ett liknande sätt som i föreliggande studie använder hon franska regleringsskolans begrepp fordism och postfordism för att teoretisera en stor social förändring. Hon beskriver även ett socialt och ekonomiskt alternativ till postfordismens bibliotek. Bill Gates, grundare och vd för Microsoft lanserade sin biblioteksstiftelse 1997. Han skänkte 200 miljoner dollar ur egen ficka och lade till lika mycket i stängd programvara från Microsoft för ett utbildningsprogram för 11000 folkbibliotek i Nordamerika. Det uttalade syftet var att minska ”the digital divide”. När projektet avslutades 2003 hade programmet finansierat 40000 persondatorer i 50 olika delstater (Stevenson 2005, siii, 1). Detta program ingick i en direkt kamp kring de postfordistiska produktionsförhållandena och kontrollen över produktionsmedlen, i en tid när staten försökte att hitta sin nya roll inom densamma. ”For Gates this war will be won or lost in the battle over software code, and within this context the corresponding class enemy is the Free Software movement”. Det är runt den senare rörelsen som hon bygger alternativa visioner för folkbiblioteket som institution (Stevenson 2005, s121). ”[F]ree software’ can be seen as a manifestation of dissident information age labour, challenging capitalism’s hegemony over the new digital means of production and communication”(Stevenson 2005, s164). Grunden för en alternativ framtid är att biblioteken rör sig bortom ett liberalt produktivistiskt paradigm som på högra sidan flankeras av den fria marknaden och på den vänstra av staten. ”In its place, consider the possibility of a third option that is not the welfare state or the free market”. (Stevenson 2005, s165)

Nick Dyer-Witthford och och Ajit Pyati presenterar vidare Antonio Negris och Herbert Marcuses teorier i relation till disciplinen i *Critical theory for Library and information science* (Dyer-Witthford 2010; Pyati 2010). Framför allt den förres bidrag ligger väl i linje med det teoretiska perspektiv som genomsyrar denna studie. Dyer-Witthford menar att informationssamhället fortfarande är ett klassamhälle, men att exempelvis rörelsen för fri- och öppen programvara och andra exempel på jämlik produktion bekräftar Negris idé om att kamp och meningskiljaktligheter driver innovationer, vilket gör kapitalet beroende av det motstånd som det genererar (Dyer-Witthford 2010,

s269). Day å sin sida länkar begreppet information och diskussionen kring "informations-samhället" till den politiska ekonomin genom att kritisera Shannon och Weavers kretsmetafor för dess likheter med den liberala kapitalismen. Modellen lade grunden för att se ett flöde och utbyte av meddelanden i analogi med teorier om produktion och utbyte i den liberala kapitalismen där den mottagande parten "acknowledges the correct value of the original intention by his or her performative actions." (Day 2001, ss1, 38). Day slår istället fast att: "[c]ommunication doesn't take place *through* time and space but as *affective relations* create the conditions through which time and space become meaningful for further affects." (Day 2001, s58) För Day är frågor kring vems intressen, framtid och värld som omtalas som en ny tid, centrala (Day 2001, s90).

Mitt teoretiska perspektiv ligger på ett övergripande plan något närmare Bourdieus när det gäller relationen mellan strukturer och processer (se Taljas tolkning av Bourdieu ovan i relation till Laves praktikteori), men det handlar inte om någon traditionell strukturalism i althussersk mening utan om att hitta en balans mellan övergripande strukturer och lokala processer. Däremot hävdar jag att Biblioteks- och informationsvetenskap *saknar* en inriktning på att förstå de dynamiska maktstrukturer som till stor del formar det sociala livet inom kapitalismen. Det är talande att Frohmans uppmaning till mer forskning som letar bakomliggande intressen och betonar de politiska kamperna kring informationsbehovs konstruktion inte har utvecklats i väsentlig grad. Detta tomrum kan i mina ögon bäst fyllas av odogmatiska vidareutvecklingar av det fokus på sociala totaliteter och den kritik av den politiska ekonomin som Karl Marx påbörjade. Sociala processer och strukturer kan ytterligare bestämmas för att fördjupa men också förankra disciplinens kunskapsproduktion historiskt och socialt/materiellt.

Genom att sammanfatta den samtida marxismens förståelse av den kognitiva kapitalismen och testa den mot svenska wikipedianers förståelse av sina handlingar och sitt projekts relation till kapitalismen, försöker jag bryta ny mark för ämnet Biblioteks- och informationsvetenskap i gränslandet mellan övergripande strukturer och lokala processer.¹⁶ För att förstå inte bara den sociala och historiska kontext som de nya formerna av kunskapsproduktion existerar inom och påverkar, utan också den nya dynamiska och politiskt ekonomiska påverkan som Wikipedia och den jämlika produktionen kan ha över tid på den politiska samhällsekonomin, är det självklart viktigt att inte bara granska Wikipedia utifrån en övergripande systemnivå, utan även från ett

aktörsperspektiv. Jag ideologigranskar därför projektdeltagarnas, wikipedianernas, syn på deras aktiviteter och deras relation till makronivåns samhällspolitiska nivå. Till det läggs det redan nämnda bidraget att bryta väg för undersökningar kring informationsproduktion i en tid när gränsen mellan producent och användare börjar luckras upp. Dagens biblioteksbesökare är i ökande grad även informationsproducenter på sätt som påverkar informationsproduktionen som helhet i samhället. I båda dessa fall ligger studiens teoretiska fokus mer på processerna och aktörernas meningsskapande kring sina aktiviteter. Det vill säga närmare informationspraktikerparadigmets teoretiska positioner. Disciplinens förståelse av nya former av, mestadels frivilliga och gentemot stat och marknad relativt oberoende, kunskaps- och sanningsproduktion, framstår här som av särskilt intresse.

Den empiriska undersökningen och ideologianalysen som identifierar flera samtidiga ideologiska positioner och formationer på olika nivåer av individens föreställningar (individer som är tänkbara biblioteksbesökare och informationsanvändare), tillsammans med teoriutvecklingen kring ideologianalysen och sammanfattningen och hypotestestningen av den samtida marxistiska teoribildningen kring den kognitiva kapitalismen, utgör således studiens huvudsakliga bidrag till Biblioteks- och informationsvetenskapen som vetenskaplig disciplin.

Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

Ideologier på en intersubjektiv och social nivå bland de aktiva på den svenskspråkiga versionen av Wikipedia kommer att identifieras med hjälp av intervjuer. Formerna för intervjuerna, ideologianalysen och de centrala begreppen utvecklas i kapitel fyra.

Den sociala och ekonomiska kontext inom vilken jag kritiskt kommer att förstå de identifierade ideologiska formationerna har traditionellt benämnts som de *objektiva betingelserna* inom marxistisk teori. Teoretiskt går en sådan tolkning tillbaka till vad som brukar kallas för *historiematerialismen*. Min syn på historiematerialismen tas upp i ett särskilt teorikapitel. För stunden räcker det med att påpeka att begrepp som *objektiva* och *subjektiva* faktorer signalerar att det finns en skillnad mellan (klass)medvetande och kapitalismens av kriser kantade utveckling, men att det är viktigt att komma ihåg att det är kapitalismen själv som producerar denna upplevda men skenbara dikotomi. Det socialistiska kollektivet *Kämpa tillsammans!* Påpekar att vi är instängda i en situation ”där subjektivitet och objektivitet separeras, där form och innehåll

av nöd tvång spaltas upp och skiljs från varandra.” (Kämpa tillsammans! 2013, s.111). Kollektivet konstaterar att denna uppsplattning och fetischering av det subjektiva och objektiva möjliggör klasskamp och förändring, medan jag själv skulle säga att det *krävs* klasskamp för att överbrygga åtskillnaden eftersom arbetaren generellt, om än i olika grad, separeras och alieneras både från sitt eget arbete, sin egen subjektivitet, och från den totala produkt hen producerar tillsammans med andra arbetare under kapitalismen. Den totala produkt som den individuella arbetaren är med om att skapa framstår i processen som en i relation till hen frånskild objektivitet. När jag därför använder ord som subjektiv och objektiv i detta sammanhang förutsätter det en uppsplattning som inte är självklar (läs: den är en social konstruktion som bygger på historiska maktförhållanden), men där den oss frånskilda objektiviteten framstår som, och därmed utgör, en operativ realabstraktion vilkas rörelselagar Marx beskrev i Kapitalet. Kapitallogiken är en verksam ideologi som bygger på vår alienation under kapitalismen. Det subjektiva och objektiva går i varandra och kan bara analytiskt skiljas åt. På samma sätt är ideologier inte bara tankar utan också praktiker och teknologier.

Studien följer två undersökningslinjer. *Den första linjen* som behandlas i kapitel sex till nio och fokuserar på olika uppfattningar kring aktiviteternas karaktär, även om aspekter som rör det sociala utbytet och uppfattningar kring styrelse- och organisationsformer också tas in emellanåt för att komplettera förståelsen. Jag tar fasta på om aktiviteterna beskrivs eller förordas i fritt eller fast strukturerade, spontana eller reglerade, decentraliserade eller centraliserade former, om de karakteriseras av lust, glädje, underhållning, allvar, ansvar, vilja att göra nytta, kravlöshet, eller olika former av ömsesidighet eller brist på sådan. Deltagarna i den jämlika produktionen antas drivna av ett flertal olika motiv vars specifika konfigurationer skiljer sig åt. Varje motiv eller specifik kombination av dem, vilket nära hänger samman med synen på aktiviteternas karaktär, antas stå i relation till den sociala interaktionen och karaktären på utbytet av handlingar i inom olika organisations- och styrelseformer.

Detta leder till en mängd frågor. Hur förhåller sig wikipedianerna till den frivilliga och icke instrumentella leken, den seriösa och ansvarstagande tillverkningen och upprätthållandet av bruksvärden, och det kommersiellt syftande arbetet med sikte på produktion eller säljande av bytesvärden? Och hur ser de på relationen dem emellan? Aktiviteterna och utbyten av dem har vidare olika känslolägen knutna till sig. De kravlösa och lekfulla bidragen signalerar

en mer sorglös inställning till aktiviteten som kan syfta till att utveckla, men också till att stjäla uppslagsverket. De tävlande bidragen förenar lust och konkurrens i intensivare former, medan en mer allvarlig och professionell attityd med inriktning på att skapa socialt nyttiga bruksvärden nog ställer högre krav på ömsesidighet i andra deltagares beteenden eftersom slutprodukten då är viktig. När syftet i förlängningen är att skapa bytesvärden och tjäna pengar genom utbyten på marknaden brukar det teoretiskt tolkas som att den aktive i olika grad är alienerad inför själva aktiviteten och bruksvärdet, då dessa inte längre är viktiga i sig. Men frågan är i vilken grad ett sådant resonemang verkligen har bäring på wikipedianer som har kortare anställningar inom projektet? Det teoretiska antagandet framstår som för renodlat. En hypotes som har varit med från början är att leken och tillverkningen dominerar inom det frivilliga engagemanget i den digitala ekonomin och att det sociala utbytet av dessa aktiviteter sker i kombinationer av kravlösa bidrag och förväntningar om att möta en generell, och ibland kanske även balanserad, ömsesidighet (den förra mindre precis än den senare) från andra deltagare.¹⁷ Om detta stämmer vore det intressant att veta mer om hur förhållningssätt grundade i lektillverkning och tillverkningslek möter ett lönarbete som ökar i omfattning inom den jämlika produktionen?

Den andra linjen i studien som behandlas i kapitel tio och fokuserar på wikipedianernas förståelse av projektet som helhet och dess relation till kapitalismen som system. Via aktörernas förståelse ska en djupare förståelse ges av vilka kontinuiteter och avvikelser i förhållande till den omkringliggande kapitalismens ideologier och praktiker, som spirar i det nya framväxande produktionssättet. Förhoppningen är att öka förståelsen av vilken politisk potential och karaktär i en snävare bemärkelse som det nya produktionssättet bär på. Utgångspunkter är här att den jämlika produktionen har vissa likheter med den kapitalistiska produktionen. Den har ambitionen att producera ett samhällsnyttigt bruksvärde genom socialt samarbete. Det gör även kapitalismen, men Wikipedia nöjer sig med detta och har inte ambitionen att skapa och ackumulera värde. Skapandet av Wikipedia skiljer sig från kapitalismen även i hur samarbetet är utformat, hur dess resultat fördelas, och genom vilket syfte som driver projektet.

Ses Wikipedia som ett komplement eller som ett radikalt annorlunda alternativ till kapitalismen? Förhåller sig den jämlika produktionens deltagare statiskt eller dynamiskt till frågan (tidsaspekten), det vill säga har de ett principiellt eller strategiskt perspektiv på frågorna? Ska den jämlika produktionen

och Wikipedia ses som en kompletterande eller vitaliserande avspaltning från den formella kapitalistiska ekonomin eller har den samma totaliserande kraft som kapitalismen en gång visade gentemot feodalismen?¹⁸

Ett grundantagande är att den jämlika produktionen har en påverkan på kapitalismen, trots att deltagandet inte syftar till att sälja sin arbetskraft mot en lön för materiell och social överlevnad. Påverkan kan se olika ut. Dels kan synen på skapande verksamhet ändras och dels kan kapitalismens funktioner påverkas av den jämlika produktionens konkurrens. Lönarbete eller inte inom den jämlika produktionen kan också få oväntade konsekvenser i relation till kapitalismen på en strukturell nivå. Likaså bör utbytet av sociala handlingar enligt andra logiker än marknadsutbytet ha potential att påverka synen på det senare, medan ett visst marknadsutbyte i den jämlika produktionens marginaler möjligen inte behöver minska denna påverkan. Vidare bör mer horisontella styrelseformer än de som präglar den relativt decentraliserade och flexibla postfordistiska produktionen kunna påverka synen på arbetets organisering, medan det inte är säkert hur de påverkar relationen mellan de två produktionssätten på en strukturell nivå. Antagandet är att det finns skillnader och potentiella konflikter mellan den jämlika produktionen och den postfordistiska kapitalistiska produktionen, och inte bara synergier. Betoningen på mer decentraliserade och horisontella beslutsprocesser, spontanitet, socialt samarbete och intressen, kan tolkas som en önskan till lek eller icke alienerat och glädjefyllt skapande, vars relation till den samtida kapitalismen inte är helt klar.

Omvänt påverkas den jämlika produktionen i stort som smått av kapitalismen. På ett individuellt plan kan det handla om att förbättra sin anställningsbarhet, på ett mer övergripande plan om förordandet av mer anställda inom projektet, men det kan också handla om att redigeringarna ska leda till konkurrenskraftiga bruksvärden eller att arbetsprocesserna måste organiseras mer centralt. Det bakomliggande antagandet är att allmänningens inre liv och aktiviteter registrerar påverkan utifrån, men även genererar påverkan på hur kapitalismen fungerar.

Centrala begrepp

Det är dags att definiera studiens huvudbegrepp: leka, tävla, tillverka och lönarbeta. Definitionerna grundar sig på en litteraturstudie kring begreppen och relationerna mellan dem (Lund 2014). Definitionerna är till för att fördjupa och strukturera ideologianalysen kring wikipedianernas självsyn.

Begreppet lönarbete har ställt till vissa problem. Svårigheten med begreppet har legat i att studiens fokus och syfte har skiftat karaktär under skrivandets gång, och inriktar sig på både ett mikro- och ett makroplan. I relationen till kapitalismen är alla förhållningssätt till det kommersiella intresset (inte bara lönarbetet i snäv bemärkelse), från renodlat positiva till renodlat negativa, intressanta, och begreppen komplement och alternativ till kapitalismen strukturerar analysen. På mikroplanet är lönarbete som begrepp också problematiskt eftersom fokus även här ligger på mer än lönarbetet när det gäller analysen av wikipedianernas syn på kommersiella aktiviteter. Det har, förutom internt och externt anställda inom redigeringen, handlat om att identifiera föreställningar som förhåller sig på olika sätt till varufieringar av artikelnamnrymden. Det har gällt frågor som reklam, spam och partiska skönmålningar. Det sammansatta begreppet *varufierade aktiviteter* svarar mot det bredare perspektivet, men utgör på ett praktiskt plan ett klumpigt begrepp att röra sig med i en ideologianalys som ofta identifierar föreställningar som förordar, latent eller manifest, olika kombinationer av de fyra olika aktiviteterna (varav den kommersiella aktiviteten är en) som ideala.

Jag har valt att använda mig av lönarbete, det snävare perspektivet, för att beteckna och kategorisera ideologiska föreställningar som drar åt det kommersiella hållet. Detta innebär, något paradoxalt att begreppet lönarbete här kommer att definieras i snäv bemärkelse, för att sedan även användas i analysen i bred bemärkelse (varufierade aktiviteter). Detta för att kunna använda kategorier som tävlingsarbete, tillverkningsarbete, arbetslek i ideologianalysen. Beslutet är inte helt utan teoretisk grund. Lönarbete eller abstrakt arbete förstås inom marxismen som värdeproducerande arbete, värde är en social relation mellan mänskliga arbetsinsatser som lätt antar formen av en relation mellan ting i bytet på marknaden, vilket i sin tur formerar sig som en abstrakt och främmande kraft i relation till den lönarbetande. Lönarbetet bygger på ojämlikheter i förhållandet till produktionsmedlen och används av kapitalägaren för att exploatera arbetskraftens arbete för egen vinning. Förstått på detta vis innefattar lönarbetet, eller finns lönarbetet närvarande, direkt eller indirekt, inom alla former av kommersialism som utvecklar sig under kapitalismen.

Min förhoppning är att det tydlig ska framgå i den följande framställningen huruvida begreppet lönarbete används i sin snäva bemärkelse eller som en allmän indikator på ideologiska föreställningar som drar åt det kommersiella hållet. Då detta beslut togs efter intervjuernas utförande, står intervjuernas

användande av begreppet arbete ofta, exempelvis när dess relation till leken utforskas, för begreppet tillverkning.

När det gäller begreppet lek utgick jag vid tiden för intervjuerna från Johan Huizingas definition som inte gör skillnad mellan lek och tävlan (spel). Med tiden har jag blivit övertygad om det nödvändiga i att skilja lek och tävlan åt i två skilda kategorier, vilket kan förklara en del egenheter i relationen mellan vad som står i transkriptionerna och i den efterföljande analysen av dem.

I min litteraturstudie kring begreppen leka, tävla, tillverka och lönarbeta, och den verklighet de refererar till, undersökte jag fem grundteman: syftet med aktiviteten, formen av praxis, graden av frivillighet, inbegripna känslor och frågan om aktiviteten var transhistorisk eller historisk till sin karaktär (Lund 2014, ss736–37). I det följande beskriver jag kort de olika begreppens förhållande till dessa dimensioner.

Leka

Litteraturen om lek är omfattande och innefattar, precis som kulturbegreppet, både breda och snäva definitioner av lek. Ämnet har också intresserat allt ifrån biologer, psykologer, socialpsykologer, kulturhistoriker, sociologer, estetiker och kulturanropologer. Trots en mängd olika betoningar och synsätt, råder en relativ samsyn när det gäller de identifierade aspekterna.

För det *första* är syftet med leken för det lekande subjektet aktiviteten i sig och det finns en närhet i ögonblicket. Mål kan användas för att rama in aktiviteten, men det är aktiviteten som är det viktiga. Bakom ryggen på de lekande kan leken ha många produktiva resultat och Vygotskij betonar att barnets lek med tiden blir till den vuxnes arbete. Leken är för det *andra* en rörlig, dialektisk process som inte är reifierad på den subjektiva nivån. Den är på många sätt lik livet, men är friare i sin relation till verkligheten och lekkamraterna, bland annat när det gäller användningen av regler. Processerna är öppnare och tillåter omförhandlingar och improvisationer under lekens gång. Leken är därför inte helt förutsägbar. Leken kan utföras inom den som leker i ensamhet, i den lekandes relation till världen eller inom en lekande gemenskap, och tar sig ofta formen av överdriven och oekonomisk ”galumphing”, det vill säga utplacering av underhållande hinder för att nå ett visst påhittat mål. Lekar leks för det *tredje* när våra grundläggande behov är tillgodosedda och för att den som leker tar ett frivilligt initiativ. För det *fyjärde* är leken rolig, underhållande och njutbar. Den karakteriseras av en viss lätthet och avkoppling, och av en viss luxuös känsla av onödigt överflöd. Leken rymmer även passion och spänning. Leken

är för det *femte* del av naturen och den mänskliga konstitutionen, samtidigt som den är central för det sociala livet och vår kommunikation (Lund 2014, ss746, 757–58, 770).

Tävla

Tävlan i form av spel verkar precis som lek vara av intresse för en rad olika vetenskapliga fält. Precis som med leken verkar effekterna av tävlingens aktiviteter inom dessa vetenskapliga discipliner ofta vara dolda för spelarna och de tävlande själva. När det kommer till de identifierade dimensionerna är tävlingar för det *första* målinriktade, det är målen som möjliggör jämförelser av de tävlandes aktiviteter och de är därför ofta kopplade till kvantitativa mätningar och varierar efter deltagarnas prestationer. Målet ligger till grund för tävlingsmomentet och introducerar konkurrens inom leken. Målen är här viktigare än för leken som främst använder målet för att agera kring (leken skulle ta slut om målet nåddes och det är vägen dit som är målet för de lekande). I tävlingen och spelet är både aktiviteten och resultatet viktigt för de tävlande, det förra ofta för att det skänker glädje, underhållning, spänning och njutning, men resultatet blir viktigare i ju högre grad som åskådare och publik åser tävlingen. För det *andra* är tävlingar regelbaserade. De har en a priori-struktur av formella regler som styr och organiserar dem. Brottet mot reglerna resulterar i olika sanktioner. Före varje ny tävling nollställs resultatet eller prestationen från den föregående tävlingen och tävlingen startar på nytt. Tävlingen eller dess resultat är inte produktivt i bemärkelsen att något bestående skapas, men inom kapitalismen kan tävlandet utgöra en produkt för andra som service eller underhållning. För det *tredje* är spel och tävlingar formellt frivilligt, och mer reellt så än lönarbetet, till sin karaktär, men socialt tryck eller hot om social isolering kan i högre grad vara en anledning till aktiviteten än i fallet med leken. För det *fjärde* innehåller tävlingar många gånger samma känslor som leken, de kan vara roliga, passionerade och spännande, men det finns också andra känslor förknippade med tävlingen som ”seriös fritid”, självuppfyllelse, risk och ansträngning. Slutligen, för det *femte*, är tävlingar socialt konstruerade i samhällen som relaterar till konkurrens för social distinktion. Frånvaron av spel och tävlingar hos !Kung folket indikerar att tävlingar inte refererar till ett transhistoriskt fenomen hos människan och dess samhällen (de är inte förlagda till den mänskliga konstitutionen) utan är renodlade historiska produkter. Den ökade närvaron av en publik och åskådare förändrar tävlingen på samma fundamentala vis

som Moishe Postone hävdar att det abstrakta arbetet, lönarbetet förändrar tillverkningen (det konkreta arbetets) karaktär under kapitalismen (Lund 2014, ss766, 770; Postone 1993, ss67–68).

Tillverka

Tillverkningen (work) karakteriseras för det *första* av att den är målinriktad och inriktad på att skapa bruksvärden som är socialt nyttiga. Tillverkningen är produktiv i denna bemärkelse. För det *andra* rör tillverkning specifika och konkreta tillverkningsprocesser som har vissa kvaliteter som förändras beroende på vilket bruksvärde som skapas. Tillverkningen är inte tävlingsinriktad eftersom de olika konkreta processerna inte går att jämföra med varandra och fokuserar på olika sociala behov. För det *tredje* är tillverkning primärt nödvändig för människors överlevnad och sociala liv (lek kan också ses som nödvändigt för människan, men alltid först efter att basala behov är tillfredsställda). Tillverkningen med sin nära relation till nödvändighet och nytta är för det *fjärde* kopplade till känslor av allvar, men också till självförverkligande genom aktiviteten och dess objektifiering i tillverkade bruksvärden. Tillverkning sker alltid i ett direkt eller indirekt socialt sammanhang och sammanhållning och social tillhörighet är viktiga ingredienser i tillverkningsprocesser. För det *femte* är tillverkningen transhistorisk och utgör människans metabolism med naturen för att tillfredsställa mänskliga behov. Detta innefattar kulturproduktionen och den sociala verkligheten (Lund 2014, ss761, 770).

Paolo Virno ger historisk konkretion till begreppet transhistorisk i en diskussion av begreppet arbetskraft (se avsnitt om lönarbete nedan). Han förstår Marx begrepp *produktion i allmänhet* som ett antropologiskt fenomen och inkluderar ensemblen av *verkliga* och *möjliga* arbeten i det. Begreppet inkluderar arbetskraften, en potentialitet, not-now, som inte är faktiskt aktualiserad, och den faktiska och effektivt utförda tillverkningen. Virno påpekar att den materiella aspekten av *metahistorien*, förutsättningarna för historien som knyts till frågan om närvaro och icke-aktualitet – historisk handling och potential – ofta inte specificeras i litteraturen. Det vill säga att metahistoriens föränderliga former inte diskuteras. Metahistorien i förkapitalistiska samhällen hade ett externt uttryck i religionen som ställde den heliga tiden kring genesis mot historiska faktas blivande. De religiösa ritualerna repeterade en ursprunglig aktivitet som skapade den historiska tiden samtidigt som den befann sig utanför den. På så sätt avhistoriserade riterna nuets okontrollerade blivande, samtidigt som de påverkade praxis i sin repetition av historiens födelse. I kapitalismen

däremot *utvidgas* metahistorien istället för att repeteras. Den generiska potentialen, not-know, arbetskraften, oscillerar fram och tillbaka mellan potential och historiskt utfört arbete. Metahistorien, den generiska och antropologiska potentialen, integreras i den sociala och ekonomiska historien (Virno 2015, ss160–61, 172–74, 179–83). Men begreppet metahistoria har delvis andra och vidare konnotationer än begreppet transhistorisk (som jag nöjer mig med att använda), med sitt fokus på skiftande tidsuppfattningar, snarare än människans konkreta produktiva verksamhet i abstraherad och transhistorisk form.

Lönarbete

Lönarbetets syfte beror på från vilket håll du betraktar det: kapitalets eller arbetets. Till skillnad från de andra kategorierna som här behandlas är lönarbetet kopplat till en historisk epok som är ett utpräglat men specifikt klassamhälle. Detta innebär att varje dimension här har två åtskilda sidor, varav en, kapitalets, är den dominanta. När det gäller den *första* dimensionen är syftet för kapitalet att ackumulera kapital och att bevara kapitalrelationen, genom produktionen av bytesvärden av anställd arbetskraft ur vilken mervärde utvinns i form av merarbete och merproduktion. Valorisering snarare än produktion av bruksvärden är alltså syftet tillsammans med att bevara kapitalrelationen. Detta syfte påverkar alla involverade parter. För lönarbetarna är syftet att försörja sig i ett samhälle där varuformen är generaliserad och förmedlas av den allmänna ekvivalenten pengar. För att försörja sig måste lönarbetarna ta anställning hos en främmande kraft (alien power). För det *andra* är de olika formerna av praktik kontrollerade genom att de förmedlas av marknaden. Lönarbete är produktion av bytesvärden för marknaden genom köp av arbetskraft på samma marknad. Mellan kapitalen yttrar sig detta i konkurrens och en tävlan i ackumulation där störst vinner, vilket leder till ”run-away growth” och återkommande kriser. Lönarbetet bygger på exploatering av lönarbetare, vilket påverkar lönearbeters försörjningsmöjligheter och kapitalets realisering av värdet indirekt (löner används till konsumtion) och mervärdet mer direkt (mervärde skapas genom exploatering), samt dess konkurrenskraft. Lönarbetarna får arbeta mer än de får betalt för, merarbetet är systematiskt. För det *tredje* är lönarbete formellt frivilligt (för kapitalet som en självklarhet att *inte* behöva arbeta för andra), men i praktiken tvingas det på lönarbetarna genom de historiska förutsättningarna för försörjning i det kapitalistiska klassamhället. För det *fjärde* karakteriseras lönarbetet av känslor kopplade till över- och underordning. Det kan handla om överlägsenhet och underlägsenhet, rätt att utnyttja, ilska och motstånd

mot att bli utnyttjad, olika grader och former av alienerat allvar, men också en alienerad lättja hos kapitalet och frånvaro av engagemang hos arbetaren. Ett instrumentellt förnuft karakteriserar de sociala relationerna från båda håll av kapitalrelationen, exempelvis att lönarbetaren blir använd som ett instrument för kapitalets intresse. Till detta dynamiska och spänningsfyllda fenomen kan det knytas en rad ideologiskt skapade eller påverkade känslolägen, vilket i sig skulle kräva en egen undersökning. För det *femte* är lönarbetet en historisk och socialt konstruerad form som använder sig av transhistorisk tillverkning som grund, men är kvalitativt annorlunda än andra historiska versioner och klass-samhällen som har varit utomekonomiskt motiverade (även om de också har haft sin grund i försörjningen). Lönarbetet har en abstrakt karaktär och logik som styr den alienerade verksamheten (Lund 2014, ss769–70).

Virno påpekar att mervärdet utvinns ur åtskillnaden mellan potentialen arbetskraft och det effektiva och empiriska arbetet. Kapitalet gör en vara av potentialen, det icke närvarande, som ytligt aktualiseras när arbetet utförs, men egentligen erkänns redan vid utbytet på arbetsmarknaden. Skillnaden mellan icke närvaro och närvaro får här stor ekonomisk betydelse och driver historien på ett sätt som historicerar metahistorien (se ovan) på ett reducerat vis som vara. Virno menar att kapitalismen idag karakteriseras av att det effektiva utförda arbetet ofta har till uppgift att visa upp själva potentialen; som när arbetare i egenskap av övervakare och reglerare av produktionsprocessen (men delvis vid sidan om densamma) alternerar mellan enstaka handlingar och vaksam sysslolöshet. Arbetskraften är ”unapplied, yet available all the same” (Virno 2015, ss161–64, 170).

Studiens upplägg

Inledningskapitlet orienterar läsaren inom det problemområde som studien rör sig, specificerar syfte och frågeställningar, positionerar sig inom forsknings-traditionen, pekar på de teoretiska och metodologiska utgångspunkterna och definierar några centrala begrepp för ideologianalysen. I kapitel två ges först en bakgrund till det encyklopediska universumet och den digitala historien fram till Wikipedias födelse 2001. Därefter följer en redogörelse för historiematerialismens centrala begrepp, dess förhållningssätt till olika former av determinism, och marxismens förhållningssätt till informations- och kommunikationsteknologin (IKT), samt från 1970-talet och framåt det så kallade informations-samhället. Kapitel tre fokuserar kortfattat på tidigare forskning kring den jämlika produktionen och mer utförligt på Wikipedia. Kapitel fyra

inleds med att marxismens syn på kapitalismens utsida först presenteras, och följs två olika marxistiska perspektiv på samtiden: ett kritiskt negativt till karaktären (kapitalets kommunism) och ett visionärt positivt (kommunismens kapitalism). Först därefter presenteras studiens teoretiska perspektiv: ideologianalysen och de för den utvecklade modellerna som är tänkta att strukturera presentationen och analysen av wikipedianernas syn på de egna aktiviteterna. I kapitel fem presenteras det praktiska tillvägagångssättet bakom studien och detaljer kring genomförandet av intervjuer och empirisk insamling,

Därefter följer fyra kapitel som fokuserar på de empiriska undersökningarna av mikronivån. Det första, kapitel sex, fokuserar på relationen mellan lek och tillverkning, kapitel sju på tävlingens relation till de andra tre huvudkategorierna, kapitel åtta på relationen mellan tillverkningen och lönarbetet, och slutligen kapitel nio på relationen mellan lek och lönarbete. I det följande kapitel tio lyfts blicken mot systemnivån och wikipedianernas syn på Wikipedias relation till kapitalismen. Analysen fokuserar här på fem olika aspekter i relationen till kapitalismen: de skilda formerna av crowdsourcing, den pekuniära, informationella och organisatoriska relationen mellan företag och Wikipedia, och den jämlika produktionen som alternativ till kapitalismen. Inom dessa dimensioner lyfts föreställningar om Wikipedia som komplement, vitalisering eller alternativ till kapitalismen upp. Slutligen jämförs resultaten från analysen av föreställningarna kring mikro- och makronivån i det avslutande kapitel elva, där även en jämförelse och ett test av de samtida marxistiska teorierna genomförs utifrån studiens resultat.

1. Förutom digital artisans brukar begreppet *digerati* användas, vilket konnoterar att den kreativa digitala hantverkaren dessutom har en okonventionell och alternativ livsstil i förhållande till den traditionella företagskulturen.
2. Moores lag innebär att prestandan fördubblas var tjugofjärde månad. Metcalfes lag att nätverkets värde ökar med kvadraten av antalet ingående noder.
3. Svängningar som har varit drivna av det finansiella kapitalet och allt mer krävande aktieägare.
4. Begreppen massarbetaren och klassammansättning behandlas i kapitel två och fyra.
5. George Caffentzis sammanfattar Marx redogörelse i volym tre av Kapitalet med att de tre möjliga metoderna till motverkan av den fallande tendensen är att *öka massan av utvunnet mervärde* genom höjning av intensiteten i arbetet eller förlängning av arbetsdagen, *minska massan av variabelt kapital* genom att sänka lönerna och utöka utrikeshandeln, eller minska massan av konstant kapital genom att öka produktiviteten och utrikeshandeln. Olika kombinationer kan användas och det finns ingen för alltid spikad kapitalistisk strategi när det gäller att bryta arbetarkamper av olika karaktär. "These struggles can lead to many futures" (*In letters of blood and fire*, s. 72-73)
6. Abstrakt arbete kommer i denna studie även att kallas för lönarbete. Begreppen syftar på arbete som antingen kan vara värdeproducerande eller värdeomfördelande (värdesatt genom marknadsutbytet). Begreppet kommer även att användas i en vidare mening för att beteckna kommersiella aktiviteter och värderealiseringar.
7. Crowdsourcing är ett begrepp som lanserades av Jeff Howe (Howe 2006).
8. *Fordism* betecknar en fas i det kapitalistiska produktionssättets karakteriserat av en sträng uppdelning av "handens och hjärnans arbete". Det byggde på en extrem arbetsdelning och fragmentering

av arbetsprocessen, planerad och utformad utanför de arbetandes kontroll och genomförd under en strikt tidsregim. Henry Fords löpande band utgör ett emblemiskt exempel.

9. Kampcykel är ett begrepp inom den autonomt marxistiska teoribildning som hävdar att klasskampen, med arbetarklassen som aktivt subjekt, driver på den tekniska och sociala utvecklingen (Negri 1988, s.209–210).
10. Det engelska uttrycket försvarar sin plats genom att privacyfrågor främst har lyfts upp i en anglosaxisk kontext, medan vi i Sverige ofta har fokuserat mer på of-fentlighetsprincipen.
11. Hon kallar det för social produktion eller peer-to-peer.
12. Jag utvecklade begreppet *playwork* hösten 2012 för att beteckna en lekfull tillverkning av bruksvärden som var åtskild från kapitalismen och begreppet *playbour*. Den senare kategorins aktiviteter kontrolleras av aktörer med intresse i *värdeorienterat abstrakt arbete*, för vilket denna studie reserverar begreppet lönarbete.
13. Zygmunt Bauman påpekar att den samtida kapitalismen har gett en ny innebörd åt kritiken och funnit ett sätt att anpassa det kritiska tänkandet och handlingen inom sig samtidigt som den förblir immun mot konsekvenserna av anpassningen. Kritiken verkar enligt honom mer förstärkande än försvagande av kapitalismen (Bauman 2000, s.23).
14. Denna teoretiska insikt kommer ursprungligen från Karl Marx som mest tydligt och kortfattat formulerade sig i frågan i *Feurbachteserna* samtidigt som hela Kapitalet genomsyras av insikten. De föregångare till socialkonstruktivismen som Talja och Hansen pekar ut, språkvetaren Volosinov och litteraturvetaren Bakhtin (Talja m.fl. 2005, s89), var också marxister. Insikten är mycket viktig att ha med sig i läsandet av föreliggande studie. I avsnittet om teoretiska och metodologiska utgångspunkter presenterar jag en marxistisk beskrivning av den. I det teoretiska kapitel fyra kommer däremot begreppet immateriellt arbete att användas eftersom det har använts för att generera viktiga teorier inom den autonoma marxismen. Jag förstår emellertid immateriellt arbete som icke-ta-bart, men lika materiellt som annat arbete, och påpekar i sammanhanget att jag föredrar det äldre autonomt marxistiska begreppet *social arbetare*.
15. I praktiken är det svårt att skilja informationsanvändning och informationsorganisering, till och med informationsökning, från informationskapandet eller produktionen, utan det handlar mer om proportioner och vad som är det övergripande syftet med aktiviteten: informationen eller informationsförmedlarens metadata.
16. Se tidigare resonemang om dualismer. Ordet kognitiv konnoterar bara att de icke-ta-bara delarna av den kapitalistiska produktionen har blivit allt viktigare, inte att den kognitiva kapitalismen på något vis skulle vara immateriell i bemärkelsen icke materiell.
17. Gåvoekonomier brukar kallas för moraliska ekonomier som syftar till att skapa och underhålla sociala relationer. En gåva kräver ingen pekuniär kompensation, men om något ges bort kan det ändå finnas underförstådda krav på annan form av kompensation. Gåvan kan enligt socialantropologen Marshall Sahlins präglas av underförstådda krav som är *balanserade* eller *ömsesidiga* (Sahlins 2004, s.193–195). De förra kraven innebär att det i högre grad är föreskrivet när och i vilken form som en gåva ska återgäldas (det ligger alltså nära ett

rent byte), de senare kraven specificerar inte tid och former för återgäldning, men att det ändå är viktigt att ett återgäldande av något slag genomförs. I sammanhang dominerade av gåvoekonomiska utbyten är det svårt att skilja gåvan från dess gengåva, distinktionen blir i praktiken onödig att reda ut, så länge interaktionen flyter på. Den gåvoekonomiska processen utgör på många sätt en cirkelrörelse, men som också kan utvecklas i nedåtgående och uppåtgående spiraler av tilltagande asocialitet eller socialitet. Dessa gåvor, och den *rena gåvan* som Bronislaw Malinowski talar om som inte kräver något tillbaka (Malinowski 1922, s.176–177), präglar mycket av de allmäningsbaserade utbyten av handlingar som sker kring skapandet av bruksvärdet Wikipedia.

18. Rasmus Fleischer beskriver avspaltningsbegreppet som det först utvecklades av Roswitha Scholz (en av redaktörerna tillsammans med Robert Kurz till tidskriften *Exit*). Avspaltningen är enligt hans tolkning ett begrepp som ska begripas på begreppet värdes abstraktionsnivå: "Värdet som struktur (varuformen) hävdar visserligen sitt totalitära anspråk, men frånskjuter sig i praktiken stora delar av den samhälleliga reproduktionen. Det gäller både på ett materiellt plan (hemarbete, uppfostran) och det affektiv-kulturella planet. Vissa saker kan helt enkelt inte greppas av värdeformen, kan inte utföras som abstrakt arbete – i stället *spaltas de* av från värdet, från den officiella samhälleligheten. De hänvisas i första hand till kvinnor" (Fleischer 2011).

2

Detta bakgrundskapitel består av två delar. I den första sätter jag in encyklopediproduktionen i det digitala medielandskapet och i den andra ger jag en allmän introduktion till historiematerialismen för att sedan beskriva hur den har förhållit sig till den nya informationsteknologin och idéerna om ett postindustriellt informationssamhälle. Parallellt diskuteras frågan om historisk determinism.

I den första delen tar jag avstamp i hur den encyklopediska genren hade format sig hantverksmässigt och kunskapsteoretiskt runt sekelskiftet 1900. Därefter följer en kort beskrivning av mediernas analoga skifte i början av århundradet innan den digitala revolutionen behandlas. Digitaliseringens konsekvenser och dess utveckling fram till den jämlika produktionens början och Wikipedias födelse behandlas mer utförligt. I Wikipedias fall ringas traditionella och nydanande aspekter i förhållande till den encyklopediska traditionen in.

Den andra hälften av kapitlet ger sedan en beskrivning av den marxistiska kritiken av 1970-talets postindustrialister och deras vision om ett informationssamhälle. Ett grundläggande element i marxismen är betoningen på samhälleliga förändringar över tid: produktionsätt följer på produktionsätt historiskt, men produktionsätt utvecklas även på ett inre plan i faser. Det gör att den marxistiska analysen åtminstone i teorin måste följa sin tid och inte förhålla sig statiskt till sitt undersökningsområde. Såväl den franska regleringskolan och de autonoma marxisterna talar om postfordismens utveckling från och med 1970-talet.

Bakgrundens fokus kommer inte, främst för att spara utrymme, att ligga på en mediehistorisk genomgång. Men medierna eller produktionsmedlen i Wikipedias fall är en central del av wikipedianernas kontext och verksamhet och jag vill därför redan här påtala min övertygelse om att det finns en ömsesidig påverkan mellan de redskap som människan väljer att kommunicera med och sättet hen gör det på. Pedagogen Roger Säljö menar att redskapen ställer krav på förståelse av de förutsättningar för medieringen som de bär på (Säljö 2005). Medieforskaren Friedrich Kittler skärper denna formulering något när han menar att medierna inte bara sätter ramarna för vad som är möjligt att erfa och kommunicera, utan även förändrar tingen genom att de definierar vad som är verkligt (Kittler 2003, ss.35–36; Fischer & Götselius 2003, s.11,13; Lundberg 2007, s.19).

Modernitetens encyklopedier

Lärdomens runda eller vetenskapens cirkel är den ursprungliga innebörden av det grekisk-latinska begreppet encyklopedi. Under medeltiden och renessansen fanns det en didaktisk och pedagogisk aspekt av begreppet. De skrivna encyklopedierna var systematiskt upplagda och en bildad människa skulle ha genomgått lärdomens runda i en speciell ordning (Yeo 2001, ss.7, 9; Collison 1964, s.3). Under denna tid förekom det att skriv- och läskunniga människor höll sig med så kallade *commonplace books*, som ett praktiskt hjälpmedel för minnet, där bra idéer och litterära formuleringar antecknades (Yeo 2001, ss.xii–xiii, 103). Dessa anteckningsböcker gick i sin tur tillbaka till retorikens föreställningar, sprungna ur den muntliga kulturen, som kretsade kring förekomsten om virtuella och allmänna platser – *loci communes* – där man kunde hämta formuleringar och generella argument som passade i flera olika sammanhang till sina anföranden (Ong 1991, s.128; Yeo 2001, s.104). Kunskapssynen förändrades på 1700-talet, 200 år efter tryckpressens införande, så att minnet istället för att memorera kunskap blev till en hjälp för att undersöka världen och finna ny kunskap (Yeo 2001, s.81). Den muntliga kulturens sanning hade varit relativ men ändlig till sin karaktär, medan den skriftliga kulturen var sluten sedd till varje enskild text men som helhet öppen för framtida upptäckter. Upptäckter som, i linje med en tradition som gick tillbaka till Peter Ramus på 1500-talet, passades in i scheman, diagram och disciplinära underavdelningar i en form av standardiseringsprocess (Ong 1991, ss125, 144–45, 150, 152, 154–55; Yeo 2001, s23; Johns 1998, ss2–3,5).

Alfabetet började under upplysningen att användas som huvudprincip framför ett systematiskt tillvägagångssätt när det gällde encyklopediernas konstruktion. Det gjorde dels att gamla hierarkier undergrävdes eftersom alfabetet gav samma godtyckliga vikt åt alla frågor, dels att tillfogandet av ny kunskap till den redan existerande underlättades, vilket var välbehövligt. Allt kring den vetenskapliga kunskapen – människor, tidskrifter, data och upptäckter – ökade exponentiellt vid denna tid. Encyklopedin blev mer till ett instrumentellt verktyg (Zimmer 2009, ss100–01; Yeo 2001, ss25, 70–71, 81, 83). Diderots och d’Alemberts *La Encyclopédie* ville samla in och kodifiera upplysningstidens vetenskapliga bedrifter. I praktiken innebar det ett försök att täcka in ett mycket större område av kunskap genom att reducera vetandet till sin essens. Det nya med *La Encyclopédie* i detta sammanhang var den gräns de försökte bygga upp mot det icke-vetbara. Kunskapen omfattade inte längre allt (Darnton 1987, ss219, 223–24, 226–27, 229; Yeo 2001, ssxiii, 23, 70–71, 81, 83)

Med tiden förändrades det encyklopediska projektets karaktär på flera sätt. Dels skedde en professionalisering inom ramen för uppföljaren *Encyclopédie Methodique*, som avsomnade runt 1830 då den lärda republiken sveptes bort av skribenter som hade staten att tacka för sina karriärer. Samma utveckling, akademiseringen, märktes av i andra länder. Dessutom skedde en popularisering genom att priset sänktes från upplaga till upplaga tack vare besparingar på format, papperskvalitet, bilder och diagram (Darnton 1979, ss522, 524, 539; Lidman 1983, s340). De många och omfattande encyklopedierna som sjosattes i början av 1800-talet tävlade mot varandra, men målet var inte längre att förmedla en välordnad cirkel av kunskap utan istället att presentera en uttömmande kunskap där specialiserade vetenskapliga discipliner utgjorde topparna i det intellektuella landskapet. *Encyclopaedia Britannica* började som *Encyclopédie Methodique* att fokusera på professionella meningsskillnader istället för att ge sammanfattningar. Mellan 1820 och 1840 spred sig sedan exemplet till alla större encyklopedier, för att fortfarande gälla under stora delar av 1900-talet (Yeo 2001, ss59–60, 77, 244–45, 251, 274, 276–78). Möjligen var det denna utveckling som gjorde att indexets betydelse uppmärksammades och infördes runt 1830. Kunskapstillväxten var då exponentiell och alfabet och korsreferenser räckte inte till för att skapa fungerande ingångar till innehållet (Collison 1964, s.15). För att hinna med att korrekt följa utvecklingen förlitade sig redaktörerna alltmer på sina nätverk av akademiska experter. Produktionsprocessen blev alltmer social till sin karaktär (Yeo 2001, ss248, 250–51).

Utvecklingen från åsiktspress till affärspress banade vid samma tid, 1830-talet, väg för annonserna. Annonstrymmen såldes som varor för att bekosta övergången från Gutenbergs manuella tryckpress till snällpressen (Habermas 1984, ss178–80). Samma tekniska utveckling möjliggjorde längre produktionsserier, vilket i sin tur skapade en möjlighet att nå de breda massorna. På encyklopediernas område ledde detta till utvecklingen av två olika genrer. En för de professionella och en för allmänheten. *Society for the difusion of useful knowledge* gav 1833 ut *Penny Cyclopaedia* där det uttryckliga målet var att reducera och dela upp kunskapen i mindre poster för kvick konsultation. Yeo konstaterar att det var svårt att nå en balans mellan de två perspektiven. Klyftan mellan de professionellas och allmänhetens intressen hade vuxit så pass att några informerade sammanfattningar inte längre var tillgängliga (Yeo 2001, ss246–47, 274, 276–78).

Trots denna klyfta menade Walter Benjamin att pressens ökade utbredning mot slutet av århundradet, med nya politiska, religiösa, vetenskapliga, professionella och lokala organ, bidrog till att fler läsare också blev skribenter i någon form. Gränsen mellan författare och publik började förlora sin fundamentala karaktär (Benjamin 2007, ss.232, 241).

Det analoga skiftet

Under 1800-talet skedde en kraftfull utveckling på den mekaniska bildreproduktionens sida. Ögats snabba uppfattningsförmåga tillsammans med filmens rörliga bilder möjliggjorde att bildreproduktionen kunde följa jämna steg med ljudet, vars reproducerbarhet löstes mot slutet av 1800-talet (Benjamin 2008, s.4). Skriftkulturen förlorade vid sekelskiftet 1900 sin hegemoniska ställning som informations- och kommunikationsteknologi. Den elektroniska omvandlingen av det verbala uttrycket genom den analoga telefonen, radion och TV:n fördjupade överföring av ordet till rummet, samtidigt som det framträdde en ny sekundär muntlighet (Ong 1991, ss.156–158). Friedrich Kittler hävdar att de optiska, akustiska och skriftliga dataflödena separerades vid denna tid. Innan hade skriften och den tysta läsningen inkluderat dem alla och fungerat både som film och grammofonskiva. Filmen och fonografen avslöjade texten som enbart text, en upptäckt som skrivmaskinens tillkomst förstärkte med sina standardiserade typer och tangentbord (Kittler 2003, ss.42, 47–49; Fischer & Götselius 2003, s.18).

Standardisering som tryckpressen möjliggjorde och som skrivmaskinen förstärkte fördjupades i de nya medierna. Benjamin hävdade att massorna i

hans samtid försökte överkomma det unika och beständiga i varje verklighet genom att acceptera flyktigheten i dess bildliga reproduktion (Benjamin 2007, ss223–25, 231). Kittler å sin sida påpekar att den tekniska differentieringen möjliggjorde att människans hela väsen kunde förflyttas till apparater och att det var först då som den rena åtskillnaden mellan materia och information, mellan det reala och det symboliska, uppstod (Kittler 2003, s.51). Detta påverkade synen på vetenskapen, kunskapens karaktär och skapade debatt kring hur man skulle hantera den växande kunskapsmassan. En riktning med Paul Otlet, H.G. Wells och Otto Neurath satte sitt hopp till det encyklopediska idealet, medan andra menade att specialiseringen på kunskapens område redan hade gått för långt (Yeo 2001, s283; Boyd Rayward 1975).

I praktiken hade dock det encyklopediska projektets mittfåra mognat i sina former i de Västeuropeiska länderna vid sekelskiftet 1900. Verken skrevs på folkspråken med substantiella artiklar skrivna och granskade av specialister. Innehållet inkluderade levande människors biografier och allt bands samman av ett analytiskt index över folk, platser och ämnen, samtidigt som det kontinuerligt uppdaterades med hjälp av tillförandet av supplement. Under sent 1920-tal skedde sedan en differentiering efter politiska linjer när såväl Sovjetunionen som det då fascistiska Italien startade encyklopediska projekt (Collison 1964, ss.199–200, 206).

Den digitala revolutionen

De analoga medierna krävde större och mer koncentrerade resurser än det tryckta ordet. Habermas hävdar att kapitalbehovet för samtiden framstod som så betydande att det hotade den publicistiska verksamheten med sin makt och kommersialism. Medierna organiserades därför i de flesta länder i statlig regi. Rollerna var alltså ombytta inom den offentlighet som tidigare byggts upp av privata intressen med ett kritiskt öga till staten. Massproduktionen krävde i sin tur en mer långsiktig avsättningsstrategi och reklaminsatser för skapandet av företagsspecifika marknader där varornas utbytesvärde till stor del bestämdes av psykologiska manipulationer (Habermas 1984, ss180–82, 185).

Encyklopedierna påverkades i mindre grad. Som genre hade de främst fokuserat på det skrivna ordet och detta var inte den aspekt som stod ut hos de analoga mediernas (radion, TV:n och filmens) sekundära talspråkighet (Ong 1991, ss.20–21, 36–37, 53–54, 71, 96–98, 157), även om H. G. Wells, Paul Otlet och Vannevar Bush fäste stor vikt vid mikrofilmen. Det som verkligen påverkade den encyklopediska praktiken var den kommande digitaliseringen,

internet och world wide web. Haider och Sundin menar, mer specifikt för Wikipedia, att projektet fungerar som en dörr mellan den gamla tryckkulturen och den nya digitala (Haider & Sundin 2010).

På mediernas område hade utvecklingen fortsatt snabbt under 1900-talet. Remingtons skrivmaskin blev till Turing-maskinen (prototypen för datorn) som blev till mikroelektroniken. Det digitala skiftet karakteriseras av att de olika akustiska, optiska och skriftliga flödena börjar föras samman på digital grund. Denna grund är inte alfabetisk, utan består på maskinnivån av närvaron och frånvaron av ett tecken (1 och 0) och på nästa nivå av alfanumeriskt upplagda programspråk. Men trots att flödena konvergerar på en icke-alfabetisk grund har skriften inte spelat ut sin roll. Den har däremot förlorat sin roll som kulturell spetsteknologi och blivit ett gränssnittsfenomen bland andra (Fischer & Götselius 2003, s.18; Kittler 2003, s.53).

Den nya digitala teknologin utvecklades efter andra världskriget på universiteten, inom statens hängd och delvis som ett led i kalla krigets upp- rustning (Castells 2002, s.22; Rheingold 2000, s.59). Försöken att länka samman interaktiva datorer i nätverk med skärmar, grafik och tangentbord påbörjades i slutet av 1960-talet och stora förhoppningar ställdes till den nya teknologin som i fallet med grafiken ledde vidare till nya genombrott som gjorde datorerna lättare att förstå för icke-programmerare (Rheingold 2000, ss.59, 63, 65; Abbate 1999, ss.23–27). Till en början handlade det mer om att fjärranvändning skulle hjälpa fler människor att använda datorerna samtidigt, än att skicka meddelanden mellan människor (Rheingold 2000, ss.xxi, 66). Idén om den senare formen av interaktivitet föddes i den subkultur som utvecklades bland programmerarna. Det var bland dem hackerkulturen föddes (Rheingold 2000, s.64). Teknologin för de nätverkande datorerna utvecklades från att sända hela meddelanden, batchar, till så kallad paketförmedling av mindre delar som lagrade och skickade vidare de uppmärkta paketen längs olika vägar genom nätverket. Överflödet av paket, förmedlande noder och vägar genom nätverket, den distribuerade formen med datorkraft fördelade till nätverkets noder, var viktig för att hindra militär störning av systemet. Protokollen och arkitekturen för det system av sammankopplade nätverk som idag kallas för internet började utvecklas under 1970-talet. Problemet var att få de olika systemen att kommunicera med varandra. Lösningen blev det öppna styrprotokollet TCP och öppna kommunikationsprotokollet IP (Abbate 1999, ss.7–14, 17–23, 113–14, 121–22, 143; Castells 2002, ss.22–24, 27, 33, 38).

Persondatorns genomslag kom när folk under 1970-talet skaffade sig Altair, Apple II och Commodore PET som elektroniska hobbyer. Det hjälpte till att popularisera nätverksbygganden utanför statsapparaten, militärens och universitetens olika projekt (Abbate 1999, ss.186, 188; Rheingold 2000, s.60). Nätverken växte i omfattning och antal tillsammans med antalet intresserade parter. Unix- och persondatorkulturen integrerades och påverkade nätverkan- det, samtidigt som militären allt mer drog sig tillbaka. "With the loss of a central guiding vision from ARPA, the system seemed at times to verge on anarchy, as control of the network became fragmented among diverse groups with competing interests and visions." (Abbate 1999, s.182)

De mer folkliga nätverken uppstod i slutet av 1970-talet när det började experimenteras med olika alternativ till det ARPA-nät som många var exkluderade ifrån (Castells 2002, s.24). "Members of a new "hacker" subculture quickly made improvements to the Altair and began devising more user-friendly machines, and by the late 1970s there was a thriving market for personal computers (Abbate 1999, s.138). Denna subkultur omfattade *phone freaks* som vid samma tid lärde sig att härma telefonens kontrolltoner för att ringa gratis och visa att de behärskade systemet. "Phone freaks came from the same world of young, undisciplined technophiles as computer hackers" (Abbate 1999, s.138). Kända deltagare i denna subkultur var Steve Jobs och Stephen Wozniak som med tiden startade Apple.

Det har blivit vanligt att dela in hackarna i olika generationer, där den första ses som pionjärerna, den andra som persondatorgenerationen, medan den tredje var den som utvecklade datorspelen och den fjärde generationen skaffade sig olagligt tillträde till andras datorer (Voiskounsky m.fl. 2003, s172), Men de flesta hackare distanserar sig från *crackers* och ser främst till de positiva sidorna av sin kultur (Castells 2002, ss51–52, 62). Visserligen är det rimligt att tänka sig att popularisering av datoranvändandet har lett till att hackerkulturen har breddats med många olika nya typer av hackers som *script kiddies* och *copycats* vilka enbart härmar den tekniska skickligheten hos andra hackers för att nå mer antisociala och själviska mål (Nissenbaum 2004, s199). Turgeman-Goldsmith intervjuade 2005 ett drygt femtiotal israeliska hackare om vad som drev dem och kunde identifiera ett antal olika motiv som underhållning, spänning, nyfikenhet, uppvisande av teknisk skicklighet med datorer, ekonomisk vinning, virtuella förolämpningar, hämnd och enkelheten med vilken handlingarna kunde genomföras (Turgeman-Goldschmidt 2005, ss12–18). Även uttråkning och utmaningen nämns som motiverande faktorer

av Mulhall, som enbart ser hackandet som ett sätt att ta sig in i andras system. Hos Mulhalls hackare uppstår en form av tävling mellan hackaren och systemadministratören bakom det system som ska hackas (Mulhall 1997, ss292–93).

Inom denna subkultur skapades tidigt modemmet, vilket möjliggjorde att dokument utväxlades mellan persondatorer och elektroniska anslagstavlor, Bulletin Board System (BBS), som möjliggjorde lagrandet och överförandet av information via telefonnätet och anslagstavlor. BBS släpptes som fri programvara, vilket finansierades och styrdes av frivilliga entusiaster (Castells 2002, s.24; Rheingold 2000, ss.xxiii–xxiv). Användandet av BBS:erna växte underifrån och globalt och användes för att odla olika subkulturer, intressen, företag och politik. Med tiden uppstod här de första problemen med människor som levde ut sina antisociala beteenden på de digitala nätverken. 1983 bildade programmeraren Tom Jennings ett eget BBS-program Fido och inrättade nätverket Fidonet som skulle komma att växa kraftigt. Idén var att normerna skulle bestämmas av dem som använde nätverket och den första versionen av Fido hade en fri för alla-sektion med namnet *anarchy*. Devisen som utvecklade sig med tiden var att man inte skulle förolämpa någon, men inte heller vara så lätt förolämpad (Rheingold 2000, ss.133–37).

Ett annat nätverk som blev viktigt för hackerkulturen var *Usenet news*. Nätverket hade sin grund hos kollektivet av Unixanvändare. Unix var ett operativsystem som utvecklades 1969 och utgjorde programmiljö för alla slags system. Fördelen med det var att man inte behövde uppfinna nya språk för nya tekniska plattformar. 1974 tvingade amerikanska staten ägaren att släppa Unix källkod fri till universiteten. Programmet spreds öppet med tillstånd att bearbeta det och blev dominerande på datainstitutionerna där studenterna lärde sig att manipulera systemet (Castells 2002, ss.24–25, 53; Rheingold 2000, s.139). De avgörande händelserna för Usenet var dels Bells släpp 1978 av sitt Unix to unix-program (Uucp) med vars hjälp unixstyrda datorer automatiskt via modem kunde ringa upp varandra och kopiera varandras dokument. Skillnaden mellan Usenet och BBS:erna var att det förra inte lagrade de publika meddelandena på ett visst ställe utan snarare spred konversationerna genom systemet.

Usenet var anarkistiskt upplagt i den meningen att det saknades en centralt styrande hierarki. Ändå var systemet organiserat och inte kaotiskt. De deltagande sidorna kunde exempelvis välja bort de nyhetsgrupper som stred mot deltagarnas övertygelser utan att det störde systemet. Vidare distribuerades de ekonomiska kostnaderna automatiskt inom systemet (Rheingold 2000, ss.59,

76, 119-20; Castells 2002, ss.25, 53). Nätverket såg även ”trollens” födelse. Den relativa anonymiteten i de digitala gemenskaperna möjliggjorde inte bara friare diskussioner och lekar med identiteter och skämtlynne, utan även ”flaming, harassment, and hate speech”. Trolling, det engelska verbet för att ’meta med rev’, innebär i en digital miljö att medvetet försöka starta vridna, fruktlösa och oändliga diskussioner. Beteendet utvecklades som en sorts fritidssysselsättning (Herring m.fl. 2002, ss371–73). I trollens aktiviteter, som i Wikipedias fall utspelar sig både på gemenskaps- och encyklopdinivån till skillnad från ”vandalerens” aktiviteter som begränsar sig till den senare, finns ofta drag av verkliga konflikter. Shachaf och Hara menar att de kan liknas vid både script kiddies som manipulerar kod för att göra skada och hacktivisterna när de är kritiska till Wikipedias byråkrati och identifierar sig positivt med yttrandefriheten (Shachaf & Hara 2010, ss366–67).

När Unix varufierades 1984, bildade Richard Stallman Free Software Foundation (FSF), utformade den första copyleft-licensen (General Public License) och proklamerade principen om fri kommunikation och programanvändning som en grundläggande rättighet. Han blev därmed en av hackerkulturens ikoner (Castells 2002, ss.25–26, 54–55). Han misslyckades emellertid med att utveckla ett nytt fritt operativsystem, vilket gjorde att Microsofts kommersiella Windows kunde bli dominerande bland användarna. Det fria operativsystem som till slut utvecklades kom istället från Linus Torvalds och döptes till Linux. Linux publicerades 1991 under Stallmans GPL-licens med hjälp av många av de av FSF utvecklade GNU-programmen. Men Torvalds tillförde en ny metodologi som byggde på internet (Castells 2002, ss55–56; Raymond 2001, s61). Utvecklingslinjerna inom nätverken av nätverk konvergerade runt 1990 i det vi idag kallar för internet, vilket strax därefter privatiserades. Kommersialiseringen stimulerade internets tillväxt och många privata internetleverantörer byggde egna nät (Castells 2002, ss23–24; Abbate 1999, ss194–196), men var också grunden för Linux framgång. Istället för att begränsa användningen av det program Torvalds släppte över nätet uppmanade han användarna att bidra med förbättringar till det. Genom att publicera uppdaterade versioner av koden med täta intervall skapades ett operativsystem som ständigt uppgraderades av tusentals hackare och hade miljontals användare. Castells menar att det bara var ett nätverk av ”tusentals hjärnor som arbetade i samverkan, med spontan arbetsdelning och löslig men effektiv samordning” som kunde skapa ett operativsystem med förmåga att hantera interaktionen på internet på frivillig basis (Castells 2002, ss.55–56). Ett nytt

sätt att producera på var fött som lade grunden för den jämlika produktion som Wikipedia bygger på.

Hackerkulturen lever idag vidare inom den jämlika produktionen, vars sätt att producera bruksvärden har spritt sig till andra områden i takt med att kulturskapandets popularisering i de digitala nätverken tilltagit. Att granska hur Wikipedia passar in i och påverkar denna föränderliga kultur ligger nära denna studies syften. Nya sätt att organisera utbytet och arbetsprocesserna på, är nära förbundet med nya ägandeformer (Söderberg 2010, s.244), och var dialektiken mellan den jämlika produktionens produktivkrafter och produktionsförhållanden leder utvecklingen kommer att påverka samhällsekonomin.¹⁹

Den popularisering som webben innebar lade grunden för en ökad kommersialisering av nätverken, vilken kulminerade i den första så kallade dotcom-krisen i slutet av årtiondet. Men under 2000-talet insåg även mainstreamkulturen och kapitalet värdet i det som höll på att ske. Det började talas om den sociala webben och Webb 2.0. Fenomenet definierades och hyllades av Tim O'Reilly:

Web 2.0 is the business revolution in the computer industry caused by the move to the internet as platform, and an attempt to understand the rules for success on that new platform. Chief among those rules is this: Build applications that harness network effects to get better the more people use them (O'Reilly 20061006)

Detta begrepp var under mitten av 2000-talet ett modeord som enligt Axel Bruns speglade det växande kommersiella intresset för de digitala nätverkens gemenskaper och innehållsproduktion, vilka allt mer utgjorde ett konkurrerande alternativ:

For many corporate players who have found it impossible to contain the rise of such alternatives, the question has now shifted from containment to engagement – what models are available for them to harvest the content created by these communities, and to harness the communities themselves for their own purposes; what new business opportunities lie in helping rather than hindering the creation and distribution of content created within such communities? (Brunns 2008, s.4)

Inom produktionen av informationella produkter och tjänster luckras idag uppdelningen mellan producenter, distributörer och konsumenter upp. När

tillgången till produktionsmedlen att tillverka och distribuera information är brett tillgängliga öppnar sig nya möjligheter till globala och relativt oberoende ”peer-to-peer modes of organizing the collaborative engagement of communities in shared projects” (Bruns 2008, s.13-15):

The reality of user-led content creation communities is substantially more complex – rather than falling neatly into an either/or dichotomy of ”these two great domains of life – production and consumption, work and play,” participation in these social spaces spans a *continuum* stretching evenly from active content creation by lead users through various levels of more or less constructive and productive engagement with existing content by other contributors, and on to the mere use on content by users who perhaps do not even consider themselves as members of the community. Users are able to move smoothly across this continuum, without so much noticing (or concerning themselves with) the fact that their participation has contributed to the overall, communal, collaborative process of content creation (Bruns 2008, s18).²⁰

Webben var nu både en viktig social del av många människors liv och en ny viktigt ekonomisk arena. Om det handlade om ett prästskap på 1950-talet, en elit på 1960-talet, en subkultur på 1970-talet, så var en växande del av befolkningen inblandad på 1990-talet (Rheingold 2000, s.60). Glädjen, passionen och leken i användarens aktiviteter, hackare eller ej, var produktiv i den dubbla bemärkelsen att både icke-varufierade och varufierade bruksvärden (ofta indirekt genom reklamintäkter) skapades.

Encyklopedierna och World Wide Web

1985 kom den första elektroniska encyklopedin, *The new Grolier Electronic Encyclopedia* ut på marknaden, medan en experimentell förlaga redan 1980 fanns på de digitala nätverken. The new Grolier var förebild för Microsofts *Encarta* som skapades 1993 genom att köpa upp två redan existerande encyklopedier (Dalby 2009, ss30–31).

I takt med datorns utveckling och sammankopplande i nätverk hade korsreferensen växt i betydelse. Först i teorin, sedan i praktiken. Vannevar Bush var i sin essä *As we may think* (1945) kritisk till tidigare hierarkiska klassifikationssystem. Det som gjorde information viktigt var inte vilken kategori det tillhörde utan i vilka relationer det stod till andra data. Han ansåg att indexeringsystemen var artificiella och att det mänskliga intellektet inte arbetade på det viset, utan istället löpte i associativa spår genom hjärnans celler. Människan

borde därför inspireras av detta när det gällde hennes eget dokumentationsarbete. Bush föreställde sig ett mellanting mellan en mikrofilmsapparat och en dator; en *Memex*, som skulle fungera som ett personligt bihang till en individs minne med tangentbord och reglage som lät henne bläddra sig igenom boksidor som projicerades på läsytor (Bush 2008, ss770, 772; Zimmer 2009, s105).

20 år senare (1965) myntade den av motkulturen influerade Ted Nelson begreppet *hypertext*, som refererade till en framtida teknologi som skulle tillåta användarna att publicera, länka till och få tillgång till information på ett icke-linjärt vis (Zimmer 2009, s.106; Abbate 1999, s.214). Nelsons vision började omsättas i praktik 1980 när Tim Berners-Lee föreslog ett projekt baserat på hypertext för att underlätta orienteringen och kommunikationen mellan forskarna på CERN (Berners-Lee & Fischetti 1999, s.4), vilket med tiden ledde fram till world wide webs födelse.

Den på hypertext uppbyggda webben gjorde nätverken mer tillgängliga för gemene man som fick upp ögonen för fenomenet under de första åren av 1990-talet. Berners-Lee definierade programvaran som hämtade och spred information till och från datorer anslutna till Internet: *http*, *html* och *url* (till en början uri). Tillsammans med Robert Cailliau skapade han webbläsar- och redigeringsprogrammet *www* som började spridas på internet i augusti 1991 vilket inspirerade ett antal hackare att börja konstruera sina egna *www*-modifierade webbläsare: Erwise, Viola och Mosaic. Mosaic spreds över Usenet och utvecklades med tiden till den kommersiella webbläsaren Netscape Navigator 1994 vars källkod släpptes fri på Internet 1995, samma år som Microsoft släppte sin Internet Explorer tillsammans med operativsystemet Windows 95. Det året utvecklade även Sun Microsystems programspråket *Java* som spreds gratis och underlättade för programtillämpningar att färdas mellan datorer (Castells 2002, ss.27–28).

På webben är det sökmotorn som håller ordning. Istället för att lita på mänskliga klassificeringar litar den till algoritmer som tar till vara på webbens hyperlänkade struktur för att lokalisera, indexera och värdera webbsidor. Utvecklingen har sedan fortsatt ytterligare. Den semantiska webben och *folksonomier* kan ses som ytterligare steg bort från hierarkiska och standardiserade kunskapsordningar (Zimmer 2009, ss107–08).

I samband med att webben gjorde sig gällande från och med 1991 sjönk försäljningen av både tryckta encyklopedier och CD-romversioner enligt Andrew Dalby. Men Microsoft var inte beroende av att deras *Encarta* bar sig ekonomiskt utan sålde den billigt eller gratis tillsammans med andra program.

Marknaden översvämmades och priserna pressades (Dalby 2009, ss.30–31). Redan i slutet av 1990-talet dominerades den encyklopediska världen av elektroniska produkter med multimedia-innehåll och online-tjänster. 1998 när bok- och tidningsbranschen fortfarande sålde bra av sina tryckta produkter och kunde utveckla de elektroniska som ett komplement menade Alex Soojung-Kim Pang, själv före detta redaktör för Encyclopaedia Britannica, att det var annorlunda för encyklopedierna. De elektroniska produkterna och tjänsterna sågs som mer interaktiva, tillgängliga och intressanta med sina animationer, musik och videoinslag, samtidigt var de billigare och ibland till och med gratis, vilket spelade roll när genren traditionellt hade hanterat mycket dyra produktioner (Soojung-Kim Pang 1998). Lars Hult tillägger att genrens form och klara funktion ledde till det snabba skiftet (Hult 2003, s.55).

Parallellt med denna utveckling under det sena 1900-talet började det dominerande kapitalistiska produktionssättet i de avancerade ekonomierna att förändras. Från att ha varit fordistiskt organiserat och inriktat på massproduktion, inriktades det mot slutet av århundradet på produktion i distribuerade nätverk som till stor del byggde på ny informationsteknologi och digitalisering. Både fordismen och postfordismen bygger förvisso på samarbete, men i det senare har arbetaren ansvar för fler egna val och fungerar som ett gränssnitt mellan olika funktioner, olika arbetslag och olika hierarkiska nivåer. Arbetarna förväntas vara aktiva subjekt inom koordineringen av produktionens funktioner och i att uppfinna nya sådana. Arbetet i det nya produktionssättet definieras som kapaciteten att aktivera och förvalta produktivt samarbete genom kommunikation (Virno 2004, s.52, 56; Lazzarato 1996, s.136–137). Encyklopedins ekonomi förändrades i grunden i och med digitaliseringen. Tidigare anpassades redaktionella scheman och budgetar efter hur mycket pengar som fanns, samt till startdatumet för tryckpressen. I denna strikta och förutsägbara ekonomi kunde hela produktionen organiseras som *en* produktionslinje med en noga anpassad arbetsdelning. Redigering av verket var ett nollsummespel där något var tvunget att tas bort om något lades till (Hult 2003, s.55–56; Soojung-Kim Pang 1998):

[M]uch of the work of producing an annual revision consisted of the craftwork of eliminating articles, fiddling with word and line counts ... Indeed, it was a great challenge to make the maximum number of changes on the minimum number of pages, to add or change content without causing 'rippling' or changes through more than a tiny portion of the encyclopedia (Soojung-Kim Pang 1998).

Efter digitaliseringen var artiklarna inte längre begränsad till en sidas storlek utan kunde reflektera redaktörens värdering av ämnets vikt. Redaktören behövde inte längre vara en generalist utan kunde koncentrera sig på sina specialämnena. Trots denna möjlighet till fördjupning riktades uppmärksamheten, på grund av hyperlänkarna i det nya mediet, i högre grad på större sammanhängande delar av innehållet än på den enskilda artikeln. Det löpande bandets principer fungerade inte längre för att organisera arbetet:

[I]ts much more fluid and dynamic, with nothing fixed at the outset, it requires people of varied backgrounds and interests to work closely together so as to better understand the consequences of decisions and respond in time to unexpected challenges. /.../ Calling this 'teamwork' isn't perfectly accurate, as it suggests harmony, a common set of assumptions about how the game is played, and agreed-upon notions of what constitutes victory. In reality, designers, artists, authors, and programmers have very different skills, work in different ways, and understand their goals and roles in their own ways. The term 'collaboration' /.../ is much more precisely evocative (Soojung-Kim Pang 1998).

Denna utveckling bekräftades redan innan Wikipedias tillkomst på encyklopedins område. Efter digitaliseringen bestämdes deadlines snarare av konsumtionens struktur än av produktionsprocessen och den internetbaserade encyklopedin antog formen av en tjänst snarare än av ett föremål. Kommunikationen mellan redaktionen och användarna blev mer direkt med möjlighet att kontakta och ställa frågor till den förra. Samtidigt mellan produktionen och konsumtionen innefattade kommunikationen kring de löpande uppdateringarna, samtidigt som relationen mellan redaktör och författare började se annorlunda ut. Om författarna tidigare hade anlitas för att skriva klart en särskild artikel, började de nu att anlitas för att stå till tjänst med löpande revisioner och andra "ongoing performances", som inte bara var skriftliga, inom sina expertområden. Allt för att hålla tjänsten aktuell med den senaste utvecklingen inom vetenskapen (Hult 2003, s.56; Soojung-Kim Pang 1998).

Det senaste decenniets snabba utveckling av peer-to-peer-teknologi, nya affärsmodeller byggda på crowdsourcing, och den jämlika produktionen ligger både i linje med denna utveckling och tar den ett steg vidare.

Brott och kontinuitet med traditionen

Denna presentation av Wikipedia skulle kunna utvecklas än mer. För våra syften räcker det med en avslutande diskussion av vilka brott med den ency-

klopediska traditionen som projektet representerar. I det arbetet kommer jag främst att använda mig av en temasektion av tidskriften *Culture Unbound* kring förändrade kunskapsordningar redigerad av Jutta Haider och Olof Sundin från 2014, där den kommersiella och åtminstone tidigare tryckta encyklopedibranschen granskas inom ramen för det digitala skiftet, med Wikipedia som en central referenspunkt (Haider & Sundin 2014, s.475).

Redaktörerna menar att uppslagsverken fungerat som en standard för att definiera vad som ska räknas som offentlig och etablerad kunskap i en given tid och kultur. Denna ordning har skakats om av digitaliseringen när det gäller produktionen, konsumtionen, användandet och distributionen. Samtidigt måste fenomenet ses i ett historiskt ljus av ”encyclopaedism” som fortsätter att influera dagens samhällen där encyklopedisk kunskap förekommer ymnigt i samhället och är producerad kollektivt av många som en vital del av webben. Allt som en följd av Wikipedias succé. En viktig nyhet är att projektet tar in populärkulturen i den encyklopediska traditionen och att projektet är öppet även för amatörer. Wikipedia är som inget tidigare projekt av fundamental vikt för alla samtidens samhällssektorer (Haider & Sundin 2014, ss.475–76).

Loveland och Reagle ser till kontinuiteten. De identifierar tre olika former för encyklopedisk produktion genom historien: ”compulsive collection, stigmurgic accumulation, and corporate production” (Loveland & Reagle 2013, s.294). Wikipedias särprägel ligger enligt dem i det stora antalet artiklar, bilder och ljud och dess övervägande beroende av frivilliga krafter och distans till ”traditional commercial considerations”, men samtidigt är det enligt dem viktigt att inte överdriva skillnaderna. Individuella encyklopedister har genom tiderna varit motiverade av idealism och lagt ett förvånande stort antal timmar på sitt arbete. De talar om en ”obsessive ’encyclopedic impulse’”. De menar att den anonyma hjälpen till historiska encyklopediska projekt, där många tryckta encyklopedier har använts sig av osignerade artiklar, vilket liknar anonymiteten i Wikipedia, ofta har negligerats. Wikipedia delar även den stegvisa ackumulationen med andra encyklopedier (Loveland & Reagle 2013, s.305). De menar vidare att det är fråga om en idealisering av Wikipedia i de fall amatörskapet betonas för mycket:

Since the late 18th century, many but not all encyclopedias have been credited to large teams of collaborators, but experts in the modern sense were not the only ones contributing, just as experts are hardly absent from the ranks of Wikipedians (Loveland & Reagle 2013, s.306)

När det gäller synen på vad som utgör encyklopedisk kunskap finns det även en ökande kontinuitet gentemot historien från Wikipedias sida. Katharine Schopflin visar i en undersökning att såväl förlag, slutanvändare och bibliotekariar betonar liknande funktioner hos encyklopedin: auktoritet, korrekthet, lätläshet, strukturerad och tillgänglig form och utförlighet. Detta ideal efterliknas av Wikipedia som delar in sitt innehåll i artiklar, använder fet stil och underrubriker, sammanfattande avdelningar och synopsisdelar, med bibliographier och referenser, samtidigt som de erbjuder olika index och korsreferenser (Schopflin 2014, ss.493–94, 499).

Den fortlöpande och organiska utvecklingen av Wikipedia utgör en förändring gentemot andra tiders uppslagsverk enligt Schopflin. Det finns ingen praktisk gräns för antalet ämnen som Wikipedia kan täcka, vilket över tid kan leda till att ett ämne eller artikel växer sig oändligt stor ju fler som bidrar till den, vilket i så fall motsäger den traditionella idén om att ett uppslagsverk ska täcka ett område på djupet men också på ett exakt vis anpassat till den specifika publiken. Schopflin medger emellertid att det finns mer redaktionell kontroll än vad en tror på Wikipedia (Schopflin 2014, s.500). Ulrika Spree påpekar att den kunskap som förmedlas via uppslagsverken är en produkt av förhandlingar mellan producenterna och deras publik, oavsett om den studerade encyklopedin skapades innan eller efter det digitala skiftet. Historiskt har utbytet av idéer med publiken grundat sig i behovet av uppdaterad information, men trots att utbytet mellan läsare och skribenter delas mellan Wikipedia och äldre tiders uppslagsverk, skiljer sig deras syn på läsarens och redaktörens roll.

The editors of the *Korrespondenzblatt* [knutet till Meyers Konversationslexikon] keep up a lecturing attitude. As opposed to this, administrators in *Wikipedia* want to encourage participation and strive to develop expertise among the participating contributors (Spree 2014, s.569)

Spree påvisar vidare att läsarna och redaktörerna av Meyers konversationslexikon mellan 1885 och 1890 delade Wikipedias syn på att ett uppslagsverk ska skrivas utifrån en neutral synvinkel. Neutral var ett annat ord för den politiska position som det nationella och liberala lägret innehöll vid den tiden. Hon betonar att denna förståelse av neutraliteten kan resultera i en ”highly ideological argumentation” och skiljer synsättet från Wikipedias betoning på neutraliteten som ett sätt att förklara de huvudsakliga synsätten på ett fenomen genom

att väga dem i förhållande till deras ”prominence”. I Wikipedia förhandlas alltid neutraliteten inför öppen ridå på ett sätt som hindrar att argumentet om neutralitet används på ett ideologiskt vis (Spree 2014, s.585). Spree menar att wikipedianerna konstant agerar inom en motsättning mellan att exponera kunskapsproduktionen i konstanta förhandlingar vilket utmanar expertens roll, samtidigt som projektet är mycket beroende av sitt användande av bibliografiska auktoriteter (Spree 2014, s.586). Såväl Reagle som Tkacz påpekar att samverkan görs möjlig av neutralitetsprincipen som skapar förutsättningar för att lösa konflikter som uppstår i processen. Principen om den neutrala synvinkeln var ett sätt som Wales utvecklade för att undvika eller sidostepa filosofiska debatter om sanningen. NPOV absorberar flera olika perspektiv inom samma ramverk. Tkacz visar emellertid att detta sidosteppande bara skjuter problemet framför sig: ”While policies are designed to sidestep the problem of truth, these very policies must themselves be based on a truth – a truth of what is notable, verifiable, neutral” (Reagle 2010, s53; Tkacz 2015, ss49, 55).

Funktionsmässigt skiljer sig Wikipedia från andra uppslagsverk genom att också vara en nyhetssajt och en social plats. Den frivilliga karaktären på deltagandet, med dess lek, tillverkning och tävlan, skiljer projektet från andra som bygger på lönarbete. Hur lönarbetet inom Wikipedia skiljer sig från arbete inom andra delar av ekonomin, alternativt den så kallade ideella sektorn, är ett intressant men outforskat område, som även lämnas utanför denna studie. Projektets epistemologiska grund delar ett positivistiskt ideal, men innehåller även inslag av pragmatism, samtidigt som konstruktionsprocessen är transparent, vilket framstår som en nymodighet i sammanhanget. Uppslagsverket innehåller förvisso *en* giltig artikel i varje ämne, men till skillnad mot tidigare visas även diskussioner och historik.

De professionella encyklopedierna finns fortfarande kvar, även om de förändras sig i mötet med digitaliseringen. Några ger upp (Brockhaus upphörde 2013 och den tryckta versionen av Encyclopaedia Britannica 2012), andra fortsätter som nischverk, men det finns även de som fortsätter att utgöra generella referensverk men med nedskärningar av arbetsstyrkan och experiment med nya produktionsätt (Nationalencyklopedin och Store Norske Leksikon). Sundin och Haider har till exempel visat att den alfabetiska principen har prioriterats ned hos den svenska Nationalencyklopedin till förmån för ämnens och artiklars statistiskt påvisbara popularitet. Det handlar om en kvantifiering av användarnas aktiviteter, men även av kunskapen i stort. Öppen data letas som kan ordnas och användas som underlag för flera av artiklarna i uppslags-

verket. På artikelnivån sätter sedan NE sin kvalitetsstämpel. Öppen och kvantifierad data möter idag signerade och stängda berättelser om kunskap i nya hybrida former av trovärdighet (Sundin & Haider 2013). I vissa fall handlar förvandlingen om att utveckla specialiserade informationstjänster istället för de gamla produkterna. Google har tagit utvecklingen ytterligare ett steg med sin *Knowledge Graph* som använder sig av både Wikipedia och andra källor för att presentera encyklopedisk information om specifika namn, platser och fenomen. Haider och Sundin talar om konkurrerande nätverk (Haider & Sundin 2014, s.475-76). Michael Upshall ser den semantiska webben, utbytet av information på webben med hjälp av data som är möjlig att processa automatiskt, med sitt samlande av innehåll ifrån mer eller mindre relaterade ämnen, som den största konkurrenten till Wikipedia. Upshall hävdar att Wikipedia inte kommer att kunna behålla den höga redaktionella medverkan som behövs för att hålla efter innehållet, vilket leder till att en ökad mängd artiklar som inte har granskats oberoende kommer befolka uppslagsverket, samtidigt som vikten av "single-subject curated reference work" kommer att öka i en tid av länkade data (Upshall 2014, ss.641–42, 645).

Seth Rudy påpekar att den encyklopediska traditionen sedan upplysningen har dominerats av ett nyttoperspektiv. Definitionen av nytta förändrar sig över tid både tack vare och trots den tekniska utvecklingen. Vissa drag av upplysningstänkandet har förstärkts av digitaliseringen medan den i andra fall har medgivit återinförandet av brister som fanns i detta upplägg från början. Det systematiska läsande som under 1800-talet menade att korsreferensen gjort att läsningen av uppslagsverken saknade inre logik ledde till en korrigerande betoning på skapandet av system och sammanfattningar som skulle avhjälpa problemet. Korsreferensen har återkommit i stor skala inom den digitala miljön med hyperlänken och problemet med icke sammanhängande kunskap har återaktualiserats menar Rudy och pekar på de "wiki-holes" och "wiki-trails" där det går att förlora sig medelst frivilligt och spontant läsande (Rudy 2014, ss.517, 520).

Wikiworld?

1995 presenterade programmeraren Ward Cunningham ett program som gjorde det möjligt för flera människor att dela och redigera en uppsättning av sammanlänkade webbsidor endast med hjälp av webbläsaren. Programmet hette WikiWikiWeb och spreds framförallt i kretsar som arbetade med och för fri programvara. Redan från början var det fritt fram att redigera och bidra

till webbsidan. För att hålla ordning på redigeringarna infördes en funktion för att löpande visa upp de senaste ändringarna. Alla sidor som skapades sparades också i en artikelhistorik, vilket innebar att sajten var självdokumenterande. När den tidigare versionen fanns kvar behövde frivilliga redigerare inte längre vara rädda för att förstöra något med sina redigeringar (Lih 2009, s.58–60; Guldbbrandsson 2008, s.140; Pfeil et al. 2006, s.90). En wiki som den ursprungligen tänktes var enligt Cunningham bland annat enklare att använda än att missbruka, öppen att redigera för alla, stegvist växande på så vis att sidor kunde återopa andra sidor (även fast dessa inte var skrivna ännu), organisk då den var öppen för redigering och utveckling, samt observerbar (Cunningham).²¹

Redan 1999 föreslog Richard Stallman, portalfigur inom Free Software-rörelsen, att man skulle bygga en fri encyklopedi på webben. Han kallade den *GNUpedia*. Året därefter startade Jimmy Wales och Larry Sanger *Nupedia* där materialet skulle vara fritt tillgängligt men ägt av Wales bolag *Bomis*. Stallman lyckades emellertid övertyga dem om att byta till en copyleft-licens, vilken infördes i januari 2001 när Wikipedia startades som ett försök att gjuta liv i det mycket långsamt växande *Nupedia*. I *Nupedia* hade det varit experter som skrev och granskade artiklarna i en process som liknade den akademiska peer-review-processen. Denna modell vändes i och med Wikipedia helt upp och ned. Det var fritt fram för alla med en uppkoppling att bidra utan att innehållet först granskades. Till en början var tanken att de bästa artiklarna skulle tas över till *Nupedia* för vidare bearbetning, men det nya projektet stod snart på egna ben med en snabb tillströmning av frivilliga som tillsammans började skapa encyklopediskt innehåll. Efter ett tag lämnade även *Nupedias* och *GNUpedias* skribenter sina projekt för att gå över till Wikipedia. I februari 2001 hade projektet tusen poster, i september samma år tio tusen och 2008 hade enbart den engelska språkversionen passerat över 3 miljoner artiklar (Guldbbrandsson 2008, ss140–43).

På mindre än ett årtionde har Wikipedia etablerat sig om en av de tio mest besökta sidorna på webben. De enda sajter som regelbundet besöks oftare har mycket stora ekonomiska intressen bakom sig: Google, Microsoft och Yahoo. Till skillnad från många andra tjänster som efterfrågar användares frivilliga bidrag krävs ingen registrering och identifikation för att delta i projektet (Lih 2009, s.3–4).

Den nya wiki-teknologin och internet skapade inte i sig *Wikipedias* succé men de möjliggjorde enligt Denise Anthony med flera att sociala mekanismer

som status, engagemang och kritisk massa kunde operera i massiv skala för att underlätta skapandet av en allmän nytthet. Utifrån sitt entreprenörsperspektiv menar Jimmy Wales att det tog tid att lära sig hur de skulle utveckla en fungerande gemenskap, medan wikipedianen och författaren Andrew Lih betonar kontinuiteten i det att projektet hjälpte till att sprida hackerrörelsens etik till en ny generation av internetanvändare (Anthony et al. 2009, s.302; Lih 2009, s.3–4; Wales 2009, s.xvi).

Wikipedia har också hunnit kritiserats för annat än risken för bristande kvalitet tack vare kunskapsproduktionens fria former. *Uncyclopedia – the content free encyclopedia* heter en sajt som parodierar Wikipedia. I deras artikel om det senare går det att läsa att det är ett välkänt, men också graverande faktum, att uppslagsverket rör sig med liberala fördomar och att den endast använder en form av bärare av artikelhumor: ”actual information” (Uncyclopedia contributors). Den nutida driften bär endast på ytliga likheter med George Batailles encyklopedikritiska projekt från 30-talet där han hävdade att uppslagsverk ägnade all sin energi åt ord som redan var uppfunna eller döda, snarare än att fokusera på de ofödda begrepp som väntade på att födas (Brotchie 1995, s.10–11; Hollier 1989, s.24, 28–29; Bataille 1995, s.51–52; Anon 1995, s.122, 124). Uncyclopedia som startade 2005, finns på ett femtiotal språk och ägs av Wales företag Wikia. Det är ett parodiskt projekt utan kopplingar till kritisk filosofi eller estetisk avantgardism (Wikipedia contributors 2009; O’Neil 2009, s155). Som sådan fungerar den som ett exempel på hur leken och det abstrakta arbetet kan samverka inom kapitalismen.²²

Uncyclopedias existens, såväl som *Conservapedia*, nazistiska *Metapedia*, *Encyclopaedia dramatica*, *Anarchopedia*, *AntiWikipedia*, *Wikinfo*, *Chickipedia*, *Wookieepedia*, *Dickipedia*, *Dealipedia*, *Congresspedia*, *Bulbapedia*, *Citizendum*, Googles *Knol* (som använde sig av experter, sponsrade länkar och pengar till skribenterna, men idag inte längre finns till) och *Veropedia* som fryser kvalitativt bra artiklar i Wikipedia (Conservapedia contributors 2009; Metapedia-bidragsgivare; Encyclopedia dramatica contributors; Anarchopedia contributors; Wikinfo contributors; O’Neil 2009, ss148, 153) visar oss att Wikipedias sätt att producera kunskap både har stött på kritik och inspirerat till nya projekt. Dalby menar att den offentliga debatt som följde på en del kontroverser om vandalism runt mitten av 00-talet stimulerade till skapandet av såväl Larry Sangers *Citizendum* som några av de ovan nämnda encyklopedierna. Sanger var missnöjd med kvaliteten på artiklarna och ville att experter skulle övervaka deltagarnas bidrag, medan Wikinfo, AntiWikipedia och Uncyclopedia

på olika sätt kritiserade Wikipedias neutrala synvinkel, *Neutral Point of View* (NPOV). Samtidigt började Conservapedia, Metapedia och Anarchopedia i sin tur att använda encyklopediformen för sina egna uttryckligt ideologiska syften (Dalby 2009, ss72–75).

Pedersen och Due påpekar att kritiken mot Wikipedia för att vara för subjektiv och icke trovärdig kommer från etablerade medier, medan kritiken mot projektets neutralitetsprincip kommer från bloggvärlden och nätet. Wikinfo framstår som det alternativa encyklopediprojekt som har fört fram den mest nyanserade kritiken. Wikipedias neutralitetsprincip skapar enligt detta projekt redigeringskrig med sitt ideal om endast en huvudartikel kring varje ämne. Istället förordar Wikinfo en *Sympathetic point of view* som välkomnar olika synpunkter i samma eller åtskilda artiklar om ett ämne. Målet är att få en pluralistisk karaktär på innehållet istället för att inskränka det till ett ouppnåeligt encyklopediskt mål. Wikinfo tar även emot originalforskning (Mjölbjerg Lund Pedersen & Due 2006, s.74; Wikinfo contributors n.d.; Wikinfo contributors 2007), men projektet för som de andra alternativen till Wikipedia en tynande tillvaro.

Rätten att ta det gemensamma arbetet, koden, och flytta den till ett nytt och eget projekt kallas för "the right to fork". Denna rättighet som copyleftlicensen möjliggör har varit en källa till romantiserande förhoppningar i litteraturen om den digitala politiska ekonomin. Trots att denna rätt finns inom Wikipedia har det inte resulterat i att uppslagsveket etableras överallt på ett decentraliserat vis, utan snarare på en centraliserad plats för frivilligt skapande. Andrew Famiglietti menar därför att det är fel att se Wikipedia som ett sätt att frigöra diverse begär och önskningar genom en decentralisering av produktionsmedlen. Det fanns tidigt en rädsla för att de kommersiella speglingarna av sajten skulle störa projektets synlighet på webben, vilket ledde till att det redan 2004 blev sed att kräva att dessa länkade tillbaka till Wikipedia (Famiglietti 2011, ss296, 300). I linje med detta påpekar Nathaniel Tkacz att en fork motiveras av att det finns olika viljor om hur projektet ska utvecklas, men det innebär också att det nya projektet kommer att tävla med det gamla om att bli det dominerande. I politiska diskussioner inom liberala, men också marxistiska kretsar där begreppen exodus och exit lanserats, har delningen setts som de underkuvades teknik medan det icke delade projektet legitimeras och stärks av frånvaron av sådan delning. Tkacz menar emellertid att den verkliga möjligheten att dela ett projekt inte finns. Det hela handlar om en formell rättighet medan en verklig delning förutsätter att även deltagarbas,

domän och servrar är delbara eller möjliga att kopiera (Tkacz 2011, ss96, 100). Suoranta och Vadén är mer positiva och hävdar att det är Wikipedias öppenhet och frihet, med sin grund i wiki-teknologin och copyleft-licenser, som kommer att bli mest inflytelserikt i framtiden. Denna öppenhet möjliggör att projektet kan dela upp sig i ett obegränsat antal andra projekt (Suoranta & Vadén 2010, s.61–62):

We should, indeed, be talking of the class of wikipedias, in which the current Wikipedia with its various language versions is one case and wikipedias – such as the Conservapedia ... with different viewpoints or attitudes form the next class. In fact the different language versions can already be classified as content forks, since their content is different to some extent (Suoranta & Vadén 2010, s.62).

Kittur och Kraut påpekar att wikiteknologin har använts inom vetenskap, utbildning och företagsvärlden och de undersökte 6811 olika ”wiki production groups” genom att ladda ner deras loggar. Aktiviteten mellan de olika projekten var högst olika. Top tio av projekten stod för 35 procent av alla redigeringar, vilket liknar skillnader i popularitet bland fria programvaruprojekt på SourceForge.²³ Kittur och Kraut intresserade sig för hur fyra samordningstekniker: intra-artikkelkommunikation (artiklars diskussionsidor), inter-användarekommunikation (registrerade användares diskussionsidor), koncentrationen av arbetsgruppsstrukturen, och policys och procedurer, användes för att minska konflikter som ofta hade med hur många användare som fanns inom området. Många deltagare leder till konflikter, men är också en nödvändighet för projekten. De fann att policys och procedurer ledde till mindre konflikter när antalet deltagare var färre men ökade antalet konflikter när de var fler, medan vikten av de andra teknikerna som rörde kommunikationen ökade när antalet deltagare ökade. Utvecklare av wikisystemen bör därför ta hänsyn till de sociala konsekvenserna och inte bara de som rör den konkreta tillverkningen. Att koncentrera den konkreta tillverkningen till små arbetsgrupper minskar konflikter och förbättrar produktionen genom att ge en riktning och ramverk för en artikel (Kittur & Kraut 2010, ss.217, 221–23). I de fall det verkligen handlar om ”mass collaboration” fungerar diskussionsidorna idealt som disciplinerande rum gentemot nya redigerare med avvikande åsikter, vilket underlättar den stegvisa förbättringen av artiklarna på det sätt som önskas av projektet. Tkacz menar att detta innebär att Wikipedia här tillåter mindre individuell agens än i mindre samarbeten (Tkacz 2010, s.50).

Och med det är det dags att presentera den teoretiska grund som marxister använder för att förstå världen och hur den har applicerats för att förstå kapitalismens övergång från en fordistisk fas till en postfordistisk fas där informationsteknologin spelar en central roll.

Historiematerialismens centrala begrepp

Det finns inte en marxism utan flera. Jag utgår här från min läsning av autonoma marxister, men även till vis del från den belgiske marxisten och trotskisten Ernest Mandel och den franska regleringskolans pionjär Michel Aglietta.²⁴ Men innan frågan om kapitalismens faser och informationssamhället behandlas behöver något sägas om de centrala begreppen inom historiematerialismen och hur dessa har uppfattats historiskt. Historiematerialismen utgör en central del av arvet efter Marx, men trots det finns ingen samsyn kring de begrepp och kategorier som bygger upp perspektivet. Vad som verkligen utgör *produktivkrafter* och *produktionsförhållanden* råder det delade meningar om. Likaså om hur relationen mellan de två formerar sig inom det övergripande *produktionsättet* (Dyer-Witheford 1999, s.39). Trots det lyfts ofta frågan om historisk determinism fram när marxismen diskuteras, inte helt utan anledning, men oftast utan djupare kännedom om den teoretiska komplexitet som präglar Marx skrifter. Historysynen rör hjärtat i marxismens kritik av den traditionella politiska ekonomin: produktionsätt följer på varandra eftersom de alla förstås som dynamiska system, med kapitalismen som det mest dynamiska av dem alla. Marx kallade kapitalismen för en motsättning i rörelse (Harvey 2010, s12; Postone 1993, ss263–66), men var inte säker på utvecklingens riktning. Han betackade sig för den kritik som försökte förvandla hans ”historiska skiss av kapitalismens utveckling i Västeuropa” till en allmän historisk utvecklingsgång given för alla folk, oavsett vilka historiska förhållanden de befann sig i (Marx 1970, s.86–87). I den fortlöpande marxistiska analysen under 1900-talet och i början av det nya milleniet har olika faser i kapitalismen identifierats.

Christian Fuchs menar att begreppet produktionsätt inrymmer en dialektisk sammankoppling av produktionsförhållanden i form av klassrelationer med produktivkrafternas organisering, vilka beskrivs i termer av kapitalets organisering i form av *variabelt* och *konstant* kapital (lönearbete och produktionsmedel). Hans definition närmar sig begreppet utifrån dess form under kapitalismen (Fuchs 2014, s.158). Den traditionella marxismen antar en motsättning, men också samverkan mellan produktivkrafter och produktionsförhållanden, vilka båda är grunden för det kapitalistiska samhällets dynamik

och successionen av olika produktions sätt. Motsättningen och samverkan mellan de två är historiens motor. I den traditionella tolkningen stimulerar produktionsförhållandena först produktivkrafternas utveckling, för att senare bli deras boja. Produktivkrafterna ges den primära rollen, samtidigt som en korrespondens mellan dem och produktionsförhållandena, och mellan de senare och *överbyggnaden*, erkänns (Harris 1991a, s.204).²⁵

Frågan om teknologisk determinism

Det perspektiv som ser produktivkrafterna som ett teknologiskt fenomen och endast produktionsförhållandena som ett socialt sådant, utvecklades i Marx omedelbara närhet av Friedrich Engels, som skrev att de moderna maskinerna allt mer pressade på mot sin frigörelse från sin karaktär av kapital. Spåret togs upp av Nikolai Bukharin, Även J.D. Bernal och Gerald Cohen ser den teknologiska utvecklingen som en autonom kraft som slår sönder anakronistiska produktionsförhållandens bojar (Dyer-Witthford 1999, s.39).

Under uppsvinget för marxismen under 1900-talets tredje fjärdedel hamnade synsättet under stark kritik. Stalins policy om en snabb industrialisering ansågs hämta sin legitimitet från det. Marx själv var ofta ambivalent: ibland var produktivkrafterna de primära, ibland produktionsförhållandena (Harris 1991a, s.205). Dyer-Witthford påpekar att det finns skrivningar hos Marx som starkt pekar mot en betoning av produktionsförhållandena. Han nämner speciellt kapitlet om fabriksmaskiner i *Kapitalet* där Marx utvecklar sin syn på hur kapitalismen fördjupade sin makt och kontroll över arbetsplatserna och samhället och förändrade de omedelbara arbetsprocesserna. Detta beskrivs med termerna *formell* och *reell underordning*, där den förra beskriver den tidiga och den senare den mogna industrikapitalismens underordning av arbetet. I den förra introduceras löneformen som läggs på de redan existerande arbetsprocesserna, i den senare reorganiseras arbetsprocesserna totalt och vetenskapen blir systematiskt använd för utformningen av industrin och utvecklingen av nya teknologiska innovationer. Processerna blir kontinuerliga. Exploateringen ändrar karaktär i denna förändringsprocess, från att ha koncentrerats på den absoluta förlängningen av arbetstiden till att fokusera på den relativa intensifieringen av produktiviteten; från det *absoluta* mervärdet till det *relativa* mervärdet. För Marx var motivet som drev på denna utveckling fabriksägarens vilja att utöka sin kontroll och makt över arbetskraften genom ”deskilling craft workers and enlarging the reserve army of the unemployed” (Dyer-Witthford 1999, s.39–40). I ett manuskript som inte publicerades förrän 1933, *Den omedelbara*

produktionsprocessens resultat utvecklas tankegångarna på ett än mer konkret vis (Harris 1991a, s.205).²⁶ Den första underordningen skiljer sig enbart på ett formellt vis från underordningen i andra produktionsätt. Den nya formen består i att det är ett rent penningförhållande mellan den som tillägnar sig merarbetet och den som levererar det. Underordningen framspringer ur försäljningens bestämda innehåll och inte genom ett tidigare underordnande av annan art: ”Det är *blott* såsom ägare av arbetsbetingelserna som här köparen bringar säljaren in i ett *ekonomiskt* beroende; inget politiskt eller socialt fixerat förhållande av över- och underordnade”. Ju fullständigare som arbetsbetingelserna konfronterar arbetaren som främmande egendom ”desto fullständigare inträder *formellt förhållandet mellan kapital och lönarbete*”. Det enda som sker i arbetsprocessen, produktivkraften, i detta steg är att konsumtionen av arbetsförmågan övervakas och dirigeras efter ekonomiska hänsyn, samt att intensiteten och kontinuiteten utvecklas tillsammans med ett större omfång då all kraft uppbjuds för att produkten ”skall utgöras av *samhällelig nödvändig arbetstid* (eller helst ännu mindre)” (Marx 1975a, s.622). Det framgår tydligt att Marx inte laborerar med en universell historisk utvecklingsgång i resonemangen om hur det formella underordnandet kan ske historiskt. Om den formella underordningen inträder istället för slaveri, livegenskap, vasallskap, patriarkala former, sker endast en förvandling av dess form som tar sig friare uttryck. Inträder den formella underordningen istället för en tidigare självständighet i produktionsprocessen, som hos självförsörjande bönder, hantverkare eller inom den agrara hemindustrin, inkluderar formförvandlingen en förlust av frihet (Marx 1975a, s.623).

Detta narrativ vänder på den teknologiska determinismen och Harris påpekar att Marx här skriver som om produktionsförhållandena revolutionerar produktionsmedlen och arbetsprocesserna. Spåret har sedan följts av Georg Lukács, Harry Braverman och David Noble (Dyer-Witheford 1999, s.39–40). Detta perspektiv behöver inte nödvändigtvis stå i motsats till att produktionskrafterna är bestämmande, om relationen mellan de två ses i termer av interaktion där produktivkrafterna styr hur de två relaterar till varandra. Kritik har emellertid riktats från traditionellt marxistiskt håll mot att detta skulle få distinktionen mellan krafterna och förhållandena att kollapsa och smälta samman (Harris 1991a, s.205). I *Den omedelbara produktionsprocessens resultat* framgår det tydligt att det relativa mervärdet och produktivitetshöjningar blir centrala i och med den reella underordningens förändring av själva arbetsprocessen. Detta beror på att ny teknologi och sätt att organisera produktionen ger möjligheter till *extraprofiter* för det individuella kapital som kan använda sig av nyheterna

först. Användningen av den mänskliga utvecklingens allmänna produkter som vetenskapen, kräver en viss nivå på produktivkrafterna (Marx 1975a, s.620).

Detta synsätt skulle kunna tolkas som att produktivkrafterna väger allt tyngre i interaktionen ju mer kapitalismen utvecklar sig. Jag delar emellertid inte uppfattningen att produktivkrafterna överlag skulle bestämma interaktionen med produktionsförhållanden och ser inte heller den obestämda interaktionen dem emellan som ett problem. Relationen är öppen till sin karaktär och går inte att fastställa utanför den konkreta historiska situationen. Såväl produktivkrafterna som produktionsförhållanden kan vara bestämmande för den historiska utvecklingen. Langdon Winner nämner flera olika varianter på hur artefakter, infrastruktur och teknologi kan verka politiskt, bland annat nämns närmast konspiratoriska exempel på när teknologi och infrastruktur används för vissa sociala gruppers specifika politiska intressen av specifika historiska aktörer, i andra fall transcenderas skillnaden mellan medvetna och omedvetna processer när teknologin formas i komplexa och samverkande processer av vetenskaplig kunskapsproduktion, teknologisk invention och företags profitintresse, till att producera resultat som främst gynnar vissa sociala intressen. Teknologin formas här främst av den politiska och ekonomiska makten enligt Winner (Winner 1989, ss25–27), men det bör även gälla för en politisk och ekonomisk motmakts alternativa teknologier. En tredje kategori rör teknologier som till sin essens är politiska på ett specifikt sätt. Winner exemplifierar med kärnkraftsverk och solceller som han placerar i varsin underkategori där den förra är mer tvingande än den senare (Winner 1989, ss29, 32).

Varken produktivkrafter eller produktionsförhållanden kan skiljas från mänsklig praxis och mänskligt medvetande, då de existerar inom sociala helheter. Den komplexitet med vilken Marx analyserar interaktionen mellan sociala och teknologiska faktorer framställer de två kategorierna som så sammantrivnade att han framstår som en av de första teoretikerna av det som idag kallas för ”socio-technical systems” (Dyer-Witthford 1999, s.40). Andrew Feenberg konstaterar att de mest intressanta av Marx metodologiska idéer kan klassificeras som en kritisk social konstruktivism enligt vilken exempelvis internet kan ses om en icke avslutad teknologi inom ett område som är föremål för kamp. Teknologin spelar en viktig roll inom klasskampen där den används för ”deskilling” för att minska kostnaderna för arbetskraften men också utöka kontrollen. Kapitalismen bryter upp människors livslånga relationer till specifika verktyg och omständigheter, vilket leder till en ”frihet” från dessa som öppnar upp demokratiska möjligheter. Marx skiljer vidare även mellan tinget

och den mening det antar på grund av sin ekonomiska funktion. Slutligen menar Feenberg att Marx föregår den genealogiska metod som Foucault utvinner från Nietzsche. Sociala ”saker” förstås som sammanfogningar (assemblage) av olika komponenter som hålls ihop av sin funktionella roll i samhället. Dessa sammanfogningar kan disintegrera och kombinera sig på andra sätt när samhället förändrar sig. Feenberg exemplifierar med pengarnas annorlunda roll under medeltiden och idag (Feenberg 2014, ss109–13).²⁷

Marx och informationsteknologin

Marx skrivningar om maskinerna innehåller även motsägelser. Det finns beskrivningar av nyludditisk karaktär som är teknofobiska och dystopiska till sin karaktär där Marx ”rages against the machine” (Dyer-Witheford 1999, s.40; Harris 1991a, s.205). Samtidigt talar han om teknologins frigörande löften. Den ändlösa teknologiska förändringen, som inom kapitalismen är en ”appallingly, destructive, immiserating force, which ‘does away with all repose, all fixity and all security as far as the worker’s life situation is concerned’”, utrotar även snäva specialiseringar som tidigare karakteriserade hantverket och erkänner arbetets variation och arbetaren som den potentielle utföraren av maximalt antal olikartade arbetsuppgifter. Det senare öppnar upp för en kommunistisk framtid där arbetslösheten ersätts med möjligheten till varierade arbetsuppgifter (Dyer-Witheford 1999, s.40–41. Marxcitat fr. Kapitalet, vol. I). Samma motsägelser finns i Marx syn på informationsteknologin. All förbättring av kommunikationsmedlen underlättar konkurrensen mellan arbetare från olika lokaliteter och utgör en central aspekt av automatiseringen av världsmarknaden som lyfter upp pekuniära utbyten till att bli en opersonlig och rastlös kraft som ”appear to stand over and against any possibility of human intervention or transformation” (Dyer-Witheford 1999, s.41). Samtidigt ansåg han att telegraf, snabbare postgång och resandet bröt ner inskränkt provinsialism och nationalism och lade grunden för en proletär internationalism som de satte nya vapen i händerna på (Dyer-Witheford 1999, s.42). Betoingar på olika positioner i detta spänningsfält skapar motsättningar inom den marxistiska traditionen.

Bra och dåligt i Mandels syn på kapitalismens ”postindustriella” fas

Sedan cybernetiken myntades som begrepp av Norbert Wiener 1948 för att beskriva frågor rörande kontroll och kommunikation inom datorteknologins utveckling, har det utvecklats många olika namn för att beskriva dessa

teknologier och deras sociala konsekvenser: begreppen postindustrialism och kunskapsamhället formulerades på 1970-talet av Daniel Bell, men även kritiska teoretiker har använt begrepp som informationskapitalism och digital kapitalism (Dyer-Witheford 2015, s7).

Inom marxismen finns det förutom en tradition av teknologisk determinism, även en social form av determinism som Nick Dyer-Witheford låter representeras av den trotskistiska Fjärde internationalens teoretiker par excellence Ernest Mandel. I strid mot postindustrialisterna och deras konfliktfria informationssamhälle, vilka hävdade att marxismen var överspelad, hävdade Mandel att kapitalismen präglades av tre fundamentala perioder: marknadskapitalism, monopolkapitalism och senkapitalism. Dessa stadier eller faser kopplades till Kondratieffs teori om långa vågor i den kapitalistiska ekonomin, vilka utgjordes av perioder av tillväxt och stagnation. Dyer-Witheford beskriver det som att den teknologiska innovationen utlöstes av tillfälliga ökningar i profitkvoten efter en period av underinvesteringar. Till de tre övergripande stadierna kopplades sedan tre generella teknologiska revolutioner: ångdriften på 1840-talet, elektronik och förbränningsmotorn under 1890-talet och kärnkraften och datoriseringen från slutet av 1960-talet (Dyer-Witheford 1999, s.43).

Nick Dyer-Withefords beskrivning av Mandels vågteori är inte helt rättvisande. Ingenting nämns om att Mandel faktiskt betonar klasskampens roll i förloppet, om än på ett schematiskt vis som kan ifrågasättas. Starten på en ny expansiv våg som byggde på nya innovationer berodde enligt Mandel ofta på exogena faktorer och klasskamp. Den föregående depressiva vågdalen präglades ofta av försök att höja mervärdet med kostnadsreducerande teknik, vilket möttes av arbetarkamp. Konflikterna ökade i sin tur behovet hos kapitalet att ändra arbetsorganisationen för att öka utvinningen av mervärdet och bryta kraften i arbetarkampen. För detta tog de hjälp av de nya teknologiska innovationer som fanns tillhanda (Mandel 1982, ss46, 49–50, 59).

Dyer-Witheford har mer rätt i sin kritik av Mandels analys av det nya samhälle som digitaliseringen bidrog till att skapa. Den sista teknologiska revolutionen som Mandel beskrev ledde till automatiseringens och cybernetikens undanträngande av industriarbetet och dess arbetare (från västeuropa). Men till skillnad från postindustrialisterna hävdar Mandel att vetenskapens nya centrala roll inte markerar ett unikt historiskt brott utan snarare signalerar ett samhälle där ekonomin för första gången är fullt ut industrialiserad (Dyer-Witheford 1999, s.43–44). ”Arbetets mekanisering, standardisering, överspecialisering och sönderstyckning” som tidigare endast bestämde över

industrins varuproduktion trängde nu in på alla områden (Mandel 1975, ss106–07). I denna process ökade det döda kapitalets andel av totalkapitalet, kapitalets *organiska sammansättning* ökade, vilket enligt värdeteorin leder till minskad profitkvot. Denna teori om *profitkvotens fallande tendens* har varit hett omstridd bland marxister och icke-marxister, och har förkastats och återupprättats många gånger genom åren. Marx själv pekade ut många motverkande faktorer, men ”vetenskapliga” marxister har sett dessa faktorer som underordnade (Dyer-Witheford 1999, s.43–44). Mandel omfamnar teorin om profitkvotens fallande tendens som oundviklig i längden, vilket utgör en form av social determinism där profitkvotens fall leder till ekonomisk stagnation och intensifierad klasskamp. Produktivkrafternas utveckling leder slutligen till att produktionsförhållandena sprängs av sina inre sociala motsättningar (Dyer-Witheford 1999, s.45).

Andrew Kliman har emellertid trovärdigt påvisat att kapitalismens regelbundna kriser inte med någon nödvändighet leder till kapitalismens undergång. Krisernas regelbundenhet är inbyggd i själva kapitalrelationen och ackumulationsregimen. Ojämnheter finns mellan konsumtionen, där lönen för arbetskraften aldrig motsvarar värdet av det arbete som utförs, och produktionen, med sina kontinuerliga produktivitetshöjningar i jakten på relativt mervärde, sker utifrån kapitalets snarare än samhällets behov. Produktionens logik styrs av konkurrensen med andra kapitalister (som alla är tvungna att konkurrera för att överleva som sådana), men syftar även till att behålla kapitalrelationen och att tillägna sig reventy genom klasskamp. Investeringen i ständigt nya ackumulationsrundor enligt denna logik leder till ständiga hack och kriser. Kliman påpekar att den kapitalförstörelse som dessa överproduktions- eller underkonsumtionskriser skapar, samtidigt kontinuerligt återupprättar profitkvoten. Han bestrider att profitkvoten har som tendens att falla under kapitalismen som epok tack vare teknologisk progression. Ett sådant synsätt glömmer att profiten bara är en av flera bestämmande faktorer av profitkvoten.

An equally important determinant of the rate of profit is the capital value that is advanced, the magnitude of which depends largely upon how much capital value has been destroyed through crisis. If capital value has been destroyed on a massive scale, the peak rate of profit in the boom that follows is likely to be higher than the prior peak. And if major slumps become increasingly frequent, the tendency for the rate of profit to fall between slumps has less and less time in which to operate, so it is likely that trough rates of profit rise over time (Kliman 2012, s.25).

Kliman förankrar resonemanget i sedvanlig marxistisk ordning hos Marx, men helt stick i stäv med den marxistiska traditionen. Marx betonade att den generella lagen hela tiden motverkades eller avbröts av andra faktorer. Kontinuerliga kriser var just en sådan motverkande faktor. Marx syftade därmed inte på en empiriskt förekommande lag när han talade om lagen om profitkvotens fallande tendens, utan det var vad som skulle hända om ingen kapitalförstörelse skedde eller om inga andra motverkande faktorer som exempelvis mervärdekvotens tendens att öka förekom. Anledningen till tron att Marx verkligen talade om en profitkvotens fallande tendens ser Kliman i att de klassiska politiska ekonomerna faktiskt förutsade detta, vilket Marx kritiserade (Kliman 2012, s.25–26).

Laurence Harris stödjer däremot Mandels tolkning av Marx och Marx' egna skrivningar i förordet till *A Contribution to the Critique of Political Economy* (Marx 1859).²⁸ Harris menar att produktivkrafter och produktionsförhållanden, trots att motsättningarna kan motverkas och att det finns en kompatibilitet till en början mellan dem inom produktionssättet, utvecklas på olika vis och på ett sådant vis att en inkompatibilitet med tiden uppstår och mognar. Utvecklingen bygger på en asymmetri i den relationella påverkan som är systematisk snarare än tillfällig till sin karaktär. Relationen mellan de två präglas därför *inte* av en ömsesidig och jämn påverkan (Harris 1991a, s.205).

Det nämnda förordet av Marx är problematiskt, men har mycket teoretisk substans om det tolkas kritiskt. Marx gör två ytterligare påståenden i det. Han skriver för det första att ingen social ordning upphör innan alla de produktivkrafter som det har plats för har utvecklats, och för det andra att högre former av produktionsförhållanden aldrig framträder innan de materiella förutsättningarna är på plats inom ramen för den gamla ordningen:

Therefore mankind always sets itself only such tasks as it can solve; since, looking at the matter more closely, it will always be found that the tasks itself arises only when the material conditions of its solution already exist or are at least in the process of formation (Marx 1859).

Det Marx här beskriver menar jag bättre kan förstås som *nödvändiga* förutsättningar än som *tillräckliga* sådana. Den sociala revolutionen uppstår inte per automatik utan bygger på sociala och personliga val och handlingar.

Dyer-Witheford fördjupar sin kritik av viss marxisms sociala determinism med att Mandel lade ner ansenlig energi på att utesluta möjligheten av att

kapitalet skulle hitta ett sätt att sänka kapitalets organiska sammansättning genom att röra sig utanför den traditionella fabriken. Mandel avfärdar till exempel servicesektorn som improduktiv eftersom den inte förändrar en varas kroppsliga form (Dyer-Witheford 1999, s.45). Mandel hävdar att kapital koncentrerade sig till varuproduktionen så länge som det var relativt sällsynt där. Den överkapitalisering som den fallande profitkvoten och monopolkapitalismen gav upphov till, vilken ledde till att en betydande del av det samhällliga kapitalet inte längre uppnådde en direkt värdeökning, medförde att icke investerat överskottskapital i ökande grad lades på "icke-mervärdeproducerande områden" där det trängde ut privat arbete och småföretag. Detta servicearbete var bara indirekt produktivt den mån det förkortade omslagstider för produktivt kapital, sänkte indirekta kostnader eller utvidgade varuproduktionen. Tjänsteflickan producerade inget direkt värde, det gjorde däremot producenten av dammsugaren. Mandel pekade på glidningar i frågan i Marx verk *Teorier om mervärdet* och andra bandet av *Kapitalet*. I den första vacklade Marx mellan att det bara var arbete sysselsatt i direkt varuproduktion, snarare än allt arbete som köpts av kapital, som var produktivt arbete. I andra bandet var han tydligare med att allt arbete som byttes mot kapital *inte* var produktivt.²⁹ Mandel konstaterar att gränsen mellan produktivt kapital och cirkulationskapital går mellan att lönarbetet utvidgar, förändrar, bevarar eller är nödvändigt för att realisera bruksvärdet, och att lönearbetet är likgiltigt för bruksvärdet "varukroppen" och uppstår ur kraven på bytesvärdets "formförändring" (kursiveringen är Mandels egen). Egentligt servicekapital var därför inte mer produktivt än cirkulationskapital (Mandel 1975, ss107–08, 121).

Mandels perspektiv på servicearbetet står vidare i bjärt kontrast till de autonoma marxisternas teori om en social fabrik, där det sociala livet har omvandlats till produktivt levande arbete (Negri 1989, s.83), som det är möjligt utvinna mervärde ur och därmed motverka kapitalets organiska sammansättning, vilket möjliggör att profitkvoten behålls på nivåer som möjliggör en reproduktion av en dynamiskt tillväxande kapitalism.

Jag delar i stort detta perspektiv, med invändningen att det endast är *avlönat* arbete innanför såväl som utanför fabriken vägg, vilket omfattas direkt av kapitalrelationen och producerar en vara för marknaden (avlönade och statliga tjänster i offentliga sektorn är något annat), som bidrar till en värdeökning. När detta abstrakta arbete omfattar icke-ta-bara tjänster, bidrar det till att sänka den organiska sammansättningen och motverkar profitkvotens fallande

tendens.³⁰ Varufieringen av det sociala livet, affekterna och kommunikationen är nu det som står på tur. Marx hade alltså fel i Kapitalets andra volym.

Christian Fuchs påpekar att samtidens informationsekonomi är kapitalistiskt organiserad trots att kunskapens natur är social och stimulerar till socialare former av arbete med kommunistiska potentialer. Gapet och motsättningen mellan det levande arbetet (avlönat variabelt kapital) och det döda arbetets stora produktivitetsökning, i form av den sociala hjärnans objektifiering i olika maskinsystem (där den generella sociala kunskapen blir till en direkt produktionskraft), tar sig uttryck i ekonomiska kriser och nya motsättningar, men leder inte automatiskt till att kapitalismens går under (Fuchs 2014, s.170).

Kapitalismens faser

Om Marx talade om två faser inom kommunismen (Marx 1975b, s.18–19; Marx & Engels 1991, s.306; Hudis 2013, s.200), riktar de autonoma marxisterna sitt intresse mot faser i kapitalismen. Det finns många versioner inom marxismen av vilka som är kapitalismens faser. En orsak till detta kan vara att förändringsperioder präglas av osäkerhet, förvirring och felaktiga antaganden. En kritisk tolkning av Ernest Mandels periodisering har redan presenterats. Fasindelningar är viktiga för att kunna beskriva och förklara förändringar inom produktionsätt för att på så sätt förstå dem. Dessa förändringar utvecklar sig inte linjärt eller som en mjuk kurva inom den marxistiska traditionen, utan karaktäriseras av brott och skiften mellan distinkta segment. På 1970-talet fanns en enighet om att den konkurrensinriktade kapitalism som Marx beskrev i Kapitalet hade ersatts av en annan form av kapitalism. Paul Baran och Paul Sweezy lanserade begreppet monopolkapitalism, Boccara talade om 'state monopoly capitalism' och Mandel presenterade samtiden som präglad av senkapitalismen. Laurence Harris menar att idén om att ett produktionsätt har en egen historia, ligger inbyggd i historiematerialismen, eftersom det annars inte skulle gå att placera in produktionsätten i ett historiskt skeende. Men även om periodiseringen av kapitalismen är en teoretisk nödvändighet, har den ofta genomförts som svar på verklighetens tryck och empiriska observationer av historiska förändringar. Förändringar som har påkallat ny politisk förståelse (Harris 1991b, s.415).

Vilka principer och kriterier som ska ligga till grund för periodiseringen har det emellertid aldrig funnits någon enighet om. Frågan har inte diskuterats mycket, men Harris menar trots det att skillnaden mellan kapitalismens olika

faser ligger i vilken grad som produktionen är socialiserad. Med monopolkapitalismens "machinofacture" och aktiebolagsformen blev produktionen vida mer socialiserad än i det föregående steget, vilket Marx även beskrev med begreppet den *kollektiva arbetaren* som utgjorde en aggregerad och integrerad form av arbetskraft som skiljde sig ordentligt från den individuella och hantverksskickliga arbetaren. När produktionen mer berodde på det relativa mervärdet var varje industri dessutom beroende av varje annan industribranschs produktivitetsökningar för att minska sina lönekostnader (Harris 1991b, ss415–16).

Andra kriterier för att skilja ut kapitalismens faser som har använts är: produktionsmetoder, former för beslagtagandet av mervärdet, och strukturen och relationerna som reglerar den ekonomiska reproduktionen (Harris 1991b, s.416).³¹ I det följande ska jag först fokusera på former för beslagtagandet och de strukturer och relationer som reglerar reproduktionen av systemet. Dessa två aspekter ligger inom den Franska regleringsskolan till grund för en uppdelning mellan *fordism* och *postfordism* som också utgör en central distinktion inom den autonomt marxistiska teorin om *kampcykler*, vilken är av avgörande vikt för den autonomt marxistiska synen på möjligheten i samtiden till en direkt övergång till kommunismen.³² Teorin presenteras närmare i kapitel fyra, där den också modifieras och knyts till den allmänningbaserade jämlika produktionens emancipatoriska potential.

Fordism och postfordism

David Harvey anlägger ett regleringsperspektiv i *The condition of postmodernity* (1990). Han använder sig av begreppen *ackumulationsregim* och det relaterade sociala och politiska *regleringssättet* för att kunna beskriva alla de förändringar som skett inom produktionen sedan 1973, utan att det kapitalistiska produktionsättets operativa regler har hindrats (Harvey 1990, s.121). Det var Michel Aglietta som 1979 först introducerade dessa tankegångar i *A theory of capitalist regulation*. Han beskrev fordismen som en ackumulationsregim som existerade inom en social och politisk reglering som etablerades mellan 1915 och 1945 och kallades för *den statliga monopolkapitalismen*. Regleringssättet, som Aglietta kallade för 'strukturella former' var mycket framgångsrikt i att stimulera den gigantiska tillväxten av ackumulationen efter andra världskriget. Regleringssättet rör den utvidgade form av reproduktion av lönerelationen och arbetskraften som kapitalismen alltid kräver. Under efterkrigstidens fordism baserade sig det på ett långvarigt fall i de sociala kostnaderna för denna repro-

duktion, vilket möjliggjorde en hög ackumulation och en stor ökning av arbetarklassens omfång. I den sociala organiseringen utvecklades och fördjupades mekaniseringen av arbetsprocesserna och ett konsumtionssätt grundlades med hjälp av massproduktion av standardiserade varor, kollektivavtal (som gjorde konsumtionen förutsägbar) och sociala säkerhetssystem (som reproducerade de arbetslösa som konsumenter). Fordismen förstärkte på detta vis tendenserna till enande inom arbetarklassen och tendenserna till centralisering inom kapitalet, och skapade en organiserad arbetarrörelse inom det ekonomiska systemet och ett system av komplexa relationer av ömsesidigt påverkan mellan olika kapital (Aglietta 2000, ss381–82).

The capitalist class cannot maintain its position in the relations of production and direct the social process of accumulation unless it can institutionalize the class struggle in the economic sphere and create new divisions within the wage-earning class, while at the same time mitigating the destructive internal struggles caused by the centralization of capital (Aglietta 2000, s.382).

De olika strukturella formerna i regleringssätten kunde inte medla i de sociala konflikterna om inte alla former samtidigt samverkade. Denna samtidiga aktivitet var inte inbyggd i ackumulationsregimen och de strukturella formerna fungerade inom separata områden av kapitalismens sociala relationer. Ackumulationens motsägelser påverkade dem alla, och dysfunktionen hos en av dem påverkade alla andra (Aglietta 2000, s.383).

Krisen inom fordismen började märkas i mitten av 1960-talet med en omkastning i den långvariga tendensen för reproduktionskostnaderna av arbetskraften. De sociala kostnaderna började öka samtidigt som mekaniseringen hade nått vägs ände och uttömt sina produktiva möjligheter, samtidigt som efterfrågan allt mer berodde på kollektiva tillgångar. Allt detta sammantaget ledde till en kris för regleringssättet när förutsättningarna för produktionen och utbytesformerna var tvungna att ändras för att ackumulationslogiken skulle kunna reproducera sig (Aglietta 2000, s.384). Det gamla regleringssättets (den statliga monopolkapitalismen) kvardröjande existens förlängde krisen under 1970-talet genom att inkorporera de systematiska överproduktionskriserna från stora produktionssystem i en inflationsprocess som expanderade, tack vare exempelvis starka sociala skyddsnät, kumulativt i faser. Aglietta kallade det nya regleringssättet i vardande för *neo-fordism* och dess uppgift var att rädda ackumulationen och lönerelationen, genom att sänka de sociala

kostnaderna för arbetskraftens reproduktion. Detta kunde göras genom att mekaniseringen underordnades informationsprincipen, vilket innebar att det fragmenterade arbetet fasades ut mot arbetet i halv-autonoma arbetsgrupper medan de hierarkiska direktiven ersattes av de allmänna krav som produktionen själv ställde (Aglietta 2000, s.385).

Harvey poängterar att detta inte innebar att flexibla teknologier och organisationsformer blev hegemoniska överallt, vilket inte heller fordismens institutioner blev på sin tid (Harvey 1990, ss.191–95). De finansiella aspekterna av den kapitalistiska organisationen var den avgörande skillnaden gentemot förr, och stabiliteten i ackumulationsregimen och regleringssättet berodde på förmågan till temporala och spatiala lösningar för att skjuta upp skuldåterbetalningar till framtiden. Den globala arbetsdelningen var också tvungen att rekonstrueras så att en mängd olika system för kontroll av arbetet kunde utvecklas tillsammans med nya produkter (Harvey 1990, s.196). Några år senare gjorde nätet sin publika entré och bidrog med ytterligare ett kraftigt hjälpmedel för att stabilisera postfordismen (Castells 1999, s.91, 94). Castells hävdar att kapitalet genom att ”utsträcka sin globala räckvidd, integrera marknader och maximera de komparativa lokalisering fördelarna” lyckades överleva 1970-talets kris. Den förbättrade kommunikationsförmågan var central i denna process (Castells 1999, s.95). Ricardo Antunes påpekar att automatiseringen i samtiden utgör en form av hypermekanisering som inte bara ersätter handens arbete utan även har kapaciteten att korrigera sig själv och anpassa sig till olika former av efterfrågan genom att ändra sin programmering. Denna överföring av intellektuell förmåga till maskinen spår på reduktionen av det levande arbetet. Till detta läggs inom *toyotismen* och det moderna företagens *lean production* en minskning av nivåerna på det improduktiva arbetet i fabriker genom elimineringen av övervakning och mellanchefer som syftar till att inkorporera uppgifter som tidigare utfördes av improduktiva arbetare i det produktiva arbetet (Antunes 2013, ss101–02).³³

Nick Dyer-Witheford konstaterar att regleringsskolan drar åt ett helt annat håll än nyludditer och ”vetenskapliga socialister” som ser arbetarna som underkuvade kapitalets logik. Inriktningen bygger istället på en positiv teknologisynd som inte fokuserar på socialismens oundvikliga seger utan snarare på den teknologiska försoningen mellan arbete och kapital. Regleringsskolan framstod från början som ett marxistiskt projekt som ville förstå kapitalismens överraskande bra förmåga att reproducera sig. Kapitalismen var enligt dem varken en historiskt oföränderlig formation eller teleologiskt destinerad för

kollaps. Istället överkom den ständigt sina inre motsättningar genom att skapa successivt nya ackumulationsregimer vars framgång berodde på regleringssätets förmåga att övertyga eller tvinga individuella aktörer att inrätta sig i ledet.

Regleringsskolan närmar sig kapitalismen från kapitalets perspektiv, samtidigt som den överensstämmer väl med Boltanski och Chiapellos argument att kapitalet anammade och formade 1968 års proteströrelses *konstnärliga kritik* (mot alienationen och hierarkierna inom fordismen) till sin egen fördel, samtidigt som de var pressade av den parallella *sociala kritiken* med fokus på lönekamp, vilken pressade deras vinstmarginaler.³⁴ De senare är emellertid mer kritiska och betonar att friheten köptes till priset av ökad social osäkerhet (Boltanski & Chiapello 2007, s.199).

På sätt och vis kan begreppet regleringssätt ses som en motsvarighet till de autonoma marxisternas begrepp *klasskomposition*. Det senare begreppet rör också utformningen av produktionsförhållandena, men närmar sig det från arbetets och den politiska kampens sida. När den sociala arbetskraften formerar sig som klass och utvecklar kamper som aktivt kollektiv, tvingar det kapitalet till *restrukturering*. Negri talar om att den unga 68-generationens arbetsvägran och behov av mindre arbete, stimulerade automatiseringens utveckling, samtidigt som restrukturen syftade till att bryta upp och mystifiera det allmänna i generationens behov (Negri 1989, s.157, 217). Om regleringsskolan gränsar till ett mer strukturellt perspektiv på historisk förändringen, betonar de senare den aktiva arbetarklassen som pådrivande social aktör.

19. Se s. 93-97 för en fördjupad diskussion kring relationen mellan produktionens krafter och sociala förhållanden.
20. Citatet i citatet är från Yochai Benklers *The wealth of the networks* s. 138-39.
21. Denna utvecklingsmodell benämns ibland *stigmergic*.
22. Se användningen av Marx' åtskillnad mellan konkret och abstrakt arbete i presentationen av studiens centrala begrepp i föregående kapitel, samt i inledningen till kapitel fem.
23. Hemsida som samlar sådana projekt.
24. Rasmus Fleisher beskriver den autonoma marxismens historiska utveckling från dess ursprung i Operaismen, som uppstod genom analyser av fabrikskamper på 1960-talet i Italien, men utvecklades till postoperatism när Negri och andra tongivande teoretiker tvingats fly till Frankrike. Här ledde mötet med poststrukturalismen till utvecklingen av postoperaismen. Autonomism eller autonom marxism står för en blandning av operatism och postoperatism. En annan variant av detta är den Open Marxism som utvecklats av John Holloway. Antonio Negri och Michael Hardt räknas som en extremposition inom postoperaismen av Fleischer (Fleischer 2014a).
25. G. Cohen menar att produktivkrafterna är de primära eftersom deras utveckling föds ur en "motive force" utanför produktivkrafterna och produktionsförhållandena, som är liktydig med den mänskliga rationaliteten och impulsen att förbättra sin situation. Den transhistoriska hänsyftningen på den mänskliga essensen undviker en diskussion om klassintressen och klasskapaciteter (Harris 1991a, s205). Vidare hänger begreppet överbyggnad samman med begreppet bas, men det skulle ta för mycket plats i anspråk att beskriva detta ofta starkt kritiserade begreppspar på ett rättvisande sätt.
26. Detta manuskript tillmäts tillsammans med *Grundrisse* stor vikt av de autonoma marxisterna.

27. Värdet brukar översättas som substans i marxistisk litteratur. Ses värdet som ett historiskt assemblage betonar det i högre grad värdet som en dynamisk social konstruktion.
28. "At a certain stage of their development, the material productive forces of society come in conflict with the existing relations of production, or — what is but a legal expression for the same thing — with the property relations within which they have been at work hitherto. From forms of development of the productive forces these relations turn into their fetters. Then begins an epoch of social revolution."
29. Produktiv likställs i dessa resonemang med värdeproducerande.
30. Sociala aktiviteter som inte är avlönade, som exempelvis crowdsourcing av frivilliga användares aktiviteter, finansieras ofta av reklam, vilket innebär att värdet tas från andra kapitalisters mervärde (för att dessa ska kunna realisera värdet från produktionen i pengar). Inget nytt värde skapas. Svårare fall att göra reda för är när fans faktiskt skapar nya nivåer i dataspel som sedan utvecklas och säljs av spelföretaget. I den mån dessa fans frivilliga verksamhet är generaliserad inom branschen, hävdar jag att det inte heller här produceras något värde (då arbetskraften inte har något bytesvärde på arbetsmarknaden).
31. Harris hävdar fortfarande 1991 att alla dessa kriterier pekar ut tre skilda faser präglade av konkurrens, monopol och statsmonopol.
32. Detta upplägg följer i stort Nick Dyer-Withefords tillvägagångssätt i *Cyber-Marx: cycles and circuits of struggle in high-technology capitalism* (1999).
33. Antunes skiljer här på traditionellt marxistiskt manér mellan produktivt och improduktivt arbete men medger att kapitalet inte helt klarar sig utan det improduktiva arbetets hjälpfunktioner, Antunes hamnar i problem när han hävdar att det ökande lönarbetet inom den immateriella sfärens servicesektor inte är direkt produktivt utan "perform activities that *overlap* with productive labour". Mellanchefers arbete är produktivt om det behövs för produktionen och försäljningen av bytesvärden, men kan de ersättas med produktion av varor och tjänster som nya bytesvärden är det att föredra för kapitalet.
34. Aglietta påpekade förvisso att den nya datorkraften inom neofordismen skulle ersätta mekaniseringen men att det inte behövde betyda en befrielse för arbetaren, utan snarare skulle leda till en "intensified workplace deskilling" och auktoritär tendens inom samhället. Andra företrädare för regleringsperspektivet har emellertid utvecklat idén om postfordismen i betydligt ljusare färger (Dyer-Witheford, N., 1999, *Cyber-Marx*, ss. 55-56).

3

Peer Production

Förutom att vara en encyklopedi är Wikipedia också ett exempel på ett socialt media där jämlik produktion pågår sida vid sida med socialt umgänge förmedlat av digital informationsteknologi. Rörelsen för fri och öppen programvara, Wikipedia och kommersiella sociala media som Facebook, You Tube, Flickr och liknande har ett gemensamt ursprung i datorutvecklingens och internets historia. Ämnet är relativt väl genomforskat.

Den tekniska utvecklingen av dessa digitala och sociala media är tätt sammanflätad med sin tid, senare hälften av 1900-talet. Forskningen har tittat närmare på relationen mellan den teknologiska utvecklingen och samtiden (Abbate 1999; Castells 2002), och den livsstil som utvecklades i de digitala nätverken i form av en hackerkultur (Levy 2001; Rheingold 2000; Hafner & Markoff 1995; Himanen 2001). Inläsningen av den tidigare statligt finansierade forskningen i kommersiella former runt decennieskiftet 1980 ledde till en politisk reaktion från dessa hackerkollektiv, i vilken rörelsen för fri programvara, och sedermera en mindre radikal variant i form av öppen programvara, föddes. Tillsammans brukar rörelserna på engelska benämnas FOSS (Free and Open Source Software). Fenomenet har rönt stort intresse inom forskningen (Weber 2004; Keltly 2008; Söderberg 2008; Raymond 2001). Inläsningar med hjälp av en kontinuerligt skärpt upphovsrätt har resulterat i ett brett forskarintresse för dessa frågor såväl innanför som utanför det juridiska fältet sedan början av 1990-talet (Gaines 1991; Rose 1993; Rose 1994) och framåt (Hemmungs

Wirtén 2004; Deere 2009; Litman 2001). Framför allt har upphovsrättens utsida, inom den anglosaxiska världen *the public domain*, och allmänningen rönt ett ökat intresse (Hemmungs Wirtén 2008; Hess & Ostrom 2007c; Boyle 2008). Forte och Lampe menar utifrån en litteraturstudie att åren efter 1994 har sett en bred popularisering av ”open collaboration” inom FOSS men också inom Wikipedia och en mognande forskning som försöker att förklara varför dessa system fungerar. Författarna skiljer mellan ”open collaboration” och crowdsourcing eftersom kontrollen över aktiviteterna i de senare ofta är bestämda i förväg av en organisation eller person och deltagarna behöver inte ens interagera med varandra. För uppgifter som kräver mycket återkopplingar mellan deltagarna är de reducerade kommunikationskanalerna som de digitala miljöerna erbjuder ett hinder, medan de fungerar bättre för uppgifter som kräver mindre intensivt samarbete (Forte & Lampe 2013, ss.535–36, 539).

En form av akademisk aktivism för fri kultur har med tiden utvecklats kring förgrundsgestalter som Lawrence Lessig (Lessig 2004; Lessig 2002; Lessig 1999; Lessig 2006) med Creative Commons licensernas utveckling som det mest konkreta resultatet. Dessa licenser spred logiken från förlagor som Free Software Foundations *General Public License* (GPL) och olika öppna licenser, och spred i kombination med utvecklingen mot den sociala webben (webb 2.0) hackerkulturen till nya (populärkulturella) områden i olika former av amatör- och fanproduktion. Fenomenet har beskrivits i lyriska ordalag av Clay Shirky och Henry Jenkins (Shirky 2008; Jenkins 2008).

Den jämlika produktionen (peer production) myntades som begrepp av Yochai Benkler i *The wealth of the networks* (Benkler 2006; Benkler & Nissenbaum 2006). Benkler betonade att den jämlika produktionen var baserad inom allmänningar, men betonade inte konflikten mellan detta och kapitalistisk produktion. Inom managementlitteraturen följde en rad böcker där kapitalistiskt strukturerade crowdsourcing (ett begrepp myntat av Jeff Howe (Howe 2006; Howe 2009) inte skiljs utan snarare sammanblandas med allmänningsbaserade projekt (Tapscott & Williams 2010; Surowiecki 2005; Anderson 2009; Anderson 2007). Viss akademiskt förankrad litteratur följde efter som exempelvis Axel Bruns *Blogs, Wikipedia, Second Life and beyond* som introducerade begreppet *produsage* (Bruns 2008), som en förnyelse av futurologen Alvin Tofflers *prosumer* (Toffler 1980), och Lessigs *Remix* (Lessig 2008).

En kritisk tradition kring samverkan på digitala plattformar har med tiden utvecklats kring företrädare som Geert Lovink (Lovink 2011; Lovink 2008). Inom detta perspektiv, och kanske särskilt inom P2P-Foundations

arbete, har en teoretisk åtskillnad börjat utvecklas mellan den jämlika produktionen och användarproduktionen på kommersiella plattformar (Lovink m.fl. 2007; Bauwens 2009; Gye 2007a; Gye 2007b; Bauwens 2012; Bauwens & Kostakis 2014).

Här möter forskningen även det autonomt marxistiska perspektivets nya läsning av framför allt Marx' *Grundrisse* och dess teorier om det generella intellektets era (Hardt & Negri 2009; Virno 2004; Lazzarato 1996; Terranova 2004; Terranova 2000), vilket har stimulerat en vidare diskussion kring fenomenet digitalt arbete i kretsen kring den akademiska tidskriften Triple C med företrädare som Christian Fuchs vars *Digital labour and Karl Marx* återinför materialiteten till diskussionen (Fuchs 2014).

Wikipedia

Den sociala produktion av encyklopedier som Wikipedia företräder genom att vara fritt tillgänglig och redigerbar över webben, förändrar både innehållet och formen jämfört med tidigare encyklopedier. Samtidigt gör wikins natur fenomenet relativt lättforskat. Varje språkversions Wikipedia ligger fritt nedladdningsbar som en enkel komprimerad xml-fil tillsammans med hela artikelhistoriken. Det är därför inte konstigt att forskningen kring projektet är omfattande. En enkel sökning på "Wikipedia" i abstract-fältet i databasen LISA (Library and Information Science Abstracts) i januari 2015 resulterade i 462 träffar, två månader tidigare hade samma sökning resulterat i 454 stycken. Samtidigt är en övervägande del av forskningen av teknisk och instrumentell art som inte ens finns med i databasen.

I den senaste och mest utförliga och systematiska översikten över forskning kring Wikipedia från 2012 som täcker in 340 akademiskt granskade tidskriftsartiklar och över 30 avhandlingar skrivna före sommaren 2011, samt över 100 av de mest citerade konferensbidragen, placerar Okoli et al. wikipediaforskningen i följande huvud- och underkategorier: 1) generellt innehåll: encyklopedi, epistemologi, etik, litteraturgranskningar, research plattform, Wikipedia som system och diverse ämnen, 2) innehållet: kvalitet, storlek, andra relaterade ämnen, 3) användningen av Wikipedia som textcorpus: informationsåtervinning, naturliga språk-processer, ontologibyggnad, andra relaterade ämnen, 4) infrastruktur: det legala och tekniska stödet för Wikipedia, 5) deltagande: om bidragsgivare och deras aktiviteter, tidigare exempel på deltagande, samarbetskulturer, deltagandets resultat, programvara för deltagande, 6) läsandet: om Wikipedias läsare, kommersiella tillämpningar, kunskapskällor, ranking

och popularitet, läsares uppfattning of trovärdighet, studenters läsande av Wikipedia (Okoli et al. 2012, ss.2–3, passim).

Innan denna översikt hade Ayers och Priedhorsky (2011) arrangerat en konferens om de unika utmaningar som litteraturöversikter relaterade till Wikipedia möter på grund av att litteraturen är så interdisciplinär, samtidigt som forskningen inte lätt når fram till praktikerfältet. Okoli et al. upprättade därför hemsidan WikiLit. Den första översikten genomfördes annars 2006 av Phoebe Ayers som samlade 18 studier inom de sociala och informationella vetenskaperna och kategoriserade dem efter två inriktningar: innehållet och gemenskapen. Ytterligare en översikt genomfördes 2009 av Medelyan et al. och fokuserade på den teknologiska karaktärsdrag hos Wikipedias textstruktur (ariklar, kategorier, intra-wiki-länkar) som underlättar corpusundersökningar (Okoli et al. 2012, ss.5–7). 2011 genomfördes ytterligare en utförlig översikt av wikipedialitteraturen i form av en bibliometrisk analys (Park 2011). 2012 publicerade Nicolas Jullien en omfattande översikt över 250 akademiska verk relaterade till uppslagsverket, *What we know about Wikipedia*, samtidigt som han uteslöt flera områden som påverkan på miljön, förslag till förbättringar av projektets tekniska verktyg och användandet av Wikipedia som databas för informationsåtervinning. Andra mer specialiserade översikter inkluderar Yasseri och Kertész som 2012 i *Value production in a collaborative environment* behandlade studier om deltagande utifrån kvantitativa utgångspunkter (Okoli et al. 2012, s.8).

På grund av wikipedialitteraturens omfattning kommer jag att fokusera på teman som har bäring på denna studies frågeställning. Det handlar om produktionen och det sociala umgänget, relationen mellan idealitet och kommersialism, produktionens karaktär och dess resultat, och wikipedianens demografi och motivation.

Encyklopedi eller social plats?

Christian Pentzold påpekar att presentationen av Wikipedia på den engelspråkiga sajten flera gånger berättar att projektet kommer ur den wikipedianska gemenskapens ansträngningar. För att få mer upplysningar hur en kan bidra till projektet hänvisas läsaren till en ”community portal” (Pentzold 2011, s.706). Forte et al. undersökte wikiprojektet Military History både kvalitativt med intervjuer och kvantitativt (deltagaraktiviteten) och betonar att projekten inom Wikipedia fungerar både som ett sätt att koordinera uppgifter och producera artiklar, och understödja gemenskapens medlemmar och små grupper av re-

daktörer genom att hjälpa dem att hitta folk att samarbeta och nätverka med, vilket hjälper dem att strukturera sättet de bidrar på. Projekten hjälper till att göra redigeringen av Wikipedia njutbar, samtidigt som de skänker en känsla av att aktiviteternas resultat kommer att överleva och förbättras (Forte m.fl. 2012, ss417, 419, 425). Joseph M. Reagle inriktar sig på att förstå ”the spirit of Wikipedia collaboration” i sin *Good faith collaboration* från 2010 och konstaterar att det både handlar om ett uppslagsverk och en social plats, där den förra utgör en ögonblicksbild av gemenskapens pågående konversation. Wikipedia utgör både en artefakt och den gemenskap som producerar den (Reagle 2010, ssxiii, 1, 3). I den förra är alla bidrag osignerade, även om de syns i historiken, medan alla inlägg på diskussionssidorna är signerade (O’Neil 2009, s154)

Att alla kan bidra till och läsa Wikipedia gör det svårt att bestämma gränserna för den sociala platsen. Anselm Spoerri undersökte i slutet av 2006 vilka ämnen som var mest populära på Wikipedia. Resultatet förvånade honom. Intresset för ”typical encyclopedic topics” var mindre än väntat. Däremot fördelade sig över 50 procent av besöken på underhållning och sex. Spoerri visar på en överlappning där allmänna sökbeteenden på internet spiller över på uppslagsverket. 2007 kom 70 procent av projektets trafik från sökmotorer, varav 50 av dem från Google, och deras topplistor över de populäraste söksträngarna i allmänhet stämde på många punkter överens med de mest besökta sidorna på Wikipedia (Spoerri 2007a; Spoerri 2007b). Beate Elvebakk har i en jämförelse med två mer traditionella, av akademiker redigerade, elektroniska encyklopedier visat att Wikipedia på filosofihistoriens område skiljer ut sig genom sin mer populära förståelse av ämnet. Antalet poster är mycket större, och yngre, mindre viktiga, filosofer inkluderas. ”Thus, it does not present an image of an iconic, autonomous, and frozen philosophical history, but instead locates the philosophers in a messier, dynamic world, where the insides and outsides are not as clear as in traditional encyclopaedias.” Filosofin framstår hos projektet mer som en process än ett etablerat faktum (Elvebakk 2008).

Samtidigt finns ett klart definierat fokus och den administratör som inte har fått skäll för att vara för hård, har enligt vissa inte gjort sitt jobb, allt i enlighet med *Godwins lag om nazianalogier* (vilken utvecklades vid tiden för de första internetforumen): i takt med att en nätdiskussion växer i omfattning närmar sig sannolikheten för att någon jämförs med en nazist eller Hitler talet *ett*. Lagen pekar på tendensen hos onlinedeltagare att tro det värsta om varandra. Samtidigt påpekar Reagle att ingen blev kallad för nazist under en potentiell attack från nynazister. Istället följde en försiktig diskussion

som antog goda uppsåt hos deltagarna. Det finns enligt honom en kultur inom Wikipedia som försöker balansera Godwins lag. En hel wikiqutte med riktlinjer som *Don't bite the newcomers* och *Assume good faith* har utvecklats. Kulturen inom Wikipedia bygger på en gemensam historia, ett gemensamt språk och värderingar där det finns en särskild sensibilitet för ”a geeky sense of humor” och ”love of knowledge”. Gemenskapen är dessutom ytterst själv-reflexiv. Kärnan i projektet är emellertid: ”neutral point of view” (NPOV), ”no original research” och ”verifiability”. Samtidigt, som en motvikt, finns riktlinjen ”ignore all rules” vilken innebär att om en regel hindrar någon från att förbättra uppslagsverket, ska den ignoreras (Reagle 2010, s3).

Andrew Dalby beskriver en annan ny aspekt när han redogör för hur Wikipedia fungerade som ett nyhetsmedium kring ett jordskalv i Italien 2009. Nyhetsartiklarna började som några få rader på morgonen på spanska och engelska språkversionerna, för att sedan växa efter runt 200 redigeringar av en mängd olika människor till över tusen ord, med kartor och tabeller, innan dagen var slut. Till skillnad från traditionella nyhetsmedia fortsatte arbetet med att förbättra artikeln och också strukturera vårt minne av denna händelse under lång tid (Dalby 2009, ss8–9). Encyklopedier har ofta haft en sådan bevarande minnesfunktion, även om den traditionellt inte har levererat dagsaktuella nyheter, och Christian Pentzold menar att Wikipedia idag fungerar som en global minnesplats där det pågår ett diskursivt skapande av vårt kollektiva minne. Omdiskuterade frågor i en artikel kan följas genom dess historik och diskussionssida tills dess att texten sakta formaliseras och bantas ned till formen av en encyklopedisk artikel (Pentzold 2009, s.255, 267). Till skillnad från den slutna boken handlar det här både om en plats och pågående processer, även om han verkar tänka sig att artiklarna närmar sig någon form av färdigt stadium.

Piotr Konieczny bekräftar detta resonemang och skriver att Wikipedia är både en encyklopedi och en organisation som arbetar för att skapa en encyklopedi och en social institution: ”a part-community, and a part-social movement”. Med Robert K. Mertons termer menar han att encyklopedin är den manifesta funktionen och att utvecklingen av gemenskapen är en icke avsedd bieffekt eller den latenta funktionen (Konieczny 2009, ss166–67). Haider och Sundin menar att den encyklopediska föreställningen har ändrats från att ha personifierats av den tryckta boken till att bli ett socialt rum där ”people meet, quarrel, negotiate and collaboratively build knowledge” (Haider & Sundin 2010).

För Brian Keegan är Wikipedia däremot snarare en lekplats. Å andra sidan har denna lek fått ett större allvar över sig än vad den brukar ha. I det senmoderna samhället har leken blivit en "obligation, distinct from leisure or relaxation, as a goal-oriented and conspicuous activity" (Keegan 2009, s3). Han ser uttryck för detta på wikipedianernas användarsidor som används såväl som en social profil gentemot gemenskapen som för mer praktiska syften. På dessa sidor förtingligar användarna sina intressen, åskådningar och genomförda bedrifter genom att använda sig av olika mallar för att bland annat visa upp antalet artiklar som de skapat, redigerat eller fått belönade med speciell status. Alla dessa distinktioner fyller enligt honom funktionen att kvantifiera deras fritidsaktiviteter samtidigt som de fungerar som verktyg för att uttrycka deras personlighet. Denna lek som har mycket av tävlan och tillverkning över sig anser Keegan vara finare än traditionell lek (Keegan 2009, ss3–4). I nästa och nästföljande kapitel kommer jag att argumentera för att lek och tävlan behöver skiljas åt, och att den lek som Keegan här talar om har mer med tävlan än lek att göra, och snarare handlar om en rationaliserad imitation av lek (Söderberg 2008, s.168). Även Jemielniak pekar på likheter mellan projektet och onlinespel och sociala nätverk, där social status och karriärer utvecklas inom gemenskapen (Jemielniak 2014, s3).³⁵

En annan och mindre uppbygglig form av lek eller tävling kan anas i Don Fallis påstående att det kan antas finnas mycket "desinformation", "misinformation" och "humbug or bullshit" i Wikipedia. Den första termen syftar på medvetet införd falsk information, den andra på felaktig information som förts in i god tro och den tredje exemplifieras TV-värden Stephen Colberts uppmaning till sina tittare att skapa den värld de ville ha i uppslagsverket snarare än världen som den faktiskt föreligger. I den utvalda posten om afrikanska elefanter skulle det exempelvis skrivas in att deras antal hade ökad med 300 procent (Fallis 2008, s.1665).

I ljuset av denna lekfulla tolkning av projektets karaktär är det intressant att akademiker överlag är ovilliga att bidra med sitt kunnande till det, eftersom resultatet av deras arbete kan redigeras bort av i ämnet okvalificerade deltagare, samtidigt som de inte får något uttryckligt erkännande för sina insatser (Fallis 2008, s.1665). Det sociala rummet antas här ha för få utmärkande hierarkier för att locka akademikerna.

Samtidigt visar annan forskning på en ökad professionalisering av Wikipedia. Fallis menar att även om deltagarna i slutändan bara vill ha roligt, är byggandet av en encyklopedi ett viktigt mål för projektet (Fallis 2008,

s.1663). Finn Årup Nielsen ser också tecken på ett närmande mellan etablerad forskning och projektet. Citeringen av vetenskapligt kontrollerade publikationer är fortfarande inte speciellt omfattande men ökar sedan 2007 då en mall för att citera vetenskapliga artiklar introducerades på den engelska språkversionen. Han noterar även att det finns en liten tendens att citera tidskrifter med hög status. Han menar att den ökande trenden av externa citeringar kommer att förstärkas i framtiden (Årup Nielsen 2007).

2006 föreslog Jimmy Wales att gemenskapen skulle fokusera på kvalitet istället för kvantitet. En ny policy kring levande människors biografier infördes som ställde högre krav på verifikation och registrering. Samtidigt gick denna policy emot grundprinciper om att redigeringen skulle vara snabb och öppen för alla och att riktlinjer skulle kunna ifrågasättas i handling om det verkade rimligt. I det kollektivt författade efterordet till Andrew Lih's bok *The wikipedia revolution* (2009) skriver wikipedianer att riktlinjerna har förvandlats från beskrivningar av hur saker görs till hur man måste göra saker för att inte bli straffad. "In addition, attaining the status of an administrator is perhaps harder than ever. What used to be 'no big deal' and jokingly referred to as a 'janitor' has become a rather powerful role." (Lih 2009, s.227, 230) Många kräver reformer och menar att utfrågningarna av potentiella administratörer har gått för långt (Lih 2009, s.230). Här framstår istället det sociala rummet som för ogästvänligt och hierarkiskt. Men andra forskare har hävdats att det verkar finnas inbyggda försvarsmekanismer i projektet som hindrar att oligarkier uppstår bland deltagarna. De viktigaste faktorerna för att vinna redigeringskrig verkar vara graden av aktivitet och hur länge som redigeraren har deltagit i projektet, snarare än om man är en aktad redigerare eller medlem av någon arbetsgrupp (Konieczny 2009, ss170, 176–77).

Wikimedia Foundation har vidare skiftat karaktär de senaste åren: budgeten har ökat och antalet anställda likaså. Fortsätter den att växa kommer den också att kräva mer ekonomiska resurser. Bristen på resurser att fondera gör enligt det författande kollektivet till efterordet i Lih's bok att organisationen hela tiden överlever från stund till stund. Därför har det återigen förts fram förslag på att varje sida ska bära annonser. Själva uppbyggandet av ett kontor brukar vidare, inom rörelsen för fri programvara, beskrivas som en fas präglad av *jealousy altruism factor* (jalt). Gemenskapens dynamik förändras när vissa utvecklare får betalt för det som tidigare har skötts av frivilliga krafter (Lih 2009, s.232). Tillväxten av stiftelsens avlönade arbetsstyrka kan möjligen förvandla det som tidigare på ett okomplicerat sätt sågs

som frivilliga bidrag till ett hotat ömsesidigt utbyte som inte längre uppfattas som rättvist.

Det finns en intressant spänning i den kollektiva wikitext som avslutar Andrew Lihs bok. I början av texten varnas för professionaliseringen och hur den kan leda till att gemenskapens vitalitet och entusiasm minskar, medan det i slutet av texten föreslås vissa kvalitetssäkringar för att förbättra Wikipedia. Denna spänning sätter fingret på det tema som jag vill undersöka: relationen mellan lek, tillverkning, tävling och arbete, och vad den säger om relationen till kapitalismen. Inkräktar den ökade professionaliseringen på leken? Kan professionalismen också gå i clinch med det alienerade arbetet? Hur och varför i så fall?

Spänningen mellan frivillighet och ömsesidighet har enligt wikipedianen Dalby funnits i projektet under hela dess existens. Mellan 2002 och 2006 hade antalet språkversioner ökat från 20 stycken till 250. Detta innebar vissa problem för projektet. Varje nytt språk ställde nya krav på programmerarna, vars tid en var tvungna att betala för. Det gick alltså inte att helt förlita sig på frivilliga krafter inom deltagarproduktionen. Den språkkommitté som sattes upp i september 2006 bestämde sig därför för att dra en gräns. Från och med nu behövdes ett godkännande för att starta en ny språkversion. Klassisk grekiska blev inte invalt, och med tiden uteslöts sibiriska (inte ett eget språk) och *Klinton* (ett språk skapat för en fiktiv värld) (Dalby 2009, ss45–46).

Det sista exemplet kan möjligtvis tjäna som ett exempel på hur temat om frivillighet och ömsesidighet kan kopplas till temat om lek och tillverkning. Fantasiskapelsen *Klinton* hörde inte hemma i Wikipedia längre, ömsesidigheten i utbytet av aktiviteter krävde att de medverkande språken var reella snarare än lekfulla sådana. Mitt antagande är att denna ökade seriositet och professionalism påverkar deltagarnas syn på varför de bidrar till projektet och sättet som de beskriver sina aktiviteter på i termer av lek, tillverkning, tävling och lönarbete. Denna professionalisering, delvis kanske ett resultat av donatorers förväntningar, kan kanske också fungera förtingligande i sitt fokus på att skapa bruksvärden. Bruksvärden som sedan enklare än leken och den sociala samvaron kan fås att bära ett bytesvärde.

Kreiss et al. varnar för att den jämlika produktionen kan underminera den privata autonomin genom att den utsträcker professionella jag ”into formerly private arenas” och att de kan leda till en sämre förmåga att se sig själv som ett kollektiv i en specifik relation till kapitalismen, vilket gör att de saknar verktyg att förstå sina aktiviteter som arbete och ställa krav på värdet

av deras kunskap. En argumentation som emellertid bottnar i att författarna inte skiljer mellan kapitalistisk crowdsourcing och jämlik produktion (Kreiss et al. 2011, ss.244, 250).

Relationen mellan idealitet och kommersialism

Kim Osmans undersökte 2014 de skiftande värderingarna hos wikipedianerna när det gäller relationen mellan idealitet och kommersialism. Han menar att Wikipedia ofta hålls upp som ett exempel på internets potential att stödja öppet, fritt och icke-kommersiellt samarbete, men att dessa diskurser ofta sammanblandas med hur verkligheten tar sig uttryck inom den jämlika produktionen. Undersökningen fokuserar på de spänningar som finns inom Wikipedia mellan de ursprungliga värderingarna och kommersiella inbrytningar i verksamheten. ”*Wikipedia is an encyclopaedia in transition. Its core values are being called into question as an increasing number of users are paid to contribute to the encyclopaedia.*” (Osman 2014, s.594) Han frågar sig hur den öppna redaktörsgemenskapen svarar mot den ökade närvaron av kommersiella intressen och betalda redaktörer och besvarar frågan genom att i detalj analysera tre omröstningar om att förbjuda eller begränsa betald redigering inom Wikipedia i svallvågorna efter att en stor skandal avslöjats där pr-firman Wiki-PR stått för en omfattande dold verksamhet med 12.000 klienter och anställda wikipedianer som deltog i deras verksamhet med att hjälpa företag att redigera deras artiklar i Wikipedia. Gemenskapens reaktioner har varit blandade. Det institutionella svaret från Jimmy Wales, Sue Gardner och WMF var definitivt i sitt fördömande och baserade sig på tidigare handlingar från gemenskapens sida mot kommersiell inblandning (se den spanska utbrytningen nedan). Gemenskapens reaktioner har däremot skiftat beroende på språkversion och antagen tidshorisont. Vid tiden för artikelns skrivande hade den tyska delen av Wikipedia utvecklat ”working arrangements” med de redaktörer som har betalt för att skriva i uppslagsverket. Deltagare från franska WMF stödjer också betald redigering från företaget då detta förbättrar artiklar som annars skulle bli lidande med inaktuell information. I detta läge med en öppnare inställning till betald redigering från andra språkversioner har engelska Wikipedia försökt att stödja idealen om öppenhet och neutralitet framför friheten från kommersiella intressen. ”It is looking at ways of defining and regulating this involvement, but not in any way that would impede the ability of *anyone* to edit” (Osman 2014, ss.594, 598–99, 604). Osman påstår vidare att bilden av Wikipedia som ett ideal för fri, öppen och frivilligt styrd,

icke-kommersiell verksamhet, inte längre håller streck för en närmare granskning (Osman 2014, s.604). Åsikten ifrågasätts i föreliggande studie som fokuserar på både synergier och konflikter mellan det ideella och kommersiella och förhåller sig mer öppen till olika strategier inför framtidens utvecklingar. Den omfattande diskussionen kring den betalda redigeringen kan istället ses som ett exempel på ett led i en politiseringsprocess av Wikipedia där en ovanligt kritisk diskussion kring kommersiellt grundade redigeringar, som hela tiden latent har förutsatts förekomma, luftas. Copyleft-licensen har alltid tillåtit kommersiella användningar utanför projektet och det är egentligen bara i frågan om reklam som friheten från kommersialism har varit uppe till diskussion förut. Partiska redigeringar har hela tiden tagits om hand av neutralitetsprincipen i efterhand. Det framstår därför snarare som en nyhet att betald redigering måste adresseras och att det görs från ett kritiskt perspektiv, samt resulterar i olika konkreta sätt att hantera ett problem som hela tiden har funnits inom projektet.

Langlois påpekar 2009 att Wikipedia fungerar som en arena för politiska kampanjer och företags pr-strategier (Langlois 2009, s.775). Wikipedianer påpekar vid samma tid att sajts framgångar under 00-talet skapade ett konstant problem med att hålla undan placering av reklam och skräp i form av exempelvis inlagda försäljningsbroschyrer (Lih 2009, s.226). Inom forskningen konstruerade West et al. 2011 en samling av spam från Wikipedia för att analysera hur försvaret mot spamningen fungerade. Det visade sig vara relativt bra, tack vare gemenskapens vakenhet när det gäller spammarens traditionella mål att exponera sin länk så länge som möjligt. De identifierade emellertid ett bättre sätt att komma runt denna vaksamhet för kommersiella intressen, men utvecklade också ett försvar mot metoden. Den potentiella svagheten i Wikipedias försvar mot spam ligger i att det tar tid för en mänsklig aktör att läsa och agera. Företag kan dra nytta av att aggressivt utnyttja dess korta stunder för möjlig exponering av länkarna innan redigeringarna återställs. Enkla justeringar av konfigurationen för den automatiska tilldelningen av användarkonto räcker långt mot denna nya spam-metod, men forskarna utvecklade även en "signature-driven detection engine" som är en maskin som lär sig känna igen redigeringsmönster i realtid (vilket redan finns på engelskspråkiga Wikipedia) (West et al. 2011, ss.152, 157, 160).

Ett annat sätt att redigera artikeln om det egna företaget är som sagt att anlita pr-byråer. Lawyers Weekly USA utgör ett exempel på hur företagsansvariga försöker förstå hur Wikipedia fungerar. De påtalar 2009 att encyklo-

pedin har relativt få artiklar om små och medelstora företag. Då Wikipedia förbjuder reklam och kräver ett objektiva perspektiv tog tidningen upp ”this problem” med ”marketing guru Larry Bodine” för att kunna redigera på korrekt sätt. Rådet blev att ”small firm lawyers” skulle anlita någon annan som skriver om företaget, utan att annonsera, och som håller texten kort med historik, överblick och externa källor. Det gäller vidare att hålla löpande koll på artikeln och att vara på defensiven (Rebello 2009). Kaplan och Haenlein påpekar att idag när någon googlar ett företagsnamn så är det vanliga att även Wikipedias artikel om det kommer högt upp. Detta kan vara problematiskt för företagen som historiskt har varit vana vid att kunna kontrollera den tillgängliga informationen om dem och ger dem tio råd att följa när det gäller sociala media varav ett varnar för att ljuga när företaget har med Wikipedia (som presenteras som ett socialt medium med liten grad av självpresentation och social närvaro) att göra. De nämner en ägare av en vattennöjespark som försökte bättra på sin artikel med hjälp av en PR-byrå och misslyckades (Kaplan & Haenlein 2010, ss.60, 62, 67).

Osmans studie identifierade 21 olika kategorier i diskussionerna kring de tre förslagen på att förbjuda eller alternativt begränsa det betalda redigerandet inom engelskspråkiga Wikipedia, även om alla tre förslagen röstades ner. Tio stycken motsatte sig utvecklandet av en policy mot kommersiellt grundad redigering, nio understödde en sådan, två var neutrala i så måtto att de krävde klargöranden i policyns utformning. 300 wikipedianer deltog i diskussionerna och förslaget om *No Paid Advocacy* samlade flest enskilda deltagare (256 stycken). Intressant nog fanns bara en kommentar i diskussionerna om att WMF som institution skulle involvera sig i frågan, men Osman konstaterar att gemenskapen av wikipedianer överlag verkar se detta som sin fråga (Osman 2014, ss.601–02).

Wikipedia används vidare av kommersiella sökmotorer för att sälja annonser på de egna sajterna. Spoerri visar på det troliga i att framför allt Google premierar Wikipedia genom att ofta placera sajten inom de tre första träffarnas så kallade *golden triangle*. En anledning till detta skulle vara att samtidigt som uppslagsverket får fler besök, får kommersiella aktörer det svårare med sin sidranking, vilket tvingar dem till att betala för annonsplats hos Google i högre grad (Spoerri 2007b; Spoerri 2007a).

Frågan om hur dessa relationer till kommersiella intressen påverkar deltagandet i projektet har vad jag vet inte undersökts inom forskningen. En händelse står dock ut i detta sammanhang. I februari 2002 delade sig

spanska Wikipedia i en förgrening och majoriteten av deltagarna bildade istället *Enciclopedia libre*. Anledningen var att antingen Jimmy Wales eller Larry Sanger, oklart vilken, luftade sina tankar på sajtens e-postlista om att börja använda sig av annonser. Som motivering skrev Edgar Enyeda från den spanska språkversionen: "Nobody is going to use my efforts to pay wages or maintain servers". Den konkurrens som uppstod hämmade spanska Wikipedias utveckling under många år (Guldbrandsson 2008, s.146; Lih 2009, s.9,137).

Från managementhåll forskas det ofta om hur den antagna motsättningen mellan användarledda samarbetsprojekt och kommersiella intressen kan överbryggas. För att lyckas menar Bruns att det är nödvändigt att förstå principerna för de deltagande gemenskapernas processer och att ytterligare utforska potentiella spänningar mellan parterna. Han föreslår förslag på hur motsättningarna ska undvikas. Han betonar att företagens inträdesbiljett till det han kallar produsage är att investera i projektens plattformar utan att förvänta sig ägande och kontroll av innehållet. Endast på detta sätt skapas förutsättningar för bibehållet och hållbart samarbete mellan det ideella och kommersiella. Om det kan vara svårt att få igång dessa processer när det gäller "highly commercial stakes", så kan en snabbare utveckling förväntas inom sektorer där det förekommer en större blandning av ägande- och styrformer med NGO:s, företag och representanter för lokala gemenskaper. Bruns betonar antingen statens eller ägarna av plattformarnas roll för dessa miljöer och samarbeten. På Facebook samsas journalister, företag och medborgarjournalister om att forma och föra fram information till alla parter. Han talar om civic commons "which draws on arms' length government support" och har tidigare utvecklat en teori om så kallade *g4c2c-gemenskaper* som förenar regering-till-medborgarerelationer med relationer mellan medborgare (Bruns 2012).

Wikipedia är beroende av gåvor och bidrag från privatpersoner, kommersiella bolag, stiftelser och stater, även om gemenskapen har lite inkomster från försäljningen av uppdateringar och feeds till sökmotorerna. Projektet är i övrigt fritt från reklam och fritt tillgängligt. Copyleft-licensen som Wikipedias innehåll publiceras under tillåter dock kommersiellt bruk om den kommersiella produkten i sin tur tillgängliggörs under samma licens. Allt detta sammantaget innebär enligt Dalby att Wikimedia Foundation måste anpassa sig till donatorerna som han menar förväntar sig en kontinuerligt förbättrad och användbar encyklopedi (Dalby 2009, s.49; Lih 2009, s.232). Vilka donatorerna är spelar roll för hur relationen mellan idealitet och kommersialism gestaltar sig och hur

donationerna påverkar professionaliseringen av Wikipedia. I en då fortfarande pågående global enkätundersökning från 2009 (som avslutades ett år senare) nåddes över hundra tusen användare av framförallt den engelska, tyska och spanska versionen av uppslagsverket. Undersökningen redovisade preliminära resultat kring varför ”members of the Wikipedia community”, inte företag eller andra institutioner, donerade eller inte donerade till projektet. Det visade sig att åldersfördelningen spelade en viktig roll då många fortfarande gick i skolan och inte hade en egen inkomst. Många visste inte heller hur de skulle bete sig och runt en femtedel visste inte om att uppslagsverket drevs av en ideell stiftelse. Till skillnad från läsarna av uppslagsverket betonade bidragsgivarna av innehåll i högre grad att de donerade tid istället för pengar (Glott et al. 2009:409, s.8). I en ny editor study från WMF år 2011, som översattes till 21 språk och genomfördes på alla språkversioner, men begränsades till registrerade användare menade den största kategorin respondenter (sammanlagt 5073 stycken) att WMF främst skulle använda pengarna till teknologiska operationer och teknisk utveckling och i mindre grad satsa på stipendier och bidrag till lokalavdelningar (Wikimedia Foundation 2011, s.17, 42).

Wikipedia och kapitalistisk infrastruktur

Langlois och Elmer visar i en undersökning hur cirkulationen på webben av poster från Wikipedia integrerar den jämlika produktionen i redan existerande privatägda nätverk, webbformat och sökmaskiner. Nya teknologier för att producera innehåll förändrar enligt dem karaktären på texterna. Encyklopedins poster fungerar i dessa fall även som taggar gentemot sökmaskiner och som material att bygga upp kommersiella tjänster kring för de sajter som skördar projektet (Langlois 2009, ss773–76, 787). ”That is, automated content reproduction is not so much about the large-scale dissemination of meaning as it is about the redistribution of flows of users and flows of traffic through new commercial channels.”(Langlois 2009, s.780)

Wikipedias innehåll sätts in i nya kommersiella sammanhang där deras diskursiva status förändras på ett dynamiskt och automatiskt vis redan på programnivån. Programmeringsspråk och protokoll möjliggör både ändringar i funktionen, formen och användandet av innehållet. En bieffekt är att texterna fryses och blir statiska i sin nya kommersiella funktion (Langlois 2009, s.779, 784–785, 787–788). Författarna menar att uppslagsverkets jämlika produktion utmanas, förändras och kanske även komprometteras av dessa processer, samtidigt som de påpekar att projektets gemenskap accepterar och

uppmuntrar skapandet av speglar av hela databasen och deras kommersiella användande, förutsatt att licensen följs (Langlois 2009, s.776, 781).

Redigeringsbeteenden

Karkulahti och Kangasharju undersökte 2012 redigeringsbeteenden på fyra olika språkversioner av Wikipedia: den arabiska, finska, svenska och koreanska. Urvalet gjordes dels utifrån tekniska hänsyn då all aktivitet kunde samlas in från dessa versioner, och dels för att utgå från en viss geografisk och kulturell spridning. Arabiska språkversioner omfattar vidare många länder och redigerare från olika tidszoner, vilket forskarna ville se om det hade någon effekt på redigeringsbeteendet. Undersökningens viktigaste resultat var att aktiviteterna på Wikipedia skiljer sig från kapitalistiska innehållsproducenter. De senare utspelar sig dagligen, men bara på vardagar och på dagtid, medan beteendet är mer utspritt när det gäller Wikipedia där helgerna spelar en mindre roll för aktiviteten. Det mesta av aktiviteten på Wikipedia infinner sig på eftermiddagar och kvällar, men med mycket liten aktivitet på nätterna. Aktivitetsnivåerna liknar en normal arbetsdag med några timmars förskjutning. Många redigeringar sammanfaller dessutom med den traditionella arbetsdagen. ”Either, the editors are people with 'free' time during the day, e.g. students, or people actually edit Wikipedia during working hours at work”. Kulturella och geografiska skillnader verkar ha liten betydelse på beteendet (Karkulahti & Kangasharju 2012, ss.384, 387).

Vem är wikipedianen?

Den globala enkätundersökningen från 2009 visade att Wikipedia användes i 228 länder på jorden, listan över språkversioner landar 2015 på 288 stycken. De inrapporterade identiteterna spände från att se sig som läsare, tillfällig bidragsgivare, reguljär sådan, till att se sig som före detta wikipedian. Runt en procent av respondenterna angav att de var administratörer. När det gäller demografin spände respondenternas ålder mellan tio och 85 år, med en genomsnittsålder på 26 år. Hälften av alla respondenter var yngre än 22 år. Den mest frekventa åldern var 18 år. 25 procent av dem var yngre än 18 år, 50 procent var mellan 18 och 30 år och resterande 25 procent var mellan 31 och 85 år. De kvinnliga deltagarna i undersökningen var signifikant yngre sett till genomsnittet med 24,2 procent till skillnad från 26,8 procent för männen. Givet åldern var lägre utbildningsnivåer det vanliga. En sned könsfördelning registrerades med endast runt 13 procent deltagande kvinnor

(Glott m.fl. 20090409, ss3–5; Wikimedia Contributors 2015a). Ännu en studie finansierad av WMF konstaterar 2011 att andelen kvinnor ligger på 8,5 procent men ökar långsamt (studien omfattade 4930 respondenter i detta fall), samtidigt som medelåldern generellt nu uppmättes till 32 år inom projektet. (Wikimedia Foundation 2011, ss.2, 19, 22). Massa och Zelenkauskaite jämförde 2014 genusfördelningen i 289 språkversioner och konstaterade dels att gränssnittet för att informera om sin genustillhörighet såg olika ut, men att det inte fanns ett enda socioteknologiskt system där kvinnorna var i majoritet. I slovenska, estniska och litauiska Wikipedia utgjorde andelen kvinnor runt 40 procent, medan de var runt fyra procent av deltagarna i bengaliska och hindiska versionen. De språkversioner som hade fler kvinnor i sina projekt hade också fler kvinnor inom vetenskapen och på universiteten (Massa & Zelenkauskaite 2014, ss94–95).

Den ojämna könsfördelningen bland wikipedianerna bekräftas av en undersökning av Lam et al som fann att antalet kvinnor var 16, 1 procent av de (38497 stycken) som började redigera i Wikipedia under 2009 och som specificerade sin könstillhörighet. Dessa 16, 1 procent bidrog med nio procent av redigeringarna, samt att skevheten tilltog när redaktörer med många redigeringar studerades för att stabilisera sig runt sex procent kvinnor bland de redaktörer som har stått för minst 500 redigeringar, vilket de identifierade som ett möjligt tecken på att kvinnor slutar redigera tidigare än män. Aspekten undersöktes närmare och det bekräftades att andelen kvinnor minskade över tid inom den undersökta gruppen. Författarna visade att denna skevhet påverkar innehållet i Wikipedia. Kvinnor är mer aktiva inom områden som rör människor och konstarterna, medan män främst är aktiva inom geografi och vetenskap. Genom olika operationaliseringar fann de att ”manliga artiklar” var längre än ”kvinnliga” och drog slutsatsen att det fattas innehåll om artiklar som ”kvinnor” är intresserade av. Effekterna av genusgapet märktes mindre när det kom till mycket viktiga och erkända ämnen (Lam et al. 2011, ss.4–6).

Frågan om vilka det är som bidrar till Wikipedia har intresserat många.³⁶ Handlar det om massans vishet där ett myller av människor gör ett mindre antal redigeringar eller handlar det om en inre kärna som genomför de flesta av dem?³⁷ Jimmy Wales menade 2006 att 80 procent av alla redigeringar gjordes av 20 procent av användarna (Swartz 2006), vilket liknar en fördelning som även präglar fria programvaruprojekt (Niederer & van Dijk 2010, s.371). Aniket Kittur med flera påvisade 2007 att myllrets arbetsinsats hade ökat på

det engelska projektet, medan den inre kärnan hade varit viktigare vid starten av projektet. Resultatet stod sig oavsett om eliten förstods som en utvald grupp av administratörer eller som en högpresterande grupp av redigerare. Förändringen kunde kopplas till en från och med 2004 markerad ökning av antalet lågpresterande, sett både till antalet redigeringar och deltagare (Kittur et al. 2007, s.1, 7–8). Niederer och van Dijk menar att den jämlika produktionens automatisering har negligerats i förklaringen av dessa processer. En av de första botarna, Rambot, introducerades så tidigt som 2002. ”In fact, the increasing openness of Wikipedia to inexperienced users is made possible by a sophisticated technomanagerial system, which facilitates collaboration on various levels”. Utan dessa hade Wikipedia vid denna tid förvandlats till ett kaotiskt experiment (Niederer & van Dijk 2010, ss.372, 378). Den trend Kittur et al. identifierade fortsatte inte sin utveckling. Senare empirisk forskning visar att ett skifte i motsatt riktning skedde 2007 då engelskspråkiga Wikipedia slutade växa till antalet månatliga redigeringar och till antalet redigerare från att båda tidigare hade vuxit exponentiellt mellan 2004 och 2007, samtidigt som projektet fick mycket medial publicitet (Halfaker & Riedl 2012, s.79). Samtidigt med denna minskning ökade antalet högfrekventa wikipedianer, medan de medelaktiva minskade i antal jämfört med det totala antalet aktiva (Bongwon Suh et al. 2009). Vid samma tid svarade botarna för 21,5 procent av alla redigeringar eller hela 39 procent om engelskspråkiga Wikipedia togs ut ur bilden, vilket innebär att botarna är ojämnt fördelade över det globala projektet Wikipedia: ”Wikipedias of small and endangered languages show a high dependency on bots and a relatively small percentage of human edits” (Niederer & van Dijk 2010, ss.378, 381). På Wikimedia presenteras en undersökning om redigeringtrender från 2011. Utgångspunkten var att antalet aktiva redaktörer inte ökar trots att många nya går med i projektet.³⁸ En viktig fråga är vilka det är som slutar vara aktiva: nykomlingarna eller eliten? Av det resulterande diagrammet kan utläsas att antalet nykomlingar som var aktiva ett år efter att de gjort sin tionde redigering överlag har befunnit sig i en nedåtgående trend sedan 2005 med relativt små och temporära uppgångar. Antalet aktiva deltagare ökade till 2007 för att sedan börja minska i antal, om än inte lika brant. Nybörjarna minskar dels i antal av hela populationen och dels i absoluta antal (Wikimedia Contributors 2011).

Den dominerande kategorin av wikipedianer har alltså skiftat över tiden mellan antingen mindre kärnor av högaktiva och massor av sporadiska deltagare. I projektets början var den högaktiva kärnan viktig, för att följas av de

många perifera wikipedianernas dominans, innan pendelrörelsen slog tillbaka mot den högaktiva kärnans betydelse.

Vad motiverar wikipedianen?

De många men lågpresterande redigerarna har i vissa undersökningar visat sig vara något mer pålitliga i sina redigeringar än de registrerade användarna. Åtminstone om en ser till hur mycket av bidragen som inte redigerats bort vid senare tillfälle. Vissa av dem, de anonyma så kallade *goda samariterna*, genomförde till och med väldigt bra redigeringar. Denise Anthony med flera hävdar att de vanliga förklaringarna kring motivationen för deltagande, identitetsbygge och strävan efter status, inte kan förklara detta fenomen (Anthony m.fl. 2009, ss300–01).

När det gäller de registrerade deltagarna har emellertid många förklaringar kretsat kring status och identitetsbygge. Forte och Bruckman har genomfört intervjuer bland wikipedianer och kommit fram till att motivationen liknar den "cycle of credit" som Latour menar präglar den akademiska världen, trots att författarskapet är indirekt (anonymt) och projektet inte använder sig av primärforskning (Poderi 2009; Forte & Bruckman 2005). Eftersom bidragen är statistiskt mätbara med olika program bygger en wikipedians rykte ofta på antalet redigeringar. Deltagare kan därför frestas att bidra med många små ändringar snarare än den stora bilden, för att på så sätt driva upp antalet redigeringar (O'Neil 2009, s153). Men det är inte bara social status som lockar. Zhu med flera har (2012 och 2013) visat hur ledarskap delas bland många redaktörer och verkar motiverande för dem, vilket påverkar deras redigeringar och gör dem mer effektiva. (Zhu et al. 2013; Forte & Lampe 2013, s.542). Denna slutsats ligger nära Christian Pentzolds forskning kring hur wikipedianer skriver fram sin gemenskap. Genom att använda sig av grounded theory applicerad på epostlistan Wikipedia-1 mailing list identifierade han wikipedianernas förståelse av projektet som ett i första hand "ethos-action community", men där även den språkliga och tekniska "expert"-gemenskapen spelade roll (Pentzold 2011, ss.709, 711–12). Perspektivet understöds av Baytiyeh och Pfaffman i en undersökning från 2010 (Baytiyeh & Pfaffman 2010, s137).

Brian Keegan menar i en konferenspresentation däremot att det är dags att byta inriktning i synen på bidrag till sociala media. Istället för att tänka i banor av inre och yttre motivationer som altruism, ömsesidighet, social acceptans och säkerställande av professionell betydelse, bör en istället förstå deltagarna som *gamers*. De andra alternativen besvarar inte riktigt frågan om

varför deltagare väljer att delta trots avsaknad av öppna influenser och sociala belöningar. Lekfullheten som motivation bör uppvärderas (Keegan 2009, s.1–2). Resonemanget skiljer inte mellan lek och tävlan, utan ser tävlan inom produktiva områden som en lek. För Keegan antar samtidens lek alltmer formen av tillverkning eller lönarbete. I denna studie skulle Keegans resonemang beskrivas som olika kombinationer av tävlan, tillverkning och arbete (se teorigapitel). Baytiyeh och Pfaffman beskriver klottersaneringen i termer som drar åt tävlingsformen, wikipedianerna försvarar wikin, besegrar vandalerna och det hela är roligt (Baytiyeh & Pfaffman 2010, s137).

För många forskare ligger motivationen för wikipedianen utanför själva aktiviteten, men både Anthony och Keegan öppnar upp, om än inte utan motsägelser, för att sådana förklaringar inte är tillräckliga. I WMF-studien från 2011 svarar vidare mellan 56 och 70 procent att det är roligt att redigera. I det övre spannet finns de yngsta deltagarna mellan 12 och 17 år, men även bland 40 åringar och äldre är det 60 procent som tycker att det är kul (Wikimedia Foundation 2011, s.12). Yang och Lai hävdar i sin forskning byggd på onlineenkäter att ”internal self-concept motivation” är den viktigaste motiverande faktorn bakom deltagande i redigerandet. Detta begrepp skiljs från ”intrinsic motivations”. Den förra refererar till den kraft som driver individer att fullfölja en aktivitet som svarar mot de standarder som individen omfattar, när positiv återkoppling fås bekräftas deras kompetens. Den andra refererar till en inre tillfredsställelse som erfås när aktiviteten genomförs, men den hypotesen bekräftas inte då den bristande sociala interaktionen på Wikipedia, jämfört med andra sociala media, innebär att denna motivation sällan är den dominerande (även om det ofta kan vara en huvudorsak till att någon börjar engagera sig). ”Extrinsic motivations” som är instrumentella och målinriktade bekräftas inte i undersökningen men författarna menar att det kan bero på svårigheter att etablera kontakt med deltagare ”in the real world” (Yang & Lai 2010, ss.1378, 1382)

I den globala enkätundersökning från 2009 undersöktes även angivna motiv och incitament för deltagandet i projektet där det fina med idén att dela med sig av kunskap och att bidra till dess skapande gavs störst vikt tillsammans med upptäckten av ett fel som personen ville rätta till. Denna identifikation bekräftades av 2011 års studie (Glott et al. 2009:409; Wikimedia Foundation 2011, s.11). På de två sista platserna i undersökning från 2009 hamnade intresset för att se om det verkligen var fritt att bidra till projektet och viljan att skaffa sig status inom den wikipedianska gemenskapen. Intressant nog var det

tredje viktigaste motivet för att delta att en gjorde det av professionella skäl inom ramen för lönarbetet. Andra motiv i den övre delen av mellanregistret var att förvärva nya förmågor och försöka göra vissa ämnen mer populära, medan viljan att tjäna pengar positionerade sig strax under att göra världen till en bättre plats i det nedre mellanregistret (Glott et al. 2009:409, ss.6–7). Resultaten bekräftades inte i sin helhet av studien 2011. Det vanligaste svaret för att fortsätta vara aktiv över tid bland de 4930 respondenterna var att de gillade idén om att dela kunskap, medan 69 procent menade att det var viktigt att information var fritt tillgänglig, 63 procent vill bidra till ämnen med sin expertis medan 60 procent fortsatte för att det var kul. Det var färre som gjorde det för att demonstrera sin kunskap inför andra (29 procent), eller som ville vinna status inom Wikipedia (18 procent) och till skillnad från undersökningen några år tidigare kom nu professionella skäl sist (Wikimedia Foundation 2011, s.13)

Den mest populära aktiviteten var att redigera i befintliga artiklar (66 procent), medan skrivande av nya bara lockade 28 procent. Kontrollarbetet och klottersaneringen lockade 28 procent, medan olika former av det som jag kommer att kalla för metaaktiviteter (lokala WMF aktiviteter, svara på frågor, PR, arbete med policys och riktlinjer, etc) som mest landar på 15 procent (Wikimedia Foundation 2011, s.14).

Forte och Lampe slår utifrån sin forskningsöversikt fast att det finns extremt skiftande anledningar till att engagera sig i storskaliga samarbetsprojekt, vilket även visar sig i vilka uppgifter de engagerar sig. En slutsats som Preece och Schneiderman drar av detta i *The reader-to-leader framework* från 2009 är att det inte bara gäller att attrahera och insocialisera tillräckligt många deltagare utan även att understödja att de specialiserar sig i kritiskt viktiga aktiviteter (Forte & Lampe 2013, s.543).

Produktionen och kvaliteten i dess resultat

Wikipedia har en del av sina rötter i den fria programvarurörelsen. Inom denna kultur finns en fast övertygelse om att ju fler ögonpar som granskar ett problem desto fortare rättas problemen till (Raymond 1998). Wilkinson och Huberman stödjer indirekt ett sådan påstående när de menar att ett litet antal artiklar som relaterar till populära ämnen med höga besöksiffror också drar till sig fler redigeringar, vilket tillsammans fler redigerare också förbättrar kvaliteten på artiklarna. De presenterar dock inga andra kvalitetskriterier än Wikipedias egna för så kallat utvalda artiklar (featured articles) (Wilkinson &

Huberman 2007). Denise Anthony med flera hävdar, med hänvisning till sociologisk forskning, att en kritisk massa av heterogena deltagare är nödvändigt för att producera allmänna bruksvärden och nyttigheter som Wikipedia. Den jämlika produktionen reducerar kostnaderna för att delta och möjliggör ett så stort potentiellt deltagande att en kritisk massa, bestående av såväl anonyma engångsredigerare som registrerade deltagare som bidrar med många redigeringar, kan nå redan i början av processen (Anthony m.fl. 2009, ss300–01). ”In other words, open source production alters the *quantity* of producers which in turn affects the *quality* of the production process itself” (Anthony et al. 2009, s.301).

Wikipedias gemenskap är enligt Pentzold öppen för alla frivilliga. Öppenheten kräver ett inflöde av en bred grupp av kapabla bidragsgivare till projektet som trots deras olika bakgrund i socialt, kulturellt, religiöst och utbildningsmässigt hänseende ses som likvärdiga i sina grundläggande rättigheter att redigera wikin. ”Yet this *diverse equality* is constrained in one aspect – the set of required attitudes and standards” (Pentzold 2011, s.714). De frivilligas engagemang kan bara kollas i efterhand av det han kallar för ortodoxin, genom en utvärdering av praxis. ”[O]rthopraxy becomes the basis for deciding upon the status as *Wikipedia community member*”. Alla handlingar är övervakade handlingar och tillit-som-erfarenhet byggs långsamt och gradvist upp och ligger i hjärtat av Wikipedias ”nested hierarchies” (kursiv i original) där olika redaktörer trots deras lika grundläggande rättigheter delas upp i olika grupper med specialrättigheter som tillåter redaktörer som gemenskapen har tillit till att avancera i kommandostrukturen. Dessa privilegier granskas emellertid och en tilldelad status kan dras tillbaka. Allt beror på funktionellt konsensus inom den etiska handlingsgemenskapen (Pentzold 2011, ss.714, 717). Reagle påtalar att de omröstningar som hålls inom Wikipedia snarare är att se som ”polls” med syfte att ge underlag till en fortsatt diskussion snarare än att avgöra den (Reagle 2010, s110). Det finns emellertid ramar för hur bestraffande gemenskapen kan vara. Projektet som helhet är beroende av aktivt stöd och långt engagemang, men tillåter alla att lämna det när som helst (Pentzold 2011, ss.714, 717).

Jemielniak har ett delvis annat perspektiv. Han menar att en huvuddel av Wikipedias utveckling kommer från konflikter, snarare än samarbete, och drivs av ”dissent”. Fler deltagare är villiga att göra en dålig artikel bättre än att skriva en ny från början. Motivet bakom detta är att någon har fel och att det bör rättas till. Redigeringsprocessen orienteras mot det bristande samtycket,

medan riktigt öppet samarbete med gemensamma ansträngningar är ovanligt. Ibland utvecklar sig konflikterna till redigeringskrig, som i fallet med artikeln om Gdansk alternativt Danzig. I takt med att konflikten växte ökade vissa deltagares engagemang i redigeringen eftersom förbättringar av artikeln är ett sätt att vinna dispyten. Tävlingsinslaget betonas alltså av Jemielniak som ser fyra kategorier av konflikter: eliminering (båda sidor blockeras) och ställningskrig är konfrontativa sådana, medan dominans (en sida ger sig) och samarbete är icke-konfrontativa (Jemielniak 2014, ss59–60, 77–79). Kontrollen mellan deltagarna, de formella jämlikarna, är hög. Jemielniak använder sig av Foucaults metafor panoptikon (även om Deleuze mer flytande kontrollsamhällen verkar mer träffande) och pekar delvis ut redigeringens asynkrona karaktär där det inte alltid går att veta om personen en vill kommunicera med kommer att läsa inlägget. Wikipedianen måste istället lita till gemenskapen snarare än på ett personligt nätverk av kontakter. De många men relativt svaga kontakterna leder till ”extreme forms of liquid surveillance” där alla handlingar registreras och används för att kontrollera gemenskapens deltagare. Själva diskursen regleras av riktlinjer som ska göra kontrollen lättare att genomföra. Frånvaron av klara hierarkier och en liten administrativ nivå har främjat vad Jemielniak kallar för proceduralisering och byråkratisering av Wikipedia (Jemielniak 2014, ss85–87, 93–97).

O’Neil påpekade 2009 att administratörernas makt hade ökat sedan projektets början.³⁹ Rollen hade fått mer social auktoritet. Om de förut litat på konsensus inom gemenskapen och medlingskommitténs beslut när det gällde att skrivskydda artiklar eller blockera deltagare, hade de då blivit både uttolkare, jury och verkställande makt (O’Neil 2009, s159). Samtidigt med denna centralisering inom den jämlika produktionen har Forte med flera påvisat att styret av Wikipedia decentraliseras allt mer när gemenskapen växer. Det har blivit nödvändigt för styrmekanismerna att expandera utåt i gemenskapen och denna process upprepar sig enligt dem i utvecklingen av decentraliserade noder i takt med att de växer i storlek och komplexitet. Decentraliseringen är inte slumpartad utan självorganiseringen är delvis inbyggd i tekniken och inbäddad i gemenskapens ursprungliga filosofi. Som exempel nämner de WikiProject Military History som har utvecklat subgrupper som kallas ”department” och ”task forces”, uppgiftsgrupper. Departmenten är administrativa enheter som koordinerar aktiviteter som tävlingar, pr och granskningsprocesser. Uppgiftsgrupper är mindre formella grupper som bildas för att stödja samarbeten inom specifika ämnesområden. Dessa subgrupper ”are nested

within WikiProjects and inherit many organizational structures, much like WikiProjects inherit from the broader Wikipedia community” på vis som liknar Elinor Ostroms designprinciper för självorganiserade gemenskaper (Forte et al. 2009, ss.51, 70–71).

Vikten av en heterogen massa av deltagare bekräftas av Prasarnphanich och Wagner (Prasarnphanich & Wagner 2008, s130). Giacomo Poderi pekar på att samspelet mellan små redigeringar och närvaron av en huvudsaklig redaktör (när det gäller antalet redigeringar) verkar vara utmärkande för Wikipedias utvalda artiklar. De mindre redigeringarna utgör enligt hans undersökning 30 procent av alla redigeringarna i de utvalda artiklarna samtidigt som det är vanligt att en huvudredigerare har varit aktiv under hela processen. Han menar att de små redigeringarnas putsande ofta saknas i artiklar av lägre kvalitet och att en sammanhängande form verkar underlättas av en huvudredaktörs medverkan (Poderi 2009). En tidigare undersökning av Seth Anthony från 2006 visade att nya deltagare skapade tre fjärdedelar av det högkvalitativa innehållet, men i de fall som de med tiden blev mer engagerad i metaaktiviteter blev bidragen vanligare men mindre innehållsspecifika. O’Neil menar att skillnaderna i beteende mellan de innehållsfokuserade nykomlingarna och de processintresserade veteranerna kan skapa spänningar (O’Neil 2009, s156) Å andra sidan tyder andra undersökningar kring utvecklingen av ett kollektivt ledarskap inom Wikipedia på fördelarna med den heterogena multituden: ”Members mutually influence one another by exercising leadership behaviors, including rewarding, regulating, directing, and socializing one another” (Zhu m.fl. 2013, s1021). Uppgiftscentrerat ledarskap påverkar metaaktiviteter och omvänt. Återkopplingarna från ledarna kan vara positiva, negativa, vägledande och socialt stimulerande. Negativ återkoppling och vägledande ledarskap befrämjar uppgifters genomförande men påverkar inte allmän motivation för att delta vilket positiv återkoppling och socialt stimulerande ledarskap gör (Zhu m.fl. 2013, ss1024–25, 1042).

Logiken i resonemanget om de granskande ögonparen har även ifrågasatts på andra vis. Paul Duguid hävdar att det inte är samma logik som gäller för skapandet av encyklopedier som för källkod. Dels handlar det om att ”[c]asual additions, particularly if they pay no attention to what is written elsewhere in the article, can make life quite confusing for those who consult an entry”, och dels handlar det om svårigheten att få rätt struktur och balans på många av artiklarna. Vissa artiklar redigeras dessutom så att de blir sämre över tid, vilket han exemplifierar med en artikel över Daniel Defoes liv (Duguid 2006).

Detta är något som har diskuterats inom Wikipedia. När väl artiklar av hög kvalitet har skapats finns inga mekanismer för att behålla artikeln i detta skick. Diskussioner om att läsaren alltid ska kunna välja en stabil version har förts och ett system med flaggade artiklar har införts på prov (Lih 2009, ss233–34).

Det har dock även visat sig att runt en femtedel av alla fel i en artikel i Wikipedia härrör från dess första redigeringar. Det relativt höga antalet fel beror delvis på att mer text skrivs in i början av en artikels liv än därefter. Ingenting tyder emellertid på att äldre material, som överlevt många redigeringar, skulle vara av bättre kvalitet, därmed inte sagt att inte fel har upptäckts och rättats till i processen (Luyt m.fl. 2008, ss318, 327–28). Detta resonemang stöds av John Jones undersökning av hur artiklar växer fram på Wikipedia. Först skapas ofta en kort stubbe eller lista av information för att sedan växa till sig över tid. Redigerare som kommer in i processen tenderar att följa den tidigare strukturen och utöka meningar till stycken, stycken till delkapitel och så vidare. Redigeringen handlar alltså mer om tillägg än strykningar och anpassningar (Jones 2008, ss262, 279–80; Poderi 2009).

En annan intressant aspekt är att god kvalitet, om man accepterar projektets egna kriterier, verkar vara lättare att åstadkomma inom ramen för vissa ämnen än andra. Matematik, datavetenskap, språk/lingvistik och filosofi/psykologi har få utvalda artiklar medan historia, media, musik och krigsföring innehåller många, i vissa fall upp till tio gånger fler sådana. Utvalda artiklar karakteriseras vidare av att de är långa, utarbetade av flera hundra redigerare och väl underbyggda med sammanhängande referenser, enligt Poderi (Poderi 2009).

Inom akademien är det som kontrast framför allt statistiken hos Wikipedia som lockar när uppslagsverket *ersätter* andra referensverk. Projektet har fördelen att kontinuerligt bli uppdaterat. I övrigt verkar akademien använda Wikipedia som ett *komplement* snarare än som ersättare. Simon Lindgren analyserade ett dataset på 13000 tidskriftsartiklar som återvanns i Scopus bibliografiska databas, varav 1799 textgranskades närmare och identifierade olika vis att använda Wikipedia som källa: som ett exempel bland många på ett fenomen, som extrainformation till inramningar av resonemang och modaliseringar som visar på forskarens närhet eller avstånd till det refererade och Wikipedia. Användningen av uppslagsverket har ökat under projektets gång: 2003 citerade 14 vetenskapliga artiklar Wikipedia, 2006 hade siffran stigit till 1500 för att 2011 landa på 9000 stycken (Lindgren 2014, ss.617–21, 624).

Olof Sundin har använt etnografisk metod och intervjuer för att undersöka hur vardagliga praktiker påverkar hur trovärdiga kunskapsanspråk konstrueras i Wikipedia. Han betonar referensens roll för att förankra den öppna och frivilliga encyklopedin i externa källor och nätverk av erkända media och institutioner som populärvetenskap, bibliotek, förlag och akademisk forskning, som skänker trovärdighet till uppslagsverket. Referensen balanserar även anonymiteten och det faktum att alla kan delta i redigeringen. Han betonar kontrasten mellan stora epistemologiska visioner och principen om verifierbarhet och den mycket konkreta nivån av fixande, återställande, röstande, och debatterandet kring vad som är erkända källor. I undersökningen ges också uttryck för missnöje kring det som en informant kallar för en professionaliseringen av Wikipedia. Det vilar en press över arbetet med referenserna och informanten menar att de inte är något kul att arbeta med (Sundin 2011, ss.845, 854–57).

Jemielniak menar att en artikel går genom flera stadier då den kan vara partisk i någon mån, ibland finns motstridiga perspektiv representerade vid samma tillfälle. Speciellt de mindre språkversionerna lider av detta, men ju större gemenskapen blir desto mindre chans är det att partiska vinklingar kvarstår. ”In general, any purposeful, long-term universal bias on Wikipedia, detouring from the dominant beliefs of the general academic and para-academic community, does not prevail.” (Jemielniak 2014, s5) Thomas Leitch menar även att Wikipedia uppmanar deltagare och tillfälliga läsare att göra skarpare åtskillnad mellan absoluta sanningar, försvarbara åsikter om dessa sanningar och sanningar som är mindre absoluta än vad de verkar även om de accepteras som sanna. Alla lager av revideringar kultiverar en mindre absolut inställning till auktoriteter som han karakteriserar som lekfull, utan att därför förlora sin allvarlighet (Leitch 2014, ss92–93).

Ett sätt att hjälpa den frivilliga arbetsdelningen inom denna multitudine av heterogena wikipedianer på traven är att använda sig av mallar, med olika standardiserade meddelanden om kvalitetsfrågor och andra problem, som måste rättas till. Rossi med flera laddade ner 2006 års .xml metahistorik och skapade ett arkiv av alla artiklar som någon gång märkts med NPOV-mallen. Undersökningen visade att aktiviteten i redigeringen av en artikel ökar när den har märkts med mallen för brister i neutraliteten. Artikeln är däremot svårare att få snabbt åtgärdad om den redan innan märkningen har varit föremål för kontroverser mellan en mindre grupp av redaktörer. Detta kan indikera att en del redaktörer försvarar artikeln utifrån en känsla av äganderätt, eller att den

ökade uppmärksamheten leder till att fler potentiella problem upptäcks (Rossi et al. 2010, ss.2, 9).

Ett intressant drag med Wikipedia är också dess självkorrigerande karaktär. Oftast rättas kritiserade artiklar strax efter att kritiken har levererats. I december 2005 redigerades exempelvis en artikel om den franska vetenskapsmannen Bertrand Meyers biografi tre gånger i snabb följd av en anonym användare. Den första redigeringen slog fast hans död tre dagar in i framtiden, medan den andra och tredje redigeringen flyttade datumet några dagar bakåt i tiden med tillägget ”On 23 December the examination results for his most recent class of students were announced. Links between this announcement and his death cannot as yet be confirmed” (Dalby 2009, s.63) (Kursivt i original). Skämtet, om än makabert, rättades till inom några minuter, men ledde ändå till en mindre skandal för Wikipedia.

Botar och verktyg i ordningens tjänst

Många människor roar sig med att på detta vis föra in felaktigheter, roligheter eller det som Dalby kallar för nonsens: artiklar om mänsklig termodynamik, det egentliga och kompletta grekiska alfabetet, surrealistiska berättelser från fantasivärldar och påhittade fakta. Bidragen leder ofta till att artikeln blir borttagen, ibland som en följd av en skandal i media. Flera sådana skandaler i mitten av 00-talet ledde till att Wikipedia antog nya riktlinjer för biografier över levande personer. Vandalism, humor och oansvarig lek driver på så sätt på utvecklingen av sajten mot en mer professionell attityd genom sin oroande existens i projektets marginaler, medan mångfalden av ”ansvarig” lek inom den jämlika produktionen möjligen blir lidande av standardiseringen inom satsningen på kvalitet.

Den så kallade klottersaneringen är ett sätt att skydda sig mot vandalism. Aktiviteten kan även anta halv- och helautomatiska uttryck. Samtidigt är humorn inte helt frånvarande runt de så kallade botarna (datorprogram som är skapade för att utföra specifika uppgifter inom Wikipedia). De så kallade botförarna utformar ofta sina botars användarsidor på roliga vis, samtidigt som deras funktion är att bespara redaktörerna från ansvar när det gäller ett ökat tillflöde av innehåll (Livingstone 2014, s20).

Mola-Velasco menade 2011 att vandalismen hotar Wikipedia som en allmän resurs och att många metoder har använts av Wikipedia och forsknings-samfundet för att stävja dess effekter. Författarens bidrag har varit att utveckla ett ”fully-working antivandalism system” som fungerar i ”the real world”.

Vandalismen exemplifieras som blanking (borttagande av allt artikelinnehåll), edit summary vandalism (förolämpande sammanfattningar som det innebär vissa problem att återställa), hidden vandalism (vandalism som bara märks under redigeringsakten), image vandalism, link vandalism, illegitimate page creation, page lengthening (tillförande av stor mängd av innehåll vilket gör nedladdningstiden av artikeln abnormt lång), page-move vandalism (ändring av namnet på artiklar), silly vandalism (tillägg av profaniteter och nonsens), sneaky vandalism (svår att upptäcka som kan undgå upptäckt), spam external linking (spamning efter att ha blivit varnad) och template vandalism (skadlig modifiering av kod i mall). Wikipedianer har själva identifierat uppåt åtta ytterligare varianter som inte nämns. Mola-Velasco identifierar silly och sneaky vandalism som vanligast i sitt urval av vandalism. Vidare anses vandalismen stå för uppåt sju procent av alla redigeringar, vilket ger runt 14 tusen försök om dagen på engelska Wikipedia (Mola-Velasco 2011, ss.391–92).

Wikipedia använder sig av botar och författaren började sitt arbete kring ett automatiserat antivandalismsystem i samband ”1st International Competition on Wikipedia Vandalism Detection”, som organiserades av PAN 2010 Evaluation Lab, vilket är ett samarbete mot plagiarism och ”social software misuse” som samlar flera universitet (pan.webis.de n.d.; Mola-Velasco 2011, s.392). I arbetet har vikten av systemets oberoende av språk betonats. Det handlar om att fastställa om redigeraren är anonym eller inte, längden på bidraget, förhållandet mellan versaler och gemener, nummer i förhållande till bokstäver, icke alfanumeriska tecken i förhållande till alla andra tecken och så vidare på både innehålls- och metadatanivån. Resultatet av arbetet kommer att släppas som öppen programvara (Mola-Velasco 2011, ss.393–94).

Niederer och van Dijk menar att forskningen om Wikipedia har varit allt för fokuserad på mänsklig agens och bekänner sig till Latours actor-network theory och syn på socioteknologiska system när de talar om ”automated content agents”. De ifrågasätter debatten kring huruvida det är en liten minoritet eller en stor mängd bidragsgivare som författar encyklopedin eftersom projektet är uppbyggt enligt en förfinad hierarki där bidragande administratörer, registrerade användare, anonyma användare och botar (software robots) har specifika uppgifter och rang i ett ordnat system. När det gäller frågan om Wikipedias kvalitet vill de vrida forskningens inriktning mot protokoll och teknologier som används för att underlätta konsensusbaserad redigering och skydda projektet mot vandalism. De nämner Alexander Hlavais experiment från 2004 när han placerade ut 13 fel i 13 olika artiklar och de alla snabbt

korrigerades tack vare botar som var programmerade att ta in variabler som redigeringarnas utförande inom en kort tidsram och från samma ip-nummer. Det är Wikipedias strikta implementering av ”protocological control” och användande av automatiserade botar som ska tillskrivas äran för ”Wikipedia’s vigilance” (Niederer & van Dijk 2010, ss.368–69, 373–75). Halfaker och Riedl tillägger att ”bots and cyborgs” är Wikipedias immunsystem och påpekar att dagens botar har blivit bättre och mer användarvänliga, vilket gjort att de har fått en växande roll inom aktiviteterna för att bevara artikelkvaliteten på Wikipedia (Halfaker & Riedl 2012, ss.79–80):

ClueBot_NG has replaced AntiVandalBot’s simple rules and heuristics with a highly accurate neural network/machine learning approach: editors submit examples of mistakes that ClueBot_NG makes, and the Cyborg’s developers retrain its classifier periodically. Similarly Huggle has replaced VandalProof with a slick user interface, configurability (sic!), and an intelligent system for sorting edits by vandalistic likelihood to maximize efficiency of human effort in dealing with those instances of vandalism that ClueBot_NG doesn’t catch (Halfaker & Riedl 2012, s.80).

R. Stuart Geiger påpekar att statistiken talar sitt tydliga språk om ett växande inflytande av ”algorithmic actors” i redigeringsprocessen. 17 av de 20 främsta bidragsgivarna (återigen märks influenser från Latour) på engelskspråkiga Wikipedia är botar. Om botarna från början användes till repetitiva uppgifter inom redigeringen har de nu trätt in i administrationens tjänst genom att inte bara kontrollera artikelkvaliteten utan även deltagarnas sociala beteende. Botar kontrollerar exempelvis att regeln om att inte göra fler än tre återställningar av någon annans redigeringar under en 24 timmars-period och rapporterar dessa fall till administratörerna. Inom detta administrativa område gör botarna hälften av alla redigeringar, medan användare med halvautomatiska verktyg står för 30 procent av dem (Geiger 2011, s.79).

Geiger utvecklar en distinktion mellan serverbaserad källkod och botarnas ”bespoke code” som löper parallellt men administreras och körs från användarnas multitud av datorer via Wikipedias API (Application Programming Interface). Detta påverkar plattformens suveränitet. Han använder sig av Lessigs metafor om *koden som lag*, det vill säga att den som bestämmer kodens utformning också bestämmer vad som är möjligt att göra på en plattform. Det faktum att de flesta plattformar ägs av ”merchants-sovereigns”, utom på Wikipedia, beklagas av Lessig som inte utvecklar sin syn på undantaget

Wikipedia. Geiger menar att: "The code-as-law that regulates Wikipedia is instead as much the bespoke code of bots and scripts as it is the platform-based code that powers MediaWiki or Slashdot's 'democracy like' discussion forums" (Geiger 2014, ss342, 351–53)

Samtidigt finns annan forskning som tyder på att konflikterna inom Wikipedia är överdrivna. För att utskilja konflikter i redigeringen på abstrakt och kvantitativ nivå finns flera metoder. Det går att räkna antalet mallar om pågående konflikt som finns i en artikels historia, antalet återställningar och ändringar (speciellt ömsesidigt negativa länkar mellan specifika wikipedianer), men Sumi et al. påpekar att det kan förekomma stora redigeringskrig som gemenskapen antingen är omedveten om i stort eller som inte är märkt som sådant. De exemplifierar med artiklarna om Gdansk och Euthanasia i engelskspråkiga Wikipedia. Den metod som de själva utvecklat använder mindre rigorösa tillämpningar av dessa kriterier och borde därför snarast visa fler än mindre konflikter. De tar även hänsyn till deltagarnas senioritet inom projektet och hur lång tid som går mellan återställningar och ändringar. I deras undersökning av 40 utvalda artiklar, ena hälften vald utifrån sin kontroversiella karaktär och den andra utifrån sin icke-kontroversiella sådan, visas ingen klar skillnad mellan grupperna. Istället lyckades de jämföra två kategorier av återställningar (reverts) mellan deltagare. Den första konstitueras mellan antingen en eller två redaktörer med få redigeringar (detta är oftast vandalism då vandalen sällan hinner genomföra så många redigeringar), medan den andra samlar två erfarna redaktörer med många redigeringar i bagaget. Undersökningen omfattade sex olika språkversioner. Metoden fungerade bra för att skilja mellan vandalism och redigeringskrig och gav en fredlig bild av redigeringen av Wikipedia där mindre än en procent av artiklarna var föremål för en allvarlig konflikt (Sumi et al. 2011, ss.724–27).

35. Wikipedia själv slår an en liknande ton när de beskriver samma fenomen på sidan *Wikipedia is a MMORPG*, det vill säga att projektet är ett Massively Multiplayer Online Role-Playing Game. Uppslagsverket beskrivs som en uppföljare till Nupedia där spelarna samlar poäng för att avancera till högre nivåer som krigare (tillbakarullare av vandaliserade artiklar), magiker (skiljedomskommittéer) och präster (förlik-ningskommittéer). De kan välja mellan att vara antingen "gnomes", "ogres" och "imps" (olika redigeringsstilar). "Players can take on quests (WikiProjects), fight boss battles (featured article candidate), enter battle arenas (administrator intervention against vandalism) and even take class change trials to become Game Masters (administrators)" (Keegan 2009, s.3; Wikipedia contributors n.d.; Wikipedia contributors n.d.). Sidan är flaggad som humoristisk, vilket ger ett mer professionellt än lekfullt intryck, men det ligger en hel del allvar bakom denna texts pekande mot en tävlan för vissa instrumentella syften snarare än renodlad lek. Positionerna i förhållnings-sättet som beskrivs utgör positioner i ett tävlingens spänningsfält gentemot lek och tillverkning som kommer att belysas mer ingående i denna studie.
36. Hur balansen ser ut mellan de få som bidrar mycket och de många som bidrar med små redigeringar påverkas i hög grad av vilka kriterier som används för vad som är ett bidrag enligt Loveland och Reagle (Loveland & Reagle 2013, s297).
37. "Myller" användes som synonym för *multitude* innan den första översättningen till svenska av Hardt och Negrís *Empire/Imperiet* slog fast multituden som den svenska termen (se Lund 2003).
38. Nya och aktiva likställs av författarna i detta resonemang som menar att det allmänna mönstret stämmer trots att det inte handlar om synonyma företeelser. Som nya användare definieras de som (under den aktuella månaden) gör sin tionde kumulativa redigering; som aktiva wikipedianer räknas de som gör fem redigeringar varje månad. Vad det innebär att lämna projektet definieras

inte närmare då det är vanligt att ta "wikibreaks". Mätningar av "retentions" används som en approximering.

39. Förutom administratörer finns ip-kontrollanter (check users) som kan undersöka vilka ip-nummer som redigeringar görs ifrån och byråkrater som har rätt att göra andra deltagare till administratörer (efter att de blivit valda).

4

Kapitlet är indelat i två delar. Först beskrivs den kognitiva kapitalismen med utgångspunkt i ett modifierat autonomt marxistiskt perspektiv.⁴⁰ Sedan presenteras och utvecklas den ideologianalys som studien bygger på. Den första delens teorier kommer i kapitel elva att testas mot de resultat som studiens teoretiska perspektiv, ideologianalysen, når fram till i kontakt med det empiriska materialet.

Kapitalismen inre logik är motsättningsfylld. Kapitalismens utsida eller utsidor är därför viktiga för kapitalismen. Utsidor av varierande styrka, ursprung, riktning och funktion i förhållande till kapitalismen kan användas för expansion av kapitalrelationen. Rosa Luxemburg påpekade i början av förra århundradet att kapitalismen behövde en miljö av icke-kapitalistisk produktion för att existera och utvecklas, men att det inte var varje sådan utsida som kunde tjäna dess intressen.

Capitalism needs non-capitalist social strata as a market for its surplus value, as a source of supply for its means of production and as a reservoir of labour power for its wage system. For all these purposes, forms of production based upon a natural economy are of no use to capital (Luxemburg 1951, s.368).

Detta behov av att omforma även den icke-kapitalistiska utsidan efter sina intressen leder till våldsamheter och en kontinuerligt pågående form av det som Marx kallade för den ursprungliga eller *primitiva ackumulationen*. De

naturliga ekonomier som Luxemburg talar om, agrara samhällen med gemensamt ägande av jorden eller feodala ekonomier, var självförsörjande, inriktade på det interna behovet och producerade inget överskott. Problemet med dem var att de inte efterfrågade externa produkter och inte var beredda att arbeta på vis som gjorde att de kunde förvärva dem i någon skala. "A natural economy thus confronts the requirements of capitalism at every turn with rigid barriers. Capitalism must therefore always and everywhere fight a battle of annihilation against every historical form of natural economy." (Luxemburg 1951, ss368–69) Under senare tid har David Harvey tolkat Luxemburg som att kapitalismen behöver skapa nya "ackumulationsriken" för att rida ut sina egna kriser (Fuchs 2014, s.166).⁴¹ Massimo de Angelis håller med om att den primitiva ackumulationen har en samtida kontinuerlig roll där det centrala åtskiljandet mellan människor och produktionsmedlen kan ta många former. Han delar Luxemburgs teori om att kapitalismen behöver påtvinga och utveckla utbyten med icke-kapitalistisk produktion vilket leder till krock med de sociala relationer som omgärdar den icke-kapitalistiska produktionen. Han påpekar att det går att förena detta perspektiv med ett *världssystemperspektiv* där värde förs från periferin genom primitiv ackumulation till centrum. Däremot kritiserar han Harvey för att hans teori förutsätter att avskiljandet från produktionsmedlen är ett instrument för ackumulationen, snarare än tvärtom. För honom är ackumulationen till för att bevara kapitalrelationen (De Angelis 2008, s.28–31).

Men dessa perspektiv utgår enbart från kapitalets dynamik. Ett intressant drag hos den autonoma marxismen är att de vänder på relationen. Begär och lek, tillsammans med *klasskompositionen* förklarar historisk förändring av arbetarklassen hos den autonoma marxismen. Klasskompositionen innefattar den givna strukturen på arbetskraften såsom den formas av produktionskrafter och produktionsförhållanden, samt den nivå som behov och begär har stabiliserat sig på inom den. Arbetarklassen förstås som ett dynamiskt subjekt och en antagonistisk kraft (Negri 1988, s.209). I en central formulering uttrycker Negri det på följande vis:

The comrades arrived at a fundamental theoretical conclusion: that, given a certain level of capitalist development, the concept of labour-power (understood as an element of the dialectical relationship between workers and capital, a relationship in which capitalist logic has the upper hand) becomes dissolved. A dialectical relationship most certainly remains, but now the relationship of capital/labour-power becomes the relationship

of capital/working class. Thus *the dialectic of capitalist development is dominated by the relationship with the working class*. The working class now constituted an *independent polarity* within capitalist development (Negri 1988, s.206).

Denna politiska läsning av klassbegreppet som använder begreppet arbetskraft för att beteckna en följsam arbetare som är dominerad av kapitalistiska intressen och pekar ut den politiskt medvetna arbetaren som en förutsättning för själva klassens förekomst, är typisk och grundläggande för den autonoma marxismens förståelse av kapitalismens dynamik. Klasskompositionen är det centrala begreppet för att förstå teorin om *kampcykler* som stipulerar att det är arbetarklassen som driver på historien i det kapitalistiska produktionssättet (Negri 1988, ss209–10). När arbetarna på detta vis inte längre möter kapitalet som arbetskraft utan som arbetarklass leder det till en systemkris för kapitalismen. I förlängningen av utvecklingen, i takt med att den sociala arbetaren förvärvar ett klassmedvetande kring sin situation aktiveras så frågan om vem som mäter vem (Negri 1988, ss212–14, 218)? Nu står två olika synsätt på tiden och livet mot varandra som varat kontra varan, och motsättningen antas öka såväl på djupet som utspela sig i allt rigidare former (Negri 1988, s.220). När den sociala arbetaren formerar sig som klass är det inte längre med centrum i fabriken utan processen sker över hela spannet från produktionen till reproduktionen (Negri 1988, s.209). Trots perspektivbytet är kampcykelteorin traditionell i sin betoning av klasskampen.

Klasskampen betonas så starkt av Negri vid denna tid att den nästan får deterministiska drag, även om den i och med den sociala arbetarens födelse inte längre begränsar sig till kapitalrelationen. Mot det står det senare perspektivet från *Commonwealth* (2009) där kapitalisterna själva sätter igång samhällsförändringen genom att grunda och öppna upp för allmänningens potential, när de ser till sina egna intressen (Hardt & Negri 2009, sx). En förståelse av kapitalets motsättningar som går bortom den traditionella klasskampen utvecklas även av Lazzarato. Han tar upp tråden om *subjektivitetens kris* från Felix Guattari och kopplar den till nyliberalismens framgång på den politiska ekonomins område, men misslyckande i att skapa fungerande subjektiviteter. Kapitalets projekt går ut på att förena den politiska ekonomin med den subjektiva ekonomin genom att artikulera ekonomiska, teknologiska och sociala flöden inom produktionen av subjektiviteter. Nyliberalismens *entreprenör* lider emellertid av den belastningen att den bryter upp samhället. När varje individ blir en affärsverksamhet, leder autonomi, betoningen på initiativet

och det personliga engagemanget till nya normer för anställningsbarhet och ökad social heteronomi. Den utsida utanför marknaden som kapitalismen behöver, förminsкас (Lazzarato 2014, ss8–9).

Utsidan till kapitalet som presenterades inledningsvis är både ett utrymme att expandera i och att stöta ut ovälkomna element i för kapitalet. Men i denna studie laborerar jag istället med idén om att kamper potentiellt kan formera sig i kapitalets skugga och utsida. Jag hävdar att nya, gryende och föregripande produktionssätt utanför det dominerande produktionssättet potentiellt kan expandera på det dominerande produktionssättets bekostnad. Som när kapitalismen expanderade på feodalismens bekostnad. Mihailo Markovic påpekar att den borgerliga revolutionen störtade aristokratin från den politiska makten efter en lång tids tillväxt av kapitalismen inom den ekonomiska sektorn (Markovic 1991, s.542). När Wikipedia förstås som en del av ett nytt produktionssätt i vardande blir frågan kring dess samexistens med kapitalismen av avgörande intresse. Möjligheten att det nya och gryende produktionssättet växer i styrka och konkurrerar ut det gamla dominerande systemet, är bara ett av flera tänkbara scenarier. Det nya kan också kvävas i sin linda, eller aldrig bli något annat än ett randfenomen.

Kampmetoderna kan tänkas se annorlunda ut utanför kapitalrelationen. Och det finns ytterligare en strategi i den sociala arbetarens verktygslåda som möjligen passar bättre än klasskampen för den jämlika produktionens deltagare. Giles Deleuze och Felix Guattari utvecklade en strategi som de kallade för *lines of flight*, flyktlinjer, som Dyer-Witheford menar är skapat för mer diffusa konflikter än kampcykelteorin. Strategin involverar aktörer som inte främst vill besegra den rådande ordningen, utan mer träda ut ur den och ta vägen någon annanstans, för att göra någonting annat: ”a process not so much of overthrow as defection” (Dyer-Witheford 2009, s.64). Begreppet har en förhistoria i Jacques Lacans utveckling av Freuds teorier om det omedvetna. För Lacan är det omedvetna inte en del av någon topografisk struktur gömd i någon del av hjärnan, utan utgör snarare den omedvetna helheten av det sociala *andra*, vilket särskilt förkroppsligas genom språket. Franskans *désir* kan bäst översättas med begär eller vilja, livskraft, snarare än tyskans *trieb* som betonar en biologisk drift (Day 2010, ss105–06).

Deleuze och Guattari såg detta sociala andra som både en ingång och utgång för subjektets begär som detta utvecklar sig i de historiska händelser som detta passerar. De kallar detta för blivande, och förutsättningarna för det kommer från det sociokulturella fältet av semiotik och fysiska material.

”Through sociocultural fields, as well as the physical properties of objects and beings, the subject invents him or herself” (Day 2010, s.109). Deleuze kritiserade kontrollsamhället som en typ av social ordning där blivandet regleras genom kontroll av variationen och typen av sociala handlingar, situationer och kulturella former (Deleuze 1998, ss197, 202). Deleuze och Guattari betonade blivande som gick tvärs över, snarare än rörde sig inom, normativa identitets- och kunskapsregimer. Det var detta transversella blivande, med sitt fokus på känslor och kroppen, som de kallade för flyktlinjer (Day 2010, s.109).

Kapitalets utsida påverkas också av att olika produktionssätt *samexisterar* innan, under och efter historiska övergångar mellan dominerande sådana. Raymond Williams hävdar att *gryende*, *dominanta* och *kvardröjande* kulturella system samexisterar i dynamisk samverkan (Williams 1977, s.121–127). Detta synsätt kan överföras till att gälla även för olika produktionssätt som samexisterar, samverkar och krockar med varandra, eller befinner sig i olika stadier av utveckling, och har olika mycket makt över helheten. Samtidigt som ett produktionssätt dominerar finns det hela tiden en produktiv utsida i förhållande till det i form av nya gryende eller gamla kvardröjande produktionssätt. Fredric Jameson uttrycker det som att inget historiskt samhälle har förkroppsligat ett helt, rent produktionssätt. Istället har historiska samhällen bestått av det strukturella samexisterandet av flera produktionssätt, där gamla kvardröjande produktionssätt relegeras till beroendepositioner inom det nya produktionssättet och ”anticipatory tendencies which are potentially inconsistent with the existing system but have not yet generated an autonomous space of their own” (Jameson 1989, s.80).

I den nyligen till engelska översatta boken *On the reproduction of capitalism* betonar Althusser Marx begrepp *social formation* som ett överordnat begrepp i förhållande till begreppet produktionssätt.⁴² Varje social formation utgör ett konkret historiskt samhälle som baseras på ett dominerande produktionssätt, vilket innebär att det alltid finns minst två produktionssätt i en social formation. De produktionssätt som inte är dominanta är dominerade och härstammar antingen från tidigare sociala formationer eller gryende nya sådana (Althusser 2014, ss.17–18). För att förstå relationen mellan produktivkrafter och produktionsförhållanden var en tvungen att förstå relationen mellan det dominerande och de dominerade produktionssätten som enligt Althusser alltid är antagonistiska (Althusser 2014, s.20).

For example, when we say that the relations of production no longer ‘correspond’ to the productive forces and that this contradiction is the driving force behind every social revolution, it is no longer a question or no longer just a question of non-correspondence between the productive forces and relations of production of one given mode of production. In the great majority of cases, doubtless, it is also a question of the contradiction, in the social formation under consideration, between the productive forces of the whole set of modes of production in that social formation, on the one hand, and, on the other, the relations of production of the mode of production currently dominant. This distinction is crucial (Althusser 2014, s.20).

Det är något oklart varför han betonar att alla produktionssätts produktivkrafter är verksamma i sammanhanget, men bara det dominerande produktions-sättets produktionsförhållanden. Det framstår som en onödig ensidighet om det handlar om olika samtidigt verkande produktions-sätt, men möjligen beror det på att produktionsförhållandena styr fördelningen av de samhälleliga rikedomarna.⁴³ Jamesons påpekande att begreppet produktions-sätt fungerar synkront, medan de historiska moment som innehåller flera olika produktions-sätt (vilka bör kunna jämföras med Althusserns sociala formationer), innebär en öppen historisk samexistens på dialektikens grund, framstår som mer givande (Jameson 1989, s.81):

The temptation to classify texts according to the appropriate mode of production is thereby removed, since the texts emerge in a space in which we may expect them to be crisscrossed and intersected by a variety of impulses from contradictory modes of cultural production all at once (Jameson 1989, s.81).

Antonio Gramsci menar enligt Douglas Raber att det alltid finns positioner, inom en social formation, utifrån vilka utmaningar mot det dominerande *historiska blocket* kan spira: Raber sammanfattar hans syn på dessa utmaningar:

Some will be based on traditional segments of society generally seeking a return to an ideologically mythical past. Others will be based on marginalized and radicalized segments seeking a transformation to a utopian future (Raber 2010, s.147).

Jamesons och Gramscis perspektiv (i Rabers tolkning) kommer att användas för att förstå wikipedianernas föreställningsvärld. De intersektionella och hybrida möten mellan motsatta produktions-sätt som beskrivs av dem är inte

heller alltid entydigt antagonistiska. Tillfälliga allianser kan mycket väl uppstå. När det gäller feodalismens övergång till kapitalismen innefattade den enligt Perry Anderson tider präglade av både symbios och konflikt, på flera olika nivåer (Anderson 2013, ss.39–40). Richard Barbrook har under milleniets första årtionde uttryckt en liknande ståndpunkt där han talar om en gradvis omstrukturering av kapitalismen som präglas av både symbios och konflikt. Under denna omstrukturering är somt av det som förut kostade pengar gratis och tvärtom (Barbrook 2005). Barbrook menar att det han kallar för cyberkommunismen drivs av pragmatiskt motiverade människor i en långsam historisk ”process of *superseding* capitalism”, där gåvoekonomin ligger till grund för det interaktiva deltagandet i den digitala produktionen och är det produktionsätt som bäst passar de nya avancerade produktivkrafterna. ”The dialectical process of superseding capitalism is marked by the evolving synthesis of gift and commodity within the Net. During this transition, neither the disclosure nor the enclosure of collective labour can be assumed.” Ibland kommer människor att leta efter pekuniära belöningar, men ofta kommer de att föredra friheten i ”autonomous labour” (Barbrook 2000, s.33). Det radikala vägvalet i samtiden kan sammanfattas med frågan: Vill vi ha ett samhälle där *allt* arbete avlönas rättvist eller vill vi ha ett samhälle utan lönarbete?⁴⁴

Den andra vägen, som utvecklar sig och samverkar med den första, ser och betonar den progressiva potentialen i den jämlika produktionen som delvis befinner sig utanför kapitalismens flöden. Perspektivet lägger vikt vid den potentiella konflikten mellan icke-instrumentaliteten i aktiviteter präglade av lekfullhet och öppnare social interaktion, och den utpräglade och abstrakta instrumentaliteten i produktionen av bytesvärden (Söderberg 2008, s.168; Lund & Larsson 2008, s.30–31). Negri pekade ut denna väg i *Politics of Subversion*:

For example, I believe that instead of paying taxes for services, people could gradually try to organize alternative forms of solidarity, cooperatives etc.; and the likelihood of all this will be even greater the more they come to appropriate various financial, technical and productive resources etc.(Negri 1989, s.212).

Denna studie av självförståelsen bland wikipedianer och deras syn på projektets relation till kapitalismen, bidrar till att belysa hur samspelet mellan endogena faktorer inom kapitalismen och exogena faktorer inom den jämlika produktionen tolkas av deltagarna i ett projekt som *konkurrerar* med kapitalistiskt producerade uppslagsverk.

Kapitalets kommunism

Autonoma marxister har ett unikt perspektiv på samtidens kapitalism, som trots sina brister ger en inblick i den fördjupade form av postfordism som Paolo Virno har kallat för *kapitalets kommunism* (Virno 2004, s.110). I hans tionde tes om multituden och den samtida kapitalismen utgår han från det faktum att perioden efter 1930 ibland har kallats kapitalets socialism, med hänsyftning på den aktiva roll som staten då intog gentemot den ekonomiska cykeln i en tid präglad av minnen av depressionen och den ryska revolutionen. Under 1980 och 1990-talen skedde en strömkantring av samhället som aktiverades av den misslyckade revolutionen under 1960- och 70-talet, som hade antisocialistiska krav på sin agenda trots sin antikapitalistiska karaktär. 1960-talets motkultur lade vikt vid skillnaderna och individen och levererade en radikal kritik av lönearbetet. Kapitalet orkestrerade med början på 1970-talet om denna kritik och dess materiella och kulturella förutsättningar efter sina egna behov, vilket gav en ”calm version of realism for the potential communist” (Virno 2004, ss110–11). Denna tanke rimmar väl med Boltanski och Chiapellos perspektiv på utvecklingen (Boltanski & Chiapello 2007, s.199). Även Barbrook hävdar att det var den yngre generationens protest mot åtskillnaden mellan ”conception and action” som var grunden till 1968 års revolt: ”By proletarianising intellectual labour, Fordism had created a dissident minority within the workforce” (Barbrook 2006, s.026). Detta ledde till postfordismens successiva införande. Franco ”Bifo” Berardi är inne på samma linje då han menar att arbetarkampen under 1970-talet skyndade på introduktionen av mikroelektronik i produktionen, vilket ledde till en generell intellektualisering av arbetsprocesserna (Berardi 2009, s.94). Barbrook menar att denna process redan i slutet av 1970-talet och början på 1980-talet gav upphov till teorier om en möjlig ”New Left revolution”, vilket var en profetia som blev mainstream under 1990-talet, men då omformades till ett hyllande av den nyliberala moderniteten (Barbrook 2006, s.024). Negri kommenterar denna utveckling i hårda ordalag: ”Only the arrogance and insane bad faith of the old leaderships of the workers’ movement, attached as they were to the most sinister corporatism, could have left a monopoly on the interpretation of this new process of the liberation of the labour force to the mystification of the neo-liberals” (Negri 1989, s.79).

Den utlovade friheten omvandlas inom kapitalismens kommunism till en frihet att även arbeta på fritiden och nätverksformen ersätter klasskategorin (Fisher 2013, ss74–75, 81–82, 84–86, 100, 103). Konflikten mellan arbete

och kapital ändrar karaktär och det är den verkligheten som de autonoma marxisterna har försökt att kritiskt omfatta. Den autonoma marxismen pekar på den nya ackumulationsregimen, men också på de progressiva möjligheterna som uppstår idag. Virno påpekar 2004 att produktivitetssökningarna för det *första* har reducerat den socialt nödvändiga arbetstiden, för det *andra* att utvecklingen har lett till en kris för nationalstaten som desegregerar och presenterar sig genom minireproduktioner av statsformen. Och för det *tredje*, att den universella ekvivalentens fall (penningformen eller i detta fall den socialt nödvändiga arbetstiden) har lett till en kult av *skillnaderna*. Detta svarar mot kommunismens devis ”från var och en efter förmåga, åt var och en efter behov”, vilken tvärtemot den allmänna föreställningen rymmer en radikal individualism, men som här alltså kontrolleras av kapitalet.

Problemet i samtiden är att minskningen av den socialt nödvändiga arbetstiden har tagit sig uttryck i att de på ”insidan” arbetar längre tid än förr och att de på ”utsidan” alieneras. ”Even when squeezed by temporary workers, the entity of employed workers presents itself as ‘overpopulation’ or as the ‘industrial reserve army’” (Virno 2004, s.110). Christian Marazzi uttryckte redan tio år innan samma tanke när han formulerade det som att de som hade privilegiet att ha en ”long-term” position inom ett företag också var tvungna att visa ett totalt tillmötesgående gentemot företagets ”mood shifts”, vilket ofta kunde ta sig uttryck i obetalt övertidsarbete, samtidigt som tio procent av samhällsmedborgarna befann sig i arbetslöshet (Marazzi 2011, s.44–45). Förutom Richard Floridas kreativa klass omfamnar kapitalets kommunism även de kommersiella och digitala plattformarnas frivilliga och obetalda producenter och konsumenter. Själva konsumentaktiviteterna har idag förvandlats till att bli produktiva för kapitalet: ”It is thus we can make sense of the rise of the so-called prosumer. Capital counters the resistance of employees (and non-employees) by dissolving the line between the producer and the consumer. The ‘hacker spirit’ is pitched against the ‘refusal of work’” (Söderberg 2008, s.108).

Berardi påpekar att det är på jobbet människor idag utvecklar sig själva. Eller nästan-sig-själva. Han hävdar att lönearbetet eller företaget blir det centrum mot vilket det individuella begäret fokuseras och det mål som det investeras inte bara ekonomiskt utan även psykologiskt i (Berardi 2009, s.78). Till denna förklaring av samtidens förälskelse i arbetet lägger han vidare den ökade materiella och sociala utsattheten till följd av de sociala skyddsnetens kollaps och den existentiella försämringen och kommunikationen som gör att vi lika gärna kan sälja vår arbetskraft som att leva ett ensamt och tråkigt

liv (Berardi 2009, s.83). Berardi ser framtiden an med pessimism och Virno spår på med att det utvecklas ett personligt beroende inom postfordismen då en ”person’s basic communicative and cognitive habits” underordnas kapitalets logik (Virno 2004, s.41). Det postfordismen kräver av arbetarklassen är i ökande grad att den utvecklar en kapacitet att möta det oväntade och kommunicerar någonting nytt, det vill säga ett inkluderande av ”the very *anthropogenesis* in the existing mode of production”, vilket Virno menar utgör ett extremt ögonblick i mänsklighetens historia (Virno 2004, s.50–63).

This event does not assuage, but radicalizes, instead, the antinomies of economic-social capitalistic formation. Nobody is as poor as those who see their own relation to the presence of others, that is to say, their own communicative faculty, their own possession of language, reduced to wage labor (Virno 2004, s.63).

Varje form av socialitet och kommunikation hotar alltså att bli en vara i dagens samhälle, antingen genom interagerandet på digitala plattformar eller offline, värdeökande eller värdeomfördelande, vilket försvårar för det kritiska och politiska handlandet. Om kommunikationen varufieras så ensidigt som Virno här föreslår, är det också frågan vad som händer med leken, vilken delar många av kommunikationens egenskaper (Lund 2014, ss752–55), och Julian Kücklich’ begrepp playbour. Leken framstår alltmer som en fabricerad och rationell imitation (Söderberg 2008, s.168) Wark flankerar:

Some argue that the ”interactive” quality of contemporary media can, or at least might, rescue it from separation and its audience from passivity. One could with more justice see it the other way around: whatever has replaced the spectacle impoverishes it still further, by requiring of its hapless servants not only that they watch it at their leisure but that they spend their leisure actually producing it. Play becomes work (Wark 2007, paragraph of Cuts (Endnotes) 111).

Och Berardi lägger till:

Cognitive labor is essentially a labor of communication, that is to say communication put to work. From a certain point of view, this could be seen as an enrichment of experience. But it is also (and this is generally the rule) an impoverishment, since communication loses its character of gratuitous, pleasurable and erotic contact, becoming an economic necessity, a joyless fiction (Berardi 2009, s.86–87).

Men vad spelar denna påstådda alienation för roll för människor? Steen Nepper Larsen påpekar att människan är plastisk, nyfiken och kreativ till sin natur: ”nature plus”, och utvecklar en andra natur som inte är reducerbar till *en* form av natur.

To be a human being is to be changeable by nature, but it was never written into human genes nor inscribed in human linguistic patterns that there had to be a compulsory creativity within capitalism. The wise words of Kant have to be remembered: man is the animal equipped with reason, motive and argumentation, and capable of saying no (Nepper Larsen 2014, s.169).

Medan Nepper Larsen betonar möjligheten att protestera tar Virno pessimismen ett steg längre. Han hävdar att förekomsten av omedelbart produktiva heterogena subjektiviteter, tankar, kommunikationer och handlingar, som inte kan ställas mot varandra som ekvivalenter, skapar en social cynism där rättvisan är svår att finna (Virno 2007, s.6).

Den sociala arbetarens immateriella arbete⁴⁵

En allt större del av den produktion av bruksvärden och bytesvärden som utförs i dagens samhälle är immateriell till sin karaktär. Immateriell i bemärkelsen att dess produkter inte är ”ta-bara” och ofta bygger på digitalisering och informationsteknologi.⁴⁶ Virno och Hardt definierar det immateriella arbetet utifrån att varorna idag är mer definierade av kulturella och informationella kunskapselement, eller av olika kvaliteter av service och omhändertagande. Arbetet som producerar dessa varor har också ändrat karaktär: ”Immaterial labor might thus be conceived as the labor that produces the informational, cultural, or affective element of the commodity” (Virno & Hardt 1996, s.261). Detta arbete handlar primärt inte om att skapa ett objekt, utan mer om att skapa subjektiviteter. Samtidigt betonar de autonoma marxisterna att produktionen av subjektiviteter och saker är sammanflätade i dagens kapitalism (Dyer-Witheford 2010, s.265). I *Imperiet* (Empire) beskriver Hardt och Negri hur kommunikation och information först fick en central roll inom produktionen som helhet inom industrins *toyotism*, vilken beskrivs som en inversion av fordismen. Inom toyotismen planeras produktionen genom ständig och direkt kommunikation med marknaden, vilket möjliggör ett avskaffande av stora lagerkostnader och införande av just-in-time produktion. Modellen innehåller snabba återkopplingar och strävar idealt efter en kontinuerlig in-

teraktivitet och kommunikation mellan produktion och konsumtion. Men de konstaterar ändå att industrimodellen består av relativt fattig kommunikation i form av överföringen av marknadsdata. I servicesektorn ser de däremot en rikare användning av den produktiva kommunikationen. "Most services indeed are based on the continual exchange of information and knowledges" (Hardt & Negri 2000, s.290). De för ett intressant resonemang om att arbetare i en tidigare fas lärde sig att bete sig som maskiner både inom och utom fabriken, och att det nu handlar om att likna datorn.

One novel aspect of the computer is that it can continually modify its own operation through its use. Even the most rudimentary forms of artificial intelligence allow the computer to expand and perfect its operation based on its interaction with its user and its environment. The same kind of continual interactivity characterizes a wide range of contemporary productive activities (Hardt & Negri 2000, s.291).

Informationaliseringen av produktionen leder till en homogenisering av arbetsprocesserna som inte längre skiljer sig lika mycket åt i sina konkreta handlingar som exempelvis skraddarsysslan och vävandet. Datorn framstår även på detta vis som den universella maskinen. Men samtidigt innefattar det immateriella arbetet även det affektiva arbetet, byggt på mänsklig kontakt och interaktion (Hardt & Negri 2000, s.292). Dyer-Witheford beskriver Hardt och Negris position som bestående av tre underavdelningar till det immateriella arbetet: den informationaliserade industriella produktionen, det symboliskt analytiska arbetet och produktionen och manipulationen av affekter (Dyer-Witheford 2010, s.265).

Det är inte bara antalet arbeten som ökar inom den immateriella sektorn utan även intensifieringen av de intellektuella aktiviteterna inom de ledande produktionsområdena. Samtidigt ökar det manuella arbetet bland prekära grupper i samhället, ofta i form av tjänster (Antunes 2013, s.102). Antunes refererar till Jean-Marie Vincent som 1993 betonade att arbetarnas förmåga att öka sina kunskaper har blivit en avgörande aspekt av den generella arbetsförmågan och att arbetskraft allt mer ses som en intelligent kraft att svara mot förändrade produktionssituationer (Antunes 2013, s.103). Produktionen blir mer beroende av forskning, kommunikation och marknadsföringsaktiviteter för att få tillgång till avancerad information om marknaden, vilket binder företagen med mer direkta band till konsumenterna: "the sphere of consumption begins to impact more directly on the sphere of production". När varje bil som

produceras först har fått en signal från återförsäljningsnätverken om att den behövs, är det det immateriella arbetet som aktiverar och organiserar denna produktion-konsumtion-relation. På så vis rör det immateriella arbetet själva kärnan i kapitalismen med dess skapande av subjektiviteter och ekonomiskt värde (Antunes 2013, ss103–04).⁴⁷

Produktionscykeln för det immateriella arbetet är utformad på ett sådant sätt att dess organisation inte är självklart synlig. Den är inte längre bestämd av fabrikenes fyra väggar, utan det immateriella arbetet sker överallt i samhället, i något som Mauricio Lazzarato kallar för *the basin of immaterial labor*. I denna bassäng organiseras små ad hoc-grupper för specifika projekt, för att sedan ofta upphöra. Prekariteten, hyperexploateringen, rörligheten och hierarkierna är det urbana immateriella arbetets kännetecken. Han pekar på ensamföretagaren som en "intellectual proletarian" (Lazzarato 1996, s.136).

På ett tekniskt och socialt plan sker denna produktion i ökande grad inom distribuerade nätverk, men också direkt i det övriga sociala livet. Den immateriella produktionen bygger i hög grad på samarbete, kommunikation och social interaktion, virtuellt förmedlad eller inte. Antonio Negri skriver 1986 i en intervju att "[t]he problem is to ascertain to what extent information technology is the means by which capital undertakes the real subsumption of all the social forces of production and reproduction". Han hävdar att automatiseringen leder till att relationen mellan produktionen och varucirkulationen totalt integreras inom kapitalet. "The socialization of production means that society is exploited by capital as such" (Negri 1989, s.208).

En påstådd mutation i värdeproduktionens karaktär

Negri påpekar att det människor genomlever i samtiden är en ny form av *primitiv ackumulation* som samlar in och frikopplar allt som potentiellt är produktivt. "The social immersion of production is a recuperation of temporal lags; it is the production of continuity across gaps in realization" (Negri 1989, s.77–78). I *Porslinsfabriken* från 2005 uttrycker han det kort och koncist: "Den värld vi lever i, som präglas av samhällets reella underordning under kapitalet, har inte längre någon *utsida*" (Negri 2008, s29). Det finns inte längre något som kan representera kapitalismens transcens, naturen och människan har i grunden förändrats av kapitalismen (Negri 2008, s29).

Kapitalets användning av informationsteknologin handlar inte bara om att övervaka, kontrollera och följa efter, utan även om att förekomma, organisera och underordna olika former av samarbeten. "Capital must, therefore, appro-

priate communication. It must expropriate the community and superimpose itself on the autonomous capability of managing knowledge, reducing such knowledge to a mere means of every undertaking of the socialized worker” (Negri 1989, s.116). Dyer-Witford tolkar det som att den sociala arbetarens produktivitet uppstår framför ”the terminal of fiber optic lines”. ”Her productivity depends on an elaborated network of informatic systems” (Dyer-Witford 2010, s.262).⁴⁸ Negri slår fast att kommunikation är själva essensen i den genuina gemenskapen i samtidens abstrakta samhälle. Kapitalismen klarar sig inte utan denna kommunikation och försöker etablera förutsättningarna för att aktivera den. Han slår fast att kommunikation för postfordismens sociala arbetare, är vad lönerelationen var för fordismens massarbetare; förekomsten av kommunikation idag är, precis som välfärdsstatens omsorg om en adekvat lönenivå, nödvändig för skapande av produktiv tillväxt inom kapitalismens ram (Negri 1988, s.184).⁴⁹ ”The establishment of community is both a precondition and the objective of socialised labour” (Negri 1989, s.118). Samtidigt kräver detta att kontrollen över den sociala arbetstiden reorganiserar efter nya linjer inom en *social fabrik*. Negri skriver bland annat att *alla* människor som deltar i samhället är potentiellt produktiva och exploaterade, vilket skulle innebära slutet för ”the non-labour of a few” (Negri 1989, s.83).⁵⁰

Grundantagandet i resonemanget är att alla sociala aktiviteter nu är potentiellt värdeproducerande och bidrar till den nödvändiga kapitalackumulationen. André Gorz menar att det enkla abstrakta arbetet, som det är lätt att beräkna den samhälleligt nödvändiga arbetstiden för, under vår period allt mer har ersätts av komplext arbete som traditionella mätstandarder inte klarar av (Gorz 2010, s.2). Hur mäts den tid som går åt till att skapa en idé? Idéer som vi i dagligt tal *får* oss till livs? Negri menar att datoriseringen förändrar värdets kvalitet. Det går inte längre att mäta produktionsprocessen ”by the yardstick of previously-considered value”. Människor existerar inte längre i arbetskraftens närvaro som sådan, eller i närvaro av arbetstiden som sådan, utan snarare i ett universum som konstitueras av informationens cirkulation (Negri 1989, s.216).

Rasmus Fleischer kritiserar Negris (senare tillsammans med Hardt) argumentation om ett grundläggande skifte mellan fordismen och postfordismen i form av en mutation av kapitalismen där all mänsklig verksamhet skapar värde. ”Att göra arbetskraft till en vara spelar alltså inte längre någon avgörande roll” när alla sociala aktiviteter går att räkna som immateriellt arbete. Det immateriella arbetet är för Negri och Hardt omöjligt att mäta enligt Fleischer, då dess summa utgör det generella intellektet som är helt kvalitativt

och inte kvantitativt till sin karaktär. Utsugningen av mervärde sker inte längre i produktionen, utan i efterhand av kapitalet som antar en parasitär karaktär (Fleischer 2014a; Fleischer 2014b). Det myckna tal om infångande (capture) av värde och valorisering av det infångade som sker i den samtida diskursen kring digitala allmänningar och digital kapitalism, grundas i detta synsätt.

Fleischer hävdar att postoperaisternas värdeteori är problematisk. Frågan är hur kapitalismen fungerade före övergången till postfordismen. Tesen om det omätbara värdet under postfordismen implicerar att värdet innan var mätbart, men i den värdekritiska traditionen utgås från att värde är ett samhälleligt förhållande *mellan* varorna.⁵¹

Ingen aktör har någonsin kunnat mäta hur mycket värde som finns i en viss vara, men värdet är likväl ett kvantitativt förhållande som upprätthålls via marknaden. Även om marknadsaktörerna inte bryr sig om nedlagd arbetstid, utan bara om priser, bidrar de till att ”mäta” det som Marx kallade *abstrakt arbete*, alltså den standard för produktivitet som för tillfället gäller. Utifrån en sådan värdeteori blir det svårare att hävda att kapitalismen skulle ha genomgått en fullfjädrad mutation (Fleischer 2014a).

Oavlönade verksamheter som genererar profit åt ett kapital utgör en variant på den värdeomfördelning som räntan bygger på. Kommersiella sociala medias affärsupplägg med att sälja annonsutrymmen och dataminad information om användarna liknar den jordränta som en markägare tar ut genom att hyra ut sin jord till kapitalistiska arrendatorer. I jordräntans fall sker värdeomfördelning efter att lantarbetarnas värdeproducerande arbete först har exploaterats av kapitalistiska jordbrukare, som sedan betalar en viss del av mervärdet i form av ränta för bruket av jorden till jordägaren. De obetalda användarna av sociala media fyller idag jordens roll och jordägarna representeras av de som äger informationsstrukturen, och de digitala plattformarna. Vektoralisterna som McKenzie Wark kallar dem (Wark 2004). Mervärdet som utvinns kommer däremot mer indirekt från det mervärde som utvinns inom annonsörernas produktion. Sociala media som Facebook och You Tube är därför främst parasitära, även om de själva också anställer och utvinns mervärde ur sina, inte allt för många, anställda. Detta utesluter inte att det sker en exploatering av de frivilliga användare (jorden i min halvlyckade metafor) som inte får del av värdeomfördelningen. Jag delar Firer-Blaess och Fuchs mening när de skriver (om ideella Wikipedia förvisso), att ”[w]henever the commodification of Wikipedia knowledge happens, the work of Wikipedians is infinitely

exploited”, men håller inte med om fortsättningen att obetalda användare skapar mervärde och att mervärdekvoten därmed konvergerar mot oändligheten (Firer-Blaess & Fuchs 2014, s.96).⁵² Däremot möjliggör de obetalda produktiva aktiviteterna (av bruksvärden) en attraktion av mervärde utvunnet i andra sektorer av den globala samhällsekonomin för de som använder det informationella dataresultatet av dem i kommersiella utbyten. Autonoma marxister som Tiziana Terranova har därför fel när de menar att alla oavlönade aktiviteter producerar nytt värde som infångas och bidrar till värdeökningen inom kapitalismen (Terranova 2004, ss77–78). Kritiken mot att se de obetalda aktiviteterna som värdeproducerande är viktig då de inte göder kapitalismen, utan är ett potentiellt problem för den eftersom värdeomfördelningen som ligger till grunden för exploateringen inte bidrar till den för kapitalismen nödvändiga värdetillväxten.

Till skillnad från Negri menar det autonoma marxistiska kollektivet bakom tidskriften *Endnotes* att arbetsprocessen både under den formella och reella subsumtionen utgörs av *kapitalets omedelbara produktionsprocess*. Det är bara den som kapitalet gör anspråk på som sin egen (Endnotes 2013, s.100). ”Ingenting som är externt i förhållande till den omedelbara produktionsprocessen *blir* verkligen kapital eller subsumeras, strikt sett, under kapitalet” (Endnotes 2013, s.100). Detta innebär att det bland vissa autonoma marxister trots allt finns en utsida till kapitalet.

Men kapitalets exploatering och skördning av frivilliga användares och deltagares dataspar på de digitala plattformarna, och uthyrning av deras uppmärksamhet till annonsörer kommer med en twist. Frivilliga användare är inte detsamma som jord. Kapitalet blir beroende av människors frivilliga aktiviteter. Istället för att betona värdets omätbarhet men samtidigt existerande, som en indikation på att tiden är mogen för kommunismen, förlägger jag den emancipatoriska potentialen till just den frivilliga produktionen och framförallt dess allmänningsbaserade utsida till kapitalet: den jämlika produktionen.

Kommunismens kapitalism

Kritiken mot Hardt, Negri och Terranovas hållning att det sociala livet alltid är redo att infångas kapitalistiskt, speciellt när det kommer till den jämlika produktionens ideella projekt, innebär inte att det saknas kopplingar mellan den och kapitalismen. Geert Lovink uttrycker det som att det verkar finnas en märklig dialektisk relation mellan McJobs och Linux: ”The more peer-to-peer networks there are, the less likely it will be for 'precarious' creative workers to

get out of the amateurization trap” (Lovink 2006). En hypotes från min sida är att denna relation är delvis dold eller tonas ner av de obetalda deltagarna inom den jämlika produktionen.

Relationen till kapitalismen tar sig fler uttryck. I en intressant artikel i *The Economist* som publicerades den 1 mars 2014 berättas att Wikimedia Foundation har 170 anställda, även om det är gemenskapen på 76000 deltagare som är ”the life blood” i projektet. Den avgående chefen Sue Gardner sägs ha utvecklat den ideella stiftelsen osäkra finanser sedan hon anställdes 2007. Då hade stiftelsen 7,3 miljoner dollar i tillgångar, året innan samlade stiftelsen in 50 miljoner dollar. Artikelförfattaren sammanfattar kraven på efterträdaren (Anonym 2014):

Her replacement will have to decide whether to establish an endowment to help ensure financial stability. And what about selling ads? ”I would never say never, but no”, says Lisa Seitz Gruwell, the foundation’s chief revenue officer (Anonym 2014).

I samma artikel berättar Phoebe Ayers, medlem av stiftelsens styrelse, att antalet redigerare har sjunkit med en tredjedel på sju år, vilket får författaren till bloggen *The Wikipedian*, William Beutler, att dra slutsatsen att ”the volunteer-only model” börjar visa sina begränsningar. Han menar att Wikipedia måste anstränga sig mer för att behålla sina redigerare och locka till sig nya, kanske till och med genom att betala dem. Artikelförfattaren påpekar att det förslaget skulle möta motstånd hos många wikipedianer som fruktar en krypande kommersialisering (Anonym 2014). Samtidigt kan utvecklingen möjligen förstås som en utveckling av en kommunismens kapitalism? Dyer-Witthoford har antytt att kapitalets kommunism lätt kan förbytas i sin motsatta hybridform.⁵³

Terranova hävdar att konflikt- och symbiosinriktade perspektiv samexisterar i samtidens diskurser (Terranova 2004, s.79) och Richard Barbrook påpekar att vi befinner oss i en omvälvande period karakteriserad av en mängd olika hybridformer (Barbrook 2000). Terranova går dock ett steg längre och frågar sig om den alienationens upphörande som managementgurus hoppas på kan vara samma sak som den gåvokultur som vänstern hoppas på (Terranova 2004, s.79)? Den jämlika produktionen grundar sig enligt henne på en svår och experimentell kompromiss, mellan ett historiskt rotat kulturellt och känslomässigt begär till kreativt skapande och den nuvarande kapitalismens betoning på kunskap (Terranova 2004, s.77). Med Nepper Larsen går det däremot

att hävda att ett historiskt, kulturellt rotat och känslomässigt begär till kreativt skapande också kan stå i konflikt till den påtvingade kreativiteten inom den kognitiva kapitalismen.

Om fordismen införlivade och på sitt eget sätt omformade några av de socialistiska erfarenheterna, har postfordismen, beroende av det *generella intellektet* och *multituden*, på sitt eget vis lanserat kommunismens typiska krav på lönarbetets avskaffande och statens upplösning (Virno 2004, s.110–111). Det generella intellektet är ett begrepp som går tillbaka till en skrivning av Marx i *Grundrisse* där han beskriver en era där den sociala hjärnans vetenskapliga arbete, och dess objektifiering i maskinsystemen, är den dominerande produktivkraften. Begreppet togs upp och utvecklades inom den autonoma marxismen under 1960- och 70-talen. 1996 kritiserar Virno Marx för dennes ensidiga fokus på det döda arbetet och dess uttryck i form av maskiner och hävdar att det generella intellektet under postfordismen har varufierat det sociala livet självt och stöpt om dess publika karaktär till produktivt levande arbete (Marx 1973a, s.690–712; Virno 1996; Virno 2004, s.37–38; Virno 2007, s.5).

In post-fordism, conceptual constellations and logic schemata that cannot be reduced to fixed capital play a decisive role, since they are inseparable from the interaction of a plurality of living subjects. The 'general intellect' comprises formal and informal knowledge, imagination, ethical inclinations, mentalities and 'language games'. In contemporary labour-processes there are thoughts and discourses that function as productive 'machines' in their own right, not needing to take on a mechanical body or even an electronic soul (Virno 2007, s.5).

Att det generella intellektet inte går att fixera till det konstanta kapitalet för med sig en del oordning. Det han kallar för *massintellektualiteten* kan förstås som en "depository of cognitive competencies that cannot be objectified in machinery". Han understrycker att det handlar om färdigheter och inte de verk som har producerats av tankar när han talar om det generella intellektet. Massintellektualiteten har därför ingenting med en så kallad arbetararistokrati att göra, snarare förhåller det sig tvärtom (Virno 2007, s.6). Det generella intellektet lägger grunden för en mängd heterogena och spretande subjektiviteter som gör att staten är mindre lämpad att organisera samhället trots att den växer i omfattning (Virno 2007, s.6). Men i detta finns en emancipatorisk potential. Om staten, som kapitalets administratör i marxistisk teoribildning, har problem att sköta sin roll, innebär det också en historisk öppning.

Negri genomför en sådan positiv tolkning och hävdar att den sociala eller socialiserade arbetaren producerar det sociala samarbete som är nödvändigt för dagens arbete. Denna funktion har under kapitalismens tidigare faser tillhört kapitalet och kontrollerats på mångfaldiga sätt. Kapitalismen är inte längre alenarådande när det gäller de proletära subjektiviteterna. Den sociala arbetaren vill inte, menar Negri, ha några chefer, eftersom de inte *kan* ha några chefer. "If these imposed themselves, his/her own rule would no longer have any purpose and his/her nature and identity would not be what they are." (Negri 1989, s.80–81) Yann Moulier Boutang bekräftar resonemanget och menar att den kognitiva kapitalismen främst är intresserad av valoriseringen av intelligensen och innovationen snarare än av informationen. "In order to be productive, cognitive capitalism is condemned to live with the new and unprecedented degrees of freedom." (Moulier-Boutang 2011, s.41) Detta implicerar att kapitalet åtminstone till viss del måste böja sig för lusten och leken i friare former av social samvaro. Negri hävdar i *Revolution retrieved* att kapitalet försöker omorganisera den sociala arbetstiden inom ramen för den sociala fabriken, och att det för arbetarklassen gäller att omtolka mobiliteten som ett "proletarian weapon" för att erövra fri tid, eller fritiden, och för att omdefiniera arbetsdagen. I *Politics of subversion* för han fram det politiska kravet på medborgarlön. Grundfrågan är vad social tid är: "If social time is useful in the transfer and production of the knowledge which today conditions production, then all of social time, whether it is idle or spent working, should be paid for" (Negri 1989, s.211). När all tid blir till arbetstid, vem är det då som mäter vem (Negri 1988, s.196, 220)?⁵⁴ Resonemanget är slagkraftigt, men implicerar att ingen utsida finns till kapitalet.

Virno tar Negris svepande formuleringar en bit längre. Den viktiga frågan för honom är om den offentliga karaktären hos det generella intellektet kan utvecklas till att utgöra basen för en ny form av demokrati. En demokrati som inte längre är förankrad i, utan snarare är antitetisk till, staten och dess monopol på det politiska beslutsfattandet. Han hävdar att det generella intellektet idag bara kan bekräfta sig själv genom en autonom offentlig sfär försåvitt produktionen av varor och lönarbetet upphävs. Kapitalismens störtande kan å andra sidan idag bara ta sig uttryck "through the institution of a public sphere outside the state and of a political community that hinges on the general intellect" (Virno 2007, s.8). Han påpekar även att i en miljö där kunskap och social samvaro fungerar som produktivt arbete blir kravet på *free speech* till ett krav på att avskaffa lönearbetet (Virno 1996, ss.266, 270–71).⁵⁵ Men även om hans

resonemang kring staten är för långt draget, stämmer det att den autonoma sfären utanför staten på flera sätt har stärkt sitt inflytande över den publika sfären i samtiden.

Franco Berardi påpekar att den sociala arbetarens makt ökar på ett annat sätt. Det kognitiva arbetsinnehållet i arbetararistokratins ergonomiskt likartade aktiviteter framför datorskärmen blir allt mer personligt och icke-utbytbar (Berardi 2009, s.83):

Digital labor manipulates absolute abstract signs, but its recombining function is more specific the more personalized it gets, therefore ever less interchangeable. Consequently, *high-tech* workers tend to consider labor as the most essential part in their lives, the most specific and personalized (Berardi 2009, s.76).

Den autonoma marxisten Carlos Vercellone tar upp ännu en tråd som talar till den sociala arbetarens fördel. Han hävdar att dagens transformeringar av kapitalismen karakteriseras av att räntan gör en fullfjädrad comeback i en mängd olika former, vilken leder till en ”complete change” i relationen mellan löner, ränta och profit. Mainstreamtolkningen av detta fenomen utgår från David Ricardos politiska ekonomi i vilken räntan är en förkapitalistisk rest och ett hinder för den progressiva kapitalackumuleringen. I nutiden ersätts ofta jordräntan av den finansiella räntan som det viktiga, med betoning på det som Karl Polanyi kallade för fiktivt kapital. I denna tappning finns det en konflikt mellan den finansiella kapitalismens inriktning på ränta och den ”goda” produktiva kapitalismens försvar av ackumuleringen som gynnar tillväxt och lönarbete. Oftast tänks detta leda till en allians mellan arbetsmarknadens parter mot finanskapitalet med krav på full sysselsättning. Perspektivet försöker rädda värdelagen som samhälllig norm. Vercellone ser däremot räntans utbredning på ett annat sätt. Räntan ska inte förstås som en extern kraft i relation till kapitalets utveckling, räntans utveckling har med kapitalismens underliggande förändringar att göra, vilka till slut förändrade kapitalismens industriella logik. Den finansiella sektorn har idag en genomträngande karaktär och sprider sig över hela produktions- och distributionscykeln hos kapitalet och är svår att skilja från den reella ekonomin (Vercellone 2010, s.85–88). Den finansiella kapitalismen har en tillväxtfas som skapar spekulationsbubblor (tänk dotcom, bolån och statsskulder) och en nedgångsfas efter att bubblan har spruckit. Vercellone menar att kriserna 2000 och 2008 grundar sig i en kris för de konventioner som grundats på

internet- och bostadsmarknaderna, och markerar en vändpunkt för den kognitiva kapitalismen (Vercellone 2010, s.85–88):

[I]t reveals the structural limits that capital meets in the attempt to subjugate the immaterial economy and the internet to the logic of commercialization, where the principle of gratuitousness continues to predominate despite the attempts to establish economic barriers to the access and the reinforcement of intellectual property rights (Vercellone 2010, s.88).

Vercellone går så långt att han hävdar att det är omöjligt att underordna det immateriella arbetet och kunskapsekonomin inom en progressiv tillväxtdynamik (Vercellone 2010, s.88). Jag delar inte denna kategoriska ståndpunkt eller att det skulle vara närmast omöjligt att balansera den minskade värdeökningen och ökade värdeomfördelning inom kapitalismen. Det stämmer inte nödvändigtvis att den för kapitalismen nödvändiga utsidan, som potentiellt kan varufieras på värdeökande vis inom kapitalrelationen, blir allt mindre. Till det kommer även den kapitalförstörelse i form av krig som Kliman talar om. Det finns fortfarande utvägar för kapitalet.

Lazzarato intar en mer nyanserad inställning till den sociala arbetarens position i de samhälleliga styrkeförhållandena:

First, values are 'put to work.' The transformation of the ideological product into a commodity distorts or deflects the social imaginary that is produced in the forms of life, but at the same time, commodity production must recognize itself as powerless as far as its own production is concerned. The second consequence is that the forms of life (in their collective and cooperative forms) are now the source of innovation (Lazzarato 1996, s.145).

Uttalandet i all sin sammansatthet öppnar upp för att se det sociala livets ymnighet som en grund att formera ett motstånd mot kapitalismen utifrån. Vid varje övergång i kapitalets totalprocess är kapitalet beroende av den sociala arbetarens immateriella arbete. Terranova betonar att kulturellt och tekniskt arbete är vitt spridda aktiviteter i samhället och möjliggör ett brett ifrågasättande av gamla uppdelningar mellan produktionen och konsumtionen, mellan arbetet och det kulturella uttrycket (Terranova 2013, s.34–35, 39, 45).⁵⁶

Den sociala arbetarens autonoma styrkeposition och skapandekraft är på dessa olika sätt ett problem för kapitalet, men också en progressiv potential.

Immaterialiseringen av varuformen underminerar kapitalets kontroll över produktionsmedlen, eftersom den sociala arbetarens kognitiva och affektiva subjekt är det viktigaste medlet av dem alla. Detta öppnar potentiellt upp för en massiv ny runda av värdeproduktion om det sociala livet självt kan införlivas med lönarbetet eller för en massiv socialisering av produktionen av kulturellt material, kommunikation och affektiv social samvaro i oberoende former.⁵⁷ Denna nya situation tog delvis kapitalet på sängen och dess svar har varit varierat. En fraktion försöker att återinföra brist-principen (Wark 2013a, s.70–71), en annan bejaktar nya parasitära affärlösningar (Jakobsson 2012), och en tredje med företag som IBM och Oracle samarbetar med den jämlika produktionen av fri- och öppen programvara (Söderberg 2008, s.5, 19, 24–25, 38).⁵⁸

Allmänningar och den formella underordningens återkomst

Michael Hardt, Antonio Negri och Carlo Vercellone utvecklar det optimistiska spåret på ett för denna studie extra intressant vis under 00-talet. De två förstnämnda utvecklar sin politiska strategi i boken *Commonwealth* från 2009. I förordet skriver de att både socialismen och kapitalismen var ”regimes of property” som exkluderade det gemensamma och *allmänningen*. Allmänningens perspektiv skär diagonalt genom dessa alternativ och är varken privat eller offentligt, vilket i sin tur öppnar dörren för en ny form av politik.(Hardt & Negri 2009, s.ix). Negri slår ett slag för att det gemensamma inte bara är en bas utifrån vilken det går att ”få syn på de dimensioner av immateriellt och samarbetsinriktat arbete som har blivit objektivt homogena”. Det gemensamma är framför allt en kontinuerlig kraft och produktion med förmåga till förändring och samarbete (Negri 2008, s71). Hardt och Negri hävdar ännu tydligare än Lazzarato att den samtida kapitalismen och dess arbetare inom dominant sektor – som på ett avgörande sätt är beroende av information, kodprogrammering, kunskap, bilder och affekter – kräver en hög grad av frihet och öppen tillgång till allmänningen i form av kommunikationsnätverk, informationsbanker och kulturella kretslopp (Hardt & Negri 2009, s.x). Negri uttrycker det genom en kritik av Marx diskussion om begreppet kapital. Kapitalet organiserar sig idag inte entydigt i det konstanta (fasta och rörliga) och det variabla kapitalet.

Det som i första hand har förändrats är *V*, det vill säga arbetskraften. Detta beror huvudsakligen på att arbetskraften idag har övertagit en del av det fasta kapitalets element (eller, annorlunda uttryckt, vissa element av produktionsmedlen som arbets-

kraften nu bär upp själv, i sin hjärna; egenskaper som inte härrör från *C* och som inte utgör en del av kapitalets totala process, utan som tvärtom existerar i en relativ autonomi) (Negri 2008, s72).

För Hardt och Negri är övergången till en social och ekonomisk ordning grundad på allmänningen redan igång och det är den samtida kapitalismens försök att se till sina egna behov som skapar grunden för frigörelsen från kapitalismen (Hardt & Negri 2009, s.x). Negri konstaterar att "[d]et konstanta kapitalets cykel utmärker sig från och med nu av ett motsägelsefullt och olösligt förhållande mellan kapitalet och arbetskraften: syntesen kan endast ske ytligt" (Negri 2008, s72), vilket leder fram till definitionen av det gemensamma:

som det öppna fält på vilket det levande arbetet (arbetskraften, *V*) rör sig fritt, den terräng där resultaten av de självständiga subjektiviteternas produktion och singulariteternas samarbete ackumuleras och konsolideras. *Det gemensamma är summan av allt som V (arbetskraften) producerar självständigt i förhållande till och mot C (det konstanta eller totala kapitalet)* (Negri 2008, ss72–73).⁵⁹

Elinor Ostrom, vars forskargärning har varit inriktad på att förstå allmänningarna i såväl materiell som immateriell form, beskriver ägande som ett knippe av olika rättigheter där kontrollen över de olika rättigheterna kan fördelas på olika sätt (Hess & Ostrom 2007b, s5; Hess & Ostrom 2007a, ss52–53; Hess & Ostrom 2003, ss119–22). Inom kapitalismens privata ägande samlas de flesta rättigheterna i en individs eller ett aktiebolags hand, medan det i en allmänning är vanligt att rättigheterna delas upp och fördelas mellan olika händer. Vissa rättigheter är kanske allmänna medan andra, oftast de mer övergripande, kontrolleras av mindre grupper av deltagare. Fördelning av de olika rättigheterna kan vara mer eller mindre centraliserade till ett fåtal händer eller omvänt mer eller mindre allmänt kontrollerade.⁶⁰

Allmänningen var till en början en mindre del av Hardt och Negris politiska projekt, men blev under årtiondet allt viktigare. I *Commonwealth* är den hörnstenen i projektet att skapa nya institutioner och administrera världen genom ett fokus på människans förmågor till kollektiv produktion och självstyre. Denna socialitet är förvisso givet människan av naturen, men allmänningen produceras och expanderas kontinuerligt genom kollektiv praxis. "The common is thus in the paradoxical position as being a ground or presupposition that is also the result of the process". Hardt och Negri fo-

kuserar snarare på ”making the common” istället för att ”being in common” (Hardt & Negri 2009, ss122–23; Dyer-Witheford 2010, s268).

Det Hardt och Negri kallar för allmänningen eller det gemensamma, kallar Vercellone för kommunism. Det generella intellektet innebär i samtiden en radikal förändring i hur arbetet underordnas kapitalet och signalerar ett tredje steg i arbetsdelningens historia, som överskrider den industriella kapitalismens arbetsdelning och möjliggör en direkt övergång till kommunismen (Vercellone 2007, s.15). Den kvalitativa förändringen i kapitalets organiska sammansättning och den sociala arbetsprocessen vänder upp och ner på det levande arbetets underordning under det döda arbetet (det konstanta kapitalet). Vercellone kallar det för ”the tendential fall of the capital’s control of the division of labour” (Vercellone 2007, s.18). När det intellektuella och vetenskapliga arbetet blir den dominerande produktivkraften, återsocialiserar kunskapen allting, vilket blir det problem som till slut också kommer att göra slut på kapitalet. Den kognitiva arbetaren, fortfarande beroende av lönen (och därmed inte frivilligt engagerad i arbetet) har en autonomi i arbetsprocessen som liknar hantverkarens under den tidigare perioden i kapitalismen som präglades av endast en formell underordning av arbetet under kapitalet. Detta får dock som konsekvens att kapitalismen kan väntas bli mer brutal och extraekonomisk i sina metoder, samtidigt som finansiella metoder i högre grad används för att fånga in mervärdet (Vercellone 2007, s.20–22, 31–32).

Det är möjligt att kritisera Vercellone för att tona ner klassaspekten i sitt argument, alla arbetare sysselsatta inom den ”immateriella sfären” sysslar inte med intellektuella uppgifter, utan snarare med rätt repetitiva sådana. Det går också att fråga sig om konsekvensen av medelklassens tillväxt under fordismen verkligen ledde till progressiva resultat. Kan inte Vercellones vetenskaplige arbetare, precis som medelklassen under 1900-talet, successivt komma att identifiera sig med företaget och kapitalintresset?

Men produktionsförhållandena har ändrat sig på det digitala området sedan personatorns och därefter webbens födelse. Det viktiga med denna popularisering av ägandet av vissa produktionsmedel och det lek- och lustfyllda skapande (och generösa delande) som spirar ur den, är att amatörproducenten och den jämlika produktionens deltagare också tillverkar sig själva som skapare. Nya sätt att organisera tillverkningen och arbetet *övas* inom fankulturer och hackargemenskaper (Virno 2004, s.60; Söderberg 2008, s.112).⁶¹ Detta erövrande av produktionsmedlen har emellertid visat sig otill-

räckligt för att nå friheten eftersom det utspelar sig inom en ”social machine of unfreedom”, den så kallade workfare-staten (Wark 2004, para.020, 032; Söderberg 2008, s.135).

Den jämlika produktionens relation till kapitalismen

Den jämlika produktionen utgör potentiellt ett komplement eller ett alternativ till kapitalismen, framför allt på den digitala informationens område. Trots att kapitalismen dominerar den ekonomiska basen, värdeproduktionen, och sätter ramar samt påverkar genom sin systematiska vilja till profit och krisbenägenhet, återverkar även den jämlika produktionen på den kapitalistiskt organiserade produktionen och ackumulationen. Begreppet peer-to-peer-teknologi har använts för att beskriva alltifrån tjänster som You Tube som opererar på en stängd kommersiell plattform och öppna nätverk som använder sig av bittorrent-protokollet för sitt samarbete, samtidigt som teknologin relativt entydigt har definierats som ”an enabling mechanism for human interaction and cooperation on an unbounded scale that lacks central points of authority and is helped by mutual donations of computer resources” (Pouwelse m.fl. 2008).⁶²

Michel Bauwens som är grundare till P2P Foundation använder sig emellertid av begreppet på en mer abstrakt nivå och ser den jämlika produktionen som en relationell dynamik i distribuerade nätverk, vilket kan röra relationer mellan maskiner men ännu viktigare relationen mellan människor: de jämlika eller kollegorna. Han skiljer den jämlika produktionen från webb 2.0-tjänsterna. När kapitalistiska aktörer som *Flickr* och *You Tube* möjliggör och uppmuntrar deltagande är det individer som bjuds in i egenskap av individer. Inget gemensamt skapas förutom själva utbytet. Han beskriver detta som en *sharing mechanism*, medan den jämlika produktionen istället vilar på en *commons mechanism* där produktionen sker i form av ett frivilligt utbyte bland likar i horisontella nätverk inom allmänningar. I ett annat sammanhang talar han om *sharing economies* och *commons economies* (Bauwens 2009, ss125–27; Gye 2007a; Gye 2007b).

Den jämlika produktionen är ett framväxande (proto) produktionsätt som är baserat på allmänningar och byggs på frivilligt, potentiellt globalt, men ändå horisontellt organiserat samarbete via nätet. Projekten använder sig av copyleft-licenser vilka ger användare och medarbetare fri tillgång till arbetsmaterialet. Det är ett produktionsätt i vardande som genom sin horisontella samverkan också fungerar som en prototyp för nya former av demokrati.

Självorganiseringen behöver inte utesluta hierarkier och olika rättighetsnivåer. Det räcker med att möjligheterna till sådan självorganisering finns i sista hand. Den jämlika produktionen bygger på en ny form av allmän egendom som varken är offentlig eller privat (Bauwens 2009, ss122–24). Den frigörande dimensionen i protoproduktionssättet grundar sig i att samarbetet är frivilligt och byggt på passion snarare än alienation, samtidigt som det sätter prismekanismen ur spel genom sitt fria tillgängliggörande av bruksvärden (Gye 2007a; Bauwens 2009).

Jakob Rigi hävdar att ”the logic of equivalents” är helt frånvarande inom den jämlika produktionen och ser inte någon form av pågående klassisk gåvoekonomi i den. Han kommer till den slutsatsen genom att använda sig av innehållet i formella regler och en teoretiskt rätt begränsad definition av gåvoekonomier (Rigi 2013, ss397–98, 400, 403). Istället för en gåvoekonomi som baserar sig på ömsesidighetens logik ser Rigi den jämlika produktionen som en förelöpare till kommunismen, snarare än som orsak till samtidens cynism som i fallet med Virno. För Rigi negerar den jämlika produktionen alienationen genom att överskrida arbetsdelningen och ersätta arbetet med en ”joyful and creative productive activity”. Detta nya sätt att producera skiljer sig från Hardt och Negris ”the common” som Rigi menar finns närvarande överallt i samhället. Den jämlika produktionen framträder för honom istället i form av öar inom kapitalismens sociala formation, och dess generalisering kommer att kräva en social revolution (Rigi 2013, s.4). Men innan det blir aktuellt utesluter inte den jämlika produktionen att kommersiell verksamhet ansluter i den jämlika produktionens marginaler i form av tjänster (exempelvis support när det gäller fria programvaror) och materiella produkter (exempelvis fint paketerade cd-skrivare med det nya operativsystemet eller böcker baserade på innehåll från Wikipedia som säljs av Adlibris eller Amazon) (Gye 2007a; Bauwens 2009).

Projekt som Wikipedia och Project Gutenberg lutar sig båda mot ideella stiftelser och använder sig av arbetsgrupper av jämlika deltagare för att sköta vissa funktioner av projektet (Duguid 2006). Varje individ som skriver en artikel i Wikipedia som sedan ändras av någon annan, har möjlighet att engagera sig med denna andra i redigeringen av den nu gemensamt skapade artikeln. Delande av information (sharing mechanism) leder vidare till ett gemensamt skapande av information (commons mechanism). Det bör dock påpekas att de flesta användarna av dessa tjänster är individuella användare av tjänsterna som inte direkt bidrar till den gemensamma produktionen (van Dijk & Nieborg 2009, s862).

Den hierarkiska uppdelning mellan en inre del av deltagare bestående av täta arbetsgrupper i den jämlika produktionen och en yttre mer perifer del är mindre uttalad i projekt som Wikipedia och Project Gutenberg än i projekt som rör fri- och öppen programvara (FOSS). De förra bygger på en lösare och mer horisontell nätverksstruktur som ger större inflytande åt ”crowden”, vilket har kritiserats eftersom det sägs bidra till bristande kvalitetskontroll (Duguid 2006). Karatzogianni och Michaelides påpekar att det som verkligen är intressant med det politiska romantiserandet som präglar detta område med kommunistiska, anarkistiska och libertarianska förtecken (eller idén om en etisk kapitalism), är att dessa idéer utbyts i gränssnittet mellan hierarki och nätverk och det allt tätare bandet mellan dessa båda modeller (Karatzogianni & Michaelides 2009, s154). Inom FOSS är det istället vanligt med en tydligare hierarkisk uppdelning, där en inre kärna av betrodda programmerare tillåts skriva kod och fördela rättigheter i projektet, medan ett andra yttre lager består av mer tillfälliga deltagare som letar buggar i systemet och bidrar med kod till begränsade funktioner (Karatzogianni & Michaelides 2009, ss150–51; Duguid 2006). Denna skillnad i hur projekten styrs blir viktig om vi börjar se projekten som frön till ett nytt produktionsätt.

Michel Bauwens beskriver det teoretiska forskningsläget kring den jämlika produktionen som bestående av fyra olika riktningar (Bauwens 2012).⁶³ Redogörelsen för hans forskningsöversikt används här för att presentera hans syn, den femte riktningen, mer i detalj. Samtidigt ger den vissa, om än vinklade, men för studien tillräckliga inblickar i de andra förhållningssätten (där Oekunux *fröteori* bidrar till att konkretisera den tänkta relationen till kapitalismen över tid och Kleiners telekommunistiska manifest problematiserar copyleft-licensen).

Den första riktningen utgörs av ”progressive liberal interpretations” som Yochai Benklers, vilken är positiv till att den jämlika produktionen förbättrar förutsättningarna som omgärdar kapitalismen.⁶⁴ Denna hållning kritiserar för att vara okritisk. Den andra riktningen består av hackerkollektivet Oekunux. De hävdar att den jämlika produktionen inom sig bär på fröet till ett ”post-capitalist value system” (Bauwens 2012). I sin fröteori hävdar de att kapitalismen utvecklade sig i fem steg som ”germ form”: *the emergence step* då fröformen uppstår, *crisis step* då den äldre formen krisar, *expansion step* då den gryende formen blir en viktig form, *dominance step* när fröformen blir dominant och *restructuring step* inom vilken det politiskt ekonomiska systemet omstruktureras i sin helhet. Kapitalismens utveckling ses som en empirisk be-

kräftelse av femstegsmodellen (Merten & Meretz). När äldre system utvecklar inre motsättningar som det har svårt att klara av finns det enligt Oekunux tre alternativa möjligheter: stagnation, kollaps eller kvalitativ utveckling. Det expansiva stadiets förutsättningar formas av kvarlevande äldre former av det krisande äldre systemet, men karakteriseras av att det nya kan lämna sina nischer och utvecklas till en kvalitativt viktig ny dimension av utvecklingen inom det gamla och ännu dominerande systemet. I denna fas kan två saker hända:

First, it can lead to an integration of the new form into the old one, whereby the /.../ old form assimilates the germ form, accomodating, adapting and modifying itself due to this process only slightly. Second, the germ form performs continuously better and establishes itself *side by side* the old principles of the given system (Merten & Meretz).

Först i nästa steg, om den andra vägen slås in på, blir den nya formen dominerande och det nya i dess uppenbarelse försvinner. I denna process styr den nya formen riktningen på systemets utveckling och ersätter de gamla former som inte längre är funktionella. I den avslutande fasen måste alla aspekter av systemets liv struktureras om. Rekonstruktionen av alla kompletterande och avledda processer är viktiga för att realisera det nya systemets möjligheter till fortsatt utveckling (Merten & Meretz). Vid tiden för teorins lansering menade Oekunux att FOSS hade nått fram till den expansiva fasen (Merten & Meretz). Stefan Meretz hävdade 2012 att den jämlika produktionen inte handlar om att ta makten och att införa socialismen, utan att den befinner sig bortom politiken (Meretz 2012).

Bauwens kritiserar projektets blindhet inför den jämlika produktionens bristande autonomi under kapitalismen:

Our main counter-argument is this: under capitalist conditions, peer production is not capable of self-reproduction and therefore not a full mode of production or value creation. We make an important distinction between the self-reproduction capability of a peer production project as a whole, and the social reproduction at the individual level. The reason is that there is no real universal possibility for the reproduction of the human life of peer producers under capitalist conditions (Bauwens 2012).

På en kollektiv nivå uppstår den jämlika produktionen enligt Bauwens när en grupp frivilliga bidragsgivare kommer samman för att skapa allmän-

ningsbaserade värden, inom former karakteriserade av deltagande demokrati. Men detta kan bara ske om deltagarna har sin försörjning ordnad utanför allmänningen. Detta leder till att värde skapas inom allmänningen, men tillåts fångas upp utanför den av kapitalistiska aktörer (se tidigare kritik av denna tes). Den jämlika produktionen och dess deltagare är därför beroende av kapitalismen. Av denna anledning menar Bauwens att den jämlika produktionen än så länge bara utgör ett *protoproduktionsätt*. ”The key issue for labour is that peer production is currently sustainable collectively, but not individually” (Bauwens 2009, s131).

Perspektivet har lite av realism över sig, men är också till viss del felaktigt och orättvist. Om jag börjar bakifrån: för det *första* bygger den jämlika produktionens allmänningsbaserade alternativ inte främst på pengar trots att den existerar inom kapitalismen. Om alternativet ska dömas på sina egna villkor kan inte penning- eller löneformen användas. Det nya produktions sättet förutsätter åtminstone i en variant att löneformen *inte* är generaliserad för att kunna bli dominerande. Och för att detronisera löneformen krävs det vid någon punkt ett politiskt brott med kapitalismen, vilket å andra sidan även det motsäger Oekunux teori om att den jämlika produktionen befinner sig bortom politiken. För det *andra* så leder kritiken av postoperaismens värdeteori till att det även ligger något i att betona det kapitalistiska systemets beroende av den jämlika produktionen frivilliga och oavlönade aktiviteter (tillika som vissa specifika kapitals beroende) för att kunna utvinna räntebaserade profiter. Det perspektivet visar att den jämlika produktionen inte är maktlös, samt att det finns en inneboende logik i mötet mellan de två produktions sätten som kan utveckla nya former av motsättningar. Om utvecklingen fortsätter finns dessutom möjligheten att den jämlika produktion expanderat så pass mycket, med hjälp av olika allianser med kapitalet som exempelvis lönarbete inom allmänningen, att de engagerade inom den jämlika produktionen en dag inser att de skulle klara av att försörja sig utan kapitalägare och lönarbete inom ramen för samordnade kooperativ, ideella föreningar och frivillig jämlik produktion. För det *tredje*, realismen i perspektivet. Det är viktigt och helt sant att endast ett fåtal av deltagarna kan försörja sig på monetära inkomster, inom kapitalistiska projekt eller direkt genom den jämlika produktionen, i kraft av sina aktiviteter inom den senare. Andelen avlönade programmerare inom FOSS är emellertid större än avlönade Wikipedianer inom Wikipedia.

Från Dmytri Kleiners *Telekommunisten Manifesto* fångar Bauwens upp idén om behovet av att skapa en *motekonomi* som är ”peer-based”. Kleiner

föreslår utvecklandet av en semifri upphovsrättslicens som förbjuder kommersiellt bruk av det allmänningen skapat och förordar bildandet av kooperativ som ägare av materiella produktionsmedel (Bauwens 2012).⁶⁵ Bauwens väljer en snarlik väg tillsammans med Vasilis Kostakis och argumenterar för en Peer Production License (PPL) som tar ett steg tillbaka från den ”kommunistiska” Copyleft-licensen, till en ”socialistisk” position byggd på ömsesidighet. Licensen har en annan logik än den licens från Creative Commons som förbjuder kommersiellt användande.

The logic of the PPL is to allow commercialization, but on the basis of a demand for reciprocity. It is designed to enable and empower a counter-hegemonic reciprocal economy that combines Commons that is open to all that contribute, while charging a license fee for the for-profit companies who would like to use it without contributing (Bauwens & Kostakis 2014, s.358).

De intäkter som skapas på detta vis möjliggör skapandet av kooperativa institutioner för den bidragande gemenskapen av ”jämlingar”. Kooperativ förvaltar sedan de verksamheter som är beroende av materiella resurser som det råder brist på, medan den öppna allmänningensmodellen används inom det immateriella områdets överflöd (Bauwens & Kostakis 2014, s.358).

This proposal would link the Commons to an entrepreneurial coalition of ethical market entities (co-ops and other models) and keep the surplus value entirely within the sphere of commoners/co-operators, instead of leaking out to the multinationals (Bauwens & Kostakis 2014, s.358).

Resultatet blir en form av *allmänningens kapitalism* (Bauwens & Kostakis 2014, s.359). Bauwens och Kostakis är däremot kritisk till Kleiners avfärdande av den jämlika produktionen som omöjlig under kapitalismen: att den endast är ett distributionssätt som understödjer kapitalismens intressen. Trots den sista kritiken av Kleiner innebär Bauwens och Kostakis position att de tar ett steg tillbaka från Bauwens tidigare position då han betonade att jämlika produktionsprojekt som sökte allianser, ”benefit sharing” med kommersiella företag, skulle konkurrera ut de som inte gjorde det (bland annat därför att den för projekten mycket viktiga kärnan av deltagare då lättare skulle hitta lösningar som gjorde deras engagemang hållbara) (Bauwens 2009, s128). En ståndpunkt som mer liknar kommunismens kapitalism.

Bauwens är, slutligen, kritisk till Massimo De Angelis och George Caffentzis från den autonomt marxistiska tidskriften *The commoner*. Det är strategiskt fel att som de dela upp allmänningarna i två sorter: en antikapitalistisk och en som används av kapitalet för att reproducera sig. Bauwens har inget att invända i sak, utan håller med om att autonoma allmänningar som försöker skapa en ”counter-logic within the present system” behöver stödjas, men han föredrar att tala om postkapitalistiska tillvägagångssätt framför att odla en fientlighet gentemot kapitalismen (Bauwens 2012). Bauwens är emellertid inte helt främmande för konflikter. För att den jämlika produktionen ska leda till progressiva resultat bortom kapitalismen krävs en politisk mobilisering:

For the P2P Foundation, an integration needs to occur between the new prototype model, i.e. the field of peer production proper, as it emerges in multiple social fields and attempts to become more autonomous; the social mobilization of progressive social forces (i.e. politics and even ‘revolution’ are crucial remaining aspects of social evolution), and political/policy oriented movements that are capable of creating new institutions (Bauwens 2012).

Den jämlika produktionen är inte heller enbart förvisad till den immateriella delen av ekonomin, där den har spridit sig till områden som medborgarvetenskap, öppna datakällor och produktdesign, förutom de redan nämnda sektorerna (info@lists.igopnet.cc 20140312). Med utvecklingen av 3D-skrivaren och *Fab labs* har diskussionen om förutsättningarna för att överföra den jämlika produktionen till den ta-bart materiella produktionen också tagit fart (Siefkes 2012; C. Anderson 2013; Maxigas 2012). I sammanhanget har frågorna om *crowdfunding* och *alternativa valutor* seglat upp som viktiga, men med sina egna styrkor och svagheter inbyggda. Terranova och Fumagalli beskriver kryptovalutan *commoncoin* som de är engagerade i att utveckla till ”the money of the common” (Terranova & Fumagalli 2015, s151). Denna valuta är tänkt att omfatta både lönarbetet och fritiden utan att göra skillnad på aktiviteterna i den sociala fabriken:

The capability of finance to express value of such cooperation through a form of money which is not simply exchangeable into commodities but which has the power to shape the future(s) is a crucial stake in new forms of struggle (Terranova & Fumagalli 2015, s152).

Commoncoin utgår från den högerfrihetliga kryptovalutan Bitcoin som mest är utformad för att navigera runt nationella centralbanker i skapandet av pengar och krediter. Bitcoin betonar inte enligt David Golumbia hur det sociala och politiska sammanhanget runt valutan ska kunna förändras. Han påpekar att Bitcoin är en mycket volatil valuta eftersom den i mångt och mycket saknar reglering och domineras av ett fåtal aktörer som äger en stor andel av valutastocken (Golumbia 2015, ss119–20, 124). Denna frånvaro av uttryckt politik vill Commoncoin ändra på.

[A] model was developed which started from the Bitcoin protocol, but introduced some elements of novelty. The first point of deviation was the statement that the 'Commoncoin' aimed to contribute to the invention of an alternative economic system as a form of finance/credit money able to remunerate social cooperation and the work performed by the general intellect. Functioning against the widespread logic of unpaid and voluntary work, a Commoncoin should be able to finance new forms of welfare (commonfare) based on unconditional basic income hypothesis and free access to common goods. The idea was raised of an alternative form of money that generates a production of use values rather than functioning as a medium of exchange-values (Terranova & Fumagalli 2015, s153).

Beat Weber menar att kompletterande valutor kan vara tänkta att existera parallellt med de vanliga valutorna, men att de även kan vara utformade för specifika problem och uppgifter. Många av valutorna misslyckas efter en period av inledande entusiasm. Valutor har ofta monopol inom sina politiska områden och det krävs därför en hel del av kompletterande valutor. Den stora utmaningen för valutor är i stort att bli accepterade som sådana. Utbredningen och stabiliteten är viktiga faktorer, vilket desutom gör att karaktären på valutans utfärdare är viktig. Ju fler varor som uttrycks i en valuta desto bättre kan människor jämföra priser och värden. Weber menar att kompletterande valutor kan lyckas om de fyller ett tomrum som den officiellt erkända valutan lämnar och nämner Bitcoins billiga pengaöverföringar och lämplighet för olagliga inköp. De alternativa valutorna klarar sig däremot sämre i direkt konkurrens med officiella valutor. För att fungera framgångsrikt bör de ge exklusiv tillgång till vissa transaktioner som är efterfrågade (Weber 2015, ss133–34, 142, 144–45, 147): "Absent such transactions, keeping a CC [complementary currency] in use require measures to decouple community members from the rest of the economy" (Weber 2015, s147) Men även då behöver systemet officiell valuta

för att betala skatter och liknande, samtidigt som konflikter kan uppstå i gemenskapen kring värderingens standarder, vilket kan leda till att gemenskapen får en repressiv karaktär (Weber 2015, s147).

Crowdfunding är av mer direkt intresse för Wikipedia som behöver pengar från den dominerande valutan för sina servrar och administration, men i ökande grad även för andra sysslor. Inge Ejbye Sørensen pekar ut Kickstarter som pionjär runt 2009 för denna verksamhet, trots att Wikipedia då redan levte på donationer ett tag, och slår fast att det finns 95 stycken sajter för crowdfunding idag bara i Storbritannien för att finansiera olika projekt och så kallade startups (Ejbye Sørensen 2015, s269). Insamlandet av ekonomiska medel kan se ut på många olika sätt: genom donationer, belöningar, och bidrag mot olika säkerheter, genom kollegial utlåning eller stöd av mecenater, eller baserade på royalties och framtida aktieinnehav (Ejbye Sørensen 2015, s269; Ridgway 2015, ss283–287) Ejbye Sørensen betonar vikten av att kontroller av arbetsförhållandena och professionella standarder tillkommer inom finansieringsmodellen (Ejbye Sørensen 2015, s279). Ridgway påpekar att crowdfunding kan slå åt olika politiska håll. Dels kan den möjliggöra statliga budgetnedskärningar (exempelvis gick Kickstarter om National Endowment of the Arts i USA med sina mikrodonationer redan 2013), dels kan den som i fallet med det spanska projektet Goteo, som är ett socialt nätverk för kollektiv finansiering byggd på monetära men också icke-monetära bidrag, inrikta sig på att stödja projekt som stärker allmänningarna (Ridgway 2015, ss282–283).

Men för att återgå till den jämlika produktion och avrunda kapitlet. Vad är det som händer när människor tvingas vara kreativa och originella för att få sin försörjning räddad av exploaterande kapital, samtidigt som många av dem lägger tid på produktionen inom frivilliga projekt? Hur påverkas de senare av det förra och tvärtom? Handlar de frivilliga aktiviteterna om att marknadsföra sig själv, eller är de ett sätt att fly en falsk autenticitet som de inte kontrollerar? Dessa frågor kommer att beröras i intervjuerna och den empiriska delen av studien. Det intresserar mig i vilken grad och hur som de aktiva i den jämlika produktionen reflekterar och problematiserar de sociala och ekonomiska konsekvenserna av sina aktiviteter. Hur lekfull kan en vara och fortfarande bidra till skapandet av bruksvärdet? Vad sägs om löneformens introduktion i den jämlika produktionen? Finns tankar på ersättning för det wikipedianerna gör?⁶⁶ Vilken roll spelar passionen och leken i relation till kapitalismen? Finns det några antydningar eller tecken på en vilja att reorganisera den samhälleliga produktionen efter den jämlika produktionens former? Hur ter sig förhopp-

ningarna (eller frånvaron av sådana) om en spridning av den jämlika produktionen till andra delar av samhällsekonomin ut?

Ideologier och ideologianalys

Relationen mellan den sociala verkligheten och språket (som en del av den samma) kan förstås på den ryske marxisten V.N. Volosinovs vis. Han hävdade att den idealistiska och romantiska synen på språket var rätt ute när det gällde genereringen av språket, *la parole*, men fel ute när det i sin individualism fokuserade på medvetna och avsiktliga språkhandlingar. Saussures strukturalism var istället rätt ute när den placerade ordet och dess mening inom en bredare språklig kontext. Det senare innebar att helheten påverkade delens mening. Strukturalismen var däremot fel ute när den glömde bort *la parole*, den individuella språkakten i sociala kontexter. För Volosinov var individens medvetande uppbyggt av uttryck formerade i de socialt situerade språkakterna. Uttalanden i konkreta sociala kontexter; i en *praxis* som innehåller social interaktion och kommunikation mellan individer och grupper. Varje individ bidrar i sitt sociala liv till dessa sociala kontexter med deras praxis och kommunikation (Volosinov 1986, s.45, 48–49, 51, 65, 71, 77, 80–85).

Terry Eagleton menar att Volosinov är diskursanalysens pionjär. För honom fanns ingen ideologi utan tecken. Diskurserna var inte avspeglningar av verkligheten utan materiella delar av den. Medvetandet byggdes upp av ideologisk kommunikation förstådd som en *social grupps semiotiska interaktion*. Volosinov förstod ideologier som ”the struggle of antagonistic social interests at the level of the sign” (Eagleton 2007, s195). Ideologin kunde inte skiljas från tecknet, men tecknet kunde inte heller skiljas från den sociala interaktionens konkreta former som i sin tur relaterade till det sociala livets materiella bas. Ideologiska formationer innehåller *diskursiva såväl som icke-diskursiva praktiker* (Eagleton 2007, ss194–95). Teun A. van Dijk menar att systematisk diskursanalys kan bidra till förståelsen av den inre organisationen av ideologier som är delade, sociala och knytta till sociala grupper, samtidigt som de reglerar relationerna mellan dessa grupper och institutioner (Dijk 1998, s307). Den tydliga *kopplingen till sociala grupper och institutioner* skiljer ideologianalysen från diskursanalysen. Purvis och Hunt menar att den förra bottnar i frågan om hur maktrelationer reproduceras utan direkta tvång, medan diskursteorin utgår från språket och dess roll i skapandet av sociala subjekt (Purvis & Hunt 1993, ss474–75). De hävdar att medvetandet inte bara konstrueras genom språket, utan även genom andra teckensystem som utbyts mellan människor

och institutioner (Purvis & Hunt 1993, ss473–74). Ideologianalysen har valts framför diskursanalysen för dess bredare inkludering av sociala praktiker.⁶⁷ Jean Laves teorier om communities of practice kan användas för att fördjupa och bestämma ideologianalysen, men också för att göra den mer dynamisk, även om ett sådant perspektiv faller utanför ramen för denna studie. Valet av teori kan ges än mer kritisk skärpa. Bernd Frohmann sätter fingret på något viktigt när han påpekar att diskursanalysen tar själva diskursen som analysobjekt. ”Its data is talk: not what the talk refers to, but the talk itself” (Frohmann 1994, s120). Detta leder till att projektet att förstå den sociala verkligheten tar ett steg tillbaka, eller riktar in sig på meningsskapandets metanivå, även om sociala kontexter och institutionella faktorer tas med i bilden. Detta behöver inte vara fel, men blir problematiskt om forskningen ryggar från att förstå sociala praktiker utanför diskurserna och sociala strukturer på en mer övergripande social nivå. Risken för detta är mindre med ideologianalysen.

Ideologibegreppet rör vidare olika *sociala intressen*. Jag delar i stort Slavoj Zizeks påpekande att ideologikritikens *antagonism* mellan olika intressen förvandlas till *skillnad* inom diskursanalysen vilket betonar en horisontell logik av ömsesidigt erkännande mellan olika identiteter, snarare än erkänner de existerande maktskillnadernas karaktär och klasskampens logik (2007, s142). Ideologibegreppets fokus på det sociala intresset gör ideologianalysen lämplig för studiet av Wikipedia som ett (proto)produktionssätt och wikipedianers föreställningar kring sina aktiviteter och sitt projekts relation till det dominerande kapitalistiska produktionssättet. Min invändning mot Zizek, Purvis och Hunt är att det inte alltid måste handla om antagonistiska eller motsatta intressen, även om ideologierna har en *direktionalitet* och på så sätt arbetar för några, mot andra intressen (Purvis & Hunt 1993, ss476, 478). Jag menar att olika sociala intressen kan förstås inom olika (tids)perspektiv. Allianser mellan olika sociala grupper kan byggas på mer eller mindre tillfälligt uppfattade synergier. Icke diskursiva praktiker grundade i exempelvis sociala intressen påverkas alltså av diskursiva praktiker, samtidigt som ideologianalysen inte bara fokuserar på det explicit uttryckta.

Ideologianalysen fokuserar både på en *manifest* och *latent* nivå i det med ord eller andra sociala praktiker uttalade. Studien bygger på kvalitativa intervjuer och mycket energi kommer att läggas på att förstå vad informanterna säger på en medveten nivå, men även mer omedvetna positioner som talande tystnader, dolda värderingar, försanthållanden, utelämnade grundantaganden och naturaliseringar av sociala konstruktioner kommer att analyseras. Detta

angreppssätt är i linje med den marxistiska ideologianalysen som den har utvecklats av *Göteborgsskolan* med Sven-Eric Liedman i täten. De använder sig av ett positivt ideologibegrepp istället för det negativa begrepp som vanligtvis används inom den ideologikritiska traditionen. Distinktionen utvecklades först av Jorge Larrain (Larrain 1979). På klassiskt manér skiljer Göteborgsskolan på en latent och manifest sida av ideologin, men betonar ideologianalysen som gör ideologin manifest för att först i ett andra steg föra in kritiken. Anledningen till detta är att de inte vill förekomma analysens resultat med att redan från början utgå ifrån att det analyserade handlar om ett falskt sken som representerar ett falskt medvetande. I ett andra steg kopplas den identifierade ideologin eller världsbilden till klassers och andra maktordningars olika intressen för att konstruera en grund för kritiken. Detta ligger i linje med marxismens kritik av den politiska ekonomin som en grund för samhällsanalysen. Det andra steget är delvist utelämnat i denna studie som begränsar sig till en jämförelse av ideologianalysens resultat med samtida marxistiska teorier om kapitalismen. Det är också viktigt att slå fast att det latenta och manifesta i ideologin inte existerar utanför analysen och att de är beroende av analytikerns ”position i tid och rum” (Liedman 1989, ss23–25, 27, 30; Bergström & Boréus 2005, ss151–53; Johansson & Liedman 1987, s215).

En potentiell nackdel med ideologianalysen är faran för reifikation (ideologin framställs som ett slutet helt), vilket kan motverkas genom att betona spänningarna mellan den manifesta och den latenta nivån, samtidigt som hjälp tas av de historiska processer som diskursanalysen fokuserar på och andra former av social interaktion. Ideologiska utsagor kan i det första fallet kombinera en korrekthet när det gäller empiriska fakta på ytan med en falskhet på djupare och mer fundamentala sätt. Den diskursiva kraften i ett uttalande kan vara något annat än dess faktiska innehåll. Andra ideologiska uttalanden kan vara sanna i det de nämner men falska i det de utelämnar. ”A comment like ‘If we allow Pakistanis to live in our street, the house prices will fall’ may well be true, but it may involve the assumption that Pakistanis are inferior beings, which is false” (Eagleton 2007, s.16). Till detta kommer den sociala situationen som ett uttalande yttras i. Ett uttalandes innehåll kan befinna sig i motsättning med sin situation eller sättet det yttras på. Eagleton exemplifierar med en lärare som under allt för lång tid talar om farorna med en alltför auktoritär utbildning för sina elever (Eagleton 2007, s.24). I det andra fallet förstås ideologier som grupper sociala representation och relateras till diskurser och andra former av interaktion. ”It is there that ideologies

are actually expressed, displayed, put to use, practised, produced, reproduced and challenged”. (Dijk 1998, s308; Dijk 2007, s138)

Det finns för övrigt uppenbara likheter mellan ideologi- och diskursbegreppet och de används ibland som utbytbara. Purvis och Hunt ser dem som resultaten av två olika traditioner med olika roller att spela i analysen av sociala relationer. Begreppen beskriver ungefär samma aspekter av det sociala livet: ”the idea that human individuals participate in forms of understanding, comprehension or consciousness of the relations and activities in which they are involved” (Purvis & Hunt 1993, ss473–74).

Med det sagt om relationen till diskursanalysen ska jag nu försöka att ytterligare specificera min syn på ideologibegreppet. Terry Eagleton för ett långt och inspirerande resonemang kring teorin om det falska medvetandet. Det finns olika former av falskhet. Att hävda att det faktum att man är brittisk har ett värde i sig är möjligen inte detsamma som att hävda att Djingis Khan lever och driver en butik i Bronx. Det första påståendet är någons åsikt, medan det andra skulle kunna sägas vara faktiskt falskt. Men Eagleton hävdar att en *moralisk realist* inte går med på denna uppdelning mellan fakta och värderingar (en uppdelning som har djupa rötter i borgerlig filosofisk historia). ”On this theory, it is mistaken to think that our language separates out into steel-hard objectivism and soggy subjectivism, into a realm of indubitable physical facts and a sphere of precariously floating values. Moral judgements are as much candidates for rational argumentation as are the more obviously descriptive parts of our speech (Eagleton 2007, s.17). En av anledningarna till att värdeomdömen inte känns lika solida som den fysiska världen är att vi lever i ett samhälle som karakteriseras av fundamentala värderingskonflikter. Och om vi inte kan komma överens på en fundamental nivå är det frestande att se värderingar som något fritt flytande. Frågan om falskt medvetande beror på hur långt detta kunskapsteoretiska perspektiv drivs (Eagleton 2007, s.17–18). Eagletons nyanserade hållning visar att det handlar om en annan form av falskhet, som det måste argumenteras för, än den falskhet som brukar innebära att marxistisk ideologikritik anklagas för essentialism.

Om vi närmar oss frågan från andra hållet, finns det få ideologiska uttalanden som inte innehåller korrekta beskrivningar av verkligheten. För Louis Althusser var ideologi inte en fråga om rätt eller fel utan om en levd social verklighet. Ideologi är ett specifikt organiserande av betydelsepraktiker som konstituerar oss som sociala subjekt i relation till dominanta produktionsrelationer i samhället. Det handlar ofta om affektiva och omedvetna betydelse-

praktiker som innehåller vilja, hopp och nostalgi snarare än att de beskriver verkligheten. Det intressanta med Althussers perspektiv här är att om ideologi ses som upplevd erfarenhet kan det vara svårt att tala om falskt medvetande för en utomstående. Eagleton hävdar emellertid att det går lika bra att ta miste på sina känslor som sina idéer och att känslornas och de levda relationerna till den sociala ordningen kan vara mer problematiska än vad Althusser ger sken av. Varje levd relation innehåller sina dolda antaganden som är öppna för värdering i termer av sant och falskt. Möjligen förnekar inte Althusser möjligheten att fastslå sannhet och falskhet, utan mer att det affektiva draget är starkare än det kognitiva. I en sådan tolkning skulle ideologisk diskurs fungera som ett komplext nätverk av empiriska och normativa element där de förra är styrda av de senare (Eagleton 2007, s.18–23).

Eagleton hävdar att begreppet ideologi grovt sett går att definiera på sex olika och gradvist snävare sätt. *Först* kan det ses som den generella och materiella processen i vilken idéer, värderingar och tro skapas i det sociala livet. Den definitionen är neutral till sin karaktär och ligger nära begreppet kultur, men smalare än det antropologiska kulturbegrepp som innefattar alla praktiker och sociala institutioner i en livsform, medan ideologi i denna bemärkelse bara fokuserar på den levda sociala praktiken och de tecken, meningar och värderingar som är kodad i den. På en *andra* mer konkret nivå står ideologi för idéer och värderingar, oavsett om de är falska eller inte, som symboliserar förutsättningarna och erfarenheterna hos en specifik grupp eller klass av signifikant social betydelse. Den *tredje* formen ser och använder detta kollektiva symboliska självuttryck i relationella konflikter där användningen syftar till att understödja eller legitimera en viss social grupps intressen i ett spänningsfält som innefattar andra motsatta intressen. En *fjärde* form snävar in det senare perspektivet ännu mer och menar att detta understödjande och legitimerande inom ideologins område begränsar sig till aktiviteterna hos en dominerande social makt. För den *femte* formen kan denna dominerande sociala kraft även använda sig av förvrängningar och förställningar som skapar bedrägliga illusioner i linje med en dominerande grupps intressen. Och slutligen den *sjätte* formen som trots att den behåller betoningen på falska och bedrägliga trosformer menar att dessa inte kommer från en dominant klass eller grupp, utan ifrån samhällets materiella struktur som helhet. Som ett exempel på detta sista perspektiv nämner Eagleton Marx teori om varufetischen (Eagleton 2007, s.28–30).

Mitt perspektiv i denna studie hamnar nära det andra perspektivet, men intresserar sig även för det tredje perspektivet och hur wikipedianer formulerar

sig kring konflikter och i sina relationer till andra grupper i samhället. Det är också viktigt för mig att förstå ideologier som spänningsfyllda system som befinner sig i rörelse, inte som statiska fenomen som liknar döda ting. Att jag använder mig av ett positivt ideologibegrepp betyder inte att ideologier är något neutralt eller för den delen att de nödvändigtvis är lögnar. Flera ideologier av olika styrka och omfång kan samtidigt påverka samhället, även om den dominerande sociala klassen normalt sett också dominerar ett samhälles ideologi. Allt sammantaget kokar perspektivet ner till att det inte finns någon kunskap som är fri från ideologier; fri från värderingar, normer, medvetna och omedvetna strategier, intressen (Johansson & Liedman 1987, ss233–35). I sammanhanget är det viktigt att påminna om att ideologierna är sociala totaliteter genomkorsade av påverkan från värdeproduktionen, kapitalackumuleringen, och vidare sociala, kulturella och institutionella praktiker, samt att de formas och genereras i de sociala situationer av praxis och kommunikation som Volosinov talar om. Detta perspektiv har valts för sin öppenhet, vilket lämpar sig för en studie som vill förhålla sig öppet utforskande kring sitt ämne, men också när förhoppningen att bekräfta eller kritisera redan formulerade teorier. Därmed inte sagt att jag inte delar det negativa ideologibegreppets betoning på att klassamhällen i sig utgör ett ursprung för intellektuella legitimeringar av den sociala maktordningen. Som ett exempel kan Moishe Postones beskrivning av det abstrakta arbetets sociala påverkan fungera (Postone 1993, ss68–69). Det enda sättet att lämna den senare formen av ideologi och dess grepp om den sociala verkligheten är genom revolutionär praktik. Denna praktik förändrar förutsättningarna som reproducerar praktiker och skapar ideologiska sken som leder fel (Larrain 1979, s.60, 76). Vad som utgör rätt väg framåt grundas med fördel i en positivt omfattad ideologi vars giltighet det argumenteras för. Utifrån sådana positiva ideologier kommer jag i denna studie att försöka identifiera och förstå den politiska karaktären och de politiska processerna inom Wikipedias jämlika produktion. Det framstår för mig som rimligt att det förekommer flera olika ideologier i dagens samhälle på flera olika samhällsliga nivåer. Det mest negativa ideologibegreppet framstår därför som för trubbigt för att undersöka föreställningarna inom den jämlika produktionen.

Med det sagt kommer denna studies ideologianalys att i första hand placeras på en social nivå, bortom själva intervjusituationen, samtidigt som den själv är sprungen ur en akademisk kontext med sina regler och genrer, och ur författarens sociala historia, liv och världsbild. Studien letar efter ideologiska

positioner och formationer, manifesta som latent och inom ramen för frågeställningen, i hur aktiviteterna presenteras, hålls för sanna, naturaliseras, värderas och normeras av informanterna. I kapitel sex till nio bygger den analysen på en teoretisk modell grundad i en tidigare litteraturstudie (Lund 2014). Den aktuella typologin vars begrepp presenterades i inledningen och som utvecklas vidare till en fältmodell nedan, används i dessa kapitel för att strukturera, analysera och förstå informanternas uttalanden. De ideologiska positioner som identifieras och positioneras är därför delvis redan teoretiskt präglade av det raster som modellen utgör. Med en annan modell skulle inte bara de ideologiska positionerna ges andra namn, de skulle också se annorlunda ut. De ideologiska positioner som formerar sig som synergier mellan två kategorier i en binär relation karakteriseras alla av att synergier utspelar sig på en grund där det råder en substantiell skillnad och därmed potentiell konflikt mellan de två kategorierna i renodlad form. De hybrida positioner som betonar synergier mellan två kategorier kommer att skrivas samman språkligt. När det föreligger en konflikt mellan två jämförda kategorier anses påpekandet av konflikten vara nog för att markera den identifierade ideologiska positionen. De ideologiska positionerna och formationerna i den sista empiriska undersökningen i kapitel tio kommer att identifieras utifrån begreppen *komplement* och *alternativ* till kapitalismen.

Jag har försökt att i så hög grad som möjligt vara öppen med mina egna antaganden och balansera mellan lyhördhet och engagemang; tillämpa försiktighet i kombination med kreativt engagemang, i analysen. Detta för att mina egna ideologiska positioner snarare ska fördjupa än fördunkla studien. Texten har passerat en rad olika sociala situationer och kontexter vars ideologier och spänningsfyllda maktfält jag inte helt kan påverka eller är fullt medveten om.

Modeller

Begreppsdefinitionerna i det inledande kapitlet bildar en typologi som tillsammans med min litteraturstudies undersökning av relationerna mellan fenomenen som begreppen refererar till, lägger en grund för att placera typologins kategorier inom en fältstruktur som horisontellt organiseras efter axeln *kvalitativ – kvantitativ* karaktär och längs den vertikala axeln *aktiviteten i fokus – resultatet i fokus*. Typologin presenteras först:⁶⁸

Modell 1.

Typologi utifrån studiens centrala begrepp

<p>Playing</p> <p>(1) Purpose: activity in itself is the goal</p> <p>(2) Form of practice: Mobile, not reliable, "life-like", presence in the moment, free relation to rules, non-competitive, isolated within the self of the player or within a playing community</p> <p>(3) Degree of voluntariness: Voluntarily engaged in; performed when you are experiencing well being</p> <p>(4) Feelings: Fun, enjoyable, pleasurable, ease, tension, passion</p> <p>(5) Transhistorical/Historical: Transhistorical: biological and psychological drives; but also originating from communication, social and cultural interaction</p>	<p>Gaming</p> <p>(1) Purpose: Goal-directed but both activity and result are important, the result/achievement is annulled before a new game starts, not-productive in itself or in its outcome</p> <p>(2) Form of practice: Rule-based, character of contest, competitive, can involve audiences</p> <p>(3) Degree of voluntariness: Voluntarily, but social pressure or threat of social isolation can potentially be a reason for activity</p> <p>(4) Feelings: Fun, "serious leisure", self-fulfilment, strain, risk</p> <p>(5) Transhistorical/Historical: Historical, Socially constructed in societies focused on competition and social distinction</p>
<p>Working</p> <p>(1) Purpose: Goal-oriented, production of useful values (use values) others; productive in its outcome</p> <p>(2) Form of practice: Concrete labour, living labour, non-competitive</p> <p>(3) Degree of voluntariness: Necessary labour</p> <p>(4) Feelings: Seriousness, self-fulfilment in the productive activity and in an objectified sense in the produced use values, "togetherness" and social belonging</p> <p>(5) Transhistorical/Historical: Transhistorical; human process of metabolism with nature, for the satisfaction of human needs</p>	<p>Labouring</p> <p>(1) Purpose: Accumulation of capital by production of exchange values by wage labourers; the process of valorisation (controlled by an alien power in relation to the production) and not the use value is the goal</p> <p>(2) Form of practice: Twofold, depending on class division and mediated through markets; exploitation, competition, accumulation and run-away growth under abstract standards, crises-ridden</p> <p>(3) Degree of voluntariness: Forced labour due to class society</p> <p>(4) Feelings: Alienated seriousness, instrumental reason, feelings of being exploited on one part, greed on the other, feelings of superiority or subordination</p> <p>(5) Transhistorical/Historical: Historical, Socially constructed due to historic reasons</p>

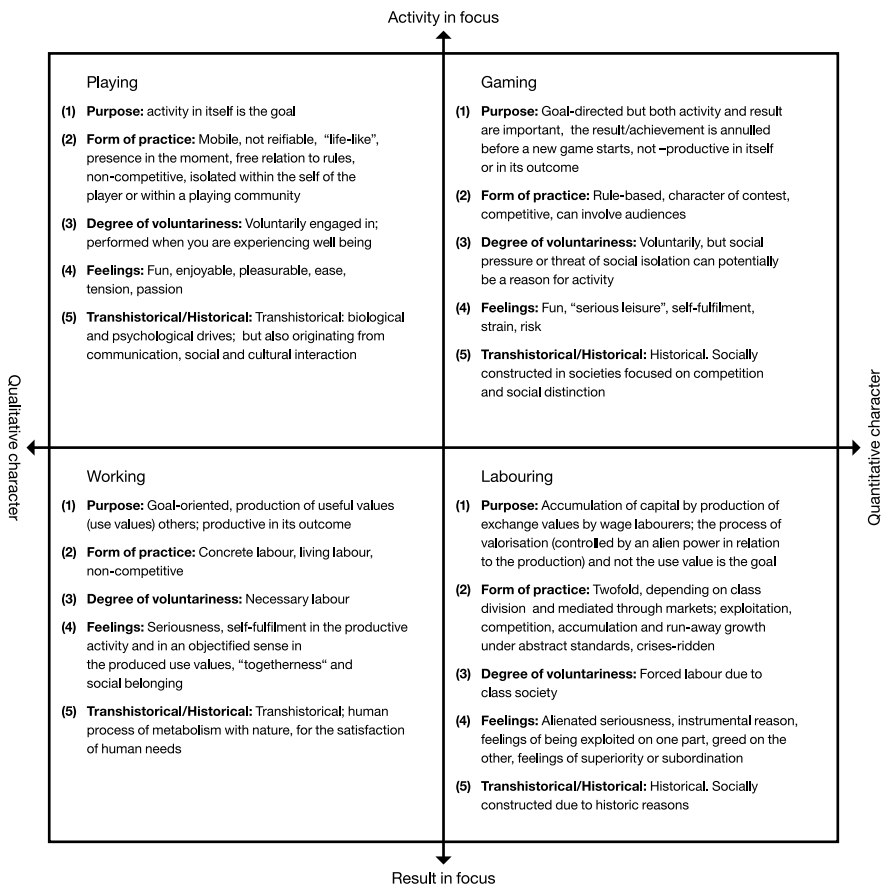
Typologin placeras sedan in i fältstrukturen som tar sig följande uttryck (se nästa sida). Denna fältstruktur är tänkt att användas för att placera och visualisera olika ideologiska positioner och formationer. Begreppet ideologiska positioner används för att identifiera, beteckna och placera ideologin i enskilda uttalanden, medan ideologiska formationer används för att samla ihop och analysera positionerna tillsammans eller i olika grupperingar som bestäms i förhållande till varandra utifrån de centrala begreppen. Som en statisk fältstruktur kan modellen *inte* göra reda för de processer som ligger till grund för de angivna positionerna. Därför kommer positionernas placeringar ibland att kompletteras med olika teoretiska skolors syn på sambanden mellan de aktuella fenomenen. En förhoppning är att den empiriska undersökningen inte bara ska identifiera och visualisera ideologiska positioner, utan även generera kunskap om spänningarna mellan positionerna, vilket ska försöka analyseras i arbetet med de ideologiska formationerna. Dessa relationer och spänningarna mellan ideologiska positioner, inom eller mellan olika ideologiska formationer (och på ett övergripande plan mellan olika formationer), kommer i främsta hand att beskrivas i termer av synergier och konflikter.

Modellen ska inte tas helt bildligt(!). Relationerna mellan två punkter eller noder i ett nätverk (i detta fall de fyra kategorierna) är någonting annat än en fältstruktur. Relationerna mellan två punkter är binära och det är sådana binära relationer i föreställningarna kring aktiviteterna som undersöks i de första fyra empiriska kapitlen med fokus på mikronivåns processer. Men när dessa framför allt binärt uppbyggda ideologiska positioner placeras i fältmodellen är det i en modell vilken till sin uppbyggnad tar in alla noder och punkter i ett spänningsfält som förmedlas via den vertikala och den horisontella axelns strukturerande logik. Detta får till följd att det rutnmönster som här lagts över fältmodellen (se nästa uppslag), som bygger på att positionerna bestäms av endast två kategorier, följer en annan logik än fältmodellens övergripande logik. En dialektisk spänning möter ett bredare spänningsfält. En hypotetiskt tänkt position som exempelvis tillverkningsarbetslek innefattar allt utom tävlan, men den får inte plats i det övre högra hörnet av tillverkningens fält, vilket enbart är vikt åt tvårelationskategorin tillverkningsstävlan.

Med detta sagt kan förhoppningsvis modellens visualisering av ideologiska positioner, som bygger på identifikationen av den för stunden studerade ideologiska huvudrelationen i informanternas utsagor, ge en tentativ uppfattning av positionen som helhet. Ett viss mått av försiktighet måste vidtas

Modell 2.

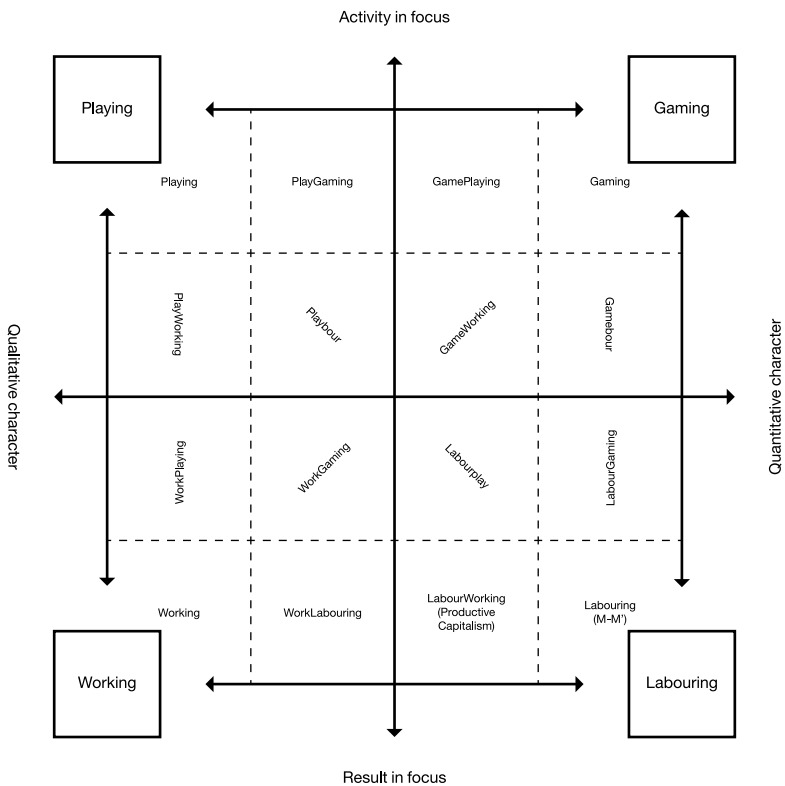
Fältstruktur utifrån relationerna mellan de fenomen som huvudbegreppen refererar till

vid ett sådant här förfarande då renodlingen till huvudrelationer kan skapa världsfrånvända svart-vitmålningar ungefär på samma vis som svunna tiders maoisters betoning på huvudmotsättningen inom kapitalismen gjorde det. Fältmodellen motverkar i det perspektivet den potentiella faran i dialektiska renodlingar. Min förhoppning är att fältmodellen kommer att öppna upp för förståelsen av mångfalden i de ideologiska positionernas bestämningar, vilka undersökning närmar sig när de ideologiska positionerna samlas till ideologiska formationer. Letandet efter tecken på synergier och konflikter kommer slutligen att genomföras både när det gäller fastställandet av de enskilda ideologiska positionerna och de ideologiska formationerna.

Modell 3.

Matris för kartläggning av ideologiska positioner och formationer inom fältstrukturen

40. Bestämningen *kognitiv* kritiseras av Lazzarato som betonar den subjektivitetskris som präglar nutidens kapitalism. Subjektiviteter och deras förändring har inte främst med kunskap, information och kultur att göra, eftersom icke diskursiva kärnor finns i deras centrum. Subjektiviteters förändring är en *existentiell* bekräftelse och uppfattning av jaget, andra och världen. Det är på denna icke diskursiva, existentiella och affektiva grund som nya språk, diskurser, kunskap och politik förökar sig (Lazzarato 2014, s16). Jag delar i mångt och mycket Lazzaratos kritik, men förstår subjektiviteternas formering som en kombination av diskursiva och icke diskursiva praktiker. Jag använder termen kognitiv då språket och andra teckensystem framstår som de medel som kapitalet aktivt använder sig av på ett ytligt plan för att påverka, manipulera och profitera på de existentiella och affektiva subjektiviteterna, vilket resulterar i den medierade samtidens typiska semiotiska yta. Men självfallet underordnas subjektiviteterna på ett djupare plan vardagens icke diskursiva, och av kapitalismen präglade, praktiker. Lazzaratos resonemang blir som intressantast när han resonerar kring förutsättningarna för att skapa nya subjektiviteter och politik. Kapitalet fyller här ingen roll, istället måste ögonblick passeras när de dominerande betydelseerna upplöses i händelser som exemplifieras med strejker, kamper, revolter och kravaller, i vilka den kronologiska tiden upphör tillsammans med de dominerande föreställningarna. I de skapade frirummen artikuleras relationen mellan produktion och gryende existentiell subjektivering (Lazzarato 2014, ss18–19). Till uppräknningen borde engagemang inom den jämlika produktionen kunna läggas. Se även den kritiska diskussionen av begreppet *immateriell arbete* i fotnot 46 och diskussionen om icke diskursiva elements betydelse inom ideologianalysen längre fram i detta kapitel.
41. Ekonomiska periferier kan vidare användas som buffert när periodiska kriser drabbar systemet. Om det jämförelsevis lånas ut mer pengar till periferin under expansiva faser, minskas denna utlåning i högre grad när krisen drabbar eko-

- nomin (Marazzi, C., 2008, *Capital and language*, ss. 72-73).
42. Denna längre text innehåller bland annat Althusser's kända text om de ideologiska statsapparaterna.
  43. Maurice Dobb hävdade att rester av gamla produktionssätt samexisterade med ett dominerande produktionssätt i varje epok, men dessa rester var obestämda (Heller, H., 2011, ss. 24–26; Hilton, R. H., 1985, "Introduction", ss. 1–3).
  44. Johan Söderberg påpekade detta vägval vid konferensen *ICT and Work: the United States at the Origin of the Dissemination of Digital Capitalism* vid Université Paris-Sorbonne, den 29-30 maj 2013.
  45. Begreppet *immateriellt arbete* formulerades för att ersätta Negris tidigare begrepp den *sociala arbetaren*. Men jag anser att det senare begreppet är mer precist och direkt i sin kommunikation av vad det är frågan om: mänsklig kommunikation och interaktion. Den sociala arbetaren är en autonomt marxistisk term som utvecklades ur det sena 1960-talets och 1970-talets sociala strider i Italien. De italienska autonoma marxisterna ansåg att den sociala arbetaren ersatte *massarbetaren*, som hade utvecklats under fordismen, och i sin tur utgjorde ett svar på den hantverksskickliga arbetararistokratis framgångsrika organisering och kamp i ett tidigare skede (Negri 1988, ss205–08).
  46. I samband med publiceringen av Hardts och Negris *Empire* uppstod en kritisk diskussion kring det immateriella arbetet som begrepp. Dyer-Witthford ser tre huvudsakliga invändningar. För det *första* verkade det som att begreppet uteslöt en del högst kroppsliga komponenter inom det högteknologiska arbetet: digital förlamning, repetitiv stress, terminalisolering och en rad olika sjukdomar kopplade till detta. För det *andra* anklagades författarna för att förminka den kontinuerliga betydelsen inom postfordismen av i högsta grad materiellt och fysiskt arbete i centrum av världsekonomin, men kanske än mer i periferin av den. Caffentzis menade att de ignorerade slaveriets renässans. För det *tredje* kritiserades begreppet för att slå samman mycket olika kategorier under ett och samma begrepp. Vad förenade egentligen en nätverkstekniker, barista och sexarbetare? Framför allt tenderade genuskomponenten, med kvinnor aktiva inom lågstatusyrkena inom det affektiva arbetet snarare än inom symbolanalytikernas högstatusyrken, att inte ges den betydelse som den förtjänade. Författarna påpekade som svar att immateriell inte betyder icke-materiell, att det immateriella arbetet var hegemoniskt på ett kvalitativt sätt inom ledande segment av ekonomin, snarare än kvantitativt ledande. Men de använde begreppet försiktigare i de efterföljande böckerna (Dyer-Witthford 2010, ss266–67). Wolfgang Fritz Haug skriver i en ordboksartikel att uttrycket myntades av Henri Storch i början av 1800-talet. Storch försökte i Jean-Baptiste Say och de franska "ideologernas" efterföljd att kritisera Adam Smiths resonemang om att arbetet hos några av de mest respekterade skikten i samhället var "unproductive of any value" (Smith citerad genom Haug). Inom den nyliberala diskursen i den nya ekonomin fick begreppet ett andra liv. Haug menar att det är ett icke-begrepp med i bästa fall polemiskt innehåll mot föreställningar om arbete som endast industriarbete. Begreppet har använts som ett uppsamlingsbegrepp för allt postfordistiskt arbete. "In this way, not only is the concept of labour expanded beyond the boundaries of formal social labour, but it is also stretched out to include all

- possible intellectual, communicative, and emotional aspects of activity or dimension of production – from financial speculation to giving birth to children” (Haug 2009). Jag delar Haugs kritik av att det värdeproducerande abstrakta arbetet i autonoma marxisters tappning inte längre begränsas av kapital- och lönerelationen. Det polemiska värdet av begreppet ska emellertid inte underskattas eftersom dess icke ta-bara materialitet har konsekvenser som de autonoma marxisterna har varit ensamma om att problematisera och teoretisera kring utifrån ett marxistiskt perspektiv.
47. Författaren refererar här till en tidig artikel i ämnet från Mauricio Lazzarato från 1993 ”Le ’Cycle’ de la production immatérielle” i *Futur Antérieur*, 16:111-20.
  48. Han nämner sjuksköterskor som övervakar EKG-diagram, banktjänstemän som tar hand om online transaktioner, lärare i ett datorlabb eller digitala bibliotekarier, som exempel.
  49. Negri menar här inte att informationen ersätter lönerelationen, utan att regleringen av informationsflödet är lika viktigt i postfordismen som regleringen av lönenivåerna var under fordismen.
  50. Som visas längre fram delar jag för det första inte föreställningen att ”the non-labor of a few” skulle upphöra i den sociala fabriken, för det andra kan begreppet produktiv ha andra betydelser.
  51. En marxistisk tradition som delvis har utvecklats utanför akademien i Tyskland under de senaste decennierna. Som ledande företrädare brukar Robert Kurz och Roswitha Scholz nämnas, men även Michael Heinrich kan räknas dit (Fleischer 2014b; Fleischer 2014a; Fleischer 2011).
  52. Det är inte nödvändigt att koppla begreppen *produktivt* och *improduktivt* uteslutande till värdeproduktionen. Tillverkning som skapar bruksvärden är också produktiv, om än i en annan mening. Kathi Weeks skriver: ”Feminists insisted that the largely unwaged ‘reproductive’ work that made waged ‘productive’ work possible on a daily basis was *socially necessary labor*” (min kursivering; Kathi Weeks, *The problem with work*, s. 24). Denna syn kan appliceras även på framgångsrika projekt inom den jämlika produktionen. Min användning av begreppen produktiv och improduktiv skiljer sig därför från den mest traditionella marxismens.
  53. Nick Dyer Witheford avslutade sin keynote-föreläsning vid *The Fourth ICTs and Society-Conference*, Uppsala universitet, den 3 maj 2012, med detta påpekande.
  54. Fokus ligger här på skiftningen i styrkeförhållanden, snarare än på diskussionen om värdeproduktion och värdeomfördelning.
  55. Trots kritiken mot den postoperaistiska värdeteorin, vilken underbygger uttalandet om free speech och lönarbete, pekar Virno här på något viktigt. (Sam)talet omfattas som en allt viktigare del av kapitalrelationen idag. Människor anställs för att socialisera och samtala, vilket i samma omfattning sätter frågetecken kring det fria i processen.
  56. Kapitalets problem i Terranovas tappning är hur det ska hinna *valorisera* så många aktiviteter som möjligt. I mitt perspektiv kan det översättas till problemet att föra in så många av dessa relativt oberoende aktiviteter i kapitalrelationen som möjligt, alternativt valorisera dem indirekt genom att utvinna värde från andra kapitals värdeproduktion.

57. Eller för en indirekt värdeomfördelning genom kommersiell crowdsourcing vilken hotar värdeökningen i systemet som helhet och skärper utslagning av de som exploateras inom lönerelationen i andra branscher.
58. För de företag som samarbetar med den jämlika produktionen gäller att de oftast inte är den största aktören på marknaden, utan att de istället konkurrerar med något kapital som är dominerande och som i sin tur förlitar sig på stängd programvara som genererar extraprofiter eller monopolvinster.
59. Negri sätter här felaktigt likhetstecken mellan det utförda levande arbetet och arbetskraften. Jag förstår det tidigare resonemanget som att det är arbetskraften som har en relativ autonomi, men hävdar att det aktualiserade och levande arbetet sker på ett synligare plan, i en verklighet kringskuren och präglad av kapitalistiska ägandeförhållanden. För att arbetskraften dessutom ska "röra" sig, relatera till andra "arbetskrafter", måste den aktualiseras i form av levande arbete. Sammanblandas arbetskraften och det levande arbetet riskeras analysen av det gemensamma kraft att bli allt för optimistisk.
60. I en studie som var tänkt att ingå i avhandlingen, men som har fått utgå av utrymmesskäl, fokuserar jag på wikipedianernas syn på ägandet och styrelseformerna inom Wikipedia. Begreppen *decentraliserad*, *balanserad* och *centraliserad allmänning* utvecklas för analysen.
61. Söderberg visar därmed att det går att vända på Virnos kritiska kommentar om kulturindustrin som matris för det virtuosa handlandet i andras närvaro inom postfordismen. När Virno pekar på kulturindustrins skapande av kommunikationsformer, eller produktionsmedel, med hjälp av kommunikation (Virno 2004, s61), ser Söderberg den jämlika produktionens formande av oss människor till nya former av produktionsmedel.
62. Pouwelse et al. räknar till sju generationer av p2p-plattformar. Genom alla dessa plattformar går en konfliktlinje mellan mer centraliserade och mer decentraliserade p2p-plattformar i teknologisk/arkitektonisk mening. De centraliserat uppbyggda är ofta kommersiella och kör på stängd källkod (författarna skiljer inte jämlik produktion från kommersiellt kontrollerad crowdsourcing, trots att det strider mot deras egen definition). De decentraliserade använder sig av copyleft-liknande licenser samtidigt som de försöker hitta regler och teknologiska nyordningar för att premiera en generös inställning till att dela med sig av innehåll och bandbredd (Pouwelse et al 2008). Wikipedia och Project Runeberg bygger emellertid inte på ett jämlikt delande av datorkraft, istället är det i Wikipedias fall stiftelsen Wikimedia Foundation som administrerar och kontrollerar serverparken.
63. Följande referat och citat baserar sig på en och samma artikel när inte annat anges.
64. Yochai Benkler definierar den jämlika produktionen som en ny modalitet inom organisationen av produktionen. Denna modalitet är: "radically decentralized, collaborative, and nonproprietary; based on sharing resources and outputs among widely distributed, loosely connected individuals who cooperate with each other without relying on either market or managerial commands" (Benkler 2006, s60).
65. Kleiner föreslår i sammanhanget *venture communes* som en strategi inom vilken en gemensam infrastruktur delas av oberoende producenter, vars samord-

ning är begränsad till fördelningen av "the common stock" bland de som använder den. Strategin syftar till att erbjuda materiella föremål och tillgångar till den jämlika produktionen, vilka används av kollektiv och individer utan att kommunen lägger sig i själva produktionen (Kleiner 2010, s.23).

66. Om det finns antydningar om exempelvis medborgarlön följer intressanta frågor om det är lekmomentet, det frivilliga och kravlösa, den självorganiserade tillverkningen, eller former som närmar sig det abstrakta arbetet som motiverar dem främst?
67. Laclau och Mouffe förnekar enligt Eagleton distinktionen mellan diskursiva och icke diskursiva praktiker, eftersom de senare struktureras efter de förra. Eagletons svar: "The short reply to this is that a practice may well be organized like a discourse, but as a matter of fact it is a practice rather than discourse". Ingenting vinnns på att fördunkla och homogenisera praktikerna: "A way of *understanding* an object is simply projected into the object itself, in a familiar idealist move. In notably academicist style, the contemplative analysis of a practice suddenly reappears as its very essence" (Eagleton 2007, s219).
68. Modellen är utformad på engelska och där ersätter ordet working svenskans tillverkning och labouring svenskans lönarbete.

5

Teori och metod skrider fram tillsammans i kvalitativa studier. Den processuella karaktären förstärks när intervjuer är inblandade. Analysarbetet påbörjas redan under själva intervjun, aktiverad av teoretisk förförståelse och samtalets dynamik, men i detta fall även parallell läsning av teoretisk litteratur kring den postfordistiska kapitalismen, och fortsätter under transkriberingen som kontinuerligt genererar preliminära och informella kommentarer att spara till den slutliga analysen, som tar vid efter att forskaren har hoppat fram och tillbaka mellan empiri, teori och metod. I analysarbetet identifieras och sammankopplas det empiriska materialets ideologiska positioner med hjälp av studiens centrala begrepp och frågeställningar. Under processen justeras de centrala begreppen och frågeställningen ytterligare.

Studiens första tema rörande självsynen kring aktiviteterna hos wikipedi- anerna gjorde det nödvändigt att mitt i pågående studie, efter intervjuernas genomgörande, fördjupa förståelsen av de centrala begreppen: *lek*, *tävling*, *tillverkning* och *arbete*. Dessförinnan hade begreppet 'varufierade aktiviteter' cirkulerat i min förståelse tillsammans med leken och arbetet. Ett tag hade det förra ersatts med Marx klassiska uppdelning mellan konkret och abstrakt arbete. Förståelsen av begreppet arbete berikades under denna fördjupning av Fuchs och Sevignanis nya läsning av Marx som skiljer ut begreppet *work*, som konkret och transhistoriskt arbete, från begreppet *labour*, vilket betecknar den specifika form som arbetet antar under kapitalismen med dess produktion av bruks- och bytesvärde. Karl Marx betraktade arbetet under kapitalismen som

en tudelad helhet där ena sidan var konkret och kvalitativ i sitt skapande av bruksvärdet, medan den andra var abstrakt och kvantitativ med den sociala storheten värdet som abstrakt måttstock. Men begreppet *arbeit* används även i dess enbart transhistoriska version, som enbart konkret arbete, av Marx. Etymologiskt ligger work nära den transhistoriska varianten, medan labour ligger nära den historiska och kapitalistiska versionen (Fuchs & Sevignani 2013, ss247–48). För att skilja begreppen 'work' och 'labour' åt på svenska har jag valt att kalla det förra för tillverkning och det senare för arbete.⁷⁰ Det förra begreppet tillverkning används som en synonym till Marx begrepp konkret arbete, det senare som en synonym till den tudelade, men av det abstrakta arbetet dominerade, historiska enheten under kapitalismen.

När det gäller begreppet lek och aktiviteten leka insåg jag att en distinktion mellan lek och tävlan måste göras. Lek innefattar i många språk även kategorin spel och aktiviteten spela (och närliggande tävling och tävla), vilket på svenska har egna begrepp.⁷¹ Den främsta anledningen till att distinktionen blev nödvändig var att tävlan inte verkar ha existerat i alla tider och kulturer (Schwartzman 1978, ss129–30), eller åtminstone verkar ha förstärkts inom kapitalismen som en starkt motiverande kraft, vilket bland annat hävdades av situationistinternationalen (Situationist International 1958).

De två kategorierna lek och tillverkning är extra viktiga för mig då jag antar att de ingår i den mänskliga konstitutionen och existensen oavsett historiskt produktions sätt: *homo ludens* och *homo faber* kan fungera som alternativa beteckningar. Tävlingen och lönarbetet tillkommer som mer specifika historiska former som utvecklats ur de andra två under kapitalismen eller, när det gäller tävlingen, även i andra specifika historiska sammanhang (om än inte alla). Kapitalismens människosyn bygger på föreställningen om en *homo economicus* som drivs av ekonomisk nytto maximering. Sitt fokus på maximering delar kapitalismen i hög grad med tävlingsformen. Men även leken och tillverkningen antar sina historiska former under kapitalismen, eftersom deras ontologiska grund ändå alltid tar sig ett historiskt uttryck.

Fördjupningen i undersökningens centrala kategorier ledde till utarbetandet av en typologi och fältmodell inom ramen för arbetet med en artikel och vistelse i London (Lund 2014). I modellerna definieras, jämförs och visualiseras begreppen, samtidigt som ideologiska föreställningars position kan markeras i relation till begreppen. Med dessa begrepp aktiverade möjliggörs en konkretare benämning och förståelse av de redovisade föreställningarna genom olika kombinationer som *tillverknings tävling* och *tävlingsarbete* som tar

oss bortom playbour, lekarbetet, och dess slutna men ifrågasatta universums vara eller icke vara.

En tidig utgångspunkt för arbetet med modellen var att en person som uppfattar sina aktiviteter på Wikipedia som lek också anser att aktiviteterna är sin egen belöning, medan den deltagare som ser dem som tillverkning har ett instrumentellt syfte att skapa ett bruksvärde. Längre placerade jag dessa begrepp på en skala som följdes av en tredje position där den tänkte deltagaren uppfattade sina aktiviteter i ett kommersiellt ljus (den varufierade aktiviteten). Denna uppfattning uteslöt i sig en direkt kontakt mellan leken och de kommersiellt syftande aktiviteterna, då kontakten mellan de två kategorierna förmedlades av den enbart bruksvärdeproducerande tillverkningen. Detta angreppssätt visade sig otillfredsställande när det gällde analysen av relationerna mellan olika föreställningar som det möjligen också föregrep. I arbetet med att revidera modellen tillkom så även tävlan som en fjärde kategori.

Hantverket i denna komplicerade och sammanvävda process bör bli reflexivt och kritiskt genomlyst. På många sätt hade det varit elegantare att återkomma till detta under undersökningens gång, men jag har istället valt ett mer traditionellt förfarande och redogör för processen i ett separat kapitel. Fördelen är att forskningsprocessen inte ges en skenbar bild av autenticitet. Jag menar att det senare är något som svårligen kan uppnås i en skriftlig presentation av forskningsprocessen. Utgå istället ifrån att det här handlar om en social konstruktion, vars huvudlinjer och historia skisseras i det följande.

Forskningsprocessen

Det övergripande intresset för kapitalets kommunism och Marx teori om det generella intellektet väcktes redan under arbetet med ett studentarbete runt 2007 (Larsson & Lund 2008), men idén att fokusera studien på svenskspråkiga Wikipedia och dess deltagare föddes hösten 2009 efter att jag besökt spelkonventet *Birdie* i Uppsala och insett de relativa svårigheterna med att genomföra intervjuer om oavlönat digitalt fanarbete med mestadels pojkar i yngre tonåren som mer verkade gilla att spela spelen än att skapa egna nivåer eller spel. Tanken med att undersöka spelkulturens relation till kapitalet var underförstått att både undersöka avlönade speldesigners konflikter gentemot sina arbetsköpare, men också fans syn på att deras utvecklingsarbete approprierades av kommersiella bolag. Men i bakhuvudet fanns även en förförståelse om den fria programvarans roll i den nya framväxande sociala formationen.

Skillnaden mellan dessa två inriktningar var emellertid inte helt klar för mig och det fanns andra mer praktiska anledningar till att jag till slut valde att studera Wikipedia. Projektet hade tydligare kopplingar till mer självständiga former av immateriellt arbete och allmänningar och hade den fördelen att det på ett medvetet plan syftade till att skapa ett gemensamt bruksvärde. Detta uppvägde det faktum att jag inte på förhand kände till om det fanns konflikter i relationen till kapitalismen (vars karaktär intresserade mig) inom projektet på det sätt som hade registrerats bland spelindustrins avlönade och oavlönade spelutvecklare. En inte helt obetydlig anledning var även att Wikipedias kunskapsproduktion och organisation mer uppenbart passade in i den akademiska disciplinen Biblioteks- och informationsvetenskap.

Först ägnade jag min uppmärksamhet åt vad jag kallade för en empirisk inventering av redigeringshändelser som rörde mitt intresse för den jämlika produktionen och dess roll inom samhällsekonomin. Det kunde handla om artikelämnen i sig, men än mer om karaktären på de förda diskussionerna. Under detta arbete var det upptäckten av *Veckans tävling* under fliken *Deltagarportalen* som gav mest, speciellt tävlingen kring ämnet Kaffe där avancerade diskussioner kring poängsättning tangerade frågor om värde och hur deltagarna såg på sina redigeringshandlingar, samtidigt som det hela på ett formellt plan rörde sig inom tävlingsformen. Här grundlades idén om att någon av de framtida informanterna borde ha varit aktiv inom Veckans tävling. Efter den inledande inventeringen påbörjade jag arbetet med olika planeringsdokument inför en pilotstudie, som sedan visade sig bli huvudstudien, med utarbetande av kriterier för urvalet av informanter, introduktionsbrev och intervjuguide bestående av teman och konkreta frågor med potential att leda in de föreställda diskussionerna mot frågeställningen. I arbetet med pilotstudien ingick även identifieringen av centrala begrepp och teman.

Parallellt med detta arbete försökte jag uppdatera det planeringsdokument som den text ni nu läser bygger på. Inför intervjuerna beslöt jag att försöka bli än mer detaljerad i detta dokumenterande metaprojekt för att få perspektiv på vad jag gjorde och på mina tankar kring intervjuerna, transkriberingen och analysen. Mer för min egen forskningsprocess än för att redovisa publikt.

När frågeformuleringen till intervjuguiden var klar i början av 2012 påbörjade jag en tematisering av frågorna. Jag lät frågornas karaktär styra kategoriindelningen och när jag insåg att olika teman gick att slå ihop, gjorde jag det. En del frågor hamnade under flera teman, beroende på anlagt perspektiv.

Frågorna svällde ut i antal och strukturerades då med hjälp av underrubriker. Under denna förberedande period bestämdes även tre urvalskriterier för informanterna. Ingen informant behövde uppfylla alla tre kriterierna, utan jag tillät mig en viss spridning med hänsyn till informanternas specifika erfarenheter.

När intervjuguiden var utarbetad och klar vidtog de inledande kontakterna med informanterna. En första testintervju skedde i februari som blev tillräckligt bra för att infogas i studien. Inför den första intervjun insåg jag att intervjuguiden måste anpassas inför varje separat intervju och den unika informanten. Redan här blev det en vana att sammanställa en kortare version av intervjuguiden inför varje intervju. Den första intervjun inleddes med att informanten fick skriva ner sina motiv för att delta i Wikipedia på en lapp, därefter tog jag fram knappar i olika färger, storlekar och former, av vilka informanten fick välja vilken som skulle symbolisera vilket motiv och förklara varför. Metoden hade jag plockat från handbokslitteraturen. I ett andra steg fick informanten i uppgift att gruppera knapparna som han tyckte att motiven förhåll sig till varandra. Detta började vi sedan samtala kring. Detta förfarande visade sig fungera bra med denna informant, och mindre bra med andra informanter. Momentet med papperslappar försvann redan till andra intervjun, en gång hade jag glömt knapparna hemma och fick ta till olika former av ljus som informanten hade i sin lägenhet. Överlag fungerade metoden väldigt bra för att frigöra sinnet kring ämnet och intervjusituationen.

En tid efter den första intervjun och innan den andra intervjun påbörjade jag transkriberingen av den första inspelningen. Rätt snart uppstod behovet av en specifik programvara för att kunna göra detta effektivt. Programvaran Transana införskaffades för ändamålet. Med hjälp av denna programvara kunde jag göra i ordning en databas ”Wikipedia”, bestående av en första serie kallad för ”Intervjuer om jämlik produktion” uppdelad på de åtta olika informanterna och den öppna föreläsningen som utgör studiens huvudsakliga empiriska material.

I slutet av februari genomfördes en andra testintervju, även denna med en informant från projektets periferi. Det första intrycket från testintervjuerna var att informanterna såg sina aktiviteter som arbete snarare än lek (kom ihåg att jag vid denna tid rörde mig med begreppen lek, arbete och varuifierade aktiviteter, där arbete stod för det som i den slutliga analysen benämns tillverkning), utan att de för den skull krävde någon form av gensvar från Wikipedias gemenskap. Uppslagsverket som produkt var mer intressant för dem än processen bakom dess skapande och ingen av dem hade några problem

med att andra tjänade pengar på kommersiella speglingar av Wikipedia, eller att folk var avlönade inom WMF. Däremot var annonser problematiska. Det fanns mycket synergier och potentiella konflikter förekom främst kring oskäliga kommersiella redigeringar av företagssidor och kring det hypotetiska införandet av reklam, vilket de tyckte störde uppslagsverkets trovärdighet.

Efter den andra testintervjun lade jag upp mitt introduktionsbrev till informanterna på min hemsida som anställd vid universitetet (de två första informanterna fick läsa det på plats innan intervjun).⁷² Meningen var att jag skulle kunna länka till denna sida när jag lämnade meddelanden på wikipedianers användarsidor. Strax därefter, den sjunde mars 2012, var jag på föredraget ”Wikipedia: behind the scenes” av Johan Jönsson inom ramen för Uppsala Learning Labs (ULL) seminarier. Intervjuerna följde sedan på varandra fram till sommaruppehållet för att avslutas under sensommar och tidig höst samma år. Varje intervju gav mig nya kunskaper som gjorde nytta i nästa intervju. På så sätt skiljer sig intervjuerna åt i kvalitet, med allt bättre förberedda frågor ju längre processen fortgick.

Under våren 2012 började konflikterna mellan Wikipedias allmänningssform och den kapitalistiskt organiserade samhällsekonomin att bli klarare för mig. Jag fick gradvis andra perspektiv på betydelsen av synergier och konflikter i relationen mellan lek, tävling, tillverkning och lönarbete beroende på om aktiviteterna utfördes inom allmänningar eller ej. De nya tankarna om att lek och tillverkning kunde göra den jämlika produktionen mer effektiv i *konkurrens* med den kapitalistiska produktionen utvecklades under den följande hösten. Det var under denna tid som jag utvecklade en distinktion på begreppsnivån mellan *playwork* och *playbour*, det förra betecknade synergierna mellan lek och tillverkning och det andra synergierna inom kommersiellt organiserad crowd-sourcing av oavlönade produktiva aktiviteter. I samband med detta började jag utveckla idéer som ledde till en kritik av den kritiska teorin som mest har fokuserat på att avslöja playbour som exploaterat arbete trots att de exploaterade subjekten oftast inte själva anser sig vara det. Den kritiska teorin behövde kompletteras med ett mer positivt engagemang för att understödja den allmänningssbaserade jämlika produktionen, genom att utveckla nya former av lekfull produktivitet. Min idé var att införliva den *gamification* som kommersiella aktörer använder sig av för att skapa förutsättningarna för playbour och effektiva sätt att tillverka på, inom playwork-dominerade projekt. Det hela skulle fungera som en kompletterande kritik av kapitalismen genom ett mer lekfullt och produktivt skapande inom den alternativa allmänningssformen. Jag lekte

här med tanken att den kritiska forskningen kunde utveckla samarbeten med kommersiella aktörer som stärkte allmänningen på kapitalismens bekostnad.

Det var i samband med denna teoretiska utvecklingsprocess som jag slutligen bestämde mig för att det var relationen mellan den jämlika produktionen inom Wikipedia och den större samhällsekonomin som var mitt huvudintresse. Wikipedia utgjorde en ingång till den jämlika produktionens förutsättningar inom samhällsekonomin och de jämlika producenternas förhållanden till kapitalismen och dess praktiker, vilket i sin tur påverkade analysen av transkriptionerna.

Intervjuerna ledde till många nya insikter och perspektiv på undersökningsområdet. Till exempel var det först mot slutet av intervjuperioden som jag insåg betydelsen av crowdfundingens breda och populära sammansättning.

I slutet av 2012 var arbetet med utskrifterna från intervjuerna klara, vilket innefattade utklipp och namngivande av specifikt intressanta partier. Transkriberingen tog hänsyn till tankepauser, omtagningar, upprepningar, halvt uttalade ord och utifrån kommande ljud som påverkade intervjuerna, utifrån intentionen att ligga så nära det utsagda som möjligt. I detta arbete utgick jag från Kvale och Brinkmanns riktlinjer (Kvale & Brinkmann 2009, ss.197–99) som jag anpassade efter mina behov. Citat i studien som bygger på dessa transkriptioner har emellertid redigerats för läsbarhetens skull och alla hummanden, halv uttalade ord och tankepauser som markerats har tagits bort, samtidigt som talspråkliga ord ibland har skrivits ut för att öka tydligheten. Detta beslut grundades även det i metodlitteraturen (Ahrne & Svensson 2011, ss.54–56).

Till en början i analysarbetet undersökte jag hur informanterna såg på den wikipedianska gemenskapen och allmänningens struktur, vilka skildes åt utifrån Ferdinand Tönnies klassiska distinktion mellan *gemeinschaft* och *gesellschaft*. I det arbetet arbetade jag mig från informanter i periferin in mot informanter i kärnan av projektet. Att få begrepp om förhållningssätten till gemenskapen och allmänningen var viktigt för att få en känsla av vad det var informanterna kände sig engagerade i och försvarade i sina aktiviteter och i projektets förhållande till utomstående aktörer.

Under perioden november 2012 till februari 2013 arbetade jag fram ett omfattande manuskript som innehöll analyser av omkring fyrtio procent av det empiriska materialet. I arbetet med transkriberingen hade tematiseringen av utklippen lett till ett fokus på tre huvudteman förutom synergier och konflikter. Det *första* kallade jag vid denna tid lek, konkret arbete och abstrakt

arbete. Det *andra* gällde gåvoekonomin (temat hade funnits med länge som en underström till det första huvudtemat, men fick nu eget utrymme) och byggdes upp kring begrepp som kravlösa bidrag (rena gåvor), generaliserad ömsesidighet och balanserad ömsesidighet och marknadsutbytet (Malinowski 1922; Sahlins 2004, ss193–95). Under analysarbetet tillkom idén om förekomsten av antigåvor eller en form av inverterad ömsesidighet i form av planterade fel, klotter eller trollning som också var intressanta ur ett gåvoekonomiskt perspektiv. Denna gåvoekonomiska gradskala, som Malinowski delvis beskrev och Sahlins formaliserade, liknade det första temats gradskala. Det *tredje* och nya tema som identifierades i den första analysomgången rörde allmänningens styre och dess grad av centralisering eller decentralisering.

I samband med att de första preliminära resultaten av undersökningen presenterades i olika sammanhang under våren 2013 insåg jag att materialet kring det sista temat inte räckte till och att jag samtidigt måste fokusera undersökningen mer, vilket ledde till att allmänningens styre lämnades åt sidan i undersökningen för att sparas till framtiden. De övriga två temana var rikare representerat i det empiriska materialet och analysen. Analysarbetet fokuserades på dem och avslutades under sommaren 2013. Resten av året fokuserade jag på arbetet med metodfrågor och studiens centrala begrepp och deras inbördes relationer. I början av 2014 bestämde jag mig för att även haka av temat om gåvoekonomi och ytterligare koncentrera undersökningen, som annars hotade att svälla över sina breddar. Gåvoekonomiska perspektiv ligger emellertid nära temat kring lek, tävling, tillverkning och lönarbete, som jag vid denna tid fokuserade hela mitt intresse på, vilket gjorde att jag beslutade mig för att då och då ta in perspektivet i studien för att berika den slutliga analysen.

Parallellt med analysarbetet under 2013 fördjupade jag mig i den marxistiska litteraturen, framför allt den autonomt marxistiska vilket fick mig att bättra inse kapitalrelationens betydelse, tillsammans med de krav som kapitalets cirkulationsprocess ställer för att framgångsrikt kunna fortsätta att reproducera den förra. Det hela kokade ner till en viktig fråga om Wikipedia är en utsida som kapitalet behöver för sin överlevnad eller en utsida som rymmer en frigörande kraft? Annorlunda uttryckt: om Wikipedia var en variant på det Virno kallat för kapitalismens kommunism eller den kommunismens kapitalism som Nick Dyer-Witheford har nämnt. Tankarna kring detta fördjupades under året och resulterade i ett bidrag till en engelskspråkig antologi (Lund 2015). Framförallt var det wikipedianernas syn på lönarbetet inom den allmänning-baserade jämlika produktionen som intresserade mig. Wikipedianernas syn på

kapitalismen som system togs inte upp vid detta tillfälle utan det utvecklades mer under våren 2014.

Under vårvintern 2014 påbörjades färdigställandet av studiens slutgiltiga text i en rak ordningsföljd, från början till slut. Detta innebar ett fastställande av inledande problemorientering och presentation av teoretiska och metodologiska positioner innan den slutgiltiga analysen av det empiriska materialet vidtog. Inte förrän i slutet av året och början av 2015 kom jag fram till den avslutande jämförelsen mellan mikro- och makronivåns ideologiska formationer. Efter genomläsningar och kommentarer av kollegor reviderades sedan texten utifrån delar av kritiken. Studiens position inom forskningstraditionen stärktes, ideologianalysen jämfördes med diskursanalysen och slutsatserna förfinades.

Intervjuerna: ett kvalitativt och kritiskt perspektiv

Kvalitativa intervjuer kan vara fritt utforskande eller testa hypoteser (Kvale & Brinkmann 2009, s.121). Den här studien antar som en hypotes att det finns ett samband mellan hur wikipedianerna ser på sina aktiviteter i termer av lek, tävling, tillverkning och lönarbete, och hur de ser på kapitalismen, samt att sambandet kan utgöra grunden antingen för identifikationen av gemensamma ideologiska formationer eller för jämförelser av olika ideologiska formationer i wikipedianernas föreställningar visavi aktivitets- och systemnivån. Studien lutar med andra ord åt den senare kategorin av kvalitativa intervjuer, men som vi sett i forskningsprocessen har intervjuerna varit en del av att utveckla hypotesen, varvid en samverkan med ett fritt utforskande har varit för handen.

Det engelska begreppet *inter-view* kan översättas med *mellan synsätt* och det perspektivet präglar min engagerade form av intervjuande, vilken skiljer sig från ett mer distanserat observerande. Ibland har jag intagit en öppet kritisk roll i samtalen. Ett sådant perspektiv på intervjuerna har blivit vanligare på senare år och i sin argumentation mot nypositivistiska ideal hävdar en del handböcker att kritiska frågor kan öppna upp diskussionen under intervjuer (Thomsson 2010, ss37, 40; Alvesson 2011, ss19, 22–23, 28–29, 127; Kvale & Brinkmann 2009, ss175–76, 187–88).

För att kunna testa frågeställningens hypoteser förberedde jag en intervjuguide (se bilaga ett) med sex teman som skulle beröras under intervjun: informantens motiv för att engagera sig i projektet, förståelsen av aktiviteten i termer av lek, tillverkning och karriär/lönarbete (min identifikation av tävlan som en självständig kategori infann sig sent i processen efter intervjuernas genomförande), samarbetets karaktär med fokus på identitet och gemenskap

och synergier och konflikter, gåvoekonomins karaktär med fokus på föreställningar kring vad som ges och tas, och formerna för detta, jämlikhet och hierarkier inom den jämlika produktionen, och slutligen kommersialismen inom och kring allmänningen Wikipedia. Dessa teman var breda och inkluderande och jag förberedde frågor på olika abstraktionsnivåer inom dem för att få ytterligare och konkretare guidning i min förberedelse inför intervjuerna, utan att för den delen planera att ställa dem alla under intervjun. Inom den semistrukturerade ansatsen hade jag istället ambitionen att vara öppen för samtalets dynamik under intervjun.

Alla intervjuer genomfördes mellan februari och september 2012 och tog mellan en och en halv timme och upp till dryga tre timmar i anspråk.

De intervjuade kallas genomgående för informanter i denna studie. Jag har valt att inte kalla dem för deltagare eller forskningssubjekt för att betona att dessa individer, trots att de har sina egna åsikter och perspektiv – och inte är några passiva containrar av information! – befinner sig i en situation som präglas av maktskillnader till intervjuarens fördel. Denna form av objektifiering gör att det inte går att komma undan med språkliga besvärjelser. Det är bättre att vara tydlig med detta i presentationen, samtidigt som jag i intervjupraxis har försökt att minska avstånden och motverka maktskillnaderna genom att förhålla mig öppet engagerat inför samtalet, i kombination med iakttagande av försiktighet i tillskrivandet av åsikter på individplanet i det efterföljande analysarbetet, som främst riktade in sig på ideologiska positioner och formationer på en social nivå.

Ett strategiskt urval har som målsättning att samla en differentierad grupp av informanter med skilda erfarenheter. Heterogenitet inom homogeniteten är det som eftersträvas (Trost 2010, s.137). Tre kriterier användes för det strategiska urvalet av informanter: variation i de roller som har engagerat informanten inom den jämlika produktionen, informantens deltagande i specifika former av redigeringshändelser som är relevanta för studien, och en jämn fördelning av informanter från projektets kärna och periferi. För att lyckas använda mig av det sista kriteriet har jag använt mig av ad hoc kriterier som antal år av engagemang, intensitet i engagemanget och självuppfattad identitet hos informanten. De potentiella deltagare som inte deltar i produktionen av Wikipedia, men som läser uppslagsverket, har medvetet utelämnats från undersökningen, trots att det är en relevant grupp att undersöka för att nå kunskap om gränserna för Wikipedias jämlika produktion och allmänning.

Metodvalet att intervjua ett fåtal aktiva inom redigeringen av Wikipedia har vissa begränsningar och styrkor. Det faktum att jag inte har pratat med

hundratals wikipedianer är det minsta problemet. Varje individ är en socialt konstruerad varelse när det kommer till tankar, föreställningar och värderingar. Individens föreställningar ger därför uttryck åt ideologiska positioner och formationer på en social och intersubjektiv nivå. Dessa ideologiska positioner kan vara både manifesta och latenta. Mer problematiskt är det att veta om det strategiska urvalet erbjuder en tillräcklig mångfald i erfarenheter och perspektiv. Kategorier av deltagare som saknas i studien är företrädare för officiella samarbetspartners inom redigeringen, företrädare för stiftelsen i USA, deltagare i redigeringskrig och ämnesprojekt, pr-byråer som redigerar artiklar om deras klienter, och antagligen några kategorier till. Denna begränsning måste tas med i beräkningen när djupet, vilket är studiens styrka, i informanternas resonemang och ideologianalysen av dem ska värderas. Det strategiska urvalet täcker emellertid in de flesta relevanta perspektiv kring frågeställningen, även om informanterna uppfyller urvalskriterierna i olika grad. Alla tillhör förstas antingen kärnan eller periferin, eftersom hela projektet delas upp efter dessa linjer, men när det gäller de andra två kriterierna kan det ena väga tyngre än det andra. I vissa fall kanske en informant inte bidrar så mycket till mångfalden när det gäller rollerna som informanten fyllt inom projektet, men gör det desto mer när det gäller någon specifik redigeringshändelse som exempelvis Veckans tävling eller skrivandet av metatexter kring redigeringen på Wikipedia.

Vän av ordning undrar säkert över frågan om anonymitet i relation till valet av intervjuer som en central metod för materialinsamlingen. Ingen av informanterna efterfrågade anonymisering aktivt, men alla hade också blivit erbjudna det i form av fingerade namn redan i ett introducerande brev (se bilaga två). Alla var införstådda med att den redigerande gemenskapen på svenskspråkiga Wikipedia är så liten att det inte går att garantera anonymiteten, speciellt inte för de mest aktiva av de inblandade. Flera av informanterna hade trots detta inte misstycat till att få sina egentliga namn nämnda, vilket jag emellertid avstod ifrån då jag anser att det är en fördel att alla deltar i intervjun utifrån liknande formella förutsättningar. Dessutom rymmer studien en ambition att stimulera fria och lediga samtal, vilket vetskapen om anonymitet åtminstone i formell mening kan bidra till.

Informanterna

Till slut föll valet på åtta informanter, fyra från periferin och fyra från kärnan. Den första kategorin tilldelades fingerade namn som började på P och den andra kategorin namn på K. Per och Paul intervjuades som etta och tvåa, Krister

som trea, Peter som fyra, Karl, Kristin och Kåre som femma, sexa och sju, och som siste person ut Patrik (Per 2012; Paul 2012; Peter 2012; Patrik 2012; Krister 2012; Kristin 2012; Karl 2012; Kåre 2012).⁷³ Den övervägande andelen manliga informanter (namnens genusbestämning stämmer överens med informantens biologiska kön) i detta urval stämmer rätt väl med den uppskattade fördelningen mellan könen inom svenskspråkiga Wikipedia (se forskningsöversikt), men det ligger ingen önskan om representativitet bakom detta.

Per är runt 50 år gammal och ser på sig själv som en sporadisk deltagare som bidragit med några få redigeringar, men med ett intresse för fri- och öppen programvara. Han ser sig inte som wikipedian och är inte registrerad som användare i projektet. Han har emellertid deltagit i en högskolekurs i hur man redigerar i Wikipedia. Paul är runt 30 år och är registrerad som användare inom svenskspråkiga Wikipedia och etiketterar sig själv som ”dananörd”. Han ser på sina bidrag till Wikipedia, både när det gäller text och bild, som del av sitt modus operandi online, men han skulle inte kalla sig själv för wikipedian även om han har bidragit med mer än 150 redigeringar under mer än sex år. Peter är runt 20 år, men var runt 16 när han redigerade i Wikipedia. Han är inte en registrerad användare och ser sig inte som wikipedian, och han har genomfört färre än hundra redigeringar av såväl konstruktiv som destruktiv (visavi bruksvärdet) karaktär. De senare i form av planterade fel av absurd och komisk karaktär. Patrik har gjort några få redigeringar, men hans huvudsakliga intresse i Wikipedia härrör från hans arbete som pr-ansvarig för ett större bolag i mediebranschen. Det är framför allt bolagets artikel i uppslagsverket som han har bevakat och redigerat anonymt i. Patrik är inte en registrerad användare och ser sig inte heller som en wikipedian, men har även redigerat som privatperson inom artiklar som rör hans favoritmusik.

Krister är registrerad användare och har gjort mer än 11000 redigeringar, inklusive de han gjorde som icke registrerad användare. Han är administratör och har även arbetat som avlönad inom ett projekt finansierat av Wikimedia Foundation Sverige (WMF Sverige). Han är runt 30 år och ser sig själv som wikipedian. Karl har varit aktiv sedan 2005 och är registrerad som användare. Han befinner sig någonstans mellan 30 och 40 år och har haft förtroendeuppdrag inom WMF Sverige. Förutom att ta aktiv del av lokalavdelningens föreningsliv har han deltagit i den internationella konferensen *Wikimania*. Kristin har också varit aktiv sedan mitten av 00-talet och har hunnit med över 37000 redigeringar. Hon har varit aktiv inom den veckovist återkommande tävlingen Veckans tävling som arrangeras av frivilliga ur redigeringsgemenska-

pen. Hon är däremot inte aktiv inom WMF Sverige. Det är emellertid Kåre som är registrerad användare och har varit aktiv i runt sex år. Han är runt 40 år och har haft förtroendeuppdrag inom lokalavdelningen av WMF, samt varit ett tag hos WMF i USA. Han har varit aktivt verksam inom flera metaaktiviteter för svenskspråkiga Wikipedias räkning och har varit externt anställd som *Wikipedian in residence* hos en statlig myndighet.

Förutom dessa intervjuer har jag även spelat in och transkriberat ett offentligt föredrag av Johan Jönsson på Uppsala Learning Lab den 7 mars 2012.

69. Denna studies huvudbegrepp arbete kan även appliceras på den aktivitet som det har inneburit att genomföra studien. Mitt val av ordet arbete istället för lek, tävling eller tillverkning sammanfattar hur jag överlag ser på aktiviteten. Ibland har det känts lätt och glatt som en lek, konkurrensinriktat som en tävling, eller än oftare, seriöst som i tillverkning, men under alla dessa lager av föreställningar har det alltid även handlat om att kunna betala räkningarna i slutet av månaden. Hur processernas ideologiska formationer ser ut vore intressant att få reda på, men det är en studie som med största sannolikhet aldrig kommer att bli utförd.
70. Jag är inte helt bekväm med att använda mig av samma terminologi som används i den svenska översättningen av Hannah Arendts *Människans villkor: Vita Activa* (1998): action/handling, work/tillverkning, labour/arbete, eftersom jag teoretiskt förstår tillverkning som Marx 'concrete labour' och lönarbete för 'abstract labour'. Här räcker det med att påpeka att anledningen till att jag ändå valt begreppet tillverkning istället för konkret arbete är praktisk. I analysarbetet identifieras olika mellanpositioner som lättast och mest överskådligt benämns med olika sammanskrivningar av typen *lektillverkning* och *arbetslek*. På engelska fungerar det bra att använda sig av begreppen play, work och labour, och samskrivningar som playwork och gamelabour.
71. På engelska finns *substantivet game*, medan verbet *gaming* inte är korrekt. Verbformen har emellertid börjat användas i aktiviteter kring datorspel, vilket har föranlett mitt användande av begreppet *gaming* i modellerna, vilket jag på svenska översatt till närliggande tävlande, trots att den egentliga översättningen är spelande. Tävlan är dock en central ingrediens i spelande och jag är framför allt ute efter den jämförande aktiviteten inför publik och dess förhöjande funktion (ibland även försvårande) för produktiviteten.
72. www.anst.uu.se/arwlu491/
73. Ljudfiler och transkriberingar finns i författarens ägo och har sparats och ordnats med hjälp av mjukvaran Transana

som förutom synkronisering av ljud och transkription har tillåtit etikettering och märkning av utklippta sekvenser i en databas.

Del

2.

Endast ett fåtal försörjer sig på Wikipedia, om detta fåtal känner sig nödgade eller privilegierade är en öppen fråga. Deltagandet i projektet *upplevs* som friare och *är* på ett ytligt plan friare för de som har sin försörjning tryggad på annat vis. De kunde ha gjort något annat lika gärna, de behöver inte, måste inte engagera sig i Wikipedia. Försörjningsfrågan är en förutsättning för engagemanget. Motiven och karaktären på engagemanget inom den jämlika produktionen av Wikipedia sträcker sig därför från det lustfyllda, över det konkreta skapandet av nyttigheter, till sökandet efter försörjning men också ekonomisk vinning.

Varje individ kan inta olika positioner vid olika tillfällen. När en wikipedian sätter på datorn kan de ibland, som Karl förklarar, bara känna för att göra något mycket enkelt, istället för att påbörja något stort projekt eller skriva något eget. Kanske vill de bara få utlopp för lite stress genom att göra något som ändå avlastar någon annan, exempelvis genom klottersanering. Karl kallar det för ”bitesize tasks” och jämför aktiviteten med att ta fram dammsugaren därhemma (Karl 2012):

det finns, det kommer in lite olika aspekter då och då, och det gäller nog alla aktiviteter, att vid vissa tillfällen så gör man någonting bara för att det är roligt, och ibland för att det är meningsfullt och i /.../ ja, och ibland så kan det finnas en social press på att, ”jag har lovat nån på ett fika att jag skulle göra det här, så, ja, ja, jag får väl ta och göra det nu så” (Karl 2012)

Denna variation av motiv som en wikipedian kan aktiveras av härstammar ur frivilligheten i deltagandet, men påverkas även av social press och kulturella värderingar. Förutom individer består Wikipedia dessutom av olika mindre grupper och delvist autonoma kollektiv kring projekt på olika nivåer i förhållande till redigeringen. Till det kommer Wikimedia Foundation och dess lokalavdelningar, där wikipedianer träffas utanför de digitala nätverken.

I kapitel sex till nio granskas hur olika motiv och upplevelser av att delta i den jämlika produktionen inom allmänningen Wikipedia, möter varandra i det empiriska materialet. Motiv och upplevelser antas ha en nära relation till uppfattningen av aktiviteternas karaktär, vilken kommer att granskas närmare.

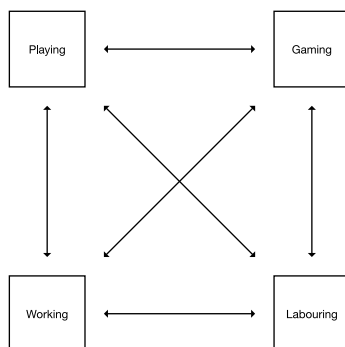
Uppfattningen av aktiviteternas karaktär analyseras och kategoriseras med hjälp av de fyra kategorier – lek, tävling, tillverkning och lönarbete – som har beskrivits och definierats i föregående kapitel.⁷⁴ Dessa kategorier bildar

fyra olika fält, strukturerade horisontellt mellan positionerna *kvalitativt* och *kvantitativt* och vertikalt mellan *aktiviteten i fokus* och *resultatet i fokus* (se modell s. 189).

Uppmärksamhet kommer att riktas mot att identifiera och positionera *manifesta* och *latenta* uttryck för dessa kategorier, eller sammanblandningar av dem. Vikten av synergier och konflikter mellan olika aktiviteter eller uppfattningar av olika aktiviteter, som positionerar sig olika inom fältstrukturen men samexisterar inom den jämlika produktionen, betonas.

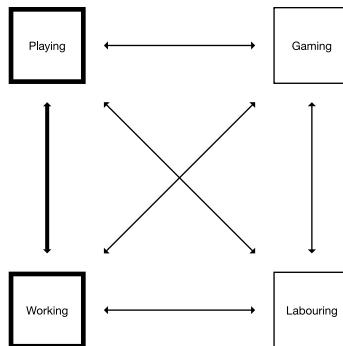
Den logiska strukturen i fältmodellen kan beskrivas genom att markera relationerna mellan kategorierna som är sex stycken (Lund 2014, s737). Detta upplägg används för att strukturera den första delen av studien. Upplägget lider av en teoretisk svaghet, som går att acceptera om modellen snarare förstås i heuristiskt syfte för att strukturera analysen, än som en återspeglning av verkligheten. I varje relation mellan två kategorier i fältmodellen ingår en påverkan från de andra kategorierna i fältmodellen. De fyra huvudkategorierna uttömer inte heller påverkansmöjligheterna, utan är ett första försök att teoretiskt analysera och förstå hur wikipedianerna ser på sina aktiviteter. Den jämlika produktionen av Wikipedia är en social totalitet. Med detta sagt ser den strukturerande modellen för kapitlen sex till nio ut på följande vis:

Modell 4.

6

Så kallade vandaler är sällan populära bland wikipedianer som är engagerade i att på frivillig basis, tillsammans med andra, skapa ett uppslagsverk. Det intressanta ur denna avhandlings perspektiv är att båda dessa grupper refererar till glädje, underhållning och lek, när de beskriver sina aktiviteter på Wikipedia. Det handlar om en praktik med fler innebörder än vad som brukar erkännas. Alla dessa innebörder påverkar den jämlika produktionen av Wikipedia.

Administratören Kristin tar ofta hand om vandaler ”och sånt där” och säger sig ha varit utsatt för idioter ”som inte ger sig utan dom har det som en leksak bara”. Hon tror att det handlar om tonåringar som sabbar sidorna, ”små barn” som vill ha uppmärksamheten på sig. För att få det vill de kommunicera

med de andra och etablerade användarna. Oftast sker det på oskyldiga vis med ”störande frågor”. De försöker även störa arbetet genom att kontakta wikipedianer på deras användarsidor och hon menar att det inte blir någon ”lugn eller ro”. Hon tror att de inte förstår att många engagerade i projektet är vuxna och äldre, ”både 50 och 60 år”, som inte är intresserade av deras kontaktförsök och bara blir irriterade. ”[D]et förstår ju inte dom här ungdomarna oftast och dom lägger liksom inte av i tid (skrattar).” (Kristin 2012)

Här finns flera intressanta trådar att nysta i. De som anses förstöra sidor och störa produktionen genom irriterande kommunikation kallas ibland för idioter och ibland för omedvetna tonåringar som vill ha uppmärksamhet. De ser Wikipedia som en leksak., underförstått att Wikipedia inte är någon leksak, utan något viktigare än så. Kristin har lagt ner mycket tid på uppslagsverket, en praktik som har störts av dessa upptågsmakare, vilket har varit jobbigt. Det uttalade betonar den seriösa, målinriktade verksamheten och ger stöd för hennes syn på fri lek som något oansvarigt som hon förknippar med barn och ungdomar. Vuxna deltagare, seriösa och ändamålsinriktade, positionerar hon som tillverkare. Det hela är en intressant synpunkt med tanke på att många wikipedianer antas vara relativt unga.

Kristin uttrycker det som att det inte blir någon lugn och ro, vilket jag tolkar som att idealet är ett metodiskt och genomtänkt framåtskridande utan ovidkommande irritationsmoment. Hon refererar själv till aktiviteten som arbete och lägger lite senare i intervjun till att hon numera känner till hur ”bråkmakarna” betar sig och därför kan stänga av dem snabbt, vilket gör saker och ting lättare (Kristin 2012).⁷⁵ Homo faber möter snarare bråkmakare än homo ludens.

Seriositeten i uttalandet förstärks av att redigerandet ibland är något som måste göras fast det inte är njutbart, fast det inte sker i lugn och ro. Det kan vara rätt tråkigt att vara aktiv i Wikipedia. Kristin nämner speciellt kategoriseringsarbetet i sammanhanget. Kategorisystemet är ”ganska snårigt emellanåt”, vilket kvalificerar det som en aktivitet för en robot. Men hon har ingen aning om hur en sådan skapas. I sammanhanget berättar hon hur fantastisk den bot är som jagar klottrare på den engelska språkversionen (Kristin 2012). En sådan bot skulle hjälpa till att göra det lugnare och rofylldare även på svenska Wikipedia (se kapitel om automatisering längre fram). Kåre är inne på samma spår när han liknar klottersanerarnas uppgift vid att stå inför en sprängd dammlucka och försöka mota bort så mycket felaktigheter som möjligt. Det är jobbigt att stå där: ”det bara flödar över en nya redigeringar hela, hela tiden,

dag som natt, vardag som som helg, och det är nya påhitt hela tiden /.../ förolämpningar, folk som vill testa om det funkar” (Kåre 2012).

En del av de som har hållit på med detta för länge skulle enligt Kåre behöva ta en paus för att hålla passionen uppe. I den passionen för ett bra Wikipedia ligger också ”det här att välkomna folk in åt rätt håll /.../ o de är väldigt lätt att glömma när ett eller liksom en hög procent är dåliga redigeringar”. I den seriösa men utsatta positionen framför dammluckorna lurar en potentiell aggressivitet. Kåre menar att dessa deltagare riskerar att bli cyniska och fientligt inställda till nybörjare istället för tvärtom (Kåre 2012). Klottret nöter ner den positiva kraften bakom engagemanget inom Wikipedia med sina anti(gen)gåvor.

Krister har personligen utvecklat en attityd för att avdramatisera och stå ut med klottret: ”vandaler de, det är liksom /.../ ett naturfenomen, det är ingenting som man har en känsla för, som /.../ personer, det lär man sig snabbt: vandalism finns och det klickar man bort, det är som, som att det regnar, och då tar man ett paraply” (Krister 2012).

Vad säger då homo ludens om det hela? Låt oss titta på vad Peter säger om sina aktiviteter på uppslagsverket.

Den välartade homo ludens

När Peter var konstruktiv i sina redigeringar på Wikipedia ville han helst av allt skriva en hel artikel från början till slut. Han kunde hålla på upp mot en vecka med en artikel. På min fråga varför han gjorde allt detta jobb svarar han det nog var en blandning av att han tyckte det var roligt att skriva, att ämnet intresserade honom, men också att han tillförde en liten och färdig del till den större helheten (Peter 2012). Detta trots att han även roar sig med att plantera fel i uppslagsverket (se nästa avsnitt). På den direkta frågan om han tycker att det han gjorde på Wikipedia ska karakteriseras som lek eller arbete, svarar han, tydligare än någon annan informant, leken:⁷⁶ ”Jag skulle nog se det som lek tror jag faktiskt”, samtidigt är han inte helt säker på om lek är rätt ord, även om det roliga med aktiviteterna var den främsta anledningen till att de utfördes. Arbete skulle han inte kalla det för eftersom han förknippar det ordet med ”någon slags kall eller man är tvungen sådär”. Även ämnet spelar in för hans bedömning. Han påpekar att hans bidrag inte handlade om ”jätte viktig kunskap” och att det nog inte var så många som läste hans artikel, som handlade om en viss ishockeyspelare. Dessa artiklar skrev han helt enkelt för att det var kul att skriva dem. Om han istället hade skrivit om något politiskt parti, redigerat andras texter eller kontrollerat dem, då hade det varit mer som ett

arbete (Peter 2012). Denna position framstår som en form av lektillverkning, bland föreställningarna om en konstruktiv lek är detta den som mest drar åt den renodlade leken. Peter placerar termen arbete som antingen motiverat av ett kall, vilket ligger nära det konkreta arbetets potentiella yrkesstolthet, eller fokuserat på livsnödvändig försörjning, vilket inom kapitalismen tillgodoses genom det abstrakta arbetet. Det var och är inte aktuellt för Peter att försörja sig på sina aktiviteter inom Wikipedia, vilket gör det rimligt att anta att Peter här mer förhåller sig till arbete som en form av seriös tillverkning.

Betoningen på skrivglädjen återkommer i olika konstellationer under intervjun med Peter. I svaret på den inledande frågan om varför han började engagera sig i redigeringen på Wikipedia kopplas skrivglädjen och möjligheten att skriva om sitt ämnesintresse ihop med möjligheten att nå ut med texten genom att publicera texten på en "ganska stor hemsida": "det är ju ganska roligt liksom för för det blir en väldigt /.../ spridning /.../ förmodligen en del människor som /.../ läser texten liksom /.../ ja (fnissar) och använder det som en, som en källa" (Peter 2012).

Vikten av att nå ut handlade emellertid inte om en önskan till kommunikation eller om deltagande i ett socialt sammanhang. Peter säger sig inte ha några direkta förväntningar på hur andra wikipedianer ska reagera när han skrivit en längre text. Han är inte inställd på att det handlar om en kollektiv och gemensam process där alla kan skriva. Han är mer inne på att det är roligt för honom själv att göra det. När han var på Wikipedia tyckte han inte om när andra kom och ändrade i hans artiklar, istället ville han känna att en artikel var hans eget verk (Peter 2012):

[V]ad jag förstår så är ju Wikipedia lite grand av en rörelse också /.../ alltså det finns ju någon slags, att man ska, ja men ett, ett demokratiskt uppslagsverk där alla får skriva typ /.../ jag, har liksom inte riktigt vart så himla intresserad av det, det är väl en bra tanke" (Peter 2012).

Han eftersträvade synlighet och socialt erkännande för det "skrivarintresse" som han har. Det kollektiva skrivandet var inte så viktigt. Idag bloggar Peter hellre (Peter 2012), vilket inte kommer som en överraskning.

Denna skrivarglädje lutar mer åt leken, det underhållande och lustfyllda, än åt en vilja att bidra till ett skapande av ett bruksvärde. Det senare finns där ibland, som när det gällde hans artiklar om nordamerikansk ishockey, men i mindre grad än hos de andra informanterna. Peters placering mellan leken och

tillverkningen, med en starkare dragning mot den förra, bidrar till att identifiera dynamiken mellan de två kategorierna. Å ena sidan ville han skriva hela historien om han skrev något, trots att det kanske bara var vissa delar av den, som verkligen intresserade honom på ett mer lustfyllt sätt. Ämnet var viktigt i sig och behandlades seriöst. Å andra sidan betonar han vid ett annat tillfälle att det var de lustfyllda detaljerna som motiverade honom till att ”tröska” igenom hela historien (Peter 2012).

Skrivglädjen är emellertid det som Peter betonar som det främsta motivet och det framstår också som nyckeln till att förstå hans felplanteringar inom uppslagsverket, men då antar skrivglädjen en mer destruktiv roll för bruksvärdet. Den vanartige homo ludens Peter finner inte glädjen i att skriva faktabaserade artiklar, utan i att driva med denna tro på fakta som kommer från en icke trovärdig källa. Peter är inte ensam om sitt tilltag att både bidra konstruktivt och destruktivt i projektet. Krister berättar att en av de mest aktiva på svenskspråkiga Wikipedia genom tiderna sysslade med samma sak. Den enda förklaringen Krister kommer på för beteendet är ett ”knepigst sinne för humor”. Inställningen kan skifta med ämnet och vad personen i fråga tycker om det. Krister menar att ”det går att tycka illa om ganska mycket”, platser, personer, ideologier och olika slags verk (Krister 2012).

Den vanartige homo ludens

Peter beskriver ett flertal tillfällen, som alltid har varit åtskilda från hans konstruktiva bidrag, då han har planterat fel i olika artiklar på Wikipedia (Peter 2012). Dessa redigeringar kan delas in i två kategorier. Den första bygger på ren och skär skrivglädje, med glimten i ögat, den andra är mer tävlingsinriktad.

I den första kategorin ligger betoningen på skrivandet, snarare än att komma undan med skämtet. Ett flertal gånger skriver Peter direkt i huvudartikeln, snarare än i dess paratexter (Genette 1997) och med en förvisso redovisande men ändå rätt utbroderande stil. En artikel som informanten skrev mest för att det, enligt egen utsago, var roligt, var artikeln om Harry Boy, den tecknade reklamhästen. ”[J]ag skrev en hel artikel om den här hästen /.../ som dom har i reklamen /.../ och skrev något jättekonstigt om det också.” (Peter 2012) Den sjätte januari 2008 gick det att läsa följande av användare 80.216.220.3 i svenskspråkiga Wikipedia:

”Harry Boy” är en animerad häst som förekommer i marknadsföringen för V75. Hästen har analyserats av många som ett populärkulturellt fenomen, bland annat i olika travma-

gasin - och som symbol för västvärldens dekadens, kapitalism (alt girighet), individualism och osedlighet har den ofta förekommit i olika pastischer. ”Harry Boy” skapades som en maskot för trav, och har sedan dess hängt kvar (Wikipedia-bidragsgivare 080106).

Texten har en neutralt, redovisande ton, med ett seriöst språk, förutom möjligtvis avslutningen, som ramar in det mer ordrika och utbroderade skämtet att den animerade hästen skulle vara ett populärkulturellt fenomen med många efterföljare i pastischens form. Andra gånger gjorde han skämtsamma instick i redan skrivna artiklar. I artikeln om Robert Wells påstod han att den gamla filmstjärnan Walther Mathau hade uttalat sig om Wells musik, men det försöket till desinformation blev upptäckt (Peter 2012). Ett liknande försök genomfördes i artikeln om Dressman:

Dressmann är legendariska för sina speciella reklamfilmer. Dessa består ofta av att ett antal (ofta tre) attraktiva män gör utför en aktivitet - exempelvis går, springer, eller kastar snöboll och skrattar - i slow motion. Dessa män är då inklädda dressmanns senaste kollektion, eller kläder som de just då säljs tre för två. Musiken är en viktig beståndsdel; cool, elegant, hypnotiskt ackompanjerande dressmannens synkade rörelser. Ett exempel är Bryan Ferrys ”Don’t stop the dance”, som varit soundtrack till senare tids dressmannreklamfilmer (Wikipedia-bidragsgivare 080108).

Den första ändringen i detta bidrag genomfördes fyra minuter senare när ordet ’legendariska’ ändrades till ’välkända’. Därefter tog det ytterligare en minut innan användare Thuresson raderade inlägget som trivialt (Wikipedia-bidragsgivare 080108; Wikipedia-bidragsgivare 080108). Inte för dess stil eller för att det var fel i sak. Här använder sig homo ludens, i Peters gestalt, av homo fabers produktiva skapande som en resurs och arena för sin verksamhet. Det råder en klar konflikt mellan de två.

Den andra kategorin, som har mer av tävling över sig, tas upp i kapitlet rörande relationen mellan homo contendens och homo faber. Skrivglädjen var emellertid närvarande även här. För att undgå upptäckt koncentrerade han sina felplaceringar på kända personers bibliografer. Henning Mankel skrev *Sion vises samurajer* (1977), Vilgot Sjöman *Jag och Holger Meins* (1957) och Fredrik Reinfeldt den erotiska novellsamlingen *Glänsande pistill* (Peter 2012). Humorn och det oansvariga skämtlynnat drabbar enbart framgångsrika, vita män. Föremålen för humorn är en homogen och privilegierad grupp av auktoriteter som detroniseras. Det upphöjda profaniseras på samma vis

som under de karnevaler under medeltiden och renässansen som Michail Bachtin beskriver i *Rabelais och skrattets historia*. Tilläggen till bibliografierna är alla rätt fyndiga och bygger på den kontrastverkan som de iscensätter visavi den drabbade huvudpersonen. Wikipedias positivistiska ideal på epistemologins område, som egentligen delas av informanten, verkar tillsammans med relevanskriterier – som i fallet med Harry Boy – inbjuda till detta skämtlynne.

Alla informanter inom projektets kärna, har på olika vis, under specifika perioder av sitt engagemang, identifierat sig med en konstruktiv lek, snarare än Peters för uppslagsverket destruktiva lek.⁷⁷ Den bild som Peter ger av sina aktiviteter på Wikipedia skiljer sig från den bild som kärndeltagarna ger av den för bruksvärdet destruktiva leken, och vad som driver de så kallade vandalerna. Kristin menar att det är tillfället som gör tjuven, samtidigt som hon inser att det nog, tyvärr, är roligt dessutom. Den öppna redigeringsprocessen leder till tankar som att ”ah kan man redigera vad man vill, kan man göra vad man vill?”, vilket överväldigar de unga vandalerna som inte kan behärska sig, särskilt som de verkar anonymt: ”det blir så lätt att göra så mycket saker” för de som är ”lite saboterande av sig” (Kristin 2012). Hon pendlar mellan att se till skämtlynnat och förstörelseakten.

Olika konstruktiva varianter av homo ludens

Kärndeltagarnas konstruktiva lek har kontaktytor till vandalernas aktiviteter. Krister ser klottersaneringen, vilken grundar sig på gemensamma regler, som ett avkopplande tidsfördriv, inte som en inre tävling, utan snarare ”avslappnande” som att ”slötitta” på TV. ”[J]ag har ingen TV, så att när andra sätter sig ner och tittar på en dålig såpa eller något hjärndött program sådär, så sätter jag mig ner och börjar scrolla senaste ändringar eller korrekturläser Wikipedia.” Aktiviteten kräver inte mycket eftertanke och fungerar lugnande på honom. Samtidigt är klottersanering ”jätteviktigt” och wikipedianerna skulle aldrig ha klarat sitt uppdrag utan fokuserade klottersanerare (Krister 2012).

Det finns lågmälda lekmoment i Kristers syn på klottersaneringen. Det är någonting han roar sig med för att få tiden att gå eller bara för att koppla av. Klottersaneringens regler är emellertid mer tröga till karaktären än inom den renodlade leken, och hela processen sker med syftet att skydda nyttan av ett bruksvärde. Möjligen kan inställningen karakteriseras som lektillverkning. Han tror däremot att klottersanering kan uppfattas annorlunda av andra deltagare.

Kristin menar att vandalernas skämtlynne beror på deras mognadsnivå. Själv drivs hon av en annan "rolighet". Hon tycker att det är roligt att se ett resultat av det hon gör, av att bygga, skriva och utveckla artiklarna. Hon jämför känslan med hur hon tror det känns att skriva en bok eller att bli färdig med något som publiceras. Responsen efter publiceringen överväldigade henne till en början, men kändes också "jättekul". Men även om responsen är mycket viktig, vilket påminner om tävlingen med sin publik, och bidrog till att hon blev aktiv inom Wikipedia, återkommer hon flera gånger till känslan av tillfredsställelse i att bli färdig med artiklar, och hela ämnen, inom uppslagsverket (Kristin 2012).

De två huvudkategorierna av lek inom Wikipedia: den konstruktiva och den destruktiva visavi bruksvärdet, kan på olika vis delas upp i underkategorier. Paul berättar om en konstruktiv lek som drar åt det torrt skämtsamma hållet som när formen kontrasterar mot innehållet. Humor på Wikipedia kan handla om "seriösa artiklar om ämnen som kanske är mer oseriösa". Den neutrala och seriösa "wikipedia-tonen" blir rätt rolig enligt honom när det handlar om absurda ämnen: "det är ju, kan ju vara ganska stark form av humor" (Paul 2012). På frågan om det kan vara skoj att även skriva in roliga referenser eller vanvördiga påståenden i artiklar om seriösa ämnen, blir svaret att det också kan vara roligt. Artikeln förstörs bara om påståendet eller referensen är falsk. Följdfrågan om det är negativt om dessa roliga och vanvördiga instick är helt grundlösa får som svar att de förmodligen är det, men att det "kan vara kul ibland också". Paul betonar emellertid att humor kan röra mer subtila saker som ingående förklarar exempelvis användningen av olika klamrar och parenteser eller använder sig av underhållande formuleringar eller humoristiska exempel inom matematiken (Paul 2012).

Bruksvärdet tar inte skada av lite humor tycks Paul mena. Paul, från periferin, är den enda av informanterna som dessutom erkänner att placeringen av direkta fel i uppslagsverket kan vara "kul ibland". Men i huvudsak handlar det inte om att placera fel utan om att tillåta humor i redigeringsarbetet. Förhållningssättet lyser, förutom detta exempel, med sin frånvaro i det övriga materialet, men är ett tydligt exempel på en position som aktivt placeras sig nära leken (och "ibland också" tar steget över till den) trots att det även handlar om konkret arbete. Den konstruktiva lekens skrivglädje kan alltså även ta sig mer absurda uttrycksformer med glimten i ögat. Var gränsen går mellan den konstruktiva och destruktiva leken är här inte helt enkelt att avgöra.

Den för bruksvärdet destruktiva leken sker, får en anta, främst utifrån den jämlika produktionens utsida, eller som i Peters fall från dess periferi. Kristin

påpekar att de oinloggade intar en särställning bland de olika typer av deltagare som Wikipedia samlar. De kan vara både seriösa deltagare och sådana som är inriktade på att klottra (Kristin 2012). En karakteristik vars dubbelhet Peter förkroppsligar. Vidare finns även de deltagare som ovetandes och i god tro bidrar med fel (Krister 2012).

Den konstruktiva leken, den skrivglädje som Peter ägnade sig åt, finns både i periferin och bland den jämlika produktionens kärnmedlemmar. Den konstruktiva leken kan både vara inriktade på personliga mål och kollektiva, som utvecklandet av Wikipedia, eller kombinationer av de två. Ett förhållningssätt som ligger nära det individuella och en förmodat mer lustfylld inställning till redigerandet och deltagandet i Wikipedia, finns hos de deltagare som aktivt väljer bort en klottersanering som upplevs ansträngande, för att fokusera på att utveckla de ”guldkorn” som andra deltagare bidrar med till uppslagsverket (Kåre 2012).

När det gäller deltagarna i projektets kärna är det emellertid vanligare att det handlar om något annat än att göra något för dess egen skull, komponenten lustfylld lek finns där förvisso, men i mindre grad. Kåre menar att vissa av de deltagare som engagerar sig i klottersanering riskerar att med tiden bli utbrända och cyniska genom allt negativt motande, på det positiva bekostnad (Kåre 2012). Alla informanter som tillhör kärnan av projektet har med tiden och genom sitt fortsatta engagemang över tid, kommit att ta ett allt större ansvar för klottersanering och andra mindre glamorösa arbetsuppgifter även om Krister berättar att han redan från början var fokuserad på ”språkmisstag”. Utvecklingen verkar delvis höra samman med en fördjupad identifikation med projektet, en mer grundad övertygelse om dess nytta, och insikter i tankarna bakom projektet (Krister 2012; Karl 2012; Kristin 2012; Kåre 2012).

Den personliga utvecklingsgången

Kristins påpekande om att det är tillfället som gör tjuven går att travestera när det gäller hennes egen utvecklingsgång inom Wikipedia. Det var tillfället att fylla kunskapsluckor inom ämnen som hon gillade, som motiverade hennes egna, första redigeringar: ”varför ska jag inte börja skriva för det fattas ju en massa saker här /.../ om det jag gillar’ /.../ så det var så det börja” (Kristin 2012). Till en början skrev hon ”jättemycket” om trollsländor och sådana arter i Sverige. När hon var färdig med ”alla dom” kände hon en stor tillfredsställelse i att det fanns artiklar om alla arter i Sverige: ”då var det ju många som sa det också att det var ju väldigt bra kompletterat så”. Det att hon ”komplemente-

rade upp” uppslagsverket är en av de saker som hon känner sig mest stolt över: ”det är inte fullständiga artiklar /.../ men dom är hyfsat bra allihopa tycker jag” (Kristin 2012).

Hon inspireras och känner sig självförverkligad när hon har skapat ett bruksvärde som är en fullödig del av det ännu större bruksvärdet, uppslagsverket. Att skriva en artikel fullödigt motsvaras på en högre nivå av att komplettera ett helt ämnesområde eller nisch. Idealet verkar vara att man har kompletterat bra, snarare än att skribenten är ett skapande geni. Författarrollen framstår som förändrad jämfört med det romantiska ideal som upphovsrätten bygger på. Stoltheten infinner sig även när artiklarna är hyfsat bra.

Kristin är tydlig med att det fortfarande är skapandet och utvecklandet av artiklar som är det roliga för henne. Framförallt skapandet av nya artiklar från ”scratch”. Hon gillar känslan av att publicera något nytt eftersom ”då känner man ju det här mest konkreta att uppslagsverket växer liksom”. Samtidigt nämner hon ordet arbete många gånger under intervjun. På den direkta frågan om vad som är lek och vad som är arbete för henne (begreppet arbete används här i betydelsen tillverkning), skrattar hon och säger att det beror på (Kristin 2012).

[D]et är så klart en lek, man har ju ingen plikt /.../ så allt man gör är ju frivilligt /.../ så på det sättet är ju all tid man lägger ner är ju hobby så så att säga, jag, jag ser det som en hobby /.../ eller intresse som jag håller på med lite på fritiden så där /.../ men samtidigt så känns det ju ibland som ett arbete, det känns ju som ett jobb när man skriver och sådär, då är det klart att det är jobb för att då läser du kanske vilka källor du ska ha /.../ och skriva artiklarna och formatera dem, det är ju en typ av arbete, så ibland känns det nästan som ett arbete (skrattar) /.../ man säger ju att man lägger /.../ ner jobb på det /.../ men obetalt arbete i så fall (Kristin 2012).

Aktiviteterna på Wikipedia har både lek, intressedriven hobby, ansvarsfull tillverkning, och möjligen även en glidning mot abstrakt arbete, som i formuleringen att en lägger ner jobb på det, en formulering som signalerar en viss ansträngning och verkar kräva ett förtydligande i form av att det handlar om obetalt arbete. Men fokus på bruksvärdet väger över i detta fall och präglar de övriga infallsvinklarna på engagemanget i Wikipedia. Leken, det roliga och tillfredsställande, blandar upp den konkreta tillverkningen, så att aktiviteten antar formen av mellankategorin hobby som drivs av intresse, för att ibland glida över i en aktivitet som mer liknar ansvarsfullt och nödvändigt arbete.

I början av sitt engagemang inom Wikipedia var skrivglädjen, ämnesintresset och viljan att fylla ut kunskapsluckor i uppslagsverket, det viktiga, men sedan mognade engagemanget och hon ser det idag som en hobby och ett intresse. Den seriösa karaktären på aktiviteten har blivit viktigare med tiden. Den senare hobbyn framstår som något annat än den kraftiga entusiasmen i samband med de första redigeringarna. Hon tycker fortfarande om att publicera sig, och den snabba responsen, men känsloläget framstår som mer modererat (Kristin 2012). Lektillverkningen drar sig mer mot tillverkningsleken och ämnesintresset har kompletterats med ett förvärvat intresse för Wikipedia som uppslagsverk, vilket hon menar inträffade efter att hon skrivit om allt som hon själv tyckte var kul (Kristin 2012). Begreppet *serious leisure* (Stebbins 1996) passar väl in på hennes senare inställning.

Kristin berättar att hon har blivit mer noga med att ta kameran med sig när hon gör utflykter, eftersom kyrkor eller annat som saknar bilder i uppslagsverket kan komma att passeras. Under semestrarna brukar hon tänka att det inte bara är semesterbilder hon tar utan att det även kan vara för att ladda upp på Wikimedia Commons (Kristin 2012). Wikipedia påverkar en stor del av hennes fritid. Formerna för att delta skiftar lika mycket som motiven i det frivilliga engagemanget, vilket framstår som en av de produktiva fördelarna med den jämlika produktionen, och det finns olika grader av seriositet.

Karl beskriver en liknande, men också annorlunda, personlig utveckling än Kristins. Från början var det gemenskapen och nyfiken experimentlusta som motiverade honom, men med tiden har han börjat syssla allt mer med vad han kallar ”småfix”. Det blir allt mer sällan som han skriver nya artiklar, medan han däremot ofta är inne och putsar och rättar till ”pinsamma fel” och lägger till ”bra källor”. Han har med tiden märkt att det ”finns otroligt mycket att göra som man inte ens behöver vara expert i ämnet på för att bidra”. Det kan handla om att hitta tveksamma påståenden och leta upp källor som får folk att känna ”sig lite tryggare” och inte fastna vid tveksamheter i sin läsning av uppslagsverket (Karl 2012).

Fokus ligger inte främst på individen hos Karl. Det är den sociala gemenskapen, och det socialt skapade bruksvärdet, snarare än uppmärksamheten kring honom som person, som först fångar hans intresse. Den individuella lusten finns där också, och tar sig framför allt till en början uttryck som experimenterande i redigeringen, men ersätts med tiden av nödvändiga och mer oglamörösa bidrag. Identifikationen med Wikipedia som uppslagsverk

fördjupas över tid, tillsammans med insikten om att det finns många mindre arbetsuppgifter som en deltagare kan hjälpa till med.

Även i början när Karl sökte sig till gemenskapen och Wikipedia som en avslappnad arena, där han kunde få utlopp för sin nyfikenhet och experimentlusta, var den övergripande idén om att projektet handlade om att skapa ett uppslagsverk väldigt tydlig och uttalad för honom. Han berättar att han kände sig duktig när han hade bidragit med något. Det kändes som dagens goda gärning, vilket gav en skön känsla. Även om det i början var mest roligt, smög sig känslan om det meningsfulla på med tiden. De senaste åren har detta varit den starkaste känslan, speciellt som han idag vet hur många som använder Wikipedia varje dag. Bruksvärdet och dess användande, projektet snarare än den egna handlingen, är det som engagerar. Idag tycker han att det är ”roligt” att så många använder uppslagsverket (Karl 2012). Lektillverkningen har övergått i tillverkningslek.

Ett tag fokuserade han på skrivandet kring nyheter. Inte för att det var en tävling av något slag, utan för att han då visste att det han skrev gjorde omedelbar nytta för många människor. Det var snarare den omedelbara nyttan, än den omedelbara gemenskapen och responsen på den egna handlingen, som var det viktiga. Oförutsedda saker händer hela tiden, som vulkanutbrottet i Eyjafjallajökull på Island som fick Karl att engagera sig i förbättrandet av vulkanens artikel, eftersom det ”kändes /.../ som att, ’å nu händer det nånting och folk är jätteintresserade av att veta vad det är’” och någon var tvungen att hjälpa dem genom att skriva om det (Karl 2012).

Detta småfix från en erfaren wikipedian liknar det redigeringsmönster som Krister menar präglar de oinloggade wikipedianer som inte har skaffat sig ett användarnamn. Krister hävdar att deras beteende skiljer sig från de som har ett användarnamn (Krister 2012), vilket alltså motsägs av Karls redigeringsmönster. Krister hävdar att oinloggade främst bidrar med faktaändringar, oftast mindre sådana, men inte engagerar sig i diskussioner på bybrunnen eller i omröstningar. En yttre anledning till detta är att okända, med endast ett synligt ip-nummer, möts av misstro av gemenskapen. Dessa deltagares, ”ip-numrens”, fokus på mindre redigeringar i artiklarna och undvikande av diskussioner och omröstningar, beror både på ett bristande intresse och ett aktivt motstånd från gemenskapens sida, mot att låta de som inte visat upp sina intentioner och förmågor påverka de mer avancerade produktionsprocesserna (Krister 2012). Det hela inkluderar både synergier och konflikter mellan homo faber och homo ludens. De oinloggade ses implicit som vandaler av ge-

menskapen, innan de i praktiken har bevisat sig och därefter släpps in i styret av den jämlika produktionen. Konflikten handlar här mindre om medvetna och omedvetna föreställningar som står i konflikt med varandra, än med en övergripande riskbedömning från homo fabers sida.

Krister talar en hel del om sitt engagemang i Wikipedia som arbete. Jag frågar vad han menar med det. Han svarar att det är ett arbete på samma sätt som när han arrangerar litteraturfestivaler. ”Det är ett arbete i betydelsen att nu ska man sätta sig ner och göra det här. Men det är en hobby.” (Krister 2012) På frågan varför det är arbete snarare än lek, svarar han att skillnaden är att en sysslar med någonting som en anser är viktigt och som kommer andra till del. ”Det är inte som när jag går ut och springer för mitt eget höga nöjes skull. Och det är inte ens som när jag skriver en novell”. I skrivandet av novellen infinner sig en sorts lek i arbetet även om den är tänkt att komma andra till del genom att bli publicerad. ”[H]är är det ju ett samarbete med andra där man sitter tillsammans med andra människor för att skapa någonting som väldigt många andra tar del av.” (Krister 2012)

Aktiviteterna på Wikipedia är ingenting som Krister sysslar med för sitt eget höga nöjes skull. Huvudargumentet för att det mer handlar om arbete än lek verkar vara att aktiviteterna ingår i ett samarbete och är till för många människor. Det är en verksamhet med ansvar gentemot andra deltagare och användare av olika kategorier. I ljuset av studiens organiserande begrepp är detta exempel på samhällsnyttig tillverkning.

I början av sitt engagemang inom Wikipedia var det lite annorlunda för honom. Då satt han inte och spanade över sidan för senaste ändringar för att upptäcka försök till klotter, vilket är en aktivitet som han inte förknippar med lekfullheten i att skriva en artikel, bara för att en vill skriva den, utan mer ser som tillverkning.

[L]ekfullheten i att bara skriva en artikel är numera att jag skriver en artikel för att jag tycker om Wikipedia och därmed bidrar det här till mitt nöje genom att jag förbättrar en det som jag arbetar med snarare än jag skriver en artikel roligt för att jag skriver en artikel, det vill säga nöjet har mer kommit att handla om processen än om artikeln (Krister 2012).

Lektillverkningen har blivit till tillverkningslek. Processen ska här förstås som förbättringen av projektet i dess helhet, medan, intressant nog, skrivandet av enskilda artiklar kontrasteras som icke-processer och förtingligas, även om

verbet skriver ändå indikerar processen bakom. Det i sammanhanget viktiga framstår som att artikelskrivandet är roligt i sig, medan roligheten med att se Wikipedia utvecklas ligger på lite mer distans från deltagaren. Den mer övergripande och ändamålsinriktade inställningen, med dragning åt tillverkningen och det ”arbetsamma”, beskrivs hos Krister som det levande, medan det roliga och lekfulla i att bara skriva en artikel för att man vill det, beskrivs i sakliga termer. Den språkliga behandlingen, ordvalet, i uttalandet kontrasterar mot det som framstår som det innehållet i aktiviteterna.

Sammanblandningen mellan tillverkning och lek på de olika nivåerna är så stark, att det framstår som en mindre relevant uppdelning. Tillverkningen av Wikipedia bygger på ett levande engagemang inom ett som det verkar större socialt sammanhang, medan skrivandet av en artikel framstår som en mer isolerad handling, utförd för dess egen skull och med fokus på slutprodukten (som, med risk för att dra analysen för långt, snarare ska vara så perfekt som möjligt, än ingå i en kollektiv förändringsprocess).

Johan Jönsson antyder på ett liknande vis indirekt att lek och tillverkning kan finnas parallellt på olika nivåer av Wikipedias jämlika produktion. Aktiviteterna verkar vara seriösare om de sker på undersidorna, eller ”arbetssidorna” som han kallar dem. Epitetet får dem att framstå som seriösare till sin karaktär än artiklarna, vilka kan vara mer lättsamma att ändra i (Jönsson 2012). Men vid ett annat tillfälle under föreläsningen återkommer han till ordet arbetssida och nu är även artiklarna inräknade i den kategorin för att betona att Wikipedia är en process och inte en produkt: ”Det betyder /.../ när vi lägger upp någonting, så är det inte bara en produkt där folk ska läsa, det är en arbetssida. Vi kan lägga upp någonting och tänka ’jamen det här är halvklart, jag fortsätter imorgon’” (Jönsson 2012). Uppdelningen mellan pågående tillverkning (på arbetssidor) och lättsammare redigeringar av artiklar framstår inte längre som relevant. De senare är också processuella. Å andra sidan beskrivs förändringsarbetet med artiklarna som informellt och lättsamt snarare än allvarligt och seriöst.

En teoretisk uppdelning mellan en mer processinriktad lek och en mer resultatnriktad tillverkning bestrids implicit även av Kåre. Han är den av informanterna som på många sätt är mest positiv till kvalitetssatsningar och ökad professionalism i redigeringen av Wikipedia. Han menar att svaret på frågan om vilket som är viktigast mellan skapelseprocessen av enskilda artiklar (som verkar vara viktigare för nybörjarna) och den övergripande slutprodukten (som allt mer verkar hamna i fokus ju längre engagemanget pågått) finns i

uppslagsverkets namn: ”[D]et heter ju wikipedia, alltså processen och produkten, dom hör tillsammans /.../ jag tror att de är omöjligt att skilja dom åt o fortfarande ha kvar samma sak” (Kåre 2012). Intressant nog tilldelas wikitekniken rollen som process, som skapare, och uppslagsdelen rollen som produkt, en uppdelning som skiljer sig från Kristers uppdelning som förläggs enbart till uppslagsverket (med det övergripande uppslagsverket som en föränderlig process och artiklarna som produkter). Kåre menar att de två föreställningarna balanserar varandra. Han håller med om att projektet pendlar mellan dessa två förhållningssätt under sin tillblivelse och i sina transformationer över tiden (Kåre 2012). Felix Stadler menar att föreställningen om en pendlande rörelse mellan betoningen på process och produkt, som både skapar konflikter och innebär möjligheter, är återkommande i den svenska kulturdebatten (Stadler 2009, s.22–23, 30).

Periferins Paul ser inte heller någon större skillnad mellan lek och tillverkning. Han talar om redigerandet i Wikipedia som något kul, men inte i bemärkelsen ”you tube-kul”. Det är både lärorikt, stimulerande och känslan av att göra något bra och aktivt finns där, till skillnad från att passivt konsumera något. Det är en naturlig företeelse att människor vill vara med och ”förbättra, förädla, göra lite bättre”. Han verkar också ta det som en underhållande utmaning att bli bättre och skarpare i formuleringar som samtidigt ska vara korrekta och neutrala (Paul 2012). Det intressanta här är att han fortlöpande håller till i periferin av projektet. Han sugs inte in i projektet och blir allt mer seriös i sin redigering. Lektillverkningen fortsätter att vara lektillverkning hos Paul. Det visar sig till och med att det handlar om en omvänd utvecklingsgång i hans fall. Han var mer aktiv i början än vad han är nu. I början var han mer ambitiös och seriös. Då var det ”yes, yes, nu jävlar! Nu översätter jag artiklar, startar en /.../ projektsida om foto”, men det hela kom av sig, eller som han säger: ”livet i allmänhet” tog över. Istället aktiveras han löpande av småsaker som han fixar till när han ”känner för det” (Paul 2012).

Den avslutande kommentaren om lusten i ögonblicket implicerar att Wikipedia konkurrerar med andra fritidsintressen. Frågan om konkurrensen kring fritidens timmar tas upp längre fram i framställningen.

Hur dessa utvecklingar över tid hos individen relaterar till projektets utvecklingsgång över tid, och till satsningen på kvalitet som de flesta informanterna omfattar om än i olika omfattning, kommer att återkomma mot slutet av kapitlet. Innan dess ska berättelsen först ta ett steg tillbaka till utgångs-

punkten för detta kapitel och ta ett samlat grep kring hur de informanter, vars utvecklingsgång har gått från lektillverkning till tillverkningslek, förhåller sig till den för bruksvärdet destruktiva leken. Därefter ska den sociala samvaron och bildaktiviteter granskas i relation till kapitlets överordnade tema lek och tillverkning, innan det är dags för att granska synergier och konflikter i relationen mellan skrivglädje och professionalism inom projektet i stort.

Lekfulla antigåvor skadar den sociala tilliten

Kristin menar att hon aldrig har känt att hon har gett mer än hon har fått tillbaka inom själva redigeringen, men att det har hänt att hon har känt sig utnyttjad av enskilda deltagare när hon har försökt att hjälpa dem och det har visat sig att de har varit så kallade troll. Vid ett tillfälle var det en ung kille som ville ha hjälp med allting, fast han egentligen redan visste hur han skulle göra saker. Ibland verkade han försöka bidra seriöst, men så plötslig ”gjorde han nått helt dumt, elakt så där”. Kristin lyckades ta reda på vem det var, bland annat genom filmer uppladdade på You Tube och kontaktade rektorn på ”trollets” skola. Därefter fick hon reaktioner på sin användarsida men kunde resonera med eleven. Hon förklarade att hon inte ville att han skulle hålla på som han gjorde, utan istället skärpa sig eller hålla sig ifrån Wikipedia. Till en början var han lite besvärlig men sedan gav han sig. ”[N]u ser jag honom aldrig mera han var ju inte där för att han ville skriva utan /.../ han var ju där för att han ville bråka.” Kristin betonar att hon gav honom väldigt mycket tid (Kristin 2012).

Effekten av trollets aktiviteter blev här en starkt negativ känsla för Kristin. Händelsen tog energi, snarare än att den gav sådan. Det handlar om en motsatt logik jämfört med den klassiska gävologiken som skapar socialitet. Här handlar det istället om en *antigåva*. Kristin betonar att det sällan är något problem med nya deltagare och att hon numera känner till hur en ”bråkmakare” beter sig och snabbt stänger av dem så att hon slipper bråk. ”I början så lät man ju dom gå mycket längre oftast /.../ och det var ju inte nån mening med, för att dom skärper sig inte (skrattar)” (Kristin 2012). Dessa antigåvor får emellertid vissa etablerade wikipedianer att tappa lusten att delta i den jämlika produktionen av Wikipedia. Många av de som är intresserade av uppslagsverk är också intresserade av struktur och ordning enligt henne. Sådana deltagare hoppar ibland av projektet. ”[D]om har gett upp mot det hära /.../ ja, invällandet så att säga av information som inte är källbelagd eller dåligt formaterad och så vidare.” För dessa deltagare är det ”lite påfrestande” när det ”blir så stökigt emellanåt” och en del drar slutsatsen att det aldrig kommer att

bli någon ordning på projektet. Kristin håller inte med dem, men tycker att det är tråkigt att de slutar. Och att få ordning på Wikipedia kommer att kräva ”mycket, mycket jobb” (Kristin 2012). Kristin utvecklar här en teori om att intresset för det konkreta arbetet med att skapa ett uppslagsverk, inkluderar en känslighet inför den radikala friheten att delta i projektet.

Placeringen av fel i uppslagsverket kan även det förstås som ett utbyte av antigåvor, en form av *inverterat byte* där en part placerar ett fel, och om den mottagande parten hittar felet och varnar samt blockerar den första parten, vars syfte med felplaceringen förstörs och återgäldas med en antigåva. Det inverterade bytet, eller bytet av antigåvor har därmed uppnått en ömsesidighet, genom att två negativa värden har utbytts mellan parterna, som här mer framstår som kontrahenter än kollegor. Det inverterade bytet skapar asocialitet och bryter ner social tillit.

Precis som gåvan måste befinna sig i rörelse (Hyde 2012, s.4), finns även exempel i det empiriska materialet på att antigåvorna kan sätta igång en negativ spiral som liknar bråkets logik. Krister berättar att han som administratör har en skrivskyddad användarsida på Wikipedia:

Det kan ju hända det här att vandalen kommer och vandaliserar ens diskussionsida /.../ om man inte har den spärrad, jag har, i och med att jag sysslar med klottersanering så har jag gjort så att, det är bara administratörer som kan redigera min användarsida, det är en sida som alla andra, men jag har skrivskyddat den, för den utsätts annars för vandalisering (Krister 2012).

Som exempel nämner han att deltagare vars redigeringar han har rullat tillbaka återkommer och tar bort hans användarsida eller skriver något nedlåtande på den. Samtidigt som han skrivskyddar sidan, gör han det mesta för att få det hela att framstå som en bagatell. Det är ingenting viktigt utan det är bara att ”klicka bort, blockera, glöm bort” utan att ägna mer tid än så på det (Krister 2012).

För Krister är det på ett latent plan viktigt att försöka undvika och stoppa den för honom själv och Wikipedia negativa spiral av handlingar som är skadliga för produktionen, och som leder till pågående konflikter. Det som är en lek för den så kallade vandalen är det inte för wikipedianen (utom möjligen som en form av slötittande på TV som Krister berättat om innan). Det inverterade bytet av antigåvor är en spegelbild av den kollektiva och sociala logiken som genererar social tillit inom gåvoekonomin, snarare än förstör den.

Gåvans karaktär innefattar i Wikipedias fall syftet med redigeringen och dess nyttighet, förutom skapandet av det sociala eller asociala rummet. Till skillnad från Kula-handelns armband och halsband som Malinowski beskrev och analyserade på Trobrianderna, fyller gåvan i redigeringens form även en praktisk funktion inom den jämlika produktionen. Gåvan är inte bara ceremoniell och social. Denna dubbelhet komplicerar ömsesidigheten, speciellt när nyttigheten kan bestridas och ses från flera olika perspektiv. Krister berättar att det är lättare att hantera klotter än välmenande, men felaktiga redigeringar.

[D]et är mycket värre med folk som genuint vill göra någonting bra för Wikipedia /.../ "har lagt ner säkert någon timme på att skriva den här texten", och den är helt fel för Wikipedia, passar inte alls in i uppslagsverket och ja, jag kan lika gärna radera den för att även om jag tycker att det är lite trist att göra det, så kommer någon annan att göra det istället, och så ska man skriva /.../ ett snällt meddelande "tack för att du ville lägga ner tid, och jag är jätteledsen", där kan man ju känna för den personen, det tycker jag ju är mer emotionellt än att någon /.../ går in och skriver liksom "kuk kuk kuk" (Krister 2012).

Mottagandet av gåvan, redigeringen, kräver här en social balansgång som är emotionellt krävande och som innebär en viss form av uppoffring vilken jag tolkar som en form av seriöst ansvar för projektet snarare än lek. Från det andra hållet sett kan de som ger mycket av sin tid utan att få sina bidrag accepterade som gåva, tappa sin vilja att delta.

Svårigheten att avgöra vilket syfte som driver en ny deltagare och vad som är välmenande och vad som är illvilliga fel, gör att gåvoekonomin har sina egna potentiella motsättningar som hotar att leda till hack i produktionen, om än inte på ett lika lagbundet vis som kapitalrelationen riskerar att stoppa upp ackumulationsprocessen med sin överproduktion/underkonsumtion.

Social samvaros relation till tillverkning och lek

Social samvaro kan vara till för sin egen lustfyllda skull, men är också en aspekt av (sam)arbetets kollektiva karaktär. Kommunikation mellan människor är ett bredare begrepp och används inom både leken och tillverkningen. Inom samarbetet är individen tvungen att stå för hur hon framstår i mötet med de andra, medan det är mer riskfritt och friare att kommunicera och umgås i leken (Lund 2014).

Karl menar att den sociala samvaron med andra wikipedianer inom redigeringen skapar en positiv känsla. Han känner sig som en jämlike, som en

vanlig människa bland vanliga människor. Samvaron blir en bekräftelse på att det inte bara är han som lägger ner en massa energi på Wikipedia ideellt. Den positiva känslan blir dessutom starkare när han träffar andra wikipedianer i verkliga livet och redigerar tillsammans med dem. Det är roligare än att redigera själv hemma (Karl 2012). Karls förhållningssätt rimmar väl med en fungerande gåvoekonomi där givandet och tagandet, den sociala interaktionen, skapar samhörighet, tillit och glädje.

Det är inte lätt att avgöra hur proportionerna fördelar sig mellan lek och tillverkning i förhållningssättet. För Karl var den livfulla gemenskapen en viktig anledning till att han började aktivera sig i projektet, men även om hans engagemang har blivit seriösare och mer ansvarsfullt med tiden, innebär det inte att gemenskapen har blivit mindre viktig. På den direkta frågan om sättet som Wikipedia produceras på kan verka motiverande svarar han att det inte var så till en början, men att när han började lära känna de andra ”producenterna” online och senare även ”på riktigt”, när de träffas och gör saker tillsammans, har det ”definitivt” blivit en motivationsfaktor för honom. Den sociala interaktionen har blivit ett ”mervärde” (Karl 2012).⁷⁸

Från början verkar det ha varit den utomståendes bild av gemenskapen och det sociala livet i produktion av Wikipedia som lockade, vilket sedan förbyts till en inre motiverande faktor där den sociala samvaron har karaktär av lustfylld extrakrydda. Av detta kan vi förstå att gemenskapen och den sociala samverkan både griper in i det ändamålsinriktade allvaret och bidrar till glädjen i producerandet av uppslagsverket.

Men andra tecken tyder på att pendeln väger över mot tillverkningsleken snarare än lektillverkningen. Krister berättar att ett motiv för honom att vara med i projektet är att folk inom gemenskapen lyssnar på honom, att de vet att det han säger är väl grundat (Krister 2012). Deltagandet i gemenskapen är präglad av dess produktiva syften. Kåre menar vidare att en stor del av idéöverföringen inom Wikipedia, sker *in real life* vid den årliga wikipediakonferensen *Wikimania*. Den globala idéöverföringen sker i ett växelspel mellan stiftelsen och gemenskapen (Kåre 2012). Denna interaktion framstår som mer organiserad och institutionell till sin karaktär, än den interaktion som sker i det digitalt förmedlade utbytet inom och mellan olika språkversioner.

De informanter som själva kallar sig för wikipedianer är överens om att det finns gränser för det socialas vikt inom projektet. Ståndpunkten är inte enbart normativ, utan grundar sig även i projektets nuvarande karaktär. Karl kallar till exempel Wikipedia för webb 1.5 snarare än 2.0 (Karl 2012), vilket Krister

verkar hålla med om när han berättar att många wikipedianer inte har så stor datorvana och inte kan så mycket om internet, webben och programmering. Många av dem är också skeptiska till internetkulturen och digitala källor som inte känns lika seriösa och hållbara som tryckta källor (Krister 2012). Projektet samlar andra deltagare än webb 2.0-miljöerna. Krister går ett steg längre än Karl, som trots allt betonar den sociala interaktionens betydelse (åtminstone för egen del), och hävdar bestämt att Wikipedia primärt sett är ett uppslagsverk och inte ett socialt medium:

Det är ju ofta så här att man får höra vad Wikipedia är: "Wikipedia är en demokrati", äh, Wikipedia är inte en demokrati (härmar), Wikipedia är ett uppslagsverk. Wikipedia är inte ett socialt projekt, Wikipedia är ett uppslagsverk. Sen så har vi inslag av demokratiska processer, för att det är, nu har vi bedömt det som det bästa sättet att arbeta, det har inslag av social kommunikation, därför vi behöver kunna kommunicera kring vårt arbete, men allt det här är bieffekt av att skriva artiklar. Jag håller inte riktigt med om att Wikipedia är ett socialt medium, därför du går inte med i Wikipedia, du skaffar inte användare i Wikipedia bara för att kommunicera. Såvida vi inte, man anser att all text är kommunikation, det är det ju naturligtvis i någon form /.../ men du går inte in på Wikipedia och skriver för att föra en dialog (Krister 2012).

Krister tror inte heller att gemenskapen tillhör de primära anledningarna till varför wikipedianerna engagerar sig i projektet: "Jag tror inte det, jag gjorde definitivt inte det, det var någonting som kom på köpet, och det är ju någonting som ofta dröjer, personer som har skrivit ett tag, som sedan börjar hitta till bybrunnen" (Krister 2012). Resonemanget bekräftar Lave och Wengers teori om "legitimate peripheral participation" där personer över tid lär sig genom att göra och engagerar sig mer och mer i praktikgemenskapen. Motivationer och önskningar utvecklar sig över tiden genom aktiviteten (Lave & Wenger 1991, ss29, 47–50).

Kåre tar ytterligare ett steg och hävdar att viss social samvaro till och med är till skada för projektet, när den inte är direkt kopplad till produktionen, eftersom den då kan fungera störande. Han berättar om förda diskussioner kring chattfunktioner med hjälp av webbkamera, framför allt med syftet att hjälpa nykomlingar, men betonar att det aldrig varit tal om att diskutera saker som ligger utanför Wikipedia på dessa chatter. Vid ett annat tillfälle under intervjun betonar han att det finns en sak som gemenskapen inom Wikipedia alltid har varit överrens med WMF om, nämligen att Wikipedia aldrig ska bli

som Facebook (Kåre 2012). Själv är han emellertid tveksam till en så kategorisk hållning och menar att det ibland är som ett mantra att projektet inte är Facebook. Han menar att det både stämmer och inte stämmer. Dessutom gör Facebook en del bra saker. Till exempel menar han att Wikipedia kommer att ta efter det notifieringssystem som Facebook använder så att deltagarna blir ”pingade” om någon skriver om dem. Det är en sak som wikipedianerna också behöver: ”varför ja, varför /.../ ska man inte veta om när nån skriver om en till exempel?” (Kåre 2012)

Facebook försvaras av Kåre, men utifrån det produktiva samarbetets synvinkel. Det finns en vilja inom Wikipedia att vara seriösa och målinriktade. Socialt umgänge och nätverkande ska inte utgöra den primära anledningen till att man är aktiv på sajten. Hållningen möter genklang även hos Kristin som tycker att det är kul med det sociala på Wikipedia, men att det inte är det viktiga. Samtidigt betonar hon att de organiserade tävlingarna inom redigeringen av Wikipedia bidrar till att stärka sammanhållningen på ett bra vis. Hon tycker att det är kul att känna att det finns fler folk än hon själv på Wikipedia, och som är intresserade av samma saker. Det kan annars bli rätt ensamt i redigerandet, när var och en håller sig till sitt område (Kristin 2012):

många samarbetar inte utan en jobbar lite med det, en jobbar lite med det, det är svårt att få ihop, en del brukar säga så man kan se kommentaren ”att det känns inte som att jag skriver samma uppslagsverk som du gör” (skratt) utan /.../ man jobbar på olika sidor så där (Kristin 2012).

Den sociala samvaron är viktig för produktionen och tillverkningen, som annars hotar att bli allt för isolerad och alierande till karaktären. Detta synsätt på den sociala samvaron bekräftas från ett oväntat håll. Kåre berättar om ett exklusivt sätt att råda bot på den hotande ensamheten inom den jämlika produktionen. Han berättar att det hela tiden har funnits en separat IRC-kanal för de wikipedianer som vill chatta och umgås digitalt med varandra. I denna kanal tas alla möjliga frågor upp; de behöver inte handla om Wikipedia. Men gemenskapen skyltar inte med chattkanalen och han antyder att det krävs lite tekniskt kunnande för att kunna använda sig av den (Kåre 2012). Både en teknisk och social tröskel omgärdar med andra ord den friare och lekfullare kommunikationen och sociala interaktionen. Trots att Kåre vid ett tillfälle under intervjun påpekar att chattfunktioner framför allt är bra för att hjälpa nykomlingar, skyddas denna kanal i praktiken mot just dessa nykomlingar.

Chattkanalen framstår istället som en social säkerhetsventil för erfarna, och, enligt den vanliga utvecklingsgången, alltmer seriösa och ansvarsfullt engagerade deltagare. Dess sociala samvaro framstår som en inre och privilegierad gemenskap inom gemenskapen.

Fotografering som mer lustfyllt, vardagligt och kravlöst

Även det sociala samarbetet kan upplevas som ett seriöst problem. Krister berättar att han ibland, när det har blivit för mycket av det sociala samarbetet (som han ovan beskrev som det levande och viktiga för honom) går ut och fotograferar för Wikipedias räkning, för att sedan ladda upp bilderna på Wikimedia Commons. På så vis bevarar han lusten i sitt engagemang genom att hålla sig undan samarbetet och engagera sig i bildaktiviteterna.

Det är ju omväxlande, det är ju roligt att göra någonting annat. Det är ju någonting som jag gör då och då i korta perioder, när jag går ut, någon dag, och så tar jag massa bilder och sen så laddar jag upp dom här, /.../ medan text det är mer någonting som jag går och petar på i lite mindre utsträckning men dagligen (Krister 2012).

Det som aktiverar Kristers lust att fotografera kan vara att han upptäcker hur lite foto det finns i uppslagsverket eller att det saknas bilder på ställen som ligger i hans geografiska närhet. Bra promenadväder är en annan parameter (Krister 2012). Fotograferandet aktiveras av förhållanden både inom och utom redigeringen av Wikipedia. Det är en syssla som bryter av och verkar omväxlande gentemot den dominerande textredigeringen, men även uppladdningen till Wikimedia Commons databas är en aktivitet som skiljer ut sig genom att inte kräva så mycket samarbete med andra deltagare. Krister använder fotograferandet på samma vis som fritiden används inom kapitalismen för att orka med lönarbetet, men i hans fall handlar det om att åter få lust eller orka med tillverkningen.

För Paul är bilderna nästan det roligaste med Wikipedia eller åtminstone roligare än att leta stavfel. Det handlar ju om hans egna bilder, ofta tagna vid specifika händelser. Han brukar ”plåta en del bilder på konserter” för att sedan ta en del av de bästa bilderna och lägga upp dem på Wikipedia commons:

Och det är väldigt tillfredsställande att se sina egen bild liksom. Jag menar det är en sak med med bara text, jag har översatt en del text från engelska Wikipedia till svenska, men det är inte samma sak /.../ jag har översatt en tio, tjugo andra också, arbetat om texterna,

lagt till och tagit bort och fixat, men bilden den är alltid min liksom, det är bara jag, den finns där, det är lite tufft (Paul 2012).

Bilden verkar ge en tillfredsställelse som är mer personligt riktad för Paul, det handlar om självförverkligande, men också om att statusen den ger är som skicklig fotograf och individ snarare än som skicklig lagspelarare och wikipedian. Denna tillfredsställelse liknar den som Peter saknade hos Wikipedia, vilket fick honom att börja blogga istället. Intressant nog är det inte den individuella fotogljädjen som Peter betonar när vi kommer in på ämnet bilder. Han identifierar sig inte som fotograf och hans relation till bilder på Wikipedia grundar sig inte i att han fotograferar och lägger upp bilderna på Wikimedia Commons bildbank:

Jä texten har jag ju skrivit själv, bilderna är ju andra som har tagit /.../ det är oftast bilder som någon tagit med sin privata kamera då /---/ och det är då ingen jättehög kvalitet, så det är väl mer för att komplettera och göra den mindre tungläst liksom (Peter 2012).

Fokus ligger på det skrivna ordet, men även han berättar att han tyckte det var kul att leta efter bilder till sina artiklar. Det var en ganska enkel process och det var roligt att koppla bilden till det han skrev om, samtidigt som bildtexterna har karaktären av ”bonusinformation” och kan dra åt kuriosahället, vilket kan vara roligt att formulera. De kräver inte samma tyngd och arbetsinsats som själva artikeln. Peter tycker att det känns lite enklare jämfört med de längre artiklarna där det ofta var en viss period eller händelse som intresserade, vilket tvingade honom att ”skriva igenom det som kanske inte var så intressant också /.../ så det blev ju lite mer av ett jobb” (Peter 2012).

Bilderna omgärdas av en lättsammare och mer lustfylld aktivitet, precis som att skriva om det ämne eller den person som verkligen intresserade informanten. Varken bildhanteringen eller det intressanta ämnet som skrivprocessen syftade till att nå fram till, associeras med nödvändig tillverkning av honom. I detta uttalande verkar det intressant nog som att lusten, glädjen och leken är det som stimulerar givandet av mindre roliga men nödvändiga insatser som leder fram till det roliga. Den paratext som bildtexterna utgör blir i sammanhanget intressanta då genren upplevs som friare och inte lika hårt styrd när det gäller kravet på innehåll och utformning. Bilderna bidrar dessutom med lätthet till artiklarna och bildtexterna har potential att ligga nära leken med sin dragning åt det kuriosa. Aktiviteterna kring bilderna har här mycket med lekens lust att göra, även om lättheten också är viktig.

För Karl var fotografering, uppladdning och placering av bilder i uppslagsverket den första aktiviteten han tog sig för, för att bli en del av Wikipedias gemenskap. Placeringen av bilder ledde sedan till att han började skriva i de artiklar där han använt bilderna. Till en början upplevde han det som lättare att bidra med bilder, vilket verkar vara en upplevelse som han delar med Kristin och Kåre, den förre karakteriserar sig själv som en dålig fotograf men bidrar ändå med bilder, och den senare karakteriserar bildhanteringen som en ganska ”enkel sak” (Kåre 2012). Samma kvalitetskrav verkar alltså inte gälla för bilder som för text. Karl var mer tveksam till om han kunde tillföra något med sitt skrivande. En bild däremot var bara en bild, som inte kunde bestridas utan var någonting objektivt. Han håller med om att även bilder kan ha olika kvaliteter men nämner ändå att texter innehåller mer av värderingar i form av värdeord: ”det kändes större att formulera sig i text och få någonting att stå kvar där för det är mer, det kändes som att det är mer eget val i vilket ord jag väljer liksom.” (Karl 2012). Bildens ”faktiskhet” gör det lättare att använda den på ett seriöst sätt som accepteras av gemenskapen. Texten däremot var svårare att formulera så att den fick ”stå kvar” (Karl 2012). Bildhanteringen sänkte tröskeln för deltagandet, men möjligen kan även Karls fotointresse ha bidragit till att han kände sig på säkrare mark med fotograferandet än med skrivandet.

Den vardagliga och kravlösa känslan kring att bilder är något som behövs men att en inte behöver vara så bra på att fotografera, bekräftas möjligen också av den avslappnade attityd med vilken Kristin berättar att fotograferande har tillkommit som ytterligare en aspekt av hennes vardagsliv tack vare Wikipedia. Hon brukar nämligen försöka få med sig kameran nu för tiden när hon ”är ute och åker”, eftersom hon då kanske får syn på någon kyrka eller så som ännu inte är dokumenterad i uppslagsverket. Och på semestern blir det inte bara semesterbilder för deras egen skull utan också sådana som hon tänker ladda upp på Wikimedia Commons (Kristin 2012). Här betonas vardagligheten och nyttan, snarare än lusten, Det handlar inte om någon fotograferingsglädje. Kravlöshet och vardaglig nytta ligger här mer nära varandra än kravlöshet och lek. Aktiviteten är inte heller helt kravlös, det har hänt att hon har velat radera bilder som hon har lagt upp på Wikimedia Commons. Annat var det i början av engagemanget i Wikipedia, då experimenterade hon mer och laddade upp en hel del halvdåliga bilder: ”men så gör man ju när man tycker det är kul i början. Att välja ut bilder från Commons är annars det hon idag tycker är roligt med bildhanteringen. Det är roligare att välja ut de bästa bilderna från Wikimedia Commons, än att lägga till nya bilder (Kristin 2012). Det handlar här om små

nyanser i föreställningarna kring den nödvändiga tillverkningens kravfylldhet eller kravlöshet. Kravlösheten kan fungera som en förutsättning för leken, men behöver inte göra det. Forskning inom Biblioteks och Informationsvetenskap bekräftar vidare att skapandet av bilder, till skillnad från skrivandet, kan fungera mer lustfyllt (Lundh & Alexandersson 2012; Lundh & Limberg 2012).

Mot dessa perspektiv på bildhanteringen, som pendlar mellan lektillverkning och tillverkningsleken, står attityden hos andra deltagare som identifierar sig mer med sina fotografier. Kristin berättar att det framför allt är kring publiceringen av bilder som det dyker upp diskussioner kring upphovsmännens rättigheter att bli omnämnda i samband med sina verk. Vissa fotografer vill ha bildbyline, vilket hon tycker skulle bli en störande detalj (Kristin 2012).

Relationen mellan professionalitet och lekfullhet

Det senaste årtiondet har Wikipedia fokuserat mycket på kvalitetsförbättring. Frågan om hur satsningen på fler regler och hårdare tillämpning påverkar deltagandet inom den jämlika produktionen har funnits med i studien från början. Kan viljan till professionalitet verka hämmande? Idén har uttryckts av bland annat Andrew Lih, författare till *The Wikipedia revolution* (Lih 2009, ss221, 228–32).

Periferins kritik

Paul har sin infallsvinkel på den konstruktiva leken. Han tycker att det har blivit för seriöst på Wikipedia. Det börjar bli för mycket regler kring redigeringen. När vi talar om professionaliseringen av aktiviteterna på Wikipedia och frågan om det är för mycket regler idag ställs, svarar han att det är en ”jäkla härva av regler nu”. Fler regler är inte bra för Wikipedia och de leder inte med nödvändighet till bättre kvalitet. Folk blir snarare rädda för att införa ändringar när det blir fler regler (Paul 2012):

det handlar inte bara om att få få få en så bra fin liksom exakt artikel som möjligt. Det här med kvalitet handlar ju också om utbud. Om färre regler ger fler artiklar så är det, det är bättre med femtusen halvtaskiga artiklar än två hundra superbra (Paul 2012).

Denna inställning utesluter inte en seriös inställning till Wikipedia från hans sida. Han tycker att det är lärorikt och stimulerande att vara med i redigeringen, och det är kul att känna detta, samtidigt som han gör någonting bra och nyttigt, och inte bara konsumerar (Paul 2012). Paul förenar en friare inställning

till redigeringen, samtidigt som han tar sitt engagemang på allvar, vilket är en viktig orsak till att det känns kul att delta. Paul känner för bruksvärdet Wikipedia, men vill också att det ska vara friare i formen. På frågan om det är någon form av lek som han håller på med, skrattar han till, men förhåller sig tveksam. Det är klart det är kul, men lek det vet han inte om han vill kalla det: ”det är inte kul liksom som att titta-på-You tube-kul utan kul ah man /.../ man gör någonting också, inte bara konsumerar” (Paul 2012). Han säger att han inte försöker att skilja så mycket mellan ”lek och allvar” utan att det bara är en ”stor massa” för honom. ”[J]ag gör bara saker. Ibland får jag betalt för det och ibland är det kul och ibland är det inte /.../ Ibland är det kul med jobb och ibland inte kul med jobb, ibland är det kul med lek, ibland är det inte det, ja, du vet” (Paul 2012). Han påpekar vidare att det inte är något nöje att redigera, utan bara en sak som han gör ibland och som känns tillfredsställande (Paul 2012).

”En stor massa” inkluderar lönarbete för Paul, men det tas upp längre fram i relationen till homo economicus. Framför allt är det tillfredsställande att göra något konstruktivt. Konstruktiva saker behöver inte vara roliga för stunden, dessutom verkar det finnas olika grader av ”kul”. Överlag lägger han en viss energi på att sudda ut gränsen mellan lek och tillverkning (och lönarbete), vilket ligger nära inställningen hos *The Californian Ideology*.

Den friare inställningen till redigeringen är typisk för en riktning som manifesterat sig mer tydligt på engelska Wikipedia och vars deltagare brukar kallas *inclusionists*. Paul positionerar sig själv medvetet inom denna kategori av wikipedianer. Han menar att begreppet *notability*, relevanskriteriet *erkänd*, är väldigt grumligt, samtidigt som det rör vid en grundläggande fråga: vad är det som ska vara med i uppslagsverket? Han själv hindras inte från att delta av det pågående kvalitetsarbetet med fokus på erkända källor och relevanta artiklar, men han bedyrar att många tidigare deltagare har tröttnat på Wikipedia tack vare kampanjen (Paul 2012):

Oja, jag har ju läst många artiklar, eller kommentarer, från folk som mer eller mindre blir utbrända eller bara trötta på Wikipedia, som har lagt ner allting, för att dom är, inte orkar kämpa mot idioter som förstör längre /.../ det finns en massa småpåvar som sitter och bestämmer /.../ Wikipedia måste ju vara ett fantastiskt liksom näste för beserwissrar av olika typer. Då kan det väldigt lätt bli, bli konflikter (Paul 2012).

Han säger att han inte är tillräckligt insatt för att bedöma hur allvarligt läget är för Wikipedia, men betonar att det finns väldigt olika åsikter i frågan.

Generellt lyfter han den ojämna kunskapsnivån i olika frågor som ett problem (Paul 2012).

I jämförelse med exempelvis Kristins syn på vandaler, förskjuts här perspektivet mot att det är besserwissriga wikipedianer, troligen administratörer, som lägger sig i redigeringen i ämnen som de inte känner till. Samtidigt är det inte så farligt att han själv övervägt att inte delta. Det kan därför tänkas att Paul till en viss grad förstärker sin ståndpunkt av ideologiska skäl. Konflikten mellan kvalitet i mer ordnade former eller i mer lustfyllda sådana, framträder här ändå i klar dager.

Samma konflikt går delvis igen när det gäller läsarnas, eller användarnas, vikt för Wikipedia. Paul betonar precis som Kristin att uppslagsverket är till för dem, men det leder inte till en lika stark betoning på trovärdigheten som i den senares fall. Paul anser att 99 procent av alla läser Wikipedia bara vill ha informationen, förhoppningsvis så korrekt som möjligt, och att den fungerar för deras syften (Paul 2012). Perspektivet framstår som pragmatiskt.

Samtidigt tycker han att det är viktigare att artikeln, bruksvärdet, är så bra som möjligt, än att så många som möjligt deltar i skapandet av bruksvärdet, vilket också framstår som en potentiellt gemensam grund med Kristin och de andra i kärnan. Men till skillnad från dem betonar han att de två hör ihop, och skriver under på Eric Raymonds devis ”ju flera granskande ögonpar desto bättre”. Måste han välja är däremot produkten viktigast, vilket beror på att antalet som hjälper till med Wikipedia bara är en ”droppe i en ocean av alla besökare som Wikipedia får”. Och det är ”alltid bra med så högkvalitativ informationsmassa som möjligt” (Paul 2012).

Det sista uttalandet är kongenialt med hans dragning åt hackerkulturen och fri programvara. Uppslagsverkets bruksvärde är det viktigaste, ett datorprogram är utan värde om det inte fungerar. Det är viktigt men inte lika viktigt, att många bidrar och att den kollektiva och jämlika arbetsprocessen bidrar till att göra produkten bra (Paul 2012). Men ändå, kommentarerna om den önskvärda produktens karaktär spretar åt olika håll: ibland ska en artikels information *förhoppningsvis* vara så korrekt som möjligt och ibland så högkvalitativ som möjligt.

Per betonar också vikten av många artiklar, som i sig inte behöver vara så långa. Wikipedia ska bara vara början på en informationssökning. Han accepterar att en artikel ska innehålla alla olika perspektiv på en fråga i neutral ton, även om han medger att den objektiva tonen kan kännas hindrande:

Jo det är det ju men men om målet är att få ha en uppslagsverk som är enkelt och lite lättviktigt sådär så, att det är mängden utav, man kan hitta allting, men det är inte fördjupning utan en början och där kan man hitta vidare till fördjupningarna asså så så tycker jag, så kan det va (Per 2012).

Pers vision om Wikipedia avviker, precis som Pauls, från huvudfåran inom det kvalitetsarbete som har genomförts inom Wikipedia de senaste åren. Där Paul tycker att det är bättre med många, halvdåliga artiklar än färre bra, nöjer sig Per med att korta artiklar är bättre än långa artiklar: ”jag tycker det ska vara enkelt, man ska kunna slå upp Andorra och veta hur många som bor där och var det ligger någonstans” (Per 2012). Han betonar också att det inte får bli för seriöst att delta i Wikipedia, men det är inte reglerna som i första hand är problematiska, utan snarare att ordet kvalitet och den praktik som sägs leda till den är kidnappad av akademiker. Det ökade kravet på struktur och fotnoter hindrar hans deltagande:

Ja det finns ju ett mått på vad som är en bra artikel /.../ eller jag vet inte det kanske är bra men att /.../ jag har inte /.../ dom kunskaperna alltså för mig är det bara ett hinder /.../ Jag gick ju den där /.../ wikipedia-utbildningen däruppe vad det nu hette

Mittuniversitetet

Ja, precis /.../ och när det började komma in på olika metoder och skriva artiklar då /.../ så då pallade jag inte med det där (skrattar) utbildningen längre, jag visste inte vad de pratade om, vilka olika metoder man skulle använda för att strukturera upp artiklarna /.../ det var, det kändes ju låst /.../ det hindrade ju /.../ det tar ju, isolerar ju, så att bara är högskolestuderande akademiker som kan skriva då, jag tycker det är bättre att /.../ yrkesmän kanske skriver och, ja säg att det är hantverkare skriver om hur man handlar med obligationer med sitt språk och sen kanske någon annan går in och rättar stavfelen å sätter ihop särskrivningar och så där, men att (skrattar) men att /.../ nån ska kunna berätta om med sina egna ord /.../ men en viss struktur ska de va /.../ och lite rubriker och så, men när det blir /.../ diskussioner om olika strukturer och /.../ konstiga namn som man aldrig hört då blir det hindrande /.../ eller sätt att lägga in, vad hettere källor (Per 2012).

Detta är det tydligaste exemplet i det empiriska materialet på att kvalitetssatsningen kan verka exkluderande. Per deltar i periferin, men han vill också som läsare av uppslagsverket ha ett annat Wikipedia än vad exempelvis Kåre vill. Det önskade bruksvärdet ser olika ut för de två, men bruksvärdet är viktigt

även för Per. När en av hans ändringar får stå kvar känns det bra och som en bekräftelse på att något verkligen stämmer för honom. Att redigeringen godkänns av kollektivet blir något som han kan luta sig emot (Per 2012). Wikipedia fungerar här som ett sätt att orientera sig i verkligheten, genom att testa sina kunskaper och föreställningar i redigeringen av artiklar. Det framstår som att redigeringar kan fylla en närmast existentiellt viktig funktion för honom. Och samtidigt försvinner alltså lusten att bidra, när satsningen på kvalitet blir för stark.

Per är den ende informant som talar om Wikipedia i termer av en global folkrörelse, vilket lägger tonvikten på många deltagare, och för vilken målet är ett uppslagsverk som är enkelt och ”lite lättviktigt”, där det snarare är mängden av ämnen än fördjupningar som eftersträvas. Wikipedianerna och deras samarbete, globalt, framstår till viss del som viktigare än själva uppslagsverket (Per 2012). Han betonar de mellanmänniska och sociala relationerna tillsammans med wikitekniken. Uppslagsverkets karaktär sväller lätt ut och blir för omfattande, vilket han tycker projektet ska akta sig för, eftersom det kan finnas ”en massa olika åsikter”. Till exempel finns det säkert professorer i Turkiet, som hela sitt liv har hört att Kurdistan inte finns: ”dom har ju säkert vetenskapliga bevis på att det inte finns något som heter Kurdistan”, därför går inte artikeln om Kurdistan att skriva i den turkiska versionen av Wikipedia (Per 2012).

Peter, med sina för bruksvärdet både konstruktiva och destruktiva redigeringar, ligger närmare huvudfårans syn på vad allmänheten förväntar sig av Wikipedia. Han har ett kritiskt öga till svenskspråkiga Wikipedia. De gånger han själv har använt uppslagsverket som källa har det varit den engelska språkversionen, eftersom det tydligt märks att det är fler som kontrollerar och kan skriva inom den (Peter 2012): ”det är bra artiklar oftast för att /.../ den har blivit så arbetad med så att säga” (Peter 2012). Det är med större tvekan som informanten har kontakt med den svenskspråkiga delen av allmänningen Wikipedia: ”svenska Wikipedia /.../ använder jag inte som som en trovärdig källa på samma sätt /.../ man ser liksom att artiklar är liksom inte riktigt, dom har inte, dom är inte så genomarbetade om man säger” (Peter 2012).

Svenskspråkiga Wikipedia är knappt trovärdigt, vilket delvis förklarar varför Peter ägnade sig åt att plantera fel i uppslagsverket. Det intressanta här är hur tydligt trovärdigheten kopplas samman med arbete i bemärkelsen tillverkning, begreppet ”genomarbetat” fokuserar på den konkreta arbetsprocessen, som dessutom uppfattas som en kollektiv process där många deltar.

Det verkar som att Peter drar åt samma håll som kärnan, med ett möjligt undantag för synen på antalet deltagare. Peter är emellertid klar över att deltagarna inte kan få redigera som de vill: ”jag kan ju tycka att visst det är bra att det finns ett ställe där alla kan skriva, men om det stället då då blir någon slags /.../ om ingen kan använda det som källa sen /.../ så är det poänglöst (Peter 2012).

Samtidigt delar Peter i praktiken med sin konstruktiva skrivglädje och fyndiga vandalism den inspirerade lättheten som Per och Paul vill att projektet ska präglas av. Patrik tycker vidare att det är svårt att engagera sig allt för mycket i artikeln om det företag som anställer honom. Det handlar om krass företagsinformation. Samtidigt har han gjort några personliga redigeringar inom ett ämne, musik, som intresserar honom (Patrik 2012). I båda fallen spelar lusten en central roll, medan resten av resonemanget sker inom ramen för hans lönarbete.

Den kluvna kärnan

Karl och Kåre skiljer sig åt i betoningen, och har olika infallsvinklar på det kvalitetssäkringsprojekt som har varit aktuellt inom Wikipedia sedan mitten av 00-talet. Kåre hävdar att satsningen på kvalitet snarare hjälper till att rekrytera deltagare, professionella ämnesexperter, även om han medger att en del nykomlingar kan skrämmas bort av den hårdare och mer kravfyllda stämningen (Kåre 2012). Karl betonar att det finns en konservatism inom gemenskapen kring själva bruksvärdet. Wikipedia är ett uppslagsverk och som sådant vilar det mot en lång tradition av kunskap och regler, till vilka Wikipedia har lagt sina egna, vilket gör dem svåra att ändra på. Karl kan tänka sig att den här konservatismen kan skrämma bort en del nya deltagare som inte ”har köpt idén och så där och /.../ eller dom som tror att det går att förändra mycket fort.” Men han betonar också att det är viktigt att folk tycker det är roligt att vara aktiv i Wikipedia, eftersom chanserna då ökar att ”folk hänger kvar” än om någon ”kommer och pekar med hela handen”, eftersom en del av frivilligheten då försvinner. Denna frivillighet, påpekar han, skyddas av riktlinjen att ingen användare har några plikter. I grunden är han emellertid positiv till satsningen på kvalitet och tycker inte att administratörerna har blivit hårdare i sina bedömningar under de år han har varit aktiv. Den stora förändringen när det gäller regleringen av produktionsprocesserna i uppslagsverket skedde tidigare (Karl 2012). Karl rör sig inom kategorin tillverkningslek, medan Kåre ligger närmare tillverkningen.

Krister positionerar sig som Karl mellan Per och Paul i projektets periferi och Kåre i dess kärna, men betonar tydligare att de erfarnas attityd gentemot nybörjare är ett problem. Det är en ambivalent position, även om Krister till en början framstår som relativt entydig i sitt hävdande av att det finns ett negativt samband mellan administratörers nitiska professionalism och mer sporadiska deltagares engagemang i redigeringen. Han håller med om att den frivilliga och oavlönade verksamhet som driver Wikipedia i någon mån måste bygga på lust:

ja absolut, det är ju klart, det är ju helt beroende av att folk, tycker det här är roligt /.../ och jag antar att man helt enkelt vill tro, tror, anser att den goda produkten är en del av nöjet, det vill säga det är roligt att skriva en bra artikel, och man tror att en bra artikel är en artikel som är skriven enligt dom riktlinjerna man har (Krister 2012).

Krister talar om projektet och dess deltagare i tredje person för att förklara hur den potentiella motsättningen mellan seriös tillverkning och lek överbryggas. Själv tycker han att det är klart att ”professionalism och lekfullhet ibland kan vara emot varandra” och exemplifierar med att det kan vara roligt att skriva om ett visst ämne, men att det måste göras på ett specifikt sätt enligt riktlinjerna, för att det ska anses vara en bra artikel av Wikipedias gemenskap. Han antyder att dessa riktlinjer inte behöver stämma överens med det sätt som den tänkta wikipedianen tycker är roligt (Krister 2012). Här skiftar han över till att prata första person pluralis: ”vi har våra riktlinjer för att vi tror att dom leder till bra artiklar, det är roligt att skriva bra artiklar, man känner sig nöjd, man har uppnått någonting /.../ man har skrivit enligt de här kriterierna” (Krister 2012). Han menar att det är fullt möjligt att många, bland annat i periferin, stöts bort av för mycket professionalism. ”[D]et är ju många som stöts bort av det här, att vi raderar för mycket till exempel /.../ man har en idé om uppslagsverket, om du vill se det som professionalism att det ska vara ett rent uppslagsverk”. (Krister 2012) Han tar bland annat upp relevanskriteriet, att wikipedianer raderar redigeringar om lekiset eller fritidsgården från någon som har gått på dem, vilket resulterar i att dessa nykomlingar stöts bort från projektet:

[J]ag har pratat med flera stycken så där, det är en ganska vanlig kommentar, när jag pratar om Wikipedia, dom som själva har /.../ redigera, att ”jag skrev det här och sen så plockades det bort och ja Wikipedia ja, raderar ju bara hela tiden”. Absolut det är klart det stöter bort folk (Krister 2012).

Den professionalism som han själv står bakom och vars tillämpning han kan finna rogivande och avkopplande när det gäller klottersanering, stöter här bort presumtiva deltagare. Denna position liknar Karls och en konfliktlinje identifieras inom gemenskapen, men är inte i grunden oroande för dem. Konflikterna handlar om projektets identitet och de som inte gillar arbets sättet, och att det tar tid, om det ens är möjligt, att ändra på arbetsprocesserna, får helt enkelt välja något annat projekt att vara aktivt i. Wikipedia, åtminstone när det kommer till produktionssidan eftersträvar inte att samla alla medborgare i ett samhälle, utan endast de som ställer upp på projektet, som det har utvecklats hittills. De mest allvarliga konflikterna placeras på detta vis utanför allmänningen av Krister, medan det samtidigt verkar finnas en form av lust i att ha producerat en bra artikel enligt konstens alla regler. Aktivitetens fokus på slutprodukten och andras värdering och acceptans, tillsammans med det lustbetonade följandet av reglerna, kan betecknas som tillverkningslek.

Johan Jönsson lutar också åt att det finns en konservatism i Wikipedias kring de regler som har satt sig och han talar i sitt föredrag om att Wikipedias gemenskap fungerar som en informell redaktion:

Och vi vet ju vad vi vill uppnå. Om man inte själv har arbetat med det här, så är det lite som att kasta sig in och skriva för en tidning utan att ha läst hur tidningen skriver sina saker. Eller som om studenter skulle skriva någonting utan att ha läst riktlinjerna för hur dom skulle skriva, vilket naturligtvis aldrig har hänt. Och det blir ofta fel (Jönsson 2012).

Samtidigt som det ofta blir fel, beskrivs situationen indirekt, med hjälp av ironi, som naturlig och självklar, det kommer alltid att finnas deltagare som inte har satt sig in i formerna innan de börjar redigera. Trots detta innehåller detta uttalande inte någon kritik mot kvalitetssatsningen. Kulturer kommer alltid att "sätta sig", istället läggs en del av skulden på de nya deltagare som lite får acceptera att de mer erfarna bestämmer, om de inte kan uttrycka sig i enlighet med konventionerna. Detta trots att det inte finns några som helst formella krav och att det är svårt att "omedelbart greppa" Wikipedia. "Det här är ju inte problematiskt, egentligen, dom som kan ämnet bestämmer det, det är ju så det borde vara. Problemet är när man hela tiden vill ha nya personer som sedan krockar med redigeringskulturen." (Jönsson 2012)

Här antyds att det finns lite grus i maskineriet. Det visar sig att också Krister anser att problemet med nya deltagare som krockar med redigeringskulturen är ett av Wikipedias största och återkommande problem (Krister

2012). Frågan splittrar gruppen av informanter från kärnan. Men mer om det om en liten stund.

Kristin däremot positionerar sig närmare Kåre än Karl, Krister och Johan. Hon betonar publikens och läsarnas vikt för Wikipedia som projekt, och argumenterar utifrån det, till skillnad från Paul, att satsningen på kvalitet är överordnad andra hänsyn, även om den höjer tröskeln för att delta: ”ja den här som känner att ’ja ja jag kan lite om det där o kan skriva det’. Dom vågar kanske inte skriva i samma utsträckning längre” (Kristin 2012). Samtidigt är det viktigare för henne att uppslagsverket blir mer använt, vilket hon menar blir det troliga resultatet om folk litar mer på det. Den första fasen i projektet Wikipedia handlade om att skapa så många ingångar som möjligt, vilket drog till sig ”så mycket folk som möjligt”, men den fasen är över nu. Detta bekräftas av utvecklingen med färre och färre nya artiklar, men med bättre och bättre artikeldjup. Kristin tycker att det är en bra utveckling, för även om det kan leda till att färre nya deltagare rekryteras, tror hon också att graden av människor som hoppar av projektet minskar (Kristin 2012). Den konflikt som Krister antyder ovan mildras med ett sådant resonemang, och sammantaget positionerar hon sig nära Kåre i frågan.

Kristin delar uppfattningen att regelverket har vuxit mycket med tiden men hävdar ändå att den svenska språkversionen ligger långt efter engelska Wikipedia. Hon försvarar tillkomsten av nya regler som uppkommer efter hand när problem upptäcks och måste åtgärdas. Hon påpekar att det finns möjlighet att ändra i reglerna med hjälp av diskussionssidorna, som alltid är öppna för alla att delta i för att försöka vinna en majoritet för sin sak (Kristin 2012). Kristin har en större tilltro till reglernas flexibilitet och elasticitet än Karl och Krister, som båda delar uppfattningen att förändringar av reglerna tar tid och kräver ett långsiktigt opinionsarbete för att lyckas.

Hennes syn på att reglerna går att förändra kompletteras av att hon anser att administratören, det seriösa beskyddare på Wikipedia, ska agera praktiskt och kontinuerligt för att det behövs, och att inträdeskraven för att bli administratör ska vara låga (Kristin 2012). En skenbar motsättning kan här märkas mellan en betoning på ett upprätthållande av regler som ska vara konstant, samtidigt som förändringar av reglerna är möjliga med kort varsel. I linje med hennes elastiska syn på reglerna lyfter hon fram det årliga omvalet av administratörerna, som något positivt. Svenskspråkiga Wikipedia har aldrig råkat ut för några maktgalna administratörer enligt henne, ”som har raderat artiklar i flera hundra”, utan att ha ett kollektivt beslut i ryggen (Kristin 2012).

För att sammanfatta vill Kristin se många administratörer, brett utvalda, som är aktiva; bredd snarare än upphöjd elitism, där det senare dessutom motverkas av de årliga omvalen, samt att det inte är så mycket prestige inbegripet i administratörskapet i svenskspråkiga Wikipedia. Det handlar hos Kristin om ett seriöst, men inkluderande, tillverkningsperspektiv. Kvalitetssatsningens utveckling mot elitism och maktfullkomliga administratörer (som skrämmer bort nykomlingar) kan hållas i schack.

Hon är dessutom den enda av informanterna som nämner Wikipedias grundpelare om att vara djärv och gå emot reglerna, om detta gynnar uppslagsverket. Denna lätt anarkistiska regel som har en potential att åtminstone sporadiskt kortsluta det övriga regelsystemet, lite på samma vis som principen om copyleft kortsluter upphovsrätten med dess egen logik, framstår som ett närmast institutionaliserat försvar för en viss spontanitet och lustfylld lek, även om principen kopplas till ändamålet om ett förbättrat bruksvärde. Men samtidigt framstår detta försvar för leken som relativt svagt. Kristin påpekar att principen mest används för att sätta en grundton inom allmänningen och för att erbjuda ett motargument mot alltför nitiska och regelstyrda wikipedianer: ”Det är rätt sällan man kan tillämpa den men de är liksom vår profil” (Kristin 2012). Samtidigt påpekar hon att även om tröskeln för att välja in administratörer är lägre i svenska Wikipedia än i andra språkversioner, utsätts dessa för omval, vilket minskar farorna med satsningen på kvalitet (Kristin 2012).

De regler som Kristin är positiv till har som sitt syfte att lösa problem, innan de hinner utveckla sig till konflikter inom den jämlika produktionen, men i sitt eget redigerande undviker informanten helst de ämnen som rymmer potentiella konflikter. Hon menar att det hänger kvar från det att hon kom in i redigerandet av Wikipedia som en hobby (Kristin 2012). Uttalandet är intressant då det visar att reglerna och deras tillämpning snarare hjälper till att inkludera snarare än exkludera nya deltagare genom att förebygga konflikter som skulle skrämja bort mer lekfullt motiverade nybörjare.

Vidare antyds en förståelse av hobbies som en lite lättare och lustfylld verksamhet, jämfört med det hon håller på med idag, då hon ingriper i vissa konflikter om de är tillräckligt allvarliga till sin karaktär (Kristin 2012). En hobby är något mer lättsamt för henne än vad det verkar vara för Krister, och lusten, leken eller lättheten kan även yttra sig i en frånvaro av handling. Kristins positiva inställning till regelsystemet, vars föränderliga karaktär, kontinuerliga (och populära) bevakande, lutar åt ett seriöst tillverkningsperspektiv utan elitism.

Bruksvärdet står i centrum med en vilja att göra samarbetet enkelt, men också så lätt som möjligt. Positionen framstår som tillverkningslek eller tillverkning.

Kristin själv påpekar att det inte räcker att bara skriva för att det är roligt, något hon själv praktiserade i början av sitt engagemang inom Wikipedia. Den producerade artikeln ska inte bara vara pålitlig, med korrekta källor, neutral och relevant, utan också pedagogisk, eftersom ett uppslagsverks första uppgift är att tjäna den läsande allmänheten (Kristin 2012). Flera kärnmedlemmar kommer tack vare satsningen på kvalitet att finna engagemanget lustfyllt, känna sig mindre motarbetade och stanna kvar i den jämlika produktionen. Strategin som hon förordar är att försöka behålla deltagare som engagerar sig ”på lång sikt” med hjälp av höjd kvalitet. Annars ”droppar” de av på grund av den bristande ordningen (Kristin 2012).

Intervjuerna ger stöd åt hypotesen att kärnan drar mer åt den seriösa tillverkningen, om än i olika grad, och att periferins deltagare i den jämlika produktionen i högre grad betonar lusten och friheten i redigeringsformen: Per och Paul i en uttalad kritik och Peter enbart (och motsägelsefullt) i praktiken. Kärndeltagarnas lustfyllda arbete kräver mer frånvaro av störande moment, och mer av lugnt framåtskridande än av ojämna, lekfulla infall av inspiration.

Kärnans förståelse av nybörjarnas situation och gemenskapens karaktär

Karl hävdar att det är lättare för nybörjare att bidra med helt nya artiklar, eller i artiklar om perifera ämnen, än i de populära och genomarbetade artiklar som de oftast hamnar på först (Karl 2012). Helt nya artiklar är lättare, som det verkar, för att de kan uppfattas som ett oupptäckt ingenmansland, utan en mängd av konventioner och beslut som satt sina spår på det. Det är mer lekfyllt och mindre kravfyllt att påbörja dessa artiklar än att vidareutveckla en äldre och populär artikel. Han menar att detta är en utbredd inställning hos erfarna wikipedianer kring vad som är den bästa sysslan för nykomlingar. I helt nya artiklar är det också enklare att avgöra om den nya deltagaren menar väl eftersom ”det är svårare göra misstag från scratch om jag säger så” (Karl 2012). Karl menar att nya ämnen är en väg runt projektets konservatism, som kan skrämja bort nybörjare.

Kåre påpekar att det är en stor utmaning över huvud taget att göra sin första redigering för nybörjaren: ”det är en otroligt hög tröskel egentligen”. Trots det är det artikelnamnrymden som lockar nybörjarna, medan det första ”namnrymndsbytet” sker ”ganska sent” (Kåre 2012). Namnrymder kallas de

olika nivåer eller skrivtyper som strukturerar olika typer av redigeringer inom Wikipedia. Förutom artikelnamnrymden, som Kåre kallar för Wikipedias motsvarighet till bibliotekens skönlitterära avdelning, finns andra namnrymder rörande exempelvis övergripande frågor kring Wikipedia. Veteranerna skiljer sig från nybörjarna i att de också är engagerade i andra namnrymder än artikelnamnrymden. Kåre menar att de flesta har gjort ”ett par dussin redigeringar” innan de upptäcker de andra namnrymderna som diskussionerna, projekten och wikipedianamnrymden. Deltagandet fördelar sig över namnrymderna på ett sätt som liknar *den långa svansen*. Det är ett fåtal som går från artikelnamnrymden till diskussionerna, och därifrån till wikipediafrågor: ”av dom tusen som redigerar ofta så kanske de är tre, eller tio /.../ som är inne” på den senare (Kåre 2012).

Engagemanget i den jämlika produktionen av Wikipedia framställs här som en tvåstegsraket. Först är det en mycket stor utmaning att börja redigera i en artikel och för det andra tar det lång tid, om det överhuvudtaget händer, innan deltagarna provar de andra namnrymderna. Den övervägande majoriteten av alla deltagare håller sig till artikelnamnrymden, medan en liten minoritet, även inom kärnan, redigerar i andra namnrymder.

Kåre, som är en av det lilla fåtal som tagit det andra steget, drar inte slutsatsen att det måste göras lättare att ta det första och andra steget, istället ska nya och mer kunniga redigerare rekryteras. Men även Kåre beskriver mötet med gemenskapen som viktigt. Hos honom framstår emellertid gemenskapen mer som en sparringpartner, att mäta sin förmåga emot. Det roliga uppstår för honom när det visar sig att han kan mer än det som redan står i uppslagsverket (Kåre 2012). Självförverkligandet har här mycket av tävling och konkurrens över sig.

Johan Jönsson betonar att wikipedianerna gör sitt bästa för att vara välkomnande, vilket inte behöver stå i motsägelse till Kåres position, vilket däremot hans uttalande om att wikipedianerna är jätteglada för varje ny person som vill delta i projektet, gör. Kåre verkar trots allt gladare för vissa nya deltagare än andra. Målet för Jönsson är att så många som möjligt deltar i redigeringen, trots att många av dessa nya sällan gör mer än tio redigeringar, varav många dessutom är felaktiga, eftersom nybörjaren inte känner till alla sedvänjor och regler som har utvecklats med tiden. Det hela leder till återkommande krockar med redigeringskulturen (Jönsson 2012). Varför famnen hålls öppen trots alla dessa medföljande problem, är en fråga som återkommer och besvaras av Krister längre fram i texten.

Karl menar emellertid att gemenskapen ofta präglas av att det är högt i tak i diskussionerna. Folk kan komma fram med idéer i en tillåtande miljö bland jämlingar, utan allt för mycket hindrande regler. I samband med hans egen debut inom den jämlika produktionen, där själva gemenskapen och nyfikenheten över hur det hela fungerade lockade, hjälpte reglerna honom snarare att få koll på vad som krävdes för att delta och indirekt för att bli en del av gemenskapen. Det som lockade honom med gemenskapen var att den verkade bestå av vanliga människor som han själv och den igenkänningsfaktorn fick honom att våga fråga sig vad han själv kunde bidra med, vilket släppte loss hans experimentlusta (Karl 2012). Reglerna behöver alltså inte fungera som exkluderande trösklar, utan kan även fungera som vägvisare och förmedla en klarhet som hjälper nybörjaren till engagemang. Reglerna tillsammans med en tillåtande och avslappnad gemenskap framställs som att de tillsammans bidrar med en trygghet som gör det lättare att bli aktiv i projektet. Karl beskriver en avancerad balansgång mellan öppenhet inför kreativ lek och trygghetskapande regler (bland annat i form av att chansen att bidragen accepteras av gemenskapen ökar). En idealiserad bild ges av att lekfullhet och professionalism går hand i hand. Karls perspektiv rymmer mer än Kåres en kollektiv inriktning, som är öppen för lekfullhet i utbytet av idéer inom gemenskapen.

Det är svårt att veta hur mycket Karl och Kåre egentligen skiljer sig åt i sina positioner. Det handlar om olika avvägningar gentemot nybörjarna och olika syn på vad som lockar dessa. Framför allt finns en möjlighet att de två helt enkelt talar om olika kategorier av nykomlingar, och att skillnaden består i att Kåre har en mer elitistiskt inriktad rekryteringsvision än Karl. Den senares bredare vision förklarar varför han framstår som mer öppen för att problematisera effekterna av kvalitetssatsningen till skillnad från Kåre. Krister och Kåre står däremot långt ifrån varandra i frågan.

Konflikt i kärnan

Kåre håller inte med Andrew Lih om att kvalitetssatsningen av Wikipedia har försämrat förutsättningarna för deltagandet. Han menar tvärtom att seriositet i redigerandet är viktigt för att rekrytera nya deltagare. Uppslagsverket har haft ett imageproblem som opålitligt och folk har använt det, men utan att lita på det. Detta har varit problematiskt eftersom ”folk börjar inte skriva om dom inte litar på det”. Han hävdar att kvalitetssatsningen inte bara har handlat om att höja trösklarna utan även om att få in folk i projektet (Kåre 2012). Tillsammans med Peter verkar Kåre tycka att den ostrukturerade friheten har

varit problematisk för Wikipedia, eftersom den har lett till att förtroendet för Wikipedia är naggat i kanten, vilket är negativt för nyrekryteringen.

Homo faber distanserar sig här från homo ludens, inspirationen till engagemanget inom Wikipedia härrör mer från det seriösa, ändamålsinriktade skapandet av ett bruksvärde som är samhällsnyttigt. Här föreligger en konflikt mellan det lätta och ungefärliga, ibland lekfulla, skapandet, och det standardiserade och regelstyrda arbetet med att skapa en samhällelig nyttinghet. En konflikt som bekräftas av den enda informant i urvalet som skulle kunna kallas för vandal.

Denna seriositet kopplas till ett argument om att det är ”normala människor” som håller på med Wikipedia och att en inte behöver vara ”nått snille eller så utan /.../ att att vem som helst kan va med o bidra o att vi är väldigt olika” (Kåre 2012). Det seriösa är här allmän norm, utan att det innebär några konflikter. På ett indirekt vis kopplas här leken och det friare samarbetet samman med något onormalt, och som det verkar genialiskt eller snillrikt, som kan skrämja bort den stora massan. Kreativitetens betydelse tonas här ner för att göra deltagandet mer populärt och seriöst, vilket gör det möjligt för fler personer att identifiera sig med projektet. Kvalitetssatsningens högre trösklar går hand i hand med en popularisering av deltagandet.

Förståelsen av kvalitetssatsningen i termer av att ”trösklar höjs” problematiseras även på andra vis av Kåre. Han menar att projektet till en början präglades av en nybyggaranda, men att denna har stagnerat något i och med att uppslagsverket har mognat, pionjärerna hoppat av och satsningen på kvalitet inletts. Samtidigt påverkas bilden av vilka personer i gemenskapen som tillfrågas. Det blir enligt Kåre allt svårare att tala generellt om Wikipedia. Istället för att prata om helheten, kan en fokusera på särskilda områden inom uppslagsverket, eftersom det alltid kommer att finnas både nybyggaranda och byråkrati inom projektet. Ett av hans favoritexempel på nutida nybyggaranda är ett projekt som går ut på att varje socken i Sverige ska få en egen artikel. Idén föddes av en ”äldre herre” och pensionär, Den svenska geografiska indelningen är mycket komplex och att det är mycket energikrävande för Wikipedia att hålla informationen aktuell när kommuner slås samman och alla relaterade artiklar måste skrivas om. Till syvende och sist är det en fråga om seriositet att sköta underhållet av uppslagsverket. Fördelen med socknarna, som wikipedianen kom på, var att det är det system som har varit mest konstant genom åren. Så han bestämde sig för att ta itu med uppgiften, för att vid tiden för intervjun med Kåre bli klar med den sista av över 2400 artiklar. Kåre kommenterar att

den här typen av nybyggeranda fortfarande finns på Wikipedia: ”att folk sätter igång o bara ’nä, nu gör vi om de här systemet’ helt o hållet från början därför att det funkar inte”, och om fem år, spekulerar han, kan det vara dags att ändra sockensystemet igen (Kåre 2012).

Djävheten, som jag ovan förknippat med lust och lekfullt experimenterande, kopplas här, förutom med kreativiteten och initiativkraften, även samman med seriositet och plikttrogenhet. Den lust och lekfullhet som här legerar sig med tillverkningen antar en annan form än den önskan om enkelhet och lätthet som Kristin talar om ovan. Den har karaktären av utmaning och kanske även tävling över sig för den engagerade wikipedianen. Sockensystemets oföränderlighet framstår för Kåre som ett estetiskt och funktionellt ideal, tillsammans med nybyggerandans djävhet. Föreställningarna drar mot någon form av tillverkningslek alternativt tillverkningsstävling (se nästa kapitel).

Kåre, precis som Kristin, talar i detta sammanhang om olika faser i Wikipedias utveckling. Från de första årens ”vilda västern” till dagens begynnande ”rättssamhälle” (Kåre 2012), vilket möjligen svarar något mot Virnos efterlysning av nya politiska regleringssätt (se s. 165). Föreställningar om en utveckling över olika faser blandas alltså med en föreställning om att det hela tiden, och i alla tider, kommer att finnas såväl nybyggeranda som ett rationellt styre. Wikipedia är inte ett helt homogent projekt. För att tala med Fredric Jameson undviker Kåre här ett allt för synkront synsätt på historiska epoker som totala system, där utveckling och förändring förpassas till marginalen (Jameson 1989, s.74–77). Möjligen med den skillnaden att han mer ser det som fluktuationer inom ett relativt oförändrat större system, snarare än tänker sig en progression i utvecklingen.

Frågan är emellertid om inte tröskeln för deltagandet ändå höjs i takt med att uppslagsverket blir allt mer professionellt utvecklat och förgrenat? Vad händer med deltagandet när artikeln om fysik ersätts med mer specifika artiklar om partikel- och kvantfysik, och ytterligare underavdelningar? Förändras inte lekens karaktär av detta? Kåre svarar jakande på den sista frågan, men tror ändå att deltagandet i uppslagsverkets utveckling kommer att bli mer och mer intressant. Förändringen av lekens karaktär verkar inte heller bara innebära att leken antar en mer elitistisk form för en skara av ämnesspecialister. Det är Kåres uppfattning att den närmast oändliga mängden av relevanta ämnen, kommer att hysa i det närmaste lika många experter (Kåre 2012). Överflödet gör att Kåre kan undvika elitism. Chansen ökar med tiden för att någon hittar en artikel om sin uppväxtby eller ”sitt” fotbollslag. Dessutom kan gemenska-

pens överenskommelser, om att exempelvis inte ta in artiklar om högstadie-skolor, med tiden komma att förändras (Kåre 2012).

Det stämmer alltså inte att det i och med projektets utveckling försvinner ämnen att skriva om. Det är snarare en utväg med fler artiklar och detaljerade nischer inom ett ämnesområde som fysiken, än ett problem. Ämnesspecialister höjer inte trösklarna för deltagandet:

ja, alltså det där är inte sant, för att /.../ det är väldigt lätt o hamna i den tankefällan /.../ att det finns färre o färre saker kvar o skriva om /.../ om man istället tänker så här att, i en artikel, om vi säger att en artikel är tusen tecken lång /.../ det, det är, det är verkligen jätte jättelite, då kanske de finns tre länkar i den /.../ säg istället att den, att artikeln är 40.000 tecken lång som är en ganska utförlig artikel så /.../ så kanske det finns istället då ja, säg 500 länkar, jag vet inte om det är mycket eller lite /.../ men strunt samma, säg att det finns 500 länkar, det är oändligt mycket svårare att skriva en artikel om alla dom än det var i den här korta eller hur, det det är så här grundläggande så, har man tre artiklar att skriva så tar det kort tid, har man femhundra artiklar att skriva så tar det lång tid /.../ o sen så tänker man sig /.../ att man klickar på var och en av de här och så ser man att i alla dom här allt längre artiklarna så finns det allt fler länkar /.../ o de här gör att ju fler artiklar man har desto fler länkar finns det som är röda /.../så att det är tvärtom så här

/.../ man skulle kunna säga då /.../ att Wikipedia inte är ett nollsummespel utan det är en expanderande

ja /.../ det är en expanderande bild av verkligheten (Kåre 2012).

Denna expanderande bild av verkligheten kommer med tiden att göra projektet mer och mer intressant för människor eftersom de kan hitta artiklar som direkt berör dem (Kåre 2012). Insikten om kunskapens expanderande karaktär som de franska encyklopedisterna upptäckte under sitt arbete, och som då var problematiskt för Kåre, är idag grunden för projektets vitalitet över tid.⁷⁹ Detta perspektiv på överflödet, grundat i en aktiv wikipedians erfarenheter, strider mot vissa forskningsresultat (Lam & Riedl 2011; Bongwon Suh et al. 2009), men ligger nära Okoli et al.s position (se kapitel tre) (Okoli m.fl. 2012, s88).

Om något är problematiskt, är det snarare när hela artikelområden ses som icke relevanta, alternativt anses svämma över av icke relevant information, och därför lyfts ut ur uppslagsverket. Kåre kan förstå gemenskapens beslut att uppmana Harry Potter-fans att starta en egen wiki i ämnet, eftersom en allt för stor mängd av uppslagsverkets 300.000 artiklar annars skulle komma

att handla om den fiktive hjälten. Samtidigt tycker han att tankesättet är lite skevt, då artiklarna inte kommer i vägen för någon annan artikel, vilket de skulle ha gjort i en fysiskt ta-bar encyklopedi. Problemet som han här i förbifarten identifierar, är att det tar längre tid för folk att bli engagerade om de inte får skriva om det som de vill och har lust till från början (Kåre 2012). Här nyanseras Kåres föreställningar kring relationen mellan lek och tillverkning: lusten och lekfullheten hotas inte av professionaliseringens högre trösklar, men däremot av att relevanskriteriet och förkärleken för en jämn abstraktionsnivå (artiklar med liknande granularitet) inom uppslagsverket. Denna nyanserade hållning, sammantaget med synen på kvalitetssatsningen, står i ett ambivalent förhållande till leken och lusten. Seriositeten verkar hamna i konflikt med de senare, som ändå erkänns som viktiga. Konflikterna mellan vilda västern och rättssamhället leder emellertid inte till någon uppvärdering av leken, utan det hela – med skiftande proportioner över tid – beskrivs som en del i en naturlig utvecklingsgång.

[U]r ett litet annat perspektiv /.../ o då tror jag att tyvärr och lyckligtvis så är det här lekstadiet, de har tonats ner /.../ ganska rejält o jag tror att de delvis har o göra med att personerna som är aktiva /.../ har bytts ut, vi har ju dom the early adapters då som /.../ testat allt nytt, som Lars Aronsson till exempel som är det mest tydliga exemplet i Sverige, som /.../ började skriva på Wikipedia redan 2001/.../ o sen så dom dom här människorna var väl kanske aktiva fram till 2003 o sen /.../ så sluta dom där för att nu var det inte nytt längre, o sen så har vi lite grann med dom här som som är tidigt ute men som inte testat allt nytt o som är fortfarande ganska lekfulla liksom /.../ sen så nånstars runt 2007 så kommer den här kvalitetsoffensiven då som /.../ på gott och ont, därför att det gjorde artiklarna bättre men de gjorde också att klimatet blev lite hårdare (Kåre 2012).

För de tidiga deltagarna, *the early adapters*, framstår verksamheten i sig vara viktigare än slutprodukten, vilket stämmer in på en dimension av leken. Nästa generation är lite mindre lekfull och därefter kommer en generation som håller hårt på regler och kvalitetskrav vilket gör stämningen mindre lekfull. I stort bekräftas den utvecklingsgång som Lih beskriver, men utan dennes betoning på det problematiska. På ett övergripande plan verkar Kåre anse att varje system och varje förändring har sina fel och förtjänster, men att utvecklingen går åt rätt håll. Samtidigt påpekar han att det går att uträtta bra saker när samarbetet och leken (som innefattar tävlingen för honom) ”ligger i linje med

varandra” (Kåre 2012). Det handlar inte om en renodlad tillverkning, även om lekmomentet betonas mindre än hos Karl och Krister.

Kåres huvudsakligt positiva bild av kulturen kring kvalitetssatsningen delas inte helt av Krister. Han anser att det visst finns en konflikt mellan den till antalet deltagare större periferin och projektets kärna. Grunden i konflikten är att kärndeltagarna anser sig sitta på en förståelse av vad Wikipedia är, hur det bör vara, och vad en ska göra för att ta sig till målet, som periferin inte känner till eftersom de inte har kunskap om de ”interna diskussionerna”. Raderingsdiskussion är ett typiskt exempel på konflikten. Kärndeltagarna har en annan syn på vad som är relevanta ämnen och att delar av periferins bidrag därför inte passar in. Kärnan har en idé om att uppslagsverket ska innehålla encyklopediska ämnen, vilket med tiden har kodifierats mer och mer i detalj. Men konflikten är inte huggen i sten, det handlar trots allt om tolkningar. Folk kan ändra åsikt och börja tycka ”att det här var en konstig tolkning”. Konflikten i raderingsfrågan består i att kärnan eller en majoritet av kärnan kanske tycker att en form av artiklar självklart ska raderas, medan periferin ifrågasätter detta och diskussioner uppstår. ”[J]ag tycker att det här är ett jätteproblematiskt, jag tycker det kanske är det största problemet vi har” (Krister 2012). Nya deltagare behövs både för att ”rätta till saker”, men framför allt för att kärnan hela tiden behöver:

få in nytt blod /.../ för att växa, för att folk tappar lusten, har inte tid längre, droppar av, och det här är ju gradvis process, folk måste göra sin första redigering folk måste göra sin tionde redigering, folk måste göra sin hundra redigering och sen så kommer allt mer in i det och därför framför allt är det jättefarligt att skrämna bort folk (Krister 2012).

Krister grundar sitt resonemang på att det konstaterats att färre människor, det vill säga kärndeltagarna, spelar en större roll än vad de tidigare trodde, men att deras antal inte är konstant och att det måste rekryteras nya deltagare hela tiden (Krister 2012). Periferins nybörjare är av central vikt för Wikipedia för att de med tiden kan bli kärnmedlemmar. Men även om den lilla kärnan i projektet är till och med viktigare än periferin, får den senare en stor *indirekt* makt som en rekryteringsbas vilken inte får alieneras. För Krister är det ett av projektets största problem att kärndeltagare skrämmer bort nybörjare. Denna problematik förtätas av att periferins deltagare är i ständigt underläge i alla diskussioner. ”Periferin består av fler personer men kärnan hittar diskussionerna. Så att diskussionen domineras i princip alltid av en, av kärnan, och därför så är kärnans förförståelse av vad Wikipedia är den dominerande i varje

diskussion.” (Krister 2012) Meritokratin sätter här potentiellt krokben för projektet och den grupp som har makten i praktiken, kärnan, måste bli bättre på att relatera till nybörjarna. Samtidigt försvarar Krister det motstånd mot att låta oinloggade deltagare, som inte visat sina intentioner och skaffat sig ett användarnamn och redigerat ett tag, få något inflytande över mer avancerade processer i den jämlika produktionen. På ett informellt plan tas dessa deltagare inte på allvar i tillspetsade situationer, medan det är annorlunda i avslappnade diskussioner på bybrunnen (Krister 2012).

Om framförallt Krister, och till viss del Karl, ser fler och större problem med den kvalitetssatsning (som de samtidigt stödjer) än Kåre, får den senare stöd från Kristin. Diskussionerna bland informanterna som är aktiva i kärnan av projektet har kretsat kring olika varianter av tillverkningslek, där det första ledet har kunnat förstås i antingen mer elitistiska eller mer populära drag, och det senare ledet har betonats olika mycket i sin underordnade position, ibland bara som frånvaron av tyngd i aktiviteten (eller frånvaro av aktivitet överhuvud). Och någon gång försvinner leken nästan helt ur resonemangen.

Men ibland indikeras även en trötthet kring vissa redigeringsuppgifter bland deltagarna i kärnan. Flera av informanterna vill gärna slippa repetitiva och tråkiga uppgifter med hjälp av robotar och automatisering (se kapitel åtta). Det är bara Karl som talar om en potentiellt total automatisering, medan Kristin och Krister uttrycker fördelar med att låta enformiga uppgifter skötas av maskiner. För dem handlar det om avlastning från aktiviteter som inte är lustfyllda (Karl 2012; Kristin 2012; Krister 2012).

Relevanskriteriet

Karl och Kåre nämner båda den fiktiva figuren *Harry Potter* när relevanskriteriet kommer på tal. Enligt dem var gemenskapen enig om att de inte ville att projektet skulle bli en ”fansajt”, eftersom detta är någonting annat än ett uppslagsverk. Karl menar att det var väldigt många Harry Potter-fans som ville skriva väldigt mycket om alla karaktärerna och vad som hänt i böckerna, de ville ”nästan skriva ner det igen på Wikipedia” (Karl 2012). På grund av denna våldsamma entusiasm var man tvungen att göra upp riktlinjer för hur fiktiva figurer ska hanteras. Kåre påpekar att Wikipedias gemenskap uppmanade fansen att starta en egen wiki i ämnet (Kåre 2012), och Karl påpekar att det nu finns en extern sida där fansen kan ”härja” hur de vill, ”och de får dom gärna göra”. Riktlinjerna som drogs upp stipulerar att det bara är vissa fiktiva figurer som är relevanta – Karl exemplifierar själv med *Tintin* och *Fantomen* – att ta

upp i uppslagsverket (Karl 2012). Att dessa riktlinjer inte är helt lätta att dra upp visar exemplet med den fiktive figuren *Skogsturken* som Krister berättar om. Artikeln om denne karaktär, som byggde på ett känt You Tube-klipp, hade varit föreslagen för radering strax innan vår intervju. Han tycker den fiktiva figuren är relevant att ta upp då den utgör en del av vår ”internetkultur”, men många inom gemenskapen har svårt att ta till sig den, vilket han tycker är lite ironiskt med tanke på att Wikipedia är internetbaserat.

Wikipedia är väldigt beroende av texten, den tryckta texten, eller väldigt fokuserad på den tryckta texten. Böcker har mycket större tyngd, en författare har väldigt lätt att anses vara relevant medan en ja, YouTube-video som har haft mycket större genomslag har mycket svårare. Jag tycker att den här videon är relevant, inte bara därför att den har setts av så många /.../, utan också därför att /.../ den har haft en så stor påverkan, jämförelsevis /.../ det är ändå någonting som folk refererar till, jag gick in och grävde i mediaarkivet och hittade massor med tidningsartiklar (Krister 2012).

Delar av dialogen i You Tube-filmen har enligt Krister blivit del av vårt språk, vilket också gör att fenomenet försvarar sin rätt i uppslagsverket genom att det bidrar till att ”förklara vår samtid” (Krister 2012). Men betoning på det skrivna och tryckta, snarare än det publicerade ordet, har inte bara att göra med en viss skepsis mot internetkultur och en rädsla för att inte bli tagna på allvar som ett seriöst projekt, utan även med att det på papper tryckta ordet är mindre förgängligt. Webbsidor tillkommer och försvinner. Dessutom talar Krister om att det finns en viss brist på datorvana inom deltagarkollektivet. En hel del av de som redigerar på Wikipedia har med stor ansträngning lärt sig den kod som krävs för skriva i artiklarna och kan för övrigt rätt lite om internet: ”det är inte nödvändigt så att man bara för att man redigerar mycket på Wikipedia kan mycket om internet” (Krister 2012).

Just denna betoning på tryckta källor, men också, och kanske framför allt, relevanskriteriet irriterar Paul som refererar till heta diskussioner och att han är med i den falang som vill att Wikipedia ska inkludera så många ämnen som möjligt. Det finns ju få tekniska begränsningar idag och han menar att det ofta används ”halvt godtyckliga kriterier” för att exempelvis radera artiklar om personer som inte anses vara tillräckligt betydande (Paul 2012).

[V]et inte om det gäller fortfarande /.../ att ett av kriterierna för notability är att det ska omnämnas i tryckt press och liknande traditionell media, vilket blir ganska löjligt när

traditionell media i allt större utsträckning är, blir irrelevant. Ett fenomen som kommer på internet, som inte har, förekommer i traditionella media överhuvudtaget, det måste ju också kunna täckas av Wikipedia. Ja, det här att /.../ det finns ju vissa som vill att det ska vara /.../ ett fritt Encyclopaedia Britannica, dom har ju missat halva poängen med internet /.../ det kan vara så mycket mer än så. Det kan vara som liftarens guide till galaxen, det kan vara vad fan som helst. Det är ju, det finns ju fantastiska möjligheter (Paul 2012).

Denna hållning framstår som en riktig bredsida mot positionen att Wikipedia inte ska vara en ”fansajt” som Karl och Kåre beskriver och diskuterar. Kåre nämner att artiklar egentligen inte kommer i vägen, och att strategin kan skrämja bort entusiastiska nybörjare vars fandom gör att de har börjat skriva, men säger sig ändå kunna förstå det berättigade i att undvika en skevhet i uppslagsverket (Kåre 2012).

Icke kommersiella fans frivilliga skapande och gestaltning av fiktiva figurer på webben, inom det som brukar kallas för fanproduktion av användargenererat innehåll, motas i grind med hjälp av relevanskriteriet, medan kommersiella figurer som har erövrat en plats i den skrivna litteraturen i högre grad accepteras. Mer än det kommersiella verkar kändisskapet vara avgörande för relevansen, samtidigt som internetkulturen hanteras styvmoderligt då den inte uppfattas som lika seriös och mer förgänglig. En klar motsättning framträder här kring frågan om vad som ska anses som seriöst och inte. Bland de som betonar den traditionella skriftkulturen uppstår en motsättning mellan vad de anser vara en seriös tillverkning av ett seriöst bruksvärde, och den mer entusiastiska fanproduktionen som enligt dem sväller utanför uppslagsverkets genre. Denna form av motsättning existerar inte hos informanter som Paul och delvis Krister som mer entydigt omfamnar den nya teknologin och den kultur som denna möjliggör.

Crowdfunding utanför WMFs kontroll

Paul befinner sig i projektets periferi och hans redigeringar i Wikipedia ingår i hans allmänna *modus operandi* på nätet. Det är inte viktigt för honom att han ska få någonting tillbaka för sina bidrag från gemenskapen bakom projektet. Han bidrar för att han tycker om projektet och för att han tycker om att rätta fel (Paul 2012). Denna spontana lätthet, som närmar sig leken inom ramen för tillverkningen, lektillverkningen, kombineras hos Paul med idén att ”crowdsourca” pengar till ”wikipediafotografer”. Han gillar att WMF byg-

ger sin verksamhet på crowdfunding och har själv funderat på hur han som individ skulle kunna använda finansieringsmetoden inom Wikipedia. Pengar för att utföra aktiviteter är inte negativt i sig.

Jag har funderat på om det skulle vara möjligt att om man blir en stark profil i /.../ wikivärlden och gör mycket bra grejjer att man skulle kunna be folk och säga ”ok jag behöver x tusen dollar för att kunna åka runt och ta bilder för Wikimedia Commons i ett år och alla bilder jag tar lägger jag upp under en fri licens. Det är en lite spännande tanke (Paul 2012).

Pauls idéer kring hur finansieringsprocesserna inom Wikipedia kan utvecklas underlättas av att upplägget inte utgör ett anställningsförhållande, utan fungerar som ett moraliskt avtal mellan fotografen och de frivilliga donatorerna. Det är ett moraliskt avtal som ”sluts” med en oorganiserad massa av finansiärer, inte med en inre och kontrollerande kraft. Det hela sker utanför arbetsmarknadens inblandning. Idén nämns inte på annat håll i materialet och är intressant då den bryter ny väg i relation mellan de frivilliga och de kommersiella logikernas icke-fokus eller fokus på bytesvärdet. I detta fall ingår pengar, fastän själva bytet inte är ett marknadsbyte, utan snarare en form av balanserad ömsesidighet (ett moraliskt byte) inriktat på skapandet av ett specifikt bruksvärde.⁸⁰ Gåvoformen, fokus på bruksvärdet och kombinationen med pengar (bytesvärdet bär här bruksvärdet) har potential att bygga en populär motmakt mot stiftelsens ekonomiska makt inom projektet. Detta är emellertid inget som Paul uppmärksammar under intervjun.

De aktiviteter som berättigar användandet av crowdfunding är inte vilka som helst. Det är aktiviteter som kräver mycket tid och engagemang, som konkurrerar med deltagarens lönarbete. Denna aktivitet kan möjligen vara lustfylld, men framstår tydligare som tillverkning för ett syfte, som ska uppskattas av en större krets människor. Eventuella konflikter mellan tillverkningsleken och mer allvarliga frågor som har med försörjningen att göra, löses här oproblematiskt genom *självfinansiering*, snarare än alierat lönarbete. Det handlar om en potentiell allmänningssfiring av det kommersiella bruket av pengar som bytesmedel.

Lek och tillverkning: Ideologisk positionering utifrån modell

Studien av de identifierade föreställningarna och ideologiska positionerna på mikroplanet tar sin utgångspunkt i binära relationer, men ibland görs vissa avsteg från den relationella logiken. I påföljande avsnitt identifieras exempel-

vis leken även som en autonom kategori, om än i relation till tillverkningen; resonemangen kring den självständiga leken har tillverkningen som en outtalad jämförelsepunkt. Detsamma händer längre fram när även tillverkningen behandlas som en egen kategori i relation till leken.

I övrigt struktureras den sammanfattande analysen efter vilka synergier och konflikter som identifieras i de aktuella binära relationerna. Synergierna rubriceras som sammanskrivningar av de aktuella kategorierna, medan konflikterna kort och gott hamnar under rubriken konflikter.

Renodlad och ansvarslös lek

Paul och Peter är de enda av informanterna som finner ett visst nöje i roliga felskrivningar som planteras i uppslagsverket. Paul verkar tycka att det seriösa uppslagsverket tål lite humor. Det är svårt att veta var han drar gränsen för den destruktiva leken i form av planterade fel. Denna för bruksvärdet negativa lek utgör en egen ideologisk position av renodlad och ansvarslös lek.

Lektillverkning

De flesta i kärnan kan identifiera sig med olika konstruktiva former av lek. Det lekfulla i skapandet lockade dem till en början att bli aktiva i projektet. Engagemanget har sedan utvecklats sig i allt mer seriösa former desto mer som deras identifikation med projektet djupnade. Deras verksamhet kan till en början karakteriseras som en ideologisk position präglad av *lektillverkning* (S1). Karl var nyfiken på vad han kunde göra inom projektet till en början. För Kristin var ämnesintresset det viktiga till en början. Denna lek- eller lustfyllda tillverkning delar de med Peter och Paul i periferin av projektet. Förutom att plantera fel gillade Peter att skriva hela artiklar själv, från början till slut. Aktiviteten var grundad i skrivglädje. Extra roligt tyckte han bildtexternas lite friare form var. Paul menar att redigeringar av Wikipedia är kul men inte kul som i You Tube-kul. Istället roas han av sina konstruktiva handlingar och menar att det är naturligt att vilja förbättra och förädla. Bildhanteringen var extra "roligt" för att fotografierna var hans egna, vilket i sin tur liknar Peters skrivglädje.

Ett annat uttryck i kärnan på denna ideologiska position är de som väljer bort att ta ansvar för klottersaneringen. Konflikterna mellan lek och tillverkning undviks då de är för allvarliga och "tunga". Till denna position av undvikande av betungande ansvar kan även Pauls delvisa acceptering av felplanteringar som roliga knyts (S2).

Inom den lektillverkande positionen spelar socialiteten och kommunikationen ofta en specifikt lustfylld och viktig roll, vilken bildar en positiv och växande spiralförelse som förstärker den sociala dimensionen inom projektet. För Karl var det gemenskapen och känslan av att vara en like bland likar som lockade honom till en början. Kristin beskriver reaktionerna på hennes första redigeringar som berusande och betonar att den sociala dimensionen är viktig för att bryta känslan av isolering vilken kan infinna sig när alla håller på med sina egna artiklar (S3).

Tillverkningslek

Med tiden resulterar ett fortsatt engagemang, för de som blir kärndeltagare i Wikipedia, i en ideologisk position som bättre kan karakteriseras som *tillverkningslek*.⁸¹ En variant på denna tillverkningslek är när leken ersätts av nyttiga vardagsredigeringar som karakteriseras av en lätthet i bemärkelsen frånvaro av svårighet. Positionen kan identifieras i Karls första aktiviteter med att ta foton som han tyckte kändes lättare och mer värderingsfritt än att skriva text. Denna frånvaro av svårigheter har likheter med den vardaglighet (som varken framstår som lustfyllt eller betungande) med vilken Kristin förhåller sig till att ta fotografier till Wikipedia när hon ändå är ute och rör på sig. Kristers betoning av omväxlingens roll för att hålla lusten för engagemanget vid liv kan också placeras inom denna ideologiska position. Han sysslar med bildrelaterade aktiviteter för att slippa det sociala samarbetet och få vila och omväxling. Mer än lust handlar det här om bidra med nyttiga handlingar samtidigt som en krävande socialitet undviks (S4). En annorlunda variant av detta perspektiv är Karls bidrag inom många olika områden med småfix. Det behöver inte vara de områden han hyser ett specifikt intresse för, men redigeringarna behövs och har en lätthet över sig. Detta redigeringsmönster menar Krister delas av många oinloggade som korrigerar faktauppgifter (S5).

Kristin känner sig självförverkligad och stimulerad av att bidra med kunskap till uppslagsverket. Ämnesintresset fungerar som en intressedriven hobby (S6). Karl sysslade ett tag med mycket nyhetsredigeringar vilket framstår som ett sätt att förhöja nyttan samtidigt som nyheterna ger en ökad intensitet åt redigeringen, liksom den uppslukande intensitet som en engagerande lek kan ha (S7).

Kåres vägran att välja mellan lek och tillverkning (de är lika viktiga båda två) framstår i ljuset av hans starka betoning av kvalitet och professionalism som en kommentar som ligger på den ideologiska ytan. Det handlar om en

lek som är hårdare styrd; en lek som leks av professionella skribenter inom ämnet i allt högre grad. Förhållningssättet framstår som tillverkningslek där tillverkningen är den latent och centrala grunden som en viss form av lek kan utveckla sig på (S8).

För Karl har den sociala dimensionen, interaktionen och kommunikationen blivit allt viktigare under engagemangets gång, det sociala för fortfarande med sig lust, men fokus ligger mer på samarbetet som blir bättre av att träffa andra wikipedianer i verkliga livet. Lusten att vara en like i den lektillverkande positionen har här fått drag av en extrakrydda i effektivitetens tjänst. Han påpekar också att Wikipedia är mer som webb 1.5 än ett socialt medium, vilket både Krister och Kåre håller med om i stort (S9).

Slutligen kan Paul själv tänka sig att samla in pengar med crowdfunding till sin egen lön för hobbyn att fotografera och ladda upp fotografier på Wikimedia Commons. Denna ideologiska position närmar sig på den monetära ytan arbetsleken, men det handlar inte om ett lönarbete som är värdesatt på arbetsmarknaden genom utbyte. Aktiviteten finansieras genom frivilliga donationer som inte tar omvägen via löneformen utan mer grundar sig på ett moraliskt men oskrivet kontrakt mellan honom själv och en oorganiserad massa av donatorer. Den ideologiska positionen bryter på ett latent plan delvis av mot den modell som har applicerats på det empiriska materialet. Det handlar om ett potentiellt allmännyttigt bruksvärde som finansieras utanför marknaden, om en tillverkningslek som har hittat en egen, på den kapitalistiska ekonomin parasitär, inkomstkälla. Det går därför inte att kalla det för arbetslek. Den ideologiska positionen framstår istället som tillverkningslek med pekuniära inslag (S10).

Renodlad ansvarsfull tillverkning

Tillverkningsleken skärps inom en ideologisk position av ansvarsfull och renodlad *tillverkning*, vilken betonar det nödvändiga framför det lustfyllda och ansvaret framför lättheten. Positionen ges uttryck för inom gruppen av informanter från kärnan. Kristins perspektiv är att Wikipedia är ett seriöst projekt och ibland redigerar hon utav ansvar för projektet snarare än därför att hon har lust.⁸² Alla deltagare i kärnan är för Wikipedias satsning på att förbättra kvaliteten i uppslagsverket. Kåre och Kristin driver en linje som betonar vikten av att engagera mer professionella redaktörer i denna satsning, *top down-perspektivet*, då bristen på kvalitet och trovärdighet är det mest akuta problemet. Detta leder enligt dem inte till några nämnvärda konflikter på

grund av minskad lust och lek, istället kommer den höjda kvaliteten att verka engagerande på de mer professionella deltagarna.

Konflikter

Den renodlade och ansvarslösa lekens position kring tillverkningen står i bjärt kontrast till en dominerade ideologisk position inom den jämlika produktionen som den framkommer i denna studie. Kristin uttrycker det som att vandalerna och trollen är väldigt unga människor utan impulskontroll. De är barn som inte tar ansvar för sina handlingar. I kontrast till detta menar hon att Wikipedia inte är en leksak och att det är skönt att hon nu vet hur hon kan stänga av dessa ”bråkmakare”, eftersom den regelfria och regelbrytande leken bidrar till en oro som stör henne. Kåre i sin tur liknar klottersaneringen, ett begrepp som i sig indikerar en konflikt mellan det elakartade skämtet och den seriösa tillverkningen, som att stå framför en sprängd dammlucka och försöka sälla guld- från sandkorn. Det hela är uttröttande och det behövs pauser annars kan utbrändhet eller en cynism, med potentiellt aggressiva känslor, utvecklas. En variation av den dominerade ideologiska positionen finns i Kristers uttalanden om att klottersanering är lika avkopplande som att se på TV, alternativt som ett dåligt väder vilket det inte går att hetsa upp sig över. Inställningen förefaller som ett sätt att tona ner en konflikt som trots allt finns (K1).

Samtidigt planterade Peter sina fel delvis som en kritik av idén om en trovärdig, öppen och amatörmässigt framställd encyklopedi (K2).

Per och Paul hävdar å sin sida att redigeringen inom Wikipedia har blivit för allvarlig. Per vill att Wikipedia ska vara kort och koncist och fungera som en lättsam början på en informationssökning, samtidigt som Paul betonar vikten av många artiklar som är halvbra snarare än färre och bättre artiklar (K3) Per tycker att kravet på verifierbarhet, fotnoter och referenser, är för tyngande och Paul hävdar att projektet idag karakteriseras av allt för mycket regler (K4).

Kristers påpekande att det svåraste att bemöta är välmenande men felaktiga redigeringar, där det svåra är att inte acceptera ett felaktigt bidrag från någon som är seriös. I Kristers resonemang är det underförstått att det handlar om nybörjare som i sin tur kan avskräckas från fortsatt engagemang om deras bidrag inte accepteras. Lusten kan svika dem då. I detta resonemang betonas trots allt den korrekta tillverkningen, men den kommer till ett potentiellt pris, som indirekt visar på lustens betydelse men också på en konflikt mellan leken och tillverkningen (K5). På ett liknande vis hävdar Kåre att visst socialiserande

kan vara negativt för projektet. Den chattkanal som redan nu finns är i praktiken till för de som har det tekniska kunnandet och den framhävs inte inom projektet (K6).

Alla deltagare i kärnan är för Wikipedias satsning på att förbättra kvaliteten i uppslagsverket, en ideologisk position av den renodlade tillverkningen vars former möter motstånd från periferins Per och delvis Paul. Krister och Karl (som, vilket kommer att visas i kapitel åtta, även är tydlig med att WMF inte ska avlöna arbetskraft för att redigera i Wikipedia), *bottom up-perspektivet*, erkänner betydelsen av periferins kritik och denna konflikt mellan tillverkningen och leken. Kristin vill förbättra kvaliteten på Wikipedia genom en professionalisering av redigeringen, men erkänner till skillnad från Kåre, en viss risk för konflikt på grund av minskad lust och lek (K7), men den kan motverkas genom aktivt kontaktarbete gentemot nya redigerargrupper från WMFs sida.

Flera av informanterna i kärnan av projektet vill helst slippa repetitiva och tråkiga uppgifter med hjälp av automatisering (K8). Samtidigt litar de inte på nya oinloggade deltagare när det gäller de mest avancerade processerna i den jämlika produktionen. De har inte visat sina intentioner, vilket implicit betyder att de bland annat misstänks för att vara vanartiga homo ludens (K9).

74. Här används de latinska begreppen *homo ludens* (den lekande människan), *homo contendens* (den tävlande människan), *homo faber* (den tillverkande människan), och *homo economicus* (den ekonomiska människan) av stilistiska skäl, men även som heuristiska verktyg. *Homo ludens* står på latin för både den lekande och spelande människan, utan åtskillnad, men begreppet reserveras här för den lekande människan, medan den spelande/tävlande människan får ett eget begrepp, *homo contendens*. Josef Eskhult, vid Institutionen för klassiska språk vid Uppsala universitet, menar att begreppet står för kamp, tävlan och mätandet av sig själv med andra i högre grad än exempelvis *homo certans*. Vidare syftar *homo economicus* idag på en nyttomaximerande, ofta översatt till penningmaximerande, människa, vilket inte är en helt adekvat beteckning för exploaterat lönarbete, termen används här mer bildligt (men också i linje med grekiskans *oikonomia* som ursprungligen stod för hushållning) för att peka på aktivitetens koppling till kapitalismen och dess logiker.
75. Här uppstår ett språkligt problem som kommer att följa med denna studie där tillverkning betecknar det Marx kallade konkret arbete med inriktning på att skapa specifika bruksvärden och lönarbete betecknar det samhälleligt nödvändiga arbete som ligger till grund för värdeproduktion, värdeomfördelning och marknadsutbytet i samhället. Det troliga här är att Kristin syftar på tillverkning.
76. En fråga där begreppet arbete syftar mot denna studies tillverkning.
77. Denna form av lek kan även ha produktiva effekter på längre sikt, som när hackare betalas av företag för att hitta säkerhetsluckor i det egna systemet, men också på det vis som en brottsling kan ses som produktiv i att skapa polis, domar- och fängelseväsende. Karl Marx skriver i *Teorier om mervärdet*: "Förbrytaren producerar inte enbart brott utan också straffrätten och därmed också professorn som håller föreläsningar om straffrätt, och dessutom det ofrånkomliga kompendiet i vilket samme professor släpper ut sina föredrag som

”vara” på öppna marknaden. Därmed sker en ökning av nationalrikedomen. /---/ Förbrytaren producerar vidare hela polisen och kriminalrättsskipningen, hejdukar, domare, bödlar, jurymän; och alla dessa olika närings-grenar /.../ utvecklar olika färdigheter hos människoanden, skapar nya behov och nya sätt att tillfredsställa dem” (Marx & Engels 1975, s.193). Destruktiva handlingar riktade mot Wikipedia kan alltså leda till förbättringar, nyordningar och insikter om nya behov, vilka tillsammans utvecklar projektet och dess produktivitet.

78. Begreppet mervärdes historia förtjänar ett eget studium. Från att ha konnoterat exploatering och utnyttjande under arbetarrörelsens starka period, har det idag innebörden av någon form av ”guldkant” i tillvaron, en extra krydda, pricken över i.
79. I uttalandet finns en linjär syn på kunskapen som ett expanderande fält. Samtidigt ser Kåre på relationen mellan uppslagsverket och verkligheten i termer av en positivistisk avspeglingssteori, där verkligheten verkar vara relativt statisk även om kunskapen om den expanderar.
80. Det finns även en öppning mot en generaliserad form av ömsesidighet, eftersom tidsfaktorn och detaljerna inte är helt spikade inför framtiden.
81. Det är framförallt från tillverkningsleken ideologiska position och den renodlade tillverkningens perspektiv som kritiken mot vandalerna hämtar sin kraft. Kritik är också möjlig från tillverkningsarbetets position och i vissa fall kanske även från arbetstillverkningens dito.
82. Detta är en egen ideologisk position, men studien fokuserar på synergier och konflikter mellan olika kategorier, vilket innebär att positionen markeras i modellen på sidan 471 utan att behandlas i den påföljande tabellen.

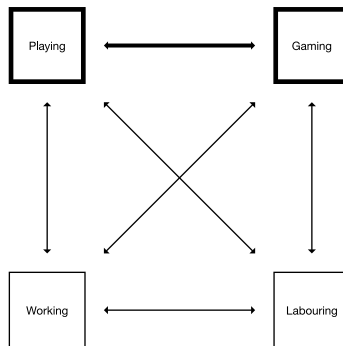

7

I detta kapitel samlas alla relationer som har med tävlingsformen att göra.

Homo contendens och homo ludens

Fokus på själva aktiviteten, snarare än på något bestående resultat, förenar dessa två aktiviteter. Peters för bruksvärdet destruktiva felplanteringar, har mycket av tävling över sig. Peter berättar omgående, när ämnet kommer upp, att några av dessa redigeringar låg kvar i flera år (Peter 2012). Påpekandet framställer detta som en fjäder i hatten, vilket säger något om syftet med dem: aktiviteten hade lite av sport över sig. Peter ville se hur länge han kunde lura wikipedianerna. Inom denna egenhändigt komponerade tävling, som

liknar det Kåre kallar för *gamification* (tävlingsfiering), finns det en hel del avvägningar att förhålla sig till. Samtidigt som det planterade felet inte får vara för enkelt att upptäcka, ska det gärna vara så absurt och roligt som möjligt. Allt för att se var gränsen för det möjliga dras. Efter ett tag drog han slutsatsen att artikeltexten var noggrant kontrollerad, ”så att om, om det är någonting som är uppenbart fel så kommer dom att ta bort det”. Istället riktade han sitt intresse mot kända personers bibliografier. ”[I] bibliografin så tänkte jag att då kanske dom inte är lika, alltså det är ingen som går och kontrollerar om han har skrivit alla dom dära böckerna liksom.” (Peter 2012) Uttalandet är intressant om man tänker på den vikt som framför allt wikipedianer i projektets centrum lägger vid referenser och fotnoter som en grund för kvalitetsarbetet. Taktiken visade sig även vara mer framgångsrik än att redigera i artiklarnas huvudtexter. Ett av dessa försök handlade om en utvidgning av Henning Mankells bibliografi, med den för omvärlden okända titeln *Sion vises samurajer* från 1977, det vill säga innan de mer kända verken i Mankells produktion utkommit (Peter 2012). Peter beskriver vidare själv avvägningarna och parametrarna i sitt lustfyllda upptåg:

det är ju en, det är en liten balansgång /.../ *Sion vises samurajer* är ganska absurt så att jag, jag är lite förvånad över att den lyckades ligga kvar /.../ men jag tänkte nog lite grann, man ska hitta nått en titel som är fänig, lite rolig så där, men som samtidigt inte är så orimlig /.../ att den omedelbart, alltså att dom ser att det här liksom det här kan inte stämma (Peter 2012).

Men i det här fallet blev det lite för roligt och informanten tog själv bort felaktigheten eftersom han upptäckte att en del människor faktiskt trodde på det han skrev. Han hade sökt på nätet för att se om någon hade använt artikeln som källa, ”det är också en liten rolig grej”, och refererat till *Sion vises samurajer* i någon annan text på internet: ”för det hade vart lite kul”. Men när han väl insåg att en äldre man tog det hela på allvar fick han dåligt samvete (Peter 2012). Lektävlingen (tävlingen är central men tillbakalutad och inte inriktad på social status) fick konsekvenser utanför sitt eget universum som Peter inte kunde stå för.

Noterbart är annars att denna tävlingsorienterade form av humor enbart riktade sig mot framgångsrika, vita män som Henning Mankell, Robert Wells, Vilgot Sjöman, och Fredrik Reinfeldt. Tillägget av Reinfeldts erotiska novellsamling *Glänsande pistill* ledde emellertid till att Peter fick ett standardiserat

varningsmeddelande från en, som han kallar det, kontrollant (Peter 2012). Det var slut på lektävlingen.

I Peters lustfyllda felplasseringar uppstår synergier mellan leken, här uttryckt i skrivglädje och absurd humor, och hans tävlan mot kontrollanterna – hans namn för administratörerna.

Paul ser det inte som lek när han läser, redigerar och ändrar fel i Wikipedia, eftersom det i så fall handlar om en inre process. Inte heller handlar ändringarna av fel om att vara smartare än någon. ”Nej, inte så, men det känns bara bra att hitta ett fel /.../ lite utmaningar göra en text så perfekt som möjligt och ja, korrekturläsning tycker jag alltid /.../ är kul.” (Paul 2012) Han associerar inte utmaningen i korrekturläsningen till någon form av tävling, även om det handlar om att läsa hela artiklar och hitta alla fel och snabbt se vad som behöver fixas och hur det ska gå till: ”Det skulle jag inte kalla det, mot sig själv kanske”. Istället menar han att är kul att ”liksom putsa på saker” (Paul 2012).

Kåre talar däremot om liknande processer som inre tävlingar, som ibland helt informellt blir till oplanerade tävlingar mellan olika wikipedianer. Han kallar det för spelteori, begreppet används inte i dess ekonomiskt teoretiska betydelse, utan likställs av honom med begreppet tävlingsfiering (Kåre 2012). Men hans användning av begreppet handlar inte om hur kommersiella företag utformar spel för att sälja sina produkter, vilket bland annat Zichermann och Cunningham har beskrivit (Zichermann & Cunningham 2011), utan om att:

det /.../ blir lite så här first person shooter-grej så där /.../ man tävlar med sig själv eller man tävlar med andra som håller på med klottersanering: ”Det var jag som återställde den artikeln först innan nån annan hann o göra det” eller man blir så där perfektionist man har det i sig lite grann så där att: ”nä, artiklarna ska banne mig va klottorfria” /.../ det blir en besatthet hos en o den /.../ är inte tröttande, den är snarare energigivande (Kåre 2012).

Han förklarar den inre tävlingen som ett inre poängsättande: ”det enklaste sättet att förklara de är att tänka sig att man får en pluspoäng för varje gång man återställer en artikel som har blivit klotttrad i eller blockerar en bråkig användare o /.../ den /.../ poängen räknas inte nånstans utom i huvet på en själv” (Kåre 2012). Men det går inte att dra några vattentäta skott mellan den inre, personliga tävlingen och mer kollektiva former av tävlingar och samarbete. Den inre tävlingen sprider sig lätt till andra deltagare då ett moment i tävlingen ofta är att man jämför sig med andra deltagare. Tävlingen försiggår

inte bara i det egna huvudet utan även i andras. Kåre exemplifierar med att de som klottersanerar kanske märker att ”’ah, nu är Tegel inne igen o klottersanerar’ o ’fasen, han är snabb!’ (skratt).” Denna pågående form av tävling är även något som det ibland talas om, inte så ofta på Wikipedia som offline när de träffas. Vid sådana tillfällen finns det alltid några ”riktiga stjärnor” med, som Kåre anser sig chanslös emot när det gäller återställningar och redigeringar (Kåre 2012). Även Krister menar att det självklart finns ett tävlingsmoment inbyggt i redigerandet av Wikipedia:

att man ska vara snabbast att åtgärda någonting och att om man liksom går in och ska göra någonting och så klickar man på Radera den här klotterartikeln och så har, dyker den här delen av texten ”Den här artikeln finns inte” för någon annan har redan tagit den. Ja men då är det klart att man känner lite ”ja nu skulle jag ha varit snabbare, för då hade det varit jag som hade raderat den” (Krister 2012).

Denna tävling pågår inte bara mellan administratörer, som har rätt att ta bort hela artiklar. Han ger även ett annat konkret exempel på hur en individuell och informell, men ändå mer planerad, tävling, kan gå till. Den är kopplad till nyhetsflödet. 2011 fick Tomas Tranströmer Nobelpriset i litteratur. Nobelpriset är en nyhetshändelse som kan bokas in i kalendern inför varje nytt år, och att det blev Tranströmer som fick priset detta år, kom inte helt som en överraskning för Krister.

[N]obelpriset skulle delas ut, så satt man ju där och jag, hade,.../ förberett den här sidan /.../ det kändes att det var Tranströmers år helt enkelt /.../ så att /.../ klockan ett så satt jag uppe med det här /.../ hade redigerat och skrivit all text /.../ var redo för att Tranströmer fick Nobelpriset år 2011 /.../ man vill ju att när folk, klockan 13.01 går in på Wikipedia och läser om Tranströmer /.../ då ska det stå att han fick Nobelpriset /.../ så sitter man där redo, med muspekaren och lyssnar, jag streamade via nätet, och så /.../ hör man då: ”ja går till Tomas Tranströmer” man trycker på spara, men så, streamningen går ju tio sekunder långsammare än vanliga radiosändningar /.../ så är det någon som har gjort samma sak /.../ varit förberedd /.../ lyssnat på vanliga radion och tryckt spara (Krister 2012).

Svenskspråkiga Wikipedias artikel om Tranströmer var uppdaterad mindre än en halvminut, ”inom tio sekunder”, efter tillkännagivandet (Krister 2012). De läsande användarna spelar här rollen som extra krydda åt täv-

lingen. Tävlingen sker informellt mellan wikipedianerna, men är inriktad mot att projektet som helhet ska imponera på allmänheten, som i sista hand är den grupp som är viktig att övertyga om Wikipedias fördelar. Publikens och åskådarnas närvaro, förutom medtävlarna, definierar enligt Gadamer tävlingsformen, även om han inte skiljer den från leken (Gadamer 1975, ss98–99; Lund 2014, ss751, 765). Tävlingsinslaget är centralt i alla dessa ut-sagor, men aktiviteterna framstår som informella och mycket fria till formen, vilket placerar dem nära leken.

Särskilt nyheter verkar skapa en förtätad stämning och förhöjd närvaro och intensitet åt aktiviteterna. De skapar en social rum-tid där tävlingsformen stärks, även om den utspelar sig på ett inre plan. Tävlingen sker inför en tänkt publik som befinner sig i samma rum-tid. Publiken infattar här även de andra språkversionerna av Wikipedia. Krister menar att mätningen av hur snabbt artiklarna kring nyheter skrivs, fungerar som en form av kontroller av hur olika språkversioner hänger med i uppdateringen (Krister 2012).

Förutom i Kåres påpekande att det inre tävlandet ibland kan leda till fart-blindhet som skapar svårigheter i samarbetet och allt för snabba raderingar av förmodat klotter, vilket skrämmer bort redigerare (Kåre 2012), märks inga konflikter mellan leken och tävlingen i det empiriska materialet, även om synergierna är tydligast i Peters fall.

Eventuella konflikter mellan tävlandet, lusten och samarbetet, motverkas i de fall när tävlingarna är öppna och tydligt organiserade. Den uppmärksamhet som genereras runt dem ökar chansen att andra deltagare känner till att det pågår en tävling. Dessutom finns till exempel inom Veckans tävling, som presenteras i nedan, en spelledare med ett övergripande ansvar. Denne kan tänkas inta en medlande roll i förhållande till de som inte deltar i tävlingen. På så vis kan de organiserade tävlingarna ses som ett sätt att navigera runt eventuella konflikter och dra nytta av endast fördelarna.

Organiserade tävlingar I

Det finns flera olika sorters tävlingar inom svenskspråkiga Wikipedia. Först finns de återkommande tävlingarna i vem som har skrivit flest artiklar eller den bästa artikeln, sedan finns även något som kallas för *Veckans tävling* som kan ha skiftande teman. Båda dessa typer av tävlingar hittas på sajten deltagarportal och är kontinuerligt arrangerade inom gemenskapen (Kristin 2012).⁸³ Därefter finns tävlingar som är av mer tillfällig och specifik karaktär med tydligare kontaktytor gentemot aktörer utanför projektet: *Wiki Loves Monument*

och den vid tiden för mina intervjuer planerade *Wiki Loves Company* (som sedan genomfördes under annat namn). Dessa tävlingar liknar mer kampanjer och den första genomfördes på en egen sajt (Karl 2012).

Tävlingarna både infogas i ett kollektivt sammanhang och skapar sådana. Veckans tävling kan exempelvis gå ut på att redigera alla artiklar med anknytning till ämnet *Kaffe*. Denna tävling hölls den 26 oktober – 1 november 2009. Fyra personer ingick. Motiveringen för tävlingen var relativt kryptisk. Tävlingen behövdes för att den ruggiga hösten hade anlant, men även för att kafferelaterade artiklar behövde förbättras. I detta fall räknades poängen i form av antalet bytes i ändringen, minus de två sista siffrorna (Wikipedia-bidragsgivare 20091102).

Kristin deltog till en början mycket i den första typen av tävlingar, den kring antalet skrivna artiklar, och hon kunde skriva både en och två artiklar om dagen. Numera, konstaterar hon, orkar hon bara en eller två artiklar i veckan. Hon var aktiv i tävlingarna när hon själv var mycket aktiv inom redigeringen och hade en chans att hävda sig i dem. Själv kommer hon ihåg det som att hon främst var med för att det var så roligt att skriva: ”jag tycker ju om o skriva så, alltid skrivit noveller o sånt där här man gjort lite när man gick i skolan” (Kristin 2012). Implicit verkar deltagandet handla om att hävda sig och skilja ut sig, men explicit var det mest en lek.

När Kristin deltar i Veckans tävling blir hon gripen av tävlingslust, vilket betyder att hon oftast kommer att vara mer aktiv än vanligt under den vecka som tävlingen pågår. Tävlingslusten kombineras med att hon känner en viss förväntan på sig eftersom andra kommer att hålla koll på vad hon gör, precis som hon själv kollar in hur långt medtävlarna har kommit. Tävländet skiljer sig från det vanliga redigerandet på flera olika vis och hon tycker att det blir extra roligt att skriva på Wikipedia under tävlingen (Kristin 2012). Det handlar här om ett tävlande som är lustfyllt, men samtidigt sker inför en jämförande publiks ögon. Det finns ett allvar i tävlingen som både har med denna offentlighet att göra och det seriösa syftet med att förbättra uppslagsverket (Kristin 2012). I Kristins fall lockar tävlingsformens mer intensiva samvaro fram produktiva synergier mellan tävlingen och leken.

Det är svårt att veta om tävlingen gör att deltagaren ser den virtuella samvaron som främst lekfull eller allvarlig; om lusten eller den sociala pressen från publiken överväger. Mitt allmänna intryck är att publiken i fallet med Veckans tävling främst är de tävlande själva och att det hela tas med ett lätt sinnelag. I månadsskiftet maj/juni 2007 hölls en tävling om att förbättra

djurellaterade artiklar. I tävlingsledarens referat från tävlingen lät det så här på tävlingens andra dag:

En av tävlingledarna, Leo Johannes, alltså jag, ber om ursäkt för att jag inte haft tid att räkna alla poäng. Dock kommer jag nu räkna, räkna, räkna och räkna poäng, så att jag hinner med. Tack till alla som deltagit hittills! Leo 29 maj 2007 kl. 15.52 (Wikipedia-bidragsgivare 20110727).

Tävlingens sista dag betonas hur jämn tävlingen är, men anledningen till det är att den som tidigare ledde tävlingen inte har redigerat något under lördagen. Spelledaren Leo konstaterar:

Dessutom är det ganska intressant att ingen redigerat hittills idag, vilket betyder att skapande av några riktigt bra och långa artiklar för någon av dem som är med på topp tre troligtvis skulle innebära att den skulle komma etta just nu... Leo 3 juni 2007 kl. 10.19 (Wikipedia-bidragsgivare 20110727).

I en annan tävling om nordamerikanska delstaters huvudstäder konstaterar loggen kortfattat att den deltagare som tidigare halkat ner från en ledande position återtog ledningen den sista dagen. För det får hen ett enkelt ”Gratulerar!” En annan tävling har inga tävlingsbidrag den första dagen, medan det tar mer snurr i andra tävlingar (Wikipedia-bidragsgivare 20110727). I den nämnda artikeln om Kaffe skriver deltagare GameOn: ”I och för sig är det ju bara en lek, men vi kan ju ta den på blodigt allvar ändå ;) GameOn 27 oktober 2009 kl. 08.51” (Wikipedia-bidragsgivare 20091031).

Tävlandet i Veckans tävling var mer aktivt mellan 2008 och 2010 än idag, men det är ändå rätt många som fortfarande håller på. Det kan enligt Kristin variera mellan fem till tjugo personer från vecka till vecka (Kristin 2012).

Ibland deltar Kristin i omröstningar kring månadens bästa artikel. Även då är det lusten som får bestämma och hon deltar bara om ämnet intresserar henne. Då spelar det ingen roll om artikeln är lång, vilket de brukar vara om de är uppe till värdering i dessa tävlingar. Deltagandet är vidare fortfarande spontant till sin karaktär: ”de går i perioder ibland kanske jag röstar ganska mycket en månad eller så, sen kanske jag inte röstar alls på tre månader” (Kristin 2012).

Sammanfattningsvis drar Kristins förståelse av de organiserade tävlingarna mot lektävlingen. Veckans tävling är det som mest väcker tävlingslusten, men karaktären på tävlingen är som visats, rätt avslappnad.

Tävling och lek: Ideologisk positionering utifrån modell

Kristin deltar inte längre i vissa tävlingar för att hon inte kan vinna dem, vilket kan tolkas som en liten, om än svag, konflikt mellan leken och tävlingen. När förutsättningarna är för ojämna så försvinner spänningen och det roliga i aktiviteten för henne (K1). Kåres kritiska anmärkning om att tävlingar ibland kan gå överstyr och leda till allt för snabba eller för många raderingar av bidrag som förmodat klotter. Vilket drabbar oinloggade nybörjare som riskerar att få sina bidrag snabbt och orättvist raderade. Något som lätt kan leda till att de tappar lusten till vidare engagemang (K2). Denna sista konflikt hör hemma lika mycket i nästa kapitel kring relationen mellan tävlingar och tillverkning och markeras som konflikt i både tävlingsleken och tävlingstillverkningen.

Lektävling

En del av Peters felplanteringar ligger kvar i flera år. Det är en fjäder i hatten för honom och det hela framstår som en sport. Samtidigt är aktiviteten rätt tillbakalutad och lättsam till karaktären. Han jagar exempelvis inte social status, utan roar sig. Det framstår därför som en form av *lektävling* (S1). I Pauls fall handlar tävlingsmomentet om att hitta alla fel i en artikel och rätta dem. Täving känns inte som helt rätt ord för honom, men stämmer möjligen om den pågår mot honom själv. En roande *lektävling* stämmer här som ideologisk positionering (S2). Uttalade, formella och tydligt gemensamt organiserade tävlingar inom Wikipedia framstår som ett sätt att ta tillvara på tävlingslusten i säkra och underhållande former. Den här undersökta Veckans tävling fylls med lättsamma tävlingsformer som hamnar inom lektävlingens ideologiska position. Även om den får Kristin att producera mer den veckan är det också extra roligt (S3).

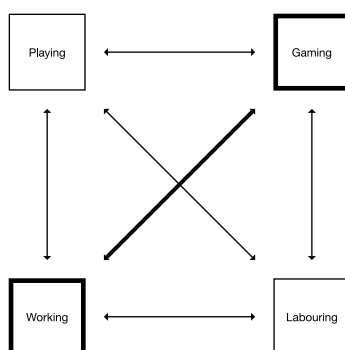
Tävlingslek

Kåre beskriver tävlingar av first shooter-karaktär där tävlingen handlar om ett inre poängsättande. Oftast sker det inom klottersaneringen där det handlar om att vara snabbast i att radera den felaktiga redigeringen. Detta jämförande gentemot andra leder ibland till att oplanerade tävlingar uppstår mellan Wikipedianer. Kåre menar att den besatthet som tävlingarna skapar hos den tävlande ger energi snarare än tar sådan. Här introduceras ett allvar genom jämförelsen med andra wikipedianers handlingar. Besattheten är inte en känslöstämning som associeras med lättsamhet utan med intensiv konkurrens. Den ideologiska positionen framstår som ett exempel på *tävlingslek*

(S4). Krister bekräftar att ett tävlingsmoment är inbyggt i redigeringen där det handlar om att vara snabbast med redigeringarna. Men tävlingarna mellan wikipedianerna handlar inte bara om klottersanering, vilket exemplet med nobelpriset och Tranströmer (S5) visar. Kampanjtävlingarna och skapandet av flest nya artiklar, framstår också som mer prestigefyllda tävlingslekar där en hävdar och skiljer ut sig socialt (S6).

De informella tävlingarna är fria till formen och ligger därför synnerligen nära leken. Lektillverkning övergår i tillverkningslek ju mer socialt jämförande aktiviteten blir. De öppet och tydligt organiserade tävlingarna kan användas både för lektävlan och tävlingslek, men också för att navigera runt tävlingsformens negativa inverkan på tillverkningen, vilken diskuteras nedan.

Homo contendens och homo faber

Tävlingar och *tävlingsferier* existerar på flera plan, med olika syften och olika påverkan på den jämlika produktionen. Krister påpekar ovan att den som skriver kring en nyhet också vill vara den som blir publicerad: ”annars känns det ju som att man har slösat bort sin tid” (Krister 2012). Det är inte att han förlorat tävlingen som står i fokus, utan snarare att handlingen inte bidrog till någonting nyttigt. Föreställningen lutar åt någon form av tillverkningstävling. Ses redigeringen som någon form av *gambling* är det tillverkningstiden som verkar ligga i potten. Vinner en – vinner en äran, förlorar en – förlorar en tillverkningstid. Krister berättar att det känns kul när han vinner, men att tävlingen också präglas av en stolthet över det gemensamma projektet och hur snabbt det åtgärdar fel. Den här känslan förefaller mer allvarlig och viktig för honom, och verkar innebära att en förlust mot en annan wikipedian i en

tävling även kan kännas bra, och inte bara som en förlust av arbetstid: ”man blir ju glad när dom andra sitter där och är ännu snabbare” (Krister 2012).

Det går att se detta som en internalisering av en gemensam inställning att konkurrens är bra för helheten. Samtidigt handlar det inte bara om konkurrens. När han upptäcker att någon annan är online, tänker han också: ”jamen nu sitter vi här tillsammans /.../ och gör det här och det är bra att man har en kollega på plats” (Krister 2012). Det handlar inte bara om tävlingsmomentet.

Intensiva tävlingar är inte populära bland alla wikipedianer, vissa engagerar sig i mer lågintensiva och ”långsamma” projekt som det inte finns någon tidsplan för. Kristin berättar att det finns de deltagare som inte alls gillar att delta i tävlingar som Veckans tävling på grund av den stress och tidspress som ofta är inbyggda i dem, utan att de istället engagerar sig i olika projekt, eller i skapandet av artiklar som ska gå att nominera som utmärkta. Dessa artiklar genomgår en granskningsprocess och blir märkta med en liten stjärna som visar att den är ”rekommenderad, utvald eller utmärkt” om tillräckligt många deltagare anser att den är tillräckligt bra (Kristin 2012).

[D]et är ju ett kvalitetsarbete som många tycker är bra men det tar mycket längre tid för att då är det mycket mer noga /.../ då ska artiklarna dessutom vara ganska uttömmande /.../ då ska inte va korta artiklar utan då ska det va långa artiklar (Kristin 2012).

Denna form av tävling kan sysselsätta både en ensam wikipedian och flera samarbetande och innefattar inre och lokala processer inom gruppen, där omröstningarna blir en arena mot gemenskapens granskande och värderande publik. Andra former av tävlingar betonar konkurrensen mellan olika deltagare i ännu mindre grad. Kristin berättar om hur hon brukar vara aktiv i något som kallas för *månadens kvalitetsprojekt*. Formellt sätt är det inte alls en tävling, men efter månadens slut, mäter deltagarna av statistiken över hur många nya artiklar som har skapats. Det tycker många av dem är roligt och utmanande. ”[J]amen nu ska vi ner till under 200 sådär’ (fniss)”. I Månadens kvalitetsprojekt har de även en deltagare som är duktig på att rita diagram, ”o då tycker alla att det är jätteroligt o se hur det har gått över tid så där”, men egentligen är det ingen tävling och ingen får något pris eller blir belönad: ”förutom att man /.../ får känna att jag var med o gjorde det bättre den här månaden” (Kristin 2012).

Aktiviteten har samma form av logik som den enskildes tävlingsfiering, gruppen mäter sig inte mot någon utomstående part, utan är fokuserad på sina egna aktiviteter som grupp. Användandet av statistiken är i sammanhanget

centralt för leken. Hon menar att många wikipedianer är lite av statistiknördar (Kristin 2012). Statistikens roll, med sina kopplingar till positivismens epistemologi och letande efter kvantitativa lagbundenheter, för tävlingen är intressant. I detta fall skapar den en av förutsättningarna för social samvaro och gemenskap, trots att statistiken i någon mån kan ses både som ett abstraherande och förtingligande. Istället för olika artiklar inom exempelvis ämnet grammatik redovisas siffror för de artiklar som anses färdiga. Det är resultatet av produktionsprocessen, dess ändamål produkten som ett skapat ting (som mäts i statistikens form), som är det tävlingen kretsar kring. Den utpräglade instrumentaliteten i tillverkningen i kombination med statistikens reifiering, fungerar här som en förutsättning för tävlingen, inte tvärtom. Det råder synergier mellan homo faber och homo contendens, och det beror på perspektivet om det handlar om tillverkningstävling (när bruksvärdets förbättring bakom de abstraherande och förtingligande siffrorna är det primära) eller tävlingstillverkning (med statistiken och mätningen i fokus). På ett övergripande plan passar den förra beteckningen bäst in på Kristins resonemang.

Det konstruktiva och produktiva med tävlingen betonas även av Kåre när han beskriver den inre tävlingen som energigivande snarare än energikrävande. Han anser att denna inre konstruktiva energi och tävlingslusta är ett av huvudmotiven för att delta i skapandet av Wikipedia. Den individuella, och den sociala, men informella tävlingen, förenar sig med samarbetet: ”när dom där två ligger i linje med varandra så kan man uträtta ganska mycket /.../ med både personliga pluspoäng och att man hjälper andra” (Kåre 2012). Ett uttalande som i sin tur på ett övergripande plan vetter än mer mot tillverkningstävlingen än tävlingstillverkningen.

I det empiriska materialet finns ett exempel på kritik mot tävlingsformen och dess användning inom den jämlika produktionen. Istället för konstruktiv framställs tävlingen här som potentiellt destruktiv för projektet. Det finns en konflikt mellan den konkreta tillverkningen och den, åtminstone till intentionen, konstruktiva tävlingen. Kåre menar att den inre tävlingen, framförallt kring klottersaneringen, i praktiken kan bli allt för renodlad. Den tar sig då oansvariga uttryck, där den egna tillverkningsprocessen sätts före slutresultatet. Resultatet blir att den tävlande utvecklar en form av cynism, som inte ligger i linje med det konkreta samarbetet:

ja, alltså till slut så ser man inte dom andra människorna /.../ som är där, alltså nybörjaren /.../ som vill testa o se om det funkar /.../ o jag jag vet ganska många som är

otroligt produktiva idag /.../ vars första redigeringar va en dålig redigering /.../ som hade kunnat blivit blockerat /.../ o som kanske inte hade fortsatt då om den hade fått fel behandling (Kåre 2012).

Tävlingar rör inte bara klottersaneringen och problemen kring tävlandet yttar sig även på andra områden av redigeringen. De som tävlar i att skriva flest utmärkta artiklar kan utveckla en ovilja mot att fler deltagare lägger sig i processen eftersom det då blir fler viljor att ta hänsyn till, vilket återigen leder till att dessa redaktörer hamnar i det ”cyniska läget” och inte prioriterar samarbetsaspekten av redigeringen. Kåre menar att det senare är en stor del av redigeringen i Wikipedia och den behövs tillsammans med det personliga engagemanget (Kåre 2012).

Den konstruktivt syftande tävlingen kan alltså gå över styr. Den utvecklas exempelvis som en reaktion på tillflödet av klotter och förstärker med tiden en kritisk och cynisk blick på redigeringarna. Med en anglicism utvecklar sig deletionismen till en destruktiv tävling, inte bara för bruksvärdet utan även för produktionsgemenskapen. Om tävlingen tar över helt, tappar wikipedianen kontakten med de avvägningar som behöver göras i skapandet av uppslagsverket; ju viktigare tävlingen blir desto mindre viktig framstår den jämlika produktionens behov, och nya deltagares fortsatta engagemang förbleknar i betydelse. Risken för att den konstruktiva tävlingen övergår i kontraproduktivitet är störst bland projektets kärnmedlemmar. För att tävlingen ska förbli konstruktiv och produktiv krävs att kopplingen till uppslagsverkets bästa hålls intakt.

Den destruktiva tävlingens karaktär liknar på sitt vis det abstrakta arbetets produktiva värdeskapande, med ägarens (av produktionsmedlen) privata intresse i fokus, trots att produktionen är social. Skillnaden består i att det produktiva abstrakta arbetet måste vara samhälleligt nödvändigt (medan de produktiva aktiviteterna inom Wikipedia möjligen är mer nödvändiga enligt den jämlika produktionens deltagare inklusive uppslagsverkets läsare, det vill säga allmäningsnödvändigt), vilket inte den renodlade tävlingen behöver vara i samma grad. På så sätt är tävlingen när den renodlas likt den parasitära finansiella kapitalismens kvantitativa och endimensionella logik P-P'. Men det finns, som visats och kommer att visas, många exempel på kollektivt tävlande inom Wikipedia, där projektets deltagare navigerar runt det problem som Kåre beskriver. Och i slutändan behöver även tävlingarna inom Wikipedia ett bruksvärde och tillverkning, eftersom detta bär upp uppslagsverket.

Det kvinnliga *andra* i en tävlingsinriktad redigeringskultur

Kåre, som tydligast uttalar föreställningen om att Wikipedia kommer att dra till sig fler och mer professionella nykomlingar om satsningen på kvalitet fortsätter, erkänner att satsningen ibland leder till dålig stämning när kraven på verifierande källor, eller tonen i den avfärdande kritiken, går över styr. Atmosfären som då skapas är problematisk eftersom nykomlingar inte känner sig välkomna i projektet. Personligen försöker han att vara ”otroligt inklusiv” med vilka han kallar för wikipedianer (Kåre 2012).

Denna inkluderande hållning och kritik mot ett alltför hårt tonläge i kvalitetsarbetet, är relativt ytlig när det gäller kvinnors deltagande i projektet. Han beskriver skapandet av ett virtuellt *Tea House* i engelskspråkiga Wikipedia som en stor framgång i arbetet för att bli mer inkluderande gentemot nykomlingar i redigeringen av uppslagsverket. Framför allt när det gäller att engagera kvinnor, vilket är ett stort plus eftersom det främst är män som skriver i Wikipedia (Kåre 2012). Johan Jönsson bekräftar denna uppskattning. ”Jag tror att man brukar chansa på ungefär tio procent, vilket är väldigt lågt.” (Jönsson 2012)

Kåre tror att anledningen till att tehuset blivit en framgång när det gäller att introducera och aktivera kvinnor i redigeringen av Wikipedia ligger i den vänliga atmosfären, medan redigeringskulturen åtminstone inom engelskspråkiga Wikipedia ibland gränsar till förföljelse, med svordomar, påhopp och män som flirtar med de kvinnor som deltar. Han tillägger att han tror att klimatet inte har varit tillräckligt välkomnande inom Wikipedia, jämfört med exempelvis sajter som handlar om ”familjeliv” eller sajter där man diskuterar mer och stöttar varandra som medsystrar när saker och ting händer (Kåre 2012).

Den sociala atmosfären är alltså viktig för projektets framgång i denna fråga. Kvinnor förutsätts vara i mer behov av diskussioner i en välkomnande miljö. Det underförstås att kvinnor kan behöva stöd av medsystrar i virtuella miljöer, vilket saknats innan tehuset ändrade på detta. När jag frågar om det även på svenskspråkiga Wikipedia råder mer konkurrens inom redigeringskulturen än inom det beskrivna tehuset, menar Kåre att konkurrens kanske inte är rätt ord. Konkurrens finns naturligtvis inom Wikipedia, men han påpekar att det kanske är vanligare att män håller på och tävlar om vem som skriver den ”fyrmiljonte artikeln” för att få sitt namn i tidningen. På ett mer övergripande plan tror han att det handlar om en kulturfråga. Det har traditionellt sett varit män som har hållit på med kunskap, även om det inte är så längre på universiteten. Tehuset beskrivs därefter som en mjukstart på redigerandet (Kåre 2012).

Den sista kommentaren antyder att kunskapsproduktion skulle vara manligt kodad. Samtidigt innebär påpekandet om mjukstart att det som sker i tehuset inte är normen för aktiviteterna inom projekt. Det är till för nykomlingarna. En kategori som kvinnor verkar ha svårare att lämna än män. Tehuset är inte en omskolningsplats för tävlingsinriktade, manliga wikipedianer, utan har mer drag av en assimileringssplats där kvinnors integration i en manlig redigeringskultur, byggd på bland annat tävlande, understöds i mer socialt tillåtande former.

Detta förhållningssätt kan kopplas samman med att både WMF och gemenskapen är överens om att Wikipedia inte ska bli ett nytt Facebook enligt Kåre. Tilltänkta chattfunktioner inom Wikipedia har nästan alltid varit tänkta att hjälpa nykomlingar med själva redigeringen, snarare än låta dem socialisera fritt i den. Den irc-kanal som hela tiden faktiskt har funnits, anses däremot ligga utanför Wikipedia i en separat kanal för de som har den tekniska kompetensen. ”[S]å det har alltid varit [i] den här subkulturen ’vi som arbetar med Wikipedia någorlunda regelbundet o som är någorlunda tekniskt avancerade.’” Kåre förklarar beteendet med den separata irc-chatten, där deltagarna är mer sociala med varandra, med att kärndeltagarna i projektet inte litar på att nykomlingarna förstår hur ”Wikipedia är uppbyggt” och att det blir ännu svårare för dem att förstå det om den sociala aspekten blandas in för snabbt (Kåre 2012). Socialitet och tävlingar sätts mot varandra, men det är socialiteten som är farlig, inte tävlingarna. Trots att de senare antas vara problematiska för kvinnor.

Social interaktion hör inte villkorsfritt hemma inom Wikipedias jämlika produktion. Deltagande inom den jämlika produktionen kräver ett seriöst fokus, gärna med tekniska kunskaper. Social samvaro förpassas antingen till separata tehus utanför den egentliga redigeringen, eller till chattkanaler för de som har bevisat sig som wikipedian och/eller förfogar över de tekniska färdigheterna. Denna hierarki av tillåtna former av socialitet, inom eller kring Wikipedia, uttalas i samma resonemang som det påpekas att det är flest män som deltar i projektet, och där det hävdas att kvinnan behöver mer av social och välkomnande interaktion. Kvinnan anses vara i behov av mer social interaktion för att vara aktiv inom Wikipedia, men någon sådan bör inte få förekomma inom redigeringen, utan den kan med fördel förpassas till ett tehus, där de manliga reglerna och processerna lärs ut under anormala former, eller till den sociala samvaron bland dem som bevisat sig inom den normerande och delvis tävlingsinriktade redigeringen. Den normerande, och som

det framstår, manliga blicken, värderar konkurrenskraftig och lätt tävlande redigering, vilken framstår som positivt laddad även om den är problematisk när den skrämmer bort nybörjare i största allmänhet, snarare än kvinnor i synnerhet. I detta sammanhang är det intressant att se hur tävlingar som i ett resonemang kan leda till kontraproduktiv asocialitet, när kvinnors behov av socialare former kring redigerandet, inte ifrågasätts med samma skärpa utan accepteras som norm.

Johan Jönsson berättar under sitt föredrag att gemenskapen inte riktigt vet varför det är så få kvinnor som deltar i projektet. Ett argument som brukar luftas, som han själv inte tycker håller sträck, är att kvinnor i mindre utsträckning än män uppmuntras till att vara tekniska och att de som en konsekvens skulle vara mindre datorvana. Han är inte heller säker på om han håller med om argumentet att det har utvecklats en manlig kultur inom projektet som en konsekvens av att det mest är män som deltar. Jönsson menar att det läggs stor vikt inom gemenskapen på att uppmana deltagare att inte anta att en deltagare "som inte klargjort sitt kön" är en man. Vidare satsar den amerikanska stiftelsen en del pengar på att åtgärda problemet, vid tiden för föredraget genomfördes en konferens i Sydamerika för kvinnliga deltagare inom Wikipedia (Jönsson 2012). Dessa initiativ verkar ses som så starka att det på grund av dem inte går att tala om en manlig kultur inom Wikipedia. En inställning som framstår som en del av problemet snarare än av lösningen.

Organiserade tävlingar II

De uttalade och kollektivt organiserade tävlingarna är mer seriösa och medvetet instrumentella till sin karaktär än de spontant uppkomna och informella tävlingarna som har beskrivits ovan. De förra skiljer sig i högre grad från den fria formens improviserade lek med sina uttalade regler. Kristin beskriver det som att det är roligt att tävla, men att det också blir en form av samarbete, där man dessutom kan se allt vad som har blivit gjort under en vecka eftersom allt dokumenteras. Och det tycker hon mycket om (Kristin 2012). Det hela, både den kollektiva och individuella insatsen för bruksvärdet, får lite av uppvisning över sig. Kommentaren rymmer aningens lek, men mer tävlan och tillverkning, och det är oklart om föreställningen ska kategoriseras som tävlingstillverkning eller tillverkningstävling.

Själv har hon slutat med denna form av tävlande nu, dels för att hon skriver mindre, men också för att gemenskapen ändrade arkiveringssystemet och då orkade hon inte lära sig det nya sättet (Kristin 2012). Tävligen blev för

krävande för henne, vilket pekar åt tävlingstillverkningen och kan ses som en liten konflikt mellan tävlingen och den seriösa tillverkningen. Tävligen tog snarare än gav energi till henne. För Kristin är denna tävling annars i grunden ett "kvalitetsförbättringsprojekt" där man använder tävlingsformen: "att man gör någonting tillsammans, att man tävlar lite, samtidigt som det ska leda till förbättringar i uppslagsverket". I sista hand verkar det handla om tillverkningstävling.

I den ovan nämnda tävlingen om Kaffe finns även en öppning, i relationen mellan tävlan och tillverkning, mot det abstrakta arbetets värdesättning. Användaren GameOn undrar över poängräkningen. Hen tycker förvisso att tävlingsledaren är generös med poäng, men undrar för principens skull hur poängen ska räknas när en ändring minskar en artikels antal bytes istället för att öka dem. Tävlingsledaren Perolinka svarar att det är arbetstiden som räknas. Detta får Tudro, en annan deltagare att tilldela sig själv två poäng för att ha kortat ner en artikel genom att stryka i dess text:

Att ta bort text tycker jag nästan är lite kontraproduktivt... Ser man något tveksamt är det definitivt bättre att fixa till det, tycker jag. Perolinka 30 oktober 2009 kl. 13.16 /.../

Även in the name of *språkvård och kvalitetsförbättring*? Jag vill verkligen inte vara/anses som kontraproduktiv. ☹️ --Tudro 30 oktober 2009 kl. 14.00 /.../

Nu har även Espresso House fått sig en genomgång. Jag tycker artikeln var lite reklamvinklad och den innehöll externa länkar som inte passade in (facebook). Så en del togs bort men jag såg även över texten samt ordnade i källförteckningen. Det resulterade i en skillnad på (-58) bytes. Så... ytterligare en minus-redigering. Jag hoppas det inte anses kontraproduktivt. --Tudro 30 oktober 2009 kl. 14.00 /.../

Jag tycker inte att det är kontraproduktivt. Målet är ju att artiklarna ska bli bättre vilket du ju gör, men det är svårt att bedöma om du ska få poäng för det på samma sätt som om du utökar artiklarna. GameOn 30 oktober 2009 kl. 14.08 /.../

Skönt att höra. Jag håller med om problematiken med poängräkningen, och det är ju därför vi för diskussionen. Nu handlar det visserligen bara om 3 poäng så vi pratar inte om något direkt avgörande. Men för att citera Perolinka (ovan) "det handlar trots allt om hur mycket arbete man lägger ned.". Men min poäng är ju att jag faktiskt har lagt ner arbete på att förbättra artikeln - i det här fallet rensat bort externa länkar, tonat ner reklamliknande argument samt redundant information. Det har resulterat i mindre men bättre (encyklopediskt sett) artikel. (*ussh vad stel och dryg jag verkar - egentligen är jag glad och sprallig - men det framgår ju inte, hehe*) --Tudro 30 oktober 2009 kl. 15.22 /.../

Jag verkar ha missuppfattat vad du menade. Att korrigera fel och radera reklam i artiklar är såklart inte kontraproduktivt, jag trodde att du bara raderat en stor mängd text. Jag tycker det ser bra ut med din poängberäkning som den är, och ser egentligen ingen anledning att ändra på något. Och, det handlar ju bara om 3 poäng. Perolinka 30 oktober 2009 kl. 16.09 /.../

Trevligt! --Tudro 30 oktober 2009 kl. 16.42 /.../ (Wikipedia-bidragsgivare 20091031)

Här leder tävlingen till förhandlingar dels om tävlingsformen, men också kring vad som ska gälla som en förbättring av bruksvärdet och hur detta ska värderas kvantitativt. Föreställningen av produktivitet som något positivt och kontraproduktivitet som något negativt, delas av alla, och påståenden om det senare är en stark grund för kritik. Vikten av arbetstiden som det avgörande kriteriet för poängsättningen visar på en influens från lönarbetets form i kapitalismen, vilken deltagarna i diskussionen tar hjälp av när produktivitetet för projektet ska bedömas. Diskussionen verkar sluta i behovet av att kombinera mätningen av arbetstiden med antalet bytes, men någon egentlig lösning nås inte. Kommentaren från Tudro där hen ursäktar sig för att vara ”stel och dryg” och poängterar att hen är ”glad och sprallig” visar på att det finns potentiella konfliktlinjer mellan tävlingsformen (som ligger nära leken i detta fall) och tillverkningen, och i mindre grad på ett teoretisk plan till det abstrakta arbetet. Tillverkningen får inte bli för seriös inom tävlingens ram.

Bruksvärdet handlar emellertid inte bara om kvalitet. På en annan nivå blir uppslagsverket som helhet bättre ju fler artiklar som infogas i det. Detta kvantitativa perspektiv, men framför allt betoningen på tillverkning och bruksvärdesproduktion inom ramen för tävlingen, bekräftas av en flyktig blick på tävlingen rörande djurartiklar som nämndes ovan. I loggen lämnas återkommande kommentarer om hur många nya artiklar som skapats under tävlingens gång. Den första dagens (måndag) första kommentar är: ”Wikipedia har fått 7 nya djurartiklar. En mycket bra start på tävlingen. Bra jobbat. Cejang 28 maj 2007 kl. 22.49 /.../ (de artiklar som Leo rättar har inte räknas in.)”. Den avslutande kommentaren visar att tävlingsmomentet finns där, men att det gemensamma fokus på nyttan av deltagandet är det som betonas mest. Nästa dag blir kommentaren: ”Efter en sammanräkning av antalet nya djurartiklar efter två dagars tävlande är summan: 14 stycken och en djurartikel har blivit avstubbad. Jättebra.”. Den tredje dagens mer utförliga referat avslutas med: ”Ett litet tillägg, sedan tävlingen startades till och med onsdag klockan (unge-

fär) 17,40 har det skapats 23 nya djurartiklar. Cejang 30 maj 2007 kl. 17.45". På torsdagen påpekas något extra bra och utöver det förväntade: "Utöver dem har det lagts till fem artiklar i avsnittet 'Artiklar som från början inte var med i tävlingen och som skapades under tävlingens gång'. Jag vill berömma alla i tävlingen för det! Leo 31 maj 2007 kl. 20.26". Det visar sig vidare att torsdagen slog rekord inom tävling med hela 15 nya artiklar. Och slutligen, efter att en vinnare korats på söndagen, gratuleras kollektivet och projektet: "Grattis allihopa, men jag säger också grattis Wikipedia som har fått 67 nya djurartiklar på en vecka. Cejang 3 juni 2007 kl. 21.26" (Wikipedia-bidragsgivare 20110727).

Tävlingsformen blir här något enande som tonar ner konkurrensen och prestigen till förmån för en frivilligt och kollektivt accepterad arbetsledning under en tävlingsledare som har till uppdrag att uppmuntra och underhålla deltagarna. Eventuella konflikter mellan tävlingsformens och den nyttofixerade tillverkningens olikheter hanteras på ett vis så att synergier och komplementaritet uppstår dem emellan. Det sker framför allt genom att udden tas ur det seriösa i tillverkningen genom att tävlingens lust uppmuntras, samtidigt som det sociala syftet bakom deltagarnas konkurrens delas av alla och gör alla till vinnare. Tillverkningstävling framstår här som ett lämpligt epitet.

Veckans tävling som ett sätt att höja produktiviteten, arbetsleda och skapa gemenskap

I Veckans tävling kan vem som helst vara den som kommer med initiativet till en ny tävling, ofta med sig själv som tävlingsledare. Kristin menar att formerna för veckans tävling är mycket fria: "alla får ju bestämma vilken typ av tävling dom vill ha /.../ man får ju designa sin tävling själv, o vad den kan handla om o så där" (Kristin 2012). Tävlingsformen framstår som ett sätt att frivilligt och öppet, med en hel del av lekens fria form och magiska cirkel kvar, hitta nya former för arbetsledning som skiljer sig även från postfordismens former för arbetsledning (se kapitel två) genom sin radikalare nerifrån och upp-logik.⁸⁴ Kanske kan det benämnas för en lekfull form av tillverkningstävling? Detta sätt att arbetsleda verkar passa den spontana, frivilliga och ad-hoc-formade arbetsdelning som utvecklats inom Wikipedia.

Kåre hävdar att människor är bra på olika saker. Han själv har sysslat en hel del med artiklarna om Wikipedia och olika policysidor, vilket andra enligt honom inte alls bryr sig om. Någon annan kanske bara bryr sig om enskilda artiklar eller specifika projekt (Kåre 2012). Det är i detta sam-

manhang som de skilda tävlingarna om flest och bäst artiklar, samt Veckans tävling kan placeras: en helt fri och självpåtagen arbetsledning. Tävlingarnas stimulans av tillverkningen och deras roll för att rikta den, effektiviserar och intensifierar tillverkningen efter specifika ämnesmässiga och temporära linjer. Tävlingen blir ett instrument för en punktvist mer riktad och organiserad arbetsdelning och arbetsledning i det lilla. Tillverkningen är huvudbegreppet för att förstå fenomenet; tävlingsmomentet tillförs något som redan är seriöst, men också frivilligt och av intresse, anammat av deltagarna. Tillverkningen och ibland tillverkningsleken tillförs lite tävlan och konkurrens: tillverknings(lek)tävlan.

Kristins berättelse om Veckans tävling hjälper oss att bättre förstå hur tävlingen skapar en effektiv och medvetet riktad arbetsdelning, med såväl lustfyllda som konkurrensinriktade moment. Det skiftar enligt henne hur många som deltar på veckobasis i Veckans tävling. En del deltagare är jätteaktiva och tävlar nästan varje vecka och inom en mängd olika ämnen, medan andra är lite mer riktade i sina preferenser och kanske bara väljer tävlingar inriktade på geografi, historia, något kvalitetsprojekt eller exempelvis syntaxen i artiklarna. Deltagarna skiftar med tävlingens innehåll. Hon tycker därför att det är bra att blanda olika typer av tävlingar (Kristin 2012). Deltagandet beror rätt mycket på deltagarnas intresse, kunskap och lust. Sammanfattningsvis verkar en del tycka att tävlingsformen i sig är underhållande medan andra mer attraheras av ämnet för tävlingen. Ibland använder sig även deltagare som aktivt har sökt sig till varandra inom den frivilliga arbetsdelningen, och bildat projektgrupper, av tävlingen. Utvecklingen går mer sällan åt andra hållet: från tävlingarna till skapandet av projekt. Kristin berättar även om en tävling om Kina, inför ett högtidlighetsållande i det landet, vilket i sig är intressant då det visar hur tävlingar kombineras med aktuella händelser, för att väcka intresse hos deltagarna. Det vanligast är emellertid att det är enskilda individer som planerar och leder tävlingarna (Kristin 2012). Ämnesintresset, nyhetsläget och tävlingsformen kombineras på olika fria vis.

Till skillnad från Karl Polanyis teori om en socialt inbäddad arbetsdelning, David Ricardos teori om de komparativa handelsfördelarnas roll för arbetsdelningen (Ricardo 1817, s135) och Adam Smits betoning av handelns betydelse och utbytets (en mänsklig drift) pådrivande av produktionen (Smith 1776, ss18, 22, 437–39), sker arbetsdelningen här helt frivilligt och är inte primärt kopplad till förmågan, även om det senare beror på tävlingens karaktär (se tävlingen i företagshistoria där deltagarna erbjuds utbildning för att kunna

delta på lika villkor). Intressant nog verkar denna arbetsledning och följande arbetsdelning inte leda till isolation, fragmentering och alienation mellan deltagarna, tvärtom snarare. Kristin håller med om att tävlingarna kan bli ett sätt att hitta likasinnade (Kristin 2012):

ja precis, de är samma sak som när man själv tycker /.../ vad ska man ta som exempel, man jobbar mycket med, de kanske är språkvård eller uppdatering ett tag, men så så tycker man ”jamen det är ju bara jag som gör någonting!” (skratt) känns det som ett tag, eller känns väldigt trögt så där /.../ men då kan man ju anordna en tävling om det o då brukar det genast bli fler som ansluter sig /.../ o då blir det bra fokus på det ett tag, o så kanske det är några som hänger på o upptäcker att ”oj, där fanns det mycket att göra!” /.../ o då ger ju de utdelning så på sikt (Kristin 2012).

ofta jobbar ju dom flesta wikipedianer /.../ väldigt spritt /.../ den gör lite där borta och den gör lite där borta /.../ o man håller på sina områden så där så att /.../ det här är också ett sätt o sätta fokus på en sak, gemensamt på en vecka /.../ så att /.../ jag tycker att de är [ett] väldigt bra sätt att använda det på kvalitetsproblemen (Kristin 2012).

Här ser vi hur en tävling kan bryta en upplevd ensamhet hos enskilda wikipedianer, och leda till en upplevd intressegemenskap och ny kunskap som stimulerar ytterligare redigeringar inom ett visst område efter tävlingen. Fokus ligger på målet att förbättra bruksvärdet, även om tävlingen skapar och upprätthåller sociala band, vilka minskar alienation och ensamhet inom den jämlika produktionen. Den sociala samvaron skapas genom ändamålet och tillåts inte att ta över med sin egen lustfylldhet. Tävlingsformen kan alltså föra in lust och socialitet i lagom doser i tillverkningen.

Uppdraget som tävlingsledare

Kristin brukar själv vara tävlingsledare ibland, men deltar även som tävlande. När hon är tävlingsledare brukar hon försöka rikta uppmärksamheten till vissa artiklar genom den logg som hon skriver under tävlingens gång. I loggen skriver hon lite om vad som händer i tävlingen, att den användaren gjorde ditt och att den användaren gjorde datt, konstaterar att den och den nu leder, men hon ställer också dramatiserande frågor som att: Ska den och den kunna komma i kapp eller kommer den att ge sig? ”[M]an försöker ju motivera dom lite på det sättet” berättar hon. Kristin tycker det är roligt att styra tillverkningen på detta vis samtidigt som hon inte ryggar tillbaka för att kalla det för arbetsledning.

Ibland erbjuder hon även extrapoäng på tävlingens diskussionssida för förbättringar av artiklar som hon tycker är dåliga. I Veckans tävling är tävlingsledaren enväldig domare och oftast är det denne som har valt området eller det som tävlingen gäller (Kristin 2012).

Processen mellan tävlingsledaren och deltagarna präglas av att deltagarna inte effektivt kan både tävla och hålla koll på sina medtävlare. Tävlingsledarens logg fungerar både informationsspridande och dramatiserande genom sin stil och sitt innehåll, där tävlingsledaren uppmuntrar deltagarna snarare än utdelar arbetsorder. Tävlingsledaren framstår i mångt och mycket som en postfordistisk företagsledare, men något nytt tillförs. Tävlingsledaren är enväldigt diktatorisk inom ramen för tävlingen, och därmed på skoj, vilket är en roll som en postfordistisk företagsledare har svårare träda in i, framför allt som uppdraget i Veckans tävling är frivilligt och fritt att ta på sig.⁸⁵ Den auktoritära ledartypen, som passar in historiskt på den fordistiska arbetsledningen, utgör vidare en anakronism som bidrar till det roliga med att vara tävlingsledare. Den spontana och frivilliga cirkulationen av ”diktatoriska” befogenheter till den som är villig att utföra de nödvändiga uppgifterna, framstår som ett rakt byte inom en gåvoekonomi, vilken uppskattas även av tävlingens deltagare. Återigen handlar det om en tillverknings(lek)tävling på det jämlika produktionsgolvet.

Här finns ett frirum för individen att förverkliga sina idéer utan att behöva nå konsensus eller få ett majoritetbeslut bakom dem. Arbetsledningen har en potential att nå en bättre effektivitet, än inom den kapitalistiskt organiserade produktionen, med sin frivilliga men produktiva lek med hierarkier på jämlik grund, inom ramen för tillverkningsstävlingar.

De senaste åren har antalet tävlingsledare inom Veckans tävling minskat något till antalet. Kristin tror att det vid tiden för intervjun finns runt 15 stycken, men samtidigt ökar deltagandet i tävlingen (Kristin 2012). Som mest brukar ungefär lika många delta, även om det varierar. Fler vill alltså för stunden delta, men färre vill jobba med att arrangera tävlingarna. En tolkning av detta skulle kunna vara att det ansvar och engagemang som det innebär att vara tävlingsledare uppfattas som krävande. Situationen ger åtminstone en indikation på att ledandet av tävlingar inte bara är bekymmersfri lek och avslappnad tävling utan också ett ansvarsfyllt åtagande, alternativt uppoffrande sådant, för spelledarna. De lustfyllda diktatoriska befogenheterna räcker kanske inte helt till, kompenserar inte fullt ut, för ett växande antal deltagare. Att leda tillverkningsstävlingen är inte tillräckligt lekfullt för dem.

Strategidiskussionen i WMF Sverige, inte i gemenskapen

Det finns fler former av tävlingar som Wikipedias gemenskap använder för att utveckla kollektiva sätt att förbättra artiklar i uppslagsverket. En annan strategi är att arrangera tematävlingar och turneringar. En deltagare utformade en tävling som hette *Jorden runt på 80 dagar*, med fokus på geografi, i åtta delar om olika världsdelar. I varje deltävling korades en vinnare och till sist även en sammanlagd segrare. Kristin minns det som att denna ”turnering” var populär med många deltagare (Kristin 2012).

Men strategidiskussioner är det dåligt med inom den redigerande gemenskapen. Kristin menar att det inte finns någon genomtänkt strategi eller övergripande diskussion inom gemenskapen kring hur de ska använda sig av tävlingsformen för att förbättra uppslagsverket. Diskussioner förs på diskussionsidan till den aktuella tävlingen, men det handlar inte om strategier: ”nä det finns det nog inte tror jag inte nej /.../ där är nog inte, utan det kommer lite såhär, det är väldigt så där att nån får en idé o då plockar man förhoppningsvis upp den men ingen sån där samlad diskussion om det” (Kristin 2012). Frånvaron av strategidiskussioner kan ha med lust att göra. Det är inte att planera som står i centrum, utan redigeringen. Planeringen kan snarare försvåra för redigeringen och tävlingar som någon plötsligt får lust och energi att anordna. Möjligen kan strategidiskussioner verka kontraproduktiva för vissa inom denna gemenskap då lekens icke-instrumentalitet försvaras av vissa inom hackerkulturen mot mer övergripande och explicita politiska perspektiv med deras inneboende instrumentalitet (Söderberg 2008, ss.44, 49, 178–82).⁸⁶ Det finns i så fall en gräns för hur mycket strategin att använda lekar och tävlingar i produktivt syfte kan uttalas, och på ett planerat vis utvecklas, inom den frivilliga redigeringsgemenskapen. Tävlingsens mer spontana och tillfälliga karaktär, med sitt fokus på aktiviteten i sig, blandar sig i praktiken däremot väl med den seriösa tillverkningens planerade grundlighet. En process av trial and error leder till en praktisk kunskap, praxis, om vad som fungerar, vilken varken behöver vara enkel eller nödvändig att tala om. Anthony Giddens begrepp *practical consciousness* framstår som relevant i sammanhanget (Rosenbaum 2010, s.123).

WMF Sverige använder sig emellertid på ett medvetet sätt av tävlingsformen i sina försök att utveckla Wikipedia på ett mer övergripande plan, vilket å andra sidan är precis vad Free Software Foundation och Open Source Initiative gör inom utvecklingen av fri och öppen programvara (Söderberg 2008, s.179–180). Möjligen samlas människor som är mer

intresserade av övergripande planering och strategiska diskussioner inom dessa kollektiv.

De digitala rosetterna: ett sätt att fördela och uppvisa status

Tävlingar i Wikipedias regi resulterar inte bara i att nya artiklar skapas och att gamla artiklar blir bättre, de skapar även nya sociala relationer mellan deltagarna. En intressant aspekt av detta är de så kallade *barn stars*, en form av digitala ikoner i form av rosetter, som vinnarna och tävlingsledarna belönas med efter en tävling. Kristin berättar med ett litet skratt att de använder sig av ”små digitala bilder” som priser, ”o då är det så klart prestige då i olika priser vilken som får bäst pris /.../ o det kan man ha på sin användarsida sen” (Kristin 2012).

Fördelningen av status är inte helt olik den som försiggår inom akademien. Med glimt i ögat har Wikipedia skapat ett självgående system där det frivilliga samarbetet granskas av en peer review i tävlingens form. Denna bedömning fördelar social status med hjälp av digitala rosetter i olika färger. De prisbelönda deltagarna kan sedan visa upp dem på sina användarsidor som en form av CV. Rosetterna betyder något för de flesta wikipedianerna. Kristin menar dels att systemet är underhållande: ”man får dom här priserna och sen får man ju beundran o vördnad också då (skratt) /.../ hela veckan efter” (Kristin 2012) och dels att rosetterna synliggör om någon är en aktiv och engagerad wikipedian för de andra wikipedianerna. Det sista håller Karl med om:

om jag dyker in på nåns användarsida /.../ nån som jag inte har stött på riktigt ordentligt /.../ och ser att det ligger ett par barnstars, och har vunnit Veckans nyskrivna artikel ett par gånger, så får jag ju direkt en så här snabbkoll på att, det det här är någon som har vart med ett tag, nån som har gjort bra grejer, så jag får ju direkt en positiv bild (Karl 2012).

Med andra ord signalerar rosetterna seriositet och ansvarskänsla inför det gemensamma projektet. Återigen finns ett fokus på bruksvärdet, men nu inom ramen för en ny form av tävling, den om social status. Frågan är vad denna statusfördelning med hjälp av digitala rosetter betyder mer och skapar för motiv för deltagandet? Gör de deltagandet mer lustfyllt, som i att vinna en tävling, eller eftersträvas de som medel för att nå en social position i den produktiva gemenskapen?

För Paul exemplifierar dessa rosetter, som deltagarnas användarsidor pryds av, att redigeringen både kan anta formen av ”tävlings- och statusgrej”. Hur själva användarsidorna i sig och deras paratexter utnyttjas kan även det skilja sig åt.⁸⁷ Vissa har mycket avancerade sådana. Själv tycker Paul att det är kul att dessa deltagare engageras så av sina sidor, det är bara bra om det fungerar motiverande för dem att ”skryta lite”, men det imponerar inte på honom (Paul 2012). Symbolernas bruksvärde som statusmarkör både erkänns och förnekas av honom, det mesta fungerar när nyttan prioriteras. Tävling och social makt uppfattas som positiva instrument i skapandet av bruksvärdet Wikipedia. Återigen handlar det om tillverkningsstävling, om än med kraftiga blinkningar mot ett socialt jämförande som närmar sig det abstrakta arbetets.

Tillfälliga och specifika kampanjtävlingar

2010 genomfördes en tävling på svenskspråkiga Wikipedia inom ämnet astronomi, eftersom året utkorats till ”astronomiår” (Kåre 2012). Kristin berättar att astronomistudenter då bjöds in att delta (Kristin 2012) samtidigt som en grupp astronomer bestämde sig för att delta. I processen upptäckte en professor emeritus en asteroid och kom på idén att överlåta namngivningen till vinnaren av tävlingen på Wikipedia. Förutom det var förstapriset ett teleskop (Kristin 2012; Kåre 2012). Gruppen satte därefter ihop reglerna för tävlingen. Först skulle deltagarna anmäla vilken artikel de ville skriva om till en utslagsjury som meddelade om den tyckte att ämnet platsade inom fältet. Enligt Kåre kunde det låta så här: ”ja, nämen du ska nog inte, du kan nog, du kan inte räkna med den här artikeln om om partikelfysik därför att det ligger lite för långt ifrån astronomiämnet, men däremot den här astronauten kan du skriva om”. Först efter godkänd artikelidé kunde tävlingen om bästa artikel börja (Kåre 2012). Sammanlagt var det mellan 40 och 50 personer som deltog i tävlingen: ”så det var många”, konstaterar Kristin (Kristin 2012).

Samma år föddes vidare idén till kampanjen *Wiki Loves Monuments*, som gick ut på att fotografera kulturminnen, i Holland. Holländska Wikipedia hade tillgång till en databas med koordinater över alla de kulturminnen som ansågs vara värda en egen artikel i uppslagsverket. Detta gjorde det lätt att utforma en enkel och konkret tävlingsidé (Karl 2012). Ett år senare följdes tävlingen upp och då lyfte holländska Wikipedia blicken mot hela wikipedia-gemenskapen och alla språkversioner:

2011 när tävlingen skulle arrangeras igen så ställdes frågan /.../ ”Har ni några databaser som ni kan använda?” ”Hur kan ni va med?” o Riksantikvarieämbetet har ju en jättebra databas o framför allt en /.../ jättestor databas /.../ den är ju flera lager också, man kan se dom har ju byggnadsminnen och det finns kulturminnesmärken och det finns fornminnen (Karl 2012).

WMF Sverige blev inspirerade. Kontakter togs, det krånglade lite med det tekniska kring RAÄs databas, men en praktisk diskussion påbörjades som ledde till ett direkt samarbete, när myndigheten bestämde sig för att vara med i tävlingen. Karl menar att de såg det som att de stöttade ett ”roligt projekt” (Karl 2012). Tävlingen skapade alltså en kontaktyta mellan WMF Sverige och Riksantikvarieämbetet, och öppnade upp kontakten med professionell kompetens, samtidigt som det gav tillgång till en unik informations- och distributionskanal.

I strikt teknisk mening berördes svenskspråkiga Wikipedia relativt lite av tävlingen och RAÄs initiala engagemang. Själva tävlingen genomfördes på den separata sajten WikiLovesMonuments.se innan själva bilderna slutligen hamnade på den nordamerikanska stiftelsen WMFs mediadatabas *Wikimedia Commons*. Vissa specialsidor på svenskspråkiga Wikipedia som listade byggnadsminnen och kyrkor skapades också med hjälp av grunddata och koordinater från RAÄ. I slutändan samarbetade parterna med hjälp av tre hemsidor/databaser. Anledningen till att man valde en egen sida för själva tävlingen var att gränssnittet på Wikipedia kan vara lite svårt för en nybörjare att ”köra in sig på”. Karl beskriver hur tävlingen på ett enkelt sätt införlivades med arbetsprocessen inom uppslagsverket. Potentiella deltagare i tävlingen möttes av ett välkomnande och en stor knapp som det stod att de skulle trycka på för att ladda upp sina bilder till Wikimedias databas. Därefter kontrollerades bilderna mot tabellerna i ämbetsverkets databas. Sammanlagt laddades 5100 bilder upp av 160 fotografer. Ungefär hälften av dem var nya bidragsgivare. De som tog emot filerna var en handfull, mindre än tio stycken. Några av dem var aktiva i WMF Sverige, men det handlade om frivilliga och obetalda krafter. Den internationella tävlingen blev en succé och totalt laddades 160.000 bilder upp. En av de svenska bilderna på ett fornminne blev utsedd till en av de ”tio bästa så där i världen” vilket RAÄ tyckte var roligt (Karl 2012).

[D]om [RAÄ] fick ju mersmak av, ja dels att vi kunde samarbeta, att dom kunde se konkreta resultat att det hände saker, att dom fick att deras databaser kom i /.../ användning /.../ dom [har] haft ganska få som är intresserade av det här (Karl 2012).

Tävlingen skapade kontakt med en myndighet och dess professionella lönarbetare, nyrekryterade frivilliga deltagare som bidrog med bilder, närmare tio wikipedianer, varav några från WMF Sverige, som sållade ut dubletter mot myndighetens databas. För den svenska myndigheten var det viktigaste att deras databasers innehåll kom till användning, oavsett om det var på en amerikansk stiftelses servrar, vilket inte problematiseras i det empiriska materialet.⁸⁸ Drygt 5000 av bilderna laddades upp på commons, vilket visar på arbetsbördan hos den mindre grupp som arbetade med detta. Det är rimligt att tänka sig att motivationen för att delta skiljde sig ordentligt mellan RAÄ, de olika fotograferna och de mottagande wikipedianerna. Istället för att det utvecklas konflikter mellan olika perspektiv används de olika bevekelsegrunderna som komplement för uppslagsverkets bästa i dessa konkreta projekt. På ett övergripande plan och från WMF Sveriges perspektiv fungerar tävlingen som en tillverkningstävling, med sitt medvetna sätt att aktivera och höja kvaliteten på Wikipedia.

Det handlar om en kontrollerad användning av tävlingsformen som är underställda tillverkningens ändamål. Detta intryck är tydligt också i samband med planeringen av tävlingen i företagshistoria. Det nya med den är enligt Kåre att den kombinerar tävlingsformen med utbildning. Motiveringen för detta är bland annat att utjämna villkoren för deltagandet bland de tävlande (Kåre 2012). I slutändan framstår det både som ett medel för att kontrollera kvaliteten på tävlingsbidragen och ett sätt att locka fler deltagare till tävlingen. Här används tävlingsformen för rekrytering av arbetskraft såväl som dess utbildning.

Tävling och tillverkning: Ideologisk positionering utifrån modell

Peters tävling i felplaceringar hade inte konstruktiv tillverkning som syfte. Syftet var snarare destruktivt för bruksvärdet (K1). En annan konflikt identifieras i Kåres påpekande att tävlingsformen kan gå överstyr och påverka produktionsgemenskapen negativt. Risken för detta är störst bland kärndeltagarna, när dessa mest tänker på sig själva och använder det gemensamma för egen utmärkelse (K2).⁸⁹ En tredje konflikt märks när det gäller Kristins medverkan i Veckans tävling. Hon slutar att vara aktiv när arkiveringsystemet

ändras och blir svårare. Det blev då för tungt i relation till det lockande i tävlingsmomentet (K3).

Tävlingstillverkning

Kåre har en idé om att tävlan ger energi åt individen snarare än tar sådan när det gäller redigeringen av Wikipedia. Det kan bli mycket gjort för Wikipedia när tävlan kombineras med omtanke om andra (S1). I fallet med de digitala rosetterna rör tävlingen den sociala statusens område, samtidigt som användarsidornas rosetter signalerar att deltagaren är en seriös wikipedian som det går att lita på (S2). Den senare identifikationen är ett gränsfall och är inte lätt att skilja från tillverkningsleken.

Tillverkningstävling

Fler ideologiska positioner hittas på tillverkningstävlingens område. När Krister skriver kring en nyhet, då vill han vara först med redigeringen, annars känns det som bortkastad tid. Vinner han så vinner han äran, men förlorar han så förlorar han tillverkningstid. Tillverkningen kommer i första hand och det handlar om *tillverkningstävlan* (S3). Denna position förstärks av att han förvisso tycker det är kul att vinna, men att han också känner en stolthet över att det gemensamma projektet är så snabbt på att redigera i aktuella ämnen, vilket framstår som en allvarlig och viktig känsla för honom. Han kan bli glad över att någon annan hinner före med sin redigering. Tävlan eller konkurrensen är bra för projektet (S4).

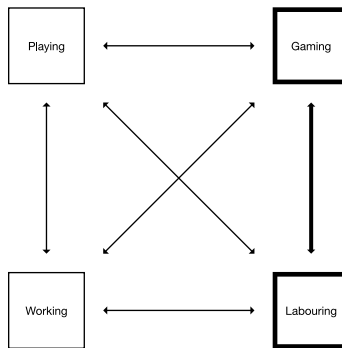
Kristin berättar om de wikipedianer som inte tycker om de stressigare formerna av tävling utan istället engagerar sig i mer lågintensiva projekt inriktade på att skapa artiklar som blir nominerade som utmärkta. Här tävlar den engagerade individen eller gruppen internt mot sig själv, medan det först är i omröstningen som de möter en publik. Tävlingsmomentet ändrar här karaktär för att verka produktivt för de som inte gillar tävlingsstressen (S5).

En annan variant på tillverkningstävlan är månadens kvalitetsprojekt. I formell mening är det inte en tävling men resultaten presenteras med statistik och diagram över hur projektet klarat uppställda mål. Statistiska abstraktioner och reifieringar skapar sociala miljöer och gemenskap inom en produktiv verksamhet där tävlingen sker inom gruppen (S6).

Kristin betonar att de organiserade tävlingarna handlar om en form av samarbete, där den kollektiva och individuella insatsen får lite karaktär av uppvisning. Som tävlingsledare både informerar och dramatiserar hon akti-

viteterna. I diskussionen kring poängräkningen i artikeln om Kaffe finns en antydning om att tävlingarna ska vara roliga och lustfyllda, samtidigt diskuteras hur den nyttiga tillverkningen ska räknas. I den djurrelaterade tävlingsomgången tonas tävlingsmomenten ner till förmån för hur bra tävlingen är för Wikipedia. Den ideologiska positionen kring tillverkningstävlan är stark i Veckans tävling (S7).⁹⁰

Homo contendens och homo economicus

Kommersiella intressen och företags syfte med den produktion som de kontrollerar rör något annat än skapandet av bruksvärden. Om deltagarna, som i Wikipedias fall, bryr sig om bruksvärdet kan detta verka mycket motiverande, men företags anställda jobbar antagligen mer för sin lön (de skulle inte arbeta gratis) än för bruksvärdet.⁹¹ Detta är en potentiell konkurrensnackdel för företagen. Inte heller leken och tävlingens *underhållning* står i centrum för företagens uppmärksamhet. Men precis som Wikipedia använder sig företagen av tävlingens form för att stimulera produktionen (se kapitel nio för lekens relation till lönarbetet). Tävlingen delar centrala moment med kapitalismen och dess inriktning på konkurrens. Den renodlade tävlingen skiljer sig mot kapitalistiskt organiserad produktion genom att tävlingens resultat alltid raderas när tävlingen är över och en ny tävling tar vid; den renodlade tävlingen är också ett sätt att roa sig förutom att mäta sina krafter eller tur mot andras. När det gäller homo contendens och homo economicus är det lusten och det instrumentella allvaret som skiljer de två åt, och konkurrensen och det inbördes mätandet som förenar dem på ett övergripande plan.

När konkurrensen inom redigeringspraktiken, vilket Kåre påpekar, tar sig uttryck som informella tävlingar i att pricka in skapandet av den tusende eller miljonte artikeln i uppslagsverket, eftersom ”det är ju, då får man sitt namn i tidningen, kanske” (Kåre 2012), närmar sig homo contendens homo economicus. En av anledningarna till att agera effektivt framställs som en önskan om erkännande från det officiella samhället. Anledningen till varför det skulle vara önskvärt kan vara många, varav en skulle kunna vara att med tiden göra sig ett namn inom den vanliga ekonomin; det vill säga att i Bourdieus mening omvandla det sociala kapitalet till ekonomiskt kapital.

I detta kapitel stöter studiens modell på vissa svårigheter. Svårigheterna har att göra med att produktionen och kontrollen av produktionens resultat är åtskilda inom kapitalismen: det förra sköts av lönarbetaren, det andra av kapitalet. Tävlingsformen relateras här till det abstrakta arbetets båda sidor, om än inom ramen för den jämlika produktionens skapande av textmässiga bruksvärden. Homo economicus representeras i det relevanta materialet dels av lönarbetaren inom antingen WMF eller hos externa samarbetspartners, och dels av externa samarbetspartners i deras egenskap av anställande organisationer. Jag fokuserar först på hur tävlingsformens relation till löneformen, med dess konflikter och synergier inom ramen för den jämlika produktionen, uttrycks. Därefter granskar jag hur tävlingsformens relation till anställande samarbetspartners förstås utifrån de utåtriktade tävlingar, som WMF Sverige organiserar för att få kontakt med externa organisationer som anställer arbetskraft.

Tävlingarna inom produktionen av textmässiga bruksvärden framstår som mycket viktiga när det gäller Wikipedias kontakt och relation till externa institutioner och företag, vilket motiverar att tävlingsformen även kommer att tas upp i kapitlet om homo fabers relation till homo economicus, men då som en extra bestämning.

Inre tävling motverkas av löneformen

Tävlingsformen spänner från en socialt oorganiserad, ofta pågående inre tävling, där deltagare tävlar mot sig själva eller informellt och spontant mot andra deltagare, utan att dessa nödvändigtvis vet om det, över mer tillfälliga, informella, men medvetna tävlingar, till uttalade och kollektivt organiserade tävlingar på tid mellan deltagarna (alternativt kollektiva ansträngningar som mer betonar gemenskapen än tävlingen).

Homo economicus, här som lönarbete med försörjning och social status på agendan, hamnar, visar det sig, ibland i konflikt med tävlingsformen. Kåre

berättar att användaren Anders bestämde sig för att skriva en artikel om varje socken i Sverige. Det är den över tid mest beständiga geografiska beteckningen i Sverige, vilket gjorde den lämplig för Wikipedia. Anders projekt utgör en form av tävlingsfiering i form av individens utmaning av och tävling mot sig själv. Kåre hävdar att det inte skulle vara effektivt att använda lönarbete i WMFs regi för att utföra ett sådant arbete. Aktiviteten skulle då bli tråkig, till ett allt för litet resultat (Kåre 2012). Uttalandet går på tvären mot tävlingsformens användning inom bland annat call centers.⁹² Tävlingsformen har inte kraften att liva upp tillverkningen inom Wikipedia, om aktivitet ingår i producentens lönarbete. Hur denna diskrepans ska förstås är inte helt lätt att reda ut. En kvalificerad gissning är att redigeringens frivilliga karaktär hos flertalet deltagare påverkar förståelsen och känslan inför aktiviteten. Hade alla sedan länge fått betalt för att redigera, det vill säga sett sitt engagemang som påtvingat lönarbete, hade tävlingen kanske kunnat påverka produktiviteten positivt istället för negativt.

Kristin berättar att WMF Sverige runt 2010 provade ett projekt som hette *Skattkistan*, en tävling med materiella, ta-bara priser. Hon tror att de sedan dess har avslutat projektet (Kristin 2012).

[D]en som vann Veckans tävling fick välja en sak från dom då, det var kanske en present /.../ presentkort på böcker kanske eller så var det en kopp eller en tröja, småsaker /.../ jag vet inte riktigt varför dom slutade med det egentligen /.../ en del vill inte ha priser, dom bryr sig inte så mycket om priser, förutom dom här rosetterna sånt som vi har (Kristin 2012).

Här experimenterar WMF Sverige med yttre belöningar i form av priser med ett bytesvärde. Ekonomiska incitament som bygger på liberala föreställningar om en *homo economicus*, men initiativet var inte framgångsrikt. Återigen verkar det som att *homo economicus* står i konflikt till *homo contendens* och *homo faber* inom den jämlika produktionen. Projektets utveckling framstår som ett exempel på den *inverterade ekonomi* som Pierre Bourdieu beskriver i *Konstens regler* (Bourdieu 2000, ss215–16). Det är snarare prestige i en pekuniärt värdelös digital rosett som eftersträvas som ett tecken på social status inom gruppen, än materiella belöningar. Det sociala värdet står i en inverterad relation till den materiella och ekonomiska belöningen. Skattkistan profanerar och inverkar destruktivt på deltagarnas upplevelse av sina aktiviteter.

I dessa två exempel förstörs tävlingsformen inom den jämlika produktionen av införandet av incitament på mikroplanet som präglas av homo economicus. Materiella belöningar, och lön som kompensation för aktiviteten, har en negativ påverkan på engagemanget. Frågan bör undersökas mer, men det verkar som om den materiella eller pekuniära belöningen krockar med en frivillighet byggd på lust och idealitet, som inte går att skilja från aktiviteten inom Wikipedia. Tävlingsformen krockar med homo economicus, trots deras gemensamma fokus på konkurrens och vinst, när den används inom den jämlika produktionen.

De föregående kapitlens redovisning av organiserade tävlingar, visar snarare på att tävlingarna bekräftar och förstärker den sociala dimensionen i projektet; tävlingen bygger en social väv i de redovisade fallen (men Kåres påpekande om en tävlingsfiering som går över styr får inte glömmas). Det verkar vara denna sociala väv som materiella priser undergräver på det vis som Lewis Hyde beskriver att gåvans sociala effekter förstörs av ekonomisk bytesverksamhet. Det framstår som att WMF Sverige inte förstod den redigerande gemenskapens känslomässiga och sociala grund när de experimenterade med ”skattkistan”.

Samtidigt accepteras och fungerar lönarbete både inom driften och till vis mån inom redigeringen av projektet, vilket visas i kapitel åtta.

De konflikter som här har påvisats mellan å ena sidan löneformen och materiella belöningar, och å andra sidan tävlingsfieringen av den jämlika produktionen, visar på de olika förutsättningar, jämfört med vanliga företag, som gäller för att den jämlika produktionen användning av tävlingsformen.

Organiserade tävlingar III

De organiserade formerna av tävlingar på svenskspråkiga Wikipedia, som riktar sig utåt mot samarbeten med externa institutioner och företag, förmedlar eller bygger broar över till varufierade praktiker som lönarbete, men också till företagets vinstmaximering.

Wikipedianernas tävlingar inom den jämlika produktionen drar inte (åtminstone inte i de här granskade fallen) jämnt med det allvar som lönarbetet och människans behov av försörjning bygger på, men hur är det när det gäller företagets fokus på ekonomisk vinst? Tävlingarna, visar det sig, fungerar här som Wikipedias verktyg för att närma sig företagets avlönade expertis via ledningsgrupperna; tävlingen används i förmedlande och synergiska syften för att bygga en relation till företagen. Tävlingarna har potentiellt ekonomiskt värde för företagen, vilket WMF Sverige har förstått.

Tävling i företagshistoria utviner konkret arbete ur företagsanställda
För att förbättra Wikipedias täckning av större och för dem relevanta företag planeras det vid tiden för studien en tävling i företagshistoria. Kåre vet att berätta:

nu håller vi på o utvecklar en tävling där företag och vem som helst kan skriva om företagshistoria, för /.../ om man riktar in det /.../ på företagshistoria snarare än att säga "ni får skriva om företag" för att då /.../ tänker dom "ah nu kan jag skriva 'Vi är bäst' o så" men om man skriver företagshistoria så /.../ blir det mer akademiskt redan från början o då är man inne i rätt tänk så att säga (Kåre 2012).

De negativa konsekvenserna av företagens vinstmaximering tros kunna stävjas genom valet av perspektiv. Med ett fokus på historia tänker sig Kåre att det går att undvika skönmålningar inför framtiden, för att istället fokusera på sådant som har hänt. Det abstrakta arbetet närmas alltså på ett medvetet vis, med en strategi för att minska problemen som företagens partiskhet och materiella intressen genererar. Intrycket förstärks ytterligare av att tävlingen ska kombineras med en utbildning för de deltagare som inte är bekanta med Wikipedia (Kåre 2012). De potentiellt sett, men inte nödvändigtvis, avlönade experterna inom företagshistoria, ska skolas i det konkreta arbetet, tillverkningen, vilket framstår som ännu ett sätt att kontrollera det eventuellt abstrakta arbetet. Men det är själva tävlingen som ska attrahera tävlanden, inklusive företag, att delta genom sina anställda. För wikipedianerna är tävlingen ett "alibi" för att "göra en bra utbildning", medan det för företagen kunde vara viktigt att vinna tävlingen: "om man plockar bort tävlingsdelen /.../ så, så blir det lite så 'ja ja, men då kan vi lika gärna få den från nån konsult som som vi betalar 20.000 o så skriver den en artikel om oss också'" (Kåre 2012).

Tävlingsformen används här för att attrahera företag vars intresse i sammanhanget främst verkar vara att få publicitet genom att vinna tävlingen. Detta samtidigt som informanten, vid ett annat tillfälle säger att tävlingen inte vänder sig till pr-ansvariga, eftersom dessa aldrig skulle göra ett bra jobb (Kåre 2012).

Motsägelsen är skenbar. Det Kåre implicit säger är att pr-anställda i sitt dagliga värv gör dåliga redigeringar i Wikipedia, eftersom de är partiska och vill sälja en fördelaktig image av företaget, men att samma publicitetshunger kan dras nytta av i mer ordnade, och för Wikipedia gynnsamma former, med hjälp av en tävling som följer Wikipedias regler. Det hela framstår som en

införlivning, oskadliggörande och omprogramering av en potentiellt skadlig kapitalistisk logik, till förmån för den jämlika produktionen.

Riktigheten i denna strategi bekräftas av Patriks påpekande att han inte tror att det företag han jobbar på skulle vara intresserat av att delta i olika former av redigeringsutbildningar, men att sponsring av Wikipedia med donationer skulle kunna förekomma inom företagets arbete med Corporate Social Responsibility (CSR) (Patrik 2012). Tävlingsformen erbjuder en arena som gör företaget synligt och skapar potentiell good will precis som CSR-arbetet.

Detta införlivande av kapitalistiska processer i den jämlika produktionen bygger på en insikt om Wikipedias och företags olika intressen, men uttrycker ingen antikapitalistisk hållning. Det är inte viktigt för Kåre om redigeringsarna i tävlingen sker på betald arbetstid eller inte, däremot ”är det ju en stor ära om dom gör det på arbetstid för de betyder att Wikipedia har blivit så pass viktigt så att de är nånting som, de är inte att Facebooka eller så här, utan /.../ helt plötsligt är det nånting som faktiskt har med arbetet att göra” (Kåre 2012). Fokus ligger stadigt på bruksvärdet och eventuella politiska ambitioner eller konsekvenser tonas ner. Om något ses som förebilden för Wikipedia är det snarare det abstrakta arbetet.

Tävling och lönarbete: Ideologisk positionering utifrån modell

Den inre tävlingen, som den exempelvis tar sig uttryck i det av Kåre återberättade sockenprojektet, skulle inte vara möjligt med hjälp av lönarbete. Lönarbetet hade gjort projektet tråkigt. Förklaringen till detta kopplas till den jämlika produktionens frivillighet. Har en sysslat med uppgifterna frivilligt och obetalt, för pengar i form av lön in en motivation som verkar kontraproduktivt (K1). På samma sätt är det med projektet Skattkistan som Kristin berättar om. De utdelade materiella priserna med sitt värde på marknaden svor mot tävlingsformen inom den jämlika produktionen (K2). Och detta trots att tävlingen och kapitalismen har konkurrensen och vinsten som gemensamma beståndsdelar. Det råder andra förutsättningar för att använda tävlingsformen inom Wikipedia än inom företag, där tävlingsformen används utan större problem tillsammans med lönerelationen.

På samma sätt är det inte tävlingsformens underhållningsfaktor som är det viktiga för kapitalet, tävlingen är ett sätt att överleva som kapital. Tävlingsformen bygger mer på tävlingslust i den jämlika produktionen, medan den är mer allvarlig hos kapitalet, trots att tävlingsformen över lag delar konkurrensen och det inbördes mätandet med det abstrakta arbetet. Kapitlets första del fo-

kuserade på lönarbetet och tävlingsformen inom den jämlika produktionen och fann endast konflikter, vilket gör det svårt att tala om tävlingsarbete eller arbetstävlan när det gäller wikipedianerna. Detta tyder på att det kan vara en nackdel att det konkreta arbetet inte är lika viktigt som det abstrakta arbetet för företaget.

Men när fokus riktas mot kapitalägarna istället för de som utför de produktiva aktiviteterna mot lön eller materiella belöningar, har de kampanjtävlingar som WMF Sverige har tagit initiativ till och genomfört däremot byggt broar till varufierade processer, som lönarbete och vinstmaximering. Helt plötsligt står synergierna i centrum.

Delvis beror detta på att tävlingarna, med den scen de erbjuder för företagen, har ett potentiellt ekonomiskt värde för företagen. Perspektivet bekräftas av Patriks resonemang kring att Wikipedia kunde ingå inom ramen för "hans" medieföretags CSR-arbete. Synergin har drag av arbetstävling (S1). Wikipedianerna å sin sida verkar inte skrämde av denna närhet till det abstrakta arbetet och kapitalismen. Planen är att fokuseringen på historia och den medföljande utbildningen ska bädda in företagets vinstjakt i för Wikipedia produktiva banor. Som sådan framstår dessa kampanjtävlingar som uttryck för *tävlingsarbetets* ideologiska position (S2).

83. Även på bildens område används tävlingar på ett organiserat och medvetet sätt för att stimulera aktiviteten. Det finns en populär tävling som heter Månadens nyuppladdade bild.
84. Arbetsdelning, arbetsledning och samarbete betraktas som självständiga ord och behålls i texten för att inte belasta denna med allt för många språkliga nyordningar, trots att det i vissa sammanhang som detta snarare handlar om tillverkning.
85. Det för väl långt att här tala om lekens magiska cirkel (Huizinga 1938), eftersom tävlingarna inte är speciellt magiska, utan snarare är ytterst medvetna försök att förbättra bruksvärdet Wikipedia.
86. Söderberg menar att detta får konsekvenser för hur kapitalismen kan hackas: "What we are wrestling with is the old sticking point of how a universalistic perspective can emerge and become one with practice without techies having to take instructions from hacktivists and intellectuals" (s.182).
87. Ett begrepp utvecklat av Gérard Genette för att beteckna exempelvis omslagstexter, publikationsuppgifter och litteraturförteckningar (Genette 1997).
88. För att veta hur RAÄ diskuterat i frågan, krävs förstås en egen undersökning.
89. Förutom allmänna uttalanden om vikten av pauser samt riktlinjen om att inte bita nykomlingar, görs få saker för att lösa den senare konflikten, trots att Kåre hävdar att tävlingskulturen nog attraherar män mer än kvinnor som är lågt representerade i projektet. Möjligen beror detta på att tävlingsformen också har en gynnsam påverkan på produktiviteten.
90. Tävlingarna används som ett instrument för att skapa en arbetsdelning och arbetsledning av helt nytt slag, där tävlingsledaren på ett lekfullt sätt får diktatorisk bestämmanderätt kring upplägg och poängräkning. Det hela framstår som ett byte av extra ansvarsfullt engagemang mot lustfylld makt alternativt en vilopaus från konsensusprocess-

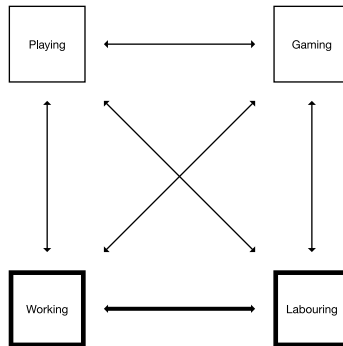
sernas inom den jämlika produktionen. Tillverkningstävlingen får här inslag av lekfullhet, samtidigt som de fungerar som punktvis arbetsledning.

91. Gratisarbete i form av provanställningar, traineeplatser etc. kan förekomma mot att få en möjlighet att försörja sig på arbetsmarknaden, samtidigt som privilegierade arbetargrupper i högre grad identifierar sig med det bruksvärde de bidrar till, även om de inte skulle arbeta gratis.
92. Författaren till dessa rader blev själv i mitten av 1990-talet utkorad till både "veckans rookie" och "veckans värsting" i samband med att han sålde in medlemskap i Världsnaturfonden.

8

Homo economicus ser ett ekonomiskt syfte med alla sina handlingar och detta ligger bakom alla dess beräkningar. Ekonomi förstås som ett system att tillgodose behov och fördela nyttigheter via byten på marknaden, förmedlade av pengar, mellan individer och företag. I dessa byten är det rationellt att vilja maximera sina nyttigheter, vilket i hög grad förstås i termer av pengar. I engelskspråkiga Wikipedia går det att läsa att homo economicus försöker maximera nyttan som konsument och profiten som producent (Wikipedia contributors 20140724).⁹³ Denna logik överförs sedan till en mängd nivåer och fält av människans tillvaro. Utilitarismen kan ses som ett barn av delvis samma anda, men här handlar det om att maximera nyttan i bredare mening och inte bara för individen (utan för det största möjliga antalet människor). Inom liberalismen görs detta emellertid

bäst genom att, inom det ekonomiska system som marknaden utgör, i mer eller mindre grad förlita sig på den av Adam Smith antagna *osynliga handen* eller självreglerande marknaden (Smith 1776, ss443, 445).

Detta kapitel berör wikipedianernas relation till bytesformerna inom den kapitalistiska ekonomin och aktiviteter som motiveras eller kontrolleras av materiella eller pekuniära ersättningar, belöningar och maktordningar. Fokus ligger här på hur wikipedianernas föreställningar kring aktiviteterna påverkas av och förhåller sig till den kommersiella logiken.

Homo fabers relation till homo economicus förmedlas framför allt av bruksvärdet, det är i marxistisk teori nödvändigt men inte tillräckligt för homo economicus. Skapandet av bruksvärden är en seriös verksamhet, men hur denna seriositet förhåller sig till det av homo economicus förordade abstrakta arbetet råder det skiftande meningar om.

En relation mellan artiklar snarare än deltagare

I de följande tre delkapitlen kommer förtingligandet att stå i centrum. Detta förtingligande är centralt inom tillverkningen generellt och i kapitalismens varuproduktion och marknadsutbyte. Det ramar in den följande diskussionen om relationen mellan den konkret tillverkande homo faber och den köpslående homo economicus' abstrakta värdeproduktion. Den förras täta relation till den omedelbara produktionen ligger nära ett processperspektiv men har fokus på produktionen av nyttiga bruksvärden, medan den senare som fokuserar på bytet av färdiga, förtingligade produkter enligt en abstrakt standard syftar till en värdeackumulation som är processuell. Hur förhåller sig den jämlika produktionen till färdiga produkter och processer?

Karl menar att Wikipedia är ett liberalt projekt i den bemärkelsen att det är väldigt meritokratiskt, inte bara när det gäller personerna, utan även när det gäller själva produkten, uppslagsverket (Karl 2012).

vad gäller varje enskilt bidrag /.../ alltså i i den perfekta wikivärlden så tittar vi inte på vem som har skrivit utan vad är det som står där /.../ och är det rimligt, finns det källor /.../ ett bra bidrag överlever liksom på egen kraft /.../ oavsett om det är nån som är tolvt är /.../ eller nån som är professor i nånting (Karl 2012).

Artiklarna får, idealt sett, närmast ett eget liv, ungefär på samma vis som Marx beskriver relationen mellan varorna på en marknad: som en relation mellan ting snarare än mellan arbetsinsatser utförda av människor. Artiklarna överle-

ver på egna meriter, utan att det närmare berörs vem som gör denna bedömning. De som gör bedömningarna är lika osynliga som artiklarnas skapare i detta uttalande. Kunskapen distanseras från sin skapelse och människornas praktik. Den jämlika produktionen osynliggörs, samtidigt som de bidragande subjektens roll tonas ner med hjälp av pseudonymer.

Detta förtingligande av arbetsprocesserna påverkar förståelsen av skapandet av uppslagsverket och av de byten av insatser och engagemang som bygger upp det. Precis som inom rörelsen för fri- och öppen programvara är det viktigaste att skapelsen fungerar ("rough consensus and running code"). Eric Raymonds kända devis om de granskande ögonparens betydelse för att hitta alla buggar, är en devis som omfattas brett, men det är inte den kollektiva, gemensamma, frivilliga och jämlika aktiviteten som står i fokus. Det hela framstår som ett uttryck för det som Frankfurtskolan och Herbert Marcuse kallar för ett instrumentellt förnuft eller vetande. De sociala och kulturella bestämningarna osynliggörs trots att funktion och socio-kulturella faktorer alltid samverkar (Feenberg 2009, s.33–34).

Något som kan uppfattas som en bidragande orsak till osynliggörandet av sociala, kulturella och mellanmänskliga relationer, till förmån för artiklarna och uppslagsverket, uttrycks av Krister när han hävdar att Wikipedia inte är ett socialt medium eller en demokrati. Wikipedia är ett uppslagsverk och all form av socialitet som har utvecklats ur det, är bieffekter. Wikipedianerna behöver kommunicera för att klara av den jämlika produktionen. Deltagare går inte med för att socialisera eller hitta en gemenskap utan oftast börjar engagemanget med att de rättar till ett misstag, språkfel, som de upptäcker, för att sedan glida in i mer aktiva roller som kräver kommunikation med andra (Krister 2012).

Men det är oklart vilken funktion detta förtingligande av skapelseprocessen har för Wikipedia. Varufetischens ideologiska funktion var att dölja det socialt nödvändiga arbete som förenade varornas skapare, och på så vis framställa underordningen av arbetarna under en främmande kraft som något naturligt och ofrånkomligt. I detta fall är det möjligen inte lika enkelt. Den artikelfetisch som Karl ger uttryck för som ett ideal, kan möjligen fungera som ett sätt att tona ner det individuella subjektet (upphovsmannen) och uppvärdera det kollektiva skapandet, under sken av att det handlar om en neutral och opersonlig process.

De nedtonade personliga attributen skapar en enhetlig fasad och en känsla av ett enhetligt bruksvärde. Genom att den individuella kreativiteten och den radikalt flexibla demokratiska ordningen, där olika former av praktik och tek-

niska arrangemang som används av individuella deltagare, snarare än av en abstrakt och homogen massa, döljs, skapas möjligen former av försanthållanden som anses göra uppslagsverket mer trovärdigt och därmed socialt nyttigt.

Karls betoning på Wikipedia som en källa av etablerad kunskap (Karl 2012) överensstämmer med den kvalitetssatsning som pågått inom projektet sedan mitten av 00-talet. Denna satsning står inte i motsättning till osynliggörandet av produktionen som process, utan förstärker snarare ett fokus på kunskapen som något avgränsat och godkänt snarare än som process. Det nya med professionaliseringen är att den inte i första hand är knuten till wikipedianen som enskild upphovsman, utan betonar en standardiserad form av bidrag, snarare än individuellt präglade sådana: det handlar om att följa regler och riktlinjer. Denna standardisering påverkar vilka bidrag som godkänns som sådana, vilket sätter sin prägel på redigeringen och utbytet av bidrag på ett liknande abstrakt sätt som värdeutbytet och värdeackumuleringen gör det under kapitalismen. Den kvalitetssäkrande schablonen innebär i sig en form av reifiering. Krister drar sig till minnes att det var många fler artiklar ”som kunde slinka igenom maskorna” förr och att kollektivet blivit mer benäget att radera artiklar och bidrag idag (Krister 2012).

När det gäller karaktären på engagemanget inom den jämlika produktionen går det att konstatera att lekfullheten och det oprecisa i den generella ömsesidigheten försvagas över tid av satsningen på kvalitet. Den senare tenderar istället mot ett mer allvarligt och regelstyrt redigerande karakteriserat av ett mer balanserat utbyte byggt på mer precisa krav. Helt balanserad och reglerad blir inte redigeringen, och utbytet av aktiviteter, men högre krav ställs för att en ska få delta i den allmäningsbaserade praktiken.

Produkt eller process?

I föregående avsnitt har jag diskuterat en reifierad syn på Wikipedia och hur den osynliggör den jämlika produktionen, samtidigt som förhållningssättet faller väl in i kvalitetssatsningens spår. I detta avsnitt fördjupas undersökningen av projektets fokus på bruksvärdet, produkten Wikipedia, i relation till synergisk och konfliktfylld, levande och social, interaktion.

Undersökningen börjar med en liten utvidgning om den erfarna och erkände wikipedianens fördelar inom den jämlika produktionen. Kristin svarar inte definitivt nej när hon får frågan om hon tror att hon skulle komma undan med redigeringar som andra, med mindre status, skulle bli ifrågasatta för. Istället skrattar hon till och säger att hon inte hoppas det, men tillägger sen att

hon precis som de flesta etablerade användare nog kan komma undan med en återställning för mycket (Kristin 2012).

Hennes betoning av det vanliga och vardagliga i fenomenet säger något om hur liknande aktiviteter kan värderas olika, beroende på vem som utför dem, inom uppslagsverket. Men det säger oss också att avsteget från reglerna när det gäller återställningar, inte verkar anses som lika allvarligt som att oinloggade redigerar fel i uppslagsverket. Allt enligt logiken: hellre en återställning för mycket än för lite. Potentiellt konstruktiva, nya bidrag, som utvecklar bruksvärdet, framstår som mindre värda än de nya bidrag som är potentiellt destruktiva; enklare uttryckt prioriteras klottersanering framför bidrag av ny text till uppslagsverket; kontrollen är hårdare när det gäller nya bidrag till uppslagsverket än av administratörernas utövande av sin makt kring vad som är klotter eller inte relevant för Wikipedia.

Kristers, och enligt honom hela gemenskapens inställning, är att de deltagare som bidrar konstruktivt till Wikipedia men som också regelbundet går in och förstör i artiklar, genom att exempelvis plantera lustiga fel i dem, ska spärras. ”Då kan man nöja sig med att läsa” (Krister 2012). Återigen är det som kan förstöras viktigare än det potentiellt nya innehåll som uppslagsverket kan få. Möjligen kan det handla om någon form av cost-benefit-analys där trovärdigheten för en artikel eller hela uppslagsverket anses påverkas mer negativt av ett fel än den positiva påverkan som ett korrekt bidrag ger.

Men annars, om detta resonemang håller, kan det tolkas som att det döda tinget, den *döda tillverkningen* för att parafrasera Marx, i form av existerande artiklar, är viktigare än det levande konkreta arbetet som potentiellt kan tillföras i form av nya konstruktiva bidrag.⁹⁴ Mindre hårddraget går det i fallet som Kristin beskriver att tolka det som att den sociala statusen (hos kända deltagare) säger något om vilka en kan lita på; vilkas levande arbete som inte riskerar att kräva korrigerande aktiviteter från gemenskapen. Den sociala statusen fördelar sig i så fall över gemenskapen som ett föränderligt och *levande* signalsystem, för att hjälpa produktiviteten eller skyddet av uppslagsverkets integritet på traven. Men intrycket att återställningar värderas högre än textbidrag raderas inte helt av dessa invändningar.

Detta resonemang kring betoningen av det döda arbetet i form av redan existerande artiklar (Wikipedias motsvarighet till kapitalets konstanta kapital) bekräftas på ett oväntat vis av Karl som ser en svart låda som ett hägrande mål för hela projektet. I futuristisk anda spekulerar han om en framtid när denna svarta låda, tillsammans med all tillgänglig information på internet, automa-

tiskt genererar och uppdaterar uppslagsverket (Karl 2012). Resonemanget tar sin början som ett direkt svar på frågan om det spelar någon roll för honom och hans engagemang hur Wikipedia produceras?

Ja, det /.../ där är en klurig sak, det där är en sak som vi har diskuterat ganska mycket /.../ och andra som är väldigt aktiva /.../ Wikipedia kommer ju av Wiki att vi kan /.../ ha en plattform där vi kan tillsammans göra det snabbt /.../ medans målet, det här med att samla all världens kunskap och göra den tillgänglig fritt till alla, har ju ingenting om sättet att producera den på /.../ så egentligen, om man vill dra det till sin spets så skulle det funka om vi hade en svart låda som hade all världens kunskap i sig /.../ och som du kunde plugga in till internet eller någonting /.../ och den svarta lådan uppdaterades /.../ så skulle den vara bra, vi skulle inte behöva ha alla som satt och /.../ gjorde saker (Karl 2012).

Som det verkar är det inte bara Karl som har tänkt på detta vis. Diskussionen om automatiseringen har förts mellan väldigt aktiva deltagare i kärnan av projektet. Den åtskillnad Karl gör mellan produktionen och produkten är intressant eftersom han är den informant som tydligare än någon annan betonar betydelsen av den jämlika produktionens gemenskap av ”vanliga människor” för sitt eget initiala engagemang (Karl 2012). Han är ambivalent i förhållande till vilket som ska betonas inom Wikipedia: den färdiga produkten eller produktionsprocessen.

Karl berättar att experimentlustan och nyfikenheten var två av de viktigaste anledningarna till varför han upptäckte projektet och ville vara en del av Wikipedias gemenskap. Han brukar klicka sig runt på sajter, för att skapa sig en bild av var han har hamnat någonstans, och så var det med Wikipedia också. Han har fortsatt att experimentera som aktiv wikipedian. På en bokmässas videofilmade han till exempel riksdagsledamöter som fick presentera sig under 15 sekunder. Videon laddades sedan upp och kopplades till den aktuella politikerns artikel. Vid ett annat tillfälle åkte han med bil längs Narvavägen i Stockholm och filmade omgivningarna till artikeln om densamma, det hela blev kanske inte så lyckat enligt honom själv, men han menar att det är så det är: ”man prövar lite olika grejer” (Karl 2012). Det är alltså detta öppna och lekfulla experimenterande, där artiklarna nästan fungerar som en arena för lustfylld lektillverkning som informanten kan tänka sig att avskaffa till förmån för en svart lådas automatisering. Kanske gör han skillnad på vad som är personligt viktigt för honom själv (lusten och nyfikenheten) och vad som

är kollektivt viktigt (fri och neutral kunskap); kanske tänker han att det finns nya spännande projekt om Wikipedia skulle försvinna? Hur det än är med den saken, går det inte att komma undan att resonemanget om den svarta lådan röjer en kunskapssyn som lutar åt en förståelse av kunskapen som odelad, entydig och oomstridd. Utmaningen med kunskapen är hur den ska samlas in och uppdateras. Kunskapssynen osynliggör effektivt de epistemologiska strider, diskursiva maktkamper eller ideologiska positioner (välj själv teoretiskt perspektiv) som präglar redigeringen inom den jämlika produktionen, vilka dock erkänns på ett latent plan där nya redigeringar är ett hot mot den insamlade och godkända kunskapen vilken bäst försvaras av en redigering för mycket än för lite.

Den reifierande kraften i målet att samla all världens kunskap på ett fritt tillgängligt ställe är stor, men utgör även ett ideal. Automater och ting är lättare att lita på än människor.

Neutraliteten och slutprodukten är det som alla informanter förutom Per har betonat, framför formerna för skapandet av bruksvärdet. Denna slutprodukt, målet för engagemanget, har i flera fall, vilket visats ovan, framställts i reifierade former. Tydligast i fallet med den svarta lådan. Fokus ligger på uppslagsverkets neutrala beskrivning av verkligheten, snarare än på den kollektiva praktiken av beskrivande som skapar uppslagsverket.

Men den uppmålade bilden fram tills nu är för renodlad. Informanterna är inte omedvetna om de motstridiga processer och intressen som ligger bakom artikelnivån. Krister påpekar vid ett tillfälle att själva produkten är en process. Han erkänner att han själv är väldigt inriktad på att Wikipedia är ett uppslagsverk och inget annat, men att uppdateringen av uppslagsverket utgör en karakteristisk aktivitet där en halvfärdig text läggs upp och redaktören kanske tänker att någon annan får fortsätta på den eller att hen ska putsa vidare på den sen, men att det i alla fall är bättre än ingenting (Krister 2012).

Arbetet är en process, medan ett normalt uppslagsverk för den processen bakom kulisserna, men det man ser även som läsare är en process och där skiljer sig Wikipedia. Så jag tycker att det här med process det går in i artikelskrivandet också, i produkten (Krister 2012).

I ett annat sammanhang diskuterar Kristin omstridda ämnen och artiklar, samt fenomenet med grubbildningar som organiserar sig utanför Wikipedia med en agenda när det gäller vissa artiklar. Hon när en förhoppning om att olika partiska intressena på något vis tar ut varandra i redigeringsprocessen. En

neutral artikel, där olika intressen har tagit ut varandra, framstår som ett ideal. Hon menar att projektet ofta blir anklagat för att vara antingen vänstervridet eller högervridet, vilket hon tolkar som att det finns folk från båda håll inom redigeringen: ”så lite av den där balansen kanske kommer naturligt /.../ med konflikterna o sånt, får man ju hoppas i alla fall” (Kristin 2012).

Här görs plötsligt neutraliteten beroende av konflikterna. Förutom att det går att fundera över vilken form av objektivitet eller neutralitet som dessa dynamiska och sociala processer bidrar till, framträder här produktionsprocessen bakom uppslagsverket inte på ett reifierat vis. Frågan är hur Kristin förstår begreppet *balans*, är det ett avstannat fenomen eller ett pågående sådant där olika krafter fortsätter att stå mot varandra med tillfälliga obalanser i presentationen? I det fortsatta resonemanget berättar hon hur problematiskt hon tycker att den konfliktfyllda sociala verkligheten inom redigeringen är, och att hon i görligaste mån försöker att undvika konflikter, omstridda ämnen och så kallade redigeringskrig.

[P]ov är ju ett av dom väldigt svåra problemen o kontrollera dessutom för att det krävs ju att man kanske har mycket bakgrundkunskap /.../ o många ämnen har man ju inte en susning om om det inte ligger inom ens ämnesområde även om man upptäcker att det pågår en dialog (Kristin 2012).

I dessa situationer försöker hon ”lita på att jag inte är den enda som ser det här om det händer nått”. Den enda gången hon har varit med i något som liknat ett redigeringskrig försökte hon först använda artikelns diskussionsida, men när det inte fungerade anmälde hon artikeln till sidan *Begäran om åtgärd*, så att någon annan administratör, som inte var inblandad i redigering kunde låsa artikeln (en administratör får inte låsa artiklar som hen själv är aktiv inom) medan de inblandade försökte lösa konflikten på hemsidan (Kristin 2012).

Samtidigt som den sociala verkligheten är problematisk och idealet är en neutral artikel, där eventuella konflikter har bedarrat eller ännu hellre aldrig har existerat, beskriver Kristin här samtidigt en levande solidaritet inom kollektivet av administratörer. Hon känner sig inte ensam med att ta hand om det nödvändiga och seriösa arbetet. Kollektivet framstår ännu mer levande en stund senare när hon berättar om det kritiska öga som även riktas mot de andra administratörerna. Efter ett tag blir det enligt henne inarbetat vilka en litar på och vilka som en håller ett extra öga på. Detta gäller även gent-

emot andra administratörer. ”den där är inte riktigt klok tyckte man” (Kristin 2012).

Det finns alltså inte bara gemenskap, solidaritet eller för den delen kåranda inom den inre gruppen av projektet. Även bland de som har valts till administratörer finns en kritisk blick och någon form av övervakning, även om den inte verkar kunna mäta sig med den skepsis som oinloggade bemöts av.

Det viktiga här, när jag diskuterar föreställningarna kring Wikipedia som produkt och process, är att kollektivet av administratörer inte är homogent. Det finns en kritisk interaktion mellan administratörerna, vars kultur inte helt har stagnerat och stelnat i fasta, tinglika och institutionaliserade former; exempelvis en hårt reglerad kåranda med helt fastslagna regler för alla händelser och situationer. Den kollektiva övervakningen bland och mellan de inblandade brukarna är också något som Elinor Ostrom menar är av central betydelse för att utnyttjandet av gemensamma resursspooler ska fungera bra. Utan övervakning kan inte trovärdiga utfästelser och gemensamma regler garanteras (Ostrom 2009, s.83–84). Och i Wikipedias fall finns alltså även en övervakning mellan övervakarna.

Utifrån det ovan sagda är det lätt att förstå varför Kristin tycker att omröstningarna och invalen av administratörer är viktiga och själv brukar delta i dem (Kristin 2012).

Hur ska kontrasten mellan olika förståelser av Wikipedia som spänner från det tinglika till det socialt interagerande och levande tolkas? Mitt intryck är att den reglerade och seriösa tillverkningen av bestående och neutrala artiklar är idealet, den manifesta ideologin, medan insikten om den föränderliga, partiska, konfliktfyllda sociala verkligheten mestadels, men inte alltid, ses som ett ansträngande problem.

Gentemot Wikipedias läsare visar projektet upp en relativt enhetlig och homogen bild. Artikeln är en anonymt löpande text, där varken de individuella bidragen eller bidragsgivarna markeras. Historiken av individuella bidrag, ofta skrivna under pseudonym eller som ip-nummer, är förpassade till undersidor. Idealet verkar även här vara en enhetlig produkt som skapar en viss illusion av oföränderlighet. Artikeln är självfallet inte sluten, hyperlänkarna som är insprängda i texten öppnar upp den, och för de som vet vad de letar efter går det lätt att hitta såväl historiken som diskussionssidorna. Men Kristers påstående att läsarna förstår att Wikipedia är en process och ingen statisk produkt (Krister 2012) övertygar ändå inte helt.

Total automatisering eller automatiskt vägledd arbetsdelning?

I ett ännu vidare, politiskt ekonomiskt perspektiv, skulle den svarta lådans automatiseringsprojekt, på ett mer effektivt sätt än nuvarande Wikipedia, slå ut traditionella former av avlönat arbete inom branschen för uppslagsverk. Den dröm om den arbetarfria fabriken som David Noble menade utgjorde en grundtanke i 1900-talets automatiseringsprojekt och som George Caffentzis menar får ödesdigra konsekvenser för arbetarna i syd (Noble 1986, passim; Caffentzis 2013, s128), lever idag vidare utanför industrin, i den jämlika produktionen på ett latent plan.

Intrycket från undersökningen hittills är att lusten i form av tävlingar tillsammans med nyttan i tillverkningen, är det som motiverar wikipedianerna att utföra enformiga aktiviteter. Men både Karl och Kristin har påpekat att det vore en fördel om dessa aktiviteter istället kunde skötas av maskiner. Kristin ser vissa tillverkningsuppgifter som robotgöra. Uppgifterna är då så tråkiga och repetitiva, om än nödvändiga, att det kostar på att utföra dem (Kristin 2012). Ännu ett exempel är att Krister gärna skulle se en automatisering av ersättandet av bindestreck med tankestreck, vilket ännu inte har gått eftersom risken är för stor att programmet ”gör om fel streck” (Krister 2012).

Robotar kan vara extra bra för att sköta underhållsarbetet enligt Kristin. Till exempel nämner hon datorprogram, botar, som uppdaterar befolkningssiffrorna i städernas faktarutor. Hon berättar att det kommer nya ”censusräkningar” var femte år med mycket ny information, speciellt till geografiartiklarna och att gemenskapen gärna vill få in den informationen i uppslagsverket så att de kan fortsätta att erbjuda den senaste informationen, men att det skulle ta ”evigheter” att göra det för hand, vilket fått wikipedianer att börja jobba med botar som kan läsa direkt ur källorna: ”men det går ju bara o göra för vissa typer av enkla uppgifter /.../ det går ju inte att göra brödtextuppdateringar med sånt lika lätt” (Kristin 2012).

Det finns både förståelse och förberedelse för att kunskapen hela tiden måste uppdateras i takt med att tiden går. Men det handlar om oproblematiserad och väl standardiserad kunskap. De små och återkommande ändringar av faktauppgifter som städers skiftande befolkningsmängd kräver, anses tillräckligt tråkiga och repetitiva för att kvalificerar sig som robotgöra.

Homo faber har ett fokus på bruksvärdet och dess skapande. Tyngdpunkten ligger som vi sett på det förra mer än den senare processen. Så fort informanterna måste välja mellan bruksvärdet och själva tillverkningen, väljer de det

förra. Jag ser detta som en öppning, men också grund, för att använda sig av abstrakt arbete, lönarbete, inom den jämlika produktionens redigering, men detta ytterligare steg behöver inte nödvändigtvis tas. Automatisering som sker för att underlätta för wikipedianerna lutar åt tillverkningen som ideologisk position. Det jämlika är förvisso mindre viktigt än produktionens resultat; det viktiga är målet, inte vägen, men det handlar inte än om att någon främmande makt (i förhållande till deltagarna) träder in i produktionen. Men perspektivet öppnar upp för en fortsatt automatisering som mycket väl kan göra det. Frågan är var gränsen för automatiseringen går. Appliceras automatiken på allt som är möjligt att sköta maskinellt? Även roliga uppgifter? Vad kommer då att motivera nya wikipedianer att börja delta? Wikipedianernas syn på automatiseringen av sysslor är värda en mer detaljerad undersökning än denna.

Kåre anser att den sista frågan bygger på ett tankefel om den samlade kunskapen som ett stabilt och relativt statiskt fenomen. Kunskapen är inget nollsummespel, även om gemenskapens hårdare implementering av relevans-kriteriet leder till en mer tyglad tillväxt av densamma.

Kåre berättar att det pågår flera utvecklingsprojekt som försöker hitta sätt att med teknikens hjälp avlasta arbetet med den så kallade klottersaneringen. Än så länge har de inte hittat ett sätt att separera guldkornen från klottret i redigeringsströmmarna, men han påpekar också att wikisystemet redan idag är väl mycket inne på att blockera och radera redigeringar (samt skicka arga meddelanden). Denna lite kantiga kultur har även sin teknologiska grund. Kåre efterlyser nya tekniska system som: ”mjukt styr in folk på, åt rätt håll” (Kåre 2012). Automatisering av den sociala samvaron ses här som en tillgång, som en form av arbetsledning.

Ingen av dessa informanter, förutom Karl, formulerar sig kring någon total automatisering. Tekniken är främst till för att avlasta. Detta intryck förändras emellertid något när Kåre berättar om idéerna att ta efter det tekniska verktyg Amazon har utvecklat, med hjälp av datamining, för att få oss att köpa exempelvis fler böcker inom våra intresseområden. Han vill använda datainsamlandet om wikipedianernas redigeringsvanor till att bättra på och styra arbetsdelningen inom Wikipedia:

[J]ag hamnar en del på Amazon o /.../ en funktion där som jag gillar väldigt starkt är: ”du har köpt dom här tre böckerna, är du intresserad av den här fjärde boken som är på samma tema, av, eller av samma författare, eller har köpts av andra /.../ som har köpt samma böcker” o de här skulle man väldigt enkelt kunna /.../ införa på Wikipedia,

att ”du har skrivit i dom här tre artiklarna, personer som har skrivit i dom har också skrivit i den här artikeln /.../ den har dessutom en bristmall så att är du intresserad av att hjälpa till att göra det här?” o den här typen av förändringar dom är både möjliga och önskvärda (Kåre 2012).

Denna funktion finns redan i en ”rudimentär” form på både svensk- och engelskspråkiga Wikipedia och kallas för förslagsbot respektive suggestbot. En skillnad mot Amazons algoritm är att en måste skriva upp sitt intresse för att ta del av botens förslag på Wikipedia, medan detta sker automatiskt på kommersiella tjänster (Kåre 2012). Automatiseringen av arbetsledningen anpassar sig efter wikipedianens praktik, efter vad den tror är dennes intressen, men det krävs alltså fortfarande ett frivilligt initiativ från wikipedianen. Men även om friheten fortfarande finns där, är deltagandet inte längre grundat på samma lust som när du i ögonblicket bestämmer dig för att du vill skriva en specifik artikel eller organisera en tävling. Eller, kan de automatiskt genererade förslagen också generera lust genom det föreslagna ämnet eller uppgiftens karaktär? Möjligen, men det kan också visa sig svårt att navigera runt den påverkan på lusten som kan skapas av att det inte finns någon människa eller socialt kollektiv bakom förslaget. Om tekniken inte bara avlastar i detta fall, utan även påverkar karaktären på skrivandet, den sociala interaktionen och exempelvis formerna för tävlandet, inom redigeringen, är det troligt att det är till förmån för en jämnare, mer kontinuerlig och ansvarstagande verksamhet, där deltagaren följer ett datorprogramms rekommendationer (byggda på individens tidigare redigeringar i relation till alla andra redigeringar som genomförts inom allmanningen). Det personliga initiativet och den intersubjektiva gemenskapen som kan skifta mellan olika kollektiv av varierande storlek, ersätts av en mer abstrakt och standardiserad gemenskap förmedlad av en maskin. Det hela framstår som ytterligare ett steg bort från leken, men också från den renodlade tillverkningen. Det abstrakta i arbetsledningen har likheter med den abstrakta värdelogik som styr det abstrakta lönarbetet, där aktiviteterna fokuserar på produktionen av bytesvärden under främmande intressens direkta eller indirekta makt (Postone 1993, s.68–71). I detta fall handlar det fortfarande om ett fokus på bruksvärdet, men dess produktion sker, om än genom ett frivilligt val, under en främmande makts vilja reglerad efter abstrakta kalkyler. Det är svårt att veta om det handlar om tillverkningsarbete eller arbetstillverkning.

Karl tar detta resonemang ett steg längre när han talar om att det bästa vore att ha en svart låda som genererar uppslagsverket. Han hävdar att idealet vore

en i det närmaste automatiserad produktion av uppslagsverket. Ett ideal som, vilket redan påtalats, ligger nära föreställningar om *artificiell intelligens* (AI) och *cybernetikens* vision om arbetarfria fabriker. Det är inte säkert att det över huvud går att använda den fältmodell som jag har utvecklat för denna position. Den mänskliga aktiviteten står inte längre i centrum, om vi inte tar in programmeringen av boken och diskussionen kring det, i ekvationen. Till skillnad från ett lönarbete som främst ser bruksvärdet som bärare av bytesvärdet, vars realisering lägger grunden för lönen och en ny och större produktionscykel tack vare exploateringen av arbetskraften, framstår här bruksvärdet som det centrala och bytesvärdet som mindre viktigt. Men trots det är inte deltagarnas närvaro viktig, varken deras lek, tävling, tillverkning, eller lönarbete. Det går att ersätta med teknologi.

Allt tal om självförverkligande, socialt erkännande och gemenskap i ett kollektiv som gör något bra, falnar ju närmare denna låda det kommer. Att automatiseringen ses som ett ideal även för producenterna själva, framstår som ett nytt fenomen, även om det här är begränsat till endast en informants utsaga. Noble framhäver i sin undersökning av de sociala processerna kring den digitala automatiseringen av industriprocesserna, att den tekniska utvecklingen i hög grad påverkades av olika klassintressen och att utvecklingen skulle ha sett annorlunda ut om arbetarna i 1900-talets fabriker hade fått välja vilken ny teknik som skulle ha utvecklats. Överlag har mönstret under 1900-talet karakteriserats av att företagsledning och ingenjörer har velat se en automatisering som friställer arbetskraft medan arbetarna har önskat sig en underlättande och avlastande teknologi i arbetsprocessen (Noble 1986, ss211–12, 217–18, 230, 249, 255). Det senare perspektivet framstår som rätt lika det förhållningssätt som Kristin, Krister och Kåre utvecklar. Karls resonemang kring den svarta lådan framstår i sammanhanget som ett intressant undantag, som pekar mot en möjlig aningslöshet kring teknologins sociala och kulturella maktaspekter. Samtidigt hävdar han att det är fler än han som har funderat i dessa banor (Karl 2012).

Möjligen går Karls perspektiv även att förstå som en konsekvens av att ytterst få idag försörjer sig genom sitt engagemang inom Wikipedia. Konsekvenserna av en total automatisering blir därför inte så stor försörjningsmässigt inom denna sociala miljö. En annan viktig förklaring går möjligen att hitta i Wikipedias rötter i hackerkulturen som när en teknikutopistisk tradition (se det inledande kapitlet).

Utan att dra för mycket slutsatser av den svarta lådans förekomst i det empiriska materialet är det intressant att se att en deltagare i den jämlika pro-

duktionen, driven av lust och vilja att bidra till ett kollektivt projekt som skapar ett nyttigt bruksvärde för alla, delvis delar cybernetikens teknologiska dröm. Ännu intressantare är förhållningsättets likhet med webb 2.0-entreprenörernas, och de Wark kallar för vektoralisternas (Wark 2004), förhoppningar om en produktion renons på lönarbete men gärna fylld av gratis användargenererat innehåll och aktiviteter. För Karl verkar idén vara att klara sig helt utan både frivillig tillverkning och lönarbete i direkt anslutning till projektet. Den svarta lådan producerar och uppdaterar all kunskap på egen hand, men kunskapen produceras på annat håll. I denna dröm finns inga konflikter mellan arbete och kapital, eller mellan tillverkande deltagare överhuvud. Karl nämner ingenting om hur den svarta lådans verksamhet ska finansieras, men med tanke på att samtalet rörde Wikipedia, som finansieras med donationer, antar jag att detta gäller även för hans tankeexperiment. Dessa donationer tas ur en värdeproduktion som i slutändan förutsätter exploatering på annat håll i samhället.⁹⁵ Karls idé andas en teknikutopism som osynliggör det sociala och ekonomiska landskapet som tekniken föds och används inom.

Det andra perspektivet med en teknologisk utveckling anpassad efter wikipedianernas behov, fokuserar mer på de sociala och ekonomiska förutsättningarna i den omedelbara produktionsprocessen, genom att befria wikipedianerna från det som de upplever som de värsta uppgifterna. De sparade krafterna kan sedan bidra till andra projekt inom den frivilliga och jämlika produktionen.⁹⁶ Men inte heller i detta perspektiv anlägger ett vidare socialt och ekonomiskt perspektiv.

Det är svårt att veta vad dessa skilda perspektiv kommer att få för konsekvenser på automatiseringens område. För tillfället verkar det viktiga vara att öka produktiviteten och förbättra miljön för den jämlika produktionens deltagare. Men både Karls spekulationer och Kåres uppfattning av den redan existerande förslagsroboten drar åt skapandet av en främmande makt inom den jämlika produktionen.

Kåre påpekar att en gräns kanske måste dras för implementeringen av mekanismer som förslagsroboten inom allmänningen. Det handlar om en avvägning mellan hur många nya redigeringar detta genererar och hur mycket det irriterar deltagarna. Han medger därmed att det finns en fara i att dessa förslag uppfattas som främmande intressens förslag, vilka hotar att alienera deltagarna. Att användandet av roboten är självvalt är möjligen inte försvar nog när en algoritm delar ut tillverkningsförslag baserade på abstrakta kalkyler, utan att ta hänsyn till deltagarens specifika situation och lust för stunden.

[S]ka Wikipedia va den sista utposten när det gäller /.../ att inte mejla folk i onödan /.../ Wikipedia mejlar aldrig folk, aldrig verkligen /.../ så frågan är, ska vi behålla det eller betyder det att vi är fel ute? (Kåre 2012)

Inom ramen för studien framträder här en möjlig konflikt mellan tillverkningen och det abstrakta arbetets alienerade former. Det säger emellertid ingenting om hur den jämlika produktionens deltagare förhåller sig i sitt engagemang inom Wikipedia till lönarbetet, vilket är en fråga som återkommer längre fram.

Studien övergår nu till att granska Wikipedias kunskapssyns och dess kvalitets-satsnings koppling till den traditionella politiken och ekonomiska intressen som yttrar sig i: självpromotion, mindre företags publicitetsiver, spam och reklam.

Professionalismen och politiken

Karl hävdar att det viktigaste motivet för hans kontinuerliga deltagande är idén om att sprida fritt tillgänglig kunskap (Karl 2012). Hans engagemang motiveras inte längre bara av att det är roligt, inte heller bara för att det skapar en ”bra” och ”god” nytthet, utan även för att det fyller en politisk funktion inom samhället:

Uppslagsverket i sig är väl kanske en /.../ symbol för /.../ just kunskap som jag tror att, världen blir bättre om vi alla vet mer, det blir mindre missförstånd folk grålar inte på varandra, det blir mindre krig om så där, o där har jag funderat lite grann själv på här i Sverige där vi har det så bra det skulle kanske göras en bättre insats om jag kunde redigera på Swahili /.../ eller Hindi eller nått annat sånt där stort språk /.../ där där det inte är lika välskött som det är i Sverige förhållandevis /.../ men mina språkkunskaper är rätt dåliga /.../ så jag tänker mig att jag gör där jag kan göra mest nytta för att, här kommer att sippras ut åt alla håll och kanter o om inte annat så kan Sverige som i många andra sätt vara en förebild att se efter att ”ah men så vill vi också ha det” så börjar man sträva ditåt (Karl 2012).

Sanningen är *en* och *odelad*, och ska vara välskött enligt Karl. Om den delges människor kommer det att bli mindre missförstånd och färre krig i världen. Kunskapssynen drar åt positivismen, med inslag av kulturimperialism, och osynliggör möjligheten att kunskapen beror på det perspektiv och syfte som anläggs; att dessa kan vara motstridiga, vilket i sin tur skulle kunna leda till en syn på kunskapen som något som genererar konflikter.⁹⁷ Maktskillnader

och sociala klyftor osynliggörs i resonemanget med sitt fokus på kunskapen i sig, utanför dess samhälleliga kontext. Det närmaste Karl kommer att ta upp den samhälleliga kontexten är när han talar om de stora språken Swahili eller Hindi och deras versioner inom Wikipedia som mindre ”välskötta”. Intrycket av att sanningen är en och odelad förstärks av hans idé att det bara är bristande språkkunskaper som hindrar honom från att göra en viktig insats för dessa samhällen, genom att redigera i deras språkversioner. Samma artiklar och perspektiv som han bidrar med i svenskspråkiga Wikipedia, platsar som det verkar även i den swahiliska och hindiska språkversionen.

Detta politiska syfte motiverar även Krister som vill få ”användning” för den kunskap som han sitter på, genom att skriva ner den och sprida den via Wikipedia. Det viktiga med att dela med sig är att världen blir bättre av kunskap. ”Det är ju någon form av ideologi, förstås, som ändå, jag skulle säga det genomsyrar vårt samhälle ganska mycket. Vi har stor respekt för universitet, för forskare, för forskning, för läraren då, därför att vi tror att vår värld blir bättre om vi vet mer”. Om en inte delar med sig av kunskap isoleras den och gör ingen nytta, människor vet inte mer då. ”Kunskap kommer ju från användning”. Det blir mer kunskap ju fler den sprids till oavsett vilket ämne det handlar om. Det viktiga är inte att dela med sig *i sig*, utan att kunskap sprids och förmedlas (Krister 2012).

Jag skulle säga att poängen är att någon får veta det, inte att jag delar med mig. Det är inte akten av att dela med sig utan resultatet av det som jag är ute efter. Men det är klart att det finns en personlig tillfredsställelse, man måste ju skilja på det här, vad tror man att världen blir bra av och vad känns bra (Krister 2012).

Svaret är tydligt, trots att Krister ser på produkten Wikipedia och dess innehåll i termer av processer, och dessutom vid ett tillfälle påpekar att han anser att det är väldigt bra för människan att arbeta mot ett mål (Krister 2012), är det ändå denna produkt eller resultatet snarare än de seriösa samarbetsprocesser som leder fram till det som är det viktiga. Aktiviteten att *dela* ses ur ett individuellt snarare än ett samhälleligt och kollektivt perspektiv, vilket leder till en avpolitisering, medan kunskapen reifieras till färdiga block som kan delges andra. Informationens tillgänglighet är det viktiga för honom; kunskapens spridande och därmed användande är det centrala.

Detta fokus på kunskapens välgörande effekter, trots klassmässiga, politiska och kulturella maktskillnader, delas av Kåre och Kristin (Kåre 2012;

Kristin 2012). Förutom spridandet av fritt tillgänglig kunskap anser sig Wikipedia vara politiskt neutralt enligt Kåre. Han menar att det är högt i tak i gemenskapen på det politiska området. Det råder en attityd av "live and let live", förutom när internet eller Wikipedia är hotat (Kåre 2012) då tonläget skärps. Betoningen på det fria utbytet av kunskap i en tolerant miljö placerar Wikipedia i den liberala idétraditionen, vilken är samtida med kapitalismen och befinner sig i mittfåran av samtidens samhällsdebatt. Men går det att koppla detta perspektiv till homo economicus? Logiken ser i alla fall rätt lika ut och perspektiven förstärker varandra. Den logiska strukturen i den kapitalistiska ekonomin ses inom den ekonomiska liberalismen idealt som ett fritt handelsutbyte och frihandel förordas i den politiska debatten. Perspektivet tonar ner de sociala, ekonomiska och politiska följderna av en konkurrens som bygger på maktutövning och exploatering och ställer krav på växande marknader under kapitalets kontroll.⁹⁸ Ett ideologiskt sken av rationalitet skänks till föreställningarna om de ekonomiska processerna genom tankefiguren att det fria utbytet av kunskap gör världen bättre för alla. Båda perspektiven bortser från den sociala verklighetens maktskillnader och olikartade intressen.

Jag hävdar att homo faber här anammar homo economicus världsbild och blir den senares indirekta förespråkare. Homo faber understödjer med sin tro på en kunskap bortom den sociala makten (men med makt över den sociala verkligheten) det ekonomiska system som homo economicus har byggt upp under de senaste århundradena. Utan den politiska liberalismen skulle den ekonomiska liberalismen sakna legitimitet, med den handlar den sociala utvecklingen om teknologisk utveckling och bättre (tillämpad) vetenskap. När det gäller informanternas uttalanden handlar det här om former av arbetstillverkning.

I kapitel tio diskuteras wikipedianernas mer direkta relation till kapitalismen ytterligare. Näst på tur står Wikipedias skärpta krav på att kunskapen ska vara etablerad och relevant för att inlemmas i uppslagsverket.

"Wikipedia ska inte vara en kanal att bli känd genom utan vi ska ju skriva om dom som redan är kända"

Relevanskriteriet är något som kommer upp i diskussionerna med informanterna om bruksvärdets vikt och karaktär. Frågan handlar om vilka krav som måste uppfyllas för att redigeringarna och artiklarna ska bidra till att bruksvärdet *uppslagsverk* skapas. Det handlar om ett bruksvärde som har ambitionen att vara samhällsnyttigt, möjligen även samhälleligt nödvändigt, utan att bära

ett bytesvärde. Kraven på bruksvärdet har förändrats över tid och åsikterna skiftar mellan informanterna.

Johan Jönsson berättar att gemenskapen har enats om att professorsgrad eller mycket högt profilerade forskningsresultat krävs för att en forskare ska få en egen artikel om sig. Vid en närmare titt på sajtens riktlinjer under föredraget upptäcker han emellertid att detta inte är vad som står där, vilket får honom att utbrista att det står fel i riktlinjerna (Jönsson 2012). Inte nog med att förhandlingar sker kontinuerligt kring vad som ska anses relevant, ibland har förhandlingarna gått längre än dokumentationen av dem, även om det framstår som något oklart var dessa diskussioner förs och av vilka.

Kristin är den som tydligast tar upp den kommersiella världen i sin diskussion kring relevanskriteriet. Hon står bakom den värdering som Jönsson menar att gemenskapen har bestämt sig för (Jönsson 2012). Hon anser att det är ett nödvändigt beslut, eftersom Wikipedia utan denna urskiljning förvandlas till den ”allmänna sammanställningen av allt man kan tänka sig”, och det menar hon är inget som wikipedianerna vill medverka till. När jag påpekar att det digitala sammanhanget löser problemet med platsbrist tar hon upp mindre kända musikgrupper som ett exempel på varför hon landat i sin ståndpunkt. Många av dem har inte släppt någon skiva och har inget kontrakt. ”[D]om vill ju göra så mycket reklam för sig som möjligt /.../ o bland annat en wikipediaartikel är ju väldigt bra då för att då /.../ hamnar dom ju högst upp på sökmotorn”. ”Demogruppernas” försök till självpromotion raderas konsekvent, vilket gör dem ”väldigt sura” (Kristin 2012). På min fråga om det inte finns en risk med att många blir sura på Wikipedia när småföretagare och demogrupper konsekvent raderas, menar hon att alla inte blir sura. En del förstår varför deras artiklar blir borttagna. Det visar sig att relevanskriteriet också har en nära koppling till frågan om reklam. Den hårda användningen av relevanskriteriet handlar mer om att hålla undan reklamen än att hålla ordning på uppslagsverket:

ja /.../ där är det mycket det där att det inte ska bli reklam, att Wikipedia ska inte vara en kanal att bli känd genom utan vi ska ju skriva om dom som redan är kända, om det ska vara ett uppslagsverk, så musikgruppen måste liksom, ja den måste skapa sin karriär först kan man säga /.../ först spela, först ge ut skivor o sådär, o sen wikipediaartikel, det är ju den ordningen man vill ha (Kristin 2012).

Två olika tankelinjer möter varandra i Kristins argumentation. För det första, och principiellt, är Wikipedia ett uppslagsverk och innehållet måste svara mot

genrens krav på relevans snarare än de teknologiska möjligheterna. För det andra, och pragmatiskt, skulle det bli för mycket artiklar med bristfälliga källor och partiska skrivelser, om de tillät Wikipedia att bli en plattform att bli känd på, oavsett vad en har åstadkommit. I den senare tanken finns en omtanke om den neutrala formen och om uppslagsverket som genre, samtidigt som hushållningen med den frivilliga arbetskraftens energi framstår som minst lika viktig.⁹⁹ Homo economicus i form av småföretagare leder här till dålig nytto-maximering för homo faber, om den förra inte kontrolleras av ett skärpt relevans-kriterium. En konflikt ger sig här till känna mellan homo faber och homo economicus. Då konflikten kan rundas handlar det om en potentiellt problematisk form av tillverkningsarbete.

Kristin är medveten om att bruksvärdet Wikipedia kan hjälpa till att skapa ett potentiellt bytesvärde för andra aktörer genom höga placeringar i sökmotorers träfflistor. Dessa aktörers utnyttjande av bruksvärdet Wikipedia för egen vinning riskerar att inverka menligt på bruksvärdet, om artikeln framstår som reklam (frågan om reklam behandlas mer ingående snart). Wikipedias fasthållande av objektivitet och neutralitet går i praktiken på tvären mot ett samhälle där marknadsföringens partiska utsagor impregnerar den sociala samvaron. En twist i sammanhanget är att icke relevanta artiklar som uppfattas som partiska och syftande till kommersiella ändamål, kan tänkas påverka frivilliga donatorer som stödjer projektet med ekonomiska medel, på grund av dess idealitet, negativt. Denna fråga tas upp längre fram.

Spam och könskrivningar: problem och möjligheter

Krister hävdar att tiden är den enskilt viktigaste faktorn för en värdering av hur allvarlig en felaktig redigering är, det vill säga hur lång tid det tar att åtgärda eller skydda uppslagsverkets integritet mot redigeringar projektet uttryckligt har undanbett sig. Det ”handlar om hur lätt det är att upptäcka, åtgärda” (Krister 2012). Han beskriver spam som lika ofarligt som den enklaste formen av vandalism när någon raderar en hel sida och skriver könsord på den. Sådan vandalism är lätt att hitta i loggen för senaste ändringar och speciella filter aktiveras av särskilda ord, samtidigt som raderingen av många ord markeras med stora röda tecken. Det finns även en fördel med kommersiella spamartiklar framför vanlig vandalism. De förstör inte redan existerande artiklar, även om Wikipedia inte ska vara en reklamplats (Krister 2012).

Men det finns även mer försåtliga former av kommersiellt omgärdade bidrag. Jag tar upp McDonalds artikel i uppslagsverket, där det uppdragats att

anställda vid företagets kontor i Sverige har varit inne och redigerat i artikeln och ersatt ord som konkurs med nedläggning. Dessa skönmålningar är inte riktigt vad Krister menar med spam som oftast har en vi-ton och lägger in länkar för sökoptimering.

[D]et här med att skönskriva däremot, jamen det, det är ju faktiskt /.../, det är ju nästan värre än eller lika stort problem som den allra värsta vandalismen /.../ den som är svårast att upptäcka för att sånt här kan ju vara så knepigt att se då går in och gör en snabb koll på ändringen, ser helt ok ut, men liksom bara någon som har formulerat annorlunda /.../ med tiden så tvättas försiktigt den här artikeln till att visa ett företag, en person, en organisation i bättre dager, ja, det är ju problematiskt förstås. Det ska absolut sägas (Krister 2012).

Skönmålningarna är svåra att upptäcka och hotar därför uppslagsverkets integritet. Krister berättar att pr-ansvariga på företag, ”när dom vill göra det lätt för oss”, kontaktar Wikipedia, vilket han menar att gemenskapen borde uppskatta mer än vad den gör. Ibland, när företagen inte har någon koll på hur uppslagsverket fungerar, redigerar företagen dessutom under ett konto med samma namn som företaget. Krister tillägger ”det är ju inte illasinnat menat”. När wikipedianerna tar bort deras redigeringar, efter att ha påpekat det ”djupt olämpliga” i att de redigerar i eget intresse då projektet har en princip om neutralitet, brukar de bemötas av tystnad och av att den som redigerat upphör med det. Krister menar att de inte märker om de återkommer, men påpekar att många av dem nog slutar då de ”lägger av sin arbetstid” på redigeringen: ”dom märker att det är oönskat, deras syfte var aldrig att förstöra för Wikipedia” (Krister 2012). Patrik hävdar att det är mycket ovanligt att företag använder sig av företagets egna namn. För att inte göra för stor affär av sina aktiviteter, vilket tar arbetstid, verkar det vanligaste istället vara anonyma redigeringar (Patrik 2012). Det påpekandet stödjer Kristers antagande om att företag inte vill förlora så mycket arbetstid på att redigera Wikipedia.

Medan Kåre pragmatiskt konstaterar att företagsartiklar kontrolleras mer än andra, vilket lett till den problematiska konsekvensen att få vågar redigera i dem (Kåre 2012), uttrycker Krister en principiell kritik mot att kommersiella aktörer redigerar i artiklar om sig själv. Det visar sig emellertid att även han har en mer praktisk ådra när jag frågar honom om kommersiellt syftande redigeringar bara är dåliga?

Det är klart att en artikel i teorin kan bli bättre av att ett företag går in och skriver om sig själva /.../ många artiklar som finns på Wikipedia har ju utan att vi vet om det startats av någon, av en förening som skapas av någon som är med i föreningen, om ett företag av någon som jobbar på företaget, om ett politiskt parti av någon som är aktiv i det politiska partiet, om ett universitet av dom som jobbar i universitetet, om en person av, en person eller den släktingen /.../ absolut (Krister 2012).

I vissa av dessa fall ges exempel på en omvänd form av primitiv ackumulatio, en *civiliserad ackumulatio*, där det allmäningsproducerade projektet uttalat och indirekt exploaterar kapitalistiska företags avlönade arbetskraft för en öppen allmänings bästa; alternativt, sett från styrelserummens horisont, byter tjänster utifrån idén om ömsesidiga fördelar med kapitalistiska företag. Förhållningssättet till principen om neutralitet, och Wikipedias epistemologiska grundsyn, är inte helt entydigt varken i riktlinjer eller i det empiriska materialet. Under den ambivalenta ytan verkar neutraliteten vara en fråga om förhandling mellan olika intressen, vilket inte ses som ett problem av Krister, trots att dessa skönmålningar tidigare uttrycktes som lika farliga som den värsta vandalism. Kontentan tycks vara att om redigeringarna av partiska skribenter är svåra att upptäcka, är de förmodligen inte heller så farliga. Krister är ambivalent i sin grundsyn på kommersiella redigeringar, till skillnad från vandalism bidrar de ofta till bruksvärdet, men samtidigt är han inte beredd att släppa det principiella perspektivet. Det behövs som något att luta sig mot i sista hand:

I dom fall där vi upptäcker det så är det ett problem /.../ då är det per definition problematiskt, därmed inte sagt att alla redigeringar av personer som har anknytning till någonting alltid har varit dåliga, utan det är ju ett trubbigt verktyg, folk som redigerar artiklar med närhet till sig själva, eller dom ska inte göra det här, och det är klart att vi vet att vi i så fall går miste om bra artiklar, men det är ändå en princip som vi känner att vi måste ha för att upprätthålla och sen så är det ju alltid en fråga om var gränsen går (Krister 2012).

Det flesta som skriver i ett ämne har någon form av relation till det och riskerar att vara partisk. I början av sin aktiva tid brydde sig Krister mindre om att inte redigera i ämnen som han var partisk i, än nu för tiden då han undviker det. När han ändå redigerar i sådana ämnen brukar han skriva på artikelns diskussionssida att han har en viss koppling till ämnet, men att han

tror sig kunna vara neutral, med en avslutande uppmaning att kollektivet ska granska vad han gör (Krister 2012). Men konflikten mellan Wikipedias fokus på bruksvärdet och kommersiella intressen, verkar inte vara ett allt för stort problem. Antingen talar företaget om vem det är, så att kollektivet kan kontrollera det, eller så är ändringarna så bra att det partiska inte märks. I de fall redigeringarna upptäcks på grund av sin partiskhet är det ett problem, men ett upptäckt problem som lätt kan åtgärdas. Mörkertalet av partiska redigeringar, som missas i skyddet av uppslagsverket, tas inte upp av Krister.

Reklam är dåligt för Wikipedia

Det första som flera av informanterna i periferin kommer att tänka på när möjligheten till annonser i Wikipedia nämns, är att trovärdigheten skulle påverkas negativt. Det är bruksvärdets, uppslagsverkets integritet som är det viktigaste i sammanhanget. Först därefter, och ofta som svar på direkta frågor, kommer de in på hur reklamen skulle påverka dem själva. Paul menar att redigeringen inte skulle kännas ”lika rätt”, fast pengarna går till underhållet av Wikipedia, och han menar att det är bättre om pengarna kommer in via donationer. Paul anser att det går att acceptera att kommersiella företag tjänar pengar på Wikipedia, oavsett om det rör kommersiella speglingar eller sökmotorn Google. Det är inte orättvist att han möjliggör de kommersiella företagens vinster med sin aktivitet på Wikipedia, ”det är ju som det är” (Paul 2012), men Wikipedia ska avstå från att tjäna pengar på reklam. Den personliga relationen till reklamen är inte det primärt viktiga och aspekter av exploatering är inte viktigt när det gäller reklamen och hans egna redigeringar (Paul 2012).¹⁰⁰ Wikipedia har enligt honom skapats av hundratusentals människor för hundratals miljoner människor på ett gratis vis. Det finns ingenting i det som är orättvist, oavsett om det finns kommersiella speglingar av sajten, att Google indirekt tjänar pengar på de frivilliga aktiviteterna (som tränger undan kommersiella aktörer i träfflistorna), eller att vissa deltagare får lön av WMF (Paul 2012).

När Peter tillfrågas om det finns något mer problem med reklamen än att den stör trovärdigheten, påpekar han att den stör honom. När jag leder in samtalet på att det är några som tjänar pengar på hans redigering, utbrister han ”så menar du!”. Exploateringen framstår inte som den mest angelägna frågan för honom, men samtalet får honom att fundera vidare och han påpekar att det skulle kunna bli lite märkligt. Anledningen till att han skrev på Wikipedia i ett första skede var att alla fick skriva men ingen fick ”så mycket pengar” för det. Det skulle ändras om någon började annonsera och tjäna pengar på

annonser som är knutna till hur många gånger de artiklar han skrivit visas. Kopplingen blir mer direkt då: ”ja, då, då blir det plötsligt att ”varför får inte jag, varför ska jag skriva gratis om /.../ dom annonserar på sidan och tjänar pengar på att folk läser det”? Däremot är det helt okej för honom att de på stiftelsen får lön för honom för att sköta om Wikipedia (Peter 2012).

Först och främst verkar frivillighet stå i en viss allmän motsättning till varuformen och det abstrakta arbetet. Men trots det är Peter, när han väl börjar tänka i termer av exploatering, främst kritisk till att Wikipedia skulle få pengar i form av annonsintäkter i paritet med antalet gånger som hans artiklar visas. Denna utvinning av profit sticker honom i ögonen för att det har en direkt koppling till den artikel han själv har skrivit, vilket är den som lockar till läsning.

Det vore intressant att veta vad han skulle tycka om någon tryckte upp hans seriöst menade artiklar om ishockey på beställning och sålde dem via Adlibris i form av print on demand-böcker. Kommersiell ”skördning” av hela databasen verkar annars mindre kontroversiellt för honom än kapitaliserandet på enskilda av hans egna artiklar med hjälp av reklam.¹⁰¹

I mångt och mycket betonar Paul rollen som en användare och läsare av uppslagsverket, mer än rollen som deltagare i produktionen av detsamma. Detta speglar möjligen hans position som sporadisk redigerare i periferin av den jämlika produktionen, men kontinuerlig läsare av Wikipedia. Motiven bakom aktiviteterna, förståelsen av aktiviteternas karaktär, verkar påverka inställningen till förekomsten av exploatering inom den jämlika produktionen. Syftar skrivandet till att uttrycka sig själv som individ, som i Peters fall, genom skapandet av ”egna” artiklar blir ersättningen en viktigare fråga, än om syftet är att bidra sporadiskt med små ändringar, inom ramen för sitt allmänna beteende på nätet. Paul och Peter i projektets marginal skiljer sig därmed åt i sina negativa inställningar till reklamens eventuella exploatering av wikipedianernas redigeringar.

Dessa ändå rätt ljumma reaktioner på frågan om exploatering i relation till eventuell reklam, går på ett djupare politiskt plan troligen att knyta till att wikipedianerna enbart ser uppslagsverket som en samhällsnyttighet. Så länge inte deras ambitioner är att vara samhällsnödvändiga kommer de inte tillräckligt nära den erkända socialitet som det värdeproducerande abstrakta arbetet har, ändras det kan det väcka föreställningar om exploatering i nya situationer. Av detta resonemang följer att det är kärndeltagarna som troligast kan utveckla känslor av att ha blivit utnyttjad i relation till sina redigeringar.¹⁰²

Paul betonar den läsande allmänhetens perspektiv när det gäller reklamen. Det är den förväntade effekten av reklamen på bruksvärdets trovärdighet som betonas. Det fina med Wikipedia, som andra redan tjänar pengar på, är att de själva inte tjänar pengar på sin verksamhet utan är en värld fri från reklam. Wikipedia är en fritt tillgänglig och neutral oas. Riktlinjen om neutralitet skiljer Wikipedia från en kapitalism som är uppbyggd av partiska intressenter och genomfars av partiska budskap. Han berättar att det ofta förs debatt om reklamens vara eller icke vara inom projektet, och att han är emot den. Så fort reklam blandas in blir resultatet ”suspekt”, någonting går sönder då och artiklarna går inte längre att helt lita på.

Nä, på nåt sätt så fort man gör reklam för någonting så förändrar det saker /---/ nämen alltså, reklam, man öppnar ju upp en stor jävla can of worm som man säger /.../ Nä, att öppna upp för reklam /.../ då kan det snabbt bli jobbigt, hur /.../ ska man kunna tillåta det /.../ vilka former, vilka sidor, vilka ska /.../ få göra reklam och varför får bara dom göra reklam, vilken form får det ta /---/ för man måste alltid ha någon gränsdragning, för annars kommer ju folk /---/ Sverigedemokraterna lägger in reklamlkampanj på moderaternas Wikipediasida, det är, det blir ohållbart /---/ eller Ford lägger reklam på Toyota (Paul 2012).

Det känns som en ”ädel idé” när han bidrar till Wikipedia, ”man hjälper till och gör någonting bättre som är bra /.../ för alla som använder det /.../ det är en oas från /.../ liksom en värld därutanför som är full av reklam och åsikter man inte kan lita på”. Wikipedia är ett projekt som syftar till ”något högre” som han kan känna sig som ”en del av”. Reklam skulle skapa ”kompromisser med allting” (Paul 2012).

Denna neutrala och trovärdiga oas är ett av motiven bakom Pauls bidrag och den grunden skulle erodera om reklam tilläts (Paul 2012). Hans tillverkning råkar här i konflikt med en version av det abstrakta arbetet; tillverkningen ”smutsas ner” av partiska reklambudskap.

Patrik vill även han som privatperson att Wikipedia ska hålla sig borta från reklam och en kommersialisering av sajten, även om det vore en ingång för företaget han arbetar för: ”jamen då kan vi betala pengar för att få en större logga, få bättre uppmärksamhet, vi kanske puffas upp någonstans, vi har möjligheter och lägga in information som bara vi kan ändra och liknande” (Patrik 2012).

Reklamen föll däremot bort som fråga under samtalen med informanterna från kärnan, vilket gör att det empiriska materialet från dessa intervjuer inte direkt bidrar till den här förda diskussionen. Kåre kommenterar ett närliggande fenomen, det faktum att Google vid tiden för intervjuerna har erbjudit sig att visa upp en viss del av de wikipediaartiklar som återvinns i sökningar i sitt gränssnitt. Det handlar här inte om någon traditionell reklam, men det praktiska resultatet blir att många artiklar kommer att läsas med Googles logga och sökfält i sin omedelbara närhet. På frågan om det inte kan vara ett hot mot Wikipedia att läsaren kanske inte kommer längre än till Googles sida, svarar han att Wikipedia är vana vid att det då och då dyker upp så kallade ”wikipediadödare” och att han inte har en aning om någon av dem någon gång kommer att döda Wikipedia (Kåre 2012). Exemplet ligger emellertid för långt från den typ av reklam som här avhandlas, för att det ska ge oss mer än en liten vink om att företags närvaro i artiklarnas närhet kan vara acceptabelt under vissa villkor.¹⁰³

Den enda annons som annars tillåts inom allmänningen, den årliga donationsbannern, kopplas inte till någon specifik artikel utan ligger generellt på alla av uppslagsverkets sidor. Om det stämmer att de mest aktiva i projektet också för det mesta är registrerade användare, är det intressant att notera att dessa är de enda som enligt Johan Jönsson kan klicka bort denna banner (Jönsson 2012). De som signalerar eller visar att de vill bidra mer regelbundet, kan klicka bort förfrågan om att betala in pengar; dessa engagerade människor slipper reklam i form av bannern om de störs av den. Engagerade och aktiva ska inte också behöva känna att de behöver betala pengar till Wikipedia eller bli störda av reklam. Kärndeltagarna besparas i så fall bannern, medan det empiriska materialet ger signaler om att periferins deltagare och läsare är kritiska till reklam. Periferins informanter fick inga frågor om bannern för donationer, projektets egen reklam, men åtminstone Paul uttrycker att donationer är en bra finansieringsmodell. 2014, två år senare, kan jag emellertid även som oinloggad klicka bort bannern.

En rimlig slutsats av att först de engagerade och aktiva, sedan alla, ska skyddas från projektets egen reklam, är att kritiken mot reklamen som ett hot mot trovärdigheten har haft en påverkan. Det verkar finnas en potentiell konflikt mellan tillverkningen och det abstrakta arbetets reklam som det går att navigera runt genom att möjliggöra dess borttagande, vilket skapar en ideologisk position av tillverkningsarbete.

Trovärdigheten förstärks av lönarbetet

Wikipedia har haft sin egen utvecklingsgång och frågan om seriositet har varit viktig för den processen, med tiden har läsarnas åsikter blivit allt viktigare. Den läsande allmänheten kan fungera som en publik att tävla inför, men de kan också ses som anledningen för hela projektets strävan mot att fylla en nyttig funktion i samhället. Kristin betonar att den vanligaste kritiken från utomstående till projektet, går ut på att det inte går att lita på uppslagsverket, eftersom artiklarna kan vara skrivna av vem som helst och publiceras utan källor. Svaret på frågan om det är antalet deltagare i projektet eller pålitligheten som ska prioriteras, blir därför att det är produkten som är viktigast. Frågan om kvalitet är den viktigaste inför framtiden. Den första fasen i projektet var att skapa så mycket som möjligt, ”o det drar till sig så mycket folk som möjligt”, men den fasen är över när de flesta artikelämnena sedan är täckta. Utvecklingen stärks enligt henne av diagram över projektets utveckling som visar att antalet artiklar per dag var högre för några år sedan. Förut skrevs fler artiklar, medan artikeldjupet är bättre nu (Kristin 2012).

Bygget av Wikipedia har olika faser och Kristin är rätt osentimental kring att nya faser kräver nya kategorier av användare. Den utveckling informanten beskriver med färre, men bättre producerade artiklar per dag, kan vara ett problem, men det kan också finnas en lösning i att fler av de redan aktiva fortsätter att vara aktiva i projektet om kvaliteten höjs och ”invällandet” av icke källbelagd och dåligt formaterad information upphör (Kristin 2012). Top down-perspektivet hävdar att en ny kvalitetsfas ställer krav på färre användare, men bättre användare. Frågan är vad som händer med den folkrörelse som Per talar om? I Kåres fall är den frågan inte så viktig. Han berättar att det i strategin för att råda bot på Wikipedias bristande trovärdighet, har ingått att delta i bokmässor och liknande för att visa att wikipedianer är ”vettiga människor”. De människor som representerar på mässor och konferenser kan gärna få vara anställda, så att folk ”ser en seriös person /.../ o tänker att ’jamen det här kan jag också göra’” (Kåre 2012).

När jag frågar om det inte kan få en motsatt effekt när nyfikna, presumtivt frivilliga redigerare i Wikipedia, möter en anställd wikipedian på mässor eller konferenser svarar han: ”ja, lite, lite de är också en paradox som vi funderar på mycket”. I slutändan verkar han ändå inte anse att paradoxen är så viktig. I framtiden kommer nog människor att acceptera att ideella organisationer har ”pr-avdelningar” och passionen för Wikipedia och wikipedianernas sysslor kan finnas där även om hen är anställd (Kåre 2012). I en ännu radikalare

tolkning av Kåres uttalanden går det att tona ner hans tal om paradox för att istället betona den öppning mot att lönarbete ses som det vanliga, normen, det som alla människor kan göra, medan det är lite mer extremt att arbeta frivilligt och oavlönat med Wikipedia.

I den första tolkningen är det passionen kring det konkreta arbetet och projektet som överlappar eventuella konflikter mellan den frivilliga tillverkningen och det abstrakta arbetet med Wikipedia. Perspektivet betonar synergierna på konflikternas bekostnad. I den andra tolkningen finns ingen motsättning alls, eller så finns den i omvänd form där det frivilliga är det märkliga och lönarbete det normala. Perspektivet i den första positionen motiveras med mer volontaristiska argument där sammanfogningen hänger på aktörernas uttryckliga vilja och passion vilket lutar åt tillverkningsarbete, medan det andra perspektivet lutar åt arbetstillverkning.

I den andra tolkningen förstärker löneformen intrycket av vanlighet och redlighet. Professionalismen i att någon är värd att anställas eller kan anställas antas påverka det omkringliggande samhällets uppfattning positivt. Det abstrakta arbetet bidrar till att stärka bilden av Wikipedia som seriöst inriktat på tillverkning av bruksvärden; på ett vis kan det sägas att logiken bakom det samhällligt nödvändiga, här i lönarbetets form, skapar trovärdighet kring samhällsnyttan.

Cirkeln är därmed sluten i relation till marxismens påpekande om att företag sätter bytesvärdet framför bruksvärdet: påpekandet har gått från självklarhet, till banalitet, för att förbytas i sin motsats, det är nu företagen eller lönarbetaren som bryr sig om att skapa bruksvärden. Det vore lätt att avfärda resonemanget som ett falskt medvetande, men samtidigt finns en hel del som tyder på realism i Kåres analys. För en verksamhet som bygger på frivilligt skapande gäller det att navigera i den föreställda världen, snarare än i den reella, eftersom den föreställda världen också är en realitet.¹⁰⁴ Det ideologiska skenet grundar sig i detta fall i att den kapitalistiska värdeproduktionen *faktiskt* erkänns socialt och kontinuerligt genom utbytet av bruksvärden mot pengar på marknaden.¹⁰⁵

Denna realism kan tänkas påverka wikipedianernas syn och värdering av kapitalismen i positiv riktning i framtiden. Innan frågan om lönarbete tas upp mer direkt, är det dags att titta på dess påstådda motsats under kapitalismen: fritiden. De flesta som engagerar sig i Wikipedias redigering, gör det troligen på sin fritid.

Konkurrens om den fria tiden?

Idag försöker företag i allt högre grad att förmå användarna av deras, framförallt digitala tjänster, att bli oavlönade medproducenter, *prosumers* och *producers* (produsage) (Bruns 2008, s.9–12), till det som säljs i form av användargenererat innehåll, aggregerade data (från deras aktiviteter) eller uppmärksamhet. Wikipedia konkurrerar, förutom med vardagens reproduktion, även med andra sociala relationer, ideella projekt och kommersiella företag om våra fritidstimmar. I denna konkurrens har Wikipedia varit framgångsrikt jämfört med kommersiella hybridprojekt bland uppslagsverken som exempelvis Googles avsomnade *Knol*.

Inom uppslagsverkens område kan Wikipedia nästan sägas ha monopol på våra frivilliga aktiviteter. Paul delar uppfattningen att projektet inte går att konkurrera med, men betonar att en eventuell monopolställnings negativa sidor motverkas av att materialet är fritt tillgängligt (Paul 2012). Karl påpekar att det dessutom finns många nischer som alltjämt kan utnyttjas för kommersiella ändamål. Konkurrenterna behöver inte försöka vara det som Wikipedia är, de kan försöka använda Wikipedia för sina syften (Karl 2012). Monopol framstår som något principiellt dåligt i båda berättelserna, men spelar mindre roll i Wikipedias fall.

Karl betonar att Wikipedias styrka är att det samlar arbetsinsatser som deltagarna engagerar sig i på deras fritid, deras fritidstimmar. Wikipedias modell har en stor utväxling som beror på överflödet av frivillig och gratis arbetskraft, medan konkurrensen med olika hybridlösningar som kombinerar lönarbete med användargenererat innehåll, som det finns ”massvis” av, inte har drabbat den svenskspråkiga Wikipedia (Karl 2012). Monopolställningen och dess fritt erbjudna arena, men också projektets samhällsnyttiga och alltmer nödvändiga jämlika produktion, drar till sig fanproducenter, pr-ansvariga, ämnesexperter, vandaler, lärare och deras elever, ja ett helt spektrum av olika användare, med olika motivationer och syn på redigeringen inom Wikipedia. Produktionen svämmar ibland över av sin egen kraft, vilken får mig att tänka på George Batailles tankar om en *allmän ekonomi* byggd på solens och naturens överflöd av energi. Livets ymniga utveckling beror på solstrålningen som förslösar sin energi, rikedom, utan att kräva någon motprestation. ”Solen ger utan att någonsin få.” (Bataille 1991, s.61) Den jämlika produktionens rikedom beror förutom på monopolställningen, den fritt erbjudna arenan, på det jämlika ekonomiska överflöd, om än ojämnt fördelat, som präglar kapitalismens kärnländer idag.

Ett slående exempel på denna ansamling av frivillig arbetskraft är att den ibland tar sig uttryck i överproduktion. Runt 2010 hade det skapats så många artiklar om Harry Potter att den svenska wikipediagemenskapen enligt Kåre bad de redigerande entusiasterna att starta en egen wiki istället, eftersom de tyckte att innehållet i Wikipedia började bli skevt: ”ja, va det kunde ha vart, 300.000 artiklar som svenskspråkiga Wikipedia hade då så kommer 50.000 av dom att handla om Harry Potter till slut, o då blir det så här väldigt skevt (skratt)” (Kåre 2012).

Men vad innebär det om den stora fördelen som Wikipedia har är att projektet samlar så mycket frivilliga mantimmar, snarare än produktiviteten per arbetad timme, vilket är motsatsen till en process som höjer produktiviteten per arbetad timme?¹⁰⁶ Fördelen skulle kunna verka hämmande på produktivitetens utveckling inom Wikipedia. Men kanske motverkas en sådan utveckling av projektets ursprung i den teknologiskt intresserade hackerkulturen.

Samtidigt är det uppenbart att den mesta av samtidsmänniskans fritid framför skärmen spenderas på kommersiella plattformar där människor socialiserar eller spelar spel. Efter lönarbetet kopplas det av med spel eller samvaro som andra lönearbetar för att leverera. Så ser det digitala livet i den postfordistiska kapitalismen ut. Hur tillväxtnöjdheterna ser ut för en frivillig och seriös verksamhets produktion av samhällsnyttigheter, inom ramen för en fritid som strukturellt sett syftar till återhämtning och avkoppling inom kapitalismen, är svårt att sia om. Så länge Wikipedia beror på fritidstimmar inom en lönarbetsregim lär avkoppling, lust och tillfredsställelse fortsätta att spela en viktig roll.

Inget tvång och inga hierarkier

Krister ser sitt engagemang inom Wikipedia som en hobby av rätt allvarlig natur som bygger på samarbete kring skapande av en allmän nyttinghet. Men det sker frivilligt på fritiden. Men han ifrågasätter hur nytt fenomenet är och menar att alla som har ett aktivt liv på fritiden har gjort och gör liknade saker. Han nämner sitt eget engagemang i att arrangera en litteraturfestival tillsammans med likasinnade. Tidigare har nämnts att Karl ser likheter med idrottsrörelsens frivilliga engagemang. Skillnaden mellan denna hobbyverksamhet och avlönat arbete är inte distinkt för Krister, som själv aldrig har haft ett ”normalt kontorsjobb” och inte vet vad det innebär att ha ”kollegor”, samtidigt som han tycker att den jämlika produktionen liknar andra ideella verksamheter där folk delar engagemang under en längre tid: ”gränsen mellan arbete och kollegor

och ideellt och fritid och sådär, den är ju inte alltid stenhård /.../ har man en aktiv fritid där man är inblandad i projekt på olika slag, eller av olika slag, så kommer det ju finnas likartade saker” (Krister 2012).

Fritiden och lönarbetet har blivit rätt lika varandra för honom.

Himanen talar om en *sundayisation of Friday* som hackeretikens kärna (Himanen 2001, s.32). Detta stämmer in på den ideella verksamhet som Krister talar om, men samtidigt verkar inte Krister uppleva någon meningsfull skillnad mellan denna lättsammare form av vardag och den *fridayisation of Sunday* som Himanen kritiserar, och betecknar som en utveckling av den protestantiska etiken (Himanen 2001, s.32).¹⁰⁷ Det är svårt att fastställa om ”the *fridayisation of Sundays*” och ”*sundayisation of Fridays*” fortfarande meningsfullt går att särskiljas för att bändas politiskt åt en det ena hållet. Himanen verkar tro det mer än Krister och Paul.

Krister menar att den jämlika produktionen innehåller aktiviteter som deltagarna lika gärna ”hade kunnat få betalt för om dom hade skett i ett annat sammanhang” (Krister 2012). Han verkar mena att själva arbetsprocessen och det som kommer ut av den är densamma, oavsett om den är avlönad eller inte. Lite senare, som svar på en direkt fråga om skillnaden mellan redigeringsaktiviteter och avlönade aktiviteter, visar det sig att det finns åtminstone två avgörande skillnader. För det *första* finns det inga förpliktelser i Wikipedia, en gör det en vill, när en vill det. Vill en redaktör sluta mitt i en halvfärdig artikel och ”knyppla i fem månader” så är det okej, även om det handlar om en administratör eller någon som är aktiv i ett projekt (Krister 2012).

För det *andra* ligger initiativet hos den individuella deltagaren. Han kopplar det till den ”platta organisationen” och att ingens ord väger mer än hans, det vill säga att produktionen sker mellan jämlikar. Han betonar även att hans ord inte väger mer än någons annan, även om det i praktiken spelar roll om en varit med länge i projektet (Krister 2012). Dessa två punkter betonar friheten som individuellt initiativ men också de kollektiva förutsättningar i form av riktlinjer och kultur som möjliggör frihetens tillämpning inom Wikipedia. Positionen präglas av tillverkningsarbete. Trots dessa skillnader framstår inte Wikipedia som ett alternativ till kapitalismen utan som ett parallellt fenomen, vilket i olika former alltid verkar ha funnits parallellt. Konkurrensen om fritiden stärks inte utan den fördelar sig relativt konstant mellan ideella och kommersiella projekt.

En framtid i professionaliseringens tecken

Frågan är vad som händer i framtiden, när kommersiella plattformars crowd-sourcing och den jämlika produktionen sprider sig, fördjupas och konkurrerar om vår fria tid? Kristin ser det mer historiskt. Hon misstänker att projektet i framtiden inte kommer att attrahera lika många nya deltagare som blir fascinerade på samma vis som den första generationens wikipedianer:

nuförtiden så är nog Wikipedia så pass känt /.../ att det är inte lika många som upptäcker det på nytt sådär /.../ för det var ju ett tag, det var ju, när det var nytt o sådär då var det ju en väldigt ny och stor idé /.../ men det är det ju inte på samma sätt längre, så det kanske är svårt o bara spontant dra till sig folk (Kristin 2012).

Även Kåre erkänner att deltagandet har varit ett problem som projektet kämpat med under senare år, trots att användningen ökar.

[D]et är ett problem att om Wikipedia helt plötsligt blir som Myspace eller /.../ Second Life eller så där, att de blir lite av en öde stad så där, då /.../ kommer det bli ett problem för att, de är fortfarande så pass många som läser Wikipedia. De ökar ju, utan avbrott egentligen /.../ antalet läsare, de är omkring en halv miljard per månad nu (Kåre 2012).

I projektets början utgick teorierna om Wikipedias utveckling från en intuitiv förståelse av att ju fler artiklar som skapades, desto fler användare skulle attraheras som i sin tur kunde bidra med nytt innehåll. Mer ämnen skapade mer intresse och mer nya redigeringar. En liknande tanke finns fortfarande kvar i Okoli et al:s sammanfattning av wikipediaforskningen från 2012. De menar att antalet läsare, redigerare och innehåll formerar en självförstärkande och ”ongoing cycle” (Okoli et al. 2012, s.88). Forskning av Lam och Riedl föreslår däremot att det finns ett maximalt antal områden att täcka in för Wikipedia, vilket kan påverka deltagandet negativt bland perifera wikipedianer. De konstaterade att antalet artiklar i välkända ämnen skrevs relativt tidigt i projektets historia, medan nyare artiklar allt mer har rört obskyra ämnen (Lam & Riedl 2011).

Halfaker et al. har undersökt återställda eller borttagna artiklar av nykomlingar och visat att effekterna av ett allt för effektivt och automatiserat försvar mot vandalism och misstänkt vandalism kan påverka nykomlingarnas introduktion i projektet negativt. Flera av metoderna som har introduceras för att utveckla och bevara kvaliteten på uppslagsverket när antalet deltagare ökar, har minskat det deltagande som de skulle möjliggöra i kontrollerade

former. Aktiviteterna kring utvecklingen av normer inom projektet har också minskat, vilket hänger samman med den ökande graden av återställningar. Sammantaget har det blivit svårare för sentida wikipedianer att bidra till policies utformning, samtidigt som nybörjarna är mer känsliga för den hårda implementeringen av normer som är inprogrammerade i botar och halvautomatiska verktyg. Det hela leder till ökade maktskillnader mellan veteraner och nybörjare inom projektet (Halfaker, Geiger, et al. 2013, ss.671, 682–84). Faulkner et al. pekar också ut den wikipedianska gemenskapens användande av halvautomatiska mekanismer för kvalitetskontroll som en bidragande orsak till problemet. Deras experiment visar att mindre och icke kostsamma ändringar i fraseringen av de första normativa meddelanden och varningar som skickas ut till nybörjare efter redigeringar som inte fallit väl ut, ökar nybörjarnas deltagande. Nybörjare verkar extra känsliga för utformningen av dessa meddelanden, speciellt mellan den andra och tionde redigeringen (Faulkner m.fl. 2012).

Flera andra förslag har lanserat inom forskningen för att åtgärda det som framstår som ett misslyckande hos Wikipedia med att behålla nya produktiva redaktörer. Forte et al.s forskning om wikiprojektens betydelse för ”deltagarvärden” pekar ut en väg för att behålla kunniga redaktörer (Forte m.fl. 2012, s425). Suh et al. föreslår å sin sida att wikipedianernas tolerans för vad som ska anses som encyklopediskt innehåll bör höjas allt eftersom. På så vis kan en ökning av konflikterna kring ett minskande antal områden att bidra till, undvikas (Bongwon Suh et al. 2009). Förslaget rimmar väl med den WMF-finansierad forskning som föreslår att nykomlingar och perifera deltagare kan stimuleras att fortsätta bidra till projektet (och de bidrar med värdefullt innehåll) så länge kostnaden för att identifiera lågkvalitativa bidrag fortsätter att vara låg (Halfaker, Keyes, et al. 2013, s.849). Att aktivt bjuda in läsare att delta med redigeringar ökade förvisso antalet nykomlingar, men gruppen bidrog med mindre produktiva redigeringar under sin första tid, än de som självmant börjat redigera. Författarna förklarar detta utifrån social inlärningsteori som hävdar att människor först bekantar sig med en gemenskap innan de utvidgar sitt bidragsmönster (Halfaker, Keyes, m.fl. 2013). Förslaget att lätta på kravet kring erkänt vetande rör diskussionerna kring de artiklar som är föreslagna för radering. I dessa diskussioner spelar heterogeniteten bland de röstande en roll och ”herding behaviour” förekommer och vinklar besluten (Taraborelli & Ciampaglia 2010, s.125). Det är med andra ord inte lätt att implementera principen om erkänd kunskap på ett inkluderande vis.

Crowston menar att Wikipedias utveckling är normal. I början är antalet deltagare få och ansträngningarna stora, under den följande spridningsfasen ökar antalet deltagare och uppgifterna är mer belönande, medan den mogna fasen karakteriseras av en viss ineffektivitet som beror på att antalet deltagare är fler än vad projektet kräver. Stora wikipediaprojekt var mer ineffektiva i deras studie som omfattade närmare fyrtio språkversioner och de framställer hypotesen att det blir svårare med nya bidrag när projekten är större, vilket gör det svårare att attrahera nya deltagare (Crowston m.fl. 2013, ss3197, 3202). Nybörjarna är alltså många, men de slutar oftare, antingen för att de är känsliga för kritik eller för att det saknas lätta ämnen att bidra till. Motiven stämmer väl med periferins syn på redigeringen.

Om Kristin och Kåre har rätt i sina farhågor kan detta förhållande inverka negativt på styrkebalansen mellan det kapitalistiska produktionssättet och den jämlika produktionen inom Wikipedia. Maktförhållandet skulle kunna stagnera till kommersiella företags fördel när entusiasmen avtar. Det kommersiella intresset skulle möta en avtagande konkurrens från ideella wikipedianer, när kopplingen till lektillverkningen eller tillverkningsleken försvagas. Den seriösa tillverkningen, med sin kvalitetssatsning och vilja att nå professionella aktörer, skulle utifrån detta perspektiv både kunna sägas ta konsekvenserna av och bidra till svårigheterna att engagera nya deltagare.

Men Kristin och Kåre hoppas, som visats tidigare, på att en förbättrad kvalitet ska locka bättre skribenter och ämnesspecialister att engagera sig i projektet. De ser inte kommersiella logiker och aktörer som ett hot, utan snarare tvärtom (Kristin 2012). Kåre relaterar till samarbetet med Riksantikvarieämbetet och att det är ”fler proffs som kommer in o redigerar o gör sina ändringar inom sina specialområden”. RAÄ har insett att folk läser Wikipedia och vill därför bidra till projektet: ”Så att, den professionaliseringen tror jag, på gott o ont kommer att inträffa inom nått eller nära år så” (Kåre 2012). Detta perspektiv är grundat i betoningen på Wikipedia som (endast) ett uppslagsverk, snarare än som ett exempel (bland många) på ett nytt sätt att producera samhällsnytta på. Men Kåre är inte omedveten om problemen med professionaliseringen. Han är till viss del kritisk kring beslutet att be Harry Potter-fansen att starta eget, eftersom nykomlingar som får skriva som de vill i början istället för att få uppgifter utpekade för sig, fortare kommer in i projektet (Kåre 2012).

Än så länge handlar rekryteringen av ämnesspecialister främst om att offentliga sektorns institutioner har bidragit med avlönad arbetskraft inom ämnen som rör den egna institutionens område. Om många tillbringar sin fritid

på kommersiella plattformar, verkar det åtminstone som att en del tjänstemän tillbringar sin avlönade tid på allmäningsbaserade plattformar. Detta framstår som ett försök av åtminstone top down-perspektivet att göra Wikipedia mer oberoende av människors fritidstimmar, eftersom det går in i en ny period där nyhetens behag och upptäckarlusta inte är lika stark längre.

Har bruksvärdet Wikipedia sådan kraft att det kan förmå såväl frivilliga som i ökande grad avlönade experter i olika former att bära projektet, det vill säga låta bytesvärdet bära det, snarare än tvärtom? I så fall handlar det om tillverkningsarbete och i någon mån om en kommunismens kapitalism.

Men kanske är det på grund av den med tiden falnande entusiasmen som Karl kan tänka sig att ha en svart låda som automatiskt skapar uppslagsverket. Wikipedia skulle då befrias från sitt beroende av deltagarnas fritidstimmar. Och helt utan deltagare blir ändå inte projektet:

”när vi vet att den här svarta boxen fungerar på ett väldigt bra sätt och dessutom producerar neutral /.../ information som alla kan komma överens om, då /.../ måste vi ju slåss för att den här svarta boxen får fortsätta fungera, liksom då får vi bygga taggtråd runt den (Karl 2012).

Men den lådan finns inte idag. På ett område verkar Wikipedia emellertid kunna konkurrera med kapitalistiska aktörer, om än utifrån en position av beroende till kapitalismen i allmänhet. Projektet skapar inte bara ett bruksvärde, utan drar indirekt även till sig värde som omfördelats till WMF i form av donationer till projektet, snarare än genom marknadsbytet. Värdet realiseras inte genom bytet av ekvivalenter på marknaden, och projektet kan därför inte sägas vara samhällsnödvändigt utifrån ett traditionellt marxistiskt perspektiv, men däremot väl användar- eller allmäningsnödvändigt.

Donationerna visar att projektet idag kan konkurrera med kapitalistiska aktörer om människors fritid, även när det gäller konsumtionen, trots att det här handlar om givandet av gåvor i penningens form. Så länge Wikipedia omges av en kapitalistiskt strukturerad ekonomi kommer projektet att vara beroende av att byta till sig vissa varor. Detta uppdelade och avspaltade, men också komplementära och konkurrerande, tillstånd, förutsätts i det empiriska materialet vara hållbart även i framtiden. Frågan är emellertid vad som händer med donationerna om de frivilliga krafterna alltmer ersätts av institutioners anställda eller en svart lådas algoritmer, den teknologiska utveckling som alldeles nyss antydes vara räddningen genom sitt ökande av produktiviteteten,

kan i sin tur bli en hämmande kraft om den helt sätter de frivilliga arbetsinsatserna i skymundan. Få vill donera pengar till en svart låda.

Eller kanske kan behovet av donationer minska med en ökad produktivitet och externt finansierad arbetskraft.

Vägen framåt verkar innefatta en snittslad bana, mellan olika hinder. Rätt teknikutveckling måste väljas och rätt avvägningar göras mot det abstrakta arbetet. Karl berättar att den tyska språkversionens försök med *flagged revisions* har lett till att det blivit färre nybörjare där än i andra språkversioner (Karl 2012), trots det har han inte bestämt sig för vad han tycker om projektet än. Frågan är "klurig". Det är inte klart om Wikipedia tappar mer än de vinner. Det är intressant att någon "faktiskt gör försöket" (Karl 2012).

Dessa flaggade revisioner kan ses som en mellanform mellan homo fabers varm för kvalitetsfokuserad tillverkning och det abstrakta arbetets hierarkier. De representerar en glidning mot att fördela maktbefogenheter till mer professionella deltagare. I förlängningen av en sådan professionalisering skulle möjligen inställningen till anställda inom redigeringsprocessen kunna bli mer accepterad. Men det finns inte någon alternativ ekonomisk syn i informanternas uttalanden. Kapitalismen består, utan att hotas av Wikipedias än så länge ymniga deltagarskara, men också, som det verkar, utan att hota människors fritid. Samma fritid som Himanen allt mer ser som instrumentellt professioniserad och Virno som allt mer varufierad.

Återbesök hos den icke alienerade produktionen

En viktig konkurrensfördel som Wikipedia har, är den icke alienerade aktiviteten som projektet erbjuder, och som jag har snuddat vid i avsnittet ovan om frånvaron av tvång och hierarkier. Fördelen är så pass viktig att den förtjänar en teoretisk fördjupning i relation till fritidsbegreppet.

Theodor Adorno skrev i en berömd essä om begreppet och fenomenet fritid, att den blir alltmer ofri. Till skillnad från leisure som stod för en obegränsad och bekväm livsstil, var begrepp som fritid och spare time beroende av en social helhet där individerna aldrig disponerad över verklig frihet. De sociala rollerna påverkar den djupaste artikuleringen av de mänskliga karaktärsdragen till en sådan grad att det är svårt att se någonting i människorna som inte är funktionellt bestämt (Adorno 1991, ss187–88):

This is an important consideration for the question of free time. It means to say that even where the hold of the spell is relaxed, and people are at least subjectively convinced

that they are acting of their own free will, this will itself is shaped by the very same forces which they are seeking to escape in their hours without work (Adorno 1991, s.188).

Detta stämmer i stort idag också, men synsättet skjuter lite bredvid det fenomen som här diskuteras. Wikipedia handlar inte om att konsumera sig lycklig, utan, möjligen, om att producera sig lycklig i en icke alienerad miljö bland jämlikar. Det är i detta enkla faktum som den emancipatoriska potentialen finns i projektet, och som kanske även gör att Wikipedia klarar sig bra i konkurrensen om fritidens timmar.

Å andra sidan kan den ofta seriösa attityden hos fritidsaktiviteterna inom Wikipedia förstås i linje med hur Himanen beskriver en fritid som allt mer liknar arbetet i sin seriositet (Himanen 2001, s.32). Perspektivet liknar Adornos vinkel om det uppdateras till att omfatta den kognitiva kapitalismens dubbla behov av att dels ha tillgång till ”utvecklade” människor och dels av att ”utveckla” dessa människor. Samtidsmänniskans fria tid blir allt mer uppbokad av ett livslångt lärande där den fysiska träningen leds av en personlig tränare, semesterresorna blir till temaresor om den sociala verkligheten i länderna som besöks, och barnen inte hinner med att leka med varandra hemma på gatan på grund av alla kurser som de går efter skolans slut (Himanen 2001, s.32–34). Den produktiva fritiden passar som hand i handske med de autonomt marxistiska teorierna om en social fabrik. Det nya med Himanens berättelse är att han kontrasterar denna den protestantiska etikens 2.0 med hackeretiken. Istället för the fridayisation of Sunday handlar den senare om the sundayisation of Friday, och författaren, som förstår denna kritik som möjlig inom ramen för kapitalismen, betonar att ny teknologi inte behöver användas för att skapa ett fokus på arbetet (Himanen 2001, s.32). En ståndpunkt som ur ett marxistiskt perspektiv framstår som mycket naiv, då kapitalismen har ett kontinuerligt behov av att bevara kapitalrelationen (redan dagens teknologiska nivå möjliggör utjämnade sociala klyftor och minskad arbetstid), vilket bland annat David Noble har visat i detalj när det gäller klassintressens påverkan på teknikutvecklingen under 1900-talet (Cleaver 2007, ss117–19; Noble 1986).

Kathi Weeks talar om industriell arbetsetik och postindustriell arbetsetik som två utväxter av den protestantiska etiken. Hon menar att arbetsetikens tradition både präglas av hållbarhet och instabilitet. Det som gör den stark är också det som genererar konflikter. Arbetsetiken kan användas politiskt av de som är utsatta för den, även om Weeks menar att detta har visat sig vara en

fälla. Individens uppror mot arbetsetiken fyller idag en viktig funktion inom den postfordistiska omstruktureringen av kapitalismen, vilket gör en verklig utmaning av den än mer subversiv idag (Weeks 2011, s.38).

Förutom att den sociala samvaron kontinuerligt blir mer produktiv och dras in i kapitalismens kretslopp på ett mer intrikat och djuplodande sätt som involverar till och med våra protester mot lönarbetet, innebär det också att möjligheterna för att utmana lönarbetet och kapitalismen förändras. Problemet kan vara att över huvud uppamma protester mot den postindustriella arbetsetiken som varit mycket framgångsrik i att införliva de tidigare protesterna mot den industriella arbetsetiken. Möjligen utgör Wikipedia här en utmaning som inte kläs i protestens former, utan i en ”avpolitiserad” produktion befriad från alienation (och just därför produktivt utmanande).

Status, anställningsbarhet och karriär

Gränssnittet mellan den jämlika produktionen inom Wikipedia och kapitalismen med sina pengar som generell ekvivalent och sina krav på vinst grundade i exploatering av lönarbete, är av central vikt för denna studie. Alla deltagare i Wikipedia är beroende av pengar i olika former för sin försörjning.¹⁰⁸ Det intresserar mig hur detta till synes triviala men även grundläggande faktum, påverkar motiven och karaktären på den upplevda aktiviteten inom den jämlika produktionen. En påverkan som tillsammans med praktiken i den jämlika produktionen kan antas återverka på, men också påverkas av, deltagarnas syn på den jämlika produktionens relation till kapitalismen (synen på kapitalismen som system tas upp i kapitel tio).

I detta delkapitel belyses informanternas föreställningar kring sin egen och andra wikipedianers anställningsbarhet och hur de kan tänkas påverka gemenskapen och projektet. Resonemanget tar sitt avstamp i en diskussion kring statusens roll inom projektets omedelbara produktionsprocess.

Det finns ett aktivt motstånd inom gemenskapens kärna, mot att låta de som inte visat upp sina intentioner och förmågor, bland annat genom att skaffa sig ett användarnamn, påverka de mer avancerade produktionsprocesserna. Det du säger tas inte med i diskussionen ”om du inte har ett användarnamn som folk känner igen”. Detta motstånd är inte officiellt och kategoriskt, utan informellt och kontextbundet. Vissa funktioner och mekanismer inom allmänningens jämlika produktion skyddas med hjälp av flexibelt använda krav på visad seriositet och lojalitet. Detta backas upp av uttryckliga och fasta regler mot att delta i omröstningar som icke registrerad deltagare (Krister 2012).

[D]et är ju trots allt den lilla säkerhet vi har, är ju att det ska vara ett användarnamn som har hållit på åtminstone ett litet tag för att delta i just en omröstning. Sen i en lugn, förnuftig diskussion på Bybrunnen, om en IP-adress kommer med ett tankvärt inlägg, så är det ju ingen större skillnad /.../ Det är ju bara det att det finns dom tillfällen där det blir svårare, så snart det hettar till (Krister 2012).

Denna skyddsmekanism pekar inte med någon nödvändighet mot en professionalisering av projektet. Mekanismen är central för att behålla produktionsprocessens integritet i en helt öppen miljö, men att passera förbi den är också ett första nödvändigt steg för att kunna delta fullt ut i den jämlika produktionen, alternativt även göra karriär i de sociala hierarkierna som trots allt finns inom gemenskapen, eller för den delen inom den omkringliggande kapitalistiskt organiserade ekonomin, med indirekt eller direkt hjälp av deltagandet i den jämlika produktionen.

För att snabbt få den status som behövs för att bli tagen på verkligt allvar i diskussionerna kring exempelvis någon omröstning, är det bättre enligt Kristin att skriva artiklar, gärna många, än att diskutera (Kristin 2012). Detsamma gäller för Krister som har mer respekt för de som skriver ”riktigt många riktigt bra artiklar” (Krister 2012). Skrivandet är viktigare än om de är administratörer. Administratörskapet betyder inte så mycket mellan redaktörer i redigeringen. Krister lyssnar inte mer på en administratör än någon annan redaktör, vilket sätter vissa begränsningar för syftet med att göra karriär inom Wikipedia. Samtidigt säger han att han är övertygad om att det finns administratörer som vill bli administratörer bara för att vara administratörer, ”men jag tycker ändå att det ligger så lite o bli administratör”. Men trots att han inte själv lägger någon vikt vid att någon är administratör eller inte, säljer han alltid in sina föreläsningar med att han är administratör, för då tror folk att han kan mycket om Wikipedia (Krister 2012).

Administratörskapet fungerar bra för att öka anställningsbarheten gentemot externa aktörer, men betyder inte mycket i sig inom Wikipedias gemenskap och den jämlika produktionen. Resonemanget både bekräftar och motsäger hans argumentation kring det felaktiga i att tro att seriöst deltagande i Wikipedia skulle kunna vara en medveten karriärstrategi. Anställningsbarheten gentemot kommersiella eller betalande aktörer utanför Wikipedia ökar med administratörskapet, vilket i sin tur framställs som helt i sin ordning.

Krister menar vidare att de meriter han anställs på av externa aktörer, med tiden frikopplas från engagemanget i Wikipedia, vilket innebär att den inom

gemenskapen erövrade sociala statusen, som hela tiden måste erövras på nytt i form av kontinuerligt engagemang inom Wikipedia – ett bevarande av det ”kulturella kapitalet” som han erkänner är ett av hans motiv för att vara aktiv inom projektet – bara delvis har med homo economicus anställningsbarhet att göra. Den senares karriärstrategier är inte helt beroende av den förras omtanke om bruksvärdet Wikipedia. Krister menar att han kan kalla sig administratör oavsett vad folk inom gemenskapen tycker om honom. ”Det är ju bara min förmåga att övertyga externa aktörer om att jag kan någonting /.../ om ämnet” (Krister 2012).

Marknadstillvändheten i det okontroversiella med att sälja in sig själv som föredragshållare, med argumentet att en är administratör, uppvägs alltså inte av nödvändigheten i att kontinuerligt bidra frivilligt till den jämlika produktionen (Krister 2012); bytesvärdet han säljer som föredragshållare bygger bara delvis på hans kontinuerligt uppbyggda och sociala plats i den oberoende jämlika produktionen av Wikipedia. Perspektivet lutar åt en öppning för arbetstillverkning på det personliga planet hos wikipedianerna. Frågan om potentiella konflikter som detta kan generera, som att deltagare utan status presenterar projektet, lyfts inte under intervjuerna utan ”frikopplingen” bidrar till synergierna än så länge.

Krister menar att det egentligen inte finns någon inre karriärväg att tala om i form av avancemang från administratör över ip-kontrollant till byråkrat. Det är förvisso bra om en ip-kontrollant eller byråkrat först har varit administratör, men mer än så är det inte. Det innebär inte mer makt i diskussioner och förhandlingar om du är administratör, ip-kontrollant eller byråkrat (Krister 2012). Och utåt verkar det räcka om en är administratör och vet mer om projektet än de som anlitar och avlönar en. Möjligheten att detta ändras när externa aktörer får upp ögonen för de olika förtroendeposterna diskuteras inte, även om det skulle kunna innebära att en karriärväg skapas inom projektet tack vare det yttre kommersiella trycket.

Krister ville själv bli administratör för att han redan gjorde uppgifterna, utan att ha de lämpliga verktygen. Det handlade alltså inte om att få bekräftelse och att bli mer respekterad av gemenskapen. Han medger att vissa nog kan tycka att det är ”tufft” med administratörer, precis som vissa tycker det är ”jättetufft” att han är administratör, men det är så väldigt ”låg nivå på det”. Det är dessutom uttalat inom gemenskapen att en wikipedian bara är administratör när denne utför vissa administrativa sysslor (Krister 2012). Kristers resomang framstår som ärligt, men har även en officiell ton. Ingenting motsäger

att innehavet av dessa förtroendeposter ändå kan leda vidare till ytterligare positioner och förtroendeposter inom WMF, för den som aspirerar på det.

Förtroendeposter inom redigeringen kan vara viktiga för enskilda wikipedianer, men det finns en officiell ideologi som tonar ned dess betydelse inom den direkta produktionsprocessen. Det är svårt att svara på när homo fabers omtanke om bruksvärdet övergår i ett fokus på sociala positioner inom den produktiva gemenskapen i syfte att göra ytterligare social karriär inom projektet. För stunden verkar förtroendeposter bara vara ett av flera sätt att visa sig duglig och ansvarstagande, och förutsättningarna för homo economicus strategier när det gäller det abstrakta arbetet (förvärvandet av kunskaper som kan leda till anställning) ser olika ut om det gäller externa aktörer eller WMF.

Jag frågar Krister om hur hans tankar på en anställning inom projektet med hjälp av inom-wikipedianska meriter föddes. Krister menar att de flesta wikipedianer inte tänker på anställningar, men att idén för hans egen del väcktes av WMF Sverige när de annonserade att de skulle dra igång projektet *Internet i Sverige*. Han tror det var första gången föreningen avlönade någon inom svenskspråkiga Wikipedia:

Det här var ju ganska stort, vi blev ju, eller jag blev intervjuad i Expressen och Computer Sweden och Rix FM av allting och så där när det hände. Och i och med att det /.../ inte hade skett i Sverige förut, så fanns ju inte den tanken på att det här kunde ske, men när man sedan /.../ väl sysselsatt sig med det så var det ju enkelt att tänka ”ja men, om jag kanske kunde på något sätt fortsätta att dra in pengar på det här?” (Krister 2012)

Den icke kommersiella stiftelsen WMF tar här genom sin lokala stödförening initiativ till varufiering av processer inom den allmäningsbaserade jämlika produktionen, snarare än inom underhållet av serverparken och administrationen. Men Krister tror ändå inte att Wikipedia kommer att bli en viktig del av människors karriärstrategier. Det skulle vara ett ”fruktansvärt karriärval” eftersom ”det är en sån lång väg att gå för så lite att vinna”. Det inger så lite respekt utanför Wikipedia att tala om att en har redigerat på Wikipedia, ”jaha, jaha jaha ok” härmar Krister, och betonar att det finns så få arbetsplatser inom ”wikimediarörelsen”, i förhållande till antalet personer som redigerar i Wikipedia. Samtidigt finns det exempel på några ”enstaka personer” som har fått ”jobb på det här” och han nämner något fall där engagemanget inom Wikipedia gett utslag i akademiska karriärer som bidrag till spridning av po-

pulärvetenskap till allmänheten. ”[M]en det är ju inte någonting man kan räkna med, att universitetet tycker att ’jamen det är klart att den här personen har skrivit på Wikipedia, att därmed har delat med sig av sin kunskap’”. På frågan om rörelsen för fri kunskap och fri programvara kan växa och omfatta nya områden, menar Krister att det då möjligen skulle gälla för fri programvara som redan nu är ”ganska stor” (Krister 2012).

Möjligheterna till ett sådant övertagande återkommer i kapitel tio, när wikipedianernas syn på det ekonomiska makroplanet studeras.

Växande jämställd produktion ger fler karriärvägar

Förändras möjligheterna till anställningar hos externa aktörer när projektet Wikipedia mognar, blir mer accepterat, erkänt, och breder ut sig som kunskapskälla? Karl talar om projektets och samhällets mognad, när han påpekar att Wikipedia inte deltar i något maktspel eller konkurrens inom den samhälleliga ekonomin, eftersom det bygger på frivillighet. Han tycks mena att projektet kan ta tid på sig eftersom det ännu så länge bygger på ett ofullständigt bruksvärde. Samtidigt blir Wikipedia mer och mer intressant för företag, och samhällets institutioner, ju mer projektet förbättras och mognar. En utveckling som Karl antyder leder till ett mer moget samhälle. På förra Wikimania, den årliga konferensen inom wikimediasfären hölls det två föredrag om hur gemenskapen kunde arbeta mot företag för att hjälpa dem att bidra på rätt sätt. Inspirationen kom från introduktionen av guidande och föreläsande Wikipedians in residence i samarbetet med kulturminnesinstitutioner (Karl 2012).

Skulle utvecklingen gå åt detta håll ökar anställningsmöjligheterna utanför den offentliga sektorn för wikipedianerna. Karl hävdar dessutom att det finns karriärvägar inom Wikipedias redigering och dess olika förtroendeposter. Det hela beror på hur en ser på det här med karriärvägar. Han anser att de är fler än vad jag antyder under intervjun. Exempelvis kan en deltagare skriva väldigt bra artiklar om Stockholm som blir utvalda till kategorin utmärkta artiklar, för att på så vis förvärva sig ett rykte som ”bidragsgivare av rang” eftersom detta är den högsta kvalitetsutmärkelsen inom projektet (Karl 2012). På frågan om denne deltagare kan omvandla denna status inom allmänningen till en status i det omkringliggande samhället, svarar han:

de skulle de ju på sikt kunna /.../ i den mån att mognaden med att förstå hur Wikipedia fungerar blir större. Jag skulle kunna tänka mig till exempel att Stockholm Stadsmuseum skulle kunna tillräkna honom en ganska mycket status för /.../ det som

han har bidragit /---/ där skulle han nog kunna få en status med att han /.../ gör bra saker (Karl 2012).

Denna tänkta karriärväg ändrar de förutsättningar som Krister tidigare målat upp. Det vill säga att uppslagsverksnischen inte är tillräckligt stor för att rymma speciellt många karriärvägar. Uppslagsverket Wikipedia innehåller många olika ämnesområden och kan därmed, om Karls tankar stämmer, fungera som en arena, eller ett reklamfönster, för deltagarnas färdigheter inom dessa områden. Dessa karriärvägar lär inte bli färre med tanke på kulturens och informationens ökade ekonomiska betydelse i samtiden. När den amerikanske wikipedian som får betalt för att föreläsa hos företag kommer upp till diskussion, utbrister Karl att det ju faktiskt är en ”riktig karriärväg!” innan han jämför den anställningen med de Wikipedians in Residence som anställts inom främst minnesinstitutioner (Karl 2012).

När det gäller den wikipedian som RAÄ har anställt vid tiden för intervjuerna, påpekar Karl att det förutom kunskaper i hur Wikipedia fungerar, även behövs andra förmågor för att få en sådan tjänst. Det kan handla om att inta en aktiv social roll och presentera Wikipedia, vilket inte nödvändigtvis hänger ihop med ett engagemang i Wikipedia. Han tror att många wikipedianer trivs bäst ”bakom datorn” (Karl 2012). En som förutom Krister själv har lönarbetat för WMF och hos externa aktörer i egenskap av wikipedian, är Kåre. Han uppskattar antalet wikipedianer på svenskspråkiga Wikipedia, som är eller har varit aktiva i den kapitalistiska ekonomin utifrån sitt engagemang i uppslagsverket, till ett trettiotal (Kåre 2012). Karl uppskattar att ungefär en tredjedel av den amerikanska stiftelsens hundratal anställda, kan räknas som wikipedianer. Han vet inte om det ska anses som många eller få. Anledningen till att det inte är fler wikipedianer är att de vill ha de bästa kompetenserna till jobben som chefsjurister eller ekonomer med inriktning mot mänskliga relationer eller liknande. Dessa uppgifter som med traditionella mått sett skulle anses utgöra toppen av hierarkin inom stiftelsen, beskrivs av honom som perifera. Ju närmare de avlönade arbetsuppgifterna kommer ”ner till” kärnverksamheten, desto fler av stiftelsens anställda är wikipedianer. Var gränsen går för wikipedianernas karriärmöjligheter i ett internationellt perspektiv blir därmed en intressant fråga. Karl tar i sammanhanget upp de fellowships, stipendium, som stiftelsen utlyser för wikipedianer: ”ok har du en bra idé kom och jobba /.../ ett år med den’ /.../ o sen så tror jag nästan alla av dom har förlängts /.../ om dom har visat framfötterna” (Karl 2012).

Dessa stipendier skapar en möjlighet för deltagare på svenskspråkiga Wikipedia, som talar engelska, att göra en internationell karriär. Intressant nog var denna möjlighet något som Krister inte såg framför sig under vår intervju. Projektets relativa ungdom och grund i frivilligt engagemang verkar innebära att vissa mycket aktiva deltagare inte känner eller ger vikt åt alla karriärvägar.

Är det bra med ett ökat antal karriärvägar?

Frågan är om dessa karriärvägar, som sakta verkar öka i antal, ses som en bra utveckling eller som en problematisk sådan? Finns det några nackdelar med att deltagare börjar använda Wikipedia och den jämlika produktionen för att göra karriär och skaffa sig anställningar inom eller utanför projektet? Karl svarar att han ser fördelar, men att det möjligen finns nackdelar också. Han tror inte att deltagare idag har varit aktiva för att få olika jobb, utan att de istället har engagerat sig och så har det visat sig en öppning och de har tagit chansen. ”[N]u när det är flera stycken så är det säkert nära som tänker det liksom ’jaha men det här kan ju bli någonting’”. Karl tror att detta kan vara bra för stämningen. För att få den aktning som krävs, måste du göra ”en massa bra grejer” enligt honom. Viljan att skapa fri kunskap kompletteras av ännu en drivkraft, viljan till pengar:

så är det ju bara ytterligare ett sätt att ”ja men då kommer dom verkligen att engagera sig” och sen när dom får pengar ja då får dom ju helt plötsligt åtta timmar per dag som dom kan sitta och /.../ jobba med det här o även om det inte är menat med redigera på Wikipedia så kan dom jobba med infrastruktur av saker som gör att dom /.../ frivilliga får det lätt (Karl 2012).

Pengar och karriär som motiv för engagemanget påverkar stämningen inom allmänningen, men inte på något problematiskt vis. Pengar är en ytterligare motiverande faktor. Det finns ingen rädsla för att känslan av jämlikhet, gemenskap och idealitet ska påverkas negativt eller att aktiviteterna hotar att reduceras till medel för att erhålla pengar. Karl tycker sig inte ha sett några tendenser till att stämningen och sättet att redigera på har förändrats av karriärambitioner hos deltagarna, men håller öppet för att sådana kontroverser kan bli aktuella i framtiden. Ett förhållande som i sig verkar väga lätt mot de uppfattade fördelarna med ökade försörjningsmöjligheter kopplade till den ideella verksamheten. Han tror bland annat att en duktig skribent på Wikipedia kan

ha lättare att gå vidare till olika informatörsyrken (Karl 2012). Ett förhållande som indikerar att Wikipedia skulle kunna fungera som en plantskola för yrken inom det generella intellektets ord- och teckenbehandlande aristokrati. Tar vi in Kristers erfarenheter och betoning på initiativkraften för att lyckas omvandla kunskaper och status från Wikipedia till en karriär inom kapitalismen, kan Wikipedia även ses som en plantskola för entreprenörer.

Karls position verkar vara att ju mer som Wikipedia uppfattas som ett erkänt bruksvärde, desto mer potentiellt bytesvärde bär det för dess producenter. Internt, gentemot WMF har deltagarnas färdigheter ett presumtivt bytesvärde redan innan denna mognad är färdigutvecklad; och det inom globala projekt koordinerade från USA. Karls betoning på fördelarna och nedtoning av eventuella konflikter mellan homo faber och homo economicus kan ideologiskt positioneras som arbetstillverkning.

Frågan om anställningsbarhet och karriär kom mer självklart upp i samtalen med informanterna från kärnan, men Paul får också frågan, även om han inte ger mycket för idén om att göra karriär på engagemanget inom Wikipedia: ”det är ju, finns det någon liksom känd wikipedian som (skrattar) Jag kan inte komma på nån liksom /.../ ja förutom grundaren själv”? I allmänhet är det inte själva nätverkanter inom sajten som leder till nya chanser på arbetsmarknaden enligt honom. Han berättar att att han själv har haft funderingar på att göra en ”drive” för att förbättra Wikipedias bildmaterial, men att det inte handlar om att göra någon karriär. Han har, utifrån sin perifera position, funderat kring Wikipedia som en arena för fotografer att bedriva pr. En möjlig strategi skulle kunna vara att lägga upp sina bilder på ”prominenta artiklar”. Han har själv fått några mejl av människor som har undrat om de kan använda hans bilder. Men han är tveksam till strategin. Det är inte många som tittar på vem som har tagit bilden; speciellt som namnet inte får skrivas på eller under bilden: ”utan det är bara på själva bildsidan, på Wikimedia” som det går an och ”som reklam är det nog inget vidare” (Paul 2012).

Anställda inom allmänningen¹⁰⁹

Franco ”Bifo” Berardi hävdar att det idag, tvärt emot de autonoma marxisternas uppmaning till exodus från kapitalismen och flykt från lönarbetet, pågår en flykt till lönarbetet, vilket är den aktivitet inom vilken människor förverkligar sig. Dagens arbete är mer homogent när det kommer till fysiska och ergonomiska aspekter, men mer differentierat och specialiserat när det kommer till innehållet av det producerade. Begreppen företagsamhet och arbete,

var inom fordismen åtskilda, där det första stod för påhittighet och frivillig konstruktivitet och arbete för repetitivt utförande, men är idag allt mer lika varandra för de mest privilegierade arbetargrupperna, vilka representerar den allmänna tendensen av arbetets sociala utveckling. För dessa grupper riktar sig önskningar och begär mot arbetet snarare än bort från det. Bifos menar att detta, tillsammans med arbetets (över)kommunikativa karaktär, leder till att psykologiska patologier utvecklar sig på en samhällelig nivå (Berardi 2009, ss74, 78–79, 106–07, 113). Men kanske kan de autonoma (post)marxisternas exodus och Himanens hackareetik mötas inom den fritidsbaserade jämlika produktionen av Wikipedia? Å andra sidan ökar samtidigt Wikipedias användning av lönarbete i olika former.

I detta kapitel fokuseras undersökningen mer direkt på föreställningar kring detta lönarbete inom allmänningen. Mer specifikt handlar det om anställningar i WMFs, statens, och kapitalistiska företags regi, som på olika vis relaterar till Wikipedias jämlika produktion.

I mars 2013 meddelar Wikipedia på den engelskspråkiga versionen att projektet har 150 stycken anställda. Detta framställs som ett litet antal givet den stora uppgift man tagit på sig och den produkt man levererar till den läsande allmänheten (Wikipedia contributors). I juli ett år senare har WMF 215 anställda (Wikimedia Foundation 20140702). I Sverige hade lokalavdelningen i augusti 2012 fem anställda, men Kåre beräknade att siffran skulle vara uppe i sju stycken i slutet av året. Ett år tidigare hade lokalavdelningen inga anställda. De nya ekonomiska resurserna tillförs stödföreningen från WMFs årliga insamlingar av ekonomiska medel. Distributionen av pengar till de officiella nationella avdelningarna påbörjades 2011 för att året efter även ges till andra organisationer och individer i de länder där det av olika skäl inte går att upprätta regelrätta organisationer (Kåre 2012).

Lönarbete: bra eller dåligt, eller beror det på vad som ska göras?

När Peter börjar tänka i banor av exploatering under vår intervju, tycker han förvisso att reklamintäkter knutna till "hans" artiklar är problematiska, men i likhet med de flesta av informanterna anser han *inte* att anställningar inom WMF är det. De som arbetar för stiftelsen får ju pengar, lön, för att sköta ett jobb som de gör: "och det skulle dom göra även om jag inte skulle göra någonting där" (Peter 2012).

De som är anställda av WMF får bara betalt för ett arbete som de utför. Peter, som har ett konsekvent fokus på sitt individuella intresse när det

gäller Wikipedia, kopplar inte samman de anställdas aktiviteter med sin egen på Wikipedia, ännu mindre att den lön som de uppbär skulle utgöra en exploatering av hans frivilliga insatser inom den jämlika produktionen. Denna exploatering blir först synlig för honom när annonser placeras i anslutning till hans artiklar.

Vad eller vilka mekanismer som får de aktiviteter som WMFs anställda sysselsätter sig med att så självklart framstå som värdeskapande (eller värdeomfördelande) och förtjänta av lön, medan de frivilligas aktiviteter bara framstår som konkret arbete, tillverkning, intresserar och tangerar de processer av social konstruktion som Foucault närmar sig i *The order of things*, där värdets och prisets föränderliga konstruktion och påförande liknas vid grammatikens föränderligt systematiska helhet. Denna studie rör sig emellertid i en mer socialkonstruktivistisk tradition, och betonar än mer kapitalackumuleringens ”kroppsliga” processer, vilka Foucault med sin inriktning på på främst språkliga diskurser inte lyfter fram, som pådrivande kraft (Foucault 2002, ss218–21; Talja m.fl. 2005, ss81–82). Kapitalets rörelselagar, med alla sina motverkande faktorer, bidrar under kapitalismen till att vissa diskurser eller ideologier som utformar den konkreta valoriseringen eller omfördelningen, premieras framför andra. I Wikipedias och Peters fall är emellertid kopplingen till kapitalackumuleringen inte helt klar och direkt, utan snarare ett av föremålen för studien.

Peter är emellertid inne på att en ökad mängd pengar inom projektet kan leda till en byråkratisering. När vi diskuterar donationerna, vilka han förvisso medger att han inte tänkt så mycket på, sätter han Wikipedias potentiella utveckling i relation till kommersiella Googles utveckling:

Det finns ju en risk med det förstås, alltså om man tittar på företag som som Google, så har ju dom också en sorts dom har ju liksom drivits som att, ”jamen det här är en sökmotor, hjälper folk och hitta information” men sen så har det blivit så mycket pengar i det så att det blir, till slut så blir det någon slags storföretag /.../ som kanske till och med hotar vissa /.../ ja värden eller liksom att det blir så mycket pengar i det så att det blir /.../ dominant /.../ och det finns väl en del risker med det absolut /.../ och det känns väl som att de är, har varit en mer ideell grej förut (Peter 2012).

Peter antyder här att den ekonomiska tillväxten inom projektet kan bli ett egenintresse, trots dess ideella karaktär. Men samtidigt kopplar han samman anställda med kvalitet, även inom redigeringen och skrivandet av uppslagsverk.

Om alla kan skriva så sänks ”kanske också” kvalitén. Och om nu Wikipedia anställer fler personer så lutar det åt ett mer hierarkiskt sätt att se på information som liknar NE:s perspektiv, vilket han ser som ett försök att nå ”någon slags balans” från projektets sida (Peter 2012).

Per, däremot, kopplar ihop den bild han har av Wikipedia som en global folkrörelse med projektets grundpelare, som ”på nått sätt” har lyckats få ordning på projektet, och menar att det skulle ha varit omöjligt att bygga något liknande med avlönad arbetskraft:

man kan ju tänka sig om det skulle vara ett uppslagsverk bara då vilken enorm administration som skulle behövas för att få så många människor att skriva (skrattar) rätt och så där då /.../ här är det några regler som folk accepterar och som gör att det bara funkar liksom och att det byggs upp celler med olika roller och olika system å välja ledare eller den som har rätt och göra olika saker så där (Per 2012).

När det kommer till direkt anställda inom Wikipedia förstår han att det kostar pengar att driva projektet när det gäller programmering och hårdvara, men också för att övervaka att ”dom här ursprungliga reglerna efterlevs kanske” (Per 2012). Det sista påståendet är intressant eftersom aktiviteten närmar sig redigeringen. Per hävdar att det är okej med anställda för att kontrollera hur riktlinjerna följs, eftersom han antar att stiftelsen har stadgar som den måste följa och att det behövs folk som ser till att allt fungerar. ”[D]et ser jag inget fel i.” Dessutom kommer pengarna från donationer. Det spelar i sammanhaget ingen roll att även hans egna obetalda redigeringar behövs för att hålla projektet vid liv (Per 2012).

Per skiljer mellan kringverksamheter som är administrativa eller rör hårdvara och programmering, och det egna redigerandet. Men övervakningen av de ursprungliga reglernas efterlevande framstår som en mellankategori för vilken det spelar roll att stiftelsen är icke kommersiell och har reglerande stadgar. Stiftelsen med dess anställda framstår som en garant för att bevara de ursprungliga reglerna (Per 2012). I redigeringen vill han dock inte att de anställda ska lägga sig i. Han tror att det är bra att den sköts av frivilliga krafter och att administratörer byts ut, röstas fram och bort av aktiva wikipedianer och att de anställda sköter stiftelsen och administrationen (Per 2012).

Per tycker att själva hybridformen mellan en mer traditionell stiftelse med styrelse och liknande, och en mer horisontellt uppbyggd gemenskap kring redigeringen, med kommersiella användningar i ytterområdena av projektet

”låter bra”, och vill inte peka ut någon del som viktigare än någon annan (Per 2012). Trots att han ser en ny folkrörelse i vardande och menar att lönarbetet ska hålla sig utanför redigeringen, är han inte emot att kapitalistiska företag använder material från Wikipedia. Han håller även öppet för att Wikipedia blir ett företag med tiden, men i så fall ett schyst sådant som Google. Han är medveten om att det redan idag finns kommersiella aktiviteter, som tryckandet av böcker utifrån Wikipedias material, kopplat till projektet. Han jämför Wikipedia med IKEAs affärsidé om att låta användarna skruva ihop möblerna själva (Per 2012). Ett påstående som visar att han inte gör någon principiell skillnad mellan kommersiell crowdsourcing inom ett transnationellt bolag och den allmänningbaserade jämlika produktionen. Men en av anledningarna som möjliggör denna öppenhet för kommersiella intressen är copyleft-licensen och frånvaron av reklam på Wikipedia. Per påpekar även att han kan tänka sig att de kommersiella bearbetningarna ”tillför någonting till Wikimedia”. Han skulle till och med själv kunna tänka sig att tjäna pengar på Wikipedia på sätt som är förenliga med licensen (Per 2012). Här är det entreprenören snarare än den anställde som talar, men det handlar ändå om abstrakt arbete i vid bemärkelse. Kommersiell kringverksamhet är okej, till och med eftersträvansvärt för Per, som inte verkar förknippa detta med en risk för byråkratisering.

Paul ser ingen orättvisa i att vissa lyfter lön och att företag gör vinster på Wikipedia, inklusive hans bidrag och aktiviteter:

Jag ser inte varför det skulle vara orättvist /.../ det är ett verk som hundratusentals människor har hjälpt till med som gör nytta för hundratals miljoner människor. Gratis också. Vad kan man klaga på, det är ju bara fantastiskt (Paul 2012).

Företag som Google tycker han inte har någonting ”direkt” med Wikipedia ”att göra”. Och om de skulle mixtra med algoritmen så att ideella kom högre upp i träfflistan och petade ner någon kommersiell firma så är ju det ”bara bra för Wikipedia”, som är den bästa och reklamfria källan (Paul 2012). Copyleft-licensen gör det oproblematiskt för honom med kommersiella speglingar av Wikipedias databas, avspeglingarna måste ju i sin tur vara öppna, och i värsta fall kan Wikipedia spegla speglingen. Dessutom insisterar Paul på att det faktiskt är möjligt att ha två deltagargemenskaper kring två konkurrerande projekt, även om det brukar leda fram till konsensusbeslut om vilket projekt som ska stödjas (Paul 2012).

Kvalitetssatsningens ”härva av regler” skapar emellertid en byråkrati som innefattar lönarbete. ”Det är väldigt mycket enklare att lägga in eller införa regler och lagar än ta bort dom. Det skapar ju en slags nya roller och arbeten. Det är som med staten, har en massa nya lagar och paragrafer och regelverk så måste man ha folk som sköter dom. Det blir en byråkrati som, det är ingen som avskaffar sig själv.” (Paul 2012) Hierarkierna inom Wikipedia är emellertid inte så farliga, det finns inga konflikter mellan att alla ska få vara med och WMFs aktiviteter och avlönade personal: ”Nä svårt att se alltså, nä, så länge, nä, tror inte det, alltså så länge Wikimedia Foundation håller sig borta från någon slags redaktionellt inflytande, så tror jag inte” (Paul 2012).

Patrik är den enda av periferins informanter som får frågor kring Wikipedias, vid tiden för intervjuerna, aktuella samarbete med Riksantikvarieämbetet, vilket innebär att jag återkommer till hans uppfattning om anställda hos externa aktörer länge fram. Rent generellt tycker han inte att det finns någon inre motsättning mellan lönarbete och frivilligt arbete, men att lönarbete kan sätta frågetecken kring Wikipedias icke-kommersiella karaktär. Det finns en risk att lönarbetet ändrar dynamiken och karaktären på projektet, vilket han inte vill som privatperson, även om det skulle vara bra för det företag som anställer honom (Patrik 2012):

ja, o går det bra så kan man anställa fler personer o man kan göra mer grejer o man kanske har, sitter o har idéer om att de, jag skulle vilja utveckla den här typen av funktioner o tjänar vi lite, eller får vi in lite /.../ mer pengar så skulle vi faktiskt kunna anställa dom här tre utvecklarna som skulle kunna göra det jobbet (Patrik 2012).

Patrik utvecklar här samma tanke om begynnande hierarkier och byråkrati som Paul och Peter tidigare har varit inne på. Inga informanter från projektets periferi är emellertid emot att använda lönarbete inom Wikipedia. Patrik med sina företagsredigeringar framstår som den mest kritiska, medan Per och Paul accepterar lönarbete överallt utom inom redigeringen, och Peter, vandalen, är den mest positiva till anställda som skulle höja kvalitén om de användes inom redigeringen.

Alla informanter inom projektets kärna, vilka presenteras här efter, är också positiva till anställda inom Wikipedia, men det finns skillnader mellan dem när det kommer till användningen av lönarbete inom redigeringen.

Krister menar att det är mindre risk för negativa reaktioner på lönearbete när det är förlagt till uppgifter utanför artikelnamnrymden. Kontroversiellt

blir det först när det gäller direkt arbete med artikelredigeringen av uppslagsverket. Han påpekar att försörjningsmöjligheterna inom Wikipedia är rätt små i förhållandet till antalet deltagare (Krister 2012). Det är inget problem för honom och det faktum att ojämlikheten därmed blir större än om fler var anställda, är inte ett förhållande som påpekas. Redan innan han arbetade på den svenska stödföreningen visste han att det fanns personer som på olika vis lönarbetade för det han kallar för ”wikimediarelsen”, ”men dom har ju suttit i USA eller kanske Tyskland, då blir det ganska långt avstånd. ’Det är sådant som andra sysslar med, inte vi’” (Krister 2012). Han berättar samtidigt att anställningen av honom inom projektet *Internet i Sverige*, mottogs med viss skepsis, trots att den inte skulle beröra själva artikelredigeringen:

[J]ag skulle uttryckligen verkligen inte skriva i artiklar, betalt. Det här var jätteviktigt för oss. Inte skriva mot betalning, utan det jag skulle göra var att kvalitetskontrollera, jag skulle skapa en portal, jag skulle se vad behöver vi göra, försöka hitta källor, sköta lite pr kring det här, kanske om möjligt dra in andra utifrån, sådana saker (Krister 2012).

Krister betonar att det inte handlade om att redigera i Wikipedia mot ekonomisk ersättning. På samma sätt vill han skilja Wikimedia från Wikipedia. Det är Wikimedia som anställer och Wikipedia som är helt ideellt. Det hela framstår som ett försök att konstruera och upprätthålla en rågång inom ett tätt sammanlänkat system, inom en och samma allmänning. Förhållningssättet är en försvarslinje kring den jämlika produktionens ideella kärna. Lite senare i intervjun hävdar han att projektet förlorar mer än vinner om det skulle betala människor för att redigera i artiklar. Vissa sysslor, tycks han mena, gör människor hellre ideellt, men inte om andra får betalt, då känns det orättvist (Krister 2012). Resonemanget bekräftar min tolkning och tar som ett av få uttalandet upp temat social orättvisa. Men han förankrar inte rågången bara i sociologiska termer, även ekonomiskt vore det omöjligt att avlöna alla wikipedianer:

[J]ag menar det /.../ skulle vara personalkostnader på åtskilliga miljarder, det ideella arbete som läggs ner på Wikipedia är ju i personaltid värt hur mycket som helst om man skulle jämföra med näringslivet eller den offentliga sektorn. Så att jag tror att det, jag tror att man måste hålla pengarna borta, jag tror att det finns en medvetenhet om det här, det är verkligen så att, när jag har arbetat för Wikimedia Sverige så har det verkligen

varit att ”vi ska inte försöka gå in och betala folk för att redigera, det är inte vad vi ska göra” (Krister 2012).

Krister berättar att kritiken mot hans anställning, som var den första för WMF Sverige, föranledde en personlig kritik av informanten, som på bybrunnen blev anklagad för att vara ”köpt”. Jag frågar honom vad det betyder, om det har något med neutraliteten att göra och han menar att vissa tyckte att det fanns en ”osäkerhet” när han var anställd av Wikimedia Sverige för pengar från Internetstiftelsen .se: ”man kan ju då förstå den tanken eftersom det handlade om underlätta för redigering”. Men trots att det fanns kontaktytor mot artiklarna, var det en minoritet som opponerade sig. De flesta såg inga problem och några menade att det bara var bristen på pengar som gjorde att Wikimedia inte avlönade deltagarna för deras redigeringar:

Man kan säga att det var fanns tre grader /.../ dom som tyckte att det här var inte ok, dom som tyckte att det här var ok eftersom jag inte fick betalt för att skriva artiklar och sen den grupp som tyckte att det här hade varit ok även om jag fick betalt för att skriva i artiklar, så länge vi var öppna med vad vi gjorde (Krister 2012).

Det första försöket med att använda lönarbete fick alltså ett relativt mångfacetterat mottagande. Det fanns de som var helt emot, vissa som var villkorat för och en tredje grupp som var helt för om det skedde på ett transparent vis. De verkligt kritiska utgjorde en minoritet. Men vilken betydelse kan den rågång som Krister målar upp mellan Wikipedia och Wikimedia, mellan redigering och anställda, ha, när en och samma person i ena stunden kan arbeta frivillig med Wikipedia för att i nästa stund bli avlönad av Wikimedia? Detta var den situation som Johan Jönsson befann sig i när han arbetade för WMF Sverige och skulle bli återvald som administratör på Wikipedia:

det var ganska kontroversiellt, därför att jag redigerade Wikipedia samtidigt som jag på sätt och vis fick pengar för det. Och det, dels så tycker folk att det här ska vara ett ideellt projekt, man ska inte få pengar för att redigera på Wikipedia, och för det andra så ifrågasattes min neutralitet (Jönsson 2012).

Krister problematiserar, vid ett annat tillfälle under intervjun, det framgångsrika i strategin att hålla lönarbetet utanför redigeringen. När jag frågar honom om inte WMF med sina anställda går in lite på Wikipedias område svarar han

att det delvis är så och att det är en ”oundviklig konsekvens av att man får allt mer pengar”. Han frågar sig vad de i stiftelsen annars ska göra med alla pengar. Och om de nu har mer pengar än vad det kostar att anställa en tekniker och en jurist, då börjar de starta olika projekt istället. Han nämner ett tekniskt projekt rörande ett bildfilter, som fick stora konsekvenser (Krister 2012).¹¹⁰

Det var 2011 som WMF försökte införa ett bildfilter som skulle ge de användare (läsare) som ville det, möjligheten att filtrera bort bilder som de ansåg stötande av olika skäl.¹¹¹ Frågan om vem som styr Wikipedia, stiftelsen eller gemenskapen ställdes på sin spets. WMF ville inte heller ha bildfiltret, men det sågs som en kompromiss gentemot en extern opinion av dem. Konflikten handlade ur WMFs perspektiv mer om strategi och praktisk anpassning till rådande stämningar, än att den befann sig på ett teoretiskt och ideologiskt plan. Det som verkligen upprörde gemenskapen i många språkversioner – bland annat i Tyskland och Sverige (där det hävdades att filtret skulle kunna missbrukas) – var emellertid sättet som stiftelsen genomdrev förslaget på (Krister 2012).

Och det här drevs igenom inte som att ”ska vi ha ett bildfilter, kom och rösta!” utan ”hur ska vi göra med bildfiltret?”, det vill säga Wikimedia Foundation bestämmer sig för att vi ska ha ett bildfilter som ska implementeras på Wikipedia /.../ centralt /.../ på alla språkversioner, det vill säga man kan inte opta ut [opt out] och särskilt tyskspråkiga Wikipedia gick ju helt i taket kring det här. [D]et fördes ju en diskussion på tyskspråkiga Wikipedia ”ska vi, ska vi lämna?” /.../ [D]om kom fram till ”Nej, herregud ska vi inte göra, vi kommer aldrig att lyckas bygga upp det här igen”, för att wikipedia är mer än sitt innehåll, det är ju dom som är aktiva och det är ju alla som går dit också (Krister 2012).

Kristers berättelse visar på frihetens begränsningar för den redigerande gemenskapens räkning. Det var inte så lätt att kopiera uppslagsverket, och gå sin egen väg, när galoscherna inte passade. Gemenskapen gav, om jag tolkar Krister rätt, både uttryck för en mer principiell hållning mot vad som ansågs som ett försök till censur av uppslagsverket (Krister 2012), och en pragmatisk hållning utifrån styrkeförhållandena inom projektet.

Berättelsen visar att uppdelningen av allmänningen Wikipedia i två delar, redigeringen och driften, inte är så enkel att genomföra i praktiken, alldeles oavsett hur mycket medvetenhet det finns om hur viktigt det är att hålla pengarna borta från redigeringen. De två områdens gränser är diffusa och konflikter uppstår i gränslandet mellan dem eller när de två överlappar varan-

dra. Detta resulterar i en form av dubbelmaktsförhållande där maktindelningen inte är helt definierad. Wikipedia framstår här som ett spänningsfält, där mer centralistiska och decentralistiska sätt att styra och se på styret, samexisterar utifrån olika maktbaser, och inom skiftande styrkeförhållanden.

Trots kritiken antog Krister erbjudandet om att arbeta som anställd med att både kvalitetskontrollera svenskspråkiga Wikipedia och att engagera externa aktörer (Krister 2012) i syfte att sätta ytterligare anställd arbetskraft i rörelse för WMFs och Wikipedias syften. Men samtidigt verkar han en aning kluven i sin inställning. Han tycker att Wikipedia ska vara ideellt och att deltagarna inte ska få betalt för att redigera, eftersom de då kompromissar med neutraliteten genom att ta det första steget på en "[s]lippery sloap" som de inte vet var den slutar. Han tycker själv att argumentet om att det skulle vara orättvist om vissa fick betalt för sina redigeringar, medan andra inte fick det, är det bästa argumentet.

[J]ag har sett ganska illavarslande saker som har hänt olika organisationer när dom har fått för mycket pengar. Plötsligt så, uppgifter som har skötts ideellt kan inte längre skötas ideellt, när pengar kommer in, ju större, ju mer pengar man har, desto större byråkrati får man. Wikipedia bygger väldigt mycket på en helt platt organisation. Sen så finns det ju, naturligtvis så att pengar ligger i wikimediarörelsen, inte i Wikipedia. Måste ju skilja på wikimediarörelsen och Wikipedia. Men det är ju ändå så att Wikipedia är ju inte helt opåverkat av vad som händer i den, i wikimediarörelsen, med tanke på att det är Wikimedia som äger Wikipedia (Krister 2012).

Denna principiella kritik mot lönarbetet är möjligen den kraftfullaste kritik som förekommer i det empiriska materialet. Intressant nog kommer det inifrån kärnan av projektet och från en som själv har varit anställd av projektet. Här finns en rädsla för att gemenskapen inom Wikipedia kan ändra karaktär på grund av varufieringen av aktiviteten. Den riktiga förekomsten av pengar kommer att motverka idealiteten och frivilligheten, och skapa en byråkrati med hierarkier inom en tidigare horisontell produktion. Resonemanget tar Peters, Pauls och Patriks tidigare kritik mot antalet regler, pengarnas inflytande och risken för byråkrati inom Wikipedia på allvar. Krister ser faror med att projektet blir allt för professionaliserat, med växande byråkrati och rikligare förekomst av pengar. Kritiken kläs delvis i ord som att projektet riskerar att bli mindre självständigt, den största faran med kommersialismen är även för honom att neutraliteten kan ta skada (Krister 2012). För inte heller Krister har

något emot kapitalismen och lönarbetet i sig. När det gäller frågan om rättvisa och orättvisa, är det förvisso orättvist att vissa får betalt medan andra inte får det inom redigeringen, samtidigt som han inte tycker att frågan om rättvisa ska dras in när WMFs anställda diskuteras, eftersom de ”sköter uppdrag, dom har jobb” (Krister 2012). Det är alltså skillnad mellan aktiviteter som berättigar till lön och andra aktiviteter som inte gör det, snarare än att lörens rättvisa eller orättvisa är bestämd av om den bryter eller följer de normer som utgör dess sociala kontext: avlönad bland oavlönade eller tvärtom. Krister berättar att stiftelsen och dess stödförening, vid tiden för intervjun anställer allt fler människor:

Ja, nu har ju Wikimedia Sverige plötsligt pengar, nu har dom en föreningssekreterare och dom har ett projekt som heter Wikiskills där man då alltså har två personer som arbetar just nu /.../ Wikiskills handlar om att undersöka och möjligheten för att använda Wikipedia eller wikier i allmänhet i undervisning och sådant där /.../ och få lära lärare och andra /.../ att använda wikier och Wikipedia i undervisning (Krister 2012).

Praktiken att WMF och WMF Sverige avlönar egna anställda, för att lära upp externt avlönade lärare hur de kan stimulera oavlönade studenters redigeringsinsatser inom redigeringen av uppslagsverket, uppfattas inte som något kontroversiellt; med risk för att dra resonemanget något långt finns här inget tal om eventuell orättvisa och exploatering. Fördelarna med att ha anställda överväger även hos Krister, även om han är väl medveten om många av riskerna. Och han hyser inga illusioner om att utvecklingen kommer att vända i framtiden: ”jag tror inte att det kommer att gå tillbaka, om vi säger så. WMF kommer ju inte ha mindre händerna i syltburken än vad dom har nu” (Krister 2012). Frågan om anställningarna kommer att öka eller om det kommer att hålla sig på den vid intervjuerna aktuella nivån tycker han det är svårt att sja om. Det beror på stiftelsens ekonomi, kommer de att fortsätta att samla in ”dom tämligen stora summor man har /.../ just nu varje år? Kommer man att få mer, kommer man få mindre?” (Krister 2012).

Samtidigt hyser Krister en övertygelse om att redigeringen inte kommer att befolkas av avlönade deltagare, eftersom den kollektiva och ideella känslan då försvinner och projektet förlorar mer än det vinner eftersom det blir orättvist. Han säger sig ha läst forskning om vilken påverkan pengar har på ideella organisationer och vissa typer av uppgifter gör folk hellre gratis än de får betalt för. ”[M]an vill inte vara den som gör någonting som andra får betalt för när man

själv inte /.../ får det”. Istället är det helt okej ”att göra någonting så länge som alla andra gör det på samma nivå”. Och eftersom projektet inte kan avlöna alla redigerare måste det hålla pengarna borta från redigeringen. Han menar att det finns en gemensam medvetenhet om detta inom projektet och att det satte ramarna för hans eget arbete i WMF Sveriges regi. Idén var inte att betala folk för att redigera (Krister 2012).

Detta perspektiv går delvis emot kritiken mot effekterna av de alltmer framgångsrika insamlingskampanjerna. Det har funnits diskussioner i första hand om hur kampanjerna läggs upp och ser ut, men det finns även en del deltagare som inte tycker att projektet behöver så mycket pengar. Kritiken har främst skyttat förbi som enstaka inlägg, något stort motstånd mot att WMF tillför Wikipedia pengar finns inte, men Krister identifierar sig själv med det kritiska perspektivet. Han betonar att uppfattningen att Wikipedia inte behöver så mycket pengar är högst personlig och han tror att den är ganska ovanlig bland de som är aktiva i lokalföreningar till WMF. Den svenska föreningen har exempelvis mer pengar än vad den tidigare har haft (Krister 2012):

[D]om brukar tycka att ”nu får vi mer pengar, nu kan vi göra bra saker”. Och det är ju, klart att dom kan göra, jag menar dom vill ju inte skapa byråkrati, dom vill få mer pengar och göra bra saker och göra Wikipedia bättre, det är ju deras enda mål, dom lägger ner en massa fritid på det här, obetalt för att kunna förbättra möjligheterna att sprida kunskap /.../ jag tror att det finns en risk att det här leder till större byråkrati (Krister 2012).

Varufieringen i lönarbetets form är ett problem i sig, men även insamlingarna som ger allt mer pengar till stiftelsen och dess lokalavdelningar problematiseras. Samtidigt betonar Krister att historien kring ägandet och kontrollen över Wikipedias infrastruktur, snarare har sett avvecklade hierarkier sedan begynnelsen 2001. Från att ha varit enväldigt och centralistiskt ägt och styrt genom Jimmy Wales' privatägda företag Bomis, överläts ägandet och kontrollen till en icke-kommersiell stiftelse, med många icke-wikipedianer i sin styrelse. Därefter har den wikipedianiska gemenskapen och lokala stödföreningar till stiftelsen fått en något ökad representation, även om han inte är säker på detaljerna (Krister 2012).

När det gäller projektets produktionsförhållanden har alltså två samtida processer med motsatta riktningar varit verksamma under Wikipedias exis-

tens: en popularisering av ägandet, och en ökning av antalet anställda inom dess metaaktiviteter. Någon decentralisering i egentlig mening handlar det inte om eftersom det snarare handlar om breddning av representationen inom en växande stiftelse vars ansvarsområde och omfattande centrala rättigheter fortfarande i stort är desamma som när Bomis var ägare. Men med tanke på att Wikipedias gemenskap bygger på en horisontell organisering mellan olika kollektiv, innebär ett större infytande, om än indirekt, för den gentemot den mer traditionellt byråkratiskt organiserade stiftelsen, en viss tyngdförskjutning. Den begynnande byråkratisering som Krister har beskrivit ovan, gäller mer stiftelsens tillväxt i utförandet av fler metaaktiviteter och utvecklingens koppling till kvalitetssatsningen och professionaliseringen av redigeringen.

Kontrasten mellan Kristers kritiska kommentarer kring pengars införande i wikimediasfären och hur detta potentiellt hotar Wikipedias jämlika produktion, och Kristins position, är stor. Hon påpekar att en del människor tror att det ”finns nån slags organisation eller nått nått /.../ slags samlat bakom så sätt /.../ men det finns det egentligen inte /.../ inte strikt sett finns ju inte det” (Kristin 2012). Kommentaren indikerar en syn på WMF som en organisation skild från själva Wikipedia. Den jämlika produktionen, som utförs av gemenskapen inom Wikipedia är självständig, och det finns enligt henne ingen samlad organisation bakom verksamheten. Det framstår även som ett sätt att undvika tankar kring makt och ojämlikhet inom projektet Wikipedia. Det är djupt förankrat att redigeringen sker på ideell basis, men hon nämner inget om någon rågång utan associerar mer lönarbetet till företagsredigeringar och vikten av fri och neutral information (Kristin 2012).

Samtidigt associerar Kristin i hög grad WMF till informationsarbetet kring Wikipedia, till kategoriseringar, annan kunskapsorganisation och utvecklingsarbete, förutom tekniska göromål, vilket hon inte känner sig ”tillräckligt smart” för (Kristin 2012). Förhållandet till stiftelsen framstår som ambivalent. Å ena sidan framställs gemenskapen och dess redigering som helt oberoende, å andra sidan framställs stiftelsens uppgifter som något för de ”smarta” i projektet. Ambivalensen förstärks när Kristin påpekar att det inte är problematiskt att WMF anställer folk, eftersom stiftelsen är ideell och själva lönarbetet eller frukterna av det – resonemangen är inte helt klart på den punkten – uppfattas som tillhörande allmänningen Wikipedia (Kristin 2012).

För en lönarbetare finns det en planering av arbetet enligt Kristin. Det är underförstått att planeringen är upprättad av någon annan, än arbetaren själv (Kristin 2012). Det innebär inga problem för henne att WMF Sverige agerar

arbetsköpare, med strikta planer för hur lönarbetet ska genomföras, trots att det inte känns fritt, som i redigeringen av Wikipedia, när en får betalt för att arbeta (Kristin 2012).

Karl är inne på samma linje som Kristin. Arbete mot lön kräver att en utför en viss arbetsuppgift, vid en specifik tidpunkt. Han betonar därför att lönarbetet ska hållas utanför själva redigeringen. Grunden för lönarbetet är att en behöver anställa arbetare när det finns mycket arbete som är tråkigt; som att sköta bokföringen. De som får lön för sitt jobb får sällan göra de roligaste uppgifterna (Karl 2012). Den ensidiga pekuniära belöningen kompenserar för ensidigheten i arbetets karaktär; frånvaron av lust och lek kompenseras med pengar. Karls syn ligger nära Hannah Arendts, men säger också mycket om lustens och lekens närvaro inom redigeringen av Wikipedia (se kapitel nio).

Karl delar alltså åsikten att Wikipedias redigeringen av artiklarna, vilket han uppfattar som projektets kärna, ska vara allmän och ideell, medan kommersiella inslag tillåts i projektets marginal. Han protesterar emellertid när jag tar upp de anställda inom WMF som ett exempel på kommersiella inslag och påpekar att stiftelsen faktiskt är ideell. För Karl försvinner frågan om exploatering från dagordningen när det är en ideell stiftelse som anställer: ”nu när alla vet att det är en ideell stiftelse som som sköter plattformen o det finns egentligen ingen /.../ där som tjänar pengar på att det görs mer arbete av frivilliga på Wikipedia” (Karl 2012).¹¹² Jag förstår protesten som att WMF utgör en del av kärnan i Wikipedia som projekt för honom, men samtidigt menar han sig förstå min koppling mellan kommersialism och anställda (Karl 2012). Stiftelsens anställda är en del av kärnan av Wikipedia men de ska inte vara aktiva inom redigeringen.

Karl ser helt till projektets bästa när han talar om anställda inom Wikipedia. Anställda är önskvärda snarare än problematiska. Innan de fanns låg systemet nere ofta, medan servrarna idag blivit stabila tack vare att ”det sitter folk och vårdar den och sköter om servrarna och hela miljön där o uppgraderar”. Han hävdar att de anställda, vid tiden för intervjun, börjar närma sig hundra stycken inom WMF. Han uppskattar sammansättningen på de anställda som att runt 30 stycken sysslar med teknisk support, ett tjugotal med teknisk nyutveckling, forskning, fundraising och pr-arbete, medan tio till 15 stycken arbetar med ekonomi och juridiska spörsmål (Karl 2012). Beroende på om den sista posten gäller för båda kategorierna, eller för var och en av yrkesgrupperna, finns sedan en rest på tio till 25 anställda.¹¹³ Några har till uppgift att sköta kontakten med Wikipedias gemenskap, varav en med titeln koordinatör för volontärer

(Wikipedia contributors 2014; Wikimedia Foundation 20140702). Jag frågar om det inte kan utgöra ett problem för de frivilliga deltagarna att bli koordinerade av en anställd inom en stiftelse, som enligt flera av informanterna, inte ska vara aktiv inom den redigerande gemenskapen. Karl påpekar att det finns två stycken anställda som jobbar mot de frivilliga. En av dem samordnar de frivilliga programmerarna, vilket han menar är ”en otroligt tacksam roll för dom frivilliga /.../ för att dom slipper göra det arbetet”. När det gäller den anställde som arbetar mot redaktörerna så handlar det mest om att färdigställa prioriteringslistor, peka ut intressanta projekt inom Wikipedias gemenskap för andra anställda inom stiftelsen och annat ”ganska tråkigt administrativt jobb”. Han är inte säker på att tjänsten kallas för koordinatör. Det handlar mer om att hjälpa frivilliga som vill göra det som är ”mest meningsfullt” för stunden och bidra på ett ”vettigt vis” (Karl 2012).

Intressant nog får vi här en inblick i fördelningen mellan avlönat och oavlönat arbete inom det som räknas till stiftelsens domäner. När det gäller programvaruutvecklingen koordineras frivilliga insatser av anställda. Något som beskrivs i termer av att de frivilliga har en privilegierad eller åtminstone tacksam roll, trots att de alltså har valt sitt deltagande själva. Autonomi i de frivilligas arbetsprocess prioriteras mindre av honom än nyttan av att få nyttiga råd, vars givande i form av koordinering, utövande av den organiserande makten, framställs som tråkigt. Karl verkar inte anse att de frivilliga deltagarnas autonomi är utsatt för något hot. Trots det påpekar han också att den nära relationen mellan anställda och frivilliga programmerare genererar mer konflikter, än inom själva utvecklandet av innehållet i uppslagsverket Wikipedia. Det uppstår inga tankar på orättvisa från de redigerandes sida apropå att vissa programmerare uppbär lön för sina aktiviteter, men sådana konflikter uppstår inom kollektivet av programmerare, som består av både frivilliga och avlönade individer. Det blir då lättare att någon oavlönat frivillig upplever det som en orättvisa att någon som sysslar med samma sak får betalt för det. Karl menar att det inte är ett ovanligt problem bland programmerarna, även om han inte skulle kalla det för bråk (Karl 2012).

[M]en jag tror säkert att det finns några som känner att dom lägger ner många timmar och inte får någonting för det alltså, de finns ju det här i svenska idrottsklubbar också /.../ helt plötsligt har man en kanslist /.../ som får jobba med Rönneby IF på heltid (Karl 2012)

Men så länge det finns ett stort avstånd mellan att redigera och andra aktiviteter ser han inga problem med att det kommer att bli svårare att hitta frivilliga när fler får betalt och förväntar sig att få betalt för sina aktiviteter (Karl 2012). Karl påpekar tydligare än Krister att frågan om eventuell orättvisa bottenar i jämförelser deltagarna sinsemellan, det vill säga i den sociala samvaron och kontexten. Men konflikter inom kollektivet av programmerare ses inte som ett problem av honom, vilket det däremot skulle vara om de spred sig till redigeringen. Problemet med att avlöna människor inom redigeringen, även om neutraliteten kan garanteras, är för Karl att de som arbetar frivilligt kan uppleva det som orättvist och göra dem mindre benägna att delta. Han delar vikten av den rågång som Krister beskriver ovan, och upprepar detta vid ytterligare ett tillfälle under intervjun (Karl 2012).

Han betonar egentligen inte exploateringen, utan fokuserar mer på den bakomliggande sociala relationen mellan deltagare, som gör samma uppgifter på olika villkor. Men det avgörande problemet för Karl är inte heller hur denna upplevelse av ojämlikhet påverkar kollektivet och enskilda wikipedianer, utan hur den påverkar projektets framtid i form av nyrekryteringen av nya frivilliga. Den sociala ojämlikheten mellan avlönade och oavlönade riskerar att skapa en alienation som skrämmer bort nya entusiaster.

Vissas lön skapar hierarkier i gemenskapen och hotar att främmandegöra deltagare för varandra. Karls ståndpunkt bygger på ett outtalat antagande om frivilliga wikipedianers ekonomiska makt och välbestånd, där den icke alienerade frivilligheten utgör dess produktiva grund. Samma frivillighet som innebär att Wikipedianerna kan sluta arbeta när som helst förklarar varför bristen på ekonomisk kompensation, eller exploateringen av deras arbetskraft, inte ses som ett problem. Aktiviteten ses inte som lönarbete och införande av lön för redigeringar kan få negativa konsekvenser genom att de nya hierarkierna skapar nya normer där deltagarna agerar som främlingar inför varandra.

Denna rågång mot kommersiella processer skyddar den jämlika produktionens kärnverksamhet när insamlingskampanjerna till Wikipedia blir allt framgångsrikare och fler anställs i WMFs regi. Karl hävdar att WMF Sverige hela tiden har de redigerande deltagarnas bästa för sina ögon. Wikipedia bygger på volontärarbete, vilket gör det viktigt att separera detta från lönarbetet, samtidigt som de anställda ska hjälpa de frivilliga deltagarna. Han påpekar att risken för konflikter minskar, ju mer wikipedianerna känner att de har nytta av stiftelsens anställda (Karl 2012). Resonemanget innebär i sin tur att konflikter kan uppstå om de inte är nöjda med lönarbetet. Relationen mel-

lan de två grupperna är på ett strukturellt plan potentiellt konfliktfylld, men de är samtidigt svåra att skilja åt. Det handlar om tillverkningsarbete eller arbetstillverkning.

I fallet med den av WMF anställde koordinator som föreslår prioriteringar för gemenskapens redigeringar är det frågan om inte rågången överbryggas. Gränsen mellan detta stöd och frivilliga wikipedianers deltagandet i olika diskussioner är knappt märkbar. Dessa rekommendationer (genom vilka en avlönad individ ger uttryck för sina åsikter), även om det är frivilligt att följa dem, rör direkt redigeringsprocessen. Men Karl ser detta som en service att vara tacksam över. Han nämner inget om någon risk för en begynnande byråkratisering och kontroll, tack vare de förbättrade ekonomiska möjligheterna inom WMF. Det verkar spela en mildrande roll att ingen tjänar pengar på det oavlönade arbetet, att stiftelsen är icke kommersiell.

Kåre, å sin sida, menar att den redigerande gemenskapen styr ”väldigt mycket” över uppslagsverkets innehåll och hävdar att de nya idéer och praktiker som föds, kommer både från gemenskapen och WMF, som båda två tittar på hur en kan utveckla Wikipedia, fast ur olika, och ibland svärförenliga, synvinklar. Han hittar en metafor, som han menar kan låta lite ”psycho” och det är att projektet liknar en bil med två rattar, där gemenskapen styr ”väldigt mycket” över innehållet och stiftelsen bestämmer över driften (Kåre 2012).

Under ytan är åtskillnaden mellan de två svag. Gemenskapen styr väldigt mycket, inte allt, över redigeringen, och stiftelsen tar aktiv del i skapandet av nya praktiker (satsningen på kvalitet är ett exempel). Samtidigt sköter stiftelsen allt som har med driften att göra (förutom botarna som sköts av enskilda botförare). Det finns en arbetsdelning, men makten över allmänningen väger över i stiftelsens favör. Den senare kontrollerar flest antalrättighetspröt (utan närmare diskussion om vilka spröt i knippet av rättigheter som är det viktigaste), även om den redigerande gemenskapen äger makten i att leverera det arbete som projektet beror på under mer autonoma former än arbetarnas inom kapitalismen. Stiftelsens påverkan över redigeringen bekräftas även på andra vis. Kåre menar att det i stort sett är medlemmarna i WMF Sverige som åker på internationella konferenser som Wikimania. De är de personer som vet mest om vad som händer kring Wikipedia. De vet om saker som är på gång, men som ”man inte får säga nånting om”, för att kunna förbereda svar på frågor från gemenskapen om vad som komma skall (Kåre 2012).

Utifrån detta uttalande, och exemplet med bildfiltret, kan det konstateras att WMFs skötsel av driften påverkar redigeringen av uppslagsverket. Så pass

mycket att gemenskapen måste förberedas på ett genomtänkt vis av de mest aktiva och engagerade inom ”wikimediarörelsen”. När sådana förberedelser saknas eller misslyckas kan möjligen konflikter uppstå mellan gemenskapen och stiftelsen. Det finns med andra ord maktskiktningar av såväl formell som informell karaktär inom allmänningen, vilket yttrar sig i ett informationsöverläge hos byråkratin och de anställda som förmedlas till gemenskapen, via stiftelsens mestadels ideella nationella krafter. Det är svårt att avgöra om en tolkning ska betona WMF Sveriges roll som stiftelsens förlängda arm inom svenskspråkiga Wikipedias gemenskap eller som en del, i form av en informationsrik elit, av gemenskapen, eller som en relativt självständig aktör som agerar medlare mellan de andra två? Att WMF Sverige fyller någon form av förmedlande position i en byråkratisk struktur verkar emellertid troligt (Kåre 2012).¹¹⁴ Kåre antyder att detta är som det ska, men utesluter inte att det uppstår konflikter (i samband med redigeringen) (Kåre 2012), men dessa konflikter verkar vara av mer praktisk karaktär.

Lönarbetet är oproblematiskt och eftersträvansvärt för Kåre. I en diskussion om hur allmänhetens syn på Wikipedia kan påverkas av att allmänningen anställer fler och fler människor, hävdar Kåre att han inte tror att anställd personal är ett problem: ”för dom flesta människor är de här att man är anställd/.../ de är bara pricken över i:et /.../ jag får pengar för å /.../ göra det som /.../ jag älskar att göra /.../ o som jag i många fall har gjort ändå” (Kåre 2012).

Han lägger orden i munnen på en tänkt allmänhet, men det sagda framstår som hans egen position i frågan, i och med att han nämner sig själv i egenskap av anställd. Det har inget med exploatering att göra när en arbetar för WMF, det är bara pricken över i:et, det bästa som kan hända. Borta är tankarna från Kristin om att andra gör upp planerna för ens aktiviteter, här betonas istället att den anställde får syssla med det den älskar att göra, och antagligen ändå hade gjort oavlönat. Det sista påstående rimmar inte helt och hållet med vad Kåre tidigare sagt om att WMF främst anställer folk när det handlar om uppgifter som antingen är svåra eller som det på annat sätt är svårt att få folk till på frivillig basis, exempelvis informerande och organiserande verksamhet: ”för det det är sånt som folk inte gör av sig själva, vi betalar för sånt som folk inte gör av sig själva” (Kåre 2012). Vidare är han inte främmande för att WMF Sverige arbetsleder sin arbetskraft med mycket tydliga krav och förväntningar (se nästa delkapitel). Denna motsättning i uttalandena visar på en retorik i uttalandet ovan om att lönen betalas för aktiviteter som ändå skulle göras frivilligt. Retoriken uttrycker en vilja till att tona ner konflikter med det omgivande

kapitalistiska samhället till förmån för konstruktiva synergier. Här finns en spänning mellan att se på lönarbetet som att få betalt för något som en ändå skulle ha gjort, dock som ett undantag – pricken över i:et – vilket implicerar att en tycker det är stimulerande och lustfyllt, eller ens ansvar alldeles oavsett, och lönarbetet som inriktat på impopulära sysslor inom allmänningen som inte blir gjorda eller blir dåligt gjorda, om de inte avlönas. I detta konfliktfält vacklar det lämpliga epitetet på den manifesta ytan mellan tillverkningsarbete och arbetslek, frågan om vilket som ska väljas sätter fingret på den potentiella konflikten.

Kåre delar inte Kristers och Karls föreställning om att det bör finnas en skyddande rågång mot att ha anställda inom själva redigeringen. Det fanns en diskussion runt 2007-2008 men den handlade om att det vore onödigt och ineffektivt att avlöna arbetskraft för redigeringen, vilket fortfarande är hans ståndpunkt när det gäller allmänningens egna anställda. Det är ineffektiviteten som är problemet, inte att blanda de två kategorierna tillverkning och arbete. Det finns inga tecken till konflikter byggda på känslor av orättvisor mellan frivilliga deltagare i svenskspråkiga Wikipedia och WMF Sveriges anställda (se nedan för vidare diskussion). Frågan har dessutom inte diskuterats särskilt mycket (Kåre 2012).

Här finns en konflikt bland kärndeltagarna i projektet. Den överenskomelse som Krister målar upp finns inte enligt Kåre. I praktiken är det dessutom omöjligt att upprätthålla rågången: ”egentligen så finns det ju ingenting som som säger att jag inte kan komma undan med att redigera o få betalt för det, jag kan ju göra det i hemlighet” (Kåre 2012). Den wikipedian som får betalt för att redigera på Wikipedia, och gör det så pass öppet att det märks, kommer att få det rätt svårt eftersom denne kommer att granskas hårdare, men det är inte principiellt fel tycks han mena. Istället betonar han att anställda kan öka antalet frivilliga deltagare genom sitt arbete, om WMF leder användandet av arbetskraften på rätt sätt, istället för att bidra själva till redigeringen (Kåre 2012). Det handlar framför allt om synergier för Kåre.

Den enda gången som problem med att ha anställda i redigeringen har diskuterats, var när frågan om att engagera FAS 3-arbetare finansierade inom ramen för statens arbetsmarknadsåtgärder var uppe. Teoretiskt sett skulle Wikipedia kunna ta in tio stycken sådana att ”sitta o skriva wikipediaartiklar” men gemenskapen kom fram till att den dels inte skulle hålla på med sådant, och dels att det är ”nånting som är suspekt i de, för de innebär också att den som anställer blir ju ansvarig för det personen skriver” (Kåre 2012).

Detta är enda gången som denna invändning mot anställd arbetskraft inom redigeringen nämns. Juridiskt är det tveksamt om argumentet håller då upphovsrätten är kopplad till författaren i lagstiftningen. Trots hans invändning, är det möjligt att placera Kåre i den tredje och sista kategorin av inställningar som Krister mötte som svar på sin anställning hos WMF Sverige. Det vill säga i den största kategorin som inte såg några principiella skäl till att inte låta deltagare redigera mot betalning. Det behöver inte ens ske öppet för Kåre.

Kåre hävdar alltså att det inte råder någon konflikt mellan anställda inom WMF Sverige och den frivilliga och ideella gemenskapen. Han förstår inte mina frågor kring en eventuellt upplevd orättvisa i att vissa får betalt för sitt engagemang, medan andra inte får det, speciellt om en säger att de anställda bara sysslar med informerande och organiserande verksamhet, ”sånt som folk inte gör av sig själva, vi betalar för sånt som folk inte gör av sig själva så att säga” (Kåre 2012). I min fråga ingår hypotesen att den potentiella risken för konflikter ökar med tiden. Logiken är som följer: fler användare aktiverar sig i metaaktiviteter när de själva har varit aktiva en längre tid och i samband med att uppslagsverket blir allt mer fullödigt. Detta sker samtidigt som WMF anställer inom området. Utvecklingslinjerna korsar varandra inom en allt viktigare metaaktivitet där vissa får betalt men andra inte. Kåre delar inte denna hypotes och tror inte att andelen personer som sysslar med organiserande aktiviteter kommer att öka snabbare än frivilliga redigerare: ”däremot så tror jag att om man ökar antalet anställda så har man en möjlighet att öka antalet frivilliga” (Kåre 2012).

Sedan tidigare har nämnts att Kåre för det *första* menar att det är ett fåtal deltagare i den jämlika produktionen som fortsätter till andra namnrymder än artikelnamnrymden, det vill säga det kommer att vara effektivt använda pengar även i framtiden att anställa folk för sådant jobb. För det *andra* leder ett mer pregnant uppslagsverk med långa välarbetade artiklar till att antalet röda länkar, begrepp som ännu saknar beskrivning, ökar. Det vill säga att Wikipedia, eller kunskapen om världen, inte är ett nollsummespel utan ett expanderande system (Kåre 2012), vilket i sin tur innebär att nyrekryteringen inte kommer att försvåras av att uppslagsverket börjar bli färdigt. För det *tredje* kan de anställda snarare skapa förutsättning för fler frivilliga än konflikter med de som redan är aktiva.

Anledningen till att WMF inte bör anställa folk i redigeringen handlar inte heller bara om att det ger ett för klen resultat att anställa folk inom redigeringen, löneformen förvandlar även redigeringen till ett monotont arbete. Redigeringens karaktär passar inte att avlöna. Om en som Anders med sitt

sockenprojekt skriver sju artiklar om dan, blir det enligt Kåre ingen ”imponerande samling” i slutet av veckan. Möjligen efter ett år, men ”jag vet inte, det är inte så många som orkar sitta o skriva så mycket /.../ dag ut och dag in” (Kåre 2012). Redigeringen, som oftast utförs frivilligt, förvandlas till ett allt för monotont och tråkigt arbete om en avlönar det, vilket Kåre använder som ett argument för att det inte är effektivt att avlöna det.

Detta framstår som en illustration till Kristers tankar om att vissa aktiviteter vill en göra ideellt och inte avlönat. Löneformen, det abstrakta arbetet, verkar här förstöra förutsättningarna för lek, inre tävling och självförverkligande i tillverkningen. I traditionell ekonomisk teori som den utformades under industrikapitalismen med dess efter fordistiska principer uppbyggda fabrikkssystem, borde just detta vara uppgifter som var lämpade för ekonomisk kompensation, ingen gör någonting monotont och tråkigt gratis. Kåre vänder på resonemanget och hävdar att den frivilliga och personliga arbetsledningen som Wikipedias crowdsourcing bygger på, är mer framgångsrik när det gäller arbetsuppgifter som lätt blir alltför repetitiva när de avlönas. Istället för att göra något som du tycker är tråkigt, för att du måste göra det, kan många tänka sig att redigera, inklusive de tråkiga uppgifterna, när de har lust till det. Frivilligheten leder till bättre resultat. Den i citatet nämnde Anders, som är så inspirerad att han skriver tusentals artiklar inom ett specifikt ämnesområde, utan någon som helst ekonomisk kompensation, är motiverad av helt andra skäl än ekonomiska. Han är ett exempel som visar att det behövs helt andra motivationer än pekuniära för att ägna sig åt detta sisyfosarbete.

Den idealitet som gemenskapens jämlika produktion bygger på, och som är jämlikt organiserad med mycket små hierarkier jämfört med stiftelsens organisation, är här mer produktiv än lönarbetet. Verksamheten utförs i det upplevda hjärtat av den jämlika produktionen, vilket framstår som en materiell grund som talar mot en alltför starkt utvecklad byråkratisering av projektet, och skapar förutsättningar för en lyssnande byråkrati, som i hög grad är i behov av folks verkligt frivilliga deltagande i själva produktionen. Istället för kapitalismens kommunism går det att se ett exempel på kommunismens kapitalism och tillverkningsarbete i detta. En kommunismens kapitalism som tar sig uttryck som att Kåre inte tycker att det är problematiskt att WMF Sverige styr och planerar arbetsprocesserna för sina anställda. Organisationen har inte mycket pengar och de som finns ska användas effektivt till att samordna olika projekt bestående av människor som är intresserade av sitt jobb (Kåre 2012). Denna inställning kommer att analyseras mer i detalj i nästa delkapitel.

Lönarbete: En fråga om vem som betalar?

Riksantikvarieämbetets tjänstemän är ämnesspecialister på frågor som rör kulturarvet och kulturminnesmärken. Delar av RAÄs anställda utbildas under hösten 2012 för att som en del i sina ordinarie arbetsuppgifter, kunna redigera artiklar som rör detta område. De betalas lön för att bli utbildade om hur de ska bidra till Wikipedia, och deras lärare, som också betalas av myndigheten, har blivit utvald bland deltagarna i den wikipedianska gemenskapen. Det empiriska materialet har ovan visat att frågan om vem som betalar lönen är viktig. Informanter i såväl kärnan som periferin tycker att det är viktigt att stiftelsen inte är kommersiell när det gäller frågan om lönarbete. Dessutom är det viktigt för flera av dem att stiftelsens anställda inte inkräktar på redigeringsområdet. Men hur förhåller sig det då med externt finansierad arbetskraft i hjärtat av den jämlika produktionen? Sådant lönarbete korsar den skyddslinje som konstruerats mot en byråkratisering av projektet och för att undvika att det uppstår känslor av orättvisa mellan utförare av liknande uppgifter.

Per, Paul, Peter och Krister blev inte tillfrågade om samarbetet med RAÄ då jag inte kände till det i början av intervjuperioden. Det innebär att några av de mer kritiska informanternas synpunkter kring avlönad personal saknas i denna del av studien. Kristers syn på andras betalda arbetskrafts deltagande i Wikipedia skymtar emellertid fram på två ställen: För det första i hans syn på ett annat projekt, *Wiki Skills*; som drevs av WMF Sverige. I det betalades wikipedianer för att utbilda lärare och Krister är positiv till projektet som utifrån hans synvinkel inte rör redigeringen. Wikipedianerna agerade bara som mellanhänder och lärare, och projektet var inte i första hand ute efter att förändra Wikipedia, utan riktade sig mot allmänheten och rörde teknik (Krister 2012). Han kommenterar inte att lärarna var betalda av andra aktörer och att de använde Wikipedia för att deras oavlönade och, i viss mån, ofrivilliga elever, skulle få träna på att skriva och redigera i Wikipedia. För det andra ges en skymt av Kristers syn på andras betalda arbetskraft inom projektet i det att han som tidigare anställd menar att WMF Sverige, redan från sin tillblivelse, har haft tankar på att engagera externa aktörer med hjälp av sin avlönade arbetskraft (Krister 2012).

Krister pendlar i sin uppfattning och värdering av en ökad förekomst av pengar inom projektet: förändrar de redigeringen av Wikipedia eller inte? Den tidigare rätt hårda kritiken mot ett för stort inflöde av pengar, med byråkratisering som följd och pekuniära motivs gradvisa intrång i redigeringskulturen, betonas inte när det gäller Wiki Skills. Projektet är inte liktydigt med en

”professionalisering av Wikipedia som redigeringskultur” (Krister 2012), även om WMF Sveriges anställda aktiverar externt anställdas aktivering av elevers redigeringar.

Till slut verkar hans analys väga över mot ett mer konfliktfritt perspektiv. Han tror att Wikipedia kommer att klara av att hålla pengarna borta från projektets kärna, vilken han identifierar med redigeringarna och dess kultur. Anledning är inte någon allmän idealism, utan att pengarna i sista hand måste hålla borta från redigeringarna, eftersom den kollektiva och ideella känslan annars försvinner (Krister 2012). Denna tanke gäller alltså även för externt avlönade redigerare. På ett övergripande plan stärker risken för en potentiell konflikt mellan tillverkningen och lönarbetet projektets ideella inriktning, men här och nu verkar Kristers position vara att det är okontroversiellt att experimentera med andras avlönade arbetskraft. Speciellt som lärarna inte själva redigerar och därför, på grund av olikheten, inte lockar till jämförelser från wikipedianernas sida. Den anställde läraren i Wiki Skills anställs för uppgifter som ligger utanför Wikipedia, eller utifrån andra motiv än wikipedianernas, när det handlar om redigeringen av Wikipedia. De ofria och obetalda elevernas roll i den jämlika produktionen problematiseras inte.

Att ett ökat antal anställningar skulle riskera att underminera den ideella verksamhet som i första hand är inriktad på att underlätta för redigeringar, det vill säga ideellt engagemang inom det jag kallat för metaaktiviteter, är inte en fråga som nämns under intervjun.

Alla övriga informanter från kärnan är positiva till samarbetet med RAÄ. Men Patrik, den enda i periferin som får frågan om samarbetet, påpekar att Wikipedia inte är så viktigt för företaget som anställer honom. Det skulle inte betala några pengar för att få sina anställda utbildade i hur de ska redigera. Företaget bryr sig lite grand om ”sin” artikel, men den behöver inte heller vara perfekt, det räcker om den inte är helt endimensionell i sin kritik. I det senare fallet ändrar anställda i artikeln utan att fråga om lov, eftersom de inte har tid att engagera sig i diskussioner kring redigeringen. Stöd till Wikipedia skulle däremot kunna tänkas inom ramen för företagets arbete kring Corporate Social Responsibility (CSR) (Patrik 2012). Patriks svar ger lite perspektiv på möjligheten att allmäningsfiera privata och statligt avlönade aktiviteter.

Hur som helst manifesteras här, åtminstone på ytan, en inkonsekvens i informanternas syn på anställda inom redigeringen av ideella Wikipedia. Det går bra om det är *andras* anställda som tillför kvalitet till uppslagsverkets artiklar.

Karl och Kåre vet att berätta om RAÄ-samarbetets början och hur tankarna gick då. Det var genom tävlingen *Wiki Loves Monuments* som WMF Sverige och Wikipedia etablerade samarbetet med den statliga myndigheten. Myndigheten bestämde sig för att vara med i tävlingen att fotografera kulturminnesmärken. I ett andra skede fördjupades samarbetet genom att institutionen anställde en *Wikipedians in residence* efter internationellt exempel. Karl påpekar att de ”kloka damer och herrar som jobbar på Riksantikvarieämbetet” slog ihop ett och ett när de hörde talas om de andra internationella projekten med gästande wikipedianer inom ABM-sektorn. De förstod att de inte befann sig i centrum av internet och att det inte var hos dem som folk hamnade, när de sökte på vanliga ämnen (Karl 2012).

Den utvalde wikipedianen i RAÄs fall var Kåre. Redan från början hade Wikipedia fått tillgång till databaser som framställts med hjälp av avlönat arbete, men utvecklingen fördjupades när Kåre anställdes för att utbilda och koordinera utvalda tjänstemäns lönarbete med att utveckla Wikipedias artiklar om kulturminnesmärken (Kåre 2012). WMF Sveriges omtanke om bruksvärdet Wikipedia etablerade i detta fall kontakter med varufierade praktiker och maktförhållanden, om än indirekta sådana (Kåre 2012). Och det handlar alltså om en internationell utveckling. Karl berättar om projektets upprinnelse runt 2010 i England när Lian Wyatt lyckades få British Museum att acceptera honom som en *Wikipedian in residence*. Inspirationen kom från gallerier och muséer som ibland har konstnärer ”på plats” (Karl 2012):

Han var volontär där så han var frivillig, obetald o de han egentligen gjorde var att han undervisade dom som jobbar på British Museum i hur Wikipedia fungerar, han ställde också samman en hel del statistik om vad [som] finns om Brittish Museum på Wikipedia idag och sen liksom börja tracka det där så att man kunde börja se skillnader över tiden och så o de /.../ visade sig ju också att med med ganska liten alltså insats från /.../ British Museums sida /.../ om folk tar det till sin vardag att använda Wikipedia så kan dom liksom /.../ typ, vad ska jag säga, frivillig men betald basis, börjar crowdsourca sig själva, för dom är en ganska stor organisation /.../ så att det gick att göra ganska mycket med en liten insats (Karl 2012)

Formuleringen ”frivillig men betald basis” när det gäller anställda på British Museum naturaliserar det abstrakta arbetet, och ”ta något till sin vardag” signalerar något naturligt och självklart, även fast det här handlar om nya arbetsuppgifter inom ramen för en anställning. Kapitalrelationen, påförandet

av arbete från de som äger produktionsmedlen, är vidare naturaliserad och osynlig. Vidare lyser ett tänkande präglad av cost-benefit analys igenom där en liten insats ger mycket tillbaka, oklart om det är Wikipedia eller minnesinstitutionerna som är förmånernas mottagare.

Karl påpekar att flera muséer uppmärksammade projektet och både Louvren i Paris och National Archives i USA, tillsammans med ett tiotal andra institutioner, har hyst liknande projekt. Sedan dök tävlingen Wiki Loves Monuments upp, vilken arrangerades första gången av den holländska språkversionen 2010 (Karl 2012).

Det första försöket med en *Wikipedian in residence* i England var obetalt, medan samma upplägg 2012 i Sverige är avlönat. Denna utveckling kan dels tolkas som en bekräftelse på att det internationella upplägget har visat sig värdefullt för de statliga minnesinstitutionerna, och dels som att steg har tagits mot en ny norm för vissa aktiviteter inom projektet som tidigare var ideellt baserade.

Svenskspråkiga Wikipedia har vid tiden för intervjuerna en person anställd för att arbeta gentemot ABM-sektorn, eller GLAM-sektorn, och en person har varit anställd inom ett samarbete med Europeana.¹¹⁵ Samordningen av folk som håller i myndighetsprojekt eller som arbetar som experter för att organisera och stimulera crowdsourcingen av andras avlönade arbetskraft, är effektivt använda pengar enligt Kåre. I samarbetet med RAÄ finns dessutom en sammankoppling mellan lönarbete och kvalitet. På ytan handlar det om en symbiotisk relation. I den tredje och sista fasen i utbildningen av de anställda inom myndigheten kommer det att fokuseras på att de anställda ”skriver en artikel som är riktigt bra som är /.../ upp till deras standard /.../ men med våra regler” (Kåre 2012).

Ämnesexperter standard på Wikipedias vis, idel bruksvärde som det verkar, men Kåre berättar att det kommersiella perspektivet fanns med från början. I pilotprojektet med RAÄ är ett av syftena att ta reda på hur det ska gå att effektivisera redigeringen på ett mer marknadsmässigt plan:

vi har funderat en del på vad o kanske mer dom än vad jag, eftersom det är dom som är uppdragsgivare /.../ vad vi kan göra för att göra det effektivt, vi /.../ diskutera det här alldeles nyss /.../ kan anställda va en lösning på det här med att skriva artiklar o är det effektivt o så där, och de vi har kommits fram till är en vettig lösning är att vi gör ett pilotprojekt (Kåre 2012).

När det gäller andras anställda, de anställda inom den skattefinansierade staten i detta fall, kan det vara effektivt använda pengar att låta anställd arbetskraft

utföra redigeringar inom Wikipedia. Det WMF Sverige har kasserat som idé för egen del, kan duga åt andra med andra intressen; andra aktörer som står i ett annat förhållande till produktionsmedlen inom allmänningen och har andra ändamål med sin verksamhet. På en direkt fråga om vinster och faror med liknande samarbeten refererar Karl till många wikipedianers erfarenheter av andra databaser som har försökt länkspamma Wikipedia, men konstaterar ändå att de denna gång visste att projekten hade varit lyckade i andra länder och att det var ett planerat samarbete där det fanns wikipedianer på plats som kände till projektets kultur: ”vad som är ok att göra och vad som inte är ok att göra” (Karl 2012).

Det finns en erfarenhetsbaserad rädsla inom Wikipedias gemenskap för att kommersiella aktörer ska försöka öka sitt eget ekonomiska värde genom att utöka de från andra hemsidor inkommande länkarna, med hjälp av Wikipedia. I en ekonomi som alltmer bygger på uppmärksamhet, och som presenteras i litteraturen som en bristvara (Davenport & Beck 2001, ss1–3), är placeringen i sökmotorernas träfflistor av största vikt. Denna rädsla är en rädsla för kommersiella praktiker och logiker, som liknar rädslan inför användandet av reklam på Wikipedia. I sammanhanget är det intressant att denna rädsla delvis även omfattar en statlig myndighet, vilket möjligen har att göra med myndighetens ekonomiska resurser och institutionella vilja att synas. En anställd wikipedian anses kunna avhjälpa de potentiella problem som de anställda inom myndigheten skulle kunna ställa till med, om de utan vägledning började redigera i Wikipedia. Anställningsformen anses inte påverka den wikipedian som agerar som anställd åt den andra parten i relationen. Dennes lojalitet och identifikation med Wikipedia, snarare än med egenintresset eller arbetsköparens intresse, tas för given.

Karl som själv har träffat och pratat med de ansvariga på myndigheten är övertygad om att de vill väl med samarbetet, vad som behövs från Wikipedias sida är en guidande hand eftersom ”dom kommer att göra det mesta av jobbet” (Karl 2012). Uttalandet är intressant då det är menat att minska betydelsen av Wikipedias insats. Det framställs som en bagatell att en wikipedian, anställd av en myndighet, arbetsleder det lönearbete som utförs. Perspektivet framhäver inte lönearbetet som något exploaterande, utan endast som produktivt och konfliktfritt. Själva arbetsledningen är bara en ”guidande hand” av en wikipedian som *bara* bidrar med sin expertis, medan myndighetens anställda, tycks han mena, gör det egentliga arbetet.

Frågan är hur pass mycket Karls betoning av vikten att inte låta anställda delta i redigeringen, motsäger hans positiva inställning till samarbetet med

RAÄ. På en direkt fråga blir hans svar att det är en intressant aspekt eftersom ämbetsverket har för avsikt att deras anställda ska komma i gång att ”skriva artiklar”, ”förbättra artiklar” och ”lägga upp fler bilder”. Karl menar att det fungerar eftersom de engagerar sig som extern part (Karl 2012):

[H]ade det varit från WMF så hade det varit mycket klurigare nu är det ju nära så här som egentligen inte kan påverka, det finns säkert organisationer som har folk som redigerar för betalning, bara det att vi inte vet om det, o /.../ nära sådana fall har ju blivit upptäckta, framför allt på engelska, pr-byråer som /.../ har redigerat o sen när dom väl blir upptäckta så hamnar dom ju ganska mycket i klistret (Karl 2012).

Externa aktörer är externa som institutioner i förhållande till Wikipedia som projekt och saknar därför inflytande. Tillverkningsarbetet förvandlas inte till arbetstillverkning. WMF saknar inte inflytande, vilket gör det ”klurigare” med att använda deras anställda i redigeringen. Anställda inom WMF som redigerar avvisas inte kategoriskt, men ses som mer problematiskt än myndighetens anställda. Kommersiella företag å sin sida verkar vara ytterligare en kategori av aktörer som bidrar med avlönad arbetskraft till skapandet av Wikipedia, men inom en form av gråzon. Rågängen är inte längre lika hårt formulerad som tidigare.

Myndighetsanställda accepteras utan problem av Kristin eftersom myndigheten delar Wikipedias ambition att arbeta ideellt med kultur och att sprida information (Kristin 2012). RAÄs redigeringar är oproblematiske då myndighetens egenintresse överensstämmer med uppslagsverkets.

En relevant fråga i sammanhanget är hur viktigt idealet om den frivilliga produktionen av Wikipedia egentligen är, i praktiken, när insatser av anställda accepteras inom de flesta av projektets områden? Åtminstone verkar det inte vara själva frivilligheten som är det viktiga, snarare bruksvärdet Wikipedia och det neutrala perspektivet som inte får påverkas negativt av löneformen, vilken i övrigt accepteras. Det alienerade lönarbetet är inte ett problem för informanterna, vilket ska ses i linje med att kritiken mot lönearbetet som alienerande införlivades i managementkulturen och litteraturen redan i början av 1970-talet. Kathi Weeks menar att kritiken därmed oskadliggjordes när arbetskraften blev till humana resurser och arbetarna uppmanades att vara sina autentiska jag på jobbet (Weeks 2011, ss105–07). Tillverkningsarbetet förefaller vara den allmänna normen. Bilden av att lönearbetet accepteras i stort inom gemenskapen, stärks av de krav som WMF Sverige ställde på RAÄ inför deras samarbete.

Krävande samarbetspartner eller indirekt krävande arbetsköpare

I samarbetet med RAÄ positionerar sig WMF Sverige inte på den ideella sidan, utan snarare, om än indirekt, på den mer hierarkiska och av kapitalistiska praktiker dominerade sidan. Wikipedia ställer aktivt krav på vilka anställda inom RAÄ som deltar i samarbetet mellan parterna. På min fråga om RAÄs anställda deltar frivilligt eller om de har blivit utsedda av sin arbetsköpare, svarar Kåre att det alltid går att diskutera hur frivilligt det är när en deltar inom ramen för sitt arbete. Vad han vet så har avdelningschefer på RAÄ frågat anställda som de tror ”skulle va bra för den här kursen” om de är intresserade av att delta. För Kåre kommer här frivillighetsproblemet till uttryck, om än inte som brukligt. Här handlar det mer om problemet från Wikipedias sida med att engagera anställda på RAÄ som potentiellt sett inte är intresserade av att bidra till Wikipedia.

vi har sagt det att vi vill inte ha folk som är ointresserade av de här /.../ för de har ingen mening, då kommer dom bara sitta av tiden /.../ ”nämen vi har begränsat med tid o begränsat med resurser /.../ i form av pengar o volontärer o var det nu är, så att vi vill göra det här till ett bra projekt”, o då har vi sagt att ”nämen är det folk som är ointresserade då vill vi inte ha dem (Kåre 2012).

Kåre visar tidigt i resonemanget att han är medveten om att friheten sällan är substantiell när det handlar om lönarbete. Alla sitter inte tryggt i sina anställningar eller kan välja fritt bland jobb. De anställda på RAÄ har blivit tillfrågade av sina arbetsköpare som frågat om de är intresserade av att delta. Knäckfrågan blir då hur ett svar ska bedömas. En anställd kan känna underförstådda krav, närvaron eller frånvaron av karriärmöjligheter, men kan också ha ett vidare eget intresse av att delta inom ramen för sin anställning. För wikipedianerna verkar denna ambivalens inte vara prioriterad, istället utgår de i sina diskussioner utifrån sin egen situation, trots att det inte är de som betalar lönen för arbetskraften. Wikipedias relativa fattigdom, det vill säga att de inte har råd att anställa varken koordinatör av projektet eller någon annan, och att de som ideellt projekt även har ett begränsat antal volontärer som frivilligt kan hjälpa till kring detta samarbete, används som argument för att ställa hårda krav på den avlönade arbetskraften; Wikipedias medvetet valda form av allmänning, och marginaliserade position inom den kapitalistiska ekonomin, används här som ett argument för att använda sig av den makt som ägandet, om än det statliga, ger inom kapitalismen.

Dessa krav från WMF Sverige ingår i ett byte av ömsesidiga fördelar med RAÄ. Det handlar här om en balanserad ömsesidighet (Sahlins 2004, s.193–195) mellan två organisatoriska enheter, den ena statlig och den andra allmäningsbaserad, som har stora likheter med marknadsutbytet. Den senare ger sig rätten att med den förra som proxy arbetsleda anställda inom själva redigeringen av Wikipedia.

Kåre och WMF Sverige omfattar lönarbetet även om de är medvetna om att det bygger på en bristande form av frihet. Lönarbetet anses inte vara fel, och den jämlika produktionen framstår därför inte heller som ett alternativ, utan snarare som ett komplement till lönarbetet på systemnivån. Mer om det längre fram. Acceptansen tillsammans med Wikipedias ideella karaktär gör att de kräver en hårdare styrning och en potentiellt minskad frivillighet i de anställdas redigerande. En konsekvens av detta blir att Wikipedia tar aktiv del (partiskt) i att utveckla lönarbetsformerna; Wikipedia förbättrar formerna för utvinningen av arbete ur arbetskraften.

Denna strategi kan förstås på ett annat vis. Som att statliga resurser, i sig allmänna till sin karaktär, men förvaltade på ett annat och mer centraliserat vis än Wikipedia, allmäningsfieras. Ur ett sådant perspektiv använder sig allmanningen Wikipedia av statens makt och resurser för att utveckla sitt bruksvärde och infrastrukturen runt sin i övrigt jämlika produktionsprocess. Istället för att det är RAÄ som arbetsleder de anställda, är det i detta fall WMF Sverige som sätter upp ramarna och en Wikipedian in residence som konkret arbetsleder, vilket innebär att Wikipedia utökar sin sociala och alternativa makt.

Gråzon kring företagsredigeringar

Det värsta med lönarbetet hos informanterna från kärnan verkar vara att det påverkar det neutrala perspektivet. Företag är inte neutrala, de har ekonomiska intressen. WMFs, wikipediagemenskapens och Riksantikvarieämbetets redigeringar anses acceptabla, kanske till och med som regel neutrala, då de saknar kommersiella intressen (även om Kåre suttit i möte med dem och diskuterat marknasmässigheten i samarbetet). Det är alltså inte exploateringen av lönarbete som är det farliga, inte heller att det är orättvist att vissa tjänar pengar och andra inte på sina aktiviteter, det vill säga att vissa blir mindre exploaterade än andra. Nej, problemet är inte i första hand knutet till arbetsprocessen och dess organisering utan till påverkan på bruksvärdet Wikipedia. Till skillnad från myndigheter som RAÄ, som inte har något intresse av att beskriva ”runstenen

som står upp i tantolunden” som ”något annat än vad det är”, har företag alltid ett intresse av att tjäna pengar (Karl 2012).

Kristin tar också upp företag som ett motexempel i direkt anslutning till sitt resonemang om varför hon tycker om samarbetet med RAÄ (Kristin 2012). Hon ser det som problematiskt med redigeringar från anställda i kommersiella bolag, framför allt i små företag. ”[D]et är mycket pov [point of view] och sånt där i dom artiklarna.” (Kristin 2012) Partiska inlägg ställer till det för wikipedianerna genom att det avkräver dem ideellt arbete för att skydda uppslagsverkets integritet: ”många [wikipedianer] är ju väldigt /.../ rädda, eller liksom den här reklambiten är ju svår, det är inte många wikipedianer som vill att det ska vara reklam (skratt)” (Kristin 2012).

De små företagen vill ha egna artiklar på Wikipedia som en del av sin marknadsföring, men problemet är att artiklarna inte är relevanta för någon annan än ägarna. Alla företagsredigeringar är inte problematiska, även om de flesta företagsartiklarna startas av (inte om) mindre företag (Kristin 2012). Större företag har ett allmänintresse. I en bisats vid ett annat tillfälle under intervjun historiserar hon det faktum att det för stunden finns lite acceptans för företagsredigeringar: ”än så länge i alla fall”. Hon påpekar vidare att det är svårt att veta hur vanligt förekommande företagsredigeringar är, då de sker på dolda vis som inte går att styra över. Hon utesluter däremot inte samarbeten med företag. Alla former av samarbeten är värda att kolla på om syftet är att förbättra kvaliteten på uppslagsverket. Företagsartiklarna är en problematisk del av Wikipedia som projektet ”självklart” vill ”ha så mycket information om som möjligt”. Samtidigt som de ”misstänker pov” i dessa artiklar, vill de ha artiklar om ”alla stora viktiga företag /.../ som spelar roll i ekonomin”. Det bra med att samarbeta med företag är att projektet dels kan få källbelagda uppgifter om grundår, ledare, antal anställda, om företaget blivit sålt eller har slagits samman med ett annat företag och liknande. Hon tycker det skulle vara ”jättekul” med diagram över omsättningen, vilket inte är så lätt att ordna om en bara har spridda uppgifter om något. ”[D]et finns ju väldigt mycket man skulle kunna hämta för o förbättra artiklarna”. I sammanhanget hoppas hon att det går att få företag att redigera på rätt sätt utan skönskrivningar. Hon tror att det finns ”många” företag som både har den ”kompetens o integritet” som krävs för att kunna redigera på bra vis. ”[D]et tror jag ju absolut det finns ju säkert.” (Kristin 2012)

Företagen genererar och sitter på mycket information och kunnande som behövs för att hålla uppslagsverket aktuellt, samtidigt som hon här tror på företagens integritet när det gäller att förbättra Wikipedias kvalitet som neutral

informationsskälla. Hon kopplar däremot inte samman eventuella samarbeten med att de gör företagsredigeringarna, som redan förekommer i det dolda, synliga och därmed mer kontrollerbara.

Karl konstaterar ovan att det nog finns mycket av företagsredigeringar i Wikipedia, men att företagen råkar illa ut om de upptäcks. Hur förhåller sig wikipedianerna egentligen till företag som redigerar i Wikipedia? Vid ett tillfälle under intervjun med Karl, som genomfördes innan intervjun med Kristin, diskuterar vi en föreslagen tävling och kampanj, som då gick under namnet *Wiki Loves Company*. Jag lägger fram en idé för honom, som delvis grundade sig i det ovan beskrivna, alternativa perspektivet på samarbetet med RAÄ som en form av allmänningssfäring av den statliga sfären. Kan det möjligen vara en bra strategi för Wikipedia att försöka locka till sig företag och företagsanställdas redigeringar? Det finns specialkunskaper hos företag som kanske motiverar samarbeten trots risken för partiskhet?

I sitt svar påpekar han att den riktlinje som finns om intressekonflikter inte är kategoriskt kritisk till redigeringar inom verksamheter som de själv är verksam inom. De är okej om skribenten kan förhålla sig objektivt, med tillägget att det är svårt i dessa fall, och att man därför avråder från det (Karl 2012). Karl öppnar däremot upp för mer deltagande av kommersiella företag och deras anställda inom den jämlika produktionen. Det visar sig finnas en internationell diskussion i frågan, som bland annat förts på *Wikipedia Sign Post*, en regelbunden digital publikation på engelskspråkiga Wikipedia, som vid tiden för intervjun nyligen hade publicerat en intervju med en engelsk wikipedian som mot betalning hade guidat företag i hur de kan och får redigera artiklar:

[D]et här har ju att göra med Wikipedias mognad, på nått sätt, och Wikipedias mognad i samhället, med att många nu börjar ju förstå att Wikipedia är inte ett klotterplank där vem som helst kan skriva utan att det är, har en ambition av att vara ett uppslagsverk, det är inte perfekt på alla ställen men det finns en ambition i alla fall och det här är en diskussion som har gått het inom hela wikimediasfären o senast på förra Wikimania, den här årliga konferensen så var det två stycken föredrag om, just med företag på Wikipedia o hur dom kan redigera. Och det börjar finnas svängningar mot /.../ att, på samma sätt som ha en Wikipedian in residence där man hjälper och guidar så kan man hålla kurser och föreläsningar för företag så att dom kan bidra på rätt sätt (Karl 2012).

Detta framstår som ett centralt uttalande i undersökningen av hur relationen till det abstrakta arbetet uppfattas inom den jämlika produktionen. *För det*

första talar Karl här om en mognad *i* projektet och projektets mognad *inom* samhället. I takt med att Wikipedia utvecklas till att verkligen fungera som ett uppslagsverk, ett bruksvärde, ändras också omgivningens, inklusive företagens, syn på projektet. Wikipedias plats i samhället förändras. Och det verkar vara utifrån en styrkeposition där man inte längre behöver vara så rädd för kommersiella aktörer. I sammanhanget spelar det nog roll att bruksvärdets neutrala karaktär framstår som viktigare än kritiken av det abstrakta arbetet. *För det andra* indikerar det vidare begreppet *wikimediasfär* att den uttalade diskussion inom strategiska, och därmed politiska, frågor som rör det jämlika produktionssättet utformning, förs i framför allt andra sammanhang än inom uppslagsverkets ramar. Den politiska diskussionen och makten förläggs till stiftelsen och deltagarna i dess stödföreningar, det vill säga i projektets bakomliggande struktur, snarare än i gemenskapens redigerande processer. *För det tredje* verkar föreställningen om att närma sig det kapitalistiska näringslivet ligga i tiden när denna undersökning genomförs. Frågan diskuteras vid WMFs konferenser och i gemenskapens publikationer. *För det fjärde* ser vi här ett eventuellt embryo till en ny form av ekonomisk försörjning för wikipedianer som indirekt, men inte direkt, rör själva redigeringen. Inställningen att det skulle gå att använda sig av Wikipedians in Residence hos kapitalistiska företag, låt oss säga oljebolaget Shell eller läskproducenten Coca Cola, för att ta två emblematiske exempel, som med stöd av en riktlinje om objektivt beteende tämjer vinstintressets behov av god publicitet, tyder på en väldig tilltro till wikipedianers integritet, ordets makt och kraften i den utbildning, som ska få bolagens anställda att inte välja förskönande skrivningar. Det framstår som en öppen fråga om kommersiella bolags vinstintresse tillfredsställs bättre av att vara respekterad av Wikipedias gemenskap, än av den läsande allmänheten.¹¹⁶

Denna positiva tilltro till det egna oberoendet, styrkan i neutralitetsprincipen, men också förläggandet av politiken till stiftelsen och wikimediasfären, ifrågasattes ett drygt år senare när det uppdagades att pr-konsultfirman Wiki-PR, med påstådda 12000 klienter, hjälpte företag att skriva och uppdatera artiklarna om dem i engelska Wikipedia (se kapitel tre). Majoriteten av redaktörsgemenskapen ansåg emellertid att neutralitetsprincipen räckte för att i efterhand korrigerade partiska inlägg och att något uttryckligt förbud mot ”paid advocacy” inte behövdes. Men i processen hade flera olika kritiska perspektiv luftats. Osman identifierade nio olika kategorier av kritik mot betald redigering (Osman 2014, ss598–602).

Karl nämner ingen problematiserande diskussion inom projektet om att konceptet med wikipedianers in residence utvidgas, vilket de facto ökar antalet wikipedianer som försörjer sig på sitt engagemang och kunnande om Wikipedia. Vid ett annat tillfälle under intervjun talar Karl om Wikipedia som en växande sol i universum, ett resonemang som jag återkommer till i kapitel tio. Frågan är emellertid hur framgångsrik idén kring dessa ”joint ventures” och utbildningar är? Det verkar kunna skilja sig mellan företag hur de ser på dessa kurser och riktlinjer om objektivitet. Patrik är tydlig i sitt avfärdande av möjligheten att ”hans” företag skulle låta utbilda de anställda, samtidigt som exemplet med den engelske wikipedianen visar på motsatsen. Frågan kräver en djupare analys än vad denna studie kan ge. Karl förhåller sig hur som helst även han öppen till att prova möjligheten. Företag som McDonalds kan säkert mycket om till exempel köttproduktion, även om de kanske inte vill att allt de vet ska nå allmänheten. Så länge som företagen är öppna för att diskutera sina inlägg och objektiviteten i dem på ett ”wikipediasätt”, tror han att samarbetena ”går hem”, om de däremot skulle använda sig av ”finare ord” så skulle det få en backlash på en gång. ”[P]å sikt i ett mognare samhälle” kommer det att fungera ännu bättre (Karl 2012).

Jag har tidigare tolkat denna mognad som en mognad som härstammar från Wikipedia i dess utveckling mot ett samhällligt nödvändigt bruksvärde, men här vänder Karl det till att fokusera på samhällets mognad. Innebär det att Wikipedias mognad kan få samhället att mogna eller handlar det om en separat mognadsprocess inom samhället? I det förra fallet framstår utvecklingen lite som den maktförskjutning som Oekunux periodiserat i olika faser på väg mot ett samhälle dominerat av den jämlika produktionen. I det senare fallet liknar tankegången teknikutopistiska futurologers eller deterministiska marxisters historieuppfattning.

Informanternas fokus på bruksvärdet leder till ett mycket pragmatiskt synsätt. Det ses som ett faktum att Wikipedia aldrig skulle ha blivit vad det är utan allas frivilliga redigeringar, vilka inte skulle ha kunnat bekostas av en enskild aktör, vilket är anledningen till att WMF i Kåres fall inte kan lägga sina pengar på redigerandet, medan andra aktörer med andra ändamål kan göra det. Det anses möjligt att utforma allianserna med externa aktörer, som i högre grad än Wikipedia är inblandade i marknadsutbytet, på vis som gynnar den jämlika produktionen.

Kan det paradoxalt vara så att denna i grunden positiva syn på lönarbetet, i kombination med det strikta bevakandet av det neutrala uppslagsverket, till-

sammans utgör ett större hot mot den kapitalistiska produktionsmodellen, än vad en mer negativ inställning till lönarbetet skulle leda till? Frågan om allmänningens utsida återkommer i kapitel tio om wikipedianernas relation till kapitalismen.

Den planerade tävlingen och utbildningen kring redigeringar av företagsartiklar, med arbetsnamnet *Wiki Loves Company*, är tänkt att hantera det problematiska med företagsanknutna personers redigeringar på ett innovativt sätt. Syftet med tävlingen är framför allt att förbättra Wikipedias företagsrelaterade artiklar, men även att få tillgång till ämnesexperter, och i bästa fall avlönad arbetskraft.

Kåre har varit aktiv i att söka kontakt med *Centrum för näringslivshistoria*, och några branschorganisationer, om att inleda samarbete när det gäller Wikipedias bristande täckning av företag. Han hävdar att denna brist har att göra med att ämnet har varit tabu inom allmänningens jämlika produktion, som hellre har fällt än friat när det kommit till redigeringar i artiklar om företag.

[D]e är ett tabuämne på Wikipedia, men också för att de aldrig har gjorts, det har aldrig gjorts nått liknande sånt här nånstans i världen som, som jag hört om i alla fall, o ja håller utkik, de har gjorts lite så här inriktning mot pr folk (Kåre 2012).

Tanken bakom tävlingen och utbildningen är att bygga broar till företagsintresserade genom att fokusera på företagshistoria. Kåre hävdar att de aktivt undviker att engagera pr-ansvariga på företagen: ”dom kommer aldrig att göra ett bra jobb” (Kåre 2012). Det framstår som att målet är att attrahera de i företagsvärlden som inte direkt är knutna till företagets strategiska mål att gå med vinst. Istället inriktar sig WMF Sverige mot dem med ett intresse i företaget eller dess bransch. Tävlingsformen är här underställd tillverkningens mål och förmedlar kontakten med företagsintresserade, men även med företag genom att göra ett samarbete med Wikipedia mer attraktivt ur ett kommersiellt perspektiv:

[T]ävlingen var bara, de kan man säga är vårt alibi för att göra en bra utbildning /.../ för företag så att, så att dom har nånting att ”ja just det, jamen det är den här tävlingen som vi vill vinna naturligtvis” /.../ så att när vi har utbildningen bara då så hade det känts, om man plockar bort tävlingsdelen /.../ så, så blir det lite så ”ja ja, men då kan vi lika gärna få den från nån konsult som som vi betalar 20.000 o så skriver den en artikel om oss också” så men här, här har vi försökt o rikta in det mer på att göra det till, till en bra grej som /.../ följer Wikipedias riktlinjer, för det är alltid det de faller på (Kåre 2012).

Uttalandet visar att det inte finns några förhoppningar om att företag i största allmänhet skulle vilja sätta anställda i utbildning hos Wikipedia på arbetstid. Utan tävling skulle företaget snarare anlita en konsult. Det kostar pengar och är komplicerat att få anställda hos externa kommersiella aktörer att utbilda sig för att skriva i en enda artikel. Tävligen erbjuder möjligheter till att skapa goodwill för företagets pr-avdelning; tävlingsformen gör utbildningen mer attraktiv ur företagets cost-benefit-perspektiv.

När tävlingen används på detta vis av en ideell organisation, med huvudsakligt intresse för bruksvärdet, i syfte att få del av det avlönade arbetet hos vinstmaximerande företag, har samarbetet mer drag av ett *rent byte*, eller balanserad ömsesidighet med ömsesidiga fördelar mellan Wikipedia och företaget, vilket tillsammans med marknadsbytet på arbetsmarknaden osynliggör maktrelationen mellan företaget och dess anställda. Steg tas närmare det kommersiella marknadsutbytet, från en praktik präglad av seriös tillverkning och generaliserad ömsesidighet.

Inom världssystemteorin problematiseras marknadsbytet och begreppet ojämnt utbyte introduceras när det gäller relationerna mellan världsekonomin centrum och periferi. Om vi här tar till oss det enkla faktum att byten sällan är helt fria och sällan utförs under jämlika förhållanden (Emmanuel 1972, ss54–64; Wallerstein 1974, s350; Wallerstein 2005, ss30, 37, 54) blir frågan om det i detta fall handlar om att Wikipedia parasiterar på den kommersiella sektorns exploatering av arbetskraften, eller om att företag parasiterar på allmänningens, i deras ögon, gratis arbetskraft? Handlar det om allmänningsfiering av kapitalismen eller av en varufiering av allmänningen? Wikipedianernas inställning verkar åtminstone vara att leta efter former av utbyten som är till deras fördel. I den planerade tävlingen ligger fokus på att Wikipedia ska få tillgång till bland annat avlönat arbete på sina villkor, mot att företag eventuellt får del av projektets sociala prestige och ideella rykte. Det är i mikroprocesserna under bytets yta som eventuella konflikter finns.

Kåre och WMF Sverige förbereder sig inför bytet och planerar inte bara att närma sig och aktivera företagen. Ett viktigt moment i att genomföra tävlingen är att skapa en tävlingsorganisation bestående av folk från Wikipedias gemenskap (till en utslagsjury), men även några som kan säga åt folk som jobbar på ett specifikt företag, att de kanske inte ska skriva om det företaget (Kåre 2012). Det ställs klara villkor för avlönade tävlingsdeltagares aktiviteter. Hen får inte skriva direkt om sitt företag, utan bör använda sina yrkeskunskaper på andra sätt. På frågan om de inte kommer att vända sig till företag direkt med sina

inbjudningar, svarar han att tävlingen är öppen för alla, och att de tror att själva temat företagshistoria gör att en hel del företag är intresserade, framför allt av möjligheten till utbildning och praktisk tillämpning på sajten, men kanske också av möjligheten att skriva om sig själv också (Kåre 2012). För Kåre vore företags deltagande i Wiki loves company med ”sina” anställda en bekräftelse och en stor ära: ”för de betyder att Wikipedia har blivit så pass viktigt så att de är nånting som, de är inte att Facebooka eller så här, utan /.../ helt plötsligt är det nånting som faktiskt har med arbetet att göra” (Kåre 2012). Förhållningssättet till de företagsanställdas redigeringar är ambivalent. Jag använder återigen exemplet McDonalds, som påkommit med skönskrivningar, och Kåre svarar att det stämmer att han tänker sig att företagsanställda ska kunna redigera i företagets artikel, men att det bidraget också kommer att ”granskas hårdare” (Kåre 2012).

Det handlar om en balansgång som det verkar. När riktlinjerna finns där tillsammans med utbildningar, studiematerial och en förberedd gemenskap, och företagens anställda bäddas in av frivilliga krafter ur allmänheten, då försöker WMF Sverige att genom direkta kontakter med företagsvärlden stärka den allmänningbaserade jämlika produktionen. Balansgången kan också vara en mer eller mindre uttänkt strategi. När jag frågar om de anmälda till utbildningskurserna kommer i egenskap av företagsrepresentanter eller som individer blir svaret att skillnaden i praktiken blir ganska liten.

[A]lla användarkonton är personliga så att /.../ man har inte kontot McDonalds utan man har /.../ 'Pelle Karlsson' /.../ eller 'Pelle Hamburgare' eller va man nu vill /.../ sen om /.../ dom känner att dom representerar sitt företag, visst, naturligtvis kommer en del o göra det men de är nog en del som är intresserade av att /.../ skriva ner det dom vet också (Kåre 2012).

Antingen fäster Kåre liten uppmärksamhets och tonar ner den partiskhet som företagsanställda bär på i sitt uppdrag, genom att användarkontona görs personliga, eller så är det en strategi för att uppmuntra dem att använda sig av sina personliga kunskaper? Möjligen kan båda syftena eftersträvas samtidigt. I så fall används pseudonymerna både som ett sätt att dölja företagsintressen, och som ett att motverka dem. Risken för konflikter gentemot gemenskapen minskas och den anställde frigörs symboliskt från ”sitt” företag. Samtidigt förutsätter strategin att wikipedianerna i projektet vet om vilka pseudonymer som arbetar på vilket företag, eftersom de annars inte kan bedöma vilka inlägg som ska granskas hårdare än andra. Balansgången antar här rätt komplicerade former.

På frågan om Wikipedia vill att människor som är knutna till företag ska delta i tävlingen på arbetstid, svarar han att Wikipedia skulle ta det som en ”stor ära” om de gjorde det, men att det egentligen inte är så viktigt för dem när deltagarna gör sina redigeringar. Äran för Wikipedias del skulle bestå i att den jämlika produktionen då helt plötsligt skulle vara något som ”faktiskt har med arbetet att göra”, ”de är inte att Facebooka eller så här” (Kåre 2012).

Här skänker lönarbetet status till tillverkningen och avskärmar den senare från social samvaro för dess egen skull. Att vara aktiv på Wikipedia är inte att vara social, det är inte att ”Facebooka” det är att vara seriös som på lönarbetet, och det är samhällligt nödvändigt så till vida att företag betalar för att ta del av projektet, vilket i sin tur återverkar positivt på projektet. Den samhällliga nödvändigheten följer med bytesvärdet i Kåres uttalande. Det samhällligt konstruktiva element, bruksvärdet, som legitimerar det kapitalistiskt verkande företagets utvinnande av mervärde för egen räkning, blir här istället legitimerat av företaget vinstintresse. Att kapitalistiskt verkande företags första intresse är att dess produktion av bruksvärden bär ett bytesvärde, genom vilket mervärde kan realiserats när varan säljs, och dess eventuella konsekvenser för det föreslagna samarbetet, lyfts inte. Det abstrakta arbetet framstår som tillförrare av en finare dimension till tillverkningen. Det handlar om arbetstillverkning på en ideal och övergripande nivå.

För Kåre handlar det nog om kapitalets kommunism som något positivt, samtidigt som han är aktiv i att planera för att mötet med företagen ska bli bra för Wikipedia och inte tar det positiva för givet. Frågan är om denna omsorg över det neutrala bruksvärdet kan bidra till att utvecklingen bakom aktörernas ryggar utmynnar i kommunismens kapitalism? I det första fallet bär bruksvärdet Wikipedia bytesvärden i kapitalismens marginaler, i det andra fallet bär Wikipedia bytesvärden i sitt eget projekts marginaler. Frågan rör den makronivå som behandlas i kapitel tio. I inget av fallen går emellertid Wikipedia fritt från att parasitera på lönarbete (inom stat och företag).

Tävlingsformen, homo contendens, verkar i detta specifika fall förmedlande mellan homo faber och homo economicus.

Att skriva om sitt lönarbete

De flesta av informanterna är positiva till lönarbete inom WMF och i externa aktörers regi, om än med vissa och skiftande förbehåll. Samtidigt berättar några av dem att de inte gärna vill skriva och redigera i artiklar som är kopp-

lade till det egna lönearbetet. Både Kristin och Kåre påpekar att de inte gärna skriver om sådant som rör deras eget lönarbete på Wikipedia. Att skriva på Wikipedia motiveras av andra skäl än lönearbetet. Kristin som arbetar som kyrkogårdsvaktmästare säger:

jag borde ju kunna använda o fylla på om det jag jobbar med /.../ men det blir liksom inte av för att det tycker jag inte är så roligt att skriva om (skratt) /.../ utan det blir mer att jag /.../ skriver om djur o sånt istället /.../ jag jobbar inom kyrkan /.../ så att jag är vaktmästare o så på kyrkan o ja vet ju att jag kan ju en del om begravningsverksamhet o kyrkor o sånt /.../ som jag borde kunna skriva /.../ men det blir inte att jag gör det för att det känns, nä /.../nä det är bara att det är mitt jobb, jag får nog av det från jobbet, ja

Hon håller med om att det nog handlar om att hon inte vill ägna sitt fritidsintresse åt det hon lönarbetar med. Samtidigt känner hon många människor som också skriver om det som de arbetar med, ”men jag är lite tvärtom så där” (Kristin 2012).

Löneformen, men kanske framför allt lönearbetets av nödvändighet påtvingade karaktär, står här i motsättning till det frivilliga redigerandet och försvårar det. Kristin har inte valt sitt jobb på kyrkogården, det är inte frivilligt och det görs främst för lönen skull, vilket skapar ett motstånd mot att skriva om detta på frivillig basis. Det finns inget verkligt intresse (utanför lönen) från hennes sida, och tvånget att tjäna pengar genom värdeskapande eller värdeomfördelande arbete smittar av sig på själva det konkreta arbete som genomförs inom kyrkan och på kyrkogården. Kåre, som sökte skrivjobb, när han uppmärksammade Wikipedia första gången, berättar att han skrev någon artikel om att skriva i början av sitt engagemang inom projektet, men i takt med att han fick in lite avlönade skrivjobb ändrade sig hans inställning (Kåre 2012):

[J]ag börja få lite skrivjobb /.../ som jag inte hade haft tidigare /.../ så att jag blev mer o mer upptagen, o då kände jag inte att jag ville, jag ville inte jobba med mitt jobb på fritiden, som Wikipedia var då (Kåre 2012).

Kåre gillar inte att skriva om det han arbetar med för sin försörjning, samtidigt som det är det han kräver av de anställda inom RAÅ för att de ska delta i samarbetsprojektet med WMF Sverige. Motsättningen i att kräva från andra, vad en själv inte vill göra, som att redigera inom det område du lönarbetar med,

tas inte upp till diskussion. Intressant nog placerar sig både Kristin och Kåre i det identifierade top down-perspektivet.

Krister tycker att det är ”ironiskt” att han inte är bäst på att redigera i de ämnen han har studerat på universitetet, utan snarare i sitt fritidsintresse, science fiction-litteratur. Han skulle nog kunna göra retorikartiklarna mycket bättre, men det har känts viktigare att dela med sig av kunskapen kring science fiction-litteraturen. Ironiskt är det eftersom han tycker att det är mycket viktigt att hans kunskaper kommer till användning och delas med andra människor (Krister 2012). Det seriösa motivet och övertygelsen verkar mindre viktig för hans praktik, än lusten och lekfullheten i att förbättra artiklarna som rör hans egentliga intresse. Studier är inte samma sak som lönarbete, även om samtidens fokus på anställningsbarhet och ökade sociala osäkerhet alltmer minskar de eventuella skillnaderna, men de framstår som en seriös verksamhet som är nödvändig snarare än helt frivillig.

Slutsatsen att lönarbete påverkar redigeringen i Wikipedia negativt för de inblandade bekräftas och förstärks av Kristins, Kåres och Kristers berättelser. En konflikt mellan homo ludens/homo faber och homo economicus blir här synlig; lektillverkningen/tillverkningsleken hamnar i konflikt med arbetstillverkningen.

Sedan tidigare har vi sett att Krister hävdar att vissa uppgifter görs bäst frivilligt och att Kåre menar att löneformen har potential att göra redan repetitiva uppgifter än tråkigare. Löneformen, att du gör någonting för att du får något tillbaka som är nödvändigt för dig, framstår som en logik som reducerar det du gör till det du får, istället för att du uppfattar ditt arbete som en gåva och ersättningen som gengåva. I det senare fallet relaterar givandet och mottagandet till de drömmar och illusioner som förknippas med det jämlikt producerade uppslagsverket. Det generaliserade gåvoutbytet är rikt i sina betydelse, medan bytet tenderar att bli endimensionellt när ersättningen och försörjningen dominerar.

Ett företags tankar kring Wikipedia

Detta kapitel närmar sig frågan om Wikipedia och lönarbetet från den andra (företags)sidan. Patrik, med ansvar för sociala media och public relations på ett medie företag, berättar om sitt och företagets förhållande till Wikipedia och dess gemenskap av redigerare. Kapitlet fokuserar huvudsakligen på homo economicus' föreställningar om homo faber, men Patrik har även en personlig relation som sporadisk redigerare i några musikrelaterade artiklar som intres-

serar honom. Dubbelheten i hans relation till Wikipedia syns när han berättar att Wikipedia ju är "skitbra" i ett större perspektiv när han inte bara tänker ur ett företagsperspektiv. Han vill kunna lita på uppslagsverket både som anställd på ett företag och som privatperson (Patrik 2012).

För Patrik finns det ingen konflikt i denna önskan: både han som del i allmänheten och han som företagsanställd vill samma sak. Åtminstone ytligt betraktat. Han erkänner att det inte är lustfyllt för honom att redigera i företagets artikel, främst på grund av den krassa faktakaraktären hos artiklarna (Patrik 2012), men även för att det är hans avlönade arbete att ta hand om företagets publika relationer: "skulle inte jag varit anställd på XX så skulle ju aldrig varit inne och gjort dom här redigeringarna". De artiklar han har gjort som privatperson har han däremot gjort för att han vill att folk ska veta det han skriver om. Dessa redigeringar har varit mer lustfyllda, mer engagerande, eftersom de har handlat om frågor som han "brunnit för mer som privatperson" (Patrik 2012).

Det förhållande att Patrik arbetar med pr ställer vissa krav på analysen då även jag och intervjun är en form av råmaterial som han är anställd för att bearbeta. Patrik ger uttryck för en medvetenhet om att han som företagsanställd representerar någonting annat än sig själv och allmänningen Wikipedia:

det är en öppen sajt, det är en sajt som ska försöka vara så objektiv som möjligt i den bästa av världar där man liksom ska kunna bidra med olika delar, det är liksom inte en företagsajt som vi äger (Patrik 2012).

Han menar att det annars verkar vara en vanlig missuppfattning från företags sida att de tror sig kunna rensa i "sin" artikel på Wikipedia eller skapa sig en egen sådan, fast de är ett nystartat och litet företag som inte "är ett dugg intressant" (Patrik 2012).

Patrik uppmärksammar det som Kristin tycker är det största problemet med kommersiella aktörer: småbolagen som vill ha reklam för sin i sammanhanget irrelevanta verksamhet. Här finns även ett stråk av kritik mot det kommersiella perspektivet och de problem som det skapar för den eftersträlvade objektiviteten i Wikipedias fall. I det sammanhang som intervjun utgör skapar resonemanget good will för honom och företaget. Det företag han arbetar för är tillräckligt stort för att vara relevant för Wikipedia. Patrik hävdar att företagets inställning är att respektera och följa allmänningens regler. Företaget ska inte gå in och censurera i Wikipedias artikel om företaget. Men samtidigt har företaget frågat sig hur de kan påverka sajten: "den här sajten är ju som givetvis

viktig, o då blir de ju /.../ en liksom fråga om 'ok, hur vad kan vi göra, hur kan vi påverka den här sajten?'” (Patrik 2012).

Var gränsen går mellan allmänningen Wikipedias autonomi och företagens intresse och rätt att påverka är inte helt klart. Lite mer klarhet skapas när gränserna för företagens beteende i redigeringen av företagens artikel granskas.

Artikeln om företaget XX

Det stora kommersiella bolag som Patrik arbetar på befann sig för några år sedan i den situationen att de tyckte att Wikipedias sida om dem hade brister. Samtidigt som Patrik berättar att de frågade sig hur de skulle göra för att ändra på detta, ger han ifrån sig ett litet fniss, när han garderar sig med att det är svårt för honom att sätta sig i en ”objektiv stol”, eftersom varken han eller företaget är objektiva. Patrik framställer det emellertid som att företaget tog sig an problemet med artikeln med ”sunda ögon”. De inriktade sig på att föra ett resonemang med Wikipedia om hur de skulle kunna uttrycka sina åsikter i frågan (Patrik 2012). Företaget framställs i Patriks berättelse som en person, som i likhet med andra personer också ska ha rätt att yttra sig; en yttrandefrihet som gäller för medborgare i en demokrati, antas gälla för en kommersiell aktör, aktiv på en marknad präglad av konkurrens och exploatering, utan demokratisk insyn. Det handlar även om att framställa företaget som ett helt, snarare än uppbyggt på en kapitalrelation och vinstgenerering som leder till konflikter både inom och utom företaget.

Patrik berättar att han själv anonymt ställt frågor på något av Wikipedias diskussionsföra kring vad han skulle göra om han tyckte att det stod irrelevant saker i en artikel. Till svar fick han att: ”jamen, ta bort det då”, vilket ledde till att de bestämde sig för att börja genomföra mindre redigeringar i artikeln, vilka i sin tur inte väckte någon uppmärksamhet (Patrik 2012). Att han representerade ett vinstdrivande företag var emellertid inget som han nämnde i diskussionen med uppslagsverkets gemenskap.

I ett annat sammanhang under intervjun berättar Patrik att det i samtal med bekanta, som arbetar i andra företag med liknande arbetsuppgifter, kommit fram att även de prövar sig fram anonymt som privatpersoner när det gäller frågor och redigeringar på Wikipedia. Så är det trots att riktlinjerna inom sajten, som inte alltid är så tydliga enligt honom, föreskriver ärlighet och öppenhet, vilket han tycker är bra vid ett annat tillfälle. Motsägelsen är emellertid inget som besvärar honom, visst kan en ha åsikter om detta brott

mot allmänningens riktlinjer, men det är knappast vanligt att företag uttalar sig som företag på Wikipedia. Det är lättare att låta bli och slippa onödiga problem. Får en kritik så får en ta den diskussionen då (Patrik 2012).

Detta förhållningssätt ses som relativt okontroversiellt av Patrik. I ett tidigare skede av intervju berättar han att de bestämde sig tidigt för att en viktig del i företagets strategi gentemot Wikipedia var att se till att all fakta stämde i deras artikel. Han framhåller att de anonyma redigeringarna gällde skrivningar som inte var relevanta längre på grund av förändrade förutsättningar eller som var för ensidigt kritiska till sin karaktär (Patrik 2012). Självbildens är att företaget delar Wikipedias fokus på fakta, att Wikipedia är mer sakligt än nätet i övrigt, men att även kritiken på Wikipedia har varit för ensidig och partisk i relation till företaget. Företagets perspektiv har inte fått komma till tals. Om någon fått vänta i över en timme i telefonkö till företagets kundtjänst för några år sedan, borde detta kunna kvittas mot att någon fått vänta fyra sekunder detta år.”[S]jälvklart ska kritik kunna framföras, men måste även kunna framföra positiva delar om det finns något sådant.” (Patrik 2012) Resonemanget utvecklas mer av honom i en kritisk jämförelse av den uttryckta kritiken mot företagets kundservice och en diskussion, på Wikipedia, om det lämpliga i att artikeln om företaget innehöll listor över aktuella TV-program:

[H]är kan det finnas olika åsikter om vad som faktiskt är korrekt, o där har det skrivits en del om kundservicetider, det har skrivits en del om ett större driftavbrott som XX hade i maj 2009 o där har vi haft ett resonemang om /.../ hur pass relevant är det här /.../ [på] samma sätt som /.../ diskussionen runt, ”är det relevant att lyfta fram alla våra TV-kanaler? nä, det blir för mycket marknadsföring”, ok ”är det relevant att lyfta fram en enskilds kunds upplevelse av våra kőtider i telefon, en gång 2009, då kan jag tycka, återigen är jag medveten om att jag inte är helt /.../ helt objektiv i det här läget, nä, men om det ena är för mycket marknadsföring, då är faktiskt det andra inte relevant åt andra hållet heller (Patrik 2012).

Att skilja ut vad som är fakta och inte fakta visar sig vid närmare betraktelse vara ganska svårt. Patrik exemplifierar svårigheten med exempel från företagsvärlden: sade en person upp sig eller fick den sparken? (Patrik 2012) Detta är en epistemologisk kritik av Wikipedias betoning av fakta. En enligt egen utsago partisk aktör betonar att alla aktörer är partiska och att därför alla bör få komma till tals. Förutom att Patriks definition av objektivitet som ett använ-

dande av olika subjektiva perspektiv, skiljer sig från Wikipedias som refererar till etablerade synsätt där sanningen oftast är en och enhetlig, problematiserar han inte alls att det råder maktskillnader mellan dessa partiska aktörer. Tas det i beaktande klingar Patriks tal om att allas röst ska få bli hörd något ihåligt.

I fallet med listningen av TV-program fanns det ur ett företagsperspektiv både positiva och negativa saker med det, vilket ledde till att man överlät hela frågan till wikipediagemenskapen (Patrik 2012). När han tänker efter, tycker Patrik att det egentligen vore bättre om listorna försvann, så att risken för att det står fel i dem minskar (Patrik 2012). Detta överlåtande av beslutet ger dels vid handen att det som står i artikeln om företaget inte är så viktigt, vilket studien återkommer till, och dels en inblick i varför Wikipedia är bra för företaget. Det är pr eller reklam för företaget som är frivilligt och gratis skapad, vilket möjligen också ökar företagets tolerans för andra lösningar än deras egna.

Ju bättre Wikipedia är som uppslagsverk, som bruksvärde, desto bättre för företaget, tycks Patrik mena, samtidigt som samsynen kring vad som är fakta har visat sig vara komplicerad att få till. I oklara fall verkar företaget föredra att anonymt prova att ändra fakta så att de stämmer med deras perspektiv.

Att Patrik representerar en företrädare för ekonomisk makt problematiseras inte, men döljs å andra sidan aldrig heller, förrän vid en direkt fråga om inte detta förhållande kan föranleda en mer kritisk hållning från Wikipedias gemenskap till deras redigeringar. Patrik faller då tillbaka på det journalistiska uppdraget: ”ska man se, se Wikipedia som nån form av, att dom har nån, nån form av journalistisk uppgift, nått lite, så är det självklart så” (Patrik 2012). Men samtidigt så är det här med ekonomisk makt relativt, konsumenterna och kunderna har fått mer att säga till om i det digitala samhället där företags pr-arbete försvåras av virala spridningseffekter på nätet (Patrik 2012). Patrik främställer företaget i ett underläge i ett sammanhang där deras anonyma redigeringar diskuteras. Trots att företaget bryter mot riktlinjerna, menar han att företaget genom honom och hans chef respekterar Wikipedias förhållningssätt och regler, och delar allmänningens ideal. Dessa ideal får emellertid stryka på foten när de känns orättvisa och opraktiska. Då underlättar det om företaget förstås som i underläge i förhållande till Wikipedia.

Samtidigt nämner Patrik vid ett flertal tillfällen under intervjun att Wikipedia har relativt liten kommersiell betydelse för företaget, men att det är viktigt att inte stöta sig med dess deltagargemenskap som förutsätts vara en aktiv och därmed betydelsefull grupp på nätet. Det skulle dessutom bli en större diskussion med gemenskapen som de som företag inte har någon ”som

helst anledning” att ”vilja gå in i”. Företaget har inget att vinna på att bli ”osams” med de som ”verkligen brinner för Wikipedia”. Ur ett pr-perspektiv tänker han sig att aktiva på Wikipedia har bra koll på nätet och är aktiva på andra ställen och forum, vilket ökar risken för en ”snöbollseffekt” där det skrivs ”skit om oss nån annanstans” (Patrik 2012).

Flera, och motstridiga, bilder framträder i relationen mellan företaget, som det representeras av Patrik, och allmänningen. I praktiken ges inte Wikipedia den avlönade tid och det engagemang, som ett sökande efter objektivitet ur båda aktörernas perspektiv kräver. Wikipedias betydelse som reklamplats är inte tillräckligt stor för att motivera användandet av lönearbete i allt för stora mängder. Gränser för den potentiella kommunismens kapitalism uppenbarar sig här.

Vad skulle kunna ge Wikipedia större kommersiell betydelse för ett företag? Patrik antyder att det bland annat handlar om vilka besöksströmmar som projektet genererar till företaget. Även om hela sajten Wikipedia är jättestor, genererar inte artikeln om ett specifikt företag så mycket trafik. Förvisso kan nyhetsläget påverka detta, eftersom allt fler vanliga media börjar använda Wikipedia som en källa. Nyheter kan alltså aktualisera och ge värde åt specifika artiklar. Men framför allt hänger Wikipedias bristande kommersiella potential på frånvaron av ”kundinteraktion”:

[D]et är ju en jämfört med många andra sociala medier /.../ så är ju Wikipedia ganska statiskt alltså för ett företag som oss så händer ju liksom inte massor även att de liksom utvecklas o händer grejer så är det ju inte så att, det uppdateras varenda jäkla dag, händer nya saker på en sån sajt /.../ vilket har gjort att arbetet där har ju från våran sida inte varit jätteaktivt från början sen har vi ju insett mer o mer att Wikipedia är ju väldigt duktiga ur ett sökmotorsperspektiv, dom rankar ju ofta väldigt bra för våran del tror jag dom ligger någonstans ja, men nånstans mellan plats sju o tolv nånstans (Patrik 2012).

Kundinteraktion skapar en kundrelation och en kundrelation skapar långvariga marknadsutbyten. Det är det som företaget sysslar med på Facebook, där alla kan bli ”vänner” med dem och få nyheter, se de senaste reklamfilmerna och ställa frågor (XX). Patrik menar att detta saknas hos Wikipedia. Samtidigt undviker han och företaget själva en interaktion med uppslagsverket.

Förutom att företaget som han arbetar för skulle gynnas av en teknisk infrastruktur och kultur som mer betonade det sociala umgänget på sajten, vore det också i företagets intresse om det öppnades upp för fler kommersiella möjligheter. Som privatperson är han, som visats, kritisk till en sådan utveckling

(Patrik 2012).¹¹⁷ Placeringen i sökmotorn Googles träfflista anses vidare vara hög trots att den inte hamnar bland de tre, gyllene, första, vilket ger perspektiv på talet om att Wikipedia är en av webbens mest besökta hemsidor.

Ett mer socialt, lekfullt och kommersiellt Wikipedia hade fått företaget att anstränga sig mer och lägga ner mer lönearbete, på att odla sina relationer till projektet. Patrik beskriver Wikipedia som ett annorlunda socialt media då det handlar om fakta: ”det subjektiva tyckandet och tänkandet har ju inte alls samma utrymme där, eh vilket det faktiskt har på andra sajter”. Informanten nämner Facebook och påpekar att där är det ingen som talar om för en vad som är rätt och fel, vilket deltagarna inom Wikipedia faktiskt gör. Detta faktum gör att företag måste närma sig Wikipedia på ett *annat* vis. En annan viktig skillnad mot andra sociala media är att företaget hade en närvaro på Wikipedia *innan* de valde att engagera sig i projektet. En närvaro som andra än officiella representanter för företaget skapat eftersom de enligt informanten har ansett att det är relevant att ge det en egen artikel (Patrik 2012).

Patrik har under samtalets gång gått från att dela Wikipedias intresse för objektivitet och fakta till att förklara att Wikipedia inte är tillräckligt socialt och subjektivt interagerande i företagets ögon.

Patrik menar att det inte är aktuellt för företaget att gå kurser i hur de ska redigera på Wikipedia (Patrik 2012). Den bristande kundinteraktion och den snäva och seriösa formen för den interaktion som ändå är tillåten, tillsammans med att de bara har en artikel som är viktig för dem i uppslagsverket, gör kurserna mindre intressanta ur ett företagsperspektiv. Däremot ser Patrik större möjligheter för att inkorporera ideella Wikipedia inom företagets CSR-arbete (Patrik 2012).

Relationen mellan de två organisationerna präglas av föreställningar om symbios, samtidigt som skillnaden mellan deras intressen inte behöver tonas ner särskilt mycket, då projektet ändå inte är så viktigt för företaget. Om det är något som inger respekt hos företaget är det emellertid Wikipedias deltagarbas. Inställningen rör sig på två plan: den manifesta delen uttrycker tillverkningsarbete på Wikipedias villkor, den andra är fast förankrade i det abstrakta arbetets värld och krockar med Wikipedia. Någon konflikt behöver inte utspela sig eftersom projektet är oviktigt för företaget.

Wikipedias ideella karaktär ifrågasatt

Wikipedias ideella karaktär ifrågasätts av Patrik. Han säger sig i och för sig vara dåligt insatt i organisationen bakom Wikipedia och hur ”eventuella monetära flöden ser ut och liknande”, men han vet att Wikipedia har anställda ”nu

för tiden”. Så även om de inte har en ägare med vinstmål finns det pengar inblandade, vilket innebär att det inte längre är en helt ideell verksamhet. Ideell verksamhet kan definieras på olika vis, men han tycker att det går att ifrågasätta hur ideellt något är när det börjar finnas personer som faktiskt får betalt för vad de gör. När något är ideellt brukar det oftast finnas ”ett driv” hos någon som vill göra något av andra anledningar än för att tjäna pengar och sitt levebröd på det hela. Därför går det att fråga sig ”va /.../ det [är] som driver dom här människorna att vara med där” (Patrik 2012).

[Jag /.../ kan mycket väl anta att dom som är anställda av Wikipedia har båda delarna i sig, för de ena motsätter ju inte det andra men frågan är: skulle dom var kvar o göra precis samma arbete i fall dom fick reda på att ”du kommer inte att få betalt för det här längre” (Patrik 2012).

Frånvaron av vinstmål är den definition som alla andra informanterna använder sig av, medan icke-pekuniära bevekelsegrunder och ett särskilt driv sätts i centrum av Patrik. Engagemanget har *inte* med försörjningen att göra utan med ett intresse och en vilja som hämtar sin näring någon annanstans ifrån. Han är noga med att påpeka att det inte handlar om en absolut motsättning, människor gör ”absolut inte” ett sämre jobb för att de får lön för det (Patrik 2012), men betonar ändå att risken för en motsättning är större än bara potentiell: ”jag vet inte om de har med /.../ huruvida man är anställd eller inte men, när en sajt växer sig så stor o nånstans blir mäktig, så /.../ skapa[s] mäktiga personer” (Patrik 2012).

Patrik menar att den hårda kärnan av wikipedianer får större makt över sajten i denna process. Det är större chans att deras syn på vad som är fakta och hur den ska se ut blir gällande. Detsamma gäller på andra ställen. Det har pratats mycket om den ”svenska twittereliten” enligt honom, som på något sätt skulle vara bättre eller åtminstone anser sig vara bättre än andra, och Patrik har fått uppfattningen att det finns ”lite samma tänk hos Wikipedia”:

”[M]en hallå, jag har redigerat två tusen artiklar, jag har jobbat med de här skitlänge, du ska inte komma o tro att du är nånting, jag kan de här mycket bättre än dig” /.../ o den typen av utveckling kan man ju alltid få liksom överallt, ”vi har varit med länge, därför är jag bättre än dig”, att man helt plötsligt skapar lite murar liksom /.../ vi mot dom, liksom ”nämen du får inte vara /.../ med o redigera”, utan /.../ det är vi som är med på det här, det är vi som är dom coola, det är vi som driver /.../ o äger den här sajten (Patrik 2012).

Patrik hävdar att gemenskapen förändras av att pengar tillförs och fördelas inom den jämlika produktionen, eller genom att organisationen växer. Hierarkier och uppdelningar mellan vi-och-de uppstår som en konsekvens, vilka ses som naturliga konsekvenser av att projekt växer till sig i betydelse för samhället. Någon koppling mellan att sociala statuspositioner skulle leda till en ökad förväntan på att också kunna försörja sig på sina aktiviteter, görs inte, men han jämför med utvecklingen inom *Twitter* och nämner begreppet ”twittereliten” vilket i analogins form visar på en koppling mellan sociala hierarkier inom Wikipedias redigeringskultur och kommersiella praktiker och logiker.

Förutom att hierarkier skapas och föreställningarna kring makt inom den jämlika produktionen ändrar sig, förskjuts även fokus från att ”nu ska jag göra ett jäkligt bra jobb för att jag vill skapa ett värde för andra människor” till att bli ”nu ska jag göra ett jäkligt bra jobb för att skapa ett värde för min arbetsgivare” (Patrik 2012). Påståendet att lönarbetare skulle vilja skapa värde för kapitalister framstår som något konstruerat, om det förstås bokstavligt. Jag väljer att tolka det som att fokus hos deltagarna i den jämlika produktionen riktas från produktionen av bruksvärden på bästa sätt till produktionen av värde för andra (utanför jaget, det egna initiativet och viljan mot ersättning). På en institutionell nivå påverkas däremot projektet av pengarna på så sätt att nya människor, som utvecklar nya funktioner kan anställas, vilket i sin tur leder vidare mot ett ökat fokus på pengar.

[G]år det bra så kan man anställa fler personer o man kan göra mer grejer o man kanske /.../ sitter o har idéer om att /.../ jag skulle vilja utveckla den här typen av funktioner o tjänar vi lite, eller får vi in lite /.../ mer pengar så skulle vi faktiskt kunna anställa dom här tre utvecklarna som skulle kunna göra det jobbet (Patrik 2012).

Den professionalism som lönarbetet bygger på leder till en ökad arbetsdelning och följande etablering av nya sociala hierarkier, samt förstärkning av byråkratien, vilken ytterligare förstärker professionalismen inom Wikipedia. Pengarna och lönarbetet sätter igång en egen dynamik inom projektet genom sin förmåga att sätta levande arbete i rörelse för specifika ändamål. Pengarna stimulerar en professionell lockelse som bottenar i en omtanke om projektet, men ändrar motiven för, och kraven på, deltagandet inom den jämlika produktionen.

Kopplingen mellan lönarbetet och en ökad professionalisering riskerar, om kapitlets tidigare analys kopplas samman med Patriks resonemang, att leda

till konflikter mellan stiftelsen och framför allt perifera delar av den frivilligt redigerande gemenskapen, med kluvna följdreaktioner hos dess kärna.

Trots oklarheter och ambivalenser betonar Patrik påverkan från lönarbetet, med förändrade bevekelsegrunder, statusskillnader, och produktiva praktiker, även om processerna delvis hölls i dunkel av honom. Lockelsen i att utöva makt och möjligen tjäna pengar på sitt engagemang drabbar främst kärndeltagarna, de som har erövat en viss status, i hans resonemang. Det ursprungliga antagandet att kapitalistiska logiker främst släpps in i projektets marginaler, antingen avskilt som arbete i stiftelsens regi utanför redigeringen i olika metaaktiviteter, eller som arbete i perifera (i förhållande till projektet) kommersiella eller statliga institutioners regi, kan därför problematiseras genom att fokusera på deltagarna istället för på olika delar av projektet. De som löper störst möjlighet eller risk, beroende på perspektiv, att bli anställd är verksamma i projektets kärna snarare än i dess periferi. De som har skapat sig en position i kärnan kan lättare få en anställning inom metaprojekt eller hos externa aktörer.¹¹⁸ Sett på detta vis finns kommersialismen potentiellt i projektets kärna.

Till skillnad från Krister tror Patrik implicit mer på att status och makt i gemenskapen kan omsättas i en karriär som avlönad inom och utom projektet, men det skapar sociala hierarkier, vilket är ett problem som Kåre inte lyfter när frågan om omvandling av status till lönarbete behandlas.

Även om Patriks position är tydligare kritisk mot lönarbetets logiker än vad de flesta andra informanterna är, rymmer kritiken en underton av att det som sker inom Wikipedia när projektet växer till sig, är normalt och naturligt. Han är nog med att inte leverera en för hård kritik av lönarbetet och kapitalismen. Allmänna formuleringar om en transhistoriskt verkande byråkratiseringsprocess verkar lättare att använda sig av, och socialpsykologiska processer redogörs för i naturaliserande vändningar. Positionen kan möjligen förklaras med att han för egen del vill tona ner skillnaden mellan sitt lönarbete för företaget och Wikipedias projekt, samtidigt som han i själva intervjusituationen känner sig mer tvungen än andra att visa sig medveten om kommersialismens baksidor.

Avslutning om hur öppenhet, frihet och gratis produktion värderas

Wikipedia skulle bli mer attraktivt för företaget XX om det erbjöd sina deltagare mer kommersiella möjligheter. Den ideella basen är inte idealisk för dem. Patrik exemplifierar med hur mikrobloggandet utvecklades från ideella Jaiku till kommersiella Twitter (Patrik 2012). Företag behöver andra företag för att göra affärer.

Allmäningsformens öppna produktionsprocesser med många, relativt jämbördiga, deltagare från olika sammanhang inblandade, lämpar sig sämre för företag, som hellre ser slutna processer som kan kontrolleras genom varuutbyte. Varuformen skulle i företaget XX:s fall leda till en skapad brist på tillgänglighet (access) för andra än företaget, till produktionen av den företags-specifika informationen.

Den offentliga sektorn och framför allt ABM-sektorn verkar utgöra ett stort och viktigt undantag. Offentliga institutioner verkar ha mer nytta av att bidra på ett korrekt vis till Wikipedia. Eventuellt kan tävlingsformen göra Wikipedia mer intressant för kapitalistiska företag. Om denna balansgång i förhållande till lönarbetet lyckas, och en del positiva indikationer finns, framstår det hela som en allmäningsförling av lönarbetet som med tiden möjligen kan bygga upp en för staten, och vem vet kanske även för kapitalet, främmande kraft av allmän karaktär. I så fall skulle samhället få uppleva en inverterad alienationsprocess, eller rättare ett gradvist upplösande av alienationen.

Ett av antagandena inför denna studie var att den jämlika produktionen karakteriseras av att den konkreta tillverkningen och skapandet av bruksvärden dominerar projektets kärna, medan det abstrakta arbetet med sina bytesvärden figurerar i dess marginal. Detta antagande både styrks och motsägs, beroende på om resonemanget fokuserar på den förekommande redigeringen eller på den aktive wikipedianen som projektets centrum. Den senare är i ökande grad öppen för anställningar i och utom projektet i sin egenskap av wikipedian.

Om den senare linjen följs utförs det öppna lönarbetet i mitten av projektet av dess mest statusfyllda deltagare. Följs den första linjen hålls hierarkier och lönarbetet i schack genom att de med WMF som huvudman förvisas till tillverkningens marginaler och metaprojekt, och de med myndigheten som huvudman genom att ett A- och ett (avlönat) B-lag etableras inom redigeringen.

Den officiella ideologin om "det fria uppslagsverket" handlar främst om fri som i yttrandefrihet, och inte fri som i gratis. Översatt från rörelsen för fri och öppen programvara innebär det att den fria tillgången till uppslagsverket är det viktigaste, medan neutralitetsprincipen framstår som ett sätt att göra uppslagsverket nyttigt för flest antal människor (förutom att det också utgör ett epistemologiskt ideal), medan det i mindre grad betonar den fria produktionen av artiklarna. Detta pekar mot en lägre värdering av Patriks kritik mot de negativa konsekvenserna av lönarbetet som process. Det viktiga inom den officiella ideologin är produkten och inte produktionen. Produktionen behöver inte vara fri som i gratis.

Wikipedia och wikipedianer sysslar med att producera yttranden, men det leder inte till kritiska tankar kring den ojämlikhet i yttrandefriheten som anställda inom redigeringen (praktiserandet av yttrandefriheten) innebär. Det räcker med en kritik mot stiftelseanställda i redigeringen, medan externa aktörers lönarbete accepteras då målet är att skapa bruksvärden utan bytesvärde, vilket ökar accessen till och nyttan av Wikipedia som ett underlag för andras yttrandefrihet.

Tillverkning och arbete: Ideologisk positionering utifrån modell

Kapitlet som nu ska sammanfattas för att identifiera ideologiska positioner är omfattande. Jag kommer att fokusera mer på att identifiera ideologiska positioner och mindre på att sammanfatta de resonemang som i analysen lett fram till positioneringen.

Tillverkningsarbete

I det första kapitlet av tre som sätter reifikationen inom Wikipedias jämlika produktion i fokus, påvisas att wikipedianerna tonar ner den sociala och mänskliga produktionen av artiklarna till förmån för produkten och relationen mellan artiklarna.¹¹⁹ Karl menar att Wikipedia idealt sett inte tittar på vem som skriver utan bara på resultatet som ska vara grundat i etablerad kunskap. Artiklar överlever på egna meriter. Krister påpekar att Wikipedia inte är ett socialt media. Kvalitetssatsningen inom Wikipedia innebär att en gemensam schablon för bidragen utarbetas. Denna mall med sina abstrakta krav (och den relaterade automatiseringen för att slippa repetitiva uppgifter) liknar de abstrakta krav och sociala standarder som ställs på bytesvärdet inom kapitalismen. Krister bekräftar att fler artiklar slank genom maskorna förr. Tillverkningen närmar sig här det abstrakta arbetet och lekfullheten försvagas. Den ideologiska positionen framstår som *tillverkningsarbete* (S1).

Även i det andra kapitlet bekräftas tillverkningsarbetets ideologiska position. Kristin berättar att hon som erfaren och erkänd wikipedian nog kan komma undan med en återställning för mycket. En felaktig återställning är mindre farlig än en felaktig redigering av nytt innehåll; hellre en återställning för mycket än en för lite. Potentiellt konstruktiva nya bidrag är mindre värda än potentiellt destruktiva nya bidrag. Krister bekräftar perspektivet genom att de deltagare som både bidrar med konstruktiva redigeringar och felplanteringar ska spärras från deltagande. Det som kan förstöras är viktigare än det som bygger nytt. Det döda tillverkade tinget är viktigare

och styr den jämlika produktionen mer än det levande och konstruktiva nya bidraget. Det handlar fortfarande om tillverkning, men det konstanta kapitalets påverkan på produktionsprocessen inom kapitalismen efterliknas till viss del (S2).¹²⁰

I det tredje kapitlet fokuseras bland annat på en automatiskt vägledad tillverkningsdelning. Kåre vill ha mjuka teknologier som styr bidragsgivarna rätt, vilket den existerande förslagsboten gör, genom att föreslå artiklar att skriva eller redigera för den wikipedian som så vill. Aktivitetens karaktär förändras av att förslagsbotens förslag inte längre är grundad i individens initiativ, utan i abstrakta kalkyler vilka inte tar hänsyn till personens aktuella situation, utan endast till föregående redigeringar. Algoritmens förslag representerar en främmande makts intåg i den jämlika produktionen. Det är inte helt uppenbart att det här fortfarande handlar om tillverkningsarbete eller om gränsen till arbetsstillverkning är passerad. Min bedömning är ändå att frivilligheten än så länge håller den främmande kraften i schack. Och att det handlar om en ideologisk position präglad av tillverkningsarbete (S3).

Relevans och marknadsföring

I kapitlet om relevanskriteriet betonar Kristin vikten av riktlinjen i försvaret av uppslagsverket mot småföretags och okända musikbands försök att marknadsföra sig själva. De är så många att det blir svårt att få ordning på dem. Men den viktigaste anledningen till att de inte är relevanta för projektet är att projektet inte vill sprida partisk information och reklam. Vissa skepnader av homo economicus är ett problem för homo faber, intressant nog handlar det om de med minst kapital (se separat analys av identifierade konflikter nedan). Om relevanskriteriet används kan den wikipedianska gemenskapen lättare koncentrera sig på att beskriva de stora och relevanta aktörerna. Relevanskriteriet möjliggör ett navigerande runt konflikten och öppnar därmed upp för praktiker och föreställningar som ideologiskt positionerar sig som *tillverkningsarbete* (S4).¹²¹

Skönmålningar är värre än lättupptäckt spamning enligt Krister, de är ”nästan värre” än den värsta vandalismen, eftersom artiklar om ett företag långsamt ”tvättas” till dess fördel. Kommersiella skönmålningar utgör en stor konflikt (se nedan). Samtidigt vet han att många av Wikipedias artiklar har kommit till som ett led i en pr-kampanj. Ambivalensen syns i argumentationen om vikten att principiellt upprätthålla principen mot partiska redigeringar samtidigt som ett seende mellan fingrarna med skönmålningarna, om de inte är uppenbara, antas i praktiken. Skönmålningarna är bara ett problem om de är så uppen-

bara att de upptäcks, och då är de enkla att åtgärda. Från att ha varit ”nästan värre” än den värsta vandalism, avlockar denna balansgång produktiva resultat ur skönmålningarna. Praktikens mer latenta synergier gör att relationen mellan tillverkning och arbete här ideologiskt förstås som *tillverkningsarbete*, vilket skulle kunna ses som en omvänd primitiv ackumulation, en civiliserad ackumulation, för allmänningens bästa (S5).

Paul och Peters största invändning mot eventuell reklam på Wikipedia är inte att de då skulle känna sig utnyttjade.¹²² Paul som mest bidrar med kortare språkkorrigeringar tycker att det inte skulle kännas lika rätt att bidra om reklam infördes på Wikipedia, medan Peter som bidragit med hela artiklar från scratch skulle känna sig exploaterad om reklam infördes på just dessa sidor. Men den största invändningen gäller hur bruksvärdet, uppslagsverket, skulle påverkas. Till skillnad från när företag tjänar pengar på projektet utanför uppslagsverket, vilket Paul inte har några problem med, skulle reklam påverka projektets trovärdighet. Detta utgör en tänkt konflikt (se nedan). Det fina med Wikipedia är att det inte tjänar pengar på sin verksamhet, men om den kommersiella verksamheten hålls utanför den jämlika produktionen undviks konflikter mellan Wikipedia och kapitalismen. Synergierna som uppstår (och den princip som copyleft-licensens vilar på) grundar sig på den ideologiska positionen *tillverkningsarbete* (S6).

Reklamen föll bort som fråga under samtalen med informanterna från kärnan av projektet. Kåre kommenterar emellertid ett närliggande fenomen. Vid tiden för intervjun utvecklade Google sitt gränssnitt för att inkludera delar av wikipedias artiklar redan i sökmotorns träfflista, vilket inte verkar vara fel enligt honom. Det är okej med kommersiella loggor i närheten av Wikipedias material i vissa sammanhang. Men tillverkningsarbetet är nog ändå den rimliga ideologiska positioneringen av inställningen. Frågan framstår inte som tillräcklig avgörande för Kåre för att det ska tolkas som en positiv inställning till reklam även *inom* uppslagsverket (S7).

Trovärdigheten och antalet deltagare

I takt med Wikipedias utveckling har läsarna blivit allt viktigare och deras vanligaste kritik gäller bristande trovärdighet enligt Kristin. Efter den första fasen som präglades av att få in så mycket material och deltagare som möjligt är det nu nödvändigt att satsa på kvalitet. En viss mognad kan märkas i projektet och inte lika många nya artiklar skapas längre, däremot har artiklar bättre djup nu enligt henne. I denna nya fas krävs nya deltagare. Implicit i resonemanget finns en öp-

penhet, rentav önskan, för att engagera professionella deltagare som mycket väl kan vara anställda. Den ideologiska positionen framstår som tillverkningsarbete då ett frivilligt projekt drar nytta av andras anställda professionalism (S8).

Kåre menar att WMF har haft som strategi att bättra på Wikipedias trovärdighet genom att närvara på mässor och visa upp wikipedianer som vanliga människor. Även om de är anställda, är passionen viktig. Passion för tillverkningen står inte i motsättning till att vara anställd inom projektet. Den ideologiska positionen pekar mot tillverkningsarbetet (S9).

För Krister är det är inte så stor skillnad mellan en hobby av allvarlig karaktär och ett lönarbete, det är ungefär samma aktiviteter, och ibland får man betalt, ibland inte. Krister betonar på ett latent plan likheten mellan Himanens *sundayisation of Friday* och *fridayisation of Sunday*. Paul har tidigare gett uttryck för en liknande tankegång. Även om det finns skillnader mellan Wikipedia och kapitalistiskt organiserad produktion enligt Krister, så hotar den förra inte den senare. Den ideologiska positionen förefaller vara en form av tillverkningsarbete där Wikipedia komplementerar kommersiella projekt (S10).

Wikipedias produktiva styrka ligger enligt Karl i ansamlingen av frivilliga mantimmar. Mängden av frivilliga insatser gör att projektet ibland närmast svämmar över, som i fallet med Harry Potter-fansen vars intensiva redigeringar ledde till att Wikipedias gemenskap bad dem att starta ett eget projekt.¹²³ Den jämlika produktionen skapar alltså ibland ett överflöd, som kontrasterar mot den kapitalistiska produktionen av bristförhållanden. Detta kan sägas peka på grunden för den nya ekonomins synergiska ideal i kommersiella sammanhang och när det gäller Wikipedias acceptans av kommersiella projekt som ansluter till och drar nytta av projektet. Som sådant utgör det i praktiken en ideologisk positionering i enlighet med tillverkningsarbetet (S11).

Kristin och Kåre menar att Wikipedia har haft problem att engagera tillräckligt med deltagare under åren närmast intervjuerna. Kristin tror att de kommer att minska i antal även i framtiden i takt med att den ursprungliga entusiasmen mattas. Samtidigt ökar de som använder och läser uppslagsverket hela tiden i antal. Kvalitetssatsningen framstår som ett sätt att motverka den avmattade entusiasmens negativa inverkan på projektets kamp om människors fritidstimmar. När projektet blir intressantare för olika myndigheter och institutioner, kan de börja och bidra med avlönad arbetskraft till projektet, vilket gör uppslagsverket mer oberoende av fritidstimmar. Om denna process skulle lyckas handlar det både om en ideologisk position präglad av *tillverkningsarbete* (S12)¹²⁴ och ett latent exempel på *kommunismens kapitalism*.¹²⁵

Karriärvägar och lönarbete

Kristers nedtonande av karriärvägarna inom Wikipedia, samt betoning på att den sociala statusen inom gemenskapen hela tiden måste förtjänas med nya redigeringar men också bidrar till att skapa tillit mellan pålitliga kollegor, kan ses som ett exempel på en ideologisk position präglad av tillverkning. Denna position samsas väl i hans världsbild med att använda administratörskapet till att erövra betalda arbeten som wikipedian, en ideologisk position som lutar åt arbetstillverkningen (se nedan). Intressant nog uppstår inga konflikter mellan dessa två argumentationslinjer. På en överordnad nivå kan positionen ideologiskt ses som tillverkningsarbete (S13). Denna position stärks om Krister har rätt i att de flesta wikipedianer inte tänker på anställningsbarhet som en konsekvens av deras engagemang.

Alla informanter, i varierande grad, är positiva till lönarbete inom Wikipedia. Såväl de i periferin som i kärnan aktiva informanterna betonar behovet av stiftelsens lönarbete inom den jämlika produktionen, när det kommer till olika uppgifter utanför själva redigeringen. Här identifieras både en potentiell konflikt (se nedan) och en mycket stark, för att inte säga dominerande, synergi mellan tillverkning och arbete. Men konturerna på positionen varierar något. Per och Paul har en snävare syn på den kommersiella utsidan till den jämlika produktionen än Krister, kanske beroende på mindre kunskap om de inre processerna i projektet. Såväl periferins inställning som botten up-perspektivet kan ideologiskt positioneras som *tillverkningsarbete* i de fall de navigerar runt potentiella konflikter som annars hotar att göra sig gällande (S14).

Kåre hävdar uttryckligt att det inte finns någon konsensus kring att inte använda lönarbete i redigeringsprocessen, bara att det är ineffektivt använda pengar för WMF. I fallet med WMF-anställda i redigeringen menar Kåre därför implicit att det inte är nödvändigt att hålla uppsikt över denna gräns. Det finns inga praktiska konflikter mellan tillverkning och arbete i detta fall. Samtidigt är Kåre en av de mer positiva till att anställa människor brett inom support, drift och utvecklingsarbetet av projektet. Positionen kan på egna grunder ideologiskt bestämmas som tillverkningsarbete. Den ser ännu mindre problem med att införliva lönarbete i den jämlika produktionen eftersom det inte ens behövs något beslut om att hålla stiftelsens anställda utanför redigeringen (S15).

Kåre för ytterligare ett resonemang som närmar sig denna problematik och slutar i en liknande ideologisk position. Lönarbete kan vara kontraproduktivt på en subjektiv nivå när det kommer till repetitiva uppgifter (se konflikter nedan), vilket implicit innebär att relationen mellan den jämlika produktionens

logik och den kapitalistiska logiken fungerar konfliktfritt, eftersom den senare av praktiska skäl inte kommer åt det som är kärnverksamheten i den förra. Även här positionerar sig Kåre ideologiskt inom *tillverkningsarbetet* (S16).

Karl verkar inte ha tänkt på samarbetet med RAÄ i termer av lönarbete inom redigeringsprocessen, men när han väl gör det är han klar med att externa institutioner inte har någon negativ makt över den jämlika produktionen. Faran för den senare kommer från insidan snarare än utsidan av projektet. Risker för byråkratisering och konflikter är mindre när lönarbetet är externt betalt, då påverkas inte projektets maktbalans och inre processer, inga känslor av orättvisa uppstår mellan jämlikarna.¹²⁶ Externa institutioner har inte någon kraft i egenskap av institutioner över Wikipedia och dess redigeringsprocess, och de genomgår en utbildning innan de deltar i projektet. Denna ståndpunkt skapar två olika typer av redigerande wikipedianer, vilket är ett exempel på hur maktrelationer formerar sig inom Wikipedia under trycket från kapitalismen. Samtidigt utgör det ett exempel på tillverkningsarbetets ideologiska position (S17).¹²⁷ Positionen har flera variationer.¹²⁸ Kåre är också positiv till att andra aktörers anställda engageras för redigeringen av Wikipedia. Det kan vara effektivt använda pengar för andra aktörer med andra syften än stiftelsen att låta avlönad personal redigera i Wikipedia. Det är inte något principiellt fel och leder inte till känslor av orättvisa. Kristin betonar istället RAÄs liknande syften och ideella karaktär som anledningen till att deras anställda är lämpliga redigerare. Men den positiva inställningen visar sig även gälla för större kommersiella bolag som hon tror kan läras att bidra med neutrala redigeringar. För henne är bara små publicitetshungriga och icke relevanta företag problematiska. Krister är inte negativ till att externt betalda lärare använder Wikipedia för att låta sina obetalda elever, vilket utgör ännu en kategori av obetalda wikipedianer, praktisera sitt skrivande. Lärarna ses som förmedlande mellanhänder. Tyvärr går det inte att veta vad han tycker om externt avlönade inom redigeringen, vilket gör det svårt att jämföra Kristers position med de andras.

Karls betoning av de externa aktörernas utanförskap och maktlöshet över Wikipedia, för med sig en öppning mot att kommersiella företag deltar i redigeringen. Kristin uttrycker en viss ambivalens, småföretagen är problematiska, men även hon tror på att företag kan bidra i redigeringen, något som Kåre också tror på i kombination med utbildning. Detta framstår som den ideologiska positionen av tillverkningsarbete som ligger närmast att övergå i arbetstillverkning (S18).¹²⁹

Karl menar att projektet som helhet drar nytta av att åtta timmars dagliga aktiviteter i de frivilligas tjänst kan finansieras. Pengar påverkar den jämlika produktionen på ett bra vis, eftersom de som anställs inte har kvalificerat sig inom Wikipedia i avsikt att få ett arbete (S19). Det senare skulle alltså potentiellt vara ett problem och här indikeras en konflikt (se nedan). Istället har de varit engagerade och tagit vara på en öppning när den visat sig.

Patrik ser möjligen att företaget han arbetar på skulle kunna stödja Wikipedia som en del av sitt CSR-arbete. Påpekandet stödjer Kåres antagande om att tävlingsformen behövs för att locka till sig företags intresse, vilka via tävlingarna kan få framgångar inom sina publika relationer. I så fall utvecklas en annan ideologisk position av *tillverkningsarbete* där projektet drar till sig pengar från kapitalistiska aktörer (S20).

Arbetstillverkning

Flera av informanterna ger på olika sätt uttryck för en politisk liberalism där spridandet av kunskap och ett fritt meningsutbyte är av central vikt för att förbättra världen. Denna tilltro till kunskap och fritt meningsutbyte har likheter med betoningen på formella likheter både på det politiska och ekonomiska området inom liberalismen. Homo economicus talar om ett fritt handelsutbyte. På de globala marknaderna talas om frihandel och på arbetsmarknaden beskrivs lönarbete som formellt fritt, där arbetaren frivilligt tar anställning. Mot detta liberala perspektiv står världssystemteoretiker som talar om ett globalt ojämnt utbyte där de rika länderna använder den ekonomiska teorin om frihandel och tullar som det passar deras intressen (Emmanuel 1972, ss69–70) och socialister av olika schatteringar som påpekar att de sociala förutsättningarna på arbetsmarknaden inte är lika.¹³⁰ Den fria kapitalismens negativa konsekvenser, med exempelvis en konkurrens byggd på maktutövning och exploatering, och krav på växande varumarknader i oändlighet, tonas inom den ekonomiska liberalismen ner med hjälp av teorin om den osynliga handen. På sikt är det fria handelsutbytet bra för länder i sin helhet (utan att klasskillnader eller maktskillnader mellan länder problematiseras) vilket förbättrar förutsättningarna för underhållet av statens funktioner (Smith 1776, ss428–37, 443, 445, 814). I den historiska borgerlighetens världsbild skapar den ekonomiska liberalismens förutsättningarna för den politiska liberalismen, vars formella frihet lika lite som den förra problematiseras utifrån ett maktperspektiv, vilken i sin tur legitimerar kapitalismen som ekonomiskt system. Samtidigt är kapitalismens behov ett centralt område för politiken.¹³¹ John Locke skriver att alla

människor har en lika rätt av naturen och denna makt använder människan till att försvara sitt liv, frihet och ägodelar mot skada: ”no *Political Society* can be or subsist without having in it self the Power to preserve the Property” (Locke 1988, ss323–24). Den politiska liberalismen med sin betoning av lika formella rättigheter, samtidigt som skillnader i egendomsförhållanden accepteras och bejakas, utgör ett starkt ideologiskt försvar för kapitalismen, vilket på ett teoretiskt plan liknar tron att idéer och kunskap på ett formellt plan kan förbättra världen.

Karl betonar att världen blir bättre om alla vet mer, det blir då mindre missförstånd, konflikter och krig. Karl har blivit alltmer politiskt motiverad i spridandet av fritt tillgänglig kunskap, vilket fyller en funktion för samhället. Om han bara kunde språket skulle han kunna göra än mer nytta för det internationella samfundet, genom att engagera sig i exempelvis den swahiliska språkversionen. Som det nu är får han istället engagera sig för att den redan rätt välskötta svenska språkversionen ska framstå som en förebild internationellt. I hans politiska engagemang ses kunskapen som en given helhet, okomplicerad och odelad, på bekostnad av olikartade perspektiv och syften som är förankrade i en skiftande social verklighet, vilken präglas av maktskillnader där olikartade kunskaper snarare kan generera konflikter.

Världen blir bättre av kunskap även för Krister. Han vill få användning för sin kunskap och tycker att Wikipedia hjälper honom med det. Delandet av kunskapen är nödvändig för att kunskapen ska spridas, men det är kunskapen som är det viktiga, inte själva delandet som praktik. Det kan däremot kännas bra på ett personligt plan att dela med sig. Genom att individualisera delandet som praktik och skilja det från kollektiva erfarenheter, avpolitiserar Krister delandet.

Kåre, slutligen, betonar att Wikipedia inte är politiskt förutom när internet eller projektet är hotat. I övrigt gäller live and let live med högt i tak. Själva denna opolitiskhet är politisk och rotad i samma politiska liberalism av opolitiska fakta och fritt meningsutbyte i en socialt ojämlig värld. Ideologin är så dominerande att den framstår som opolitisk för Kåre.

Utifrån detta resonemang kan den ideologiska positionen i informanternas uttalanden ovan på ett *latent plan* karakteriseras som *arbetstillverkning* snarare än tillverkningsarbete (S21). Men analysen passar även in, och kanske bättre, på makroplanet. Resonemanget bakom den ideologiska positionen rör övergripande politiska och ekonomiska synsätt och resultat av det kommer att omtolkas på makronivån när de gäller de ideologiska formationerna på det informationella området.

För Peter verkar anställda i slutändan vara bra för uppslagsverket eftersom de förbättrar kvaliteten på projektet med sin professionalism (S22).

Den ideologiska positionen arbetstillverkning är (föga förvånande) manifest hos företaget som anställer Patrik. Det skulle se fördelar med reklam i Wikipedia, eftersom det då kan köpa sig fördelar samtidigt som det implicit drar nytta av wikipedianernas oavlönade tillverkning (S23).

Kåre menar att WMF har haft som strategi att bättra på Wikipedias trovärdighet genom att närvara på mässor för att visa upp att det är vanligt folk som är wikipedianer. WMFs representant på dessa mässor får gärna vara avlönad. Lönarbetet skänker normalitet till engagemanget i projektet. Det finns ingen motsättning i mötet mellan presumtivt frivilliga wikipedianer och avlönade och erfarna sådana. Lönarbetet skänker snarare normalitet åt det frivilliga arbetet, som riskerar att uppfattas som onormalt. Ideologiskt framstår positionen som arbetstillverkning (S24).¹³² Denna (magiska) realism kan emellertid tänkas påverka wikipedianernas syn på relationen till lönarbetet och kapitalismen i framtiden.

Socialt och ekonomiskt kapital

Krister berättar att han har använt sitt administratörskap till att sälja in föreläsningar om Wikipedia, vilket framstår som okontroversiellt i hans ögon. Utomstående utan närmare inblick i projektet blir imponerade på ett sätt som wikipedianer inte blir av denna titel. Social status som förvärfvas inom den jämlika produktionen av Wikipedia, utan att det är någon stor sak, kan föras ut och få mer tyngd i den omkringliggande ekonomin än inom karriären i den egna gemenskapen. Detta framstår som ett incitament till att börja betrakta engagemanget inom Wikipedia utifrån arbetstillverkningens ideologiska position. Lönarbetets dynamik blir rätt snabbt oberoende av den förvärvade statusen inom Wikipedia. Lönarbetet som wikipedian balanseras alltså inte av att den sociala statusen hela tiden måste upprätthållas genom redigeringsaktiviteter inom Wikipedia. Detta är ingenting som problematiseras av honom, kanske delvis för att han antar att Wikipedia skulle vara ett mycket dåligt karriärval som inte kommer att bli en del av folks sociala strategier. Positionen och den praktiska möjligheten framstår som en ideologisk position av *arbets-tillverkning* som tonas ner (S25).

Karl är mer positiv till karriärvägarna. Han noterar att institutioner blir allt mer intresserade av projektet och att kurser och föreläsningar för företag är på gång. Om den utvecklingen fortsätter ökar även anställningsmöjligheterna

för wikipedianer. Det finns även flera interna karriärvägar: internationella stipendier delas ut av WMF, vilka ofta förlängs om stipendiaten har gjort bra ifrån sig. Det finns alltså vissa möjligheter för engelsktalande wikipedianer att göra en internationell karriär. Den interna karriären kan leda till anställningar utanför projektet som inte är lika hårt kopplade till Wikipedia. Någon kan exempelvis skriva mycket om Stockholm och skaffa sig utmärkelsen som bidragsgivare av rang, vilket på sikt kanske gör hen intressant för anställning på Stockholms Stadsmuseum. En amerikansk wikipedian har anställts för att hålla kurser på företag. Karl ser främst fördelar med denna ökning. Pengarna blir ett extra incitament till att engagera sig (S26).

Kåre påpekar även den privilegierade positionen hos den som lönearbetar med sin hobby, vilket är en ideologisk position som drar åt *arbetstillverkningen* (S27).

Kommentaren att det vore en ära för Wikipedia om företag deltog med sina anställda på arbetstid i den planerade tävlingen, eftersom det innebär att Wikipedia faktiskt har något med arbetet att göra och inte handlar om att ”Facebooka” landar i samma position (S28).

Konflikt

I kapitlet om relevanskriteriet ovan visades att den strängare implementeringen handlar om en blandning av de krav som encyklopedins genre ställer och en vilja att skydda sig mot bland annat småföretags och okända musikbands försök att göra reklam för sig själva. Dessa är så många att de är svåra att hålla reda på, även om den viktigaste anledningen till att de inte är relevanta för projektet är det inte vill sprida partisk information och reklam. Vissa skepnader av homo economicus blir ett problem för homo faber och dennes nyttomaximering (samt projektets trovärdighet och framtida donationer) om den förre inte tyglas av relevanskriteriet (K1).¹³³ Kravet på neutralitet och vikten av att kunna upprätthålla det i praktiken, går på tvären mot dagens samhälle där partisk reklam impregnerar den sociala tillvaron.

Skönmålningar är inte detsamma som spam för Krister. De förra är ”nästan värre” än den värsta vandalismen, då artiklar om ett företag långsamt ”tvättas” till dess fördel. Skönmålningar står i en principiell och manifest konflikt till homo faber (K2), även om det ovan visats att denna konflikts negativa konsekvenser i praktiken verkar kunna bemästras för produktiva resultat. Konflikten är därför potentiell till sin karaktär och kan aktiveras av olika händelser.

Peter lyfter trovärdigheten när han tillfrågas om det finns några problem med reklam i Wikipedia. Han påpekar sen att den också ”stör” honom.

Exploateringen av hans redigeringar är inte något han tänker på till en början, men när han funderar vidare, menar han att inte skulle inte kännas okej om reklam knöts till hans redigeringar. Han deltog i redigeringen för att alla fick vara med, och ingen annan tjänade speciellt mycket pengar på projektet. Frivilligheten står i någon form av allmän motsättning till varuformens utbredning, men det är först när den rör hans egna redigeringar som han reagerar (K3). Kritiken mot exploateringen omfattar inte anställningarna inom projektet, utan att Wikipedia tjänar pengar på hans frivilliga redigeringar.

Paul betonar den läsande allmänhetens perspektiv och det är utifrån det som ett eventuellt införande av reklam stör honom. Det är neutraliteten som skiljer Wikipedia från kapitalismen. Projektet står för en ädel idé om att göra något för alla och är en neutral oas i en värld fylld av reklam och partiska budskap som inte går att lita på (K4). Det är den oasen han vill bidra till med sitt engagemang. Reklamen skulle erodera grunden för hans engagemang. Perspektivet delas med Peter och privatpersonen Patrik.

För Patrik pr-mannen skulle reklamen däremot underlätta arbetet. Konflikten bottnar i olika intressen (K5).

Oviljan mot reklam märks även på att de registrerade redigerarna i Wikipedia kan klicka bort den årliga donationsbannern.¹³⁴ Rimligen är en gävoekonomisk logik aktiv här, där de aktiva inte också ska känna sig tvingade att betala pengar till projektet eller bli störda av reklam. Det är också ett tecken på att en konflikt föreligger i relation till bannern (K6).

Karriärvägar och lönarbete

Den direkta relationen till det abstrakta arbetets löneform är riskabel för flera av informanterna. Krister och Karl från kärnan av projektet är uttryckligen mot lönarbete i redigeringen och uttrycker sina ståndpunkter som att de delas av gemenskapen. Per och Paul (implicit) och Krister och Karl (explicit) ser en potentiell konflikt kring frågan om rättvisa om pengar introduceras i redigeringsprocessen. Löneformen uppfattas här som ett hot mot Wikipedias produktionsätt och den huvudsakliga försvarslinjen är att hålla lönarbetet utanför den frivilliga redigeringen av uppslagsverket (K7), vilken de uppfattar som kärnan i den jämlika produktionen. Krister är den enda från periferin och botten up-perspektivet som problematiserar upprätthållandet av denna försvarslinje.

Peters, Pauls, Patriks och Kristers weberska föreställningar om en närmast nödvändig byråkratisering av projektet, så länge det växer, skulle, om de visar

sig stämna, utgöra en grund för ett ökat antal konflikter i framtiden. WMF skulle i en sådan process lockas av möjligheten att dra till sig allt fler donationer för att finansiera allt fler arbetsuppgifter med potential att inkräkta på redigeringsens område. Konflikter kan då uppstå mellan stiftelsen och kritiska deltagare i periferin med klivna reaktion från deltagarna i kärnan av projektet. På ett delvis latent plan identifieras här en konflikt som är manifest i Kristers och Patriks fall (K8).

Det är deltagarna i kärnan som framförallt riskerar att falla för lockelsen att utöva makt och tjäna pengar i egenskap av att vara wikipedianer. Studiens ursprungliga antagande var att kommersiella praktiker närmar sig Wikipedia i projektets marginaler, det vill säga som metaaktiviteter långt från kärnverksamheten eller som kommersiella företags användande av projektets resultat i nya sammanhang. Detta antagande bör problematiseras enligt denna analys. Det handlar inte bara om att fokusera centrum och periferi-modellen på olika delar av projektet när det gäller kontaktytorna mot kommersialismen, utan den bör även användas på deltagarna i periferin och kärnan. De senare kärndeltagarna är också en ingång till allmänningen för de kommersiella logikerna.

Kåre hävdar att det är ineffektivt använda pengar för WMF att avlöna folk för redigeringen. Därför finns det inga praktiska konflikter mellan tillverkningen och arbetet i detta fall, då den senare parten saknas i redigeringen. Samtidigt kan ineffektiviteten ses som en konflikt där avlönat arbete inte fungerar inom redigeringen i detta specifika fall (K9).

Karl ser mest fördelar med det ökade antalet karriärvägar för avlönade arbeten inom wikimediasfären (ej i redigeringen) och utanför den, men håller en liten dörr öppen för att det kan generera konflikter inom gemenskapen i framtiden. Men möjligheten är inte framhävd, utan snarare nedtonad (K10).

Under ytans brist på konflikter inom top down-perspektivet finns det en ambivalens på det personliga planet i relation till lönarbetet, hobbies och repetitiv redigering. Varken Kåre eller Kristin gillar att redigera i artiklar som gränsar till deras eget lönarbete. Ideologiskt föreligger här en konflikt (K11).

Kåres argumentation kring att ingen är så privilegierad som den som får lön för att göra det som den ändå skulle ha gjort frivilligt och gratis, visar implicit att lönarbetet inte med nödvändighet bryter ner individens intresse i tillverkningen. Den senare innebörden krockar med argumentationen att repetitiva handlingar inom redigeringen påverkas negativt av samma löneform. Det hela framstår som en latent ideologisk konflikt (K12).

I de öppna samarbeten med företag som planeras kan en potentiell konflikt identifieras i att flera informanter betonar vikten av att utbilda de externa aktörernas anställda i hur projektet fungerar, innan de börjar redigera (K13).

Sett inifrån Wikipedias gemenskap uppstår en annan konflikt mellan lönarbetet och den frivilliga tillverkningen i att det kan vara svårt att åter använda sig av frivilliga krafter när deltagarna har vant sig vid att få lön för dem. Tanken delas av både Krister och Patrik (K14). Karls argument om att wikipedianer som får anställning sällan har haft det som ett ursprungligt mål, syftar till att tona ner en potentiell konflikt som verkar genereras ur wikipedianernas medvetna försök att använda Wikipedia som en språngbräda till avlönade arbeten (K15).

Wikipedias jämlika produktion konkurrerar om våra fritidstimmar med kommersiella företag som använder sig av crowdsourcing och användargenererat innehåll eller data. När det gäller branschen för uppslagsverk har Wikipedia varit framgångsrika i att hävda sig mot olika kommersiella projekt. Paul delar uppfattningen att projektet har en form av monopol på de frivilliga aktiviteterna inom uppslagsverksbranschen. Detta står i konflikt mot den kommersiella branschen för uppslagsverk (K16). Monopolets eventuellt negativa inverkan tonas ner genom att betona att materialet är fritt och att det finns nischer även för kommersiella företag att exploatera.

På en latent och praktisk nivå krockar det företag som Patrik arbetar för med Wikipedia. Företaget styrs av krav på lönsamhet, en renodlad logik som här omfattas av kategorin lönarbete, vilka går före riktlinjerna för redigeringar där intressekonflikter föreligger. De talar inte om att de redigerar som ett företag när de ställer frågor till den redigerande gemenskapen och deras redigeringar är anonyma. De vill slippa onödiga problem och spara arbetstid. Riktlinjer och gemensamma ideal får stryka på foten när de känns orättvisa eller opraktiska. Detta beteende bryter mot Wikipedias riktlinjer (K17). Konflikten tonas ner genom att framställas som rätt okontroversiellt med påpekandet att företaget delvis befinner sig i ett underläge när sociala media gett kunderna mer att säga till om. Detta utgör en tydlig konflikt, men konflikter verkar undvikas i praktiken (se diskussionen om skönmålningar ovan).

Patriks klara besked att hans företag inte är intresserat av att betala arbetstid för att gå redigeringskurser ledda av wikipedianer, ger uttryck för samma form av konflikt (sett från företagets sida). Wikipedia är inte ekonomiskt intressant. Samtidigt verkar Wikipedia vara så ekonomiskt ointressant att det indirekt leder till att den andra konflikten med partiska anställda inom redigeringen

(från Wikipedias sida) potentiellt sett inte aktiveras i många fall av företagsredigeringar. En konflikt för företaget gentemot Wikipedia tar möjligen ut en konflikt som Wikipedia har med företag (vilket i så fall skulle utgöra en ideologisk position av tillverkningsarbete). Samtidigt så innebär det ett potentiellt problem för kvalitén på Wikipedias företagsartiklar (K18).

Slutligen genererar Pauls idé om att använda crowdfunding för sin hobby fotograferandet en potentiell konflikt med det abstrakta arbetet på en kollektiv systemnivå, om fenomenet sprider sig (K19). Aktiviteten som kan karakteriseras som tillverkningslek kvalar endast delvis in i den relation som här behandlas, men tillverkningsdelen är hur som helst det dominerande draget. Det intressanta med idén är att den upplöser konflikten mellan tillverkningsleken och det abstrakta arbetet på det individuella planet, samtidigt som konflikten potentiellt återskapas på en mer abstrakt nivå.

93. Som källa refereras till en skrift av Rittenberg och Trigårthen från utbildningsinstitut Saylor Academy vilket återfinns på saylor.org.
94. Marx beskriver det konstanta kapitalet som dött arbete.
95. Marx påvisade i tredje bandet av *Kapitalet*, vilket bland annat Caffentzis påtalat på senare tid (Marx 1973b, s.156–180; Caffentzis 2013, s.127–139), att även den helt lönarbetsfria produktionen kan extrahera värde skapat i andra branscher och områden där exploateringen av arbetskraften blir desto hårdare och brutalare. Marx talar om detta som den generella profittkvotens utjämning tack vare utbytet och extra-profiternas fördelning av investeringarna.
96. Inom marxismen brukar frågan om automatiseringen kopplas till frågan om kapitalets sammansättning: det döda arbetets andel av totalarbetet som även inkluderar det levande arbetet. Till skillnad från en allt mer automatiserad kapitalistisk produktion hotar inte den jämlika produktionen på samma sätt den organiska sammansättningen hos kapitalet. *Profittkvotens fallande tendens* aktiveras inte direkt, eftersom Wikipedia inte producerar värde och mervärde. På ett direkt plan innebär det ingen skillnad om Wikipedia är helt automatiserat eller inte alls för samhällsekonomin. Wikipedia är oavsett en utsida till kapitalismen när det gäller värdeproduktionen. Den viktiga frågan är snarare om Wikipedia ersätter värdeproducerande encyklopedier utan att dessa får nya uppgifter inom värdeproduktionen. Om så, försvåras den för kapitalet nödvändiga värdeökningen. Wikipedia är alltså indirekt ett hot mot kapitalismen.
97. Alternativet att en relativ sanning leder till mindre missförstånd, då ett sådant perspektiv eventuellt fostrar till större tolerans, lider dock av samma svaghet som idén att kunskapen i sig leder till mindre missförstånd: bristen på förankring i en samhällelig kontext som präglas av sociala hierarkier och politiska maktskillnader som en kunskapssyn ensamt inte rår på.

98. Bruno Latour påpekar i kapitlet *Centres of calculations in Science in Action* att kunskap infinner sig när människan stöter på något för andra gången vilket då är familjärt och därmed behärskat. När kaptenen på skeppet L'Astrolabe, Lapérouse, i slutet av 1700-talet förde tillbaka kartor och uppgifter om Stilla havets geografi till ett kalkylerande centrum i Europa påbörjade det en ackumulationscykel som gav andra upptäcksresande en fördel och möjlighet att föra hem ännu mer ny kunskap om regionen som ackumulerades på liknande vis och ledde till en utökad makt som allt mer skiljde de resande främlingarna från de samhällen de stötte på under sina resor (vilken Latour kallar för the Great Divide) (Latour 1987, ss215, 220–21). Ackumulationscykeln kan i analogi med kapitalets ackumulationslogik 'Pengar – Vara – Pengar' (där P' symboliserar en mängdökning) kunna skrivas som Information – Upptäcksresa – Information' (I-U-I'). Det är svårt att därför säga att kunskapen alltid gör världen bättre för alla. Men 1700-talets kunskapsinsamling bidrog till kapitalismens historiska utveckling och globala maktordning på ett vis som Wikipedia inte gör, eftersom det senare distribuerar kunskapen på ett åtminstone formellt fritt sätt. De sociala orättvisorna är emellertid fortfarande en realitet och påverkar vilken kunskap som skapas, hur den skapas och i vilkas intressen den används.
99. Här används det traditionella begreppet arbetskraft för att inte tynga texten med nyskrivningar som tillverkningskraft.
100. Först som ett svar på en direkt fråga, medger även han, trots att han accepterar kommersiella bearbetningar, att han kanske skulle känna sig lite utnyttjad av införandet av reklam i relation till de artiklar han redigerat.
101. Frågan om *audience labor*, det vill säga att läsaren utför ett oavlönat arbete när denne aktiverar bytesvärdet i bruksvärdet genom att exponera sig för reklamen; eller värdekritikens syn på det hela, att publiken bidrar till möjligheten parasitera på värdeproducerande arbete i andra delar av ekonomin (förutom att realisera värdet från det lönarbete som har skapat och upplåtit möjligheten till nischade reklamplatser), ligger fortfarande bortom samtalets horisont.
102. Samtidigt är det samma grupp som ligger närmast till hands för anställningar i relation till projektet, vilket åtminstone i framtiden skulle kunna innebära att reklam ses som en möjliggörare av nya karriärmöjligheter. Men dessa kärnmedlemmar, som har gett så mycket av sin fritid och energi på projektet utan någon form av lön, kan också vara de mest ideologiskt övertygade om vikten av frivillighet och neutralitet. Alla dessa hypoteser och frågor kräver sina egna undersökningar, men det öppnar också upp fältet för att undersöka wikipedianernas inställningar och föreställningar till lönarbetet, vilket snart tas upp till behandling.
103. I en kommentar i engelska Wikipedias tidning *The Signpost* till en artikel om att stiftelsen fått mer än 100 000 US dollar av Google som en del i ett sommarläger för programmerande studenter, skriver signaturen Surturz: "What a joke. \$100K from Google, who are now making it look like Wikipedia article content is being served by their search engine. Should be \$100M. Bloody thieves." (Jarry1250 2013)
104. Detta resonemang kräver en epistemologisk och ontologisk markering. Jag anser att det finns en av människan oberoende ontologisk verklighet, utöver de relationer där människan direkt samverkar med naturen eller med mänsk-

- liga, teknologiska, sociala, kulturella skapelser inklusive social interaktion direkt eller i förmedlad form. Indirekt är däremot allt materiellt påverkat av allt annat materiellt i någon mån. När det handlar om människans förståelse av världen finns det bättre och sämre teorier, påståenden och berättelser, utifrån måttstockar eller antaganden som det måste argumenteras för. Dessa förståelser är performativa och påverkar världen. Immanuel Wallerstein menar att det finns bättre och sämre berättelser om världen (Wallerstein 2005, ss42–43) Ibland är någon berättelse så bristfällig att det är rimligt att kalla den för ideologisk i dess negativa bemärkelse, vilket inte säger något om det genomslag utsagan får. Även en dålig idé existerar och tar plats i världen. För den som vill hänga upp resonemanget på mer välkända kunskapsteoretiker närmar sig resonemanget möjligen Roy Bhaskars kritiska realism i John M. Budd presentation: "The real, then, is a domain that is somewhat separate from the actual (or what we could call the 'actualized')" (Budd 2010, s30). Wallerstein påpekar att all slags kunskapsaktivitet med nödvändighet involverar stora berättelser. Den materiella rumtiden är inte några oföränderliga yttre faktorer som bara ramar in den sociala verkligheten. Även när den endast är indirekt påverkad av människan förändrar den sig (Wallerstein 2005, ss42–44). Jag går dock inte så långt som Karen Barad och ger all natur agens eller aktörskap (vilket kan bero på att jag laddar det begreppet med en annan innebörd), även om allt existerande har egenskaper eller innefattar processer som verkar i rumtiden, men delar hennes materialism (Barad 2003).
105. Ett erkännande som förvisso lika kontinuerligt sker under den ojämnt fördelade penningens tvång.
106. Inom kapitalistisk verksamhet är detta detsamma som att det *absoluta mervärdet* står i centrum snarare än det *relativa mervärdet* byggd på förbättrad produktivitet genom organisatoriska eller teknologiska innovationer.
107. Tidigare har den uppluckrade distinktionen mellan lek och arbete skymtat förbi hos Paul som inte vill skilja mellan de två.
108. Det kan röra sig om pension, arbetslöshetsunderstöd, socialbidrag, lön, vinst på kapital, eller om att leva på andras inkomster som hemmaboende barn, tonåring etc.
109. Den bärande strukturen i detta kapitel har även publicerats som ett bidrag i antologin *Digital Labour and Prosumer Capitalism: the US Matrix* (Lund 2015).
110. Samtidigt som han levererar denna kritik är han noga med att påpeka att han har träffat flera av de som WMF anställer och har förtroende för dem.
111. Det är intressant i sig att ett sådant förslag läggs när det gäller bilder och inte när det gäller text. Flera informanter har betonat att det känns mer fritt att välja eller ta bilder till artiklar.
112. Karls position stämmer med klassisk marxism. Inom ideella stiftelser som Wikipedia delas inga vinster ut utan eventuella intäkter går in i verksamheten (i Wikipedias fall säljs inte ens det producerade på marknaden), däremot kan arbetet som genomförs inom deras ramar konkurrera och hota andras kommersiella varuproduktion och lönarbete. På ett mer allmängiltigt plan kan dock alla anställningsförhållanden, vilka vilar på en maktskillnad, innebära utvinnandet av mer eller mindre arbete i förhållande till värdet av arbetskraften (lönen) i ett överlag kapitalistiskt samhälle. Dessutom

- ger anställningsformen en abstrakt och alienerad form åt lönarbetet genom att samhället blir det abstrakta, universella och dominerande andra (Postone 1993, s159). Men för att det ska gå att tala om exploatering i marxistisk mening krävs emellertid att varor produceras och säljs (det vill säga mäts mot det samhälleliga totalarbetet på marknaden) och delas ut som profit till kapitalet.
113. Transkription är oklar i denna fråga.
114. Men det är en förmedlande institution med stadgar utformade av den amerikanskt lokaliserade stiftelsen, som bland annat förbjuder de nationella avdelningarna att syssla med politisk lobbying kring lagförslag och dylikt.
115. Den engelska akronymen där G står för Gallery, förutom Library, Archive och Museum.
116. Denna fråga dyker åter upp längre fram när Patriks företagsperspektiv presenteras och diskuteras.
117. I kapitlet om homo fabers möte med homo ludens hävdar Kåre att stiftelsen och gemenskapen är helt överens om att Wikipedia inte ska bli ett nytt Facebook. Motivet för detta är inte bara ett sätt att hålla det abstrakta arbetet stängd, utan handlar mer om att skydda sig mot den icke instrumentella och lekfulla socialiteten.
118. Processen kan, förutom försörjningsaspekten, även ha karaktären av ett gåvoutbyte, där lönarbetet blir en gengåva för många tidigare frivilliga gåvor.
119. En omvänd tolkning som ser en uppvärdering av det kollektiva i produktionsprocessen, på bekostnad av de individuella insatserna, framstår som mindre trolig.
120. Inställningen syns även i det valda defaultläge som Wikipedia presenterar sina artiklar i. Karls resonemang om en svart låda och en total automatisering av den jämlika produktionen drar detta resonemang till en logisk slutpunkt. Produktens företrädare framför produktionsprocessen nyanseras dock något av att de aktiva inom den jämlika produktionen vet att produkten är en process. Kristin när en förhoppning om att olika point of views ska ta ut varandra, vilket gör neutraliteten beroende av konflikerande perspektiv som *inte* utgör ett förtingligt perspektiv även om det spelar roll om hon förstår den eftersökta balansen som avstannad eller i rörelse. Handlar det om ett avstannat fenomen eller ett pågående sökande?
121. På en mer latent nivå tas här kapitalistiska aktörer som något för givet, vilka förtjänar omnämnande om de är tillräckligt betydande. Men det leder fel att därför se den ideologiska positionen som arbetstillverkning. Med varning för plattityd: kapitalistiska aktörer existerar inom kapitalismen och det framstår inte som en ideologisk position till fördel för abstrakta arbetet att vissa av dem därför också förtjänar artiklar i uppslagsverket.
122. Det går att spekulera i om de relativt ljumma reaktionerna på frågan om exploatering i relation till reklamen går att knyta till att wikipedianerna bara ser uppslagsverket som en samhällsnyttighet och inte som en samhällnödvändighet.
123. Men frågan är om inte detta beroende av ett överflöd av arbetskraft kan verka hämmande på produktivitetens utveckling inom Wikipedia? Eller motverkas den utvecklingen av projektets rötter i den teknologiskt innovativa hackerkulturen? Och trots de många frivilliga krafterna är det så att fler människor tillbringar sin tid på kommersiella plattformar som

- är mindre seriösa, mer inriktade på socialisering av det lustfyllda slaget, vilket kan vara nog så viktiga under en fritid som ska ägnas åt återhämtning. Inga av dessa invändningar och de implicita konflikter som bristen på fritid kan leda till tas upp av informanterna i detta sammanhang.
124. Positioneringen tar fasta på att det är tillverkningen inom ideella Wikipedia som här kontrollerar det abstrakta arbetet som tillförs av externa aktörer. En alternativ tolkning av det utsagda skulle kunna fokusera på den mycket positiva tolkningen av involverandet av andras avlönade arbete genom att placera det än närmare gränsen till arbetstillverkningen. Som jag ser det har emellertid ingen informant gett uttryck för att avlönat arbete skulle kunna vara den dominerande aktiviteten inom projektet.
125. En ökad grad av automatisering gör också projektet mer oberoende av människors fritidstimmar. Automatiseringen kan lätt förstås som en främmande kraft av deltagare som inte programmerat botarna. Den tänkta graden av automatisering avgör därför om föreställningar kan tolkas som utslag för exempelvis arbetstillverkning snarare än tillverkningsarbete. Det är rimligt att spekulera kring framtida konflikter kring antalet anställda och automatiseringen eftersom Wikipedias finansieringsmodell bygger på donationer, men ingen av informanterna utvecklar någon alternativ ekonomisk vision inför framtiden. Problematisering kring den samtida människans upptagenhet lyser vidare också med sin frånvaro, inga referenser görs till de ökade kraven på livslångt lärande och serious leisure som ett resultat av varufiering av det sociala livet.
126. Argument kring orättvisor i samband med frivilliga aktiviteter visavi lönarbete reserveras oftast för wikipediagemenskapens (och dess frivilligt motiverade aktiviteter mellan jämlikar) relation till den ideella stiftelsen. Frågan om orättvisa verkar kräva en närmare social relation byggd på en gemensam identifikation, där någonting bryter mot den rådande normen.
127. De skilda sociala relationerna till produktionsmedlen är här av central vikt. En anställd på RAÅ bär redan lön från andra ägare till produktionsmedel än stiftelsen. Dennes involvering har därför inte samma negativa effekt på projektet som om en ur den wikipedianska gemenskapen skulle väljas ut framför andra att uppbära lön för sina aktiviteter av den gemensamma stiftelsen.
128. Återigen bestäms positioneringen av att tillverkningen verkar vara den dominerande parten i relationen, samtidigt är det uppenbart att informanternas inställning till externa aktörers avlönade arbetskraft är mycket positiv, vilket i en alternativ tolkning skulle kunna ses som arbetstillverkning. Jag argumenterar emellertid emot en sådan tolkning då grunden för den positiva synen på de externa institutionernas och kapitalistiska företagets medverkan hittas i det förhållande att informanterna anser att dessa aktörers avlönade arbetskraft kan kontrolleras och anpassas så att den passar den frivilliga produktionens behov utan att konflikter uppstår. Det är en annan fråga om detta sedan stämmer.
129. Ingen av informanterna problematiserar eller nämner att Wikipedia drar fördel av andra arbetsköparens lönarbetare i en form av dubbel exploatering. Vidare framstår inte Karl, som anser att en allt för rigid implementering av Wikipedias regler kan få negativa effekter på tillströmningen av nykomlingar, som motsägelsefull när han här förordar en professionell utbildning av ämnesex-

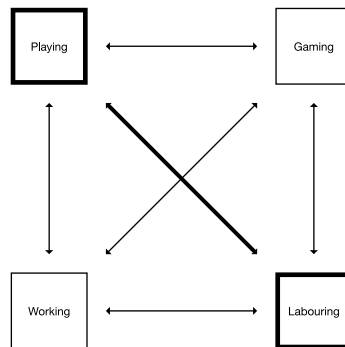
- perter i redigeringens regler. Reglerna hjälper i detta fall till att hålla ämnesexperterna inom den wikipedianska ramen. Ingenting sägs i det empiriska materialet om att strategin med ett Wikipedias A- och B-lag kan generera nya former av konflikter.
130. Frihandeln anses "normal" när den är bra för de rika länderna, men "onormal" när frihandeln inte gynnar dem och de istället inför tullar och tariffer kring utbytet.
131. Liberala Ungdomsförbundet skriver på sin hemsida: "Marknadsekonomi är det enda ekonomiska system som kan kombineras med liberalismen. Marknadsekonomi ger enskilda människor störst frihet. Det är genom fria val på en marknad som de bästa besluten fattas om vad som ska produceras. Statens roll är att ge ett stabilt och förutsägbart ramverk och goda förutsättningar för individen att verka" (Liberala Ungdomsförbundet).
132. Denna position kortsluter den marxistiska teorin om att kapitalet mest bryr sig om bytesvärdet och inte bruksvärdet. Helt plötsligt framstår det som att företag eller institutioner som anställer arbetskraft är de som verkligen bryr sig om bruksvärdet. Kåres perspektiv rymmer dock en rejäl dos realism då den frivilliga jämställda produktionen måste navigera i den föreställda världen oavsett om den präglas av ideologiska sken grundade i att den kapitalistiska värdeproduktionen faktiskt erkänns kontinuerligt, om än under socialt orättvisa förhållanden som naturaliseras på marknaden där varor förmedlas av den generella ekvivalenten pengar. Framför allt är det varan arbetskraft som levererar mer värde i form av merarbete än vad som krävs för dess reproduktion.
133. Jag använder begreppet nyttomaximering i medveten kontrast till en liberal, neoklassisk tolkning där nyttan kvantifieras och mäts i pengar.
134. Författaren kunde emellertid under 2014 års kampanj själv klicka bort bannern utan att vara inloggad.

9

Leken skiljer ut sig från lönarbetet genom sin fria och oansvariga form. Men i managementlitteraturen kring Richard Floridas kreativa klass betonas leken som kreativitetens moder och människor uppmanas att tänka ”utanför boxen”, om än alltid i produktiva former (Florida 2002, s.8, 22, 34). Leken påförs en instrumentalitet som är den främmande. Vilka möjligheter till synergier och sammanflätningar finns det på detta område enligt informanterna?

Peter påverkas inte negativt i sitt skrivande på Wikipedia av att det finns människor som får betalt för att delta. Han är dels aktiv inom den jämlika produktionen på ett sätt som positionerar honom närmare leken, med inslag av tävling i relationen till Wikipedias administratörer när det gäller planeringen av lustiga fel, än den konkreta tillverkningen. Dels omfattar han tillverkningen

på ett individuellt vis som betonar skrivglädjen, vilket leder till att han senare börjar blogga istället för att redigera Wikipedia.

Peter förenar i sin person två versioner av homo ludens med drag av lite homo contendens och homo faber. Den vanartige homo ludens dekonstruerar i hans fall bruksvärdet, vilket är ett potentiellt problem för homo economicus. Men hans konstruktiva lek är inriktad på det egna uppvisandet i likhet med tävlingen och upphovsmannaskapet, i en anda som närmar sig homo economicus. Hans syfte är inte att hjälpa Wikipedia tillsammans med andra deltagare, utan att få utlopp för den egna skrivglädjen (Peter 2012). Till en början i diskussionen menar han att reklam och annonser nog inte hade stört honom vid tiden för hans redigeringar, även om det till viss del beror på hur det hela utformas. Reklam finns ju på många internetsidor. Hade han däremot tänkt mer på Wikipedias filosofi, hade han nog tyckt att reklam och annonser förstörde trovärdigheten, eftersom reklamen har ett annat intresse än att förmedla ”korrekt information”: ”om man går in på Wikipedia så ska det liksom va /.../ nån slags oas där man kan hitta saker /.../ som stämmer så att säga”. Men Wikipedia är inte någon oas för informanten. Det fungerar för dåligt (Peter 2012) och det framstår som om projektet vid tiden för hans redigeringar lika gärna hade kunnat vara kommersiellt. Det viktiga var att han fick en plats att visa upp sitt skrivande på.

Samtidigt, och i skenbar motsättning till detta, argumenterar han senare, efter att samtalet kretsat kring anställning, donationer och reklam, att det skulle störa honom om reklamen var specifikt riktad mot de artiklar han skrivit. Det visar sig viktigt att han i kontakterna med Wikipedia var inställd på att bidra till ett frivilligt projekt, denna frivillighet krockar med reklam som exploaterar hans bidrag (Peter 2012).

Peter ger intryck av att inte ha funderat speciellt mycket på sin egen och Wikipedias roll i ett större samhälleligt och ekonomiskt perspektiv. Det verkar rimligt att anta att det lekfulla och individuella perspektivet inte bidrar aktivt till en medvetenhet om bruksvärdets samhälleliga effekter och relation till det abstrakta arbetet.

Förhållandet till lönarbetet är emellertid inte problematiskt för Peter. En hypotetisk fråga kring Wikipedias framtida roll som eventuell konkurrent till kommersiella uppslagsverk associeras med ett ökat antal anställda inom projektet. Vilket skapar en balans inom projektet, där kvaliteten sänks när alla får vara med och redigera. De anställda, med de hierarkier som följer med dem, höjer kvaliteten (Peter 2012).

Peters position är mångfacetterad. Lekfullhet och en accepterande inställning till kapitalism och abstrakt arbete finns där parallellt. Andra kommersiella praktiker än lönetarbetet är inte problematiska förrän de diskuteras under specifika former (som kritiska frågor under en intervju) och då främst när det gäller de artiklar han själv har skrivit gratis. Han när en vilja att bli sedd i sitt skrivande, vilket hos honom gränsar till tävlingsformen, och som på ett strukturellt plan närmar sig det abstrakta arbetet (som också grundar sig på en offentlig värdering). Idén bakom Wikipedia karaktäriseras som sympatisk, men han betonar att han inte delade den tillräckligt mycket för att i praktiken fortsatta vara aktiv i projektet (Peter 2012).

Pauls inställning till att tjäna pengar på engagemanget i Wikipedia är också mångfacetterat, men enklare att beskriva. Reklam och företagsintressen hotar uppslagsverkets trovärdighet, men påverkar också stämningen för honom som deltagare, kanske känner han sig lite utnyttjad, men framför allt förstår han inte hur det skulle genomföras utan att påverka trovärdigheten. Lönarbete genom WMF blir däremot bara ett problem om den anställde engagerar sig i redigerandet. Donationer är ett finansieringssystem som han gillar och crowdfundingen behöver inte begränsa sig till WMF som insamlare (se nedan och tidigare kapitel) (Paul 2012).

Lek och skapande lust dominerar hans syn på redigeringarna inom Wikipedia och de står bara i motsättning till reklamen, inte till lönetarbetet. Det senare blir bara problematiskt om WMF lägger sig i redigeringen. Han själv behöver däremot inte hålla sig utanför redigeringen i det hypotetiska fall när han lyckas samla in pengar till sitt eget fotograferande.¹³⁵ Paul tycker det är kul att ibland kunna peka ut en bild som han bidragit med, genom att be en bekant att ”googla” på ett specifikt sökord. Han visar alltså ibland upp vad han gjort inom Wikipedia för människor som inte behöver ha någon relation till projektet. Det handlar inte om någon tävling, men det är inte någon renodlad form av lek heller. Samtidigt har han inget behov av den feedback som han antar finns inom Wikipedias gemenskap (Paul 2012). Paul skiljer varken lek från tillverkning eller lönetarbete:

jag försöker /.../ att [inte] skilja så mycket på lek och allvar och så där, utan det är bara en stor massa för mig /.../ jag brukar inte dela upp saker i termer av jobb och lek så mycket utan jag försöker, jag gör bara saker. Ibland får jag betalt för det och ibland är det kul och ibland är det inte. /.../ Ibland är det kul med jobb och ibland inte kul med jobb, ibland är det kul med lek, ibland är det inte det, ja, du vet /.../ ja, ja, alltså att

redigera är inget nöje liksom, utan det är bara en sak man gör /.../ ibland, det känns ja tillfredställande (Paul 2012).

Den sista anmärkningen om att det inte handlar om ett nöje sätter ett litet frågetecken kring den lust i vars ljus han ofta förstår sina aktiviteter. Men det framstår ändå som att en lätthet präglar hans inställning till aktiviteterna, som bär starka drag, vilket redan påtalats, av den kaliforniska ideologin.¹³⁶

I detta kapitel finns en spänning i det empiriska materialets uttalade universum mellan en strömning som betonar synergierna och det konfliktfria samspelet mellan leken och lönarbetet, och en mer kritisk underströmning. Kåre placerar sig exempelvis på ett manifest plan i den första strömningen. Han har en positiv syn på användandet av avlönade ämnesexperter, betonar att professionalismen gör det roligare för ”högkvalitativa redigerare” att delta samtidigt som det finns uppgifter kvar åt alla. Men han ser det inte som effektivt använda pengar om WMF skulle avlöna folk för att redigera, fast det kan däremot vara intressant för externa aktörer utan att det leder till problem för den jämlika produktionen (de externa aktörerna utbildas i hur de ska bete sig). Någon förekomst av känslor av orättvisa känner han inte till. På ett latent plan placerar han sig emellertid i den andra mer kritiska strömningen, genom att själv inte ha lust att skriva inom det han arbetar med.

Kristin förstår vid ett tillfälle lönarbetet som att det finns en planering av arbetet som är upprättad av någon annan än arbetaren själv (Kristin 2012). Det innebär inga problem för henne att WMF Sverige agerar arbetsköpare, med strikta planer för hur lönarbetet ska genomföras, men det är inte fritt, känns inte fritt som redigeringen av Wikipedia, när en får betalt för att arbeta (Kristin 2012). Karl betonar också att arbete mot lön kräver att en utför en viss arbetsuppgift, vid en specifik tidpunkt. Därför tycker han att lönarbetet ska hållas utanför själva redigeringen. Grunden för lönarbetet är att en behöver anställa arbetare när det finns mycket arbete som är tråkigt, som exempelvis att sköta bokföringen. De som får lön för sitt jobb får sällan göra de roligaste uppgifterna (Karl 2012). Den ensidiga pekuniära belöningen kompenserar här för ensidigheten i arbetets karaktär, den främmande maktens dominans och frånvaron av lust och lek.

Det finns ytterligare en intressant kontrast i det empiriska materialet mellan å ena sidan Kåre, som tror att företag värdesätter ett trovärdigt och professionellt Wikipedia även om de behöver bli lockade in i tävlingar för att vilja profilera sig genom seriösa bidrag, och å andra sida Patriks påpekande att ”hans”

företag mest är intresserad av kundkontakter och den sociala samvaron på sociala media (Patrik 2012; Kåre 2012). Wikipedias sajt driver emellertid inte mycket trafik till företaget och företagets "wikipedianärvaro" är inte särskilt viktig för företaget. Deltagarbasen av wikipedianer är viktigare, dels vill de inte stöta sig med dem, dels vill de skapa relationer till potentiella kunder bland dem. För Patrik är all form av närvaro på sociala media en form av crowdsourcing, "vi tar in idéer och /.../ förslag från /.../ en större, bredare massa" (Patrik 2012). Företaget har haft en aktiv närvaro på sociala media sedan 2009, men Wikipedia är ganska annorlunda jämfört med många andra sajter. Projektet handlar om fakta, "det subjektiva tyckandet och tänkandet har ju inte alls samma utrymme där" som på "andra sajter". På Facebook talar ingen om för företaget vad som är rätt och fel, vilket däremot Wikipedia gör. Det innebär att företaget måste ha en "liten annan approach" till den senare, även om projektet inte är så viktigt eftersom det i stort saknar "kundinteraktion" på den relativt statiska sidan där det inte händer något nytt varje dag (Patrik 2012).

Det är snarare positivismen och allvaret som leder till konflikter med kapitalismen än leken. Kvardröjande kulturella former snarare än nya sådan ställer till problem. Social samvaro i lättsamma former är vad som är viktigt i ett "företagsperspektiv", inte det som Wikipedia levererar. Företag vill åt de synergier som den lekfulla sociala samvaron grundar för, och vill finnas i de nya virtuella rummen för lek, tävling och social samvaro. Sanningen och korrektheten kommer i andra hand. I en diskussion kring Wikipedias särprägel på nätet med sitt fokus på neutral kunskap och regler för uppförandet, påpekar Patrik att det inte spelar så stor roll om gemenskapen inte håller med företaget, det är svårt även för honom som pr-ansvarig att bli personligt engagerad i "krass, rak företagsinformation". I sammanhanget är en eventuell kritik av företagets redigeringar väldigt oproblemiskt i jämförelse med vad som annars skrivs om företaget (Patrik 2012).

Analysen har därmed lett fram till att Wikipedia gärna vill ha kontakt med företag på seriösa vis och att företag gärna skulle se att Wikipedia blev roligare och mer aktivt i sin sociala interaktion. Konflikten mellan lek och lönarbete finns inte främst i informanternas föreställningar om relationen, utan mer i den direkta och pågående praktiska relationen. Men den yttrar sig inte bara på det förväntade viset att wikipedianerna står för det lekfulla skapandet och företaget för det krassa utvinnandet av värde, med Wikipedias tillverkning som grund och produktionsfaktor. Snarare vill företagen ha mer lek i tillverkningen och wikipedianerna mindre sådan.

Det finns en avvikelse från detta mönster. Och det är Pauls idé om att använda crowdfunding för sitt eget fotograferande. Verksamheten kan klassificeras som tillverkningslek och den står i motsättning till lönarbetet. De aktiviteter som berättigar användandet av crowdfunding är inte vilka som helst utan aktiviteter som tar så mycket tid och engagemang att de konkurrerar med deltagarens lönarbete. Men om försörjningen säkerställs kan aktiviteten ses som delvis lustfylld, även om tillverkning styrs av ett syfte som ska uppskattas av en större krets människor som deltagaren står i moralisk skuld till. Motsättningen mellan tillverkningsleken och det abstrakta arbetet som tidigare mest var potentiell eftersom det senare i sista hand måste gå före, upplöses här på individnivån genom att *självfinansiering*, snarare än alienerat lönarbete, tillämpas. Det handlar om en potentiell allmänningssfering av det kommersiella bruket av pengar som bytesmedel, vilket kan skapa en annan konflikt på systemnivån om beteendet sprider sig.

Arbete och lek: Ideologisk positionering utifrån modell

Den renodlade leken är fri och oansvarig, men den kan också kombineras med tillverkning och tävlan, vilket denna studie visar. Här handlar det om relationen mellan leken och det abstrakta arbetet inom kapitalismens tudelade produktionsförhållanden. Och Richard Florida och managementlitteraturen påför gärna leken en instrumentalitet och talar om en vinststyrd kreativitet som glädjerik. Men detta stämmer inte när det gäller Peters för bruksvärdet destruktiva lek. Den hamnar i konflikt med det abstrakta arbetets behov av ett bruksvärde som bär dess bytesvärde (K1). En annan konflikt identifieras i Kristins och Karls uppfattning att den pekuniära belöningen kompenserar för ensidigheten, den främmande maktens dominans och frånvaron av lust och lek i lönarbetets karaktär (K2)

Peters konstruktiva lek och skrivglädje samsas i detta fall bättre med det abstrakta arbetet, vilket indikerar att leken bör ingå i kombinationer med tillverkningen och tävlan (med sin karaktär av framförande inför andra) för att passa i synergiska relationer med det abstrakta arbetet. Det är en sådan konstruktiv lek som grundar för de synergier som identifieras i detta kapitel, vilket gör att binära begrepp som lekarbete och arbetslek framstår som än mer otillräckliga än de andra binära kombinationerna i analysen.

Peter ansåg inte att svenskspråkiga Wikipedia var trovärdigt när han gjorde sina redigeringar av både konstruktiv och destruktiv karaktär (för bruksvärdet). I fallet med de förra styrdes han av skrivglädje och en vilja att nå ut och bli sedd

i sitt skrivande. Reklam hade därför inte varit något problem för honom vid denna tid. Han blir först medvetet kritisk till det fenomenet under intervjun och då framför allt i relation till de artiklar han själv skrivit. Den lekfulla individualismen verkar inte ha bidragit till en kritisk värdering av relationen till det abstrakta arbetet och kapitalismen när det gäller Wikipedia. Denna lekfullhet, minus felplanteringarna, uttrycker *lekarbetets* ideologiska position (S1) med sin bekymmerslösa individualism. Ju mer konstruktivitet som ingår, som i fallet med de från scratch skapade artiklarna, desto mer konflikter verkar uppstå.¹³⁷

Paul deltar i Wikipedia för att det är stimulerande att hjälpa till och förbättra, men också för att det är kul, om än inte you-tube-kul. Det är inte aktuellt för honom att förvänta sig någon ersättning för sina insatser. Paul betonar att han inte gör så mycket skillnad på lek och arbete. Lönarbetet är inte ett problem för Wikipedia, så länge det inte genomförs inom redigeringen av WMF. Det handlar därför om en villkorad ideologisk position av *lekarbete* (S2). I de nämnda undantagsfallen råder en potentiell konflikt (K3).

I Kåres uttalanden löper en konflikt mellan manifesta och latenta ideologiska föreställningar. På den manifesta ytan råder synergier mellan arbetet och leken (S3). Däremot vill han inte själv skriva om det han arbetar med, vilket framstår som en latent ideologisk position av konflikt. Även Kristin och Krister har tidigare i studien uttryckt liknande åsikter (K4). Hur stark konflikten är, är svårt att sja om. Kristin påpekar att hon känner många som är positiva till att redigera inom det område som de lönearbetar med.

Patrik menar att Wikipedia drar lite trafik till "hans" företag och att det hellre vill kunna interagera med socialiserande wikipedianer, något som i sin tur kan tolkas som ett närliggande fenomen till leken. Företaget vill exploatera icke instrumentell samvaro för egna instrumentella syften. Med andra ord vill de möta mer lekfulla än allvarliga wikipedianer (med siktet inställt på bruksvärdet). Företagets ideologiska position är arbetsleken, vilket konfirmerar att Floridas och den nya ekonomins teorier är ett företagsperspektiv.¹³⁸ Det är en inställning som råkar i konflikt med Kåres tilltro till att företag är intresserade av att Wikipedia innehåller korrekt information inom de områden som intresserar dem (men att de måste lockas med möjligheter till marknadsföring i form av en tävling för att själva bidra med sådan information). Konflikten föreligger latent som intressekonflikter (K5).

Vidare var ett av huvudresultaten i förra kapitlets studie av relationen mellan homo faber och homo economicus, att flera informanter inom periferin och åtminstone två av informanterna i redigeringen, ville hålla somt lönarbete

utanför kärnan, bland annat för att vissa uppgifter görs bäst frivilligt, vilket i sin tur implicerar att de i någon mån också innehåller lek, vilket indikerar ännu en konflikt (K6).

Med det sagt har slutet för mikronivåns undersökning nåtts. I nästa kapitel kommer informanternas syn på deras projekts förhållande till kapitalismen som system, att undersökas närmare. Även i det kapitlet, kommer ideologiska positioner att identifieras. Meningen är att de ideologiska positioner som har identifierats i kapitel sex till nio ska återkomma och jämföras med de ideologiska positioner som identifieras härnäst, i ett avslutande kapitel.

Som en framåtsyftande avrundning ska påpekas att den hypotes om en dominerande lektillverkning eller tillverkningslek som inte bekräftades i analysen av relationen mellan homo faber och homo economicus, här får ett visst stöd. Om tillverkningen i de förra kapitlen framstod som den dominerande inställning, men mer lutade åt lönarbetet än mot leken, har det i detta kapitel påvisats konflikter mellan lektillverkningen/tillverkningsleken och lönarbetet. Det viktiga med detta påpekande är att de ideologiska positioner som har identifierats delvis präglas av vilken binär relation som för stunden undersöks. I det avslutande kapitlet ska ett försök göras att föra samman analysen från de olika relationerna till ett helhetsgrepp om de ideologiska positionerna på mikro- och makroplanet, för att sedan se vilka ideologiska formationer som tar form i det empiriska materialet.

135. Även om egna insamlade (crowdfunded) medel inte utgör en lönerelation i strikt mening.
136. Det lilla frågetecknet kring den rena lusten och leken finns för övrigt ofta närvarande i informanternas uttalanden om sina aktiviteter. Om relationen mellan lek och lönarbete ska förstås rikare än i denna studie bör leken i kombination med framförallt tillverkningen, men också tävlingen, jämföras mer direkt med arbetet.
137. Denna konflikt har redan räknats in i relationen mellan tillverkningen och arbetet. Men viktigare är att en teoretisk svaghet i typologin här visar sig.
138. Denna synergi omfattas endast av företaget och eftersom studien fokuseras på Wikipedias relation till kapitalismen markeras positionen inte. Perspektivet skiljer sig markant från det perspektiv som omfattas inom Wikipedias jämlika produktion

10

Som potentiell politisk strategi kan Wikipedia förefalla som en variant på de autonoma marxisternas *exodus* ur det kapitalistiska samhället (Virno 1996a). Flera informanter talar exempelvis om Wikipedia som en oas med trovärdig och reklamfri information och kunskap. Denna tillflyktsort eller identitet med kapitalismens utsida kan förstås på olika vis. Det första sättet framstår som en bokstavlig oas i öknen, ett avslappnat komplement till annars rätt krävande förhållanden. Ett ställe att vila upp sig på, mellan arbets- och handelsresor i det andra, utsidan. Men det finns även mer radikala tolkningsalternativ.

Det finns en skillnad mellan samhällsnyttig och samhälleligt nödvändig produktiv verksamhet. Den första frågan implicerar en verksamhet som är nyttig för samhället, men som inte behöver uppfattas som nödvändig, vilket den senare gör. Det är inte själva arbetsinsatsen som skapar värde, eftersom värde är en social relation och bestäms människor emellan. Marx' arbetsvärdeteori är därför inte en teori om arbete utan en teori om det "moderna församhälleligandet av nödvändighet" (Fleischer 2012, s.22). I kapitalismen har alla samhälleligt nödvändiga produkter ett värde och säljs som varor mot pengar. Frågan för Wikipedias del blir om dess väg ska gå mot att bli förknippade som samhälleligt nödvändigt och kopplas i högre grad till värdeskapande kapitalistiska logiker, trots att det är öppet tillgängligt och det producerade inte säljs som en vara. Möjligen är inte samhälleligt nödvändigt rätt ord i sammanhanget, kanske ska det istället uttryckas som *allmänningeligt nödvändigt*.¹³⁹ Arrangemanget skulle fortfarande kunna samla in pengar via donationer, dess del av den samhälleliga

rikedomen, och använda sig av lönarbete. Eller ska Wikipedias väg istället vara att expandera de frivilliga och oavlönade aktiviteterna som samhälleligt eller allmänningeligt nödvändiga, aktiviteterna till fler och fler projekt i samhället, utifrån förhoppningen att den mänskliga skaparlustan översköljer kapitalismen med ett nytt och effektivare produktionssätt, snarare än att den sociala nödvändigheten knyts till kapitalistiska logiker? Eller är det första alternativet en förutsättning för det andra; kommunismens eller allmänningens kapitalism förutsättningen för kommunismen eller commonwealth (Hardt & Negri 2009)?

Frågan om Wikipedia fungerar som en kompletterande vitamininjektion till kapitalismen eller som ett alternativt frö till en allmänningensbaserad ekonomi kan verka något världsfrånvärd, men sätter fingret på hur kapitalismen och den produktion som pågår i allmänningarna samverkar och potentiellt kan samverka. Sylvere Lotringer har uttryckt detta föredömligt när det gäller det nya mångfacetterade subjekt, multituden, som präglar samhället, produktionen och de sociala rörelserna:

Kapitalismen själv är revolutionär, eftersom den fortsätter skapa ojämlikhet och provocera fram oroligheter. Den fortsätter också att frambringa sin egen form av "kommunism", både som ett slags vaccin för att undvika fortsatta upptrappningar och som ett incitament att gå utöver kapitalismens egna gränser. Multituden svarar på båda impulserna och kan gå åt båda hållen, antingen genom att absorbera chockerna eller genom att multiplicera de sprickor som kommer att uppstå på oförutsägbara sätt (Lotringer 2011, s.25).

Perspektivet förstärks av Paolo Virno som pekar på att uppluckringen av begreppen medborgare och producent i samtiden kan kopplas till förändringar i den borgerligt liberala dikotomin mellan en offentlig och privat sfär, och den demokratiskt socialistiska varianten mellan kollektiv och individ. Han hävdar att multituden under folkets och statens period, från 1600-talet fram till slutet av 1900-talet, förpassades till det privata eller den individuella sfären, men att multituden idag inte utgör en motståndare till det Ena, utan snarare vill omformulera det Ena (som i *folket*, *staten*) till någon form av union där enheten i form av gemensamma förutsättningar snarare framstår som en bakgrund än något som allt konvergerar mot. Multituden ska förstås som en individualisering av det universella och generiska. För att förstå och undersöka denna mångfald i enheten krävs enligt Virno ett varierat utbud av instrument: antropologi, språkfilosofi, kritik av den politiska ekonomin och etiska reflek-

tioner (Virno 2011, s.28, 30–31) Den kommunistiska potential som idag (re) produceras av kapitalismen tar i linje med detta fasta på den radikala individualismen som finns inskriven i den kommunistiska devisen: från var och en efter förmåga, till var och en efter behov.

Stiftelsen WMF anställer människor mot lön, den tillåter kommersiella användningar och bearbetningar av allt innehåll i uppslagsverket, men den eftersträvar inte vinst. Alla eventuellt kvarvarande likvida och solida medel i stiftelsens ägo används för skapande av uppslagsverket eller fördelas till nya projekt inom den ideella stiftelsens hägn, inget fördelas genom utdelningar till några privata ägare. Ekonomiska medel kan emellertid sparas i stiftelsens regi och de löner som betalas ut kan vara mer eller mindre höga, vilket är två aspekter som ligger utanför denna undersökning.

Det ideella består i att verksamheten inte genererar någon vinst genom att något säljs som en vara på en marknad (däremot köper WMF såväl arbetskraft som andra varor på arbetsmarknaden). Insamlade medel kan användas för att utöka understödjande aktiviteter till redigeringen eller andra projekt inom ”wikimediasfären”, men teoretisk även till redigeringen. I förra kapitlet undersöktes wikipedianernas syn på professionaliseringen och varufieringen av den jämlika produktionen. Nu är det istället dags att rikta blicken på vad idealiteten betyder när det gäller förhållandet till kapitalismen på en mer explicit systemnivå. Detta förhållande inkluderar en analys av förståelsen av skillnader och likheter mellan kommersiell crowdsourcing och den jämlika produktionen, deras syn på Wikipedias pekuniära, informationella och organisatoriska relation till kapitalistiska företag, och synen på Wikipedia som ett alternativ till kapitalismen.

För att ge djup och kontext åt ideologianalysen behövs en redogörelse av kapitalets in- och utsida, eller bättre allmänningens in- och utsida, och deras relation. Zygmunt Bauman menar att det som skiljer den kapitalistiska moderniteten från alla andra historiska former av mänsklig samlevnad är den tvingande, besatta, kontinuerliga, ostoppbara och ständigt ofullständiga moderniseringen, med dess osläckliga törst efter kreativ förstörelse (Bauman 2000, s28). Den antropologiskt influerade ekonomen Karl Polanyi kompletterar argumentationen med sitt påpekande att ekonomin innan kapitalismen alltid har varit inbäddad i det sociala och kulturella livet. Dessa samhällen var organiserade genom olika ömsesidighets-, omfördelnings- och hushållningsprinciper (Polanyi 1989, s.57, 67):

I detta system garanterades en ordnad produktion och distribution av varor via olika individuella motiv som disciplinerats genom allmänna beteendepprinciper. Bland dessa motiv intog vinstmotivet ingen framträdande plats. Lag och sedvänja, magi och religion förmådde tillsammans individen att rätta sig efter beteenderegler som till slut såg till att hon fungerade i det ekonomiska systemet (Polanyi 1989, s.67).

Socialantropologen David Graeber talar istället om en *kommunistisk baslinje* som han menar har funnits i de flesta samhällen. Människor tenderar att återgå till en ”rough-and-ready communism” när de drabbas av olika katastrofer, där hierarkier och marknader framstår som lyxfenomen som ingen har råd med. Den sociala konversationen är i sig byggd på kommunism. Lögner, förolämpningar och andra verbala aggressioner får mycket av sin kraft ifrån det faktum att människor normalt inte använder sig av dem. Olika former av hövlighet, som när vi blir tillfrågade om eld eller om vi har en cigarett till övers, där skyldighetens sida av den kommunistiska formeln, *från var och en* är så minimal, att vi följer den utan att tänka närmare på det, kompletteras när det gäller det andra ledet, rättigheternas *till var och en efter behov*, av att det tas för självklart att de människor som har akuta och spektakulära behov, om någon exempelvis håller på att drunkna, också har en rättighet att bli räddade, om någon har möjlighet att bistå dem. Sammantaget underbygger Graeber med dessa exempel tesen att kommunismen är grunden för all socialitet. Kommunismen är vad som gör samhället möjligt. Förutsatt att människor inte ser varandra som fiender, och behovet anses tillräckligt stort eller kostnaden rimlig, anses den kommunistiska principen gälla. Att dela med varandra är centralt både i svåra tider och i tider av fest (Graeber 2011, s.96–99).

Solitary pleasures will always exist, but for most human beings, the most pleasurable activities almost always involve sharing something: music, food, liquor, drugs, gossip, drama, beds. There is a certain communism of the senses at the root of most things we consider fun (Graeber 2011, s.99).

Polanyi betonar att ömsesidighet, omfördelning och hushållning kan förekomma i samhällen utan att vara det vanliga, på samma vis som bytesprincipen kan inta en underordnad roll i samhällen där andra principer regerar (Polanyi 1989, s.69). Produktionsätt är inte helt homogena och det råder inga vattentäta skott mellan olika produktionsätt, även om kapitalismens marknadssamhälle skiljer ut sig från andra historiska formationer. Kapitalismen

präglas av marknadernas och bytesprincipens dominerande roll. En marknad är en mötesplats där man byter, köper och säljer. Om sådana platser inte finns, åtminstone fläckvis, kommer benägenheten att byta bara att få ett begränsat utrymme, vilket i sin tur inte räcker till för att bilda priser. När marknadsmönstret med sin förbindelse till bytesmotivet är etablerat, dominerar denna institution hela samhället. Samhället börjar styras som ett bihang till marknaden, istället för att ekonomin är inbäddad i samhället. Polanyi påpekar att avskiljandet av arbetet från andra livsaktiviteter och dess underordning under marknaden historiskt ledde till ett utplånande av organiska existensformer, vilka ersattes av en atomistisk och individualistiskt präglad organisation (Polanyi 1989, s.69–70, 86–87, 192). Steget från isolerade marknader till en marknadsekonomi, från reglerade till självreglerande marknader, är en central förändring i historien. Ekonomins avspaltning från det sociala livet, där det i sin isolation tillskrivs karakteristiska ekonomiska motiv, beskrivs som en ”märklig avvikelse” av Polanyi. En marknadsekonomi måste omfatta alla industriella element, samtidigt som arbete och jord inte är någonting annat än de människor som ett samhälle består av och de naturliga miljöer som det existerar inom (Polanyi 1989, s. 86–87).¹⁴⁰ De utgör samhällets *substans*, vilket i en marknadsekonomi måste underkasta sig den *formella* marknadsekonomin. Kapitalismen karakteriseras därför av att den hela tiden har en substantiell och informell utsida utanför den formella marknadsekonomin, som den inte skulle klara sig utan. Fleischer beskriver Polanyis syn på ekonomi som att alla ”människans utbyten med sin naturliga och sociala livsmiljö bildar en substantiell ekonomi” och en del av dem ”följer en logik som är ’ekonomisk’” (Fleischer 2012, s.19). Frågan här är om denna substantiella och informella utsida nöjer sig med att vara just utsida eller om det finns tendenser inom den att vilja ta makten över den formella ekonomin och åter inbädda det ekonomiska bytet i det sociala och kulturella livet?

Fleischer kopplar detta resonemang till marxismen. Kapitalet är en process där tillväxten blivit ett självändamål och där värdet, som ett samhälleligt förhållande, betecknar detta växande i kapitalackumuleringen. Människor gör sig, sina handlingar och dess produkter utbytbara i dessa processer (Fleischer 2012, s.22, 25–26). Fleischer kopplar detta till Roswitha Scholz och Robert Kurz avspaltningsteori:

Värdetillväxten som historisk process är oskiljbar från den parallella framväxten av normer om vad som *inte* är utbytbar. Ett kapitalistiskt samhälle är följaktligen ett samhälle

där denna gräns mellan insida och utsida är under ständig omförhandling. Vissa sysslor 'spaltas av' från värdet (Fleischer 2012, s.25–26).

Den doktrinära ekonomiska liberalismen anser det rationellt att kontinuerligt utöka marknadens kretslopp, vilket är i linje med att kapitalismens logik är totaliserande. Om värdet ska fortsätta växa måste allt fler mellanmänniska relationer förmedlas via varumarknaden, samtidigt som kapitalismen aldrig kan bli total (Fleischer 2012, s.25). Den nyklassiska ekonomiska teorin har under lång tid framställt icke prissatta *externaliteter* som något utan värde, men bygger alltså dels på en myt då marknader alltid, även under kapitalismen, har behövt någon form av bas i sociala och kulturella sammanhang, även om de inte längre är fullt ut inbäddade, och dels själv, genom sin konfliktridna och kriskantade utvecklings förhandlingar och kamper, skapar dessa utsidor och gränser mellan den substantiella och formella ekonomin. Statens reglerande roll uppvärderades efter depressionsåren på 1930-talet, miljörelsens artikulering av ekologins fundamentala roll för en hållbar ekonomi uppvärderades med början på 1960-talet, och feminismens strålkastarljus på det oavlönade hemarbetet bidrog till förståelsen av dess roll för kapitalismen. Processerna kan ses som delar av dessa förhandlingar. Biopolitikens och den därmed sammanhängande bioekonomin ges idag allt mer betydelse.

Frågan är hur denna ökade artikulering och medvetenhet kring externaliteternas roll för ekonomin ska värderas? Sedan 1970-talet har de ledande segmenten av världsekonomin allt mer kommit att domineras av ny informations- och kommunikationsteknologi (IKT) och en arbetsorganisation som betonar flexibilitet, decentraliserat ansvar i arbetslag och just-in-time-produktion. Sedan 1980-talet har postmodernism och poststrukturalism avancerat inom akademien med en ökad betoning av språket och kulturen, ibland har det talats om en *cultural turn*. Samtidigt har den kulturindustri som Frankfurtskolan beskrev kraftigt ändrat karaktär. Autonoma marxister, influerade av Marx skrivningar om ett generellt intellekt och Michel Foucaults tankar om biopolitikens ökade betydelse, beskriver som visats dagens situation som att själva det sociala livet är värdeskapande och produktivt inom det Virno kallar för *kapitalets kommunism* (Virno 2004, s.110). Resonemanget bygger på att demarkationslinjen mellan den formella och substantiella ekonomin – mellan värdeproduktionen och det sociala livet – ritas upp i efterhand i de fall som det sociala livet approprieras av kapitalet. Utsidan till kapitalet, externaliteterna, är relativt otydliga, om inte direkt frånvarande, i perspektivet.

Bauwens och Kostakis ligger nära den autonoma marxismen i sin beskrivning av den jämlika produktionens relation till kapitalismen (och delar dess kritiserade värdeteori). Allmäningsbaserad frivillig produktion skapar förvisso gemensamma kunskapsresurser, men domineras samtidigt av uppstartsföretag eller stora multinationella bolag som exploaterar och kapitaliserar på allmänningarnas aktiviteter. Linuxallmänningen har även blivit en ”företagsallmänning” som berikar företag som IBM (Bauwens & Kostakis 2014, s.356–357). De sammanfattar situationen som en paradox: ”the more ’communist’ the sharing license we use (that is, no restrictions on sharing) in the peer production of free software or open hardware, the more capitalist the practice (that is, multinationals can use it for free)” (Bauwens & Kostakis 2014, s.357). Detta perspektiv föreslår att det ekonomiska livet snarare valoriserar och varufierar kulturen och det sociala livet, än blir inbäddat i det senare i ökande grad. Verkligheten och den nyklassiska ekonomiska teorin närmar sig varandra. Jag menar emellertid att detta inte är helt självklart. Copyleft-licensens viruskaraktär skulle potentiellt även kunna användas som ett offensivt verktyg för att allmäningsfiera kapitalismen. Jakob Rigi menar att den jämlika produktionen till skillnad från Hardt och Negris ”the common” inte finns överallt i samhället utan att den förekommer som öar inom den sociala formation som domineras av kapitalismen, och att dess generalisering kräver en social revolution. Den senare skulle kunna bli möjlig genom samarbeten mellan antikapitalistiska aktivister, hackers och deltagare i den jämlika produktionen. För Rigi är det en öppen fråga, som beror på samhälleliga styrkeförhållanden, om den jämlika produktionen koloniserar av kapitalet för ränteutvinning, regleras av en ny form av välfärdsstat, om kooperativ av kunskapsarbetare kontrollerar den för att utvinna ränta från arbetare inom kapitalismen eller om en revolutionär social rörelse formeras för att generalisera den jämlika produktionen till alla produktionsgrenar (Rigi 2013, ss404, 412–14).

Men om Bauwens och Kostakis har rätt i att varufieringen är starkare än allmäningsfieringen skulle detta, sett från ett marxistiskt perspektiv, med tiden kunna resultera i en ökad krisbenägenhet för kapitalismen eftersom det sociala livet förvandlas från utsida till insida i förhållande till en expanderande och motsättningsfylld kapitalism och därmed slutar att fungera som en krockkudde, alternativt buffert för (den senares) behov. Men externaliteten i den fria programvaran eller Wikipedia fortsätter åtminstone för stunden att existera samtidigt som den skapar möjligheter för värdeproduktion i kommersiella företags regi. Sett från det senare perspektivet gynnar den jämlika produktio-

nen kapitalismen på ett strukturellt plan. Bauwens och Kostakis föreslår, som visats en ny licens som ska försvara eller konstruera allmänningproduktionen som en utsida till kapitalet (Bauwens & Kostakis 2014, s358).

Det är inom detta spänningsfält som rubrikens fråga ställs. Förstår wikipedianerna sitt Wikipedia som en vitamininjektion vars sociala kreativitet villigt låter sig exploateras som ett aktivt komplement eller användas som en passiv utsida? Eller fungerar Wikipedia som en komplementerande viloplats eller motvikt, utanför kapitalismens cirkulerande, expanderande och kontraherande processer (som en oas i kapitalismens öken)? Finns det frön i denna oas som enligt dess invånare kan blomma ut i en ny syn på Wikipedia som en aktiv utsida till kapitalet, med sin egen logik och praktik, laddad med nog autonom kraft för att kvalitativt förändra den kapitalistiska samhällsekonomin? Kanske till och med utgöra ett embryo till en ny allmänningsekonomi? Det sista skulle kräva att Wikipedia och liknande projekt inom den jämlika produktionen har samma totaliserande kraft som en gång kapitalismen hade. Eller formerar sig ideologierna på något annat och oväntat vis?

Svaret och frånvaron av svar på dessa frågor säger mycket om vilken politisk medvetenhet, den subjektiva faktorn inom marxismen, som genomsyrar allmänningen Wikipedia och dess jämlika produktion. Syftet med kapitlet är att identifiera och analysera de ideologiska föreställningar som framträder i wikipedianernas syn på Wikipedias och den jämlika produktionens relation till den kapitalistiska ekonomin, för att sedan i en avslutande diskussion i nästa kapitel kunna jämföra dessa med de ideologiska formationer som avtäcktes i föregående kapitel. Det är dags att undersökningen zoomas ut från mikroplanet och riktar in sig på makroplanet och den politiska ekonomins utveckling över tid.

Bland informanterna har Patrik en speciell ställning i sin egenskap av företagsrepresentant som aktivt har redigerat på Wikipedia. Frågan är vilken roll han ska tilldelas i analysen av den strategiska diskussionen kring Wikipedias relation till kapitalismen? Hans förhållande till Wikipedia är att representera ett kapitalistiskt intresse snarare än tvärtom. Samtidigt saknar han inte en personlig identifikation med Wikipedia. Patrik uttrycker åsikter om vad han vill att Wikipedia ska vara och fortsätta vara i framtiden. Det är vidare ingen vild gissning att många redigeringar i företags- och organisationsrelaterade artiklar skapas eller underhålls av deltagare som befinner sig i liknande sociala situationer. Dessa två skäl ligger bakom beslutet att behandla hans utsagor som en bland andra deltagares utsagor, snarare än att använda honom som en bakgrund att kontrastera de ideella och egentliga wikipedianernas åsikter

mot, vilket innefattar fler avgränsningsproblem än nödvändigt. Den jämlika produktionen som jag förstår den har radikalt öppna gränser för deltagandet och eventuella problem löses i hög grad *a posteriori*.

Den breda identifikationen med Wikipedia återspeglas i intervjun med Kåre när de övergripande politiska frågorna kring projektet tas upp. Han berättar att nästan alla han talar med tycker att Wikipedia står för det de står för, oavsett vilken politisk tillhörighet de har. Kåres förklaring till fenomenet är att alla är för *frihet*: ”det är så mycket som de flesta kan skriva under på /.../ ”jamen frihet är bra” /.../ det tycker man på både vänster och högerkanten o mitten också” (Kåre 2012).

För att nå syftet med studien är det nödvändigt att borra djupare i vilken sorts frihet, vilken sorts politik och vilka förutsättningar för friheten som betonas av informanterna. Det bakomliggande antagandet är att wikipedianernas förståelse av projektet är heterogent och mångfacetterat. Å andra sidan tar vi även med oss Kristers påstående om att svenskspråkiga Wikipedia rör sig i den politiska mittfåran, eftersom de mer eller mindre måste det om uppslagsverket ska vara relevant för så stor del av befolkningen som möjligt. Eller som han också säger: ”att beskriva världen är ju aldrig en neutral uppgift” (Krister 2012). För att bruksvärdet Wikipedia ska uppfattas som samhälleligt eller allmänligt nödvändigt, snarare än endast partiellt nödvändigt, spelar NPOV snarare rollen som *Normal Point of View*, än en neutral sådan. För att utgöra ett radikalt nytt sätt att producera ett uppslagsverk på framstår Wikipedia här som tämligen konformt.

Mångfald och konformitet. Redan här finns en grund att problematisera frihetsbegreppet utifrån.

Studien aktiverar även frågan om vilken form av politik som det är relevant att tala om i sammanhanget. Får vi tro Krister är det inte partipolitik som står i centrum för projektet och dess deltagare. De ideologiska ståndpunkter och världsbilder vars beskrivning Wikipedia har försökt reglera i olika riktlinjer som NPOV, utifrån hur etablerade och framträdande de är i samhällsdebatten och forskningen, spelar även de en mindre framträdande roll för att nå denna studies syften. Istället är det den politik som är direkt kopplad till produktionen av sociala nyttigheter och bruksvärden som står i fokus; den del av livet som inom kapitalismen har avspaltats och placerats i kategorin *ekonomi*, men som historiskt även har kritiserats som en politisk ekonomi.

En viktig och central skillnad mellan aktiviteterna inom Wikipedia och lönarbetet inom den kapitalistiska ekonomin är att det första oftast inte görs,

som Paul uttrycker det (Paul 2012), för att överleva dagen. Detta skulle kunna vara ett problem för den jämlika produktionens hållbarhet. Elinor Ostrom betonar i *Governing the commons* att deltagarna blir mer motiverade att söka gemensamma lösningar som fungerar över tid, ju mer beroende deltagarna i allmänningens skötsel och utnyttjande är av allmanningen för sin ekonomiska överlevnad (Ostrom 2009, s.60, 74–75). Men Wikipedia fungerar emellertid, till skillnad från fysiska och ta-bart existerande allmänningar, bra utan att speciellt många wikipedianer är ekonomiskt beroende av projektet. Till skillnad från deltagarna i de allmänningar som Ostrom tittat på har syftet med Wikipedia aldrig varit att wikipedianerna ska kunna leva på projektet. Snarare har det handlat om att sätta världens samlade kunskap i händerna på varje människa utan accesskostnad. Att projektet också resulterar i skapandet av lönarbete är collateral good eller collateral damage beroende på perspektiv. Kontakten med kapitalismen och frågan om försörjning har i stort varit frånvarande inom projektet som istället fascinerats av det överflöd av digitala filer vars reproduktionskostnad närmar sig noll. När Ostrom påpekar att tillägnelsen av resurser från en gemensam resurspool (*Common-Pool Resources, CPR*) inte kan bli föremål för en gemensam användning, i bemärkelsen att en fisk som dras upp ur havet inte längre finns där för någon annan (Ostrom 2009, s.66), stämmer det dåligt in på de digitala filerna i Wikipedias databas. Rent tekniskt skapas nya kopior varje gång filerna laddas ner och det är fritt fram att göra detta. Frågor kring försörjningen aktiveras alltså inte av innehållet i Wikipedia kostar pengar för användarna eller att det förbrukas vid användandet, utan mest genom att serverunderhåll och teknisk utveckling fortfarande kräver pengar vilket tillgodoses genom donationer. Men ju mer avtryck som Wikipedia gör i den kapitalistiskt organiserade ekonomin, genom att fler individer anställs inom ett expanderande universum av arbetsuppgifter inom dess olika organisationer, och genom att kommersiella uppslagsverk tvingas att lägga ner sin tryckta version, desto mer aktuell bör frågan om försörjning och den politiska ekonomin bli för deltagarna.

Wikipedianens ekonomiska oberoende av stiftelsen och makt att lämna den frivilliga produktionsprocessen, kan möjligen förändra de politiska processerna i samhället överlag om den jämlika produktionen sprids framgångsrikt till allt fler samhällssektorer: med både ett ökat frivilligarbete i samhället och ett ökat lönarbete inom projektens ramar som följd. Men när Paul får frågan om Wikipedias samhällspåverkan, tror han förvisso att det finns en sådan, men kommer inte på något att säga (Paul 2012). Denna och andra

tystnader kommer jag nu att lägga örat tätt inpå, men också försöka locka fram ljud ur. Hur förhåller sig wikipedianerna till sitt projekts kontaktytor mot kapitalismen och dess aktörer? Vad vill de få ut av kontakten på en övergripande nivå? Vilken roll ger de sig själva som ett nytt produktionssätt i samhället?

Det är i kontaktytorna mot kapitalismen som en fundamental del av wikipedianernas syn på friheten och dess roll kan förstås. Wikipedia sköts huvudsakligen på fritiden och försörjningen måste på olika vis ordnas utanför allmänningen. Den frivilliga lek-, tillverknings- eller tävlingskraften möjliggörs, och är på olika vis beroende, av den kapitalistiskt dominerade arbetsmarknaden, som utifrån detta perspektiv framstår som allmänningens nödvändiga utsida. Denna maktrelation borde påverka wikipedianernas syn på sin roll som radikalt alternativ negativt och stärka deras föreställning om att vara komplement. Men samtidigt är även Wikipedia produktivt i bemärkelsen att ett bruksvärde, som blir allt mer socialt accepterat och nödvändigt produceras, vilket bland annat syns på den ökande mängden av donationer från privatpersoner.

En flyktig genomgång av villkoren för informanternas redigeringar visar att de säkrar sin försörjning genom föräldrars försörjningsplikt, arbetslöshetsersättning och studiemedel, förutom egna anställningar som lönarbetare eller eget företagande. Informanterna utgör inget representativt urval, utan har valts ut av strategiska hänsyn för att få ett rikt och kontrastrikt empiriskt material, men trots det saknas någon i pensionsåldern. Kategorin lönarbetare som wikipedian inom eller utanför WMFs regi intresserar mig extra mycket. Antalet anställda ökar inom Wikipedia. WMF Sverige skulle ha sju anställda vid slutet av 2012, och WMF har internationellt 150 stycken anställda 2013 och 215 stycken 2014. De insamlade medlen, vilka kan ses som gengåvor från tacksamma läsare som vill bidra, eller känner en moralisk skuld, har börjat distribueras inom projektet av den amerikanska stiftelsen, vilket borgar för att utvecklingen kommer att fortsätta och tillta.

Donationerna påverkas än så länge inte negativt av det ideella projektets kommersialisering i form av ökad närvaro av avlönad arbetskraft i eller utanför redigeringen. Någon brytpunkt kan än så länge inte upptäckas. Om en sådan skulle finnas, vore det intressant att veta huruvida det spelar roll om de anställda är externt eller internt avlönade inom projektet, eller huruvida de är verksamma inom redigeringen eller inte, eller om det handlar om kombinationer. Det var inom detta område som sätten att hantera löneformen placerades

av informanterna i föregående kapitel. Förutsatt att idealiteten är en förutsättning för donationerna torde samma område vara viktigt för donationernas utveckling.

Den bakomliggande teorin om den jämlika produktionens oberoende, där kommersialismens praktiker hålls i projektets periferi men kärnan (redigeringen i Wikipedia i detta fall) hålls oberoende, kan både utvecklas och kritiseras. Till exempel avlönas så många som 40 procent av deltagarna inom utvecklingen av fri- och öppen programvara (Dafermos & Söderberg 2009, ss60, 63–64; Bauwens 2009, ss123–24). Hittills har studien visat att wikipedianerna i kärnan av projektet är de som oftast uppstår lön i egenskap av att vara wikipedian. Men lönarbetets roll blir dubbeltydigt om tesen om kommunismens kapitalism accepteras. Helt plötsligt kan lönarbetet verka emancipatoriskt. Samtidigt bekräftar studien hittills den dominerande visionen på flera punkter. De tillåtna kommersiella praktikerna verkar tillta i kommersialism ju längre ifrån redigeringarna de befinner sig. Vinstdrivande företag får göra egna kommersiella bearbetningar, medan stiftelsens lokalföreningar enligt flera informanter bara får anställa för att få metaaktiviteter gjorda.

Slutligen en ordningsfråga. Behandlingen av den upphovsrättsliga licensen för Wikipedias innehåll har placerats i kapitlet om den informationella relationen och inte i den pekuniära relationen till kapitalismen. Licensen förmedlar på ett direkt vis kontakten mellan Wikipedia och kapitalismen, men eftersom den jämlika produktionen här ses som normen och kapitalismen som dess utsida, har jag funnit det mer lämpligt att strukturera texten på detta vis. Licensens konsekvenser är emellertid inte oväsentliga, utan snarare potentiellt omfattande för kapitalismens aktörer och systemet som helhet.

Kapitalistisk och ideell crowdsourcing och crowdfunding

På bildområdet utmanas avlönade fotografer av kommersiella företag som använder sig av crowdsourcing. Flickr är ett sådant företag, som med sin kommersiellt styrda crowdsourcing av användargenererat material, erbjuder ytterligare en arena för det som har kallats den långa svansen (Anderson 2007) och dess produktivkraft. Företag som Flickr, Instagram, Facebook är emblematiska för webb 2.0-sektorn och försöker att skapa nya affärslösningar med delvis samma processer som Wikipedia. Men i alla dessa fall är vissa rättigheter centraliserade till ett kommersiellt företag. Brian Brown kallar därför Flickr för en kvasiällmänning (Brown 2012, s146). Detta gör det svårt att kalla aktiviteterna som företagen baseras på för jämlik produktion. Bauwens väljer att kalla webb

2.0-plattformarna för sharing economies eftersom ingen gemensam produkt skapas, medan han reserverar crowdsourcing för kommersiella företag som Lego vilka försöker att integrera bitar av den jämlika produktionen inom sin egen värdeproduktion (Bauwens 2009, ss125–26). Min distinktion fokuserar på makt och centralisering, och skillnaden mellan skapandet av bruks- och bytesvärden.

Karl hävdar att Wikipedia har påverkat samhällsekonomin. Det var de som började använda sig av crowdsourcing, vilket idag har blivit ett begrepp som alla använder. Påverkan har blivit extra stark genom att Wikipedia är ”ett lysande exempel” och att alla kan säga att de har haft nytta av Wikipedia (Karl 2012). Oavsett att det är en sanning med modifikation att som Karl hävda att Wikipedia skulle ha utvecklat crowdsourcing som arbetsmetod (det var Linus Torvalds som först använde sig av denna teknik inom de digitala nätverken i stor skala för att utveckla linuxkärnan), har Wikipedia varit ett lysande exempel på hur crowdsourcing i kombination med ideella stiftelser och copyleft-licenser skapar förutsättningarna för ett nytt sätt att producera bruksvärden på samhällelig nivå. Ett embryo till ett nytt produktionssätt som kommersiella krafter bara delvis kan härma inom sin innehållsproduktion, eftersom den ideella formen och det radikala medbestämmandet inte alltid följer deras intressen. Begreppen webb 2.0 och den sociala webben pekar trots detta och än så länge på mycket livskraftiga projekt som Facebook, Flickr, och Instagram, för att ta några ur högen. Sajterna görs vinstdrivande med hjälp av data mining av spåren efter den sociala interaktionen på datanivån. Dataunderlaget är det som behandlas och säljs till annonsörerna. Andra sätt att exploatera de frivilliga aktiviteterna är att skapa konsumtionskontexter (reklambyråerna skapar känslolintensiva händelser, medan konsumenterna skapar viral uppmärksamhet i sina kommunikativa nätverk), utveckla varumärken eller själva produktionen (Fuchs 2014, s258; Andrejevic 2007, ss95, 97–98; Andrejevic 2009, ss409, 414–15, 417; Arvidsson 2007, ss11–13). Karls uttalande är tydligt fokuserat på att Wikipedias påverkan är kompletterande och utvecklande av kapitalismen.

Wikipedias framgång har inte bara med att alla har haft nytta av det. Karl hävdar att det finns en styrka i sättet att arbeta som blir tydlig först när verksamheten praktiseras på en global nivå, eller allmänt skalas upp. Min invändning att det skapar monopol besvaras lätttsamt: ”ja precis o och det är nu som folk börjar få upp ögonen ’jaha, vad mer kan vi göra på det här sättet?’ lite webb 2.0, o också nu som kommer det här med crowdfunding” (Karl 2012). Uttalandet visar på tre saker. *Ett*, att monopol inte verkar vara ett problem,

vilket åtminstone ytligt sett är en ståndpunkt som strider mot den liberala ideologin. En möjlig tolkning är att ett monopol inte upplevs som hotande om det ses som en stödjande funktion, utanför ekonomin. Karl verkar se det så och betonar främst att monopolet gjorde projektet synligt på den samhälleliga scenen. En annan, mindre trolig och mer politisk, tolkning vore att monopol inte är problematiska, eftersom Wikipedia fungerar inkluderande, demokratiskt och jämlikt. *Två*, Wikipedias allmäningsbaserade jämlika produktion ses av informanten som en föregångare till webb 2.0 filosofin utan att någon skillnad dem emellan betonas (ett liknande resonemang förs av Per när han menar att Google är ett "schysst" företag (Per 2012). *Tre*, crowdfunding har även den sin föregångare i Wikipedia, ett förhållande som inte utvecklas vidare i resonemanget, men som kan ha stor påverkan på kapitalismen genom att förändra de sociala relationerna till produktionsmedlen.

Crowdfunding finns numera inom den kapitalistiskt strukturerade ekonomin. Kommersiella projekt som *Flattr* bygger på medlemmarnas frivilliga och månatliga donationer, som överförs till Flattr för vidare fördelning till utvalda hemsidor och projekt på webben som ingår i projektet. Flattr inte bara inkluderar kommersiella, värdeproducerande projekt, utan påför eller omfördelar värde även till icke-kommersiella projekt i en intressant hybridlösning. Idén är intrikat. Flattr hävdar att skapare av material på webben ges möjligheten att tjäna pengar på sina aktiviteter, utan att dessa säljs på en marknad för att utkristallisera vad som är socialt nödvändigt arbete eller inte. Intressant nog är alla skapare av material som ingår i projektet, både kommersiella och icke-kommersiella, tvingade att donera, vilket har potential att flytta pengar från kommersiella aktörer till icke-kommersiella sådana, då gavgivare möjligtvis attraheras mer av idealitet än av kommersialism? Denna typ av tjänster kan vara viktiga beståndsdelar i en övergång från kapitalets kommunism till kommunismens kapitalism.

Samtidigt finns en krass affärsidé bakom Flattr. Företaget gör ett nummer av att vara för välgörenhet, men tar tio procent av de inkomster som välgörarna, till stor del producenterna själva, skänker. Företaget har skapat ett system som stimulerar en frivillig konkurrens kring fördelningen av en ekonomisk kaka som är mindre än summan av de ingredienser som deltagarna gick in i projektet med. 2012 värderades företaget till 88 miljoner kronor (Helander 2012:214; Anon 2012:912; Anon). Fenomenet är värt en egen undersökning och frågan om projektets hållbarhet är mycket intressant.

I Wikipedias fall kan donationerna komma från kommersiella företag, men gör det oftast inte, räkenskapsåret 2013-14 gav dryga 2,5 miljoner donatorer i

medeltal 19,5 US dollar (Wikimedia Contributors 2014). Donationerna köper i de flesta fall ingen uppmärksamhet, även om små och större företag kan omnämnas som donatorer på Wikipedia (Wikimedia Contributors 2015b). Inget hindrar dem emellertid från att framhäva sina bidrag till projektet på sina egna eller andras hemsidor. En ”varumärkesvård” eller CSR-arbete som kan hjälpa dem att realisera värden och mervärden i ett andra steg. Men de allra flesta donationer kommer från många små privata bidragsgivare. Dessa donationer förvandlar publiken till löst samverkande finansörer, liknande en nätverksvariant av Kleiners kooperativa *venture comunes*; Smythes oavlönade men arbetande publik, har kompletterats med en investerande publik som inte får något värde tillbaka på sina investeringar, bara bruksvärde.

I samtalet med Karl diskuteras främst Wikipedias påverkan på kapitalismen. Han nämner inte Flattr, men väl andra projekt som *Funded by me*, vilka är inne på att skapa en distribuerad form av riskkapital, och ett annat projekt som *Internetstiftelsen .se* utvecklar tillsammans med *Vinnova* (Karl 2012). Med crowdfundingen har Wikipedia återigen haft en direkt utvecklande påverkan på kapitalismen, och han säger ingenting värderande om att den även kan användas av kommersiella aktörer. Implicit framstår det som en fjäder i hatten för Wikipedia. Ingenting sägs heller om att crowdfundingen öppnar upp nya möjligheter i samhällsekonomin, som kan stärka konsumentens eller användarens intressen. Potentialen i det stora antalet frivilliga och individuella donatorer i kombination med ideella stiftelser och förmedlande kommersiella tjänster som Flattr eller *Funded by me*, utvecklas inte. Crowdfunding framställs som en teknikalitet, en okontroversiell insamlingspraktik.

Det är först efter en lång och ledande fråga från min sida (med betoning på företagens expropriering och exploatering av användarnas skapande) om det inte finns någon skillnad mellan företags crowdsourcing/funding inom webb 2.0 och Wikipedias användning av desamma, som Karl svarar jakande efter att ha påpekat att Wikipedia på sätt och vis nog är webb 1.5, eftersom det ”saknar många av dom här avancerade funktionerna som man gärna vill ha med” (Karl 2012).

Den ledande frågan framstår som ny för honom eller, alternativt, inte helt relevant. Frågan om kommersialism och idealitet ges inte någon större vikt. Karls fokus ligger inte på att problematisera företags användande av gratis aktiviteter för att förmera sitt kapital, eller företags extra finansiering av sin verksamhet genom frivilliga donationer, eller på att förklara varför detta är bra eller dåligt utifrån ett djupare samhällsekonomiskt perspektiv. Utvecklingen är bra

i sig. Det uppstår inte någon diskussion om skillnaden mellan kommersiella aktörer som skördar frukterna av obetalda aktiviteter och ideella aktörer som samlar in pengar för att utveckla ett gemensamt och inkluderande projekt.

För Kåre är frågan om skillnaden mellan Wikipedias jämlika produktion och kommersiella företags crowdsourcing, där frivilligas obetalda aktiviteter exploateras, en mycket ”komplex fråga”. Hans svar tar sin utgångspunkt i den jämlika produktionens generositet som inte bara bottenar i att deltagarna vill dela med sig ”här och nu” utan att det handlar om att dela med sig till sina barnbarn, till alla som ”stöter på det här”. Wikipedianerna vill inte att projektet primärt ska vara något att tjäna pengar på, vilket är skillnaden mellan Wikipedia och andra sajter. Projektet är ideellt, utan reklam och det finns inget storföretag som ”lägger in pengar och så förväntar sig att ’nu ska vi, nästa kvartal ska vi få in 700 miljoner på det här’ utan här är, tanken är bara att sprida kunskap”. För att kunskapen ska kunna spridas måste den enligt honom publiceras under en fri licens som Creative Commons och andra licenser som går att kombinera med altruism ”på ett väldigt tydligt sätt”. Människor kan visserligen tjäna pengar på licensierat material, exempelvis genom att samla ihop, trycka och sälja materialet på Amazon, och det har förekommit kritik och att ”folk känner sig lurade /.../ men det är en försvinnande liten del, dom allra allra flesta tycker att ”wow det här är (mobiltelefon ringer och informanten svarar)” (Kåre 2012).

Det unika med Wikipedia verkar vara generositeten och att uppslagsverket görs av idealism, samtidigt som de kommersiella inslagen inte är det primära och inte heller stör. Varufieringen omfattas (domineras) av projektets generositet och att människor tjänar pengar på oavlönat arbete tonas ner med ord som ”visserligen”; kritiska röster avfärdas som knappt hörbara, medan majoriteten antyds bli entusiastiska över att hitta wikipediamaterial i Amazons träfflista. Det viktiga med Wikipedia, trots de kommersiella versionerna, är att huvudmaterialet är öppet för alla som stöter på det, och att det finns kvar och fortsätter att vara öppet över lång tid, för framtida generationers användare. Skillnaden mellan att betala för informationen och att generöst få den given till sig är inte viktig för Kåre så länge som Wikipedia parallellt existerar ideellt och öppet.

Kåre berättar att de nödvändiga pengarna till Wikipedia i början nog kom mer från Jimmy Wales personligen än från hans företag Bomis, men efter att han bildade WMF har det aldrig varit något tal om annat än donationer och crowdfunding. Från början var det rätt lite pengar som kom in. Att dona-

tionerna har blivit så många förklarar han med den populära basen. Antalet enskilda personer som donerar har blivit fler och fler (Kåre 2012).

[P]å samma sätt som den långa svansen fungerar på på Wikipedia med redigeringar så är det också så när de är donatorer, /.../ man skulle kunna tänka sig att det är många storföretag, o de är en del storföretag som skänker pengar, Google skänker alltid pengar till exempel, dom gillar oss men den stora mängden av dom här pengarna är folk som skickar en hundring eller, eller två, o /.../ de vi ser varje år [är] att dom enskilda donationerna är så många (Kåre 2012).

Donationerna från enskilda individer ökar dessutom fortare än andra donationer enligt honom och han är tydlig med att denna ekonomiska bas är viktig. Han tycker att det som är roligt är att Wikipedias neutralitet garanteras på detta vis. Artikeln om Google blir inte bättre för att de skänker mycket pengar, eftersom det finns så många andra som också gör det (Kåre 2012). Här finns en tydlig åtskillnad mellan kommersiella och folkliga donatorer. Jag återkommer till Kåres uttalande om ökat oberoende om ett tag, men tesen om ett gryende nytt produktions sätt blir inte tydligare i denna studie, trots att föreställningen fortfarande rör sig på ett latent plan. Pengarna från insamlingarna har potentialen att upplösa skillnaden mellan fri programvara (och kunskap) och ”fri” hårdvara av olika slag.

Frågan om kommersiella och ideella syften får en annan vinkel i intervjun med Patrik. På ett vis anlägger han ett bredare perspektiv på Webb 2.0 och crowdsourcing än Karl. När detta bredare perspektiv bestående av teknologi, social samvaro och ekonomi, riktas mot Wikipedia framstår projektet som rätt ointressant med företagets ögon (Patrik 2012). Detta samtidigt som Karl ser Wikipedias givande av inspiration till den kommersiella sektorn som en fjäder i hatten. Patrik hävdar att all hans närvaro på sociala medier och digitala kanaler går att se som att han ägnar sig åt crowdsourcing. På de sociala medierna samlar han in nya idéer på ett vis som företag har gjort länge.¹⁴¹ Han ifrågasätter mer än någon annan informant det teknologiska utvecklingsperspektivet, genom att betona den historiska kontinuiteten snarare än diskontinuiteten. Kundkontakt är något som företag har arbetat med länge, via telefon (Patrik 2012). Om Karl menar att Wikipedia eller den jämlika produktionen uppfann både crowdsourcingen och crowdfundingen, hävdar Patrik att åtminstone det förre har existerat ett längre tag. Han tonar helt ned skillnaden mellan digitala mediers många-till-många-relation och jämför denna kommunikation med

tidigare kundkontakter. Betoningen på att den sociala samvaron utanför den formella arbetsplatsen har använts för produktiva syften under lång tid, skiljer sig något från autonoma marxisters tidsdatering av begreppet den *sociala fabriken* till åren efter 1968. De senare betonar i högre grad det historiska brottet mellan fordism och postfordism.

Kontinuiteten betonas, men implicit erkänns också att mycket har hänt. Idag plockar ”hans” företag även in oavlönade som betatestare, utifrån principen att de får en mediabox om de återkommer med åsikter om vad som var bra och dåligt med den (Patrik 2012). Det är helt naturligt för honom att samla in idéer och förslag från massan, eller rättare multituden, utan att ersätta den. För mer krävande arbetsinsatser i form av produkttestning och utvecklingsarbete ges gåvor, snarare än lön. Precis den form av tävlingsfiering som McKenzie Wark varnar för som ett sätt att få folk att vara produktiva, utan att betala dem (något som WMFs tävling inom företagshistoria delvis försöker efterlikna):

Superficially, this seems like the logic of the gift economy. You do something for nothing because you want to do it, not as labor grudgingly offered in exchange for wages or other incentives but for fun, as ”playbor”. The difference is that the gift is not to another, and not via another to the commons in general, and the reward is not recognition by others making the same gifts. /.../ It is not the gift economy; it is a simulation of it (Wark 2013a, s.73–74).

Inom det företag där Patrik arbetar används den simulerade gåvan i det angivna fallet som en direkt belöning för utfört arbete, och inte bara i tävlingens form. Det antyder att aktiviteten inte bara är rolig utan måste hjälpas på traven. Aktiviteten saknar lekens frihet och ömsesidiga sociala kontakt och det hela framstår som ett exempel på den bedrägliga karaktären hos begreppet playbour.

Betoningen på kontinuitet delar Patrik med flera samtida forskare som utforskar påstådda diskontinuiteter i den digitala produktionen på grund av internet. De betonar kontinuiteten i de sociala relationer som omgärdar produktionen, trots nya komplexa former av avlönat och oavlönat arbete (Scholz 2013, s.1).

Vid ett tillfälle under intervjun säger Patrik att han älskar Wikipedia som privatperson, samtidigt som han definierar hela sitt pr-arbete med att skapa, underhålla och reglera kundrelationerna som crowdsourcing. Hans varufiering

av den sociala interaktionen utifrån företagens snäva ekonomiska perspektiv verkar inte motsäga denna kärlek, eftersom de två projekten inte är så intressanta för varandra. De kan leva parallella och komplementära liv.

Patrik skiljer däremot mycket tydligt mellan företags crowdsourcing och Wikipedias jämlika produktion. I företagens crowdsourcing finns en tydlig uppdragsgivare som delar ut uppdraget till en sajt eller en gemenskap. Denna uppdragsgivare styr aktiviteterna hårdare genom att sätta start och slutdatum. Företaget har även en ”krassare urvalsprocess” (Patrik 2012):

om vi vill få in förslag på /.../ produktutveckling så får vi in femton förslag, nu känner vi att dom där tre förslagen är inte genomförbara då stryker vi dom direkt asså den makten ligger ju nånstans hos oss, hos Wikipedia så är ju som makten så otroligt decentraliserad asså den ligger ju verkligen ute hos användarna /.../ väldigt ohierarkiskt (Patrik 2012).

Den mer tydliga uppdragsgivaren inom företagens crowdsourcing kan enligt Patrik inte matchas av att Wikipedia nuförtiden märker artiklar med mallar för vad som behöver göras i dem (han fäster inte vikt vid att det är den ideella gemenskapen snarare än den ideella stiftelsen WMF som administrerar och använder sig av dessa mallar). Det kan förvisso ses som att sajten Wikipedia agerar som en uppdragsgivare:

men hos oss är den kanske uppdragsgivaren lite tydligare /.../ hos Wikipedia så är de lite mindre hierarkiskt o lite mer, de finns inga ramar, eller väldigt, väldigt få ramar /.../ över vad man faktiskt kan eller ska, eller vill, får bidra med just då (Patrik 2012).

Den avgörande skillnaden som den framträder i Patriks uttalande ligger i styrelseformerna för produktionsprocessen. Den kapitalistiska crowdsourcingen karakteriseras av en centraliserad maktutövning, medan den allmänningensbaserade jämlika produktionen präglas av en mer horisontell och kollektivt jämlik maktindelning. Kopplingen till leken, om denna förstås som mindre bunden av regler och mer öppen för improvisation och förhandlingar, är klarare i den senare varianten än i den förra; klarare i Wikipedias lektillverkning än i det grumligare lekarbetet på kommersiella plattformar.

Den byråkratisering och värdeproduktion som Patrik kommenterade i föregående kapitel framstod då som oföränderliga ”naturligheter”. Detta leder till en tillbakalutad position präglad av defaitism i relation till kapitalismen.

Kritiken framstår i slutändan mer som en kritik mot Wikipedias möjlighet att stå oberoende av kapitalismen, än någonting annat.

Om Karl inte ser någon skillnad mellan Wikipedias crowdsourcing och kommersiell sådan, utan att den förra har inspirerat till den förra, är Patrik desto klarare med att en sådan skillnad finns, eller kanske snarare har funnits, men att Wikipedia löper den fullt naturliga risken att, eller kanske till och med förväntas, kommersialiseras, när pengar och lönarbete får fäste inom projektet. För Kåre finns en skillnad, men den är något diffus. Den jämlika produktionen yttrar sig i en större generositet, som trots att den inbegriper kommersiella bearbetningar på vissa villkor, ändå har möjlighet att stå fri från företag som Google, tack vare de brett förankrade insamlingarna.

Sammanfattning och ideologisk positionering

Tre ideologiska positioner indikeras i utsagorna. De första två ligger långt ifrån kommunismens kapitalism, medan den tredje latent öppnar upp för den som en möjlighet.

”*Wikinomics*”. Den första positionen (1) ser inga problem i förhållandet mellan kapitalism och jämlik produktion. Webb 2.0 har inspirerats av Wikipedia och de två skiljer sig inte nämnvärt från varandra. Wikipedia kompletterar och utvecklar här kapitalismen.

”*Skilda fenomen men kapitalismen starkast*”. Den andra positionen (2) ser konflikter i utvecklingen av relationen, men fullt naturliga sådana. Kapitalismens hierarkier inom crowdsourcingen skiljer kommersiella sociala media från den jämlika produktionen (eller kommunismens horisontalitet) som den starkare parten.

”*Öppning mot kommunismens kapitalism*”. Den tredje positionen (3) betonar Wikipedias oberoende av storbolag genom sin breda finansiering, vilket implicit öppnar upp även för ”fri” hårdvara och i förlängningen kommunismens kapitalism. I idealiteten ligger en altruistisk vilja och generositet till grund för gåvors givande som skiljer ut den jämlika produktionen från kapitalismens kommersialism.

Med det sagt har det blivit dags att mer i detalj granska Wikipedias relation till företag på makronivån för att se vilka ideologiska positioner som kan identifieras. Wikipedias relation till företag kommer att granskas i tre på varandra följande kapitel som var och ett behandlar ett tema som utkristalliserat sig i det empiriska materialet. De tre temana är den pekuniära, informationella och organisatoriska dimensionen av relationen.

Den pekuniära relationen mellan företag och Wikipedia

Att granska Wikipedia ur ett utifrånperspektiv skapar kontrast och ger en jämförelsepunkt i förhållande till det dominerande inifrånperspektivet bland informanterna. I denna studie fyller Patrik, som redan framgått, rollen som representant för utifrånperspektivet, på grund av sitt engagemang i Wikipedia utifrån ett företagsperspektiv. Undersökningen påbörjas därför i marginalen hos Patrik i detta och påföljande två kapitel.

Patrik kan tänka sig att det företag han arbetar för skulle kunna bidra med donationer till Wikipedia, inom ramen för sitt arbete med goodwill. Företaget är inblandat i frågor som rör internet – ”vi säljer faktiskt en produkt nånstars som /.../ gör att Wikipedia existerar” – och good will-arbetet riktas mot frågor som nätsäkerhet och ett etiskt bättre internet. Det kan handla om utbildningar för föräldrar angående deras barns nätaktiviteter. I detta arbete framstår Wikipedia som en av de ”bra” delarna av internet. Företaget vill att informationen på internet ska vara korrekt och bra, det tycker att källkritik är viktigt, och kan därför stödja Wikipedia. Baktanken är givetvis, som med all sponsring, att det goda med Wikipedia ska ”spilla över” på det egna varumärket. Men det är ändå skillnad mellan sponsring och sponsring. Det är viktigare att få tillbaka ett tydligt monetärt värde om företaget stöttar ett ishockeylag än Cancerfonden. I det senare fallet finns det en större möjlighet till att de gör det utan allt för mycket uträkningar även om det självklart sitter någon med pr-ansvar, som Patrik, i bakgrunden och räknar på vilket värde som företaget kan räkna med i gengäld (Patrik 2012).

Donationer till Wikipedia har inte lika hårda vinstkrav riktade mot sig, jämfört med kommersiella verksamheter. Gåvoekonomin som impliceras av Wikipedias ideella karaktär påverkar alltså företagets praktik. Återigen är Bourdieus inverterade ekonomi i farten. Wikipedias ädla syfte och ideella karaktär minskar behovet av värdemässigt gensvar på donationen, samtidigt som donationerna bidrar till finansieringen av Wikipedia genom att projektet slår mynt av sitt goda rykte.

Samtidigt ifrågasätter Patrik projektets idealitet. ”[N]ånstars finns det hela tiden en produkt eller en vara eller en tjänst som säljs”. Det går enligt honom att fråga sig vilka ändamål och syften som tjänas om det börjar komma in väldigt stora donationer (Patrik 2012).

Ökad professionalism, kvalitet och pålitlighet verkar göra Wikipedias bruksvärde mer socialt användbart och för det närmare möjligheten eller risken att bära bytesvärden, om än indirekt hos exempelvis donerande företag.

Neutraliteten verkar alltså inte bara viktig för att attrahera så många deltagare som möjligt, utan även för att samla in donationer. Om Wikipedia blir exploaterat inom ramen för kommersiella bolags goodwill-arbete, vad blir då de kommersiella bolagen av Wikipedia? Nya begrepp kan här vara behjälpliga för att beskriva relationen kring donationerna. Relationen kan antingen tolkas som en varufiering av den allmäningsbaserade jämlika produktionen, eller som en *allmäningsfiering* av kapitalet.¹⁴² Det handlar i det senare fallet inte om någon beskattning i traditionell bemärkelse och donationen är formellt frivillig från företagets sida. Men nog går det att tänka sig att denna frivillighet, i den mån den jämlika produktionen växer på bredden och djupet, blir allt mer begränsad och mer framstår som ett tvång för företagen? Särskilt som sammansättningen av donationerna drar allt mer mot många och små sådana från privatpersoner.

Om det stämmer att Wikipedias finansieringen underlättas av dess goda rykte, ger det även en ny dimension till den kvalitetssatsning som genomförs. Finns det tankar på en framgångsrik finansiering bakom den? I den mån Wikipedias goda rykte bidrar till kommersiella bolags och enskilda individers vilja att donera, kan detta omvänt också ses som en kontrollfunktion mot skadliga former av varufiering i form av stiftelseanställda i redigeringen eller reklam. I det goda ryktet ingår förutom pålitlighet och hög kvalitet även idealitet. Att projektet slår mynt av sin ideella karaktär fungerar bara så länge det goda ryktet inte devalveras. Det framstår som ekonomiskt viktigt för Wikipedia att fortsätta att vara ideellt, så att dess innehåll inte kan uppfattas som partiskt och opålitligt. Denna balansering mellan flirt och avståndstagande gentemot kapitalismen framstår som en styrka hos Wikipedia i förhållande till kapitalismen. Projektet kan ta in löne- och varuformen på olika vis så länge denna inte påverkar trovärdigheten. Wikipedia använder det kapitalistiska produktionssättets vinster, vilket kapitalisterna ger bort frivilligt, till att bygga ett nytt sätt att producera nyttigheter på, som inte kan fungera som det kapitalistiska produktionssättet (eftersom dess finansiering då upphör).

Sett från andra sidan är det osäkert hur beroende företaget känner sig av sitt goodwill-arbete, och hur utbudet av aktörer som kan leverera det som Wikipedia kan leverera i form av goodwill, ser ut. Dessa parametrar blir avgörande för styrkeförhållandet mellan Wikipedia och kommersiella företag i de fall konflikter dem emellan skulle aktiveras. För stunden räcker emellertid de frivilliga donationerna gott och väl för Wikipedia.

Idag är det uteslutet att företaget som anställer Patrik skulle betala för en wikipedian in residence på samma vis som Riksantikvarieämbetet. Företaget är inte heller intresserat av att gå en kurs i hur de redigerar på Wikipedia utan att det blir problem.

Det skulle det nog va ganska lågprioriterat just utifrån de att det känns som att riktlinjerna och de som finns på sajten, så /.../ de är ganska enkelt nånstans, att det handlar väldigt mycket om sunt förnuft och gör man fel, då kommer man att få höra det o då kommer nån att säga åt en ”så här gör man” /.../ så kurs i all ära, de beror väl på lite /.../ hur mycket sidor man har o jobba med /.../ men för våran del så /.../ kan [vi] tillräckligt mycket för att inte de här ska vara något problem (Patrik 2012).

Företag verkar inte vara lika känsliga för att göra fel som staten och dess myndigheter, de kan chansa på ett sätt som myndigheterna inte kan göra. Patrik påpekar att det som skrivs om hans företag ”i ett större sammanhang” rör sig om ”otroligt okänsliga frågor” och menar att företaget inte skulle störas på något djupare plan om det stod fel om det i artikeln på Wikipedia: ”det är ju så här ’jamen låt det va då’ liksom ungefär” (Patrik 2012). Till skillnad från Riksantikvarieämbetet har företaget vidare endast en sida att uppdatera och hålla ögonen på medan myndigheten har många artiklar att uppdatera och många fortfarande oskrivna artiklar att färdigställa.

Att företag sponsrar ideella evenemang av olika slag är inget nytt fenomen. Det som däremot är nytt är att företag sponsrar andra former att producera bruksvärden på som kan konkurrera med kapitalistiska företags produktion. Det som kan konkurrera med kapitalistiska företag är vidare något som liknar ett nytt produktions sätt.

Relevansen hos begreppet allmänningstjänst hänger dels samman med hur likt ett fullständigt produktions sätt Wikipedia är, eller kan bli, och dels om det finns en möjlighet att Wikipedia, och annan jämlik produktion, kan ta över sektorer som kommersiella företag idag kontrollerar. Informanternas åsikter rör dels hur wikipedianernas perspektiv på relationen till företag och finansiering ser ut, och dels hur de förhåller sig till de strukturomvändningar inom samhälls-ekonomi som den jämlika produktionen leder till (där traditionella arbetstillfällen försvinner). Undersökningen börjar med frågan om donationer och den övergripande relationen mellan ideella och kapitalistiska samhällssektorer.

Först var Wikipedia finansierat av Jimmy Wales företag Bomis, för att sedan finansieras med donationer, vars givare har bytt skepnad över tid från

företag och institutioner till enskilda individers (gen)gåvor. På dryga tio år har Wikipedia utvecklats ett relativt finansiellt oberoende, genom en förmedling av löneandelar eller delar av statens skatteinkomster, som gör att allmänningen endast indirekt beror på kapitalistiska företag (Kåre 2012).

Donatorerna har enligt Kåre ingenting att säga till om när det gäller Wikipedia. Det har förekommit enstaka fall där större stiftelser har skänkt så mycket som två miljoner dollar och velat öronmärka pengarna till särskilda projekt, men då har WMF som policy att så stora summor måste godkännas i varje enskilt fall, för att se om projekten ligger i linje med hur Wikipedia fungerar och dess mål (Kåre 2012). När jag frågar om stiftelsen tillfrågar gemenskapen i dessa fall, blir policyn emellertid något otydligare:

ja, jag har aldrig vart med om det, men de är som sagt två gånger det har hänt eller nånting /.../ så där, så /.../ det finns ingen riktigt bra policy för det om /.../ de skulle börja hända att alla storföretag kommer med pengar så då skulle man börja ta en stor policydiskussion om hur ska vi göra med det (Kåre 2012).

Om något, framstår förhållningssättet som pragmatiskt. Svaret är inte heller helt klart när det gäller frågan om gemenskapen tillfrågades eller om det var en fråga som uteslutande behandlades inom stiftelsens styrelse. Däremot framstår det tydligt att de ekonomiska bidragsgivarna inte har någon bestämmanderätt per automatik. Pengar för med sig konsekvenser som inte behöver vara bra, men i vilken mån detta skiljer Wikipedia från ett aktiebolag är oklart. Den mottagande stiftelsen, som också hanterar utgifterna för Wikipedia, bestämmer över hur pengarna används, *möjligen* i samråd med en redigerande gemenskap (representanter för gemenskapen finns även representerad i styrelsen). Stiftelsens styrelse fungerar som ett gränssnitt mot kommersiella logiker och kapitalismen. Både detta gränssnitt och relationen mellan stiftelsen och gemenskapen behöver undersökas i mer detalj, men det ligger utanför denna studies ramar.

Kåre ser snarare Wikipedia som en del i en utveckling inom kapitalismen och frågar sig retoriskt hur långt mänskligheten kan komma om ”vi hjälps åt att dela med oss?” Han inspireras av den WMF-anställda Brandon Harris vision om att världens samlade kunskaper förbättras med hjälp av Wikipedias globala utbredning, vilket han i sin tur menar återverkar på den kvalitativa nivån i bygget av uppslagsverket och på mänskligheten i stort (Kåre 2012). Godhet, nytta och utveckling inom kapitalismen är ingen motsägelse. Kåres uttalande passar väl in i den kaliforniska ideologin.

När jag påpekar att denna kunskapsproduktion och kunskapsöverföring sker i samhällen som är präglade av makthierarkier och ekonomiska skillnader, och att den mer effektivt framställda och spridda kunskapen kan användas på orättvisa vis, förstår Kåre inte påståendet.

I Kåres jämförelse mellan kapitalistisk crowdsourcing och den jämlika produktionen ovan (Kåre 2012), uttrycks inga associationer till relationen mellan den jämlika produktionen och den kapitalistiska ekonomin på en övergripande systemnivå. Relationen verkar inte förändra sig utifrån Wikipedia växer till sig på en global skala och tar mer plats inom sin nisch av samhällsekonomin. Framtida farhågor nämns varken för kapitalismen eller för den jämlika produktionen. Kåre berättar om WMFs samarbete med två transnationella företag: Telenor och Orange, ”dom stora telekomjättarna i världen.” Företagen gav 270 miljoner människor fri tillgång till Wikipedia enligt vad han minns.

[A]nledningen till att dom valde Wikipedia o inte You Tube eller /.../ nånting annat är just att det är icke-kommersiellt, de är inte, de är inte ett storintresse, men också därför att dom ser nyttan med det dom ser att människor behöver det här o att de ger /.../ en kolossal effekt på /.../ hela samhället, det här är folk som aldrig har haft tillgång till ett uppslagsverk nånsin, va händer, va händer där? (Kåre 2012)

De kommersiella bolagen valde Wikipedia för att det var ideellt, i bemärkelsen att det är något bra som inte bara tänker på vinsten. Det osannolika i att kommersiella bolag skulle hjälpa andra kommersiella företags kunder eller användare med fri internet och access problematiseras inte omedelbart. På frågan vad Orange får ut av det hela, svarar han goodwill, men påpekar även att det i förlängningen nog handlar om att

de finns nån slags marknad för de här när /.../ samhällena har fått, eller kommit upp till en /.../ viss standard /.../ o [om] servicen, eller tjänsten [är] bra så gissar jag att då hänger man kvar vid Orange o Telenor” (Kåre 2012).

Företaget skapar en marknad och säkrar marknadsandelar. På frågan om Wikipedia känner sig bra med samarbetet svarar han att ett av projektets mål är att fler människor ska kunna använda, läsa och skriva på Wikipedia. Kopplingen mellan att fler människor delar med sig av sin kunskap och att vi vet mer, och att världen ”mår bra av information”, är ”väldigt kraftfull” och antagligen en

av ”Wikipedias framgångsfaktorer”, vilket Orange och Telenor förstår: ”dom ser den här delen med de ideella dom ser den visionen som Wikipedia har som nånting som faktiskt är viktigt för mänskligheten”. Ju fler människor ”som får tillgång till information desto längre når samhället” (Kåre 2012).

På en direkt följdfråga angående det mindre troliga scenariot att Telenor och Orange skulle bistå andra kommersiella företag ekonomiskt i dessas kontakt med nya marknader, det vill säga att det kanske inte var så konstigt att det valde Wikipedias ideella stiftelse som de inte konkurrerar med för att i ett nästa steg kunna inhägna marknader och skapa sig vinster kring andra varor och tjänster, blir svaret ett ”mm” och ”ja det tror jag”, men också ett lite längre resonemang (Kåre 2012):

[D]e som är /.../ coolt i sammanhanget tycker jag är att Wikimedia Foundation har sagt /.../ från början att det här är inte ett exklusivt avtal, vi kommer att prata med andra också o dom har sagt, ”det är helt ok” /.../ de är en del i /.../ upplägget (Kåre 2012).

Dessa uttalanden är rika på antaganden och värderingar när det gäller Wikipedias relation till kapitalismen och deras ömsesidiga påverkan på varandra. Företag ser i detta uttalande till den samhälleliga nyttan och mänsklighetens bästa. Marknadsandelar och instängningsmekanismer tas för givet som något oproblemiskt som bara nämns i förbifarten vid direkta frågor. Wikipedias framgångsfaktor, det vill säga att de blir utvalda som samarbetspartners till storföretag, är dess idealism, vilka företagen, som nästas förmänskligas, attraheras av. Att de två skulle förändras av varandra nämns inte utan de antas som två separata storheter.

Kåre registrerar motfrågan om inte motsatsen hade varit märkligt, det vill säga att Orange och Telenor indirekt skulle ge pengar till en annan kommersiell aktör, men svaret inkluderar ingen kritik av företagens anspråk på socialt ansvar. Detta samhällsansvar och omtanke delar företagen med Wikipedia. Försvarslinjen som dras upp som ett resultat av de kritiska frågorna rör Wikipedias egen integritet och betonar dess makt att välja bort specifika företag, och inleda projekt med andra, om samarbetet inte avlöper till deras fördel. Ur ett ideologiskt perspektiv är uttalandet förankrat i ett kapitalistiskt och liberalt perspektiv, med ansvarstagande snarare än vinstmaximerande företag. När ideologin och företagens välvilja ifrågasätts tas det delvis med en axelryckning och delvis betonas Wikipedias inflytande och makt tack vare

sin idealitet. Wikipedia är en aktör som kan hävda sig gentemot marknaden, där konkurrerande företag får kämpa om projektets gunst (denna potential är också en möjlig potential för kommunismens kapitalism på ett latent plan). Marknaden står inte i motsättning till utan är en förutsättning för att ge fler människor tillgång till internet, vilket är något som Wikipedia gärna hjälper till med, trots sin ideella karaktär.

Den allmänningbaserade jämlika produktionen inom Wikipedia används till att stimulera skapandet av nya varor, varumarknader och privata inhägnader, och Kåre är entusiastisk till strategin för information gör världen bättre. Betoningen på synergier och win-win är mycket starkt i uttalandet, samtidigt som det är självklart att företagen vill skapa en marknad som de själva kan dominera. Kapitalismen är det som tillsammans med Wikipedia ska föra upplysningen ut i världen.

I diskussionen kring jämlik produktion och kapitalistisk crowdsourcing ovan är det svårt att veta hur Karl värderar skillnaden mellan donationer till jämlik produktion, och donationer, förvisso frivilligt grundade, till främmande kommersiella makter via tjänster som Funded by me. Skillnaden uppmärksammas inte alls, vilket indikerar en konfliktfri samexistens. En relevant fråga är om han tycker att det är bra att Wikipedia har bidragit till att kapitalistiska, vinstdrivande verksamheter samlar in pengar från frivilliga donatorer? Och om ja, varför? Mot slutet av vår diskussion närmar vi oss ekonomins makroplan utifrån frågan om Wikipedia som allmänning kan påverka samhället på något vis:

jag det tror jag också /.../o de kanske [är] någonting som har börjat bli tydligt nu på senare tid, som jag upplever det dom senaste två åren bara är ju att man börjar prata om open gov eller open data /.../ alltså man ska öppna upp myndigheternas och göra dom ännu mer transparenta /.../ i Sverige så är vi ju hyfsat duktiga /.../ men kan man påverka företagen?
Det är svårt, jao /.../ hur menar du då? Till vaddå? (Karl 2012)

Om jag tar det i tur och ordning kan jag konstatera att informanten från att ha gett uttryck för att Wikipedia har varit med om att utveckla crowdsourcing till en kommersiell finansieringsmetod, även menar att allmänningstanken har påverkat samhället i övrigt. Samhället förstås i traditionella termer av medborgarens relation till staten. En traditionell politisk tolkning av vad samhället är som utesluter samhällsekonomin, och sättet som värden produceras på, från

politikens område. Allmänningen står politiskt för öppenhet. Allmänningens samhällspåverkan kopplas inte till den crowdsourcing som Wikipedia har varit med om att introducera i ekonomin, genom nya former av produktion och finansiering av skapandet av bruksvärden. Det är inget framträdande perspektiv hos honom att Wikipedia är en allmänning, bestående av formella jämlikar, som frivilligt producerar bruksvärden med en klar ekonomisk påverkan på samhället och hur bruksvärden produceras. Karl har inte ett politiskt ekonomiskt perspektiv i detta resonemang.

Men även om Karl här inte prioriterar Wikipedias politiskt ekonomiska påverkan på samhället, känner han tillförsikt när det gäller Wikipedias oberoende i kontakten med externa aktörer. Styrkan i Wikipedias produktionsmodell är att projektet har funnits och klarat sig själv under ansenlig tid. Dessutom har projektet inte bråttom i sitt utvecklingsarbete, förr eller senare kommer det ändå att finnas något skrivet om alla runstenar: ”vi är inte kommersiella, vi har inte bråttom /.../ på det sättet /.../ så så där finns det ju egentligen inte, inte ett direkt maktförhållande, näe!” (Karl 2012). Fungerar ett samarbete dåligt så är det bara att avbryta det.

Detta kan tolkas som att det inte går att ställa några krav på en viss kvalitet när det gäller Wikipedias bruksvärde. Det vill säga att bruksvärdet inte är helt samhälleligt nödvändigt och därmed inte har ett samhälleligt ansvar (som dessutom kan värderas med ekonomiska medel på en marknad och i högre grad regleras av statliga lagar). Stämmer detta resonemang menar Karl att de maktrelationer som präglar den kapitalistiskt organiserade ekonomin inte drabbar Wikipedia, eftersom projektet inte tar ett sådant samhällsansvar. Wikipedia står starkt men utanför samhällsekonomin.

Detta perspektiv ändras något, men förstärks samtidigt, när Karls syn på relationen till Nationalencyklopedin (NE) diskuteras. NE ägs enligt egen utsago av aktiebolaget Cydonia Development som tillsammans med en systerkoncern omsatte 56 miljoner kronor verksamhetsåret 2011-2012 (Nationalencyklopedin; allabolag.se), samtidigt som projektet finansieras med hjälp av avgifter och prenumerationer. Präglas relationen mellan NE och Wikipedia av konkurrens eller komplementaritet?

Den är intressant, de är ju inte en konflikt så här att man står och stängas rakt emot varandra, utan jag tror det snarare är lite grand en katten på råttan-konflikt /.../ i att Wikipedia konkurrerar ju inte med NE /.../ Wikipedia ser NE som ett komplement i att dom är också en väldigt bra kunskapskälla (Karl 2012).

Det är alltså inte Wikipedia som är ett komplement, underordnad, utan NE. En analys av uttalandet skulle kunna vara att Wikipedia från att ha varit positionerat utanför samhällsekonomin, här utgör dess norm eller hegemon. Perspektivförskjutningen må vara talande, men är svår att värdera. Handlar det endast om att NE för en wikipedian är ett komplement, eller handlar det även om ekonomisk styrka? Senare i intervjun blir det tydligt att det handlar om storleken på uppslagsverken. 2008 förändrades relationen på så vis att NE blev ett komplement till Wikipedia snarare än tvärtom (Karl 2012).

Trots detta mätande av omfång och antal artiklar betonar informanten vikten av Nationalencyklopedins existens, eftersom de två verken kan ha nytta av varandra. Det finns synergier dem emellan. För Nationalencyklopedin kan det däremot vara en mer komplicerad relation enligt Karl. NE säljer en produkt så Wikipedia utgör en konkurrent för dem, medan det som byggs ideellt inte har några konkurrenter på det viset: ”för att konkurrens /.../ är ju ett, det är ju ett kommersiellt begrepp”. På min följdfråga om det finns någon motsättning mellan att vara kommersiell och ideell svarar han att det känns som att det inte finns någon ”direkt konflikt”, även om sådana kan finnas, om än inte inbyggt i relationen. Dessutom går det enligt honom att tänka sig ”system där den kommersiella sidan är ganska liten” (Karl 2012).

Wikipedia befinner sig fortfarande utanför samhällsekonomin, men den senare kommersiella kan tänkas minska i omfattning. Detta uttalande närmar sig på en latent nivå kommunismens kapitalism där de kommersiella aktörerna inte längre spelar huvudrollen i samhällsekonomin. För Karl finns det uttryckligen ingen inbyggd konflikt mellan det kommersiella och det ideella, det kommersiella eller kapitalismen är inte ett problem för honom. Wikipedia är ideellt och konkurrerar inte. Det vill bara ideellt fortsätta att arbeta med sitt uppslagsverk. Relationen karakteriseras av komplementaritet från Wikipedias håll, men av en potentiell konkurrens från NE:s håll. Det senare utgör ett embryo till ett konfliktperspektiv i förhållande till kapitalismen, men det är inte accentuerat och meningen av uttalandet är inte helt klar. Karl påpekar på en manifest nivå att människor är positivt inställda till den frihet som kapitalismen ger, till skillnad från kommunismen, som han förstår som statligt dominerad. Istället tänker han sig ett tredje system (Karl 2012), en blandekonomi där den kommersiella sidan inte behöver vara lika stor som den ideella. Frågan om hur människor ska försörja sig i detta nya system tas inte upp till diskussion, vilket annars skulle ha satt frågan om lönarbete, åt alla eller avskaffat lönarbete på tapeten.

Denna inställnings tonvikt på komplementaritet och frånvaron av konflikter, även om NE kan se Wikipedia som en konkurrent, har både likheter och skillnader med den åsikt Karl ger uttryck för när det gäller användandet av wikipedians in residence även hos företag. I detta sammanhang talar han om ett allt mer mognande Wikipedia i form av ett seriöst uppslagsverk, men också i sin relation till samhället. Ju bättre Wikipedia blir som uppslagsverk, desto mer samhällelig nytta det gör, kommer det att bli aktuellt att samarbeta med företag och lära dem hur de ska redigera och bidra till det ideella Wikipedia. Wikipedia befinner sig då inte längre vid sidan om samhällsekonomin på samma sätt. I framtiden ser han möjligheter till att även själva samhället kan tänkas mogna och att företag slutar att skönmåla saker för egen vinning (Karl 2012). Idén om ett ”mognare samhälle” konkretiseras inte ytterligare, men i en diskussion om det strategiskt riktiga i att avråda människor från att skriva i eget intresse, exempelvis som företagare, medger han att det vore till fördel för Wikipedia om företagare under organiserade former kunde bidra med information och uppdateringar av artiklarna om ”sina” företag. Synergierna betonas trots att Wikipedia då överlappas av samhällsekonomin. Han påpekar att riktlinjen för hur intressekonflikter ska hanteras är medvetet luddig och att ”artikelsubjektet” kan bidra med fakta om det kan förhålla sig objektivt, samtidigt som det följer en gardering om att detta är svårt och att projektet därför avråder från att göra det (Karl 2012).

Karl öppnar upp för möjligheten att mer systematiskt låta andras betalda lönarbete gynna Wikipedia. När jag påtalar att det är lite av en omvänd process från hur det brukar se ut när kommersiella intressen privatiserar och inhägnar det allmänna svarar han ”ja, just det” och skrattar till. När jag förtydligar frågan om processen kan ses som en allmäningsfiering av det privata tycker han absolut att en kan se det som att företag tar av sin vinst för att producera en allmännyttighet som ”konkurrerar eller kompletterar” i förhållande till den kommersiella sektorn (Karl 2012).

Karls reaktion tyder emellertid på att det handlar om en igenkänning som är ny för honom, om än inte otrevlig. En sådan process av *allmäningsfiering* av den kapitalistiska sektorns resurser kan utifrån Karls resonemang bara genomföras i den mån Wikipedia har en styrkeposition inom den samhällliga ekonomin. För att ha det krävs att projektet levererar en mogen produkt, ett samhälleligt nödvändigt bruksvärde. Karls tankar om att det inte råder någon konkurrens eller maktförhållande mellan Wikipedia och kapitalistiskt organiserade företag på grund av att Wikipedia står utanför samhällsekonomin, byts här mot föreställningen att det förhållandet kan ändra sig i framtiden. I takt

med att Wikipedia mognar som bruksvärde, börjar det också att bli attraktivt för företagen att betala för att lära sig hur de ska delta i projektet med sina anställda. Frågan om Wikipedia, när det tar plats inom samhällsekonomin, hamnar i konflikt eller än mer effektivt komplementerar den minskande kommersiella delen tas däremot inte upp.

Utifrån Raymond Williams perspektiv om gryende, dominerande och kvardröjande produktionssätts samexistens, implicerar Karls politiskt ekonomiska vision, oavsett konflikt eller samexistens, ett ökat inflytande för den jämlika produktionen som ett gryende produktionssätt. Ur ett marxistiskt perspektiv på historiska övergångar, med både allianser och konflikter mellan olika intressen (Heller 2011, ss12–13, 23–28), kommer en kontinuerligt minskande kommersiell sektor och en kontinuerligt växande ideell sådan, baserad på jämlik produktion, för eller senare att hamna i intressekonflikter sinsemellan och ställa samhällsmedborgarna inför politiska val.

Karl uppvärderar Wikipedias roll i samhället i takt med att projektet och samhället ”mognar”. Inställningen bryter av mot Kristers ståndpunkt, som mer betonar kontinuiteten med historien. Frivillig hobbyverksamhet har alltid funnits inom en rad olika samhällsområden. Krister ser inte riktigt det nya med Wikipedias jämlika produktion. Det går bra att jämföra projektet med andra ideella projekt och sammanhang, och mer än något annat framstår de ideella projekten som plantskola för talanger som sedan kan försörja sig kommersiellt på sina utvecklade talanger. Det exempel han ger gäller ”svensk science fiction fandom”. Subkulturen uppstod som en läsarrörelse i USA under framför allt 1930-talet, innan den kom till Sverige under 1950-talet. Denna subkultur har hela tiden levt i nära symbios med den etablerade science fiction-litteraturen och har utvecklat sina egna ideal. Författare har ofta ”hämtats” därifrån eller ”vuxit upp där”. Under senare år har förhållandena ändrats något, men under decennier kom SF-författare generellt från denna subkultur. Det uppstod tidskrifter, eller fanzines, som hade sina egna redaktörer och kritiker, vilka även de med tiden letade sig ut i samhällsekonomin. Även egna förlag med starka kopplingar till subkulturen utvecklades.

[I] det här /.../ semiprofessionella sammanhanget där det är väldigt flytande vem jobbar med, vem jobbar inte med det /.../ där ligger verkligen, man gör precis vad man vill, makten ligger i händerna på den som gör någonting, initiativet finns hos den som tar det. Och jag tycker att kopplingen till Wikipedia här är för mig ganska stor, i att det finns ett sammanhang, där man producerar någonting (Krister 2012).

Vid tiden för intervjun planerar Krister ett litteraturarrangemang, där deras mestadels frivilliga arbete har sponsrats med ”upp mot hundra tusen” kronor från förlagsvärlden. Att anordna sådana tillställningar står alla fritt fram: ”det är ju bara säga ’hej jag tänker arrangera litteraturarrangemanget’, och så börjar du ta in medlemsavgifter”. Medlemsavgifterna och inträdet är viktigt eftersom det finns en tanke om att ”alla ska vara på samma nivå”, ”alla ska vara medlemmar”, och att ”man gör det tillsammans”. När det sedan blir praktik av det hela, blir den aktive en del av kulturen och arbetet i den grad som passar. Krister påpekar att det är i denna process som människor börjar lyssna på och respektera den som engagerat sig. Krister ser stora paralleller mellan detta frivilliga arbete och det som har utvecklats kring Wikipedia. Även professionaliseringen finns i dessa litterära sammanhang och storheter som Stieg Larsson har en bakgrund i ”science fiction fandom” och skrev fanzines en gång i tiden (Krister 2012).

Subkulturen kring den litterära genren Science Fiction var och byggde enligt Krister på frivilliga initiativ och frivilligt arbete, samtidigt som det utgjorde en semiprofessionell sfär. Gränserna mellan dessa två olika ekonomiska logiker beskrivs som flytande: ”vem jobbar med, vem jobbar inte med det”. Informanten själv har ibland fått pengar för sina insatser, men inte så att det går att försörja sig på det. Sedd från den kapitalistiskt organiserade ekonomin framstår subkulturen som en utsida att inspireras av, få idéer ifrån och plocka redaktörer, kritiker eller författare till kommersiella tidskrifter och förlag. Även från entusiastens håll framstår relationen till det kommersiella som allt annat än oviktig. Den kan både fungera som en extrainkomst eller som en karriärväg. Några konflikter nämns inte och synergierna mellan den etablerade kulturindustrin inom området och subkulturen understryks. Min fråga om vad skillnaden i distributionsmöjligheter mellan dagens digitala projekt och dåtidens fanzine kan tänkas innebära för relationen till den kapitalistiska ekonomin lämnas därhän av honom (Krister 2012).

Över till periferins informanter. I intervjun med Peter ställer jag den hypotetiska frågan om inte Wikipedia, när det förstås som ett, med kommersiella varor konkurrerande, samhällsligt nödvändigt bruksvärde, skulle kunna bidra till en bredare samhällsförändring? Kanske genom att fler människor blev indragna i projektet? Svaret gör det tydligt att det abstrakta arbetet och kommersialismen tas som något naturligt. Peter kopplar direkt frågan till att gälla ett ökat antal anställda inom Wikipedia i framtiden. Den bredare samhällsförändringen beror på löneförhållandets utbredning, inte på Wikipedias

idealitet. Andra alternativ är inte aktuella för honom, vilket får mig att presentera olika alternativa scenarier: som att deltagarna i ökande grad försörjer sig på kringverksamheter till Wikipedia, eller att allt fler anställs inom projektet som blir till ett samhällsligt alternativ som ställer krav på samhällsekonomin, men också den allmänna utvecklingen att kapitalistiska aktörer blir allt mer beroende av gratis digitalt arbete vilket eventuellt skulle kunna leda till krav på medborgarlön eller något liknande. Peter hakar inte på resonemangen, utan konstaterar mest att fler anställda inom Wikipedia skulle leda till fler hierarkier och ett mer traditionellt uppbyggt uppslagsverk (Peter 2012).

Vid ett annat tillfälle under intervjun menar Peter att Wikipedias påverkan på den kapitalistiska ekonomin inte är så stor, eftersom Nationalencyklopedin inte är ett vinstdrivande projekt, utan snarare kanske ges ut av en stiftelse eller så (även om han är osäker på hur det verkligen förhåller sig). Konkurrensen från Wikipedia drabbar därför inga företag: ”det känns som att, det känns inte som att liksom så att säga det är nåns liksom bransch som skadas av det” (Peter 2012). Perspektivet är framförallt företagens, inga av dem skadas.

Paul tror inte att ”wiki-sättet” kommer att sprida sig till ”allting”: ”[E]ncyklopedibranschen tror jag snabbt blir irrelevant” (Paul 2012). Med tanke på att uppslagsbranschen utgör en tämligen liten del av samhällsekonomin vidgar jag diskussionen till att inkludera även fri programvara och dess relation till den kapitalistiska ekonomin. Paul anser då att den jämlika produktionen och Wikipedia inte bara är ett komplement utan även förändrar samhällsekonomin i positiv riktning (Paul 2012), utan att för delen vara ett alternativ till kapitalismen på systemnivån. Den jämlika produktionen har ingen potential att bli ett dominerande produktionsätt. Den förändrade kapitalismen blir däremot bättre. Wikipedia fungerar som en vitamininjektion. Paul exemplifierar sitt resonemang med den fria programvaran som har lett till fler arbetstillfällen.

[D]et folk betalar för är folk som kan konfigurera, installera, anpassa, vare sig det är WordPress eller Drupal eller linuxservrar eller vad som helst. Sen kostar det ju någon som kan sköta det, drifta det /.../ Jag jobbar bara med fri programvara i princip, man kan ladda ner drupal, men ja sen då /.../ måste lägga några timmar på att fixa till det (Paul 2012).

Pauls tro på en vitalisering och förbättring av kapitalismen, med hjälp av Wikipedia och den jämlika produktionen, betyder inte att han är någon enty-

dig förespråkare för det kapitalistiska sättet att ordna ekonomin. Han ser som sagt även Wikipedia som en reklamfri oas inom kapitalismen.

Per är den enda av informanterna som explicit öppnar upp för tankar på ett kvalitativt annat samhälle än det kapitalistiska utifrån sitt engagemang i Wikipedia. Han ser projektet både som en global folkrörelse, ”det är världens största folkrörelse”, som han hoppas locka nya deltagare till genom sina sporadiska redigeringar, och som en samhällsvision: ”dom dom här reglerna, å det är som ett vad ska man säga? Ett litet samhälle där som fungerar, man får inte sabotera, nämen och så där va, och och det är ingen som utser vem som ska basa utan utser sina egna ledare och så /.../ att det är så jäkla modern” (Per 2012).

Strukturomvandlingar

Krister tror verkligen att Wikipedias sätt att producera på kommer att förändra samhällekonomin: ”särskilt med tiden så finns det en risk för det”. Det handlar dessutom inte bara om uppslagsverket, utan även om de andra wiki-mediaprojekten. Wictionary kan någon gång bli tillräckligt bra för att slå ut ordböcker, även om ordböcker inte är någonting som folk tjänar pengar på. ”[D]et är ju folk som sitter ofta och driver dom här, i små grupper, över lång tid, vid sidan av sin akademiska tjänst”. Men den stora risken löper de professionella fotograferna som han antyder kommer att påverkas av att det finns tolv miljoner filer på Wikimedia Commons (Krister 2012).

Han tror inte att detta avtryck kommer att förändra själva det kapitalistiska systemet. Kapitalismen kommer inte att krisa på grund av ökade sociala spänningar till följd av Wikipedias framgångar. Frågan om Wikipedia leder till att betalda arbeten försvinner är inte så viktig:

Britannica [har] precis /.../ meddelat att dom inte ska trycka upp fler encyklopedier. /.../ Om Wikipedia inte hade funnits hade Microsoft då kunnat fortsätta att producera Encarta? Hade det funnits jobb där? Nä, man kan ju inte sitta och låta bli o sprida kunskap för att man är rädd om andra människors jobb, alltså jobb /.../ finns ju på sätt och vis inte till för att, som utomstående tycker jag inte att man kan betrakta jobb som någonting som är till för att sätta mat på bordet åt människor. Jag måste betrakta jobb som någonting som folk gör för att bidra till samhällsnyttan eller för att folk betalar dom för de, lite osäker på vad vissa jobb egentligen till[för] samhällsnyttan, tobaksproducenter till exempel, vad är samhällsnyttan där? (Krister 2012)

Uttalandet är explicit och tydligt. Arbete är inte något som är till för konkreta människor att försörja sig på, utan det är till för att gynna den abstrakta ”samhällsnyttan” med det producerade, vilket här implicerar att det sker på det mest effektiva och billiga sättet. Det är ett ovanifrånperspektiv på arbetet, där mindre produktivt arbete slås ut till förmån för strukturomvandlingar som höjer den produktiva nivån (dock utan att något nytt värde produceras i Wikipedias fall): ”om vi gör folk arbetslösa så beror det på att vi har gjort ett så bra jobb”. Krister fortsätter resonemanget med att det inte går att ta ansvar för sådant, eftersom man då blir rädd för varje form av framsteg, även om han inser att det kan handla om personliga tragedier på individplanet. Han tror att kritiken mot Wikipedia och annan frivillig produktion inom den långa svansen för att utgöra en kulturskymning kommer att öka i omfattning bland professionella som har mist sina jobb på grund av dem. Kritiken mot Wikipedias trovärdighet kvarstår även om femton år när NE möjligen har bestämt sig för att ge upp sin nätupplaga (Krister 2012). Här finns en liten samhällelig motsättning: i framtiden har kanske NE utkonkurrerats, men kritiken för bristande trovärdighet kvarstår. Expertens klagan i framtiden lyder: ”Vi var minsann en ett uppslagsverk man kunde lita på, och nu har gratiskulturen, slagit ut [d]en trovärdiga aktören på den svenskspråkiga marknaden” (Krister 2012). Kristers förhåller sig raljerande och på distans till de som betalar det sociala priset av de socioekonomiska omvandlingarna och problematiserar inte det faktum att Wikipedia finansieras av värde som utvunnits inom kapitalismen men omfördelats genom donationer till projektet. Han tror inte att användningen av gratis och frivillig arbetskraft kommer att leda till krav på, eller förändringar i, hur samhällets rikedomar fördelas. Så är det mindre för att nya kreativa affärlösningar utvecklas än för att det är få personer som arbetar inom de aktuella branscherna.

[V]i är en väldigt liten del av samhället som sysslar med att producera sådana här grejer, man kommer inte [att] slå ut akademiker till exempel, som sysslar med att på olika sätt producera kunskap /.../ jag har lite svårt att se hur vi någonsin skulle kunna göra det /.../ wikimediarörelsen kan ju inte slå ut lärare som jag ser det /.../ det bör den inte göra, om universitet och studenter får för sig att wikimediarörelsen är /.../ ett godtagbart substitut för lärare på universitet, så har man gravt överskattat vad vi sysslar med, för det är inte vad vi gör (Krister 2012).

Eller så är deltagarna i den jämlika produktionen för få. *Wikiversity*, som in-formanten själv nämner vid ett annat tillfälle när det handlar om den jämlika

produktionens utbredning, är en form av Wikipedia för universitetslärare som samarbetar kring forskning och läromedelsproduktion. Dess svenskspråkiga version presenterar sig på följande vis:

På Wikiversity skapar vi och använder fritt undervisningsmaterial. Här finns kurser, öppna läresurser (OER), forskningsprojekt och en aktiv gemenskap av lärare, forskare, studenter och andra intresserade. Du kan studera det du vill, på din nivå och i din takt (Wikiversity-bidragsgivare, 20130114).

Krister nämner inte projektet under diskussionen av begreppet ”gratis-kulturen”. Kanske är det för att den svenska delen av projektet uppvisar en bristande aktivitet. Den 18 april 2015 fanns det 572 sidor på svenska Wikiversity, 34 kurser om alltifrån datorkunskap till surdegsbakning för hemmabagaren, 3 forskningsprojekt och 10 OER vilket är läsecirklar kring *Open Education Resources* (Wikiversity-bidragsgivare 20141216). På projektets samlingsplats och motsvarighet till Bybrunnen, *Cafét*, skrivs i mars 2011 att projektet har svårt att samla den kritiska massan av deltagare. Någon frågar sig hur man kan locka fler att bli aktiva. Den allmänna idén verkar vara att intensifiera nätverkanter gentemot universitet, men även mot gymnasier och högskolor, som enligt deltagarna kan använda Wikiversity som en gemensam plattform (Wikiversity-bidragsgivare 20120414).

Det är inte lätt att bli den dominerande aktören inom en bransch. Och att bli dominerande är viktigt när det gäller att attrahera frivilliga deltagare eller gratis arbetskraft. Wikiversity har hittills misslyckats där Wikipedia har lyckats. Akademien som bransch är också något annat än uppslagsverksbranschen när det kommer till storlek, ekonomiska muskler och i antal anställda, som har något att förlora på konkurrerande oavlönad och frivillig produktion. Men Krister betonar mer att tillverkningen och det konkreta arbetet med bruksvärdet Wikipedia eller Wikiversity inte är detsamma som universitetet. Han har på förhand uteslutit Wikiversity som ett alternativ till den högre utbildningen.

Inte heller Karl ser det eventuella bortfallet av arbetstillfällen på grund av Wikipedia som ett problem. Efterfrågan på kompetens kommer inte att försvinna bara för att arbetstillfällen försvinner:

[S]amhällsekonomiskt sett så tror jag att Wikipedia är [en] jättestor värdekälla för att vi kastar inte bort saker hela tiden utan här lägger vi på det och vi delar ut det till samhället

hela tiden så det är ju /.../ en riktigt resurs för samhället i att vi inte behöver gå att köpa nya saker hela tiden (Karl 2012).

Tankegången går helt på tvären mot kapitalismens behov av expansion. Diskussion om värde visar att Karl helt skiljer värde från bytesvärdet och tolkar det i termer av bruksvärde. Det politiskt ekonomiska systemet osynliggörs när värdet endast förknippas med dess bruksvärde. Wikipedia blir en stor värdekälla för samhället eftersom Wikipedia inte kastar bort saker, utan samlar och fritt delar med sig. Denna ensidiga fokusering på samhällsnyttan i bruksvärdet är en rakt motsatt logik än den som genomsyrar den kapitalistiska ekonomin. Denna antikommersialism skulle utgöra slutet för kapitalismen, om den genomfördes fullt ut. Jag påpekar att det Karl säger är bra för samhället, men kanske inte så bra för de kommersiella bolagen. Karl svarar att det beror lite på hur kreativa de är. Det går ju att ”göra saker utöver, alltså bygga på Wikipedia i ett extra lager” för de som vill. Dessutom handlar det ju om en mycket liten nisch inom samhällsekonomin, ”det finns ju hur mycket annat som helst som kan göras istället”. Istället för att skriva uppslagsverk kan de friställda individerna kanske forska, de är ju experter, för att ”på det sättet producera ny kunskap istället för att bara dokumentera den” (Karl 2012).

Detta är en klassisk formulering av att den jämlika produktionen tillåter kommersiella bearbetningar i nära anslutning till uppslagsverket. Bilden av ett nytt kommersiellt lager runt projektet är talande. Det är nästan som att de kommersiella bearbetningarna är en del av själva Wikipedia. Det fria uppslagsverket omsluts konfliktfritt av kapitalistisk verksamhet, samtidigt som det bidrar till att arbetskraft frigörs för andra lönearbeten på arbetsmarknaden. De nya lönearbetena existerar inom möjlighetens ram för den kreative företagaren. Kreativiteten tas för given som en aldrig sinande resurs, vilken dessutom står till kapitalets förfogande. Karl bekräftar själv att Wikipedia hjälper företagen att generera nya nyttigheter som det går att tjäna pengar på (Karl 2012). Wikipedia göder kapitalismen och bidrar till strukturomvandlingar av samhällsekonomin inom kapitalismens ramar för samhällets bästa. Wikipedia utgör oljan men också vitamininjektionen i kapitalismens utveckling.

Peter föreställer sig att uppslagsverksbranschen inte befolkas av kapitalistiska företag och att Wikipedia därför inte påverkar den kapitalistiska ekonomin särdeles mycket. Han ägnar ingen reflektion åt att det försvinner försörjningsmöjligheter även på statliga myndigheter och i ideella stiftelser om deras verksamheter konkurreras ut. Jag påpekar därför att det är avlönade arbeten

som försvinner på NE, om företaget konkurreras ut. Peter svarar att sådana förändringar även har med internet överlag att göra. Han antar, utan att han tycker sig veta så mycket i ämnet, att många verksamheter måste ändra sina förhållningssätt utifrån att internet finns. NE finns ju exempelvis på nätet och en får prenumerera på tjänsten som uppdateras, om än inte lika löpande som Wikipedia (Peter 2012). Strukturomvandlingen framstår som både naturlig och nödvändig i hans ögon, inget nämns om konflikter.

Paul bekymrar sig inte heller över vad folk skulle försörja sig på om produktionssättet bakom Wikipedia skulle sprida sig till allt fler områden. Han tror för det första inte att "wiki-sättet" kommer att sprida sig till "allting": "[E]ncyklopedibranschen tror jag snabbt blir irrelevant. Jag tror ingen kommer att sakna den heller. Den behövs inte längre. Det är min krassa sammanfattning" (Paul 2012). Paul tar relativt lätt på att människor blir av med sina arbeten i den resulterande strukturomvandlingen. Han påpekar att vid en jämförelse mellan hur många som använder Wikipedia och hur många som använder Nationalencyklopedin (NE), är den senare kategorin försvinnande liten. När jag då tillspetsat frågar honom om Wikipedia har omöjliggjort lönarbete inom encyklopedibranschen, skrattar han till och säger "det tror jag säkert /.../ jag vet inte hur de skulle klara sig", följt av ännu ett skratt. Han förklarar sin positiva syn på att Wikipedia troligen slår ut betalda jobb och folks försörjning, med att produktionen av uppslagsverk, och därmed bilden av verkligheten, är för viktig för att läggas i händerna på ett fåtal personer och en utgivare. Istället är det bättre med ett slags kollektivt ansvar som hos Wikipedia (Paul 2012). Förutom att den kollektiva produktionen här betonas så är bruksvärdet prioriterat framför ett möjligt bytesvärde, trots att det senare kan ge människor en försörjning inom kapitalismen. Denna försörjning är något som han i hög grad verkar ta för given.

Den samhällsekonomiskt sett potentiellt tyngre jämlika produktionen av fri programvara, leder inte heller till några problem för människors försörjning. Paul tror att andra jobb kommer att skapas (Paul 2012).

Jag tror snarare det blir en /.../ omfördelning, det är ju fantastiskt om alla Sveriges skolor och myndigheter går över till Ubuntu eller liknande. Tänk alla miljarder i minskade mjukvarukostnader, ok Microsoft kanske förlorar massa anställda då men har plötsligt friat upp en massa miljarder av skattepengar som man kanske kan lägga på fler lärare eller fler sjuksköterskor eller vad man nu, vad som behövs (Paul 2012).

Paul menar att det hypotetiska utkonkurrerandet av programvaruindustrin eller kunskapsproduktionen gör att samhället kan tillgodose andra och mer trängande behov (Paul 2012), men han problematiserar inte hur eventuellt vikande skatteunderlag slår när kommersiella bolag går under. På frågan om han skulle fortsätta bidra till Wikipedia om han var arbetslös, utan försörjning, svarar Paul att då skulle han ju ha ännu mer tid att bidra (Paul 2012). Sociala skyddsnät tas för givet av honom, vilket gör att möjliga krav på medborgarlön inte ställs eller behöver ställas. Den jämlika produktionen hotas inte av de strukturomvandlingar den potentiellt provocerar fram och som hotar att ställa människor utan försörjning. Genom denna tystnad i försörjningsfrågan möjliggörs en konfliktfri syn på Wikipedias och den fria programvarans jämlika produktions relation till det kapitalistiska produktionsättet.

Per delar denna syn på strukturomvandlingarna som utvecklas inom kapitalismen till följd av den jämlika produktionen. Det är inga problem att det försvinner lönarbeten på grund av Wikipedia:

Nej, det /.../ ser jag inte som något problem (skrattar) Det skulle man ju kunna tänka förstås /.../, men nä, jag är för att /.../ att samhället förändras på grund av ny teknik och så, Det ser jag inte som /.../ att man skulle hålla kvar i något på det viset, det känns främmande (Per 2012).

Han är inte säker på att det blir bättre i framtiden, men han betonar att det finns många projekt som bygger på jämlik produktion som inte har marknadsförts och inte har några ekonomiska muskler, men som på grund av den teknologiska kvalitén ändå har lyckats. Det som är bra är enkelheten, öppenheten och tydligheten: ”det finns ju andra saker som är negativa, alltså, det det här är ju något positivt, att kunskap blir fri till alla” (Per 2012).

Återigen märks en fokusering och betoning på bruksvärdet och samhällsnyttan, som något lösryckt från det större samhällsekonomiska sammanhanget. Bruksvärdet räcker som försvar för att Wikipedia byggs upp frivilligt och delar ut informationen fritt. Implicit tror även Per att den nya teknologin inte bara raderar ut äldre arbetsuppgifter utan att den även skapar nya sådana.

Den pekuniära relationen: Ideologisk positionering

Informanterna i projektets kärna och periferi fördelar sig på fyra olika ideologiska positioner.

”*Kommunismens kapitalism*”, Den första ideologiska positionen (1) rör sig mestadels på ett latent plan. Wikipedia är det goda alternativet som befinner sig i konkurrens med kapitalet på god ekonomisk grund, samtidigt som det är populärt tack vare sin idealitet. Idealiteten tillsammans med en ökad professionalitet, pålitlighet och neutralitet gör att det kan samarbeta på egna villkor, efter sitt eget intresse, med transnationella företag. Det förekommer föreställningar om att den kommersiella delen av ekonomin kan minska med tiden. Projektet fungerar på ett sätt som strider mot kapitalackumulationens logik, samtidigt som det fungerar som en ideell oas och viloplats i förhållande till kapitalismen. Denna plats med sin potentiella kritiska udd mot kapitalismen kan eventuellt fungera som en plats där kritik mot kapitalismen utvecklas. Wikipedia ses i ett fall som ett alternativt samhällsbygge i miniatyr med wikipedianerna som världens största folkrörelse. Implicit finns här en öppning mot idén om en kommunismens kapitalism.

”*Kontinuerlig samexistens*”. Den andra ideologiska positionen (2) framstår som den officiella och är främst manifest. Den rör sig i en mainstreamfåra för vilken kommunismen är ett auktoritärt statssystem och kapitalismen ett naturligt fenomen som står ovan historiens skiftningar, med Wikipedia som ett komplement. Företag uppfinner nya affärlösningar och hittar nya nischer. Wikipedia ingår i en historisk kontinuitet när det gäller relationen mellan det ideella och kommersiella, där de båda inspirerar och erbjuder fördelar åt varandra. Påverkan böljar fram och tillbaka, men de två påverkar inte varandra i grunden eller ger utrymme åt något väsentligt nytt. Här tolkas Wikipedias ekonomiska makt också som ett oberoende i relationen till företag, men som en oas och viloplats som fungerar komplementärt snarare än kritiskt. Wikipedia är slutligen inte intressant för kommersiella bolag, vilket gör att det inte kommer till några konflikter.

”*Vitaliserar kapitalismen*”. Den tredje ideologiska positionen (3), som möjligen utgör en underkategori till den andra positionen, betonar både manifest och latent den vitaliserande kraften som Wikipedia har på kapitalismen. Wikipedia och kapitalistiska företag samverkar tillsammans för samhällets bästa.

”*Kapitalismen expanderar*”. Den fjärde ideologiska positionen (4) rörande Wikipedia i samhällsekonomin är att projektet på ett latent plan blir mer likt kapitalismen, med fler anställda (löneförhållandets utbredning), sponsorer och nya omslutande kommersiella lager som bygger på projektet, samtidigt som det leder till samhällsförändringar i vilka lönerelationen öppnar upp nya områden i kontinuerliga strukturomvandlingar. Stora företag använder den

jämlika produktionen som inspiration och resurskälla för sin expansion, samt öppnande och kontrollerande av nya marknader. Den ideella karaktären på projektet ifrågasätts redan till viss del.

Den informationella relationen mellan företag och Wikipedia

Wikipedia skiljer sig på många vis från sociala media. Patrik påpekar att uppslagsverkets sida om företaget fanns där innan företaget visste det och hade bestämt att de ville ha en artikel där. Projektet kräver ett annat förhållningssätt från företagets sida än vad som är brukligt; wikipedianer har åsikter om vad som är rätt och fel, vilket Facebook och liknande sidor inte har (Patrik 2012). Wikipedia har en egen vilja, agerar proaktivt och framstår som både mer motsträvt och mindre intressant för företag.

Till detta kommer att kritik mot företaget kan uttryckas inom ramen för artikeln om detsamma. Patrik inser att företagets ändringar av överdriven kritik kan vara ett känsligt ämne, men om ett visst innehåll kan ses som överdriven marknadsföring, som någons bidrag av långa programlistor, kan även kritiken överdrivas och vara irrelevant. Ett sådant exempel gäller en kritik mot kundservicens långsamma service för flera år sedan. Han betonar att det är möjligt att ha olika politiska ståndpunkter i frågor – blir någon avskedad eller säger upp sig? – och att även vetenskapen ibland inte är ense (Patrik 2012).

Med denna relativisering lägger Patrik en grund för företagets rättmätiga intresse av att få balansera kritiken mot företaget. I sitt resonemang likställer han företaget med en individ, för att sedan argumentera att olika individer kan ha olika åsikter. De uppenbara maktskillnaderna mellan ett stort företag och enskilda individer tonas ner, men inlägget säger en hel del om hur han som lojal lönarbetare i ett företag ser på sin relation till Wikipedia. Patrik beskriver hur de har handskats med problematiken rent praktiskt. De har provat att göra ändringarna anonymt, utan att påtala sin partiskhet och utan att fråga om lov. Han säger sig ha läst riktlinjerna, men tycker inte alltid att de är så klara. Dessutom förstår han att det går att ”ha åsikter om” huruvida tillvägagångssättet är rätt eller inte, men han menar att tillvägagångssättet är det vanliga bland kollegorna i hans yrkeskår. De testar att göra ändringar anonymt efter vad de anser är sunt förnuft och så får de ta eventuella diskussioner efterhand som de uppkommer (Patrik 2012). Företag verkar inte riskera något genom att bryta mot den jämlika produktionens regler. I praktiken, om vi får tro honom, väger riktlinjerna lätt för företag. I riktlinjen för hur intressekonflikter och jäv helst ska hanteras står det:

Undvik att skriva om dig själv, din arbetsgivare eller en förening du är medlem i /.../
 Om du ändå skriver om ett ämne där du har egna intressen, till exempel ditt företag, bör du vara öppen med vem du är men också noga med saklighet och trovärdiga källor /.../ Skriv ur en neutral synvinkel, lägg inte in reklam och ta inte bort kritik (Wikipedia-bidragsgivare 2014).

Frågan är om det inte finns en symbios mellan företagets intresse av att ändra överdriven kritik och Wikipedias behov av uppdateringar av artiklarna. Om redigeringarna inte är helt fel, kan det vara i projektets intresse att tillåta dem. Det skulle i så fall kunna vara en förklaring till att den generaliserade partiskheten med redigerande anställda inte verkar uppfattas som ett praktiskt problem av de andra informanterna. Praktiskt är det endast små företags redigeringar som gemenskapen uttrycker frustration över som irrelevanta. Om företaget genom sina anställda påtalar sin partiskhet kan det lätt leda till diskussioner och konflikter som fördröjer redigeringsprocessen och tar upp båda parter tid. Företaget spar avlönad arbetstid, wikipedianerna spar energi och uppslagsverkets bearbetas snabbare. Det verkar finnas motiv för Wikipedia att se mellan fingrarna när det gäller avsteg från riktlinjen angående intressekonflikter och jäv. Förhållningssättet att inte fråga om lov eller presentera sig, fast en ska göra det framstår i okontroversiella fall som ett dolt utbyte av ömsesidiga fördelar.

Samtidigt skulle detta innebära att Wikipedia, eftersom de inte kan vara säkra på att företagets avvägningar är korrekta, antingen tar lätt på kommersiell partiskhet eller kallt räknar med att den värsta partiskheten ändå upptäcks. I så fall är det främst de uppenbara skönskrivningarna som riktlinjerna vänds emot och riktlinjens främsta funktion är att vara behjälplig med stöd när *uppenbart* partiska redigeringar görs. Riktlinjen är den trumf som Wikipedia sitter på om företaget skulle bryta mot spelreglerna.

Patrik har svårt att se nyttan av språkliga skönskrivningar, ett ämne som diskuteras i samband med ett fall där anställda hos McDonalds bytte ut ordet konkurs mot avveckling i en artikel. Wikipedia är inte så viktigt för företaget som Patrik arbetar på. Han menar att Wikipedias faktafokus inte är något som engagerar. Och eftersom informationen på Wikipedia är ”hyfsat objektiv” i grunden, jämfört med andra sajter, går den inte riktigt att ifrågasätta och på ett djupare plan engagera sig i och förändra (Patrik 2012). Wikipedia framstår innehållsmässigt som långt ifrån det *heterotopia* som Sundin och Haider utnämner Wikipedia till (Haider & Sundin 2010).

Detta eventuella ointresse för uppenbara skönskrivningar från företagens sida stärker förutsättningarna för den här beskrivna symbiosen, samtidigt som Patriks kommentar inte motsäger att mindre ideologiska friseringar kan vara effektiva. Möjligen ökar risken för fler skönskrivningar och därmed för konflikter, om Wikipedia växer, och mognar som Karl uttrycker det, och får större tyngd som auktoritativt uppslagsverk. Professionaliseringen och kvalitetssatsningen inom Wikipedia förstärker konkurrensen gentemot uppslagsverk som agerar på varumarknaden och har potential att höja det indirekta bytesvärdet på dess artiklar utifrån ett kommersiellt företags perspektiv.

Större företag verkar mindre problematiska än mindre bolag för Wikipedia. Wikipedia är inte så viktigt för stora företag. En tentativ slutsats är att de positiva effekterna av företagsredigeringarna överväger med stora bolag, medan riskerna helt dominerar när det gäller de mindre företagen. Uppslagsverket engagerar inte med sitt fokus på fakta och ställer dessutom högre krav än andra sociala media, vilket skapar vissa förutsättningar för att freda sig från kommersiell påverkan, samtidigt som det pekar på den begränsad påverkan på kapitalismen som Wikipedia har i kraft av det skrivna ordet.

Eftersom ämnet i sig, företaget, inte engagerar som ämne och företagen inte vill satsa lönarbete, används tävlingen Wiki Loves Company, som Kåre är engagerad i, för att locka entusiasterna kring vissa företag eller varumärken, inom eller utanför företaget, till engagemang inom Wikipedia. Tävlingen syftar till att bredda den potentiellt engagerade deltagarbasens underhåll och skapande av företagsartiklar. Deltagarbasen både breddas för att engagera potentiellt anställda och görs oberoende av samma kategori, allt beroende på utfallet.

Tävlingen, genomfördes under våren och hösten 2013, inom ramen för ett samarbete mellan WMF Sverige, *Centrum för Näringslivshistoria*, *AGI* och *Sveriges Kommunikatörer* kring *Svenska Publishing-priset*, som detta år fick en ny kategori: "bästa företagsartikel på Wikipedia". Målet för Alexander Husebye på Centrum för Näringslivshistoria var att samla 60 nya och utmärkta artiklar om svenska företag, medan Lennart Guldbbrandsson från WMF Sverige påpekade att det finns för få bra artiklar om företag på Wikipedia: "Det som skrivs har oftare karaktär av reklammaterial än av information i ett uppslagsverk". Ett uttalande som möjligen talar emot hypotesen att större bolag inte ägnar sig åt uppenbar skönmålning. Året därefter, 2014, annonserades en kurs i att skriva wikipedia-artiklar i Sveriges Kommunikatörers regi, vilket kan vara ett tecken på att tävlingen kommer att bli ett återkommande inslag. Kursens syftade till

att fungera som "[e]n väg att lära sig mer om hur man skriver en artikel /.../ så att den godkänns av andra wikipedianer" (Centrum för Näringslivshistoria 20140408; Centrum för Näringslivshistoria; Centrum för Näringslivshistoria 20130520).

Trots att Patrik menar att Wikipedia inte är så viktigt för "hans" företag utgör ändå Wikipedia någon form av gränssnitt mot allmänheten som han förhåller sig till. Han berättar att de framför allt har hjälpt till med att bättra på tidslinjen i artikeln om dem. Han betonar att ingenting av det som de har skrivit har tagits bort, vilket han anser vara ett tecken på ändringarnas relevans. Dessutom ser företaget till att uppdatera artikeln när de lanserar nya produkter eller höjd prestanda (Patrik 2012).

För Kåre är Wikipedia delaktigt i ett projekt att förbättra världen inom ramen för kapitalismen. Projektet gör det genom att sprida kunskap, inte på något annat vis, men samtidigt skulle Wikipedia fara illa av kapitalistiska vinstkrav och kortsiktighet (Kåre 2012). Detta fokus på att endast sprida kunskap avpolitiserar projektet tillsammans med kravet på kunskapens mainstreamkaraktär för att nå ut till många och undvikandet av att ställa den jämlika produktionen mot kapitalismen. Men avpolitiseringsen och krav på neutralitet är även en potentiell grund för en antikapitalistisk kritik då kapitalismen är politisk till sin karaktär.

Information ses som något gott i sig med oanade krafter. Inget sägs om vilken typ av information som sprids, inom vilket samhälle den har skapats, vilka maktstrukturer som förmedlar den, och för vilka syften som den ska användas. I detta liberala och essentialistiska resonemang, vilket också uttalas av Krister, Karl och Paul, reifieras informationen och ges mytiska krafter; informationen antar karaktären av fetisch. Det är vetandet som står i centrum när delandet diskuteras, inte att samhället blir bättre för att människor delar med sig utan hjälp av marknaden. Det är inte solidariteten utan kunskapen som skapar det framtida, bättre samhället. Själva produktionssättets praktik hos Wikipedia är inte något som betonas, vilket implicerar att kapitalismen naturaliseras, trots att dess maktskillnader i hög grad innebär att erövrade kunskaper används på sätt som per definition *inte* behöver vara till allas lika fördel. Om det är kunskapssynen eller behovet av att avpolitiserar Wikipedia, som till främsta delen ligger bakom naturaliseringen, är svårt att avgöra. Klarare är att de förstärker varandra. Hur förhållningssättet sedan ska värderas, hur medvetet det är och om processerna är föremål för dolda politiska strategier, återstår att avgöra.

Wikipedias fokus på den kvalitativa informationen som produkt och nedtoning av produktionssättet, har öppnat upp för kontakter mellan WMF Sverige

och företag. Tävligen Wiki Loves Company inspirerades av ett föredrag på 2011 års Wikimania där det berättades att "inte ens alla" företag på Fortunes lista över de 500 största företagen i världen, fanns på franskspråkiga Wikipedia. Och många av de artiklar som fanns var dåliga enligt Kåre. Men det mest slående var skillnaden gentemot andra ämnesområden: "alltså om man tittar inom andra ämnen dom 500 mest kända fåglarna finns" (Kåre 2012).

Kåre förklarar förhållandet med att ämnet är tabu, eftersom Wikipedia inte får bli sedd som partisk och att de därför hellre faller än friar redigeringar inom företagsartiklar, som därför drar till sig färre aktiva människor, samtidigt som pr-människorna försöker att få in sina redigeringar. Han sammanfattar situationen som mycket komplex (Kåre 2012). Att bidra med redigeringar till företagsartiklar ses alltså som något riskfyllt, risken är inte bara att en inte får tillbaka någon uppskattning för sin aktivitet, utan även att en blir anklagad för att ha en så kallad *point of view* (pov), vilket är dåligt för ens rykte och status i gemenskapen. Perspektivet kontrasterar mot vad Patrik berättar om pr-branschen, att de testat vad som fungerar utan att fundera så mycket och utan att bry sig så mycket om skönmålningar. En situation träder fram där de medvetna och hängivna wikipedianerna skyr positiva redigeringar inom ämnet och främst ägnar sig åt att bevaka och skydda företagsartiklarna från partiska inlagor, vilket i sin tur lämnar över uppgiften att bidra konstruktivt åt pr-ansvariga, som å sin sida inte tycker att det är något riskfyllt alls med det hela.

Detta säger något om hur gemenskapen inom allmänningen Wikipedia förhåller sig till det kommersiella området. Samtidigt som kapitalismen naturaliseras och information fylls med mytisk kraft, är företagsvärlden ett område som mer än andra misstänks för brott mot principen om neutralitet. Perspektivet korsas av ett flertal motsättningar. Insikten om partiska redigeringars koppling till vinstintresset, rymmer en medvetenhet om maktskillnader och skillnader i intressen inom det kapitalistiska systemet. Går det att koppla den kritiska inställningen till kapitalismen till projektets förhistoria inom hackerkulturen, vilken vid tiden för Wikipedias födelse dock blivit mer försonligt inställd till företagsinlåsningar i och med Open Source initiativet? Rörelsen för fri programvara med sin betoning på fritt tillgänglig källkod och det neutrala Wikipedia hamnar i konflikt med företagsintressen på ett liknande vis. Den antikapitalistiska kritiken inom fri programvara är på ett liknande vis inte emot kapitalismen som system. Den handlar om yttrandefrihet, inte om gratis bruksvärden. Graebers kommunistiska baslinje artikuleras i denna

syn på den informationella relationen till företagen som öppen och neutral, men inte emot försäljningen av varor.

I sina första mejlkontakter utarbetade Kåre och Centrum för näringslivshistoria några riktlinjer för ett eventuellt samarbete som gick ut på att försöka få företagare att skriva vettiga saker, ”inte va som helst, utan rätt saker”, vilket i sin tur betydde att de måste ”få rätt personer inom företaget” att skriva, inte pr-avdelningen. De senare kommer aldrig ”att göra ett bra jobb”, vilket däremot folk med ett historiskt intresse skulle göra (Kåre 2012). Förutom att visa upp en viss detaljkunskap om moderna storföretag och dess anställda ideologer, öppnar Kåre här upp för ett engagerande av företagsanställda utanför ”deras” företags kontroll. Precis som Patrik när han berättar att han inte kan veta om någon av de anställda också redigerar på Wikipedia (Patrik 2012). Det traditionella fällandet snarare än friandet av redigeringar inom företagsrelaterade artiklar skiftar här över till en mer pragmatisk och offensiv inställning från Kåre och WMFs sida.

Strategin bygger på att alla anställda inte är alienerade i förhållande till sitt företag. Anställda inom kapitalismen kan identifiera sig tillräckligt med ”sitt” företag för att vilja gå kurser och tävla i att skriva artiklar om det. Möjligen har detta med den *antinomi* som Weeks menar präglar arbetet inom den postfordistiska kapitalismen. Arbetet fyller där både rollen som förmedlare av förmågan att uttrycka sig själv och som grunden för ett individuellt oberoende, samtidigt som det leder till beroende och underkastelse i förhållande till kapitalisten inom produktionsfären. ”It is this paradoxical figure of what we might call the sovereign individual subject of exploitation that is increasingly the source of surplus value.” (Weeks 2011, ss46, 51)

Det Kåre och WMF Sverige verkar ha förstått är att rikta in sig mot de anställda som identifierar sig med sitt lönearbete, ”sitt” företag och anser sig uttrycka sig själva genom arbetet. Alla kan komma på fråga utom de som har till uppgift att se till företagets intressen, det abstrakta arbetet snarare än den konkreta tillverkningen. I denna distinktion mellan det abstrakta och konkreta arbetet finns en medvetenhet om att kapitalismens intressen i det första fallet krockar med Wikipedias. Istället för att söka konflikten navigerar WMF Sverige istället runt problemet och etablerar allianser med lönarbetare som är extra intresserade av det konkreta arbete som de utför inom ramen för företagets jakt på profit. Detta fokus på tillverkningen delar de presumtivt företagsanställda med Wikipedias kärndeltagarnas, vilket utgör en koppling mellan wikipedianernas syn på sin praktik och deras förhållningssätt till kapitalismen

som system. Kontakterna mellan institutioner i de olika produktionssätten, tas mellan likar.

Strategin att fokusera tävlingen på historia är ett medvetet val för att undvika partiska redigeringar. Kåre menar att det då blir mer akademiskt från början, annars kan det lätt bli att deltagarna tänker att de kan skriva ”vi är bäst o så”. Med det historiska perspektivet hamnar deltagarna i ”rätt tänk” (Kåre 2012). Han betonar vidare att genomförandet av projektet handlar om en delikat balansgång där det inte bara handlar om att, som han säger, plocka lågt hängande frukt, utan att den redigerande gemenskapen måste förberedas och utbildningsmaterial för de som deltar måste utformas. WMF Sverige framstår här som en aktiv förmedlare av kontakt mellan den kapitalistiska ekonomins aktörer och den frivilliga gemenskapen. Gemenskapen måste förberedas för att skapa ett gott mottagande, men också för att deras frivilliga insatser krävs för tävlingens genomförande, genom att tankarna bakom projektet förklaras. För att de företagsintresserade tävlingsdeltagarna inte ska krocka alltför mycket med wikipedianerna, måste de utbildas i redigeringsgrunder, vilket från ett annat perspektiv framstår som ett sätt att införa Wikipedias regler (i den mån som deltagarna är/har varit anställda, i det företag eller inom den bransch som intresserar dem) för andras anställda arbetskrafts arbete.

Tävlingen är inte förbehållen individer. Kåre kan tänka sig att även företag är intresserad av att delta med sina anställda som deltagare, vilket Patrik å andra sidan inte anser är intressant för det företag han arbetar på. Kåre tror dessutom att utbildningen intresserar företagen. När jag då frågar om det är tänkt att anställda på ett företag ska uppmuntras att skriva om ”sitt” företag, blir svaret jakande men med tillägget att redigeringen då kommer att granskas hårdare. Målet är att åtminstone 30 företag ska fås att delta. Han berättar stolt att detta är första gången som denna typ av samarbete provas inom Wikipediasfären (Kåre 2012).

WMF fungerar här som en proxy eller som ett förmedlande gränssnitt som är utformat för att kontakterna ska gynna Wikipedia (Kåre 2012). Om Per har rätt i att Wikipedia är en social folkrörelse (tillika världens största), framstår här WMF som dess ledning eller parti.

Kontrollen av kommersiella bearbetningars följande av copyleft

Ett sätt att undersöka om wikipedia funderar som ett komplement till kapitalismen eller som ett frö till en allmäningsbaserad ekonomi är att ta reda på hur wikipedianer ser på kommersiella bearbetningar av material från upp-

slagsverket. I det gränssnitt som copyleft-licensen skapar möts de två sätten att producera ansikte mot ansikte och vissa prioriteringar måste göras i principens praktiska tillämpning.

Copyleft-principen utgör en central aspekt av den informella relationen mellan företag och Wikipedia eftersom den sätter upp de rättsliga villkoren för användandet av projektets information. I nätbokhandeln Adlibris databas kan mängder av poster som rör kommersiella bearbetningar av artiklar i Wikipedia återvinnas. Oftast väljs artiklar i ett visst ämne ut och trycks i bokform efter behov. Detta är helt i enlighet med den upphovsrättsliga licens som gäller för Wikipedia. Den stipulerar att du fritt får ta del av, distribuera, ändra och göra kommersiellt bruk av det licensierade bruksvärdet under förutsättning att de bearbetningar som du sprider också är fria att använda på samma villkor. Licensen bär bestämningen *dela lika*, vilket är detsamma som den princip om copyleft som har utvecklats i hackerkretsar. Varje bearbetning måste därför vara märkt med licensen så att användarna vet vilka villkor som gäller. Det är denna princip som anger ramarna för Wikipedia som allmänning. Principen om copyleft utgör den mest övergripande regeln samtidigt som den är en regel som öppnar upp för samarbeten och gemensamt utarbetande av regler på mer konkreta nivåer, bland de som väljer att bearbeta det aktuella bruksvärdet, uppslagsverket, kollektivt (det vill säga redigera i det). Detta öppnande av gemensamma rum möjliggörs genom att principen kräver att upphovsmannen fransäger sig rätten att detaljreglera användningen av det skapade verket. Detta fransägande av rättigheter bygger på den privata äganderätten (eller upphovsrätten) samtidigt som den kortsluter dess logik, genom att det skapar möjlighet för ett gemensamt ägande och horisontellt producerande som i fallet med Wikipedia.¹⁴³ Denna gemensamt ägda och horisontellt organiserade produktion, den jämlika produktionen, bär på fundamentala skillnader gentemot den privata äganderätten och upphovsrätten, som samlar alla ägandets rättigheter i ett och samma intresses hand, vilket skiljer arbetarna ifrån kontrollen över produktionsmedlen.

När en individ påbörjar en artikel i Wikipedia går denne individ med på att publicera sitt verk under principen om copyleft, vilket möjliggör allas fria användning av den under förutsättning att användandet behåller samma öppenhet. De efterkommandes korrigeringar, ändringar och utökningar förändrar i praktiken verket rejält och det blir i den praktik som utvecklas i princip omöjligt att hävda någon form av privat upphovsrätt till artikeln som nu tillhör alla som deltagit i dess redigering. Detta ägande ser helt olika ut för

varje artikel. Den konkreta praktiken är ytterligt decentraliserad i små kollektiva mikrokosmos, som federerar sig (ingår i federation) med andra kollektiva mikrokosmos och tillsammans skapar en gemensam nivå som organiseras och sköts av ytterligare andra frivilliga, kollektiva sammanslutningar av jämlikar i en nätverksform som innefattar olika projekt, omröstningar och allmänna diskussioner. I detta nätverk av nätverk finns det inget kollektiv som är överordnat något annat. Alla kollektiv är öppna för alla wikipedianer och blivande wikipedianer som vill delta i dem och därmed bli ägare till den aktuella artikeln. På en övergripande nivå i det som kallas för det verkliga livet kommer WMF Sverige och WMF in i bilden. Den ideella stiftelsen hanterar exempelvis alla pengar inom projektet och maktbalansen mellan den och den redigerande gemenskapen framstår, som visades i föregående kapitel, som viktig för wikipedianerna. Wikipedia kan karakteriseras som en lös federation av kollektiv vars verksamhet utvecklas tillsammans med en ideell stiftelse som befinner sig i ett ekonomiskt utrymme mellan stat och marknad.

Idén bakom detta kapitel är att spåra wikipedianernas syn på kapitalismen genom att studera hur pass viktig principen om copyleft är för dem. Frågan kommer mer direkt upp i samband med mina intervjuer med de informanter som varit aktiva inom WMF Sverige och som därmed visat ett vidare intresse för projektet Wikipedia, än enbart själva redigeringen. Men även för Per och Paul framstår frågan om öppenhet och rätten att fritt få anpassa tekniken som viktig. Svaret på frågan om copyleft säger mycket om hur de aktiva inom Wikipedia förhåller sig till kapitalismen som system. Tillåter de i praktiken kommersiella aktörer att exploatera wikipedianernas aktiviteter med bearbetningar som inte tydligt visar att de är fria att använda, kopiera, distribuera och bearbeta i sin tur? Villkor som kan kännas besvärande inom framförallt innehållsbaserade kapitalistiska affärsmodeller.

Free speech i praktiken?

På ett övergripande plan ser informanterna inga problem med att material på Wikipedia används för kommersiellt bruk, under förutsättning att det fortsätter att vara öppet tillgängligt: det vill säga yttrandefriheten betonas snarare än gratis bruksvärden/bytesvärden (free speech, not free beer).¹⁴⁴ Peter avviker något från mönstret genom att se Wikimedia Commons bilder som ”rättighetsfria” (Peter 2012), vilket osynliggör principen om copyleft. Det troliga är emellertid att han mer syftar på de rättigheter som avtalas bort och inte känner till eller negligerar de krav som ändå ställs i licensen. För Peter som förknippar

professionella uppslagsverk baserade på lönarbete med trovärdighet, är inte bristen på ett övergripande, kollektivt och praktiskt intresse för hur externa aktörers kommersiella bearbetningar utförs prioriterade.

Förhållningssättet pekar på sätt och vis i samma riktning som kontentan av Kåres resonemang i frågan. Han menar att det hela beror på i vilken grad det är möjligt att hålla efter licensen, men erkänner att det hela är en öm punkt för Wikipedia (Kåre 2012):

dels för att det är väldigt svårt o kontrollera allting [s]om trycks o /.../ skrivs så där, men också därför att vi har inte ägnat så mycket tid åt det /.../ de har varit viktigare för oss att /.../ få ut kunskap och att /.../ bli betraktade som seriösa /.../ snarare än att /.../ va poliser o säga ”men /.../ ni får inte” (Kåre 2012).

Han påpekar att detta även har varit stiftelsens inställning: ”småklipp här och var liksom, vem bryr sig?”. Kåre påpekar att det ju i själva verket är meningen att uppslagsverket ska bli använt, det är ju därför som de håller på med projektet och har fria licenser. Men när det gäller projektets logotyp kräver stiftelsen att det måste vara mycket tydligt var den är tagen ifrån om den ska användas i någon större skala (Kåre 2012). Frågan är inte prioriterad av Kåre, som menar att detsamma gäller för hela WMF, men den är också en öm punkt. Det har fram tills nu varit viktigare att skapa ett så bra bruksvärde att de kan konkurrera med andra bruksvärden på samhällelig nivå, vilket i vårt samhälle innebär att Wikipedia konkurrerar med bruksvärden som bär ett bytesvärde.

Han lutar mer åt den av Open Source Initiative utvecklade och mer företagsvänliga formen av öppen källkod, där källkoden är fri men där bearbetningar av den får läsas in av kommersiella intressen som sedan kan hävda den fullständiga upphovsrätten till bearbetningen, när det gäller små avvikelser. När det gäller större avvikelser från principen om copyleft verkar han däremot följa stiftelsens linje om att det är viktigt att principen följs. Den ömma punkten verkar vara att de inte har engagerat sig i denna sista fråga. Det har varit viktigare att få ut kunskapen än att vara ”poliser”.

I detta förhållningssätt går att utläsa en rätt snäv förståelse av Wikipedia som först och främst är information som ska ut till människor så brett som möjligt. Informationsspridning anses bra i sig. Det är mindre viktigt att säkerställa att kunskapen är fortsatt tillgänglig för *alla* i sina olika bearbetningar, inklusive annan horisontell och frivillig produktion bland jämlikar. Det är mer informationen än vår produktiva praktik som förändrar världen.

Yttrandefriheten och upphovsrätten som inskränker användandet av informationen, hamnar emellertid lätt på kant med varandra, och artikulerar en inre motsättning inom liberalismen. Den liberala tanken att världen blir bättre av att informationen görs tillgängliga för alla, har ett klivet förhållande till den ekonomiska liberalismens upphovsrätt. Men wikipedianerna betonar yttrandefriheten samtidigt som de bara verkar se mindre problem med upphovsrätten eftersom projektets version alltid är fritt tillgänglig för de med tillgång till en uppkoppling.

Liberalismens klassiska konflikt får en twist av det samtidiga brottet mot och användandet av upphovsrätten, när en allmänningens resurser approprieras av ett kommersiellt intresse i motsättning till Copyleft-licensen och säljs under skydd av upphovsrätten. Twistens betydelse tonas ned av Kåre, ”vem bryr sig?”, snarare än att konflikten betonas i ett försök att med allmänningens och den jämlika produktionens kraft påverka kommersiella aktörer att verkligen öppna upp sina digitala varor för digital bearbetning och spridning. Kåre är inte inställd på att allmänningens fiera kapitalismen.

Den klassiska och något grovhuggna kritiken av liberalismen ovan komplimenteras alltså av att originalet i form av Wikipedia hela tiden finns kvar oavsett privata inläsningar för kommersiella syften. Förutsatt att inläsningarna inte är omfattande, som Kåre påpekar, är de inte så hotande för projektet, vilket framstår som det viktiga. Därför verkar inte heller inläsningarna vara prioriterade att stoppa. Det digitala överflödet spelar en viktig roll i att ta udden av konflikten inom liberalismen och mellan Wikipedia och kapitalistiska företag.

Kåre tycker frågan är viktig, men inte så viktig att den behöver prioriteras högre eftersom de strategiska målen fram till 2015 är fler läsare och skribenter, fler typer av skribenter och teknisk utveckling, samt budgetmässig överlevnad (Kåre 2012). Den ömma punkten är för tillfället inte tillräckligt öm, annat måste säkras innan frågan kan tas itu med. Frågan är om det någonsin kommer att finnas tid. Kåre menar att frågan möjligen kommer in under temat överlevnad: ”om folk tar en massa material från Wikipedia, förr eller senare så urholkar det, urholkar det Wikipedias värde /.../ på något sätt” (Kåre 2012). Det är alltså först *om*, inte när, kapitalismen hotar Wikipedia till dess existens; hotar att göra projektet onödigt, som frågan om kommersiella bearbetningar blir relevant för honom. Fram till dess varken ses eller söks det några konflikter med den omgivande kapitalismen.

Kåre tycker personligen att Wikipedias öppna förhållande till kommersiellt bruk av dess bruksvärde är bland det bästa med allmänningen. Han svarar inte

på en kommentar om att Wikipedias effekt på samhället i hög grad beror på hur licensen följs, men det framgår mellan raderna i den konversation som refererades ovan att det finns andra mer prioriterade mål än att fungera som poliser, ett pejorativ i sammanhanget, vilket intressant nog ställs mot att bli betraktade som seriösa (Kåre 2012). Antingen är Wikipedia seriösa för att de inte bråkar om småsaker eller så är de seriösa för att deras bruksvärde är så gediget att det bygger på socialt nödvändigt arbete som ligger till grund för ett bytesvärde. Det andra alternativet förefaller troligast. Att bli betraktad som ett potentiellt bytesvärde (för någon annan) skulle i så fall vara något så eftersträvt att det inte ska försvåras, annat än i undantagsfall, av krav och kontroll av att licensen följs (Kåre 2012).

Detta relativa ointresse för ägar- eller upphovsrättsfrågan i relation till kapitalistiska aktörer som låser in sina bearbetningar av det allmänningsserade uppslagsverket, kontrasterar mot den nya maktposition som Copyleft-principen ger de frivilliga deltagarna i den jämlika produktionen. Men det visar sig att allmänningens ägarstruktur, som jag beskrev inledningsvis, också har vissa följdverkningar när det gäller kontrollen av kommersiella bearbetningars tillgänglighet och uppmärksningen av licensvillkoren.

Det är de jämlika deltagarna i redigeringen av en artikel som äger, kontrollerar och utvecklar innehållet i Wikipedia under Copyleft-licensen, inte den ideella stiftelsen WMF (trots att det är denna som har tagit beslutet om att endast använda copyleft-licensen och att det inte går att bidra under andra villkor). Wikipedianen framstår som en exemplifiering av den autonoma marxismens begrepp den *sociala arbetaren*. Till skillnad från den statusfyllda arbetararistokrati som anställs inom de kreativa industrierna är denna variant av den sociala arbetaren social på ett mer självständigt vis. De skiljs inte från produkten av sitt arbete på det vis som Richard Floridas flexibelt anställda kreatörer fortfarande blir, och de slipper vara rädd för att slå i glastaket där deras autonomi upphör och kapitalrelationen gör sig kännbar.

I Wikipedia äger författarkollektivet bakom varje artikel produkten av sitt arbete tillsammans. Det är inte WMF som äger upphovsrätten till artikeln. Detta medför både svårigheter i att kontrollera tillämpningen av copyleft-licensen och en styrkeposition för redigeringskollektivet gentemot stiftelsen. Krister menar att detta är någonting som folk lätt glömmer:

de /.../ tänker att ”jamen Wikimedia Foundation borde agera för här är det någon som har brutit mot licensen och använt det här i kommersiella ändamål utan att /.../

använda rätt licens utan skriva vem som har gjort det”. Och det kan ju inte Wikimedia Foundation göra, det har dom ju ingen rätt till, om jag lägger ut någonting så är det ju mitt (Krister 2012).

Han menar att det dessutom skulle ”bli uppror” om WMF lade sig i och ”kontrollerade” återanvändningen av artiklar ”hårt”. Möjligen handlar det inte så mycket om ägande och kontroll som om sättet som den utövas på. WMF kan inte gå in ”hur hårt som helst” (Krister 2012). Detta visar att makten över produktionsprocessen och dess resultat till stor del har flyttats över till de som är aktiva inom den, vilket är något som Krister håller med om:

ja, det beror ju på vad man jämför med, om man jämför med en, säg att du jämför det här med en typisk arbetsprocess, en kommersiell produktion, så förs ju makten definitivt till dom som arbetar, därför att du kan aldrig ha riktigt den kontrollen om du inte har löner att ge folk, om folk inte är beroende av dig /.../ på det sättet /.../ så är man ju friare att göra vad man vill så är det ju! (Krister 2012)

Här ser vi hur deltagarnas autonomi och makt inom den jämlika produktionen tas för given, men att det handlar om en oavlönad, rätt atomiserad och individuellt omfattad sådan. En makt hos deltagarna som Kåre redan tidigare har påtalat som en svårighet när det gäller kontrollen av tillämpningen av licensen. Det nya med Kristers uttalande är snarare att han ser WMF som något problematiskt. Han betonar att stiftelsen inte har någon större rätt än andra att lägga sig i. Han tycks mena att de individuella deltagarna har upplåtit rätten att använda materialet väldigt fritt och det har inte stiftelsen med att göra. Det skulle dessutom leda till uppror. Stiftelsen positioneras här som en främling snarare än en vän. Det är inte tal om att starta en diskussion där stiftelsen kan vara behjälplig med att driva fall juridiskt åt de ”artikelkollektiv” som känner sig exploaterade, nej snarare ses stiftelsen som en auktoritär, ensidig och ensartad kraft (i hög grad lik bilderna av en socialistisk stat), som hotar de deltagande individernas frihet att vara för kommersiell företagsamhet.

Karls kommentar är att vi kan vara helt säkra på att det finns människor som struntar i licensen och använder material kommersiellt utan att tala om att materialet är fritt för alla att använda på ett öppet vis (Karl 2012). Det vill säga att de i praktiken inhägnar något allmänt och förvandlar det till en privat vara som det tack vare prismekanismen skapas en artificiell brist på. Han me-

nar att det är många som gör fel utav okunskap och att den okunskapen även finns bland deltagarna i den jämlika produktionen.

[F]ramför allt många som är helt omedvetna om det av dom som har skapat materialet från början och sen så finns det en liten klick som ”ja ja, men det var ju meningen att det skulle vara fritt i alla fall så dom kan ju ta det, vill dom ha min grej så kan dom hämta det från mig direkt” (Karl 2012).

Deltagarna i Wikipedia verkar rätt ointresserade av frånvaron av *free speech* i den kommersiella bearbetningen, såväl som tämligen måna om möjligheten till *free beer* för de kommersiella intressen som i praktiken tillåts skapa och troligen även realisera bytesvärden i strid med licensen utan att ersätta det levande arbete som producerat det bärande bruksvärdet. Brottet mot principen om copyleft ses antingen inte som viktigt i det enskilda fallet av det redigerande kollektivet eller så har det att göra med att Wikipedia parallellt fortsätter att existera som en öppen resurs. Ståndpunkten är densamma som inom traditionen och definitionen av öppen källkod och skiljer sig från traditionen och definitionen av fri programvara och principen om copyleft.

Karl närmar sig WMF på ett annat sätt än Krister i denna fråga. Istället för att betona att stiftelsen inte ska lägga sig i, försvarar han den mot kritik för att den inte kontrollerar hur licensen efterföljs. Båda använder argumentet att det är den enskilda bidragsgivaren som avtalar sitt bidrag under licensen, men det finns mer av förståelse för problemet hos Karl. Han har en mer positiv syn på stiftelsen som en potentiell samordnare i frågan, om det nu inte vore för att upphovsrätten såg ut som den gjorde. Karl påpekar att det finns en diskussion om att försöka centralisera denna efterhållning, men konsensus för stunden verkar vara att det är den enskildes ansvar att göra det själv. ”[S]å det är väl lite läget” konstaterar han, men tar upp frågan om central kontroll igen längre fram i vårt samtal:

jag tror att det är några som tycker att det vore trevligt om det vore så /.../ speciellt om /.../ vi som förening växer o kan gå in och säga att ”jamen nu har ni gjort fel här” /.../ så är det lite skillnad också om det kommer en förening jämfört /.../ med om det sitter en privatperson, nu funkar ju inte svensk rätt på det sättet att vi kan inte vara målsägande åt någon annan på det sättet /.../så länge dom inte uttalar sig (Karl 2012).

WMF Sverige lanseras här som en tänkbar aktör när det gäller att hålla efter hur licensen tillämpas av de som väljer att bearbeta och vidare distribuera

Wikipedias innehåll. Lokalavdelningen av stiftelsen skulle ha mer kraft än en ensam redigerande individ. Men lagstiftningen ser fortfarande ut som den gör, vilket fick mig att undra om det inte gick att låta deltagare klicka i på förhand om de låter sig representeras av WMF i upphovsrättsfrågor, vilket inte avfärdades kategoriskt av Karl, även om både han och jag antog att det skulle vara svårt att genomföra (Karl 2012). Hur som helst finns det en liten grupp bland de aktiva inom WMF Sverige och svenskspråkiga Wikipedia, som till viss del driver frågan, även om juridiska och tekniska invändningar lyfts fram och ges vikt. Den alternativa strömningen som skiljer sig från huvudfåran i denna fråga är svag, men troligen centralt placerad i projektet där den lär få möta ett visst motstånd från exempelvis Kåre.

Utifrån vad som har framkommit i detta kapitel är det svårt att bedöma vilken makt Copyleft-regimens ägande har över externa kommersiella aktörer. Licensen innebär att wikipedianerna i hög grad avsäger sig sin ekonomiska kontroll, och i linje med detta framstår det i intervjuerna som att det inte är prioriterat att hålla koll på om licenserna följs, vilket utgör en spegelvänd motsättning inom liberalismen gentemot den tidigare påtalade. Det ekonomiska ägande som här yttrar sig i ett frånvarande av ägande, är viktigare än informationens fortsatta öppenhet inom ramen för kapitalistisk verksamhet. Om produkten i hela studien har framstått som viktigare än produktionen av den, framstår nu produktionen och ägandet av produkten (rätten att vara passiv) som viktigare än produktens öppenhet.¹⁴⁵

Tyvärr nådde inte intervjuerna med informanterna från periferin fram till frågan om licensens betydelse och vikt. Av materialet, vilket redan har framgått, går att utläsa att framför allt Paul, och i viss mån Per, betonar öppenheten i tillgängliggörandet av materialet, men inget sägs och inga frågor ställs om vikten av att de kommersiella bearbetningars öppenhet övervakas.

För att borra ännu lite djupare i frågan vänder sig studien här mot några av informanternas förhållande till produkterna av deras aktiviteter utifrån ett upphovsrättsligt perspektiv. Två exempel kommer att presenteras. Ett rör eventuellt felaktiga användningar av ett alster som producerats för Wikipedia och det andra rör rätten att få bli tydligare presenterad som upphovsman till den skapade produkten. Först ut är Krister som för ett hypotetiskt resonemang i den första frågan. Han skulle skicka en faktura till den eventuella tidning som återanvänt någon av de texter som han nästan helt själv har skrivit eller någon av de fotografier han har tagit. Däremot skulle han kunna "leva med" att de bara skriver att materialet kommer från Wikipedia och inte har förstätt

att även hans användarnamn ska nämnas. ”[D]å har dom försökt, dom har inte vetat”, men om de helt ignorerar det och bara kopierar:

då blir man ju lite upprörd faktiskt för att det är ju inte det som är syftet, dom får använda till och med i kommersiella sammanhang, dom får tjäna pengar på vad jag har suttit och gjort på min fritid och allt jag begär /.../ är att liksom att mitt användarnamn eller att dom bara länkar till historiken, och att dom då sprider det här under samma licens, svårare är det inte och kan man inte ens följa det, då (Krister 2012).

Meningen avslutas inte, men upprördheten över brottet mot licensen är tydligt. Men politiskt lyser individualismen och mikroperspektivet igenom i resonemanget. Han kan tänka sig att agera mot kommersiella aktörer om det gäller artiklar som han själv till stor del har skrivit. Någon form av privat ägande, i form av upphovsrätten, framstår som viktigare att bevaka än den relativt uppluckrade och kollektiva form av upphovsrätt som uppstår i redigeringskollektiven bakom de enskilda artiklarna. Uttalandet tyder även på en förlåtande inställning mot kommersiella aktörer som talar om var de har tagit texten eller bilden men inte uttryckligen informerar om att materialet publiceras under en fri licens. Erkännandet till Wikipedia som källa framstår som viktigare än licensens *virusartade* påverkan på kapitalismen. Tanken att resten av den tänkta kommersiella produkten, exempelvis tidningen, skulle bli fritt tillgänglig eftersom den bygger på material som är publicerat under principen om copyleft har benämnts för principens viruskaraktär av Microsofts VD Steve Ballmer (Greene 20010602), men sådant juridiskt finlir som att den tagna bilden eller texten från Wikipedia ingår i en helhet som kan betraktas som en bearbetning och som därför också bör vara fritt tillgänglig, lyser med sin frånvaro i resonemanget. Om en bild från Wikipedia Commons som används i en dagstidning ställer krav på att dagstidningen inte kan säljas mot pengar, utan måste vara fritt tillgänglig, är nog en öppen juridisk fråga och kokar ner till vad som kan sägas utgöra en bearbetning. Troligen räcker inte en bild, eller en hel artikel, till för att exempelvis en hel tidning ska ses som en bearbetning av den, men tanken eller viljan att driva frågan verkar inte ens ha slagit Krister. Det viktigaste verkar dessutom vara att Wikipedia omnämns, inte att artikeln och bilden framställs som fria att kopiera och använda, vilket är ett minimikrav enligt licensen. Att frågan inte är helt off topic märks i artikeln *Viral license* på engelska Wikipedia där följande går att läsa:

As an example of viral licensing outside software, after it was revealed that French author Michel Houellebecq plagiarized sections of Wikipedia articles in his novel *La Carte et Le Territoire*, some commentators said that this automatically made his entire book licensed under the ShareAlike license (Wikipedia-bidragsgivare, 20130211).

Frånvaron av sådana kommentarer bland informanterna tyder på att det inte finns någon aktiv ambition hos dem att förändra samhällets ägarstruktur och arbetsprocesser med hjälp av den jämlika produktionen.

Över till det andra konkreta förhållningssättet till upphovsrätten. Kristin tar upp frågan om vad hon kallar bildbylines, vilket här står för fotografens namn i anslutning till det tagna fotografiet. För egen del betonar hon främst estetiska skäl till varför inte bildbylines fungerar i Wikipedia. Hon adresserar inte direkt den tänkbara konflikten mellan den redigerande individen och kollektivet bakom det större projektet som slumrar i denna fråga. Hon redogör emellertid för hur det kan låta i dessa diskussioner:

[A]ndra vill ju ha en bildbyline som säger vem som är fotografen /.../ o några då som har framhärdat i att dom vill ha den här fotografen, att det ska stå där då, då har det blitt så här surt att nä då vill inte resten de, o då vill dom inte, ”då får ni inte använda våra bilder heller” säger dom då, men jo det får vi ju för ni har ju laddat upp dom under den här licensen så, då blir det så här (Kristin 2012).

Gemenskapen verkar, som det här framställs, tona ner det faktum att licensen faktiskt ger upphovsmannen rätt till att ha sitt namn eller pseudonym knuten till verket, även om den exakta formen för detta inte specificeras. För tillfället laddas bilderna upp och märks på bildbanken Wikimedia Commons men inte i uppslagsverket Wikipedia. Först när man klickar på bilden i uppslagsverket kommer man till filnamnrymden, som tillhandahålls av Wikimedia Commons, och informationen om fotografen.

Inom Wikipedia är det troliga att fokus ligger på att presentera en avsubjektifierad och framställningsmässigt neutral eller objektiv bild av uppslagsverket, snarare än att betona den kollektiva processen bakom artiklarna. Därför skulle det vara störande om fotografer fick sina namn angivna i direkt anslutning till bilden. Detta är ett exempel på hur Wikipedias kunskapssyn smittar av sig på den jämlika produktionen på oväntade sätt. Kravet på neutralitet och objektivitet skapar en vilja att presentera sig, om inte som kollektiv, så åtminstone genom att *inte* lyfta fram enskilda individer i produktionsprocessen. Denna

kollektivism märks däremot inte av i relationen till kontrollen av licensens tillämpning. Det frö till tankar om en kommunismens kapitalism som kan börja gro ur mötet mellan den epistemologiska grundsynen och wikiteknologin framstår i praktiken som svagt.

Den traditionella klasskampen ändrar karaktär när produktionen lämnar fabriken för det sociala livet. Den stora frågan, för de potentiella kamperna i den sociala fabriken, om varufieringen eller allmänningfieringen ska prioriteras, undviks. I denna studie har jag refererat till Karl Polanyi och hans betoning på att samhällsekonomier alltid, förutom i den historiska kapitalismen, har varit inbäddade i sociala och kulturella livsvärldar. Den jämlika produktionen kan både bidra till en sådan kompletterande inbäddning och till skapandet av en konkurrerande och expanderande social utsida till kapitalet, men några sådana resonemang förs inte bland informanterna.¹⁴⁶ Det digitala överflödet gör snarare att det går att både inhägna och att dela information öppet i proportioner som verkar tillfredställande för dem. Deras blick är mycket fokuserad på det egna projektet och dess behov och de tar liten hänsyn till relationerna med den omkringliggande samhällsekonomin.

Det kan anses att Wikipedia intar en passiv roll gentemot kapitalistiska införlivanden av allmänningens egendom. Men det går att vända på resonemanget. Om du vill förändra samhället radikalt med Wikipedia är det kanske viktigare att projektet växer och utökas med nya systerprojekt, snarare än att gemenskapen eller stiftelsen tar strid mot enskilda kapitalintressen. Å andra sidan utvecklar strategin inte aktivt en självständig, gemensam och kritisk erfarenhet och hållning, som är inriktad på en radikal samhällelig förändring. Inte mycket talar för att wikipedianerna vill förändra samhället i annan riktning än vad kapitalismen pekar ut. Jakob Rigi har betecknat den jämlika produktionen som revolutionär utan att projektet drivs av revolutionärer (Rigi 2012b). Detta vändande av det politiska perspektivet från den uttryckligt manifesta nivån till ett djupare strukturellt och historiskt plan är inte okontroversiellt, då det tangorerar diskussionen om determinism inom marxismen. Å andra sidan är det inte första gången i världshistorien som det händer saker bakom ryggen på de historiska aktörerna. Allt är inte medvetna processer hos de historiska aktörerna.

Den informationella relationen: Ideologisk positionering

”*Moderata skönmålningar, kontrollerat produktiva*”.¹⁴⁷ Den första ideologiska positionen (1) förhåller sig till riktlinjen om jäv och partiskhet. Det finns en symbios mellan Wikipedias och företagets intressen när det gäller redigeringar

som inte är märkbart partiska skönmålningar. Den generaliserade partiskheten hos företagsanställda, som exempelvis Patrik med kollegor när de provar sig fram, är inte ett problem för flera av informanterna eftersom riktlinjen ger stöd för raderingar om partiskheten skulle ta sig för kraftfulla uttryck. Patrik menar dessutom att uppenbara skönmålningar har ett begränsat värde ur ett företagsperspektiv. I detta perspektiv finns en stark symbios mellan Wikipedias behov av redigeringar och uppdateringar och företagsanställdas generaliserade partiskhet.

”Awpolitisering, ett problem för kapitalismen”. Den andra ideologiska positionen (2) betonar Wikipedias neutralitet. Informationen uppfattas i reifierade former där produkter ska distribueras fritt över världen till människor som alla har behov av samma neutrala fakta. Den epistemologiska grundsynen med många rötter i positivismen blandas med en vilja till awpolitisering, som på ett latent plan visar sig vara den aspekt som mest hamnar i konflikt med den partiska och politiska kapitalismen. Uppslagsverket skulle fara illa om det började drivas efter vinstkrav och liknande logiker. Detta perspektiv uttrycker sig som en negativ inställning till företagsartiklar som wikipedianerna hellre bevakar än redigerar i eftersom kontrollen och kritiken av dem är hårdare.

”Utbildning och historiskt fokus gör wikipedianer av anställda”. Den tredje ideologiska positionen (3) lägger sig mitt emellan de två första positionerna och betonar Wikipedias neutralitet, samtidigt som det betonas att rädslan för att bidra till företagsartiklarna leder till dåliga sådana. Människor med intresse för företagshistoria eller med kopplingar till företag och branscher ska utbildas så att de kan redigera neutralt.

I delkapitlet om förhållningssätten till copyleft-licensen identifieras ytterligare tre ideologiska positioner.

”Kollektiv kontroll okej, men informationsspridning viktigare”. Den första ideologiska positionen (1) hävdar att licensen är svår att kontrollera. Implicit är det okej att stiftelsen engagerar sig i frågan, men andra saker är viktigare än licensen och mindre brott är dessutom bra och i linje med projektets syfte. Wikipedia fungerar som ett komplement.

”Frihetlig decentralism och individualism”. Den andra ideologiska positionen (2) är att WMF inte alls ska lägga sig i det som är artikelkollektivets angelägenhet. Projektets horisontalitet betonas tillsammans med ett bejakande av kapitalistiska logiker som ligger nära den vanliga upphovsrätten. Positionen står i motsättning till representativ handling mot brott av licensvillkoren och betonar främst den individuella upphovsmannens rätt.

”*Kollektivt och representativt agerande mot licensbrott*”. Den tredje positionen (3) antyds indirekt och latent. En omtalad kritisk minoritet anser att WMF borde agera till förmån för de enskilda redigerarna i frågan om licensens tillämpning.

Den organisatoriska relationen mellan företag och Wikipedia

Kapitlet fokuserar på uppbyggnaden av den jämlika produktionen och den organisatoriska relationen mellan Wikipedia och den kapitalistiskt organiserade ekonomin. Med ett marxistiskt språkbruk handlar det om att studera den jämlika produktionens produktionsförhållanden och relationen mellan de två produktionssättens produktionsförhållanden. De flesta av informanterna talar explicit om Wikipedias produktionskraft, även om produktionen tonas ner i jämförelse med produkten, men mindre om de sociala relationerna till produktionsmedlen.

Relationen mellan de två olika produktionssätten kan förstås i analogi med Raymond Williams tal om gryende praktiker och kulturformer, som i ojämna processer hotas av inkorporering i den dominerande kulturen ju mer de framstår som oppositionella, snarare än komplementära (Williams 1977, s.124–126).¹⁴⁸ Men Wikipedia utmanar inte kapitalismen på artikelnivån eller i form av idékritik, utan genom att producera bruksvärden som ligger i linje med den politiska liberalismen och i viss konkurrens med en del av det samhällliga totalkapitalet. Genom sin relativt konfliktfria inställning till kapitalismen kan Wikipedia med ett sådant perspektiv möjligen passera under den förras spejande radar mot konkurrerande hot. Williams menar att avståndet mellan oppositionell och komplement dessutom minskar drastiskt inom den avancerade kapitalismen då denna penetrerar en större del av det sociala livet än tidigare produktionssätt (Williams 1977, ss124–126). Det är oklart om detta minskade avstånd bara leder till snabbare införlivanden i kapitalismen eller om det komplementära också kan vara hotande för kapitalismen.

Över till vad wikipedianerna tycker i frågan.

Styrkeförhållanden

Patrik hävdar att makten generellt har förflyttats till konsumenten i och med internet och digitaliseringen. Han påpekar att förr uppmärksammades en person som var arg och upprörd över att något inte fungerade i företagets utbud av någon på kundservicen samt av några arbetskollegor till kritikern. Detta

landskap förändras när samma kritiker kan sprida sin kritik på Facebook och få stora mängder av likes: ”maktförskjutandet är ju ändå ganska tydligt att det finns, o det där måste vi som företag rätta oss efter”. Med denna maktförskjutning tycks han mena att det följer ett visst ansvar för Wikipedia att försöka vara objektiv, det vill säga att inte bara kritisera utan även ta upp positiva aspekter hos ett företag (Patrik 2012). Helt plötsligt är det ombytta roller. Wikipedia är den starka parten, som i kraft av denna maktposition bör vara rättvis, trots att projektet inte är viktigt för det kommersiella företaget. Möjligen försöker Patrik här framförallt att legitimera sitt negligierande av Wikipedias riktlinjer.

Wikipedianerna verkar enligt analysen i föregående kapitel ha mer att vinna på att använda sin relativa dragningskraft till att få hjälp med redigeringsarbetet av anställd arbetskraft, än att söka konflikt med företagen i enlighet med riktlinjen mot jäv och intressekonflikter. Speciellt om kontakterna bäddas in med utbildningar och tävlingar. Problemen med kommersiella aktörers partiskhet verkar inte vara överhängande utifrån undersökningsmaterialet. Om företagsidan betonar att parterna är mer jämnstarka än förr, med endast ytliga konflikter, betonar Wikipedia en rätt konfliktfri samverkan.

Patrik verkar vid ett tillfälle tycka att kontakten med producentkollektivet bakom Wikipedia är viktigare än den exakta utformningen av artikeln om företaget han arbetar på. Företaget reagerar mest när vinklingen blir allt för negativ eller på uppenbara fel (Patrik 2012). Denna toleranta och åtminstone på ytan odmjuka inställning hänger troligen samman med att artikeln är skapad av frivilligt arbete, vilken resulterar i gratis reklam för företaget. Wikipedia framstår som ett extra tillbehör som inte är helt nödvändigt, men som ändå är en kontaktyta gentemot allmänheten, eller rättare, mot wikipedianerna. Patrik anser att det vore dumt att stöta sig med wikipedianerna, även om företaget inte ”skulle sitta i krismöte” om deras ”närvaro” på Wikipedia ”helt plötsligt försvann”. Det faktum att wikipedianer kan antas vara aktiva på nätet ökar riskerna med att stöta sig med dem. Konflikter kan få virala följeffekter och leda till att det skrivs ”en massa skit om oss nånannanstans”. Företagets inställning är därför att de ska följa Wikipedias grundregler: ”dom har inte vi nån som helst anledning o /.../ stöta oss med” (Patrik 2012).

För pr-mannen på företaget framstår producenterna och processen bakom uppslagsverket att vara viktigare än vad det är för wikipedianerna själva, vilka i många sammanhang betonar slutprodukten Wikipedia framför produktionsprocessen. I relationen till företagen är det däremot användarbassens kvalifikationer som ger projektet kraft och makt. Tolkningen av inne-

börden i detta är emellertid svår. Handlar wikipedianernas reifiering enbart om ett internaliserat kapitalistiska beteende eller om att vara förenlig med den epistemologiska grundsynen om neutralitet, vilket ofta brukar kräva att produktionssätten tonas ner tillsammans med relationen till kapitalismen? Eller finns det drag av omedveten strategi över förhållningssättet? Det vill säga att betoningen på det normala och trovärdiga enligt gällande normer är ett sätt att undgå ett uppgående i kapitalismen och behålla sin särart som projekt med betoningen på den horisontellt samverkande gemenskapen.

Intrycket från en jämförelse mellan företagens och RAÄs förhållningssätt, så som de här har förmedlats, är att RAÄ som myndighet har och tar ett ansvar gentemot medborgarna både som läsare och deltagare i den allmänningsserierad jämlika produktionen. För RAÄ är det värt något, det vill säga det är värt avlönat arbete, att anställa en wikipedian eller att gå Wikipedias kurser och lära sig att bidra till projektet på rätt sätt. Myndigheten framstår som potentiellt mer beroende av Wikipedia för att sköta sitt uppdrag på bästa sätt än företagen. Detta beror på Wikipedias popularitet som informationskälla. Wikipedia blir i och med detta även delaktigt i myndighetsutövningen och kan sägas komplettera och potentiellt avlasta staten i dess uppdrag. Denna allmänningsseriering av staten kan ses som en frigörande form av deltagande demokrati, men också som ett led i nyliberalismens nedmontering av staten, vilket anknyter till George Caffentzis undran om allmänningen ska ses som nyliberalismens plan b eller som någonting frigörande (Caffentzis 2010):

Företagen är inte lika beroende av Wikipedia och bryr sig inte lika mycket om att låta utbilda sig (även om sådana exempel också finns); de bryr sig mindre om vad allmänheten kan läsa om dem, än om den bristande kundinteraktionen. Det går därför att se Wikipedia som den svaga parten i mötena med den kapitalistiska samhällsekonomin. Projektet drar öppet eller dolt till sig företagets avlönade arbete, men deras påverkan på de kapitalistiska företagens praktik framstår inte som särskilt stor.

Perforerade gränser

Gränsen för Wikipedias gemenskap är oklar för Patrik som inte med säkerhet kan säga att det inte var någon från företaget som var engagerad i debatten om programtablåernas vara eller inte vara. Vid ett annat tillfälle när företaget bytt ägare, berättar han att han blev direkt förvånad när någon redan hade infört den ändringen, vilket fick honom att undra vem som hade så bra koll och ett sådant engagemang, att den infört ändringen i uppslagsverket (Patrik

2012). Gränserna mellan vektorföretaget och Wikipedia är delvis perforerade. Företagsanställda kan i hemlighet vara wikipedianer, både som *whistleblower* och lojal anställd. Patrik påpekar att han bara kan se om ip-numren kommer från företagets interna nätverk eller ej (Patrik 2012). Gör de inte det så stannar undersökningen där.

[A] lltså, de jobbar 900 personer här, de jobbar en hel nu så låter det som jag generaliserar aldeles för mycket, men det jobbar liksom en hel del tech-människor, en hel del nördar och liknande det är mycket möjligt att de finns nån på det här företaget som är jätteaktiv i hela wikipediacommunitit, som jag inte vet nånting om, som mycket väl hade varit inne i den här diskussionen o varit mycket mer aktiv som liksom /.../ wikipedian (Patrik 2012).

Dessa datanördar eller hackers var den sociala och kulturella grupp som historiskt utvecklade de centrala delarna och föreställningarna kring den jämlika produktion som präglar Wikipedia. De delar som grupp ett kulturellt arv, *the hacker ethic* (Himanen 2001), med pionjärerna inom Wikipedia. Precis som kommersiella och varufierande mekanismer är verksamma inom Wikipedia, är den jämlika produktionens patos och värderingar verksamma bland en del av de anställda inom kommersiella bolag med kopplingar till den digitala sektorn. Kanske kan dessa hackers hamna i situationer där de inte identifierar sig med företaget, utan snarare med Wikipedia. Detta förhållande är något som möjligen stärker Wikipedias maktposition gentemot vissa företag.

Den relativt öppna gränsen mellan de kommersiella företagen och Wikipedias jämlika produktion ger möjligheter till expansion för både kommersiella företag och för Wikipedia. När wikipedianer uppdaterar artikeln om företaget som Patrik arbetar på kan aktiviteten indirekt ses som obetalt arbete, och när Patrik ändrar fakta i uppslagsverket gynnar avlönat arbete indirekt tillverkningen i ett ideellt projekt om redigeringen inte är för partisk. I det ena fallet har vi ett exempel på kapitalets kommunism och i det andra på kommunismens kapitalism.

Det är i dessa utbyten som neutralitetsprincipen blir ett skydd mot företagens partiskhet. Neutralitetsperspektivet och kunskapssynen, vilket Peter menar är det centrala med Wikipedia (Peter 2012), framstår som det kanske mest otidstypiska inslaget i Wikipedia (en kvardröjande kulturell form för att tala med Williams) och är nog det perspektiv som har orsakat flest konflikter med kapitalistiska aktörer, vilka är partiska av nödvändighet. I praktiken har någon form av pragmatiskt seende mellan fingrarna, med redigeringar som

inte är märkbart partiska, etablerats som norm inom projektet. Johan Jönsson medger förvisso att wikipedianerna vet om att det inte finns något ”som den objektiva bilden av någonting”, men att det på ett pragmatiskt plan leder till bättre resultat med denna hållning, än om ”vi rycker på axlarna säger ’ah, ah finns ingen objektiv sanning, så det kan stå vad som helst’ (Jönsson 2012). Denna pragmatism rymmer alltså politik, men inte i form av öppna värderingar och argumentation, utan i urval, placering och infallsvinklar.

Wikipedias produktionsförhållanden vitaliserar kapitalismen

Kristin utvecklar i intervjun sin syn på skillnaden mellan den jämlika produktionen inom Wikipedia och produktionen inom kapitalismen. Hon betonar, som Karl och Krister, den produktivkraft hos Wikipedia som följer av antalet involverade frivilliga personer. Det är den stora skillnaden mot kapitalismens produktion. Men hon menar att Wikipedia, med sin enorma potential att ”producera material”, som det ”knappt” finns ”nått stopp” för, präglas av ett ostrukturerat arbetssätt. Wikipedia är ”våldigt beroende av personer” men många av deltagarna samarbetar inte utan ”en jobbar lite med det, en jobbar lite med de, de är svårt att få ihop”:

en del brukar ibland säga så man kan se kommentaren ”att det känns inte som att jag skriver samma uppslagsverk som du gör” (skratt) utan /.../ man jobbar på olika sidor så där o /.../ ibland, så det är väl lite /.../ja ostrukturerad produktion men ändå har det ju en jättestor kraft (Kristin 2012).

Wikipedias produktivkraft har knappt någon ände trots att deltagarna inte samarbetar speciellt mycket, utan mest håller på med sitt. De frånvarande begränsningarna gäller implicit bara för produktionen av uppslagsverk. Hon diskuterar Wikipedia utifrån det som är, och inte utifrån hur det skulle kunna påverka samhället i stort. Den typiskt positiva värderingen av kraften i produktionsättet leder inte till att det dras några sociala eller politiska slutsatser utöver den nuvarande versionen av kapitalismen. När Kristin talar om produktionen av Wikipedia, snarare än produkten, kritiserar hon snarare det gryende produktionsättets *produktionsförhållanden* som allt för fria, vilket leder till en mindre utvecklad produktivkraft. Denna brist på samarbete i projektet, vilket framställs som att projektet består av människor som inte samarbetar, öppnar tillsammans med hennes positiva syn på att använda robotar i produktionen upp för en tolkning av uttalandet som antingen positivt till mer automatisering av redige-

ringsuppgifterna eller till att wikipedianerna börjar samarbeta mer inom olika projekt och tävlingar (på sätt som går att koppla till olika former av kvalitets-satsning). Kodstyrd eller frivillig kollektiv samordning, kombinationer är också tänkbara. Det första alternativet drar åt det ideal om den arbetarfria fabriken som Noble har visat är många industrikapitalisters dröm (Noble 1986, s.328).

Karl har en mer positiv syn än Kristin på att alla wikipedianer själva bestämmer formen för sitt deltagande, med vissa potentiella brister i det direkta samarbetet. Frihetens former inom Wikipedia omfattar inte bara den radikala öppenheten, utan är grundad i möjligheten till ett frivilligt deltagande. Ingen kan tvingas att delta. Detta specifika produktionsförhållande får konsekvenser för systemets produktivkraft. Karl påpekar att en wikipedian ibland kan känna för att göra något enkelt som klottersanering, snarare än att ta på sig något stort projekt eller att skriva själv. Motivet för detta kan i sin tur vara att lugna nerverna, att underlätta för någon annan eller svara mot en allmän ansvarskänsla för projektet (Karl 2012). En wikipedian kan helt enkelt inta olika förhållningssätt vid olika tillfällen:

det kommer in lite olika aspekter då och då, och det gäller nog alla aktiviteter, att vid vissa tillfällen så gör man någonting bara för att det är roligt, och ibland för att det är meningsfullt och /.../ ibland så kan det finnas en /.../ social press på att, ”jag har lovat nån på ett fika att jag skulle göra det här, så, ja, ja, jag får väl ta och göra det nu så” (Karl 2012).

Denna variation av motiv som tillåts aktivera wikipedianerna härstammar ur frivilligheten i deltagandet och implicit antas att motiverade deltagare agerar intensivare och bättre, mer effektivt, än omotiverade sådana. Uttalandet nämner även social press, vilket antagligen kan inverka både negativt på produktiviteten och, rätt avvägd, motiverande.

Den icke alienerade produktiva aktiviteten framstår hos Karl som Wikipedias *komparativa fördel* jämfört med kapitalismen, trots att den är ett mycket eftertraktat mål för dagens management litteratur (Alvesson & Willmott 1996; Alvesson & Deetz 2000b; Alvesson & Deetz 2000a) som med inspiration från *toyotism* och *lean production* (Marazzi 2011, s.19–20) försöker åstadkomma detsamma på ofria grunder. Karls position och den andra tolkningen av Kristins inställning öppnar upp för tankar liknande det perspektiv som Berardi 1980 beskrev som de italienska arbetarungdomarnas och autonoma marxisternas politiska mål (Weeks 2011, s.102–103):

What we want is to apply, totally and coherently, the energies and the potential that exists for a socialized intelligence, for a general intellect. We want to make possible a general reduction in working time and we want to transform the organization of work in such a way that an autonomous organization of sectors of productive experimental organization may become possible. These sectors would give rise to experimental forms of production in which the object of worker cooperation would not be profit, but the reduction of necessary work, the intelligent application of technical and scientific knowledge, and innovation (Bifo 2007, s.157–158).¹⁴⁹

Som svar på frågan om det är lek eller arbete som Karl sysslar med när han är aktiv på Wikipedia, svarar han:

den är svår, för att jag gör det ju med en seriositet som nästan överstiger det jag gör på mitt, eller den överstiger de jag faktiskt gör på mitt arbete /.../ medans jag gör det med en lust som är, som också överstiger det jag gör på mitt arbete /.../ så på det sättet så, o den stora lusten finns ju i friheten, med att ”ikväll behöver jag inte göra någonting /.../ om jag inte orkar /.../ men liksom jag kan sätta mig en annan kväll och så kan jag sitta sex timmar i sträck o /.../ dessutom däremellan hoppa mellan arbetsuppgifterna hur som helst (Karl 2012).

Skillnaden mellan aktiviteterna och det vanliga arbetet är mycket tydlig, ”de är helt olika saker, för på jobbet då får man en arbetsuppgift, man förväntas leverera den vid en viss tidpunkt /.../ medans här har ingen gett mig en arbetsuppgift och ingen förväntar sig att jag ska göra någonting nångång” (Karl 2012). Detta påverkar även hans syn på hur arbetslivet bör vara. Han tycker dessutom att ”hela yrkeslivet” redan ”svänger lite grand åt det hållet med möjligheten att jobba hemma /.../ kvällar, eller liksom, såhär alltså mer /.../ betingsarbete gör ju fortfarande att det blir lite friare” (Karl 2012). Men samtidigt finns det en kärna inom den kommersiella verksamheten som måste och ska levereras, vilket skiljer den från den jämlika produktionen. Kommersiell produktion kan inte bli lika fri, samtidigt som anledningen till friheten på Wikipedia är att deltagarna inte får betalt, samt att samhällsnödvändighet inte är helt utvecklad eller klart definierad.

När det handlar om kommersiell verksamhet måste något produceras på ett visst sätt. Plikten kommer med pengarna för ett arbete som ingår i det samhälleliga totalarbetet. Ett specifikt fokus utvecklas för att möta en specifik efterfrågan och specifika krav från brukarna och konsumenterna.

Det senare kan inte Wikipedia ge på ett lika bra vis med sina friare produktionsförhållanden. Wikipedias styrka är uppgifter som inte har specifika deadlines. Samtidigt liknar övriga samhällsekonomin alltmer Wikipedia och karakteriseras av en ökande flexibilitet, vilket porträtteras som något positivt. Karl ser just-in-time och lean production i form av betingsarbete, vilket jag förstår som det Marx kallad för piece work (Marx 1969, s.481–489) eller som projektarbete, som frigörande snarare än att det skulle leda till en ökad osäkerhet och prekaritet när det gäller försörjningen. Följer vi logiken i detta uttalande kan Wikipedia inte vara något annat än ett komplement till kapitalismen, För att utmana kapitalet måste den jämlika produktionen på frivilliga grunder kunna producera ”just-in-time” på ett sätt som upplevs som socialt nödvändigt.¹⁵⁰

Kåre tycker att den amerikanska vilda västern är en bild som fungerar för att beskriva Wikipedias första år efter tillblivelsen. Många har enligt honom en tydlig bild av denna historiska epok med en betoning på nybyggarandan. I början av Wikipedias existens räckte det med att skriva att Afrika var en kontinent. Det fanns många vita fläckar på kartan när det gällde artiklarna i uppslagsverket. Epoken, som varade några år, hade sina plus och minus, ”precis som vilda västern”. En kunde bli skjuten och det fanns egentligen ingen lag som fungerade och accepterades. Idag är däremot risken för att bli skjuten mycket mindre, och ”det finns många som vaktar på varandra på samma sätt som i ett nutida samhälle” (Kåre 2012). Han hävdar att det istället för vilda västern har vuxit fram ett rättsäkert system, även om det fortfarande sker rättsövergrepp ibland. ”Nybyggarandan” håller långsamt på att övergå i eller ”tas över” av någon slags ”rättssamhälle”. I framtiden ser han varken utvecklingen av någon utopi eller dystopi utan en balanserad version av hur det är idag. Han nämner tv-serien Futurama som visar upp en ”balanserad framtid” där det finns ”smarta människor och dumma människor” med ett ”helt nytt rättsystem” och ”coola nya uppfinningar” samtidigt som människorna beter sig ungefär som vanligt; ”man blir kär /.../ man är olycklig o så där” (Kåre 2012).

Kåre brukar använda sig av den här liknelsen i mötet med intresserade. Perspektivet ligger nära Richard Barbrooks som historiskt och kritiskt har undersökt hur vi sett på det nya inom informationstekniken med antingen för dystra eller optimistiska ögon under de senaste århundradena (Barbrook 2006).

Framtiden är alltså lik nutiden för Kåre. Människans natur är densamma. När det gäller samhället finns ett nytt rättssystem och inte bara tekniska om-

daningar, men samtidigt finns inte de nya sociala aktörerna närvarande. Han lägger stor vikt på människan som art och dess individers karaktärsdrag, snarare än på det sociala och samhälleliga forandet av de historiska individerna. Följden blir att det kapitalistiska produktionssättet naturaliseras. De kan inte förändras i grunden, eftersom människans natur inte kan förändras. Kåres resonemang pekar därför mot en syn på Wikipedia som ett komplement till kapitalismen, som till sin karaktär blir allt mer likt den senare istället för att fungera som en oas inom densamma. I Kåres språkliga liknelse inkluderas samhälleliga förändringar, men inga systemomvälvande sådana, även om han beskriver ett system där fler människor, aktiva medborgare, vaktar på varandra snarare än att staten gör det.

Paul menar att den jämlika produktionen inte kommer att ta över hela samhällsekonomin, därför kommer det också att finnas nya avlönade arbeten som ersätter de som försvinner i de strukturomvändningar som den förra kan leda till. Mot denna tillit står ofta en rädsla för *forkar*, eller förgreningar, inom den jämlika produktionen. Förgreningar uppstår vid konflikter inom projekten. Anledningen till att wikipedianer är rädda för förgreningar är att Wikipedias existens bygger på att de kan samla en kritisk massa av frivilliga deltagare. En förgrening innebär att frivilliga deltagare delas upp på flera olika projekt (Guldbrandsson 2008). Uppdelningen leder till en konkurrens om de frivilliga deltagarna och hotar att splittra deltagarbasen. Detta får till följd att den jämlika produktionen i många fall verkar behöva en monopolställning. Paul håller emellertid inte med om behovet av att hålla deltagarbasen enad. Han hänvisar till projekt inom fri programvara och menar att det också kan bli någonting nytt som är bättre av förgreningen, eller att den sporrar det gamla att bli bättre. Han håller inte med om att båda två också kan bli sämre. Förr eller senare upprättas någon form av konsensus kring vilket projekt som är bäst ”så jag tror inte det är något beky[mm]er”. Men den logiken leder inte med nödvändighet till att det skapas monopol inom de områden där den jämlika produktionen används. ”Det är inte alls omöjligt” med två stycken fria och allmänna uppslagsverk, även om det inte finns något ”bra exempel” på det ännu. Det är upp till människors fria vilja och det finns alltid en möjlighet. Inom fri programvara finns det en ”massa roliga exempel på hur saker tagit över” (Paul 2012).

Pauls perspektiv håller samman och implicerar snarare tillförsikt inför den frihet i produktionsförhållandena som förgreningarna innebär. Om detta stämmer tillförs den jämlika produktionen en flexibilitet som det saknar om det kräver en monopolställning i samhällets produktion.

Angående samhällspåverkan anser han att deltagarna i den jämlika produktionen av Wikipedia bara utgör en droppe i oceanen av alla dess besökare. Produktens kvalitet i form av bra artiklar är viktigare än att många deltar eftersom påverkan på samhället inte blir större av det. Inte ens om det skulle handla om att femtio tusen wikipedianer var aktiva inom projektet. Möjligen kan synen på kunskap och kunskapsförmedling förändras hos vissa, men mer är det inte (Paul 2012). Möjligheten att skapande aktiviteter skulle kunna leda till djupare former av påverkan på den deltagande människan än den verkan som fritt tillgängliga information frambringar hos de som tar del av den, tas inte i beaktande. I slutändan innebär Pauls position att både kapitalismen och den jämlika produktionen är flexibla system som existerar parallellt, påverkar varandra, men inte ersätter varandra.

Krister betonar också att uppslagsverksbranschen är för liten för att Wikipedia ska påverka samhällsekonomin alltför mycket. Lite annorlunda skulle det se ut om antalet deltagare i Wikipedia ökade:

ponera att 95 procent av befolkningen sysslar med Wikipedia /.../ var en del av den här rörelsen, med de här idealen, skulle det påverka vår kultur? Ja det tror jag. Jag tror att man skulle bli mindre benägen att arbeta i väldigt hierarkiska strukturer, för att det är ju en, någon form av halvanarkistisk meritokrati /.../ medan man på en arbetsplats är chef hela tiden man är chef. Det finns alltid det här förhållandet att /.../ vi arbetar i en struktur och du är överordnad mig (Krister 2012).

Wikipedia utformar nya sätt att arbeta tillsammans på som är halvanarkistiska, ip-kontrollanter är bara sådana när de kontrollerar ip-adresser och inte annars, men wikipedianerna är för få för att deras praktik ska få ett stort samhälleligt genomslag. Samtidigt har arbetsprocesserna inom Wikipedia påverkat Krister som individ och han kommer att ta med sig vissa beteenden ut i arbetslivet:

framför allt så är det ju den platta organisationen, inte nödvändigtvis i synen på att allt är gjort på fri kunskap och sänt där, men arbetssättet att ”jamen det här behöver göras”, då gör jag det snarare än att jag ”jamen jag kanske ska fråga någon?”. Initiativ, man lär sig ju som aktiv på Wikipedia att vara initiativrik, ska någonting fixas så får man göra det själv! Man kan inte skriva en liten anmälan så att, hoppas att någon annan tar tag i det eller anmäla att någon sedan får ett ok, utan det är ju, var djärv! är ju verkligen centralt. /.../ o på det sättet så tycker jag absolut att det påverkar (Krister 2012).

Här presenteras en ny proaktiv och flexibel arbetare, nästan som tagen ur managementlitteraturen, som svarar mot arbetets organisering inom postfordismen (kapitalets kommunism). Krister tror att vi befinner oss i en situation som liknar den som rådde när kassettbandet introducerades och som företrädare för musikbranschen menade skulle slå ut deras industri:

det verkar som om allting kommer att förändras, och ingen kommer att kunna försörja sig på det här längre, men jag undrar om man, om man inte drar lite för stora växlar på det här /.../ erfarenheten från andra områden säger ju att /.../ blir en omställning för branschen, men den dör inte, så att jag tror nog att vi kommer att fortsätta samsas på olika sätt (Krister 2012).

Wikipedia utgör här ett vitaliserande komplement till kapitalismen som driver på struktumvandlingarna. Det produktiva växelspelet mellan produktivkraft och produktionsförhållanden som inte kontrolleras helt av kapitalet leder inte till någon diskussion om emancipatoriska möjligheter på en systemnivå.

Peter betonar också projektets imponerande produktivkraft och pekar på den demokratiserande karaktär som omgärdar Wikipedias produktivkraft. Resonemanget lutar över mot att handla om dess produktionsförhållanden. Projektet låter folk som han, som inte skriver så mycket annars, skriva artiklar som får en väldig spridning. Som exempel tar han en av sina artiklar om ishockeyspelaren Daniel Alfredsson som kommer högt upp i Googles träfflistor (Peter 2012).¹⁵¹

Kraften imponerar och inspirerar och är brett öppen även för dem som inte skriver så mycket. I övrigt lyser den kollektiva önskan att skapa ett gemensamt och experimenterande projekt, som det Berardi beskriver, med sin frånvaro. För Peter handlar det mer om att det egna jaget får göra avtryck. Den kollektiva ansträngning som möjliggör avtrycket hamnar däremot i bakgrunden, och ingenting nämns om samhällelig påverkan av detta inkluderande produktions sätt.

Den organisatoriska relationen: Ideologisk positionering

Föreställningen hos Patrik om att företagen skulle vara dominerade av nätanvändarna och konsumenterna idag framstår som en sanning med modifikation, på gränsen till en klassiskt ideologisk utsaga av negativ karaktär, och bekräftas bara delvis av hans större respekt för deltagarbasen i Wikipedia, medan uppslagsverkets innehåll inte intresserar företaget så mycket. Trots att

företags avlönade och ofta partiska arbete är märkbart på Wikipedia, drar inte Wikipedia lätt till sig företag när det gäller samarbete om redigering enligt det empiriska materialet.

Den öppenhet och möjlighet till skapande av uppmärksamhet som de nya populära och massiva distributionskanalerna ändå bjuder på visar sin kraft i samarbetet med ämbetsverket RAÄ. Staten och RAÄ har ett intresse av att få hjälp av Wikipedia i sitt arbete och av att nå ut med specifik information. Med tiden skulle detta möjligen kunna leda till budgetnedskärningar i form av en nyliberal plan b snarare än att utveckla sig i riktningen mot en deltagande form av demokrati.

När det gäller Wikipedias produktivkraft betonar flera informanter att mängden deltagare i den jämlika produktionen spelar roll, vilket på produktionsförhållandenas område motsvaras av den radikala öppenheten för deltagandet varav många lönearbetar på något vis. Gränserna för Wikipedias relation till företag är oklara och perforerade på deltagarnivån, även inom företagen som inte vet om ifall deras anställda är engagerade wikipedianer.¹⁵² Denna öppenhet möjliggörs av en pragmatisk tillämpning av neutralitetsprincipen. Mängden deltagare ger mer kraft åt projektet enligt en del av informanterna, men har också bestridits i vissa fall; den första gruppen har i kapitel sex beskrivits som botten up-perspektivet och den senare som top down-perspektivet. Dessa båda perspektiv utgör embryon till ideologiska formationer på mikronivån. Här på makronivån i förhållande till företag är skillnaderna mindre uttalade eftersom top down-perspektivets mer restriktiva hållning till antalet deltagare inte främst drabbar professionella anställda inom deras expertisområde (men botten up-perspektivets betoning av vikten att locka till sig nykomlingar brett skiljer fortfarande ut sig). På ett makroplan i förhållande till kapitalistiska aktörer kan den ideologiska position beskrivas som ”*Wikipedias radikala öppenhet*”. Detta utgör den första ideologiska positionen (1) inom den organisatoriska dimensionen och det finns alltså två olika uttolkningar av den.

Dessa försök till bestämning av styrkan i Wikipedias produktivkraft kopplat till dess radikalt öppna produktionsförhållanden utgör en bakgrund till de andra ideologiska positioner som kan identifieras mellan projektets produktionsförhållanden och kapitalismen, vilka inte rör öppenheten och bristen på vattentäta skott mellan produktionssätten. Dessa positioner rör istället den jämlika produktionens *frihetlighet*.¹⁵³

”*Oorganiserat samarbete och isolation*”. Denna ideologiska position (2) betonar den mindre effektivitet som de fria produktionsförhållandena leder till i

form av oorganiserat samarbete, vilket tenderar att skapa känslor av isolation inom produktions sättet.

”*Frihetlighet maximerar individers medverkan inom vissa sektorer*”. Denna ideologiska position (3) ser frihetlighet som en fördel och trycker på att frihetligheten leder till en frivillig arbetsdelning som maximerar de enskilda individernas medverkan i projektet. Organisationen är helt annorlunda än den kapitalistiska, som fortfarande behövs för att vissa saker ska bli utförda vid en viss tidpunkt och därför inte tillåter lika fria produktionsförhållanden.

”*Vitaliserar den sociala arbetaren*”. Denna ideologiska position (4) hävdar att frihetligheten vitaliserar och effektiviserar den sociala arbetaren genom att göra den mer initiativrik, vilket implicit anses leda till en vitalisering av kapitalismen.

”*Kollektiv frihetlighet*”. Denna ideologiska position (5) ser på ett latent plan positivt på en mer kollektiv frihetlighet. Deltagarna vakar på varandra och gör att produktionsförhållandena blir rättssäkra istället. Den historiskt utvecklade kollektiva frihetligheten hotar inte kapitalismen på grund av människans natur.

Den första ideologiska positionen kan utveckla sig åt både kapitalismens kommunism och kommunismens kapitalism så som de beskrivits i kapitel fyra, medan de fyra efterkommande positioner ser Wikipedia främst som ett komplement till kapitalismen.

Alternativ till kapitalismen?

Lönarbetet inom Wikipedia finansieras med hjälp av donationer som är förknippade med frivilligt genomförda aktiviteter. Donationerna tappar av den kapitalistiska värdecirkulationen för allmänningen Wikipedias behov och arrangemanget framstår som ett exempel på ett embryo till en allmänningens eller kommunismens kapitalism.¹⁵⁴ Det utvecklas ett kompletterande intresse mellan företagen och Wikipedia kring donationerna. De förra kan få goodwill av den senare, och den senare får tvärtom pengar av den förra på grund av sin idealitet och goda rykte. Pengar som behövs för att hantera den högst materiella bas som projektet Wikipedia är byggt på. Styrkeförhållandet i detta utbyte, som sker i gåvoekonomiska former snarare än förmedlat av prismetanismen, är inte helt klart, men Wikipedia står inte och faller med enskilda kapitalistiska företags välvilja. Den övergripande majoriteten av de insamlade medlen kommer från privatpersoner i form av mindre gåvor; beroendet av kapitalismen är alltså mer indirekt och förmedlas i form av bidrag tagna ur användarnas löner, sociala bidrag eller kapitalinkomster.

En direkt fråga till Patrik om han i någon form kan se Wikipedia och den jämlika produktionen som ett konkurrerande alternativ till kapitalismen, åtminstone inom det område han själv är verksam, inleder ett längre resonemang och diskussion, men först suckar han. Han påpekar att det vore ”naivt” att säga att det absolut inte kan bli ett alternativ. Som ett exempel tar han en öppen router, FON, som var stor i Spanien, vilken krävde att användarna själva hade öppna nätverk och delade med sig av sin uppkoppling. Ett sådant projekt skulle ”visst” kunna ”inkräkta” på företagets produkter, men sen ska man ha med sig nånstans att /.../ tittar man på bredbandssidan så är vi snarare /.../ så som det ser ut idag /.../ en enabler för hela den här verksamheten”. Det faktum att Wikipedia finansierar sig allt mer framgångsrikt med populära donationer ändrar inte på bilden enligt Patrik som menar att det ändå ”krasst sett” blir svårt för en verksamhet som får mycket pengar till förfogande att fortsätta vara ideell. Dessutom har han svårt att se att projektet ska kunna ”få in så pass mycket pengar att dom skulle kunna börja producera eller liksom jamen nu ska vi /.../ börja köpa svartfiber o ge folk gratis internet”. Någonstans där på vägen kommer det att hända något som gör att det inte fungerar. Den erfarenhet han har av ”hur världen faktiskt ser ut” säger att ”det kommer att finnas för stora krafter nånstans som vill kapitalisera på det här”. Om det går så långt, kommer det att bli konflikter mellan olika intressen. Samtidigt reagerar Patrik emot begreppet *gratisekonomin* och menar att ingenting är gratis egentligen. ”[N]ånstans finns det hela tiden en produkt eller en vara eller en tjänst som säljs” och om det börjar komma in väldigt stora donationer kan en fråga sig vilka ändamål och syften som de tjänar (Patrik 2012).

Början på resonemanget är anmärkningsvärd. Patrik är mer öppen för att Wikipedia skulle kunna vara ett konkurrerande alternativ till kapitalistiska företag än vad de andra informanterna är. Han exemplifierar också sitt resonemang. När resonemanget sedan dras till sin spets med crowdfunding av stora ekonomiska medel, drar han emellertid i handbromsen. Invändningen är för det *första* att Wikipedia kommer att korrumpas av pengarnas införande och förlora sin idealitet, för det *andra* att det är svårt att se att crowdfunding kan samla in de nödvändiga medlen för de dyraste investeringarna. Kring dessa investeringar finns det också för det *tredje* mycket starka kapitalistiska intressen som konkurrerar om att få ”kapitalisera” på sina investeringar. Om det mot förmodan skulle komma in tillräckligt med pengar, är frågan för det *fjärde* vad dess givare då faktiskt vill få gjort med sina gåvor.

Det är inte helt klart om hotet mot Wikipedias tillväxt som alternativ och konkurrerande social och ekonomisk kraft främst kommer från en ”yttre” hotande eller ”inre” korrupperande fiende, båda nämns som möjliga hinder. Någonstans på vägen kommer det att gå fel, antingen är det varufieringens aktörer som till sist blir för starka eller så är det Wikipedias eftergifter gentemot kapitalets logik som leder processen i stå. Pengar introducerar en instrumentalitet som indirekt eller direkt kopplar till vinstmaximeringen inom kapitalismen. Värdeackumulationens logik är för stark för att rubba på. Men ändå, det vore naivt att säga att kapitalismen inte kan rubbas, öppna idéer kan omsättas i hårdvara.

Den avgörande frågan kring möjligheten att organisera mer kapitalintensiv produktion inom ramen för den jämlika produktionen, ifrågasätts i diskussionen utifrån praktiska överväganden utan att förminska den politiska potentialen av ett populärt deltagande i själva produktionen såväl som i dess finansiering.

Möjligheten att den jämlika produktionens produktiva effektivitet skulle kunna utgöra ett skydd eller en kraft som svarar upp mot kapitalets ekonomiska makt, är inget som Patrik tar med i beräkningen. Hans resonemang bygger inte heller på någon teknologisk determinism, men däremot på en naturaliserande syn på det sociala livets maktstrukturer. Huvudargumentet mot att Wikipedia och den jämlika produktionen skulle kunna börja dominera samhällsekonomin uttrycks som att det alltid, någonstans finns en vara som säljs. Oavsett hur många lager och hur indirekta sambanden är utformade. Och självklart är det så, om projektet lever på donerade pengar. Så länge det kapitalistiska produktionssättet dominerar samhällsekonomin, bygger det på varuproduktion och varuutbyten förmedlade av pengar, vilket innebär att även de pengar Wikipedia får in förutsätter att det någonstans tjänas pengar som kan doneras.

Men, och detta är viktigt, Wikipedias finansieringsmodell hjälper också projektet att växa sig starkt utifrån ett visst oberoende inom kapitalismen, ett sätt som dessutom kommer att ge fler och fler människor försörjningsmöjligheter inom projektet. På så vis stärks det nya produktionssättets reella påverkan på folks liv, samtidigt som det finns en del mekanismer som talar för att produktionssättet och Wikipedia kan försvara sin idealitet, sitt allmänningbaserade ägande och horisontella sätt producera på. Donationerna till Wikipedia förutsätter en viss idealitet och förankring i allmänningens formen och utmaningen för projektet är att fortsätta att attrahera frivilliga deltagare. Genom att attrahera nya frivilliga deltagare erövrar det idealitet som behövs

för att fortsätta att locka till sig donationer. Det är en styrka i förhållandet till kapitalismen att projektet är mer beroende av små donationer från individer, snarare än av företagsdonationer. Den stora utmaningen kanske snarare ligger i brottet med pengarna i alla dess former; i brottet med kapitalismen i kommunismens kapitalism.

Vid någon tidpunkt i historien går det åtminstone teoretiskt sett att tänka sig att följande val infinner sig: Ska Wikipedia understödja den kapitalistiska verksamheten för att människor ska kunna donera pengar till deras ideella verksamhet eller ska lönarbetet alltmer förpassas till den jämlika produktionens marginaler, alternativt ska människan sluta att leva sitt liv genom värdeutbytet? Det senare kräver att det nya produktionssättet har spritt sig till alla samhällssektorer. I alternativet dessförinnan tänks en gradvis utmarginalisering av kapitalismen, men är det ens möjligt att tänka sig en ständigt expanderande kapitalism i den jämlika produktionens periferi? Kapitalismen är själv en motsättning i rörelse enligt Marx: samtidigt som den pressar på för att minska den nödvändiga arbetstiden och ackumulera överskottet innan konkurrenterna följer efter, vill den att arbetstiden ska vara den enda måttstocken på den samhälleliga rikedom (Marx 1973a, s.706).¹⁵⁵ Lönarbetet erbjuder kapitalet möjligheten till exploatering av arbetskraften och utvinningen av det mervärde det lever av; kapitalrelationen kommer alltid att försvaras av kapitalismens företrädare. För att hålla den rörliga motsättningen borta från överproduktionskriser krävs att varufieringen expanderar till ständigt nya områden, vilket står i motsats till en konfliktfri övergång till en kommunismens kapitalism och i ett andra steg kommunismen.

Möjligen är det detta som Patrik försöker beskriva med sitt tal om verkligheten som den faktiskt är, och att utvecklingen mot ett samhälle dominerat av den jämlika produktionen förr eller senare kommer att ta stopp eller stoppas. Diskussionen tränger djupt in i studiens frågekomplex.

Karl tar sig an samma fråga från Wikipedias perspektiv. Det är främst den digitala, och inte den "ta-bara" verkligheten, som han tänker på när han talar om ett mognare framtida samhälle.

[J]ag tänkte fortsätta på /.../ analogin här med solen /.../ om vi kan växa /.../ så har vi ju hela /.../ solsystemet /.../ nej inte hela solsystemet, vi har hela vintergatan /.../ och Wikipedia är bara en liten stjärna, men det finns så mycket annat runt omkring /.../ de här handlar ju om /.../ kunskap och fri kunskap, det handlar inte om (knackar i skrivbordet) fria bord /.../ fria stolar /.../ som också kretsar i folks liv /.../ livet är ju mycket större än bara uppslagsverk (Karl 2012).

Det frivilliga och jämlikt skapade uppslagsverket är en avskild verksamhet som kan ”suga in många saker /.../ men det finns också många saker som är helt opåverkade av Wikipedia” (Karl 2012).

Denna distinktion i ekonomiskt avseende mellan den icke-ta-bara och ta-bara verkligheten innebär i sin förlängning en markering mot möjligheten av en allmäningsbaserad jämlik produktion på ideell basis inom hela ekonomin. Som sådan blir det också ett försvar av kapitalismen och ett placering av den jämlika produktionen inom kategorin komplementärer externaliteter; en utsida att använda sig av för kapitalet. Föreställningen ställer och besvarar den fråga, som bland annat Michel Bauwens anser är avgörande för varje produktionsätt, kan det reproducera sig självt? (Bauwens 2012) Av Karls uttalande kan utläsas att han inte anser att Wikipedia kan reproducera sig självständigt i hegemoniska former, utan per definition befinner sig i en beroendeställning till den ta-bara kapitalistiska ekonomin.

I den digitala världen har Wikipedia däremot vuxit om NE i storlek och framstår som solen inom uppslagsverkens universum, med de kommersiella aktörerna som mer beroende planeter som kretsar runt i sina omloppsbanor. I detta universum dominerar det icke-kommersiella inslaget, solen som inte känner någon konkurrens, gentemot de kommersiella projekten, medan de konkurrensinriktade kommersiella bolagen är mindre och beroende. Denna makt bör kunna användas för att införliva och ta över kommersiella konkurrensters nydaningar. Karl menar vidare att den ideella solen fortfarande växer i storlek och ”kommer att sluka upp några planeter på vägen ut” (Karl 2012). I en efterföljande, men inte helt klar formulering, mildrar Karl det drastiska i den sista kommentaren med att det kommer att finnas utrymme för kommersiella nischer under mycket lång tid (Karl 2012). Resonemanget öppnar upp den dörr som tidigare stängts kring den jämlika produktionens möjligheter att expandera i den ta-bara världen, alternativt till slut ta över hela den digitala sfären. Men lite senare, när vi diskuterar skillnaderna mellan den jämlika produktionens stora projekt och dessa små nischverksamheter, stängs dörren möjligen igen:

[H]ar du en liten nisch då har du råd att betala någon att göra ett jobb på heltid och göra det bra /.../ det är när du försöker göra allt som de är viktigt att ha många frivilliga som kan göra lite här och där /.../ så på det sättet så ser jag inte i sig Wikipedia eller liknande projekt som hot mot kommersiella företag så länge dom är adaptiva och kan hitta andra smala nischer där det går att ta betalt (Karl 2012).

Han betonar inga potentiella konflikter mellan det växande icke-kommersiella projektet och de kommersiella nischverksamheterna. I den digitala världen kommer det att finnas utrymme för samexistens mellan kommersiella och ickekommersiella aktörer, under en lång tid, om de förra är anpassningsbara. Det hela kompliceras emellertid av att han, vilket visats i kapitlet om den pekuniära relationen, hävdar möjligheten av att den kommersiella sektorn av ekonomin blir mindre och mindre. Dörren har blivit en svängdörr. Eller så förutsätter resonemanget att allmänningen hela tiden växer så snabbt att den kommersiella sektorn relativt blir mindre och mindre. I ett nollsummespel skulle den tänkta utvecklingen leda till konflikter.

Karls framtidsscenario med en växande ideell sol med utrymme för kommersiella nischer, trots att den uppslukar vissa kommersiella aktörer, rymmer både komplement, synergier, utträngningar och konflikter av mindre slag. Den jämlika produktionen verkar vara anpassad för stora projekt med många frivilliga krafter och kanske är det så som Karls accepterande av begreppet monopol i beskrivningen av Wikipedia ska förstås? Monopolet ingår i en ny arbetsdelning, inom vissa branscher, mellan det kommersiella och ickekommersiella. De förra trängs ut till perifera nischer inom olika branscher, men väl där fungerar deras löneform bättre än en allmän och omfattande crowdsourcing för organiserandet av mindre och begränsade uppgifter. Det skulle implicit innebära att den allmänningensbaserade produktionen blir till en utsida, precis som det sociala livet en gång var, i sitt förhållande till kapitalismen. Hur detta påverkar styrkeförhållandet och relationens karaktär mellan det allmänna och det privata nämns däremot inte. Inte heller diskuterar vi Amazons *Mechanical Turk* i sammanhanget, vilket är en kommersiell produktionsmodell som likt Wikipedia crowdsourcar ut små och specifika uppgifter, men mot betalning, om än låg och opåverkad av kollektivavtal och arbetsmarknadslagar. Attraktionen i den senare modellen kan öka i ekonomiska kristider.

Karl refererar inte till *makerrörelsen* med sina *hacker spaces* och *fab labs* och den strömning av alternativa open hard ware-fantaster som försöker skapa en open source 3D-printer (projektet *Rep Rap*) som bland annat kan återskapa sig själv (C. Anderson 2013; Maxigas 2012). Potentialen i dessa projekt, när de kombineras med nya finansieringssätt som bygger på crowdfunding, berörs inte.

Per är optimistisk kring den jämlika produktionens samhällsförändrande potential. Han är intresserad av fri programvara som ett alternativ till företag som Microsoft och ser Wikipedia som en global folkrörelse baserad på fem grundpelare som han sympatiserar med. Allt hänger på något vis ihop för honom: ”för

mig är det så hopknytet det här med tekniken och liksom vad det resulterar i” (Per 2012). Tankegången bär på vissa deterministiska drag, som är vanliga inom rörelsen för fri programvara, och ser tekniken som tillräcklig för att processen ska resultera i något annat, ett alternativ. I Pers fall handlar slutmålet emellertid om mer än bara om tekniken och den jämlika produktionens slutprodukter; det handlar även om förändringar i hur produktionen organiseras socialt. Wikipedia fungerar som ett nytt modernt litet samhälle där medborgarna själva utser sina ledare och alla måste ta ansvar för sina handlingar (Per 2012).

Här finns en vision om en ny form av samhälle som dessutom ligger i tiden. Betoningen på att det handlar om en folkrörelse och att en verklig horisontalitet också fungerar i praktiken, gör att jag inte främst kopplar resonemanget till webb 2.0 ideologier om det platta företaget, utan snarare identifierar en vision om att produktionssättet bakom Wikipedia är ett frö till ett annorlunda och horisontellt uppbyggt samhälle.

Per är inte rädd för att det möjligen blir färre arbetstillfällen inom produktionen av uppslagsverk på grund av de frivilligas arbete inom Wikipedia. Förhållningssättet grundar sig inte bara i en tilltro till att den nya teknologin också skapar förutsättningar för nya arbeten, utan hans syn på den jämlika produktionens relation till kapitalismen skiljer sig från de andra informanternas:

alltså det finns ju ingenting som säger att människan är gjord för att arbeta åtta timmar om dagen fyrtio eller fem dagar i veckan och, eller något i den stilen /.../ nä de det låter väldigt konstigt sätt att se det på, men självklart ska människor /.../ kunna äta och bo, men kunskapen ska vara fri (Per 2012).

Referensen till att människan inte är gjord för att lönarbeta är den enda i det empiriska materialet som direkt anknyter till hackerkulturens kritik av den protestantiska etiken. I förlängningen av resonemanget finns frågan om medborgarlön eller ett avskaffande av lönerelationen och kapitalismen. Per lämnar här en öppning för något annat än den kapitalism som hela tiden både försöker förkorta arbetstiden och behålla densamma som det enda måttet på värde. Avslutningen är kryptisk. Betyder den att Per delar Karls idé om att det ideella Wikipedia bara kan konkurrera ut kapitalismen på det digitala området eller innebär det att människor ska kunna äta, bo och fritt kunna ta del av kunskapen, utan att behöva lönarbeta?

Perspektivet kan implicera att Per ser redigeringen av Wikipedia som en samhälleligt nödvändig tillverkning, trots att aktiviteten inte är avlönad, vilket

öppnar upp för tankar på ett ekonomiskt system där samhällelig tillverkning existerar utan inblandning av pengar. Alternativet att tillverkningen av kunskapen existerar oavlönat i ett system som bygger på pengar och därför bör avlönas är förstås också möjlig, men det framstår inte som andemeningen i Pers uttalande. Pers idé om Wikipedia som ett frö till ett nytt samhälle är mer direkt optimistisk till den jämlika produktionens potential än Karls, och skiljer sig rejält från de andra informanternas uppfattningar. Människor kan säga nej till lönearbete, speciellt idag när informationsteknologierna ser ut som de gör. Den antydda teknikdeterminismen är inte dominerande utan tar mer form som teknikoptimism.

Krister hävdar att det finns en del diskussioner bland deltagarna inom Wikipedia kring hur projektet ska påverka det omkringliggande samhället. Det finns wikipedianer som starkt förespråkar fri programvara, men det finns också de som menar att spridandet av kunskap är det viktigaste (Krister 2012).¹⁵⁶

[S]ärskilt inom wikimediarörelsen som rörelse, så finns ju det här att ”Fri kunskap! Fri programvara!” sådant därå /.../ när jag satt i ordning kontoret för Wikimedia Sverige nu i december, så var det många som tyckte ”det är ju bra om vi vi kör på open source o fri programvara sådår [medan]andra bryr sig inte alls om det här, utan tycker ”ja, sprida kunskap är bra”, jag känner till exempel inte att det är viktigt att nödvändigtvis använda fri programvara, jag vill sprida kunskap till så många människor som möjligt, om /.../ programvaran jag använder för det här är producerad av ett vinstdrivande företag eller ideellt på fritiden, under open source eller inte /.../ Det är inte så viktigt för mig, det är den fria kunskapen som är viktig (Krister 2012).

Produkten sätts före process, distributionen och mottagandet före produktionen av kunskapen och fenomen som fri programvara, vilket återspeglas i hur Krister ser på vikten av att påverka samhället. Det är inte viktigt att utgöra ett alternativ till kapitalismen.

Neutralitetsprincipen gynnar Wikipedias tillväxt och samhällets acceptans av projektet. Krister berättar exempelvis om erfarenheter av politiska personer som ”har varit tvungna att blockeras för dom kan inte bortse från politiska åsikter oavsett om det här är jätteövertygade marxist-leninister eller nyliberaler som tycker allt till vänster om dom mest högersinnade moderaterna är socialism och måste bekämpas”. Dessa individer som alla vill förbättra världen enligt honom, förstör för Wikipedia genom att driva uppslagsverket i ”en oön-

skad riktning” (Krister 2012). Wikipedia har behov av många deltagare och det får konsekvenser för det politiska perspektivet:

[D]els handlar det om /.../ läsare, vi ska vara relevanta för våra läsare, och alltså tanken, som jag aldrig förut har formulerat men som slår mig här, just nu, kanske kan vårt neutralitetkoncept formuleras som så att vi är neutrala om vi uppfattas som neutrala [av] så stor del av våra läsare som möjligt. /.../ det vill säga att /.../ vår neutralitet ska följa den rådande samhällsordning, för rådande samhällsordning styr ju /.../ hur världen uppfattas, och det är ju klart att om vi sen hade /.../ tillhört en särskilt ideologi, då hade ju skaran som arbetat varit mycket mindre (Krister 2012).

Patriks tidigare resonemang om att krassa fakta inte engagerar, implicerar att motivationen för att redigera ökar när artiklarnas innehåll blir kontroversiellare. Detta kontrasterar mot den mittenfåra som Krister hävdar att projektet måste eftersträva för att attrahera så många läsare och deltagare som möjligt. Kristin är ett exempel på en deltagare som skyr kontroversiella artiklar och ämnen, samtidigt som hon är den som bidraget med flest redigeringar till projektet av alla informanter.

Paul ser Wikipedia som en oas av fri och neutral information, men dess produktionssätt kommer inte att sprida sig till allting annat inom samhälls-ekonomi. Däremot utgör projektet ett försök att skapa någonting ”högre” som alla kan vara med i (Paul 2012). Peter uttrycker sig på liknande sätt om Wikipedia som en oas. Han menar att annonser och reklam skulle motverka projektets trovärdighet som leverantör av opartisk information: ”och om man går in på Wikipedia så ska det liksom vara att det nån slags oas där man kan hitta saker som är som är, som stämmer så att säga” (Peter 2012). Precis som för Paul laddas denna föreställning av en oas, inte med någon politisk kraft på ett manifest plan. Oasen framstår som ett neutralt rum avskilt från den partiska kapitalismen, där en kan möta oförvanskade fakta.

Kristin håller för sin del med om att Wikipedia mer försöker spegla dagens samhälle, med de maktskillnader som finns, snarare än att det försöker förändra det bestående (Kristin 2012). Och även för Kåre är frågan enkel. Wikipedia reagerar inte i politiska sammanhang förrän projektet eller internet är hotat, som i fallet med SOPA-avtalet då Wikipedia släckte ner huvudsidan i protest mot det då liggande lagförslaget i USA. Utöver det är det live and let live som gäller (Kåre 2012). Dessutom finns det ett avtal mellan WMF och WMF Sverige:

i våra stadgar och i våra avtal med Wikimedia Foundation har vi regler om att vi [inte] får /.../ lobba till exempel, vi får inte påverka lagförslag eller så där /.../ som förening däremot så kan gemenskapen alltid göra saker /.../ så vi kan ju rådge gemenskapen (skratt) (Kåre 2012).

Uttalandet om WMFs centrala politiska krav (på apolitiskhet) för att acceptera lokalavdelningar av stiftelsen är intressant då det i praktiken på en manifest och institutionell nivå förordar en symbios med det kapitalistiska produktionssättet. På ett djupare plan, vilket diskuterades i föregående kapitel, menar Kåre att människans natur inte går att ändra på och att samhället därför inte kommer att förändras i sina grundvalar.

Sammanfattande diskussion och ideologisk positionering

Det har i denna studie genomgående fokuserats mer på den jämlika produktionens politiska och ekonomiska betydelse som produktionssätt i vardande, än på projektets politiskhet i form av innehållet i uppslagsverket. Det senare är det vanliga sättet att se på politik och de flesta av informanterna associerar politik till innehållet och neutralitetsprincipen.

Den centralt beslutade apolitiskheten hos WMF och dess underavdelningar framstår som viktigt för att förstå Wikipedias framtida politiska roll, men samtidigt är frågan vad som händer om den jämlika produktionen breder ut sig alltmer och framstår som samhällsligt nödvändig, med allt fler anställda och allt större donationer stående till buds? Möjligen blir då neutraliteten svårare och svårare att upprätthålla i takt med att den samhällsekonomiska inblandningen ökar. Möjligen blir ett negativt frihetsbegrepp (grunden i den liberala normen) allt mer otillräckligt i en sådan situation. Med ett positivt frihetsbegrepp tas den sociala kontexten och produktionshållandena med i bilden.

Det intressanta med Patriks resonemang är att det är subjektiviteten som gör artiklar engagerande, samtidigt som engagemanget och interaktiviteten är det som intresserar företaget, trots en tänkbar motsättning mellan företagets ekonomiska intressen och en möjlig politisk eller ideologisk kritik av företaget inom ramen för ett mer subjektivt och partiskt Wikipedia.¹⁵⁷ Dessutom ökar Wikipedias legitimitet enligt andra informanter ju pålitligare och mer samhällsnödvändigt som dess bruksvärde framstår, vilket talar mot att utveckla artiklarnas kontroversiella drag.

Det första alternativet rör sig på artikelnivån och på en idékritisk nivå, medan det andra lägger sig nära den rådande normen i samhället. Det för-

sta alternativet är en mer relevant måltavla för det företag Patrik arbetar på, samtidigt som det skulle påverka uppslagsverkets trovärdighet negativt. Det andra alternativet engagerar företaget mindre, men bidrar till att göra Wikipedia mer konkurrenskraftig gentemot företag inom uppslagsverksbranschen.

Den idékritiska vägen, som bland annat Wikinfo indirekt förordade, påverkar kapitalismen positivt, medan Wikipedia med sin neutralitetsprincip skapar förutsättningar för en politisk och ekonomisk påverkan som konkurrerar med kapitalismens produktion. Det är den senare ideella produktionsprocessen, kring en alltmer samhälleligt efterfrågade nyttighet, som framstår som radikalt ny med den jämlika produktionen och Wikipedia. Och genom det behöver steget inte vara långt till att fungera ekonomiskt revolutionerande, trots att de historiska aktörerna för stunden *inte* vill revolutionera samhället – vilket liknar det resonemang Rigi för om den jämlika produktionens samhällsroll (Rigi 2012a; Rigi 2012b) – och det neutrala perspektivet förstärker det ideologiska uttrycket av apolitiskt komplement till kapitalismen på den manifesta ideologiska ytan. Det finns många tecken i studien på att wikipedianerna, som de företräds av informanterna, vill förändra samhället till det bättre och möjligen utveckla kapitalismen, men få manifesta tecken på att de vill revolutionera grunden för samhällets ekonomiska ordning. En informant är öppen för den senare utvecklingen på grund av teknologins utveckling och övertygelsen att människan inte är skapt till att lönarbeta, en annan hävdar potentiellt motsägelsefullt att det kommer att finnas utrymme för kommersiella nischer under lång tid, samtidigt som den kommersiella delen av samhälls-ekonomi kommer att minska, medan en tredje hävdar att det kommer att ta stopp för Wikipedia någonstans på dess väg mot att bli det nya dominerande produktions sättet, även om det förvisso vore naivt att tro att det omöjliga kan bli så.

På ett övergripande plan framstår informanternas perspektiv vara att Wikipedia gör kapitalismen till en bättre plats. Gränsen för Wikipedia som ett ideellt produktions sätt verkar gå mellan den immateriella digitala ekonomin och produktionen av ta-bara produkter. Den samtida utvecklingen av hacker spaces, fab labs och fria 3D-printrar, som kan reproducera sig själva om de får rätt instruktioner, verkar inte ändra på detta, trots att crowdfunding börjar sprida sig som en ny finansieringsmodell i samhället. De mest kritiska åsikterna om kapitalismen framställer den som en partisk och icke tillförlitlig värld, där Wikipedia fungerar som en neutral oas att vila upp sig hos. Konflikten

mellan det neutrala och kapitalismen framstår som en motsättning mellan en ekonomisk och politisk liberalism, inom ramen för en kapitalism som än så länge utan konflikter fokuserar på att expandera varufieringen till det sociala och kommunikationen, samtidigt som den fortsätter att skapa och reducera sina utsidor efter behov.

Vid tiden för undersökningen och utifrån mitt strategiska urval av informanter har jag identifierat följande ideologiska positioner när det gäller Wikipedias politiska roll i samhället.

”Den rådande maktordningens språkrör”. Den första ideologiska positionen (1) karakteriseras av ideologisk apolitiskhet. Wikipedia ska följa den rådande maktordningen, vilken styr hur världen uppfattas. Apolitiskheten i form av neutralitetsprincipen är därför en omskrivning för att följa den dominerande normen, vilken tenderar att vara osynlig för de som omfattar den.

”Den jämlika produktionen är en växande sol inom vissa områden så länge kapitalismen tillåter det”. Den andra ideologiska positionen (2) ser en expansiv jämlik produktion som förpassar kapitalistiska verksamheter till specialiserade nischer, men som ändå inte kan sprida sig till alla områden. Till sist finns det sektorer där lönen fungerar bättre än Wikipedias överflöd av mantimmar. Alternativt stoppar kapitalismen den jämlika produktionen på något vis.

”Maktens och mittfårans språkrör blir en konkurrent till kapitalismen”. Den tredje ideologiska positionen (3) uppstår potentiellt som en oväntad konsekvens av den första ideologiska positionen. På ett latent plan hotas kapitalismen av Wikipedia (som förstås som en del av en växande jämlik produktion) som en konkurrent när projektet utformas för att uttryckligen vara mainstream, följa rådande ordning, komplettera och utveckla kapitalismen. Projektet fungerar potentiellt ekonomiskt revolutionerande, trots att de historiska aktörerna *inte* vill revolutionera samhället.

139. Begreppet *allmänligt* nödvändigt arbete öppnar upp för en ny form av församhälleligande av nödvändigheten, som sker mellan staten och marknaden.
140. Polanyi för här ett klassiskt resonemang om *fiktiva varor*. Om en vara måste ha skapats, framställts för att vara en vara, stämmer detta inte på jord och arbete. ”Arbete är bara ett annat namn på en mänsklig verksamhet som hör ihop med livet självt, som inte framställs för att säljas utan av helt andra skäl och som inte kan avskiljas från resten av livet, lagras eller mobiliseras; jord är bara ett annat namn på naturen som inte är framställd av människan” (s.87).
141. Patrik problematiserar inte att hans kundkontakt sker på andra företags plattformar, som exempelvis Facebook. Dessa kommersiella sajter verkar vara att föredra framför ideella Wikipedia där det händer för lite.
142. Det handlar inte om ett verkligt varuutbyte utifrån ett pris, utan om donationer (i detta exempel med företag) mot att eventuellt donatorns namn nämns.
143. Upphovsrätten är inte detsamma som privat ägande. Det senare gäller tills den avyttras, den förra är tidsbestämd med en del som, åtminstone i svensk lagstiftning, inte kan avyttras (den ideella rätten). Samtidigt blir den så kallade skyddstiden allt längre. I den här studien kommer emellertid upphovsrätten att likställas med en egendomsform. Ägandets form och fördelning ser an-norlunda ut inom Wikipedia, än i ett kapitalistiskt företag.
144. Detta är ett motto myntat av Richard Stallman. Stallman är grundare av Free Software Foundation och copyleft-licensens skapare.
145. Kathi Weeks hävdar i *Problems with work* att det är mer fruktbart att fokusera på arbete och arbetsprocesser än ägande idag, eftersom hon menar att alienationen tas för given av människor som inte längre bryr sig om den (Weeks 2011, ss107–09).
146. Kapitalismens utsidor är nödvändiga för dess fortlevnad och en allt för fram-

- gångsrik kapitalism slår undan fötterna på sig själv.
147. Temat togs även upp i kapitel åtta. Här analyseras emellertid utsagorna utifrån vad de säger om relationen mellan kommersiella och ideella aktörer på en social nivå, snarare än på uppslagsverkets mikronivå.
148. Williams definierar begreppet alternativ som liktydigt med komplement, vilket denna studie alltså inte gör.
149. Det går bara att helt ahistoriskt spekulera i vad dessa arbetarungdomar (med och utan lön) hade kunnat göra med Wikipedia om det och webben funnits i slutet av 1970-talet.
150. En annan potentiell svaghet hos den jämlika produktionen av Wikipedia är troligen kontinuiteten, vilken hittills har uppvägts av mängden av deltagare och en allt mer utvecklad organisation kring underhåll, teknisk support och utvecklingsfrågor.
151. Återigen står vi inför ett exempel på hur svårt det kan vara att skilja produktivkrafter och produktionssförhållanden åt. Ibland går de helt enkelt i varandra.
152. Frågan om aktiviteter indirekt kan ses som arbete om en frivillig wikipedian redigerar i en företagsartikel, och indirekt som olika former av tillverkning om en anställd i företag utför dem – kapitalismens kommunism eller kommunismens kapitalism – tangerar frågan om värdeskapande och värdeomfördelande.
153. Peter Krapotkins ideologiska position brukar karakteriseras som en frihetligt kommunistisk anarkism. Han undersökte bland annat den *inbördes hjälpen* som den tar sig uttryck i djurvärlden, men också i olika sociala institutioner genom historien. Den frihetliga socialismen utvecklades senare av Rudolf Rocker på 1920-talet som en reaktion på den auktoritära socialism som utvecklades inom ramen för den ryska revolutionen. Begreppet har sedan vridits och vänts på i olika kombinationer med begrepp som anarkism, syndikalism och anarkosyndikalism (Lund 2001, ss15–69). Under senare årtionden har en libertariansk högerideologi eller högeranarkism utvecklats, främst i USA, som har fungerat som en ideologisk kraft bakom den expanderande nyliberalismen under 1980-talet och framåt.
154. Lönerna för de anställda inom allmänningen återgår till den kapitalistiska värdecirkulationen när de används för konsumtion.
155. Fleischer konstaterar att Sven-Eric Liedman översatt denna skrivelse från Grundrisse på ett felaktigt vis. I Fleischers översättning: "Kapitalet är självt den processerande motsättningen, eftersom det söker reducera arbetstiden till ett minimum, samtidigt som det å andra sidan uppsätter arbetstiden som rikedomens enda måttstock och källa.". Att jämföra med Liedman som skriver om den "tilltagande motsägelsen" och att kapitalet "förhindrar reduktionen av arbetstiden till ett minimum". Fleischer konstaterar att "processerande" felaktigt översatts till tilltagande, vilket antyder att kapitalets cirkulation skulle fungera oberoende av nämnda motsättning och att det funnits ett tidigare historiskt skede där kapitalet skulle ha varit mindre motsägelsefullt. Hela styckets poäng försvinner vidare genom felöversättningen av vad kapitalet vill göra med arbetstiden. Kapitalet strävar efter att minska arbetstiden till ett minimum, men vi arbetar fortfarande fyrtio timmar i veckan eftersom arbete är det enda som skapar värde (Fleischer 20110713).

156. Det verkar av resonemanget att döma inte vara av betydelse för den senare gruppen att varje programvara kan ses som en form av kunskap som borde spridas mer effektivt än vad varuformen tillåter.
157. Patrik är den enda av undersökningens informanter som delar Wikinfos bakomliggande tanke att subjektiva synvinklar på ett ämne engagerar mer än till tonen neutrala och faktakoncentrerade sådana.

11

Studien har i kapitel sex till nio letat efter ideologiska positioner i hur aktiviteterna presenteras, naturaliseras, värderas och normeras av informanterna. Dessa har identifierats och betecknats inom ramen för studiens tolkningsmodell för olika konstruktiva aktiviteter. I kapitel tio har de ideologiska positionerna identifierats utifrån wikipedianernas förhållande till kapitalismen som system. Det är dags att sammanfatta de olika ideologiska positionerna och börja undersöka hur de formerar sig inom sina respektive kategorier och i viss mån i relation till andra positioner inom det empiriska materialets helhet.

Innan den jämförande analysen av de identifierade ideologiska formationerna genomförs ska jag ge en översiktsskild av de ideologiska positionerna på de respektive planen och beskriva de ideologiska formeringsprocesser som föregår framför allt inom positionerna men även mellan dem. Identifikationen av dessa formeringsprocesser gör det möjligt att lättare identifiera de ideologiska formationerna. Först i ett påföljande steg kan sedan de olika ideologiska formationerna på respektive analytisk nivå jämföras och vissa slutsatser dras.

Mikroplanet

Mikroplanetens ideologiska positioner studerades i kapitel sex till nio utifrån redovisade huvudbegrepps binära relationer, exempelvis mellan lek och tillverkning samt tävling och lek. Synergier och konflikter har identifierats och markerats i processen. De huvudsakliga och binära ideologiska synegierna och konflikterna ska först visualiseras för att ge en tentativ överblick över positionernas styrkor

och distributionsmönster. Detta sker genom att de positioneras i den matris för empiriska resultat som utvecklades i relation till fältmodellen i kapitel fyra.

Synergier kommer att markeras med hjälp av de binära sammanskrivningarna i respektive delfält tillsammans med en summering av deras antal (utan någon koppling till representativitet). Konflikter kommer att läggas till på den tudelande gränsen som delar upp de binära relationernas delfält där de är aktiva, genom att markeras som trianglar med det totala antalet i nära anslutning. Syftet med detta är att ge en överblick över hur synergier och spänningar i produktions sättet framträder i undersökningen. Konturerna av produktions sättet blir därmed tydligare.

De ideologiska positionerna kommer sedan att sammanfattas i kondenserad textform för att möjliggöra en djupare förståelse av symbolerna och siffrorna i modellen samt genom att ligga till grund för diskussionen av de ideologiska formeringsprocesser som äger rum inom positionerna och delvis mellan olika positioner. Formeringsprocesser som kommer att underlätta identifikationen av ideologiska formationer på mikronivån i det empiriska materialet. De konfliktfyllda positionerna inom varje binärt delfält sammanfattas först, därefter sammanfattas de som präglas av synergier. Ambitionen är att presentera varje markerat exempel på en ideologisk position i korta och koncisa meningar som gör dem rättvisa. I det påföljande avsnittet jämförs så de språkliga uttrycken inom och ibland mellan de olika ideologiska positionerna för att identifiera vilka *ideologiska formeringar* som är aktuella och bidrar till eventuella ideologiska formationer.

Jag kommer alltså att visualisera de identifierade ideologiska positionerna på mikronivån i både modell- och tabellform, för att sedan beskriva de inre formeringsprocesserna inom positionerna och hur dessa ibland relaterar till formeringsprocesserna i andra ideologiska positioner. Dessa formeringsprocesser ligger till grund för identifikationen av de ideologiska formationerna på mikronivån.

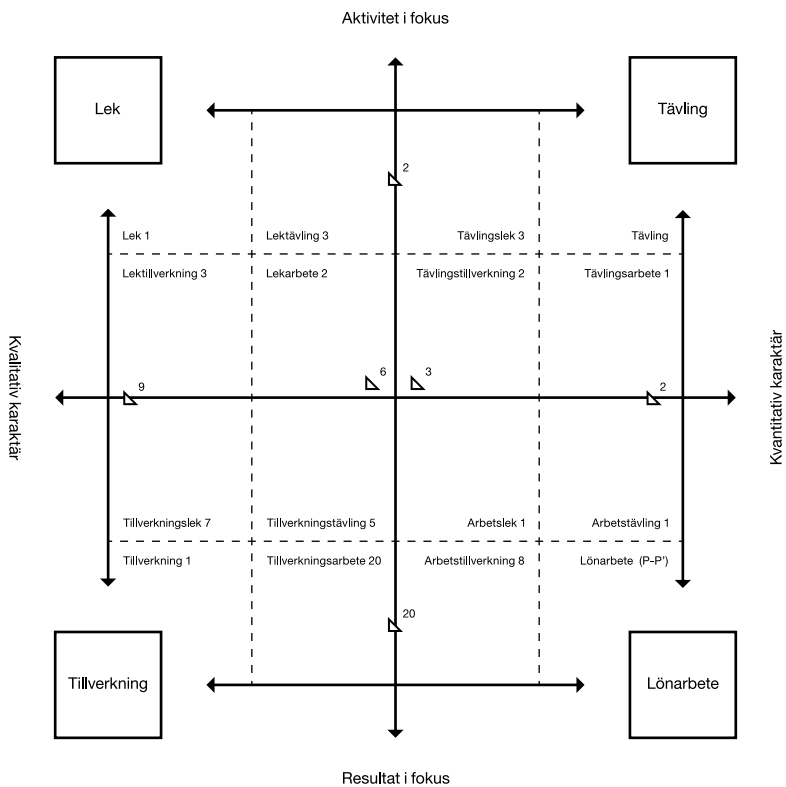
I ett påföljande kapitel genomförs ett liknande analytiskt arbete med makronivåns ideologiska positioner, formeringsprocesser och ideologiska formationer, innan de ideologiska formationerna på båda nivåerna presenteras, visualiseras och jämförs.

Visualisering av mikroplanets ideologiska positioner

Siffran i anslutning till trianglarna anger antalet konflikter mellan de två aktuella kategorierna (trianglarna placeras därför på linjen mellan kategorierna),

Modell 5.

Visualisering över antalet ideologiska positioner på mikronivån

De ideologiska formationerna tar form

vilket utgör en egen form av ideologisk position. Siffran i anslutning till varje ideologisk position med ett sammanskrivet namn anger antalet positioner som präglas av synergier. På grund av utrymmesskäl kan inte konflikterna mellan tävlingen och tillverkningen, samt mellan leken och lönarbetet, markeras mitt i modellen där båda två egentligen hör hemma.

Kodschema över ideologiska positioner

För att ge lite substans åt visualiseringen på förgående sida kommer de olika ideologiska positionerna att presenteras i tabellform i detta kapitel.

Tabell 1.

Kodschema över ideologiska positioner på mikronivån

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
Lek och Tillverkning	Konflikt	K1	Wikipedia är ingen leksak och bygger på regler
		K2	Plantering av fel för att visa Wikipedias bristande trovärdighet
		K3	Wikipedia är för allvarligt, bättre med många, halvbra, kortfattade, lätta artiklar
		K4	Antalet regler och kravet på verifierbarhet tynger Wikipedia
		K5	Kontroll av standard för redigering hotar nybörjares lust, men är nödvändig
		K6	Social interaktion kan vara dålig för projektet
		K7	Konflikt inom kärnan om vikten av konflikten mellan ökad professionalitet och beroendet av mer lekfulla nybörjare
		K8	Repetitiva moment i tillverkningen av Wikipedia får gärna automatiseras.
		K9	Wikipedias kärndeltagare låter inte oinloggade som inte visat sina intentioner få inflytande över mer avancerade processer
Lektillverkning	Synergi	S1	Konstruktiv lek (nyfikenhet, ämnesintresse, skrivglädje, fotografering, förbättring) motiverar
		S2	Välja bort ansvar för klottersanering, viss förståelse för roliga men oansvariga redigeringar
		S3	Socialisering, kommunikation, jämlik gemenskap lockar
Tillverkningslek	Synergi	S4	Lättthet i frånvaron av svårigheter (varken lustfylld eller betungande vardaglighet)
		S5	Ansvar för behövda men lätta uppgifter

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
Lek och Tillverkning	Konflikt	K1	Wikipedia är ingen leksak och bygger på regler
		K2	Plantering av fel för att visa Wikipedias bristande trovärdighet
		K3	Wikipedia är för allvarligt, bättre med många, halvbra, kortfattade, lätta artiklar
		K4	Antalet regler och kravet på verifierbarhet tynger Wikipedia
		K5	Kontroll av standard för redigering hotar nybörjares lust, men är nödvändig
		K6	Social interaktion kan vara dålig för projektet
		K7	Konflikt inom kärnan om vikten av konflikten mellan ökad professionalitet och beroendet av mer lekfulla nybörjare
		K8	Repetitiva moment i tillverkningen av Wikipedia får gärna automatiseras.
		K9	Wikipedias kärndeltagare låter inte oinloggade som inte visat sina intentioner få inflytande över mer avancerade processer
Lektillverkning	Synergi	S1	Konstruktiv lek (nyfikenhet, ämnesintresse, skrivglädje, fotografering, förbättring) motiverar
		S2	Välja bort ansvar för klottersanering, viss förståelse för roliga men oansvariga redigeringar
		S3	Socialisering, kommunikation, jämlik gemenskap lockar
Tillverkningslek	Synergi	S4	Lätthet i frånvaron av svårigheter (varken lustfylld eller betungande vardaglighet)
		S5	Ansvar för behövda men lätta uppgifter

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
		S6	Självförverkligad genom bidrag inom ämnesintresset till uppslagsverket
		S7	Nyhetsredigeringar med förhöjd nytta och intensitet
		S8	Ämnesprofessionellas reglerade lek
		S9	Socialisering i effektivitetens tjänst
		S10	Egen crowdfunding för nyttig hobby
Tävling och Lek	Konflikt	K1	Ojämn förutsättning för tar lusten till tävlan
		K2	Tävlingar i klottersanering för tar glädje hos nybörjare med orättvisa raderingar
Lektävling	Synergi	S1	Roat och lättsamt skämtande med inslag av sport
		S2	Road letning efter alla fel i artiklar
		S3	Öppna och reglerade tävlingar för att ta tillvara på tävlingslusten i underhållande former
Tävlingslek	Synergi	S4	Konkurrerande inre poängsättning i att vara snabbast klottersanerare
		S5	Konkurrerande redigeringar utanför klottersaneringen (som årets Nobelpristagare)
		S6	Kampanjtävlingar och tävlingar i att skapa flest nya artiklar
Tävling och Tillverkning	Konflikt	K1	Felplantering som tävling förstör uppslagsverket
		K2	Tävlingar kan gå överstyr, speciellt bland kärndeltagarna, och påverka redigeringen negativt
		K3	Tävlingen lockar inte om tillverkningen blir för betungande (nya arkiveringssystem exempelvis)

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
Tävlingstillverkning	Synergi	S1	Tävlan ger energi och är mycket produktiv i kombination med omtanke
		S2	De digitala rosetterna visar social status och signalerar seriositet
Tillverkningstävling	Synergi	S3	I nyhetsskrivande vill en vara först, en vinner äran men förlorar arbetstid om en inte är först
		S4	Kul att vinna i nyhetsredigering, men stolthet oavsett över att projektet är snabbt på uppdateringar
		S5	Skapande av utmärkta artiklar i projekt som en intern och lågintensiv tävling
		S6	Statistik över måluppfyllelse skapar tävling och produktiv gemenskap inom månadens kvalitetsprojekt
		S7	Organiserade tävlingar som organiserat samarbete med drag av uppvisning
Tävling och Arbete	Konflikt	K1	Löneformen gör repetitiva uppgifter och inre tävlan tråkigt
		K2	Materiella belöningar krockar med tävlingsformen inom den jämlika produktionen
Arbetstävlan	Synergi	S1	Kampanjtävlingar fungerar som en scen att marknadsföra företag på
Tävlingsarbete	Synergi	S2	Tävlingar med fokus på historia och utbildning i redigering ska bädda in företags vinstintresse
Tillverkning och Arbete	Konflikt	K1	Icke relevanta småföretags partiska marknadsföring är ett problem utifrån neutralt perspektiv
		K2	Kommersiella skönmålningar är principiellt värre än den värsta vandalism, i praktiken potentiell konflikt

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
		K3	Reklam exploaterande när WMF tjänar pengar på de artiklar som den exploaterade har skrivit
		K4	Wikipedia är en trovärdig, neutral och ädel oas som skulle förstöras av reklam
		K5	Reklam underlättar företags arbete gentemot Wikipedia, de två har olika intressen
		K6	Möjligheten att klicka bort donationsbannern tyder på att reklam erkänns som störande
		K7	Löneformen är riskabel då den kan aktivera föreställningar och känslor av orättvisa om introduceras av WMF inom redigeringen
		K8	Framgångsrik byråkratisering, ökade donationer, fler betalda arbetsuppgifter i motsättning mot kritik från periferin och delar av kärnan
		K9	Ineffektivt att använda pengar till WMF-anställda i redigeringen
		K10	Fler karriärvägar kan möjligen leda till konflikter inom gemenskapen i framtiden
		K11	Informanter som är positiva till lönarbete inom den jämlika produktionen vill inte själva skriva om det de lönarbetar med
		K12	Synsättet 'lön för hobby, ett privilegium', krockar med att inte vilja skriva om arbetet och att löneformen fungerar dåligt för repetitiva sysslor
		K13	Utbildning måste till för att anställda i företag ska kunna redigera i öppna samarbeten med Wikipedia, vilket kontrasterar mot K17 nedan
		K14	Svårt att få deltagare som har vant sig vid lön att åter bidra frivilligt

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
		K15	Medvetna försök att använda Wikipedia som en språngbräda för avlönade arbeten är implicit problematiskt
		K16	Wikipedia har en form av monopol på de frivilliga aktiviteterna inom uppslagsverksbranschen, potentiellt hot för kommersiella projekt
		K17	Företaget XX ger sig inte råd att följa Wikipedias regler om det kostar för mycket arbetstid
		K18	På ett plan utgör Wikipedias ekonomiska obetydelse för företag att det slipper problem, men det inverkar potentiellt dåligt på företagsartiklarna
		K19	Crowdfunding för produktiva hobbies ett hot mot kapitalismen på systemnivå om det sprider sig, men upplöser antagonistiskt löneförhållande på personnivå
		K20	Lönarbete är kontraproduktivt för individen när det gäller repetitiva uppgifter i redigeringen
Tillverkningsarbete	Synergi	S1	Etablerad kunskap efter abstrakt kvalitetsstandard
		S2	En felaktig återställning är mindre farlig än felaktigt redigerat, nytt innehåll
		S3	Förslagsboten som en frivilligt vald främmande makt baserad på abstrakta kalkyler
		S4	Problem med små företag och okända musikband löses med riktlinje om relevans mot partiskhet
		S5	Skönmålningar principiellt värre än vandalism, men potentiellt produktiva i praktiken om inte för uppenbara

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
		S6	Wikipedias icke-kommersialitet är bra, reklam vore negativt för trovärdighet, kommersiell exploatering i anslutning inga problem
		S7	Att delar av Wikipedias artiklar publiceras redan i Googles träfflista är okej
		S8	Ny fas med fler läsare kräver kvalitet och nya, gärna professionella deltagare
		S9	Passionerade anställda hos WMF visar i pr-arbete att vanliga människor är med i projektet
		S10	Wikipedia är annorlunda än kapitalistisk verksamhet, men hotar inte den senare, ibland betalt och ibland inte
		S11	Ett överflöd av produktiva aktiviteter, styrkan som skiljer ut Wikipedia mot brist i kapitalism, grunden för acceptans av kapitalism i dess närhet
		S12	Kvalitetssatsning ska locka fler professionella och anställda att delta när deltagarantalet minskar, vilket minskar beroendet av fritidstimmar
		S13	Pågående praktik ger status inom gemenskap medan titlar gör det utanför den
		S14	Lönarbete inom Wikipedia i WMFs regi är positivt om det hålls utanför redigeringen
		S15	Anställda av WMF i redigeringen är inte effektivt använda pengar, rågången behövs inte
		S16	Lönarbete är kontraproduktivt för individen när det gäller repetitiva uppgifter i redigeringen; logikerna i de två produktionssätten krockar inte

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
		S17	Externa aktörers anställda i Wikipedia för redigering har ingen makt över den och känsla av orättvisa uppstår inte
		S18	Bara små företag problematiska som externa aktörer i Wikipedia, men krävs utbildning av deras personal
		S19	Bra med pengar för projektet som möjliggör att människor kan jobba åtta timmar för att hjälpa de frivilliga, de anställda har varit frivilliga
		S20	Tävlingar ger företag en scen för pr och ett incitament för att låta anställda bidra till Wikipedia
Arbetsstillverkning	Synergi	S21	Fritt utbyte av kunskap gör världen bättre: ojämlig arbetsmarknad, social orättvisa och politik osynliggörs i ett implicit stöd åt kapitalismen
		S22	WMF-anställda inom Wikipedias redigering skulle förbättra kvaliteten på uppslagsverket
		S23	Företaget ser fördelar med reklam och kommersialisering av Wikipedia som innebär att de kan köpa sig fördelar
		S24	Anställda skänker normalitet åt projektet som vilar på frivillig tillverkning
		S25	Intern förtroendepost utan stor betydelse får kommersiell betydelse utanför projektet, men dåligt karriärval
		S26	Institutioner och företag allt mer intresserade, och stipendier inom WMF ger fler karriärvägar och ytterligare incitament
		S27	Det är en privilegierad situation att lönearbeta med sin hobby

Relation	Relationens karaktär	Kod	Uttryck för ideologisk position
		S28	En ära för Wikipedia med företags anställda som tävlande på arbetstid för då har Wikipedia något med arbetet att göra
Arbete och Lek	Konflikt	K1	Om bruksvärdet skadas av leken hamnar den i konflikt med det abstrakta arbetet
		K2	Lönen kompensation för ensidighet, främmande makts dominans och frånvaron av lust och lek i aktiviteten
		K3	Arbetet (i WMFs regi) ska hållas utanför redigeringen
		K4	Inte kul att skriva om sitt arbete (fast "andra" verkar tycka om det)
		K5	Företag vill ha mer socialiserande och lek, wikipedian tror att de vill att uppslagsverket ska ha korrekt information (och vara scen för dem)
Lekarbete	Synergi	K6	Vissa uppgifter görs bäst frivilligt
		S1	Skrivglädje och konstruktiv lek kan samsas med kapitalism och abstrakt arbete, potentiell konflikt kring reklam utvecklad först i efterhand
		S2	Det är kul för att en deltar i att skapa och förbättra något, ingen skillnad mellan lek och arbete, så länge arbetet (WMFs) hålls utanför redigeringen
Arbetslek	Synergi	S3	Ämnesprofessionella är bra för Wikipedia och det blir roligare för dem ju professionellare uppslagsverket är

Ideologiska formeringar

Det avgränsande i de binära relationer som hittills har strukturerat analysen ska nu öppnas upp något genom att jag inte bara analyserar de inre formeringsprocesserna i varje ideologisk position utan även påbörjar en jämförelse av de identifierade ideologiska positionerna med hjälp av den i kapitel fyra utvecklade fältmodellen och matrisen för empiriska resultat, det vill säga ideologiska positioner i detta fall. Ambitionen är i ett första steg att uppmärksamma och värdera de formeringsprocesser som sker inom de ideologiska positionerna men också till en mindre del att undersöka hur de relaterar till varandra inom den helhet som fältmodellen utgör. Den verkliga jämförelsen kommer emellertid att sparas till att de ideologiska formationerna har identifierats på den grund som dessa formeringsprocesser bidrar till.

Bland informanterna från kärnan finns en konflikt på en strategisk nivå när det gäller förhållningssättet till professionalism och kvalitet gentemot lek, nyfikenhet, lust, otvungenhet och ansvarslöshet. Konflikten märks av i att uppslagsverket inte är någon leksak utan bygger på fasta och seriösa regler. Kontrollen av redigeringens standard hotar nybörjarens lust, men anses nödvändig. Dessutom kan även den sociala interaktionen vara dålig för projektet. Konflikten bland kärndeltagarna gäller hur viktig som konflikten mellan den ökade professionaliteten och nybörjarnas lekfullhet är. De ämnesprofessionella påstås i detta sammanhang omfatta en mer reglerad form av lekfullhet.

Det hela formerar sig till en ideologisk konflikt mellan veteraner och nybörjare i projektet och utspelar sig inom kärnan och mellan den klivna kärnan och periferins deltagare. Periferin antar att det finns en ideologisk motpart inom kärnan av Wikipedia, men det finns i vissa frågor alltså två. Plantering av fel sker ibland från perifera deltagare för att påvisa projektets bristande trovärdighet, samtidigt är Wikipedia för allvarligt och tyngs av antalet regler och krav på verifierbarhet av andra inom periferin. En huvudströmning inom periferin menar att det är bättre med många, halvbra, kortfattade och lätta artiklar än motsatsen. Bland kärndeltagarna ställs däremot en förhoppning till att tråkiga och repetitiva moment, som nästan är för tråkiga att syssla med, kan automatiseras och därmed undkommas, vilket implicit skulle göra projektet mindre beroende av folks lust. Automatiseringen av den repetitiva tillverkningen behandlas annars främst när det gäller relationen mellan tillverkning och lönarbete där den framstår som en renodlad ideologisk position av tillverkning. De repetitiva uppgifterna framstår därmed både som ett problem och motsatsen till lekens underhållning, men skiljer sig även från det alierade lönarbetet.

Med detta sagt följer inte att konflikten mellan lek och tillverkning är av absolut karaktär. I de ideologiska positioner som kan kategoriseras som *tillverkningslek* visas att lek, socialisering och lust i form av minskat ansvar även finns bland kärndeltagarna till viss del. Lätthet i redigeringen kan uppnås genom att söka sig bort från svårigheter till en varken lustfylld eller betungande vardaglighet där ansvar tas för behövda men lättare uppgifter. Inställningen skiljer sig från den mer ansvarslösa lättheten i att undvika ansvaret för klottersaneringen i lektillverkningen (se nedan). Det kan även handla om att dra sig undan kollektiva arbetsprocesser som upplevs som påfrestande. De ämnesprofessionella antas känna en egen form av mer reglerad leklusta, samtidigt som socialisering även används i effektivitetens tjänst. Generellt överväger emellertid nyttan och ansvaret inom kategorin.

Lektillverkningen tar sig mer uttryck som en nyfikenhet i produktionssättet, aktiviteten eller ämnet, eller som en lätthet från ett bortvalt ansvar alternativt tillåtelse av viss ansvarslöshet, men också som socialt umgänge bland jämlikar. Formeringen är inte betonad, antalet identifierade positioner är relativt litet, men den finns där som en individuell och kollektiv säkerhetsventil för vanligtvis ansvarstagande kärndeltagare eller tillfälliga bidragsgivare i periferin.

Skillnaden mellan tillverkningsleken och lektillverkningen finns alltså i att undvikandet av ansvar betonas inom lektillverkningen medan ansvaret betonas i lättsammare former inom tillverkningsleken. Inom tillverkningsleken ökar graden av självförverkligandet genom praktiserandet av ämnesintresset och skapandet av nytta genom exempelvis roande nyhetstäckning betonas. Tillverkningsleken kan potentiellt vinna ökat oberoende genom att oberoende crowdfunding används av den som helst av allt vill syssla med större projekt inom delar av den jämlika produktionen som roar hen speciellt mycket.

Mellan tävlan och leken finns det också konflikter. Tävlan förlorar sin lyster om förutsättningarna inte är jämna. Denna konflikt mellan tävlan och lek inom den jämlika produktionen påverkar både lustens och tävlingens potentiella stimulans av produktiviteten. En variant på detta knyter an till konflikterna mellan lek och tillverkning. Erfarna kärndeltagares tävlingar i klottersanering hotar att förta glädjen hos de i periferin som inte innehar samma maktposition inom den jämlika produktionen. Här finns vidare en likhet med en konflikt i relationen mellan tävling och tillverkning när tävlingar går överstyr främst bland kärndeltagarna och påverkar redigeringen negativt.

De ansvarslösa felplaceringarna i uppslagsverket utgör en synergi mellan lek och tävling, en *lektävling*, som står i skarp kontrast till tillverkningen

(vilket visats ovan i relationen mellan lek och tillverkning). Lektävlingen och synergin i letandet efter alla fel i en artikel är däremot helt i linje med tillverkningen. Lektävlingen kan alltså vara både destruktiv och konstruktiv för bruksvärdet Wikipedia. Detta märks även i praktiken med öppna och medvetet reglerade tävlingar som söker att ta vara på tävlingslusten i rätt (för bruksvärdet) lekfulla former.

Tävlingsleken visar sig när tävlingslusten tar överhanden inom klottersaneringen, vilket är potentiellt farligt för den jämlika produktionen. Tävlingslusten kan bidra till snabbhet i uppdateringen kring förutsägbara nyheter, vilket kombinerar tävlingen med intensiteten i nyhetsredigeringen, vilket har likheter med den förhöjda nyttan av densamma inom tillverkningsleken. Kvantitativa tävlingar i att skapa nya artiklar används i öppna och explicita former. Denna tävlingslek ligger nära synergier som betonar produktiviteten inom tävlings-tillverkningen när den genomförs med omtanke. Denna formeringsprocess är ytterligare ett tecken på hur nära leken och tillverkningen står varandra inom frivillig verksamhet och den jämlika produktionen.

Inom relation mellan tävlingar och tillverkning finns olika former av konflikter. Tävlingar i form av felplanteringar förstör uppslagsverket på samma vis som lekfulla felplaceringar. Det är rimligen felplaceringarna som är problemet snarare än motiven bakom dem: såväl tävlingen som leken i dessa fall och lönarbetets skönmålningar leder till konflikter med tillverkningen. Tävlingar har som redan påvisats en potentiellt destruktiv påverkan på bruksvärdet. Men det finns även en konflikt i den andra riktningen. Är den jämlika produktionen för tung till karaktären försvinner tävlingsmomentet som delar en lätthet med leken.

Tävlingstillverkningen inkluderar föreställningar om att tävlingar kan vara produktiva på olika sätt. Tävlingsmomentet är här den dominerande parten och ger energi med sin tävlingslust till produktionens tillverkning. Särskilt produktiv blir aktiviteten när utförs med omtanke. Tävlingarna bidrar även indirekt, förmedlat av de utmärkelser som delas ut i samband med dem, till att göra kommunikationen och därmed samarbetet mer effektivt. Uppfattningen att de digitala rosetterna visar social status och signalerar seriositet ligger nära tillverkningsstävlingen, möjligen även tillverkningsleken, men tävlingsmomentet förefaller vara den dominerande parten även om det tonas ner till förmån för tillverkning och i viss mån lekfullheten av några informanter.

Tillverkningsstävlingens kategori samlar de uppfattningar där tävlingarna utgör ett bihang till produktionen i form av exempelvis nyhetsskrivande. Omtanken

kring projektets i dess helhet väger tyngre än lusten – håller den inre konkurrensen på lagom nivå – och det leder till stolthet över projektets snabba uppdateringar även när andra hinner först med nyheten. Specifika nedtonade tävlingsformer som projekt för skapandet av utmärkta artiklar samt månadens kvalitetsprojekt passar in på denna kategori, tillsammans med tävlingar som skapar en gemensam scen för samarbetet. Dessa tävlingar undviker de konflikter som beskrivs i relationen mellan tävlingen och leken.

Mellan tävlingen och lönarbetet finns viktiga konflikter. Löneformen signalerar krav på att göra något som kompensation för lönen. Detta gör repetitiva uppgifter som görs lättare utifrån ett eget engagemang, bottnande i en inre mätning av de personliga krafterna, tyngre att utföra. Materiella belöningar krockar på liknande sätt med tävlingsformen inom den jämlika produktionen där frivilligt engagemang i tillverkningen ger social status som i fallet med de digitala rosetterna inom tävlingstillverkningen.

Arbetsstävlan är en lämplig beteckning på de kampanjtävlingar som fungerar som en scen att marknadsföra företag på. Företagen som konkurrerar på liv och död med andra kapital (i sin egenskap av kapital), kan i Wikipedias tävlingar framstå som omtänksamt inriktade på det allmänt goda bara genom att delta. Wikipedias specifika bruksvärde uppbyggt på frivillig tillverkning, ofta uppblandad med lust och lek i olika kombinationer ger energi åt företagen. Inom *tävlingsarbetet* lockar tävlingsformen inte bara in företagen i Wikipedias aktiviteter, utan den används även på sätt som navigerar runt konflikter mellan partiska företagsintressen och uppslagsverkets intressen. Tävlingsformen skapar synergier som kan hotas om utformningen av tävlingarna är för krävande samtidigt som de ger för lite pr.

Den ideologiska formeringen mellan arbetsstävlan och tävlingsarbetet är dynamisk och innehåller en central spänning. För Wikipedias del gäller det att i skapandet av en scen för företagen balansera mellan de senares krav på marknadsföring och det egna behovet av neutrala redigeringar. Lyckas denna balansgång leder tävlingen och arbetet till produktiv tillverkning för Wikipedia.

Över till relationen mellan tillverkning och arbete, vilket är den relation som samlar flest uttryck inom sig i det empiriska materialet. Många konflikter ger sig till känna. Småföretag är problematiska eftersom de inte är relevanta för uppslagsverket. Här är det inte kommersialismen i sig som är problemet. Stora företag har rätt att få artiklar upprättade över sig trots sitt accentuerade vinstintresse och sin konkurrensmedvetenhet, men det har inte mindre företag, trots att de möjligen har mindre fokus på vinst och konkurrens än de

stora. Men de är inte relevanta för bruksvärdet Wikipedia som skapas genom konkret arbete (tillverkning). Ett tävlingsmoment finns här latent närvarande i de små företagens försök att få in en artikel i uppslagsverket, men till skillnad från föreställningarna i kategorin arbetstävlan förvandlar det här relationen till en konflikt.

Företag har partiska intressen och skönmålningar av texten i artiklarna om dem står främst i principiell konflikt med Wikipedias seriösa tillverkning, i praktiken är skönmålningarna ofta ett mindre problem eftersom de kan vara produktiva om de inte är för uppenbara. Reklam uppfattas här som ett närmast teoretiskt problem. Ingen vill ha reklam från kommersiella företag i Wikipedia, som ibland förstås som en ädel, neutral och trovärdig oas som skulle förstöras av reklam. Frågan om exploatering framhävs inte i sammanhanget. Kommersiell exploatering i marginalen av projektet är vidare inte problematiskt. Å andra sidan skulle reklam däremot vara något positivt med synergier, från företagets sida, vilket visar att företagen och Wikipedia i grunden har olika intressen. Att till och med projektets egen reklam går att klicka bort visar på djupet i konflikten.

Lönarbetet har hos många informanter, men inte alla, kraften att väcka känslor av orättvisa när den sker inom redigeringen. En framgångsrik byråkratisering med fler donationer och fler betalda uppgifter inom projektet möter kritik från delar av kärnan och periferin. Från ett annat håll utspelar sig konflikten mellan tillverkning och arbete på så vis att stiftelsens lönearbete inte är effektivt inom redigeringen. En sådan konflikt tar om den stämmer udden ur den potentiella konflikten med stiftelsens lönearbete inom redigeringen. Samtidigt finns föreställningar om att fler karriärvägar inom projektet kan leda till fler konflikter i framtiden. Antagandet är att fler karriärvägar innebär att det finns fler avlönade arbeten inom den jämlika produktionen.

Det verkar vidare vara skillnad på lönearbete utanför Wikipedia och inom Wikipedia. Det egna lönearbetet utanför lockar inte till frivilligt redigerande inom relaterat informationsområde i Wikipedia. Latent och manifest framstår lönearbetet som något olustigt som en får nog av, vilket på ett ytligt plan kontrasterar mot synen på lönearbete inom Wikipedias redigering som ett orättvist fördelat privilegium. Men föreställningen är mer att lön för sin hobby är något privilegierat, medan det inte är något privilegium att skriva om något som rör det icke frivilliga lönearbetet utanför Wikipedia. Å andra sidan kan lönearbetet inom Wikipedias redigering vara kontraproduktivt om det används till repetitiva uppgifter inom den jämlika produktionen.

Utbildning överbryggar konflikten med redigerande företag med partiska intressen, samtidigt som det finns kontrasterande tecken på att företag inte ger sig råd att följa Wikipedias regler, än mindre gå deras kurser, när de redigerar eftersom det kan ta för lång tid i anspråk.

Det antas vara svårt att få wikipedianer som vant sig vid lönarbete inom projektet att återigen börja redigera frivilligt. Konflikten förstärks potentiellt om deltagare medvetet använder Wikipedia som en språngbräda mot anställningar, vilket implicit ses som ett problem.

En annan form av konflikt på något som börjar närma sig makronivån rör Wikipedias relation med företag i uppslagsverksbranschen. Projektet kräver något som liknar ett monopol på frivilliga aktiviteter för att säkerställa sin framgång vilket utgör ett potentiellt hot för kommersiella aktörer. Samtidigt framstår projektet som relativt ekonomiskt obetydligt för företag utanför branschen, vilket gör att Wikipedia undviker vissa konflikter, men också troligen får sämre företagsartiklar. Den allmänna konflikten mellan lönarbete och frivillig tillverkning rundas slutligen på ett specifikt sätt inom redigeringen genom privatpersoners crowdfunding av egna projekt, vilket leder till konkurrens med kapitalismen på en systemnivå om fenomenet sprider sig, men troligen navigerar runt det antagonistiska löneförhållandet (som indirekt erkänns existera) på mikronivån.

Över till synergierna. En abstrakt standard av etablerad kunskap som likt det abstrakta arbetet och bytesvärdet på marknaden sätter ramarna för den etablerade kunskapen, ingår som en väsentlig del i Wikipedias kvalitetssatsning. *Tillverkningsarbete* kring denna abstrakta standard kombineras med en förkärlek för död framför levande tillverkning i form av att felaktiga återställningar är mindre problematiska än felaktig ny information. Dessutom gillas en förslagsbot som i egenskap av frivilligt vald främmande kraft ger förslag efter abstrakta uträkningar utifrån wikipedianens tidigare beteenden. Trots kantringen mot det abstrakta och reifierade, sker det hela med bruksvärdets bästa framför ögonen, vilket legitimerar att tillverkningen ses som den dominerande parten i denna ideologiska formering.

Formeringen kan sättas i relation till flertalet ideologiska positioner kring hur wikipedianerna i studien ser på relationen till kapitalistiskt dominerade praktiker och aktörer.

Den riktlinje om nödvändig relevans som hjälper projektet att navigera runt konflikten kring kommersiella småföretags redigeringar, genom att generellt förvandla dem till icke relevanta partiska inlägg har en inverterad

motsvarighet i fallet med kommersiella skönmålningar när det gäller relevanta storföretag. Här är det den abstrakta principen om skönmålningar som värre än den värsta vandalism som skapar konflikten snarare än löser den, men principen upplöses därefter i en praktik där de mest uppenbara skönmålningarna lätt sällas bort och de andra ses mellan fingrarna med. De kampanjtävlingar som fungerar som en scen att marknadsföra företag på får även de i praktiken, mellan tillverkningen och arbetet, en synergikaraktär.

Detta lediga och innovativa sätt att förhålla sig till abstrakta standarder och främmande krafter som lätt kan skapa alienation, ger mer kontur åt den ideologiska formeringen. Ett liknande exempel på denna pragmatiska flexibilitet gäller frågan om reklam inom projektet. Detta är den kommersiella praktik som tillsammans med stiftelseanställda i redigeringen som är mest kritiserad ur ett principiellt och praktiskt perspektiv. Trots det är det okej att delar av Wikipedias artiklar visas direkt i Googles träfflista.

Tillverkningen behöver få mer kvalitet och samla nya och gärna mer professionella deltagare i den fas den befinner sig i enligt top down-perspektivet. Men anställda inom WMF kan också vara passionerade vilket antyder att detsamma även gäller för anställda hos andra aktörer. Samtidigt visar användandet av anställda inom Wikipedias marknadsföringsarbete att projektet samlar normala människor. Anställda står här för både expertis, passion och normalitet. Det sista innebär att det är den frivilliga tillverkningen som antas vara onormalt i utomståendes ögon, vilket speglar ett fint kalibrerat förhållningssätt till hur livet inom kapitalismen påverkar allmänheten. Men informanterna anser även att projektet är något annat än ett kapitalistiskt företag. Det är styrkan i överflödet av frivilliga och produktiva aktiviteter som skiljer det från kapitalismens beroende av brist på nyttiga produkter och produktiva aktiviteter. Detta framstår som grunden för Wikipedias acceptans och relativt oproblematiska inställning till kapitalistisk påverkan och konkurrens. Samtidigt betonas att Wikipedia trots detta överflöd som skiljer det från kapitalismens beroende av brist, inte hotar kapitalismen. Ibland får en betalt, ibland inte. Synergierna går åt båda hållen. Användandet av externt anställda i den jämlika produktionen, minskar projektets beroende av frivilliga fritidstimmar, utan att det ses som ett problem, vilket är ett exempel på en logik som kan antas prägla en kommunismens kapitalism.

I den ideologiska formation som här skymtar fram verkar idealet vara att surfa fram på de konkreta synergier som uppenbarar sig i kontakterna med företagsvärlden, väl medvetna om att det frivilliga projektet skiljer sig från

kapitalistiska sådana. Denna pragmatism rimmar väl med föreställningen om att ingen part hotar den andra och stimulerar inte till att manifesta politiska föreställningar utanför huvudfåran uppstår.

På ett inre plan i projektet, när det gäller karriärvägar, anställningsbarhet och lönarbete, byggs synergier på att det lätt går att samla tillräcklig status för att kunna söka anställning som wikipedian hos aktörer utanför projektet (där titeln administratör är viktig), men att det kräver ett pågående engagemang inom projektet för att behålla sin status inom gemenskapen. Det framstår i detta perspektiv som att en skyddande åtskillnad består av sig själv mellan Wikipedia och externa företag. Till det kommer att externa aktörer inte ges någon rätt och inte har någon status eller makt att bestämma över hur den jämlika produktionen inom Wikipedia ska gå till. Det externa lönarbetet inom redigeringen genererar inte heller några känslor av orättvisa. Denna beståndsdel av åtskiljande och skyddande skillnader som grund för synergier i relation till wikipedianers karriärsökande utanför projektet och externt finansierat lönarbete inom projektet, samt i samarbete med externa aktörer, framstår som centralt för den ideologiska formeringen inom tillverkningsarbetet i all sin flexibilitet. Logiken förstärks både av ståndpunkten hos en majoritet av informanterna att stiftelsens anställda ska hållas utanför den jämlika produktionens hjärta, och av minoritetssynen att det inte är effektivt använda pengar för WMF att lägga dem på redigeringen (eftersom lönarbete inte passar bra för repetitivt arbete och förstärker det tråkiga intrycket för arbetaren).

Denna ideologiska världsbild gör det möjligt att även tänka sig samarbeten med kapitalistiska företag och deras anställda när det gäller redigeringen, men det kräver utbildning av de senare. Om de externa aktörernas anställda får vara aktiva med arbete i redigeringen snarare än inom metaaktiviteterna, är det tvärtom med stiftelsens anställda. Idealet när det gäller de senare är att de får möjlighet att lönarbeta i åtta timmar för att hjälpa de frivilliga redigerarna. Strategin hänger väl samman med den tidigare beskrivna rågången. Som nämnts angående arbetstävlan fungerar offentliga tävlingar som ett sätt att locka externa kapitalistiska företag att bidra med sina anställdas arbetskraft till projektet.

Arbetsstillverkningen ger sig till uttryck på både en politisk och ekonomisk nivå. Projektet Wikipedia vilar på samma politiska grundvalar som den borgerliga demokratin utvecklats på under kapitalismen. Formella rättigheter som yttrandefrihet och betonandet av det rationella samtalet går före substantiella rättigheter på det sociala området. En ojämlig arbetsmarknad och sociala orättvisor osynliggörs i praktiken tillsammans med all annan politik än en

kapitalistiskt grundad sådan. Detta leder vidare till en ideologisk formering som ger ett implicit politiskt stöd åt kapitalismen, vilket rimmar väl med att projektet, vilket visats i behandlingen av tillverkningsarbetet, varken anses hota kapitalismen eller hotas av den eftersom projektet bygger på ett överflöd av frivilliga aktiviteter. På den ekonomiska nivån yttrar sig arbetstillverkningen genom att institutioner och företag anses bli allt mer intresserade av projektet (vilket ger fler karriärmöjligheter och ytterligare incitament åt wikipedianerna att engagera sig i projektet) samtidigt som det anses vara ett privilegium att få lönarbeta med sin hobby. Det vore även en ära för Wikipedia om företags anställda deltog i deras tävlingar på arbetstid. Det finns emellertid en viktig skillnad mellan arbetstillverkningen på den ekonomiska och politiska nivån. Även om föreställningarna på den förra är mer vänligt inställd mot det abstrakta arbetet än när tillverkningsarbetet behandlades ovan, domineras och inlemmas de på ett övergripande plan i den starkare ideologiska formeringen kring tillverkningsarbetet.

Över till relationen mellan arbete och lek. I kapitalismen säljs bruksvärden på marknaden mot sitt bytesvärde. Det innebär att konsumenten vill åt bruksvärden, medan säljaren vill realisera bytesvärden. Detta brukar uttalas som att bytesvärdet bärs av bruksvärdet sett ur kapitalistens synvinkel. Ur detta följer att bruksvärdet är av underordnad betydelse, men ändå av vikt för kapitalisten. I relation till leken innebär det att den destruktiva formen av leken (för bruksvärdet) hamnar i konflikt med den jämlika produktionen av Wikipedia och med många kapitalistiska aktörer som på något sätt samarbetar eller beror av projektet. Denna ideologiska punkt är teoretiskt motiverad. I intervjun med Patrik tas inte frågan om vandalism upp, men eftersom Wikipedia inte är så viktigt för det företag han lönarbetar för ska konflikten inte betonas för mycket. En annan konflikt mellan leken och arbetet ger sig till känna mer indirekt som att lönen är ersättning för brist på lek. Lönarbete fungerar när ingen lek finns tillhands. En tredje konflikt riktar sig mot lönarbetets (i stiftelsens regi) negativa påverkan på en redigering som förenar lek med tillverkning. Lönarbetet är ett problem när leken är konstruktiv för bruksvärdet, eftersom känslor av orättvisa aktiveras. Samtidigt, från det andra hållet, görs vissa uppgifter bäst frivilligt. Att lönearbetet både kan vara ett privilegium och något som gör engagemanget tråkigt är en motsättning i wikipedianens föreställningsvärld.

Kapitalet vill snarare ha mer av ren socialisering och lek i Wikipedia, fast flera informanter verkar tro att företag framförallt vill ha korrekt information, vilket inte stämmer med denna studies resultat men däremot med den

teoretiska konflikt som betonar det negativa med ett skadat bruksvärde för kapitalet. Det råder en konflikt mellan kapitalets två olika perspektiv där aningen Wikipedias bruksvärde betonas eller socialiseringen och leken. Ibland är den rena leken ett problem och ibland en tillgång för det abstrakta arbetet. Slutligen är det inte roligt att skriva om det lönarbete som wikipedianen själv har och försörjer sig på utanför Wikipedia.

Den konstruktiva leken – lektillverkning, tillverkningslek och den lek som omedvetet fungerar nyttoskapande – framstår som en oberäknelig del i den ideologiska formeringen i förhållandet till kapitalismen och lönarbetet. Den lustfyllda wikipedianiska gemenskapen hotas ibland av en löneform som anses för fördelaktig och åtråvärd, och som ibland ses som ett hot mot det roliga. För företaget kan leken både vara för allvarlig och konstruktiv och för destruktiv. Oberäkneligheten gäller både för de inom och de utanför allmänningen. Den konstruktiva leken och lönarbetet tillför båda sina spänningar till den dominerande ideologiska formeringen kring tillverkningsarbetet som beskrivits ovan.

Över till synergierna inom *lekarbetet*. Skrivglädje och konstruktiv lek kan samsas med kapitalism och lönarbete ju mindre engagemang som är knutet till tillverkningen av uppslagsverket. Reklam uppfattas i viss mån som ett problem ju mer redigeraren bryr sig om bruksvärdet Wikipedia, men potentiellt kan det också kännas mer exploaterande om WMF skulle tjäna pengar via reklamintäkter på de artiklar som deltagaren skrivit, om denne inte identifierar sig med det. Dessa föreställningar är delar av *lekarbetet*.

Den symbiotiska relationen inom lekarbetet med sitt ytliga fokus på aktiviteterna i sig märks även i att det är kul att leka, tillverka och arbeta utan att göra åtskillnad mellan aktiviteternas funktion i ett större sammanhang. Det finns emellertid ett undantag eller vilkor för perspektivet när det gäller den centrala redigeringsprocessen. Lekarbetet hotas om stiftelseanställda deltar i redigeringen. Hotet mot lekarbetet är i detta sammanhang partiellt, men viktigt även om det står i motsättning mot att se lönarbetet som kompensation för frånvaron av lek.

Arbetslek representeras bara av en ensam ideologisk position: att ämnesprofessionella är bra för Wikipedia och att det blir roligare för dem ju professionellare uppslagsverket är. Det räcker inte till för att identifiera en ideologisk formeringsprocess om den inte sätts i samband med lekarbetet och andra ideologiska formeringar som identifierats. Det framstår här som rimligt att frågan om arbetslekens vara eller inte vara har att göra med om den konstruktiva leken tar sig friare eller mer reglerade former. I det första fallet försvåras

rekryteringen av de ämnesprofessionella, vars relevans också försvagas (var gränsen går till lekarbetet blir här svårt att avgöra), medan det blir lättare med rekryteringen, som dessutom blir mer relevant, om regleringen och professionaliseringen förstärks på den spontana lekens bekostnad.

Överlag verkar glädjen i det konkreta arbetet, tillverkningen eller tillverkningsleken vara det som står i centrum inom Wikipedia tillsammans med resultatet. Löneformen, lönarbetets område, påverkar på många olika vis, men är också bestämt av sitt sammanhang och finansieringen inom eller utom allmänningen. Frågan om den främmande fågeln playbour är i grunden en politisk fråga som tangerar hur leken och tillverkningen ska definieras och värderas i sina olika kombinationer (de är de kategorier som framför allt rymmer andra potentialer än kapitalistiska sådana) men i samfälld relation till lönarbetet.

Det finns en del som tyder på att leken inte är revolutionär eller hotande i förhållande till kapitalismen. Att ett företag vill ha mer av lek men att wikipedianerna tror att företag vill ha mer av seriositet visar att parterna har skilda föreställningar om varandra, men det är tydligt att företagen ibland vill ha mer av lek att interagera med och inte känner sig hotade av den. Kapitalet kräver inte eller påför inte en instrumentalitet som alltid behöver upplevas av användarna av digitala plattformar. Instrumentaliteten kan röra sig på datanivån snarare än innehållsnivån. Playbour kan i det förra fallet förstås mer som en dold labourplay eller arbetslek. Lekens icke-instrumentalitet verkar mer förenlig med kapitalismens instrumentalitet när de möts inom fanproduktionen och den jämlika produktionen, än när de möts inom lönarbetets ram där lönen är en kompensation för lekens frånvaro och det inte är roligt att skriva om det lönarbete som en försörjer sig på utanför Wikipedia. Detta skulle kunna utgöra en potentiell styrka för den jämlika produktionen och ett utvecklande av kommunismens kapitalism. Å andra sidan riskerar lönarbetet att göra det frivilliga och engagerade deltagandet tråkigt.

Makroplanet

Här sammanfattas de ideologiska positioner som identifierades i kapitel tio för att i kondenserad form kunna erbjuda en grund för identifikationen av de ideologiska formeringarna på denna nivå i syfte att möjliggöra en identifikation av planets ideologiska formationer. I det avsnitt som sedan följer kan mikro- och makroplanets ideologiska formationer identifieras och presenteras, samt läggas till grund för en påföljande jämförelse mellan de två.

Kapitalistisk och ideell crowdsourcing och crowdfunding

”Wikinomics”, ”Skilda fenomen men kapitalismen starkast” och ”Öppning mot kommunismens kapitalism” (se s. 464).

Ideologiska formeringar

Wikinomics står för att kapitalistisk crowdsourcing och den jämlika produktionen är likvärdiga och utbytbara, utan skillnader, medan den andra positionen skiljer dem åt, men hävdar att kapitalismen är den starka parten. Ingen av dessa positioner närmar sig kommunismens kapitalism. Den senare kan inte enbart knytas till åtskillnaden eftersom den även bär på sammanfogande drag mellan den jämlika produktionen och den kapitalistiska crowdsourcingen.

Öppningen mot kommunismens kapitalism betonar istället Wikipedias oberoende av storbolag genom sin breda och populära (folkliga) finansiering i form av många små donationer. Finansieringsmodellen möjliggör ett potentiellt öppnande för mer utvecklade experiment med fri hårdvara och inte bara fri kunskap och fri mjukvara. Positionen förhåller sig både till skillnader och likheter med kapitalismen, och det finns en öppning i ett ”mellanrum” eller ”gråzon” där kapitalismens pengar och värden omfördelas till den jämlika produktionen av bruksvärden utan direkt bytesvärde. Donationerna utgör en central del av detta men de är inte detsamma som investeringar av kapitalister, utan de ges framför allt som solidaritetshandlingar av lönearbetsare eller personer i andra sociala positioner som inte i första hand lever av andras lönarbete.

Positionen framstår mer som en latent potential än som ett uttryckt projekt, medan den första, Wikinomics, istället framstår som ett ytligt konstaterande kring en samtid där klasskampen är ett nedtonat fenomen (åtminstone i västvärlden) och inte framstår som en viktig aspekt att fokusera sin uppmärksamhet på. När konflikten ändå uppmärksammas som i den andra positionen, konstateras att kapitalet är starkast. Om jag ändå försöker mig på att beskriva konturerna av en formation, domineras den på en manifest nivå av Wikinomics och den kaliforniska ideologins byggstenar, underbyggt av den här och där uttryckta och manifesta idén om kapitalismens styrka tillsammans med starka latent föreställningar som naturaliserar kapitalismen och hindrar tankar att vandra utanför densamma. Mot dessa relativt manifesta föreställningar verkar potentialen för det politiska alternativet hos kommunismens kapitalism på ett mycket latent plan. Men samtidigt är det en potential som är fast förankrad i själva den jämlika produktionens produktionsätt med nya

produktionsförhållanden där en ideell stiftelse finansieras av frivilliga folkliga donationer, samtidigt som deltagarna har avsevärt mer att säga till om i den omedelbara produktionsprocessen.

Redan här bör påpekas att de ideologiska positionerna och formeringarna mellan dem bekräftar det legitima i studiens teoretiska bakgrundsteckning och utgångspunkter.¹⁵⁸ Jag väljer ordet *bekräfta* även om nämnda bakgrund och utgångspunkter har präglat intervjuer och analysen av utsagorna. Intervjuerna har emellertid haft sin egen dynamik och informanterna har gett utlopp för sina egna förståelser av frågornas innebörd med sin egen vokabulär. Därför finner jag inga problem i att använda de teoretiska utgångspunkternas kategorier även här, när så är relevant.

Den pekuniära relationen

”Kommunismens kapitalism”, ”Kontinuerlig samexistens”, ”Vitaliserar kapitalismen”, ”Kapitalismen expanderar” (se s. 484-85).

Ideologiska formeringar

Fyra olika ideologiska positioner, men de speglar konturerna av den ideologiska formering som identifierades i analysen av synsätten på crowdsourcing. Den kontinuerliga samexistensen mellan den jämlika produktionen och kapitalismen är den dominerande ideologiska positionen och framstår i det närmaste som officiell och manifest position. Positionen kring vitaliseringen utgör på ett manifest plan en undergruppering av den kontrollerade samexistensen, även om positionen öppnar upp för att någonting nytt skapas i relationen som här framstår som mer dynamiskt. Vitaliseringspositionen stärker föreställningen kring Wikipedia som ett komplement till kapitalismen. Idén får stöd på ett delvis kontrasterande vis av föreställningen om en expanderande kapitalism inom den jämlika produktionen. Stöd på så sätt att uppslagsverkets processer utgör en sektor att expandera i för kapitalet. Denna form av komplementaritet kan leda till konflikt med den kontrollerade samexistensen där Wikipedia fungerar som en viloplats och oas. Kapitalismens expansion stämmer överens med den tidigare iakttagelsen att om det finns skillnader mellan de två kategorierna av produktion, är kapitalismen den starkaste, men detta kan påverka Wikipedias vitaliserande funktion för kapitalismen och möjligen skapa framtida konflikter.

Kommunismens kapitalism rör sig återigen främst på ett latent plan, men även på ett manifest sådant. Wikipedia är det goda alternativet som befinner

sig i konkurrens med kapitalet. Alternativet står på god ekonomisk grund, samtidigt som det är populärt, vilket gör att det kan samarbeta på egna villkor efter eget intresse med transnationella företag. Projektet fungerar på ett sätt som strider mot kapitalackumulationens logik, samtidigt som det fungerar som en ideell oas och viloplats i förhållande till kapitalismen. Denna plats har latent en kritisk udd mot kapitalismen vilket kan leda till att antikapitalistisk kritik utvecklas. Wikipedia ses i ett fall som ett alternativt samhällsbygge i miniatyr, samtidigt som wikipedianerna är världens största folkrörelse.

De tidigare konturerna av den ideologiska formeringen bekräftas här. En ytterligare spänning tillkommer i kommunismens kapitalism där synergier mellan den jämlika produktionen och kapitalismen under den förnas dominans här konfronteras med en potentiell möjlighet att Wikipedia fungerar som en plantskola för antikapitalistisk kritik, vilket i sin tur relaterar till om kapitalismen expanderar inom Wikipedia. Här finns ett möjligt frö till en ökad politisk diskussion kring kontrollen över projektet och dess karaktär.

Den informationella relationen

”Moderata skönmålningar, kontrollerat produktiva”, ”Neutraliteten, ett problem för kapitalismen”, ”Utbildning och historiskt fokus gör wikipedianer av anställda” (se s. 502-03).

I kapitlet om förhållningssätten till copyleft-licensen identifieras tre ideologiska positioner: *”Kollektiv kontroll okej, men informationsspridning viktigare”, ”Frihetlig decentralism och individualism”, ”Kollektivt och representativt agerande mot licensbrott”* (se s. 503-04).

Ideologiska formeringar

Riktlinjen mot jäv och partiskhet finns i bakgrunden för att försvara uppslagsverket mot uppenbara brott mot neutraliteten, medan praktiken präglas av en symbios mellan Wikipedias och företagens intressen när det gäller redigeringar som inte är märkbart partiska skönmålningar. Moderata skönmålningar är kontrollerat produktiva. Uppenbara skönmålningar har vidare ett begränsat värde ur ett företagsperspektiv, samtidigt som Wikipedia är beroende av redigeringar för att förbättra sina företagsartiklar. Synergier finns på flera plan.¹⁵⁹

Samtidigt utgör neutraliteten ett problem för kapitalismen genom sitt krav på oberoende och självständighet. Reifiering och avpolitiserings, båda två traditionella och viktiga komponenter inom kapitalismen förvandlas i den jämlika produktionens händer till problem. Förhållandet tyder på att den jämlika pro-

duktionen är något annat än kapitalism och att dess hävdande av neutraliteten och den opolitiska normen som ett samhälleligt gott konkurrerar med kapitalismens omfamnande av dessa positioner. Kapitalet framstår som positivt till partiskhet och politiskt jäv, samtidigt som det är relativt ointresserat av det partiska och subjektiva innehållet till förmån för interaktionen. Den politiska dimensionen av apolitiskhet i dess ekonomi avtäcks.

Wikipedianer å sin sida bevakar hellre företagsartiklar än redigerar i dem, eftersom kontrollen och kritiken av dem är hårdare. Kanske stimulerar detta tron på att den jämlika produktionen kan kontrollera företagsanställdas aktiviteter med utbildning och en inriktning på historia. På så vis tar de anställda över ansvaret i kontrollerade former. Samtida försök till samarbeten inom den första ideologiska positionen (moderata skönmålningar) kan möjligen ändra på denna tro. Överlag råder konsensus om att projektet skulle må dåligt av att börja drivas efter vinstkrav. Positionen kan i sin optimism inför möjligheten att dra nytta av företagsanställdas redigeringar latent förstås som en position präglad av kommunismens kapitalism.

En minoritetsströmning vill att stiftelsen kollektivt ska kunna agera till förmån för de enskilda redigerarna i frågan om licensens tillämpning. Föreställningen kan i sin offensiva inställning ses som ett sätt för den jämlika produktionen att expandera inom kapitalismen, men den kan också ses som en osäkerhet kring den jämlika produktionens styrkeposition visavi kapitalet som den på ett latent plan vill kontrollera. I det första fallet bidrar den ideologiska positionen till en alternativ (i förhållande till kapitalismen) och expansiv ideologisk formation, och i det andra fallet till en formation som är mer kritisk till kontakterna med kapitalet och som betonar det senares styrka vilken projektet måste skydda sig mot.

Den formering som förvisso erkänner att det finns en konflikt på licensområdet men inte ger den någon vikt, visar öppet att kapitalismen inte är problemet trots att den är något annat än den jämlika produktionen och eventuellt inte följer reglerna. Återigen osynliggörs skillnaderna och deras betydelse tonas ner så pass mycket att formeringen närmar sig likhetsideologin. Medan den mer frihetliga decentralismen och individualismen utgör ett starkare uttryck för en positiv relation till kapitalismen med sitt motstånd mot kollektivt agerande och försvar av en äganderätt av mer privat karaktär. Formeringen lutar till att kapitalismen är den starka polen i relationen.

Perspektiven ”informationsspridning är det viktigaste” och det frihetligt decentralistiska är de vanligast förekommande. Spänningarna är inte så

starka mellan dem. Dessutom framstår det som rättvist att se den ideologiska formeringen kring möjligheten att dra nytta av företagsredigeringar som ett bidrag till informationsspridningskategorins utsuddande av konflikterna, och vice versa, snarare än att betona den latent öppningen i informationsspridningskategorin mot en expanderande jämlik produktion på kapitalismens bekostnad.

Den organisatoriska relationen

"Wikipedias radikala öppenhet", "Oorganiserat samarbete och isolation", "Frihetlighet maximerar individens medverkan inom vissa sektorer", "Vitaliserar den sociala arbetaren", "Kollektiv frihetlighet" (se s. 515-16).

Ideologiska formeringar

Den radikala öppenheten inom projektet ger en dynamisk karaktär åt den ideologiska formeringen. Flera informanter betonar att mängden deltagare i den jämlika produktionen spelar roll för Wikipedias produktivkraft, vilket på produktionsförhållandenas område motsvaras av den radikala öppenheten för deltagandet varav många lönearbetar på något vis. Gränserna för Wikipedias relation till företag är oklara och perforerade på deltagarnivån, även utifrån företagets synvinkel.¹⁶⁰

Öppenheten kan utvecklas till både kapitalets och allmänningens fördel eller ge en blandad och varierad bild. De fyra efterkommande positionerna, tillsammans med den utveckling som är till kapitalets fördel i den första positionen, ser Wikipedia på ett manifest plan som ett komplement till kapitalismen, även om de ibland uttrycker den jämlika produktionens överlägsenhet i produktionen. Sett till den manifesta ytan formerar sig ideologin här mer som någon av två föreställningar: kapitalismens *vitalisering* tack vare den jämlika produktionens horisontalitet och dess påverkan på den sociala arbetaren, vilket liknar kapitalets kommunism, eller maximerad produktivitet i särskilda men åtskilda sektorer. Det senare är förvisso en åtskillnad, men den möjliggör ideologiskt en parallell och *komplementär* existens utan konflikter mellan produktionsätten. Inget av dem behöver vara under- eller överordnad vilket leder till att skillnaden osynliggörs. På ett dupare latent plan finns emellertid en öppning i den "radikala öppenhetens" position mot konkurrerande samarbeten där wikipedianerna formerar sig som en ny och kollektiv, förutom flexibel och initiativrik, social arbetare, vilket möjligen kan stärka den jämlika produktionen gentemot kapitalismen.

Alternativ till kapitalismen?

”Den rådande maktordningens språkrör”, ”Den jämlika produktionen är en växande sol inom vissa områden så länge kapitalismen tillåter det” och ”Maktens och mittfårans språkrör blir en konkurrent till kapitalismen” (se s. 527).

Ideologiska formeringar

När det kommer till de ideologiska positionerna rörande den explicita politiska relationen till kapitalismen bidrar idén om att vara språkrör för den rådande maktordningen (och förändra det kapitalistiska samhället till det bästa) till att suddas ut den jämlika produktionens och kapitalismens potentiellt skilda politiska karaktär. Idén om att den dominerande politiska synen i samhället ska fungera som norm även inom den jämlika produktionen gör det dominerande politiska perspektivet närmast osynligt och apolitiskt naturligt.

Samtidigt bidrar föreställningen om att kapitalet eller den materiella verkligheten alltid kan sätta stopp för eller begränsa den expanderande jämlika produktionen till föreställningen om en kapitalets kommunism genom att både erkänna att de två produktionssätten är olika, men att kapitalismen är den dominerande parten.

Paradoxalt nog skapar den först nämnda apolitiskheten i kombination med neutraliteten ett reellt problem för företag som helst vill nå en intersubjektiv interaktion i sina kundkontakter. Lika paradoxalt kan den ideologiska formeringen kring att vara ett språkrör för den rådande maktordningen, tillsammans med fördragsamheten inför företags partiskhet om den är moderat till karaktären, ha som konsekvens att Wikipedia med dess apolitiska eller normföljande politiskhet blir en mer effektiv konkurrent till kapitalismen. Wikipedias legitimitet ökar ju pålitligare och mer samhällsnödvändigt som dess bruksvärde framstår. Denna twist lämnar ett bidrag till kommunismens kapitalism. Samtidigt som det också finns några få tecken på mer manifesta former av kommunismens kapitalism i form av allmänna formuleringar om att människan inte är skapt för lönarbete eller att den kommersiella delen av ekonomin kommer att minska i omfattning med tiden.

Wikipedianerna i studien vill förändra samhället till det bättre och möjligen utveckla kapitalismen, men inga manifesta tecken finns på att de vill revolutionera grunden för samhällets ekonomiska ordning.

En konflikt mellan den neutrala jämlika produktionen och kapitalismen har potential att uppstå i samspelet inom den liberala ideologin mellan dess politiska och ekonomiska ideal. Den ekonomiska kapitalismen fokuserar, än

så länge utan konflikter, på att utvidga varufieringen till kommunikationens och informationens område, vilka samtidigt utgör basen för det rationella och neutrala idealet hos den politiska liberalismen. Apolitiskheten i att vara den rådande maktordningens språkrör och samtidigt följa den politiska normen med fokus på vetenskap, rationalitet och objektivitet kan alltså hamna i konflikt med varandra i samtiden.

Under ytan, bakom ryggen på aktörerna, som Marx skulle ha uttryckt det, kan då en allt mer trovärdig och framgångsrik sektor av jämlik produktion, som framstår som alltmer samhällsnödvändig, konkurrera med kapitalistiska aktörer utifrån positionen som det sanna liberala alternativet. Om så sker, behöver inte steget vara långt till att fungera ekonomiskt revolutionerande, trots att de historiska aktörerna *inte* vill revolutionera samhället. Ett annat scenario som aktualiseras om den jämlika produktionen blir allt mer samhällsnödvändig och breder ut sig med fler anställda och donationer, är att ett ansvar för samhället och dess utveckling möjligen behöver utvecklas och stärkas även bortom ett begränsat och negativt frihetsbegrepp.

Men det finns även en annan möjlig väg för kommunismens kapitalism att nå den manifesta ytan. Om kapitalismens expanderar inom den jämlika produktionen, kan det skapa spänningar kring neutralitetsprincipen med politiska och antikapitalistiska konflikter som följd.

Mikronivåns ideologiska formationer

Vilka samband går att upptäcka mellan de ideologiska positionerna och formationerna på mikro- och makroplanet? För att besvara frågan måste först de ideologiska formationerna fastställas på respektive nivå. Analysen påbörjas på mikronivån, vilken är den primära nivån för analysen av wikipedianernas föreställningar i denna studie. Därefter tar jag mig an makronivån.

Identifieringen av mikronivåns formationer grundar sig på vissa motsatta föreställningar i det empiriska materialet. Det finns å ena sidan föreställningar som är kritiska till fler anställda och betonar Wikipedias beroende av lekfulla frivilliga nybörjare som med tiden blir till kärnmedlemmar, och å andra sidan föreställningar om det positiva med fler anställda och inget upplevt beroende av lekfulla och frivilliga nybörjare. För det tredje uttrycks en kritik mot att hela projektet har blivit för seriöst och reglerat.

I dessa motsatta föreställningar spelar lönarbetet och professionalismen en central roll. Föreställningar kring lönarbetet fyller dessutom en viktig funktion på både mikro- och makroplanet. I förhållandet till den politiska ekonomin

är lönarbetet ett uttryck för kapitalrelationen som är hjärtat i kapitalismen. Lönarbetet sätter därför den frivilliga och jämlika produktionen i relief. På det viset möjliggör en analys som utgår från föreställningarna kring lönarbetet en identifikation av de ideologiska formationernas gränser på mikronivån inom den jämlika produktionen. Relationen mellan lek och tillverkning, vilken framstår som grunden för de motiv som bär upp wikipedianernas engagemang i projektet, är sedan viktig för att förstå formationernas inre komposition.

Men jämförelsen börjar hos lönarbetet som i fältmodellen ligger nära det nedre högra hörnet. Det anses allmänt viktigt för att underhålla serverparken och sköta administrationen av stiftelsen, samt förmodas till viss del stå för den teknologiska utvecklingen av wikimediasfären. Det spelar även en tydlig roll för flera av informanterna i senare års kvalitetssatsning inom Wikipedias gemenskap och aktiverar därför frågor kring frivillighetens roll inom projektet.

En allmän bild har tagit form när det gäller den jämlika produktionens relation till lönarbetet på mikronivån. Inga konflikter uppstår mellan ideell tillverkning, avlönat arbete och kommersiell exploatering av de två (varav exploateringen av den ideella tillverkningen är det som här främst undersöks). Konflikterna undviks om all kommersiell exploatering av den ideella tillverkningen sker utanför Wikipedia och det enda lönarbete som sker inom redigeringen betalas utifrån av externa aktörer. De senare kan vara stater, företag eller andra institutioner. Den frivilliga redigeringen uppfattas av flertalet informanter som kärnverksamheten i projektet och så länge den fortsätter att kontrolleras ideellt, är lönarbete och kommersiella aktiviteter relativt problemfria, om: 1) statliga och kommersiella aktörer bidrar med sin anställda arbetskraft i redigeringen genom öppna och reglerade samarbeten 2) enskilda wikipedianer använder sina erfarenheter, kunskaper eller erövrade sociala status från engagemanget inom Wikipedia kommersiellt hos externa aktörer inom den kapitalistiska ekonomin, 3) kommersiella aktörer direkt exploaterar den jämlika produktionen utanför själva sajten, och 4) WMF kontrollerar och använder donationerna som den gratis tillverkningen genererar till att utöka arbetsstyrkan inom driften och utvecklingen av projektet med nya arbetsuppgifter (även om Krister och Patrik här utgör högprofilerade undantag, vilket indikerar en konflikt som kan knytas till botten up-formationen i Kristers fall och möjligen till periferins formation i Patriks fall).

Eventuella konflikter mellan positiva föreställningar om lönearbetet och positiva föreställningar som vetter åt den lekfulla tillverkningen eller enbart den konkreta tillverkningen undviks av en majoritet av informanterna genom

att separera de två logikerna från varandra. Kring denna huvudstrategi råder det emellertid olika åsikter. En majoritet av informanterna i periferin och Krister och Karl i kärnan av projektet menar att lönarbete i WMFs regi ska hållas borta från redigeringen, medan Kåre – som tillsammans med Kristin utgör top down-perspektivet – bestrider att det skulle finnas en sådan överenskommelse, och hävdar att den dessutom inte behövs eftersom det är ineffektivt använda pengar för WMF.

Externt avlönade inom redigeringen verkar vara mindre problematiskt, och även förespråkarna för botten up-perspektivet accepterar denna nya kategori av redaktörer. Kåre ser inga risker med att utöka samarbetet till företag och deras anställda när det gäller redigeringen av företagsartiklar, medan Kristins inställning är mer ambivalent framför allt till mindre företag som irriterar henne, men i slutändan är även hon positiv till sådana samarbeten. Även Karl, från botten up-perspektivet är öppen för tävlingen Wiki Loves Company, medan Kristers åsikt i frågan tillsammans med Peters, Pauls och Pers, inte är känd. Utbildningen ges vidare stor vikt i sammanhanget som en kontrollerande kraft gentemot felaktiga redigeringar.

Utifrån en analys av förhållningssättet till lönarbete inom den jämlika produktionen av Wikipedia har det på mikronivån utkristalliserat sig tre ideologiska formationer i det empiriska materialet. Den *första ideologiska formationen* är den som uttrycks av den del av periferins informanter som främst identifierar sig med projektet. Det bör vara enkelt att bidra till Wikipedia och stiftelsens anställda ska hålla sig undan redigeringen av artiklar. Inom detta perspektiv betonas lättsamheten, lusten och spontaniteten, förutom det konstruktiva skrivandet. Formationen placerar sig främst mellan leken och tillverkningen, vilket bestämmer dess relation till lönarbetet och tävlingen. Tävlingsformen hålls på ett personligt och individuellt plan. Det finns en tydlig uppfattning om att hålla lönarbetet utanför redigeringen, men också en acceptans för att lönarbetet behövs inom andra delar av allmänningen som rör det nödvändiga underhållet och den tekniska supporten. Formationens fokus ligger emellertid inte på detta.

Formationen har fått sitt namn av att vissa informanter i periferin av projektet tydligast har uttryckt dess huvudföreställningar, men den behandlas här på en social nivå av föreställningar och inte på en individnivå. Alla informanter som i studien karakteriserats som aktiva i periferin av projektet delar inte den perifera formationens föreställningar, och föreställningar från wikipedianer som är aktiva kärndeltagare kan också bidra till formationen.

Den *andra ideologiska formationen* utgörs av bottom up-perspektivet, som i huvudsak betonar tillverkningen, med en tillåtande attityd gentemot nykomlingar även om den stödjer satsningen på kvalitet. Formationen accepterar lönarbete i stiftelsens regi utanför redigeringen, men erkänner att det är svårt att upprätthålla en skyddande gränslinje. Formationen framstår som en mellankategori som vacklar mellan att betona leken och lönarbetet som komplement till tillverkningen av Wikipedia. Den ger uttryck för dragningar både mot leken och lönarbetet, och använder sig av tävlingsformen för att nå mål inom tillverkningen. Den *tredje ideologiska formationen*, slutligen, är top down-formationen som i hög grad går att placera mellan tillverkningen och lönarbetet. Den accepterar i princip lönarbete överallt inom projektet, men anser att det inte är effektivt för stiftelsen (som har ansvar för hela Wikipedia men också har tillgång till gemenskapens frivilliga aktiviteter) att använda pengar inom redigeringen. Formationen är starkt för satsningen på kvalitet. Inom formationen betonas ofta synergierna mellan lönarbetet och det frivilliga aktiviteterna inom ramen för en uppvärdering av det professionella och vad som är roligt för ämnesspecialister. Tävlingsformen används även här medvetet som ett verktyg för att locka till sig företagsredigeringar.

Top down-formationen inkluderar förvisso delar av tillverkningslekens position i sin marginal, medan bottom up-perspektivet betonar den mer som strategi, och har större respekt för lektillverkningen än vad top down-formationen har. Nykomlingarnas lektillverkning värderas som strategiskt viktig inom bottom up-formationen för att den med tiden utvecklar sig till tillverkningslek och tillverkning. Samtidigt delar både top down- och bottom up-formationen åsikten att Wikipedia *inte* behöver fler sporadiska bidragsgivare i periferin för att vara framgångsrikt. Bottom up- och top down-formationerna samverkar bra, trots att de lägger betoningarna olika på lek, tillverkning och lönarbete, och kan rymmas inom samma individ vid olika tillfällen eller placeras som faser i deras eller projektets utvecklingsgång. Samtidigt lurar potentiella konflikter under ytan. Den lektillverkning och renodlade lek som till nöds accepteras av bottom up-formationen och ses som problematisk av top down-formationen, utgör en central del av periferins formation. En motsättning utspelar sig mellan periferin och kärnan, men även inom kärnan av projektet där bottom up och top down dominerar men skiljer sig åt på den strategisk nivå där den förra betonar beroendet av mer lekfulla nybörjare och den andra en ökad professionalitet.

Den sociala arbetarens komposition inom bottom up-formationen är mer heterogen, och ligger närmare Wikipedias ursprungliga motto om att alla kan

redigera, än top-down perspektivets mer homogena fokus på experter som underförstås ha bakgrunder som anställda inom området de skriver om. Bottom up-formationen betonar vägen lite mer i relation till målet (slutprodukten) än vad top down-formationen gör och formationen är något mer lekfullt till sin karaktär, medan de senare förstår aktiviteterna som seriösa och utförda av människor som redan vet hur de ska utföras och vad de bör resultera i.

Risken för konflikter mellan periferins och kärnans deltagare inom den jämlika produktionen, tonas ner av top down-formationen men erkänns av bottom up-formationen.

Visualisering av mikronivåns ideologiska formationer

Innan mikronivåns ideologiska formationer presenteras ska deras placering och inbördes relation visualiseras för att underlätta förståelsen av formationernas karaktär och inbördes relationer. Modellen arbetas fram genom att varje ideologisk position i kodschemat granskas i relation till formationerna (s. 535-43). Alla ideologiska positioner behöver inte omfattas av en ideologisk formation. Och eftersom varje ideologisk position även är relaterad till en binär relation präglad av antingen konfliktiv eller synergisk karaktär går de ideologiska formationerna som omfattar de olika positionerna att placera i den fältmodell och matris som användes inledningsvis i detta kapitel för att visualisera positionernas placering.

I modellen kommer formationernas utbredning att visas. De har inga entydiga och starka gränser mellan sig och går i varandra, men de har olika centrum där de förtätar sig. Varje formation kommer att få en egen utformning och när formationen anknyter till en relation präglad av konflikter markeras den med en triangel och när det istället handlar om synergier är symbolen en cirkel.

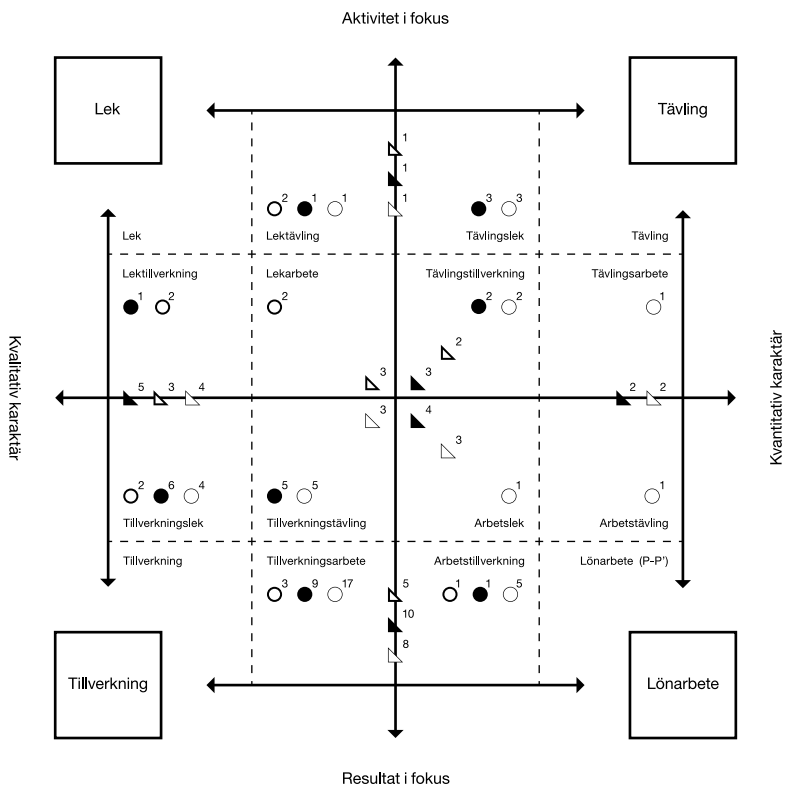
Flera ideologiska formationer kan omfamna en och samma ideologiska position. Ibland bottnar en ideologisk position i uttalanden från en enda informant som i övrigt mest lutar åt en specifik formation. Jag har vid några av dessa tillfällen, när jag tyckt det varit rimligt, valt att tolka den aktuella positionen som överensstämmande med informantens dominerande ideologiska hemvist. Detta är ett cirkelresonemang samtidigt som det utgår från en individuell nivå snarare än social sådan. Detta utgör teoretiska svagheter i modellens uppbyggnad. Ytterligare en teoretisk svaghet visas i att de i ideologiska positioner främträdande formationerna ger en föreställning om att alla ideologiska positioner är likvärdiga inom den specifika ideologiska formationen. Det är de inte. Formationerna kan förhålla sig olika till olika positioner och värdera dem

olika mycket. Antalet markerade ideologiska formationer inom en kategori av ideologiska positioner i matrisen pekar mer ut förtätningar inom den specifika formationen, men ska inte jämföras mellan formationerna. Formationerna kan även hamna på varsin sida av en konflikt om den ideologiska positionen råkar ha karaktären av konflikt. Ytterligare en teoretisk och metodologisk brist är att det vid några tillfällen finns flera led i en ideologisk position och att en formation kan betona bara det ena ledet medan en annan formation bara betonar det andra ledet. Modellen ska därför framför allt ses som ett försöka att visualisera formationerna för övergripande heuristiska ändamål. I den påföljande presentationen av de identifierade ideologiska formationerna, deras karaktär och inbördes relationer motverkas förhoppningsvis en del av dessa brister genom att en mer värderande och selektiv analys genomförs.

Modell 6.

De ideologiska formationernas
utbredning på mikronivån

	Synergier	Konflikter
Periferins formation	○	△
Bottom up-formation	●	▲
Top down-formation	○	▽

De ideologiska formationerna tar form

En granskning av modellens resultat visar att lektillverkningen endast representeras av periferin och bottom up. Men mellan leken och tävlingen omfattar inte periferin någon position inom tävlingsleken. Några konflikter mellan tävlingen och lönarbetet noteras inte heller inom periferins formation, medan synergierna här endast omfattas av top down-formationen. Den största förtätning i modellen sker mellan tillverkningen och lönarbetet. Top down-formationen är här rikligt representerad, främst bland synergierna. Alla tre formationerna omfattar tillverkningsarbetet mer än arbetstillverkningen. Alla tre formationerna ser ett flertal konflikter mellan tillverkningen och lönarbetet. Synergieffekterna i relationen mellan tävlingar och tillverkning omfattas bara av bottom up- och top down-formationen. I relationen mellan lek och arbete omfattar endast periferins formation synergierna inom lekarbetet och endast top down-formationen omfattar arbetsleken.

Med visualiseringen av placeringen och relationerna mellan mikronivåns ideologiska formationer genomförd, ska nu formationernas karaktär presenteras.

Periferins formation

Periferins formation, som särskilt har kommit till uttryck hos några deltagare i periferin (men som kan innefatta föreställningar även från kärndeltagare), betonar det positiva med mindre professionella artiklar i kombination med lusten att skriva, rätta fel eller bidra. Formationen är jämförelsevis svag i sitt inflytande, men kan mycket väl omfattas av en majoritet av alla som någon gång bidragit till projektet. Den ansvarslösa lekens och de som till viss del uppskattar den framstår som en minoritetsströmning inom formationen när det gäller det ideologiska inflytandet. De ansvarslösas antal är okänt även om de indirekt har haft en mycket stor påverkan på projektet (exempelvis som en av grundorsakerna till satsningen på förbättrad kvalitet), men det är oklart om och hur den egentliga ansvarslösa leken integreras i periferins formation när det exempelvis gäller planteringen av fel för att påvisa projektets bristande trovärdighet.

Periferins formation antar att det finns en ideologisk motpart inom kärnan av Wikipedia, vilket syns i några konflikter mellan leken och tillverkningen. Projektet är för allvarligt och det vore bättre med många, halvbra, kortfattade och lätta artiklar. Antalet regler och kravet på verifierbarhet tynger uppslagsverket. Kategorin lektillverkning och delar av tillverkningsleken stämmer väl in på periferins formation. Lättheten finns här representerad både i form av lektillverkningen i att dra sig undan ansvaret för klottersanering och det del-

visa acceptandet av felplanteringar som roliga, och inom tillverkningsleken undvikande av svårigheter och kollektiva skapandeprocesser samtidigt som ansvar tas för nödvändiga delar i processen som inte är svåra. Inom periferins anammande av tillverkningsleken finns ibland inslag av självförverkligande genom praktiserandet av ämnesintresset, även om detta inte är lika accentuerat som i de andra ideologiska formationerna. Fokuseringen på ämnesintresset kan vara lustfyllt i lektillverkningen.

Periferin deltar inte i kollektiva och öppna tävlingar och känner därför inte av de potentiella konflikterna mellan tävlingen och leken, däremot kan de känna av kärndeltagares inbördes tävlingar i klottersaneringen, vilket kan hota en del av deras redigeringar och glädjen i att utföra dem genom potentiellt orättvisa raderingar.

De ansvarslösa felplaceringarna är en form av lektävlan bestående av lättsamt och roat skämtande med inslag av sport som står i skarp konflikt med tillverkningen. Det enda tecknet på fördragsamhet för felplaceringarna hos någon annan än den som utfört dem finns inom periferins formation. Synergien mellan lek och tillverkning i letandet efter alla fel i en artikel präglar även en del redigeringar inom denna formation, vilket ligger helt i linje med ansvarsfulla former av tillverkning. Tävlingsleken med sin högre grad av social organisering lysar däremot med sin frånvaro. Några tecken på synergier mellan tävling och arbete syns inte till i denna formation.

Periferins ideologiska formation är den enda som innehåller vissa inslag av att inte bry sig om kommersialiseringen. Wikipedia skulle även kunna utvecklas till ett bra företag i framtiden (se kapitlet Lönarbetet: bra eller dåligt?). Periferins wikipedianer lutar åt den konstruktiva leken med en lätthet i förhållande till det tyngande ansvaret. Samma lätthet verkar gälla relationen till lönarbetes roll i relation till Wikipedia.

Skrivglädje och konstruktiv lek verkar samsas bättre med kommersialismen ju mindre engagemang som är knutet till tillverkningen av uppslagsverket. Den synergiska relationen mellan lek och arbete märks inom periferins formation i lekarbetet. Det är med ett undantag kul att leka, tillverka och arbeta utan åtskillnad mellan aktiviteternas funktion i ett större sammanhang. Undantaget från perspektivet gäller kritiken mot stiftelseanställda i redigeringsprocessen. Dessutom har alla informanter i studien, även de från periferin, något emot reklams eventuella införande i uppslagsverket. Frågan om ett eventuellt införande av reklam skulle med tiden kunna bli extra mycket av ett problem för de som omfamnar periferins formation och inte identifierar sig fullt ut

med projektet, eftersom det är projektets stiftelse som drar nytta av eventuella reklamintäkter. Denna konflikt placerar sig överlag mellan tillverkningen och lönarbetet och hänger samman med att Wikipedia inom formationen ses som en neutral och ädel oas som skulle förstöras av reklam.

Kritiken mot byråkratisering inom projektet delas av periferins formation. Lönarbete inom redigeringen i stiftelsens regi är riskabelt och kan aktivera känslor av orättvisa, samtidigt som den ökade professionaliseringen kontrasterar mot formationens ideal. Idén att runda konflikten mellan lönarbete och frivillig tillverkning genom att organisera sin egen crowdfunding utgör ett gränsfall till den mer tillfälliga och lustbaserade perifera formationen. I de fall en sådan finansiering skulle genomföras ersätts den individuella spontaniteten av ett moraliskt kontrakt gentemot donatorerna. I övrigt finns inom formationen både en kritik mot stiftelseanställda inom redigeringen och ett inslag av att inte bry sig särdeles.

Periferins ideologiska formation är kritisk till sättandet av en kvalitativ abstrakt standard utifrån en etablerad kunskap inom tillverkningsarbetet. Ingenting sägs om den döda tillverkningens (återställningarnas) företräde framför den levande (nya redigeringar), men strukturellt sett är det antagligen främst periferins deltagares redigeringar som får stryka på foten vid implementeringen av kvalitetssatsningen. Ingenting sägs heller om förslagsboten som kan kopplas till formationen, men troligen skiljer sig denna främmande krafts förslag från spontaniteten i formationen. Förslagsboten kan potentiellt påverka viljan att engagera sig negativt bland de som omfattar formationen.

Bottom up-formationen

Tillverkningsleken finns tydligt representerad i både bottom up- och top down-formationen (se nedan), men bottom up-formationen har större förståelse för andras lektillverkning. Självförverkligande genom praktiserandet av ämnesintresset och den högre intensiteten och skapandet av större upplevd nytta genom nyhetstäckning inom tillverkningsleken, spelar möjligen en större roll inom denna formation än i top down-formationen. Det handlar om en idealt reglerad lek där socialiseringen används i effektivitetens tjänst, men samtidigt finns ibland ett fokus på ”lätta” uppgifter och undvikandet av ”svåra” sådana i formationen.

Bottom up-formationen delar kvalitetssatsningens förordande av en abstrakt kvalitetsstandard utifrån etablerad kunskap, med dess betoning på död framför levande tillverkning (det vill säga att återställningar premieras fram-

för nya bidrag). Samtidigt bekymrar tillämpningen av kvalitetssatsningen i förhållande till nykomlingars välmående redigeringar. Det är ur poolen av nykomlingar som den nya kärnan av deltagare i projektet kan rekryteras.

Lönarbetet har hos bottom up-formationen kraften att, precis som i den perifera formationen, väcka känslor av orättvisa när den sker inom redigeringen. Stiftelsens anställda ska hållas utanför den jämlika produktionens hjärta, redigeringen, även om de annars är välkomna. I detta anknyter formationen till tillverkningsarbetet. En framgångsrik byråkratisering med fler betalda uppgifter inom projektet står i konflikt med kritik från periferin, men också i relation till den del av kärnan som drar åt denna formation. Fler karriärvägar inom projektet kan leda till fler konflikter i framtiden mellan tillverkningen och arbetet. När det gäller externa aktörers inblandning i projektet i allmänhet och i redigeringen i synnerhet, är bottom up-formationen inte lika uttalad och drivande som top down-formationen.

Inom bottom up formationen antas det vara svårt att få wikipedianer som vant sig vid lönarbete inom projektet att återigen börja redigera frivilligt. Denna konflikt förstärks potentiellt eftersom det implicit ses som ett problem om deltagare medvetet använder Wikipedia som en språngbräda mot anställningar.

Men även om bottom up-formationen varnar för vissa problem som visst lönarbete kan föra in i projektet, betyder det inte att projektet ser Wikipedia som helt värnlöst i sammanhanget. Tillverkningsarbetets föreställning att det lätt går att använda status från Wikipedia till att få anställningar eller uppdrag utanför projektet, samtidigt som den sociala statusen inom projektet måste upprätthållas med kontinuerligt frivilligt engagemang, verkar skapa en skyddande åtskillnad i relation till varufieringen, även om det visar på en motsättning i förhållande till kritiken av användandet av Wikipedia som en språngbräda. Samtidigt betonas uttryckligt att externa aktörer inte ges någon rätt och inte har någon status eller makt att bestämma över hur den jämlika produktionen inom Wikipedia ska gå till (vilket också gör så att känslorna kring eventuell orättvisa inte uppstår i detta fall).

Top down-formationen

Inom top down-formationen är stiftelseanställdas lönarbete inom redigeringen inget problem eftersom det inte är ekonomiskt rationellt och därför inaktuellt. Det är inte effektivt använda pengar och rågången mellan frivilligt och avlönat redigerande behöver inte upprätthållas. Detta är ett exempel

på både en konflikt mellan tillverkning och arbete och på en synergi inom tillverkningsarbetet, beroende på vilken nivå föreställningarna analyseras. En abstrakt standard utifrån etablerad kunskap som sätter ramar för verksamheten omfattas av formationen. Tillverkningsarbetets standard kombineras med en förkärlek för död framför levande tillverkning (en felaktig återställning är mindre dålig än en felaktig ny redigering) och formationen är positiv till en förslagsbot som i egenskap av frivilligt vald främmande kraft ger förslag inom tillverkningsarbetet på redigeringar som behöver göras. Fokus ligger på bruksvärdets bästa och mindre hänsyn läggs på att bemöta nykomlingarnas behov. Top down-formationen driver på professionaliseringen. Tillverkningen behöver få mer kvalitet och samla nya och gärna mer professionella deltagare i den fas som projektet befinner sig i med fler läsare. Bilden av anställda arbetare är överlag mer positiv inom formationen. Anställda inom WMF kan vara passionerade vilket antyder att detsamma även gäller för anställda hos andra aktörer (ett fall av arbetstillverkning i så fall). Anställda inom Wikipedias marknadsföringsarbete visar att projektet samlar normala människor, vilket framstår som en speciell form av tillverkningsarbete som ligger mycket nära arbetstillverkningen. Sammantaget står anställda här för både expertis, passion och normalitet, vilket innebär att den frivilliga tillverkningen föreställs som något onormalt i utomståendes ögon. Detta speglar ett fint kalibrerat förhållningssätt till hur livet inom kapitalismen påverkar allmänheten. Formationen lägger sig nära den tänkta allmänheten och värderingen av lönarbetet är mer positivt accentuerad än inom bottom up-formationen.

Wikipedia är även för top down-formationen något annat än en kapitalistiskt verkande organisation, men i denna formations tonas skillnaderna ner eftersom relationen ses som relativt oproblematis. Det finns ett överflöd av produktiva aktiviteter som skiljer Wikipedia mot den brist som antas prägla kapitalismen. Det oproblematiska med kapitalismen lägger grunden för en relativt stor acceptans av den i projektets närhet inom denna formation, samtidigt som den jämlika produktionen, på ett relativt manifest plan inte hotar kapitalismen. Användandet av externt anställda i den jämlika produktionen, minskar projektets beroende av frivilliga fritidstimmar utan att det ses som ett problem.

Top down-formationen är den som främst betonar arbetsleken. Den artikulerar att de ämnesprofessionellas motiv är bra för Wikipedia och för dem blir det roligare ju professionellare uppslagsverket är.

Top down-formationen menar att potentiellt seriösa och kunniga deltagare tidigare inte har velat bidra på grund av Wikipedias bristande kvalitet.

Formationen bygger på antagandet att dessa deltagare kräver något annat än frihet och skrivglädje av sitt engagemang inom projektet: de kräver att bli del av ett seriöst sammanhang. Det handlar inte om kravlösa bidrag till ett fritt uppslagsverk för deras del, utan snarare om en form av generaliserad ömsesidighet byggd på seriositet – som möjligen med små steg börjar närma sig den balanserade ömsesidigheten – där det redan finns ett bra och övergripande bruksvärde som grund för aktiviteten.

Tecknen på att företaget skulle vilja ha mer av socialisering och lek i Wikipedia, skiljer sig från formationens föreställning om att företagen helst vill ha korrekt information.

Slutligen finns en del tecken på att tillverkningsleken även finns representerad inom denna formation i form av vissa ”lätta” verksamheter som varken är lustfyllda eller betungande, men behöver åtgärdas. Formationen lägger emellertid i dessa fall betoningen på att ta ansvar för icke svåra men nödvändiga delar i den jämlika produktionen.

Makronivåns ideologiska formationer

Tre huvudsakliga formationer på makronivån har identifierats i studien. De överensstämmer i stort med, och bekräftar relevansen av studiens teoretiska utgångspunkter (se avslutande diskussion), även om det också finns mindre skillnader i förhållande till de teoretiska utgångspunkterna då alla tre formationerna utgår från Wikipedia. Den första ideologiska formationen som jag benämner *likhetsideologin* överensstämmer i stort med den i inledningen presenterade kaliforniska ideologin, den andra benämns *kapitalets kommunism* eftersom den liknar Paolo Virnos karakterisering av den postfordistiska kapitalismen (trots att formationen spretar i sin värdering av detta tillstånd), och den tredje *kommunismens kapitalism* eftersom formationen öppnar upp för möjligheten av ett framväxande nytt och potentiellt framtida dominant produktionsätt inom kapitalismen. Den första formationen betonar likheterna eller osynliggör skillnaderna mellan den jämlika produktionen och kapitalismen. De två sista erkänner däremot skillnaderna, men antar olika former av sammanfogningar som fördelar styrkorna olika mellan de två produktionsätten. När kapitalets kommunism i sin synergiska variant ser den jämlika produktionen som ett komplement till kapitalismen, ser kommunismens kapitalism den jämlika produktionen som ett självständigt alternativ som kompletteras av kapitalismen. Den kaliforniska likhetsideologin anstränger sig däremot för att göra distinktionen helt och hållet onödig.

Om den synergiska delen av kapitalets kommunism är framgångsrik i sin påverkan kan en ideologiskt understödd och inom den jämlika produktionen expanderande kapitalism (exempelvis i form av lönarbete) hota likhetsideologins försök att osynliggöra skillnaderna mellan produktions-sätten. Men även kapitalets kommunism kan få uppleva inre motsättningar om den jämlika produktionens vitaliserande kraft undergrävs av kapitalets expansion inom densamma. Den kritiska delen av kapitalets kommunism erkänner kapitalets styrka men försöker reglera och kontrollera dess former inom den jämlika produktionen.

Grunden för kommunismens kapitalism osynliggör delvis att det ideella projektet beror på kapitalismens värdeproduktion, främst dess lönedel eller med andra ord dess utgivna variabla kapital som ofta ligger till grund för donationerna, medan förhållandet tas för givet inom kapitalets kommunism. Den jämlika produktionen kan bara finansieras på nuvarande vis så länge kapitalismens variabla kapital finns tillgängligt för donationer. Det frånvarande beroendet inom kommunismens kapitalism har vissa beröringspunkter med hur likhetsideologin osynliggör sambanden med kapitalismen.

Frågan om att socialisera eller allmäningsfiera kapitalismen ställs inte uttryckligen inom kommunismens kapitalism och någon form av uttåg (exodus) ur kapitalismen luftas inte. Kommunismens kapitalism saknar därmed en manifest antikapitalistisk ideologi. Men formationen innehåller en självförstärkande dynamik mellan föreställningar om Wikipedia som en oas befriad från kapitalismens kommersialism och logik, och projektets goda ekonomisk grund genom sin popularitet och många små donationer. Denna dynamik möjliggör jämbördiga samarbetena med exempelvis transnationella företag. Samtidigt tillfogas kommunismens kapitalism en spänning när synergierna mellan den jämlika produktionen och kapitalismen, under dess förras ytliga men direkta dominans (om än på djupet indirekt beroende), möter en möjlighet till att Wikipedia, i egenskap av en icke kommersiell oas i en kapitalistisk öken, fungerar som en plantskola för antikapitalistisk kritik med visst självförtroende.

Kommunismens kapitalism får även ett oväntat bidrag från viljan att vara ett språkrör för den rådande maktordningen i följandet av neutralitetsprincipen. Tillsammans med fördragsamheten inför företags partiskhet, om den är moderat, öppnar dessa föreställningar upp det ideologiska landskapet för att Wikipedia i sin apolitiska och normföljande politiskhet är en effektivare konkurrent till kapitalismen än vad ett mer antikapitalistiskt profilerat projekt skulle vara.

Nedan sammanfattas och utvecklas analysens resultat från kapitel tio i presentationen av makronivåns ideologiska formationer.

Den kaliforniska likhetsideologin

I kapitlet om skillnaderna mellan den jämlika produktionen och den kapitalistiska crowdsourcingen och crowdfundingen, identifierades den första positionen som Wikinomics utan några former av konflikter. I den pekuniära relationen, med sina fyra ideologiska positioner, bidrar den kontinuerliga samexistensen till likhetsideologin, även om ”vitaliseringpositionen” också bidrar till likhetsideologin om vitaliseringen inte omfattas i allt för radikala former. På det informationella området råder i praktiken synergier mellan Wikipedia och företagsredigeringar så länge uppenbara brott mot neutraliteten undviks. Likhetsideologin uttrycks i positionen ”moderata skönmålningar” vilka även i sina mer radikala former sägs ha ett begränsat värde för företagen.

På licensområdet visar den formeringsprocess som erkänner att det finns en konflikt mellan projektet och företags felaktiga användning av dess material (enligt copyleft-licensen) utan att ge det någon vikt, öppet att kapitalismen inte är problemet trots att den är något annat än den jämlika produktionen och eventuellt inte följer reglerna. Skillnaderna erkänns förvisso, men osynliggörs så pass, även om kapitalet möjligen kan sägas expandera med hjälp av projektet, att formeringen främst placerar sig inom likhetsideologins formation.

Den radikala öppenheten inom Wikipedias jämlika produktion ger en dynamisk karaktär åt den ideologiska formeringen inom den organisatoriska relationen till kapitalismen. Projektets öppenhet resulterar i en öppenhet i formeringsprocessern och alla de tre ideologiska formationerna påverkas i någon mån. Flera informanter betonar att mängden deltagare i den jämlika produktionen spelar roll för Wikipedias produktivkraft, vilket på produktionsförhållandenas område motsvaras av den radikala öppenheten för deltagandet, varav många deltagare lönearbetar på något vis. Gränserna för Wikipedias relation till företag är oklara och perforerade på deltagarnivån, även utifrån företagets synvinkel. Detta kan stödja att skillnaderna mellan de två produktionsättet osynliggörs och bidrar till likhetsideologin, men behöver inte göra det.

De fyra sista ideologiska positionerna (oorganiserat samarbete och isolation, frihetlighet maximerar individers medverkan inom vissa sektorer, vitaliserar den sociala arbetaren och kollektiv frihetlighet där deltagarnas ömsesidiga övervakning gör produktionsförhållandena rättssäkra) som identifierades

i den organisatoriska dimensionen ser på ett manifest plan Wikipedia som ett komplement till kapitalismen, trots att de ibland uttrycker den jämlika produktionens överlägsenhet i produktionen. Det komplementära karaktärsdraget tar sig ibland uttryck i föreställningar om att den jämlika produktionen maximerar produktiviteten i särskilda med åtskilda ekonomiska sektorer. Detta är en form av åtskillnad, men den möjliggör framför allt en ideologiskt parallell existens mellan de två produktionssätten, utan att konflikter uppstår mellan dem. Inget av dem behöver vara under- eller överordnad vilket leder till att skillnaden dem emellan osynliggörs i en variant av den kaliforniska likhetsideologin.

När det kommer till de ideologiska positionerna rörande den explicit politiska relationen till kapitalismen bidrar idén om att vara språkrör för den rådande maktordningen (och förändra det kapitalistiska samhället till det bästa) till den kaliforniska likhetsideologin. Idén om att den dominerande politiska synen i samhället ska fungera som norm även inom den jämlika produktionen gör att den blir närmast osynlig och apolitiskt naturlig.

Kapitalets kommunism

Den ideologiska formationen kapitalets kommunism är relativt spretig och motsägelsefull till karaktären. Det finns många olika värderingar och förhållningssätt till att kapitalismen är den starkare parten i förhållande till den jämlika produktionen.

I jämförelsen med den kapitalistiska crowdsourcingen ser formationen skillnader mellan de två produktionssätten och betonar att kapitalismen är den starkare parten med sin mer centralt styrda crowdsourcing och sina ekonomiska muskler, vilket gör att Wikipedia löper risken att kommersialiseras. Vitaliseringpositionen inom den pekuniära dimensionen bidrar till kapitalets kommunism när vitaliseringen betonas i radikala former. Förespråkandet av kapitalets expansion inom nya områden och nischer ger här ett centralt bidrag till den ideologiska formationen. Formationen pendlar mellan att vara kritisk och positivt accepterande till kapitalismens relativa styrka. Kapitalets kommunism som den identifieras i denna studie skiljer sig alltså från Virnos ensidigt kritiska tolkning av postfordismen som kapitalets kommunism.

Kapitalets kommunism identifierades inte i analysen av den allmänna informationella dimensionen på makronivån. Det är inte heller nödvändigt för att identifiera makronivåns ideologiska formationer. Men jag menar att den analys av närmast metakaraktär som genomfördes kring arbetstillverkningen

på mikronivån (motsättningen mellan en politisk och ekonomisk liberalism) även stämmer in på en analys av informationsdimensionen på makronivån. Betoningen på det fria spridandet av information (en form av kommunism) som ett centralt verktyg för att göra den kapitalistiska världen bättre, framstår för mig som ett exempel på kapitalets kommunism.

Spretigheten i formationen märks tydligt när det gäller förhållningssätten till copyleft-licensen. Till viss del accepteras och förordas en expansion av kapitalet när eventuella konflikter kring licensens villkor erkänns utan att tillämpning av licensen i relation till företag betonas, vilket utgör en nedtoning av den ömma punktens ömhet och ett bidrag till formationen. Den frihetliga decentralismen och individualismens ideologiska position kring licensens tillämpning utgör ett än starkare uttryck för en positiv relation till kapitalismen med sitt motstånd mot kollektivt agerande och försvar av en äganderätt av mer privat karaktär, vilket entydigt lutar åt kapitalets kommunism, även om kapitalets hegemoni i form av upphovsrätten framstår som delvist hotad. Men även i minoritetspositionens förordande av kollektivt agerande mot licensbrott finns en osäkerhet kring den jämlika produktionens styrkeposition i förhållande till kapitalismen. Relationen till den starkare kapitalismen är problematisk och strategier måste utvecklas för att undvika problemen, på ett liknande vis som att en gräns måste dras upp mot stiftelseanställda inom redigeringen. Minoritetsströmningens position i licensfrågan pekar därför på en latent nivå mot kapitalismens kommunism.

Wikipedias radikala öppenhet i kapitlet om den organisatoriska dimensionen kan tolkas på olika sätt. Öppenheten kan ligga till grund för föreställningar som ger fördel åt både kapitalet och allmänningens jämlika produktion, förutom att tona ner skillnaderna. I vissa positioner, som när frivilliga wikipedianer uppdaterar en företagsartikel, läggs en grund för att föreställningar som drar på kapitalets kommunism utvecklas.

De fyra sista ideologiska positionerna i den organisatoriska dimensionen ser, som tidigare sagts, Wikipedia på ett manifest plan som ett komplement till kapitalismen. Ibland tar sig den komplementära karaktären uttryck i föreställningar om att den jämlika produktionens horisontalitet vitaliserar kapitalismen när det kommer till den sociala arbetaren, vilket i dessa fall bidrar till formationen kapitalets kommunism.

I den explicit politiska relationen till kapitalismen bidrar föreställningen om att kapitalet tillsammans med den materiella och ta-bara verkligheten alltid kan sätta stopp för eller begränsa en expanderande jämlik produktion

till föreställningen om kapitalets kommunism, genom att både erkänna att de två produktionsätten är olika och slå fast att kapitalismen är den dominerande parten.

Kommunismens kapitalism

Den tredje formationen på makronivån representeras i relationen till den kapitalistiska crowdsourcingen av en öppning på en latent nivå mot kommunismens kapitalism i det påtalade oberoende som de många små donationerna ger projektet. Skillnader mellan de två produktionsätten erkänns byggda på intressen som kan strida mot varandra, och potentiellt utlösa konflikter, om det inte vore för det oberoende som de många små donationerna ger. Inom denna formation omvandlas bytesvärden till bruksvärden i relationen mellan företagen och Wikipedia.

När det gäller den pekuniära relationen befinner sig de till kommunismens kapitalism bidragande positionerna återigen främst på ett latent plan. Vissa manifesta inslag finns emellertid. Det goda alternativet (vid ett tillfälle även det alternativa samhällsbygget av världens största folkrörelse) Wikipedia fungerar som en ideell oas och viloplats från kapitalismen genom sin mot kapitalackumuleringen kontrasterande logik. På ett latent plan finns här en kritisk udd mot kapitalismen, och inte bara parallell komplementaritet, vilken kan utvecklas till en antikapitalistisk kritik.

Kommunismens kapitalism yttrar sig på informationens område i att neutraliteten är ett problem för företagen genom sina förbehåll och krav på oberoende objektivitet och självständighet. Förhållningssättet ger självständighet och styrka åt Wikipedia. Reifiering och avpolitisering (i form av fakta) vänds mot företagen som framstår som jäviga och partiska. Detta utgör även ett avtäckande av den politiska dimensionen inom kapitalismen, även om avtäckandet är så förväntat att det förefaller närmast naturaliserat. På ett mer praktiskt plan finns föreställningar om att den jämlika produktionen kan kontrollera företagsanställdas aktiviteter med utbildning och en inriktning på historia.

Minoritetsströmningens önskan om att stiftelsen kollektivt ska kunna agera till förmån för de enskilda redigerarna i frågan om licensens tillämpning kan i sin offensiva inställning ses som ett sätt för den jämlika produktionen att expandera inom kapitalismen (kommunismens kapitalism), men den kan också ses som en osäkerhet kring den jämlika produktionens styrkeposition visavi kapitalet som den på ett latent plan vill kontrollera. Osäkerheten och viljan att undvika problem i relation till kapitalismen pekar på ett latent plan

mot kapitalets kommunism (se ovan) men i den mån som föreställningarna betonar förmågan att kontrollera kapitalismens användningar lutar de åt kommunismens kapitalism.

Inom den organisatoriska dimensionen finns på ett djupt och latent plan en öppning mot föreställningar om konkurrerande samarbeten mellan kapitalet och den jämlika produktionen där wikipedianerna konstituerar en ny och kollektiv, förutom flexibel och initiativrik, social arbetare. Dessa samarbeten kan antas stärka kommunismens kapitalism om företags anställda fås att redigera i uppslagsverket på korrekta vis. Föreställningar om en kollektiv frihetlighet stärker också formationen genom att fungera som en manifest och kollektiv kontrollmekanism kring praktiken inom den jämlika produktionen.

Vidare finns det manifesta tecken, om än få, i utsagorna om att människan inte är skapt för lönarbete och att den kommersiella delen av ekonomin kommer att minska i omfattning med tiden i relation till den ”växande sol” som den jämlika produktionen är, vilka också bidrar till formationen.

Visualisering av makronivåns ideologiska formationer

Efter identifieringen av de tre ideologiska formationerna på makronivån planerade jag att visualisera dem i en modell. Inga modeller är perfekta och modellen var främst tänkt som ett heuristiskt verktyg. Det handlade återigen om en fyrfältare men denna gång löpte den horisontella relationen mellan den jämlika produktionens latent kommunism och kapitalismen som två reella och åtskilda fenomen, även om den första endast finns till som ett (proto) produktionsätt.¹⁶¹ Den vertikala relationen var tänkt att markera hur wikipedianerna förhåller sig ideologiskt till denna existerande skillnad och löpte uppifrån och ner från ”likheter betonas” till ”olikheter betonas”. Huvudaspekten i min analys kretsade alltså kring formationernas förhållningssätt till relationens karaktär mellan den jämlika produktionen och kapitalismen. Ytterligare en bakomliggande aspekt gällde förståelsen av styrkeförhållandet mellan de två parterna. Det hela visade sig svårare än vad jag tänkt. I en första placering av den kaliforniska likhetsideologins utifrån dess egna antaganden hamnade den över hela det övre området, vilket ledde till konstaterandet att det var en ideologi av klassiskt negativ karaktär (ett falskt sken) medan de andra två framstod som positiva ideologier med kommunismens kapitalism i det nedre vänstra fältet och kapitalismens kommunism i det nedre högra fältet. Men tvivlet gnagde, även om jag tog fasta på insikterna om de ideologiska formationernas negativa alternativt positiva karaktär.

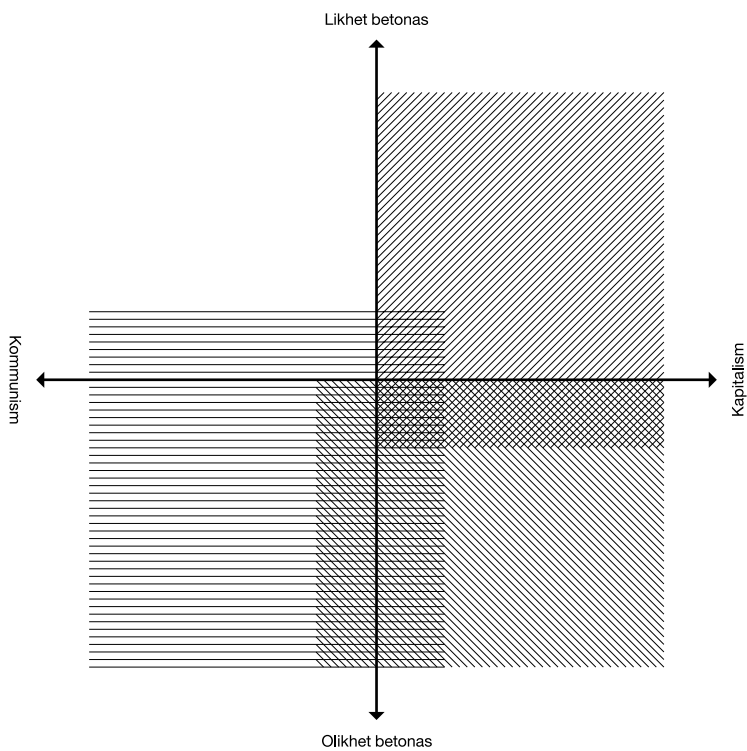
Den spretiga formationen kapitalets kommunism, som den identifierats i materialet, innehåller även kritiska kommentarer kring kapitalets makt. Denna kritiska inställning rymms inte enbart i det nedre högra hörnet utan bör rimligen gå över gränsen till det vänstra nedre fältet, vilket var tänkt som kärnområdet för kommunismens kapitalism. Men om gränserna förstås som flytande är detta inget problem. Vidare uttrycker den kaliforniska ideologin på ett manifest plan att det bara finns synergier och likheter, vilket överrensstämmer väl med den först tänkta placeringen, men formationen innebär i praktiken och på ett latent plan ett stöd till kapitalismen och dess intressen. Här aktiveras ett teoretiskt problem. Är det ideologins manifesta utsaga som utgör formationen eller min tolkning av densamma latent karaktär? Ideologianalysen i sina kritiska varianter rör sig på en social nivå som tolkas och påverkas av analytikern, och det har i denna studie genomgående antagits att den jämlika produktionen och kapitalismen är åtskilda fenomen. Det antagandet ligger till grund för beslutet att istället placera den kaliforniska likhetsideologin i det övre högra fältet. Det kändes emellertid inte rimligt att formationen skulle vara synonym med hela den högra sidan av fyrfältaren. Den vertikala variabeln innebär ju att olikheterna betonas gradvis mer på den nedre halvan av modellen, och den manifesta delen av ideologin är trots allt inte oviktig (även om den latent delen framstår som extra viktig när det handlar om negativa former av ideologi). Det har däremot vid flera tillfällen i analysen av det empiriska materialet identifierats ideologiska positioner inom den kaliforniska likhetsideologin där olikheterna tonas ner och osynliggörs, men trots allt i viss mån uttrycks. Det berättigar att den kaliforniska ideologin expanderar något in i det högra nedre fältet, om än inte hela vägen.

I det nya förslaget till placering av den kaliforniska ideologin lämnas det övre vänstra fältet tomt. Att låta kommunismens kapitalism expandera uppåt i den vänstra delen av modellen, eftersom formationen ibland betonar synergier i en grad som närmar formationen till den kaliforniska ideologin, är en rimlig idé även om det är svårt att veta exakt var den övre gränsen ska dras. Hur mycket likhet kan betonas inom formationen innan den glider över i den kaliforniska ideologins manifesta jargong som på ett latent plan understödjer kapitalismen? Och därmed placerar sig på den högra sidan av fyrfältaren?

Resultatet av dessa tankeprocesser ledde till utformandet av en preliminär modell som ska användas för att ge en visuell översikt av studiens resultat. På detta vis skapas möjligheter till en bättre jämförelse mellan mikro- och makronivåns ideologiska formationer. Längre visade det sig emellertid för svårt att

Modell 7.

De ideologiska formationernas
utbredning på makronivån

Kaliforniska likhetsideologin

Kommunismens kapitalism

Kapitalets kommunism

förena denna modell med mikronivåns modell genom att lägga den ena som ett raster över den andra. Men till slut utkristalliserades ett förslag som kommer att presenteras och suffleras av en textbaserad analys i den jämförande analysen.

Jämförelse av mikro- och makronivåns ideologiska formationer

Jämförelsen mellan mikro- och makronivåns ideologiska formationer utgår dels ifrån hur mikronivåns formationer liknar och skiljer sig från varandra och dels från hur processerna ser ut mellan makronivåns formationer. För tydlighetens skull och som ett stöd för minnet presenteras först en tabell över formationerna.

Tabell 2.

De identifierade ideologiska formationerna

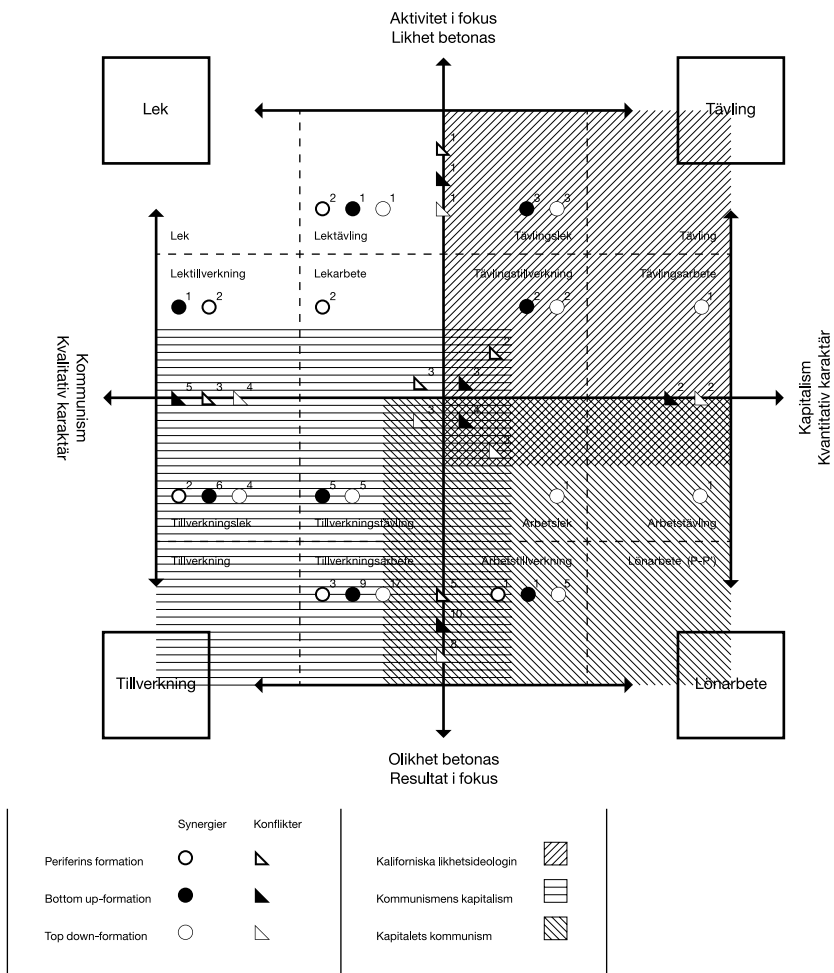
Mikroplanet:	Periferins formation	Bottom up	Top down
Makroplanet:	Likhetsideologin	Kapitalets kommunism	Kommunismens kapitalism

Som en ingång till diskussionen om de olika ideologiska formationernas karaktär, dynamik och relationer till varandra börjar jag med att lägga samman de två modeller som visualiserat formationerna på mikro- och makronivån. Syftet med sammanförandet är att ge uppslag till analysen:

Modell 8.

Mikro- och makronivåns ideologiska formationer jämförs visuellt

De ideologiska formationerna tar form

De olika variabler som strukturerar de två modellerna som här läggs ovanpå varandra skaver något mot varandra. Ibland kan de två modellerna möjligen behöva tänkas som åtskilda fast de förs samman för en jämförande analys. Men i stort fungerar det att förena dem. Låt mig förklara.

Variablerna likhet och olikhet, kommunism och kapitalism gäller makronivån, medan kvalitativt, kvantitativt, aktivitet i fokus och resultat i fokus rör mikronivån. Men går det att säga att *aktiviteten i fokus* och *likheten betonas* kan strukturera den övre änden av den vertikala axeln, medan *resultatet i fokus* och *olikheten betonas* strukturerar den nedre änden? Ser leken och tävlingen bara likheter mellan kommunismen och kapitalismen och ser tillverkningen och lönarbetet bara olikheter? Ja, möjligen, då lekens och tävlingens fokus på den egna aktiviteten gör att de inte bryr sig om något annat än sig själva, vilket gör att andra aktiviteter och kopplingar till samhällsekonomin blir otydliga i sina konturer. På samma sätt gör tillverkningens och lönarbetets fokus på resultatet av handlingen att skillnaderna mellan olika handlingar blir tydliga och synliga (även om kapitalet gör vad det kan för att dölja detta), vilket underlättar en förståelse av dessa mikronivåns aktiviteter som betonar olikheterna mellan den jämlika produktionen och kapitalismen på den samhällsekonomiska makronivån.

Den horisontella axeln med kommunism och kvalitativ karaktär i ena änden, och kapitalism och kvantitativ karaktär i den andra, är ur ett marxistiskt perspektiv mindre problematiskt.

Den kaliforniska likhetsideologin placeras i det övre högra hörnet för att den på ett manifest plan betonar likheterna mellan kommunism och kapitalism, men står stadigt förankrad inom och för kapitalismen på ett latent plan. Likhetsideologin kan länkas till det konkurrensinriktade tävlingsfältet på mikroplanet, men även till synergierna i arbetstävlingen och arbetsleken (i förhållande till lönarbetet) så länge olikheten inte betonas för mycket.

Kommunismens kapitalism och kapitalets kommunism erkänner båda skillnader mellan kommunismen och kapitalismen och rör traditionellt mikronivåns begrepp tillverkning och lönarbete. Å andra sidan kan lekens och tävlingens ideologiska positioner från mikronivån bara delvis relateras till dessa formationer på makronivån eftersom de betonar likheterna i sitt fokus på den egna aktiviteten snarare än skillnaderna.

Modellen har många brister. Dess komplexitet gör den svår att överblicka och den måste användas med försiktighet. Modellen ska därför bara användas som ett heuristiskt verktyg tillsammans med bilaga tre (genom vilken enstaka

ideologiska positioners relation till de ideologiska formationerna kan stämmas av) för att få nya perspektiv på de ideologiska formationerna och ge en första ingång till den jämförande analysen.

En rätt säker läsning av modellen utgår från avvikande mönster på mikronivån. Frånvaron av en ideologisk formations omfattande av en identifierad ideologisk position på mikronivån, eller en ensam närvaro i en annan, säger oss något om formationernas distribution på mikronivån. En iakttagelse är att top down-formationen är ensamt representerad av positiva föreställningar inom arbetstävlingens, tävlingsarbetets och arbetsleken ideologiska positioner på mikronivåns högra sida (S1-2 mellan tävling och arbete). Top down- och bottom up-formationen är ensamt närvarande inom tävlingsleken och tävlings-tillverkningen, samt i att se till konflikterna mellan tävlingen och lönarbetet (S4-6 mellan tävling och lek, S1-2 mellan tävling och tillverkning). Alla tre formationerna på mikronivån konstaterar vidare konflikter mellan den vänstra och högra sidan (men inte mellan den övre och undre sidan av modellen) där periferins formation saknas mellan tävlingen och lönarbetet (K1-2 mellan tävling och lek, K1-3 mellan tävling och tillverkning, K1-2, K4-5, K7-15, K17 och K20 mellan tillverkning och arbete, K1-6 mellan arbete och lek, och slutligen frånvaron av periferins formation i K1-2 mellan tävling och arbete).

Periferins formation är däremot ensam formation på mikronivån som betonar synergier i lekarbetet (S1-2 mellan arbete och lek). Tillverkningstävlingen bryr den sig däremot inte om till skillnad från bottom up- och top down-formationen (S3-7 mellan tävling och tillverkning). Inom lektillverkningen är det istället periferins formation och bottom-up-formationen som är närvarande och inte top down-formationen (S1-2 mellan lek och tillverkning).

Hur kan dessa mönster i modellen för mikronivån förstås om de sätts i relation till makronivåns formationer? Jag förstår det som att de nämnda exemplen tyder på att framför allt top down-formationen har en aktiv beröringspunkt med den kaliforniska likhetsideologin och den synergiska delen av kapitalets kommunism med sitt omfattande av arbetsleken, arbetstävlingen och tävlingsarbetet. Samtidigt har top down- och bottom-up formationen föreställningar om konflikter på mikroplanet mellan tävlingen och lönarbetet som kan kopplas till makronivån genom lönarbetet, vilket inte periferins formation har. Det senare innebär att periferins formation inte är aktiv i relation till flera av de ideologiska positioner som kapitalets kommunism och likhetsideologin omfattar, men att de samtidigt inte heller är lika medvetna om konflikterna mellan tävlingen och lönarbetet. Bottom up- och top down-

formationens föreställningar verkar däremot emot ett inlemmande i den kaliforniska likhetsideologin genom att uppmärksamma konflikterande skillnader mellan tävlingen och lönarbetet. Uppmärksammandet av konflikterna ger på mikronivån uttryck för en självständig och kritisk syn på kapitalets kommunism som har ett fokus på Wikipedias behov.

Periferins ensamma närvaro inom lekarbetet överensstämmer med de manifesta uttrycken för den kaliforniska likhetsideologin, men samtidigt är leken den dominerande parten i förhållandet vilket möjligen pekar på en närhet till kommunismens kapitalism där det istället handlar om att en frivillig (lustfylld) tillverkning dominerar gentemot lönarbetet. Bottom up- och periferins formations omfamning av lektillverkningen håller sig delvis en bit från alla formationerna på makronivån, men ligger närmast kommunismens kapitalism.

Men det viktigaste av de avikande dragen på mikronivån är den stora närvaron av alla ideologiska formationer i området mellan tillverkningen och arbetet. Alla mikronivåns ideologiska formationer har internt flest föreställningar kring tillverkningsarbetet när det gäller synergier och omfattar internt flest konflikter mellan tillverkningen och arbetet (S1-15, S17-20 mellan tillverkning och arbete och K1-2, K4-5, K7-15, K17 och K20 mellan tillverkning och arbete). Detta skulle kunna tyda på att de ideologiska formationerna på mikronivån stödjer kommunismens kapitalism i relativt högre grad än de andra ideologiska formationerna på makronivån.

En sådan tolkning motsägs emellertid av att de ideologiska formationerna på mikronivån har det gemensamt att de alla, om än i olika grad, vilar på den borgerliga formella demokratins politiska grundvalar (som *inte* inbegriper samhällsekonomin). Formella rättigheter som yttrandefrihet och betonandet av det rationella samtalet går före substantiella rättigheter på det sociala området. Detta innebär i praktiken ett osynliggörande av all annan politik än kapitalistiskt grundad sådan. Denna ideologiska position är så pass vanlig i studien att den nog snarare ska förstås som en övergripande ideologisk formation som ger ett implicit stöd åt kapitalismen, vilket också rimmar väl med föreställningar inom tillverkningsarbetet att Wikipedia förvisso är något annat med sitt överflöd av frivilliga produktiva insatser än kapitalismen, men att projektet ändå inte hotar den senare.

Å andra sidan motverkas denna övergripande stödideologi för kapitalismen av underliggande ideologiska krafter grundade i tillverkningens och den jämlika produktionens behov. I analysen av synergier mellan tillverkningen och arbetet upptäcktes en formering inom tillverkningsarbetet som på olika sätt

ansågs skydda Wikipedia och den jämlika produktionen i kontakterna med kapitalistiska aktörer och logiker (S1, S4-6, S11, S13-17 och S19). Formeringen framstod som mycket stark och byggde på att rättigheterna och statusen fördelades olika mellan wikipedianer *inom* projektet (kontinuerligt och frivilligt aktiva inom redigeringen eller anställda inom metakativiteter) och wikipedianer *utom* projektet (i form av karriärer utanför projektet i egenskap av wikipedian, men också i form av externt anställda inom Wikipedias redigering). I denna formeringsdynamik stod inte påverkan mellan de två produktionssätten i fokus, utan snarare *immuniteten* mot kapitalistisk påverkan i Wikipedias fall. Dynamiken ger ett rätt starkt latent stöd åt kommunismens kapitalism på makronivån. Till exempel sätter den en ram kring top down-formationens omfattning av arbetstillverkningens positioner. Föreställningarna om att institutioner och företag blir allt mer intresserade av Wikipedia, att stipendier ger fler karriärvägar och incitament till deltagande, att det är ett privilegium att arbeta med sin hobby, och att det vore en ära att ha företagsanställda som deltog i Wikipedias tävlingar på arbetstid, är alla mer vänligt inställda till lönarbetet (arbetstillverkning) än positionerna som klassificerats som tillverkningsarbete, men på ett övergripande plan domineras och underordnas de tillverkningen och tillverkningsarbetets positioner. Detta är ett exempel på en logik som pekar mot kommunismens kapitalism.

Med det sagt övergår analysen från modellerna till en mer traditionell textbaserad analys som förhoppningsvis kan konkretisera jämförelsen genom att analysera de enskilda ideologiska formationernas relation till varandra inom nivåerna och mellan mikro- och makronivåns formationer.

Mikronivåns bottom up-formation är mer kritisk till kapitalismen än top down-formationen. Anställda och deras professionalism kan vara av ondo för den jämlika produktionen genom att känslor av orättvisa introduceras, att det blir svårare att få uppgifter gjorda på frivillig basis, eller att lusten och lekfullheten hos nybörjarna hotas i ett mer allvarligt klimat. Top down-formationen ser mer av synergieffekter och mindre av hot; att någon vill satsa sitt variabla kapital på Wikipedia ses både som en ära och ett tecken på projektets normalitet. Om den potentiella konflikten mellan dessa två formationer på mikronivån jämförs med formationerna på makroplanet, händer intressanta saker. Det kritiska och problematiserande förhållningssättet till kapitalismen hos bottom up-formationen tar sig här andra uttryck hos den formation som öppnar upp sig mot något annat än kapitalismen, det vill säga kommunismens kapitalism. Kommunismens kapitalism består inte främst av

kritiskhet mot kapitalismen, utan konstituerar sig mer utifrån att kommunismen befinner sig i en styrkeposition visavi den förra. När en latent kritik av kapitalismen visar sig inom formationen är det i synen på Wikipedia som en oas och viloplats som diametralt skiljer sig från den dominerande politiska ekonomin. Den konkurrerande dynamiken i relation till kapitalismen hos kommunismens kapitalism, förstådd som en ideologisk formation, pendlar mellan betoningar av relativ styrka, och friheten samt makten att dra sig undan kapitalismen. Den stora skillnaden mellan makro- och mikronivåns formationer går mellan en negativ kritik hos mikronivåns bottom up-formation och en positiv och konkurrerande alternativ syn hos kommunismens kapitalism på makronivån. Bottom up-formationens kritiska inställning bottnar i en rädsla för kapitalets styrka, vilket indirekt knyter formationen till den kritiska delen av kapitalets kommunism på ett sätt som liknar Virnos kritiska version av densamma.

När det gäller kapitalismens påverkan på allmänningen liknar mikronivåns top down-formation kommunismens kapitalism på makroplanet med sin tillförsikt och positiva inställning till användandet av lönarbete och andra samarbeten med kapitalet. Top down-formationen till och med skiljer mindre på den jämlika produktionen och kapitalismen än vad kommunismens kapitalism gör, vilket gör att den på ett sätt närmar sig likhetsideologin (som i wikipedianernas fall på ett latent plan utgår från den jämlika produktionens utsiktspunkt). Den ”magiska realismen” som jag identifierat i föreställningen att lönarbetet skänker normalitet åt projektet snarare än tvärtom, är ett sådant tillfälle. Skillnaderna mellan produktionssätten finns svagt kvar men tonas ner ordentligt. Samma glidning mot den kaliforniska likhetsideologin finns inte hos bottom up-formationen.

När det gäller den jämlika produktionens påverkan på kapitalismen delar likhetsideologin och den synergiska delen av kapitalets kommunism en gemensam ”vitaliseringsposition” där den frivilliga utsidan till kapitalismen berikar den senare. I likhetsideologins fall är det en oproblematiserad hållning, medan en stärkt kapitalism kan vara problematisk för kapitalets kommunism (eftersom en expanderande kapitalism potentiellt är problematisk för den jämlika produktionen). Kommunismens kapitalism innehåller däremot funderingar kring en kapitalism som minskar i storlek i relation till den jämlika produktionen. På informationens område betonar emellertid alla identifierade formationer att den vitaliserande påverkan skapar en bättre version av den rådande ordningen.

Periferins kritik riktar sig inte åsiktsmässigt och manifest speciellt mycket mot kapitalismen, utan kritiserar Wikipedia för att vara för allvarligt. Men denna kritik mot allvarligheten knyter på ett latent plan an till den allvarlighet som återfinns även i kapitalismen med dess vinstkrav, konkurrens och sociala skillnader. Följdriktigt uttalar denna formation den starkaste kritiken mot stiftelseanställda inom redigeringen. Kritiken bottnar i en praktik som åtminstone vid en enkel jämförelse skiljer sig på ett fundamentalt sätt från kapitalismens dito. Och ibland inte bara skiljer sig, utan även krockar, vilket resulterar i en önskan om att slippa allt för mycket regler och stiftelseanställda i redigeringen. Synen på Wikipedia som en friare oas och viloplats från kapitalismen, vilket särskilt märks i diskussionerna om eventuell reklams införande och stiftelseanställda inom redigeringen, krockar med kapitalismens praktik, vilket visar skillnader mellan formationen och likhetsideologin, men förstärker dess relation till den kritiska delen av kapitalets kommunism. Kapitalismen framstår här som mer hotfull för den jämställda produktionen än vad den senare är för kapitalet (åtminstone utanför uppslagsverksbranschen). Periferins formation innehåller i dessa fall både ett försök till försvar mot en hotande kapitalism och ett delvis erkännande av att den är den starkare parten. Samtidigt har det redan påpekats att föreställningen av Wikipedia som en icke kommersiell oas inom periferins formation också delvis bidrar till kommunismens kapitalism.

Men periferins formation hamnar inte alltid i konflikt med företagens intressen. Lekens starka position inom formationen leder till en upptagenhet med den egna aktiviteten, leken är uppslukande, vilket i vissa fall leder till att färre problem eller inga alls upplevs med lönarbetet, särskilt om den jämlika produktionens bruksvärdeproduktion inte konkurrerar med företagets produktion av bytesvärden. Periferins formation ser inte heller några problem med kapitalistiska användningar av Wikipedia när dessa sker utanför projektet. Formationen drar här både åt likhetsideologin och den synergiska delen av kapitalets kommunism.

Sammanfattningsvis verkar den kritiska sidan av kapitalets kommunism i hög grad erkännas och få starka bidrag från periferins formation och bottom up-formationen. Om än på olika sätt och i olika grad. Erkännandet motverkar likhetsideologins expansion och leder i båda fallen till aktiva föreställningar om hur ojämlikheten ska hanteras på bästa sätt. Detta är en grund för politisk diskussion inom projektet. Samtalspartnern i diskussionen, top down-formationen, bidrar på ett manifest plan till den kaliforniska likhetsideologin samtidigt som den aktivt driver på utvecklandet av samarbetspro-

jekt med företag, som ska verka gynnande för Wikipedia. I denna dynamik sker en öppning mot kommunismens kapitalism på ett latent plan utifrån föreställningen om det jämlika produktionssättets finansiella styrka byggd på många små donationer. Denna ideella kraft ifrågasätts inte av någon formation på mikronivån.

Satsningen på att värva fler professionella med bakgrund som anställda inom de områden som de tänks redigera inom, har kopplingar till top down-formationen på mikronivån och till den kaliforniska likhetsideologin samt kommunismens kapitalism på makronivån (snarare än kapitalets kommunism i dess kritiska och synergiska versioner). Inom likhetsideologin tonas konflikterna ner i relation till lönarbetet, i kommunismens kapitalism finns en latent tilltro till en allmäningsfiering av kapitalet, samtidigt som åtskillnaden mellan kommunismen och kapitalismen potentiellt hålls vid liv av de andra formationernas kritik av lönarbetet inom redigeringen.

Strategin att istället ta till vara på de glada amatörer som kommer till projektet, alternativt försöka värva sådana framför ämnesexperter, knyter an till botten up-formationen på mikronivån men också till den kritiska delen av kapitalets kommunism på makronivån. De glada amatörerna behövs för att några av dem ska utvecklas till frivilliga och oavlönade kärnmedlemmar och på så vis stärks även projektets autonomi på makroplanet. Den kritiska delen av kapitalets kommunism betonar kapitalismens styrka visavi den jämlika produktionen, men försöker också att värja sig mot beroendet av kapitalismen.

Den stora skillnaden mellan botten up-formationen och den kaliforniska likhetsideologin är att den förra erkänner att kapitalismen är ett annat produktionssätt som kan krocka med den jämlika produktionen, medan den andra försöker tona ner det förhållandet och den risken. En likhet är däremot att båda förhåller sig mer positivt till periferins formation än vad top down-formationen gör, men de gör det av olika anledningar. Botten up-formationen och den kritiska delen av kapitalets kommunism försvarar den lekfulla periferin till viss del mot det professionella allvaret. Medan likhetsideologin har sitt ursprung i en miljö som vill använda lektillverkningen för produktiva och värdeskapande ändamål, även om formationen ser annorlunda ut bland wikipedianerna. Denna nyansskillnad skiljer, i den mån formationernas ursprung spelar en roll, likhetsideologin från den perifera formation som den manifest omhuldar (vilket betonas i dess placering i det övre högra hörnet av modell sju). För periferins formation är aktiviteten viktigare i sig och den fokuserar på det frivilliga skapandet, även om formationen ytligt liknar likhetsideologin i

sitt bekymmerslösa förhållningssätt till lek och arbete. Likhetsideologin i dess ursprungliga form är mer intresserad av det skapade och nya affärlösningar. Men, i vilken mån den identifierade likhetsideologin i wikipedianernas föreställningar liknar den ideologi som tidskriften *Wired* propagerar och Barbrook kritiserar, kräver en egen undersökning.

Kapitalets kommunism och kommunismens kapitalism förhåller sig olika till kontrollen av copyleft-licensen. Föreställningar som betonar författarna som ägare samtidigt som de erkänner kapitalismens styrka, bidrar till den synergiska sidan av kapitalets kommunism. Men den minoritetsströmning som vill att kollektivet av wikipedianer genom stiftelsen kontrollerar hur licensen följs i användandet av Wikipedias innehåll drar både åt en kritisk variant av kommunismens kapitalism som har en tilltro till att reglera kapitalismen efter Wikipedias behov, men också till den kritiska delen av kapitalets kommunism som snarare försöker värja sig och dra sig undan kapitalismen. För en gångs skull närmar sig kommunismens kapitalism botten up-formationens problematiserande hållning mot kapitalistiska införlivanden. Makronivåns formation med sin optimism balanseras inte bara av periferins- och botten up-formationens mer kritiska hållning mot kapitalismen, utan det finns även vissa inre gränsdragningar inom själva kommunismens kapitalism. Attityden är emellertid generellt mer positiv och offensiv inom kommunismens kapitalism än i botten up-formationen.

Slutsatser

I den föreliggande studien har jag identifierat vilka ideologiska formationer som ryms i de föreställningar som de informanter som deltagit i den svenska språkversionen av Wikipedia har kring sina aktiviteter och projektets relation till kapitalismen. Jag har beskrivit hur föreställningarna ter sig på två olika nivåer, mikro- och makronivån, hur de liknar och skiljer sig från varandra, samt hur de relaterar till varandra. Jag har även punktvis påpekat hur studiens resultat i stort bekräftar de moderna marxistiska teoriernas analys av samtiden, men har även gett signaler om vissa avvikelser.

För att identifiera de ideologiska formationerna kring wikipedianernas aktiviteter på mikronivån har jag utvecklat en egen teoretisk modell av fältkarakteristik som lutar sig mot en typologi som bygger på fyra huvudbegrepp: lek, tillverkning, tävling och lönarbete. Förutom att fungera som ett analytiskt och strukturerande medel för undersökningen är detta ett resultat i sig som bör kunna användas inom en rad akademiska områden som studerar motivatio-

nen för att delta i de ”kreativa industrierna”, outsourcingen av uppgifter till det civila samhället från statliga myndigheter, olika former av fritidsaktiviteter, frivilligarbete, volontärverksamhet, oavlönade praktiktanttjänster och så vidare. All forskning som rör områden där oavlönade men potentiellt lekfulla produktiva handlingar förekommer parallellt med tävlingars konkurrens och kapitalistiska logiker.¹⁶²

Studien av mikronivån strukturerades på ett övergripande plan av modellen, men på ett mer konkret plan analyserades sex dialektiska relationer – mellan de fyra begreppen – var för sig. De teoretiska skillnaderna mellan fältmodellens vidare vy och denna mer begränsade och avskärmade undersökning påtalades och diskuterades i teorikapitlet. Valet att genomföra studien på detta vis togs delvis utifrån praktiska grunder, men jag har i det avslutande kapitlet försökt att öppna upp de binära relationerna för andra relationer inom den vidare fältmodellen genom att beskriva likheter, skillnader och inre processer mellan fler kategorier på mikroplanet. Å andra sidan strukturerar och fokuserar den dialektiska behandlingen av de binära relationerna analysen av de empiriska fenomen på sätt som gör det möjligt placera föreställningars huvudsakliga plats i fältmodellen. Denna kombination av dialektik och fältmodell utgör ett metodologiskt resultat av studien som bör kunna användas inom fler områden av samhällsforskningen.

Analysen av mikroplanet resulterade i identifikationen av tre ideologiska formationer: periferins formation, bottom up- och top down-formationen. Dessa formationers utbredning kunde även placeras inom den matris som utvecklats utifrån fältmodellen och som satte ramarna för analysen kring de ideologiska positioner som ligger till grund för formationerna. Varje ideologisk position kan omfamnas av en eller flera ideologiska formationer, men behöver inte nödvändigtvis inkluderas i någon. Genom att se vilka ideologiska positioner (som har specifika placeringar i matrisen) som omfamnas av formationerna kan de ideologiska formationernas utbredning beskrivas av matrisen. Denna visualisering är ett konkret resultat av undersökningen som sedan kan användas som referenspunkt i relation till den vanliga textanalysen kring de identifierade ideologiska formationerna på mikronivån.

I analysen av föreställningarna om projektets relation till kapitalismen har betydelsen av termerna komplement och alternativ beskrivits, och, på ett ofta latent plan, använts som strukturerande begrepp. Under studiens gång och i kontakt med det empiriska materialet utkristalliserades fem olika dimensioner på makronivån. Analysen av dessa dimensioner ledde till identifikationen av

tre olika ideologiska formationer: den kaliforniska likhetsideologin, kapitalets kommunism och kommunismens kapitalism. Även dessa ideologiska formationer har visualiserats i en egen modell efter den horisontella axeln mellan *kommunism* och *kapitalism*, och den vertikala axeln mellan *likheter betonas* och *olikheter betonas*.

I jämförelsen mellan de ideologiska formationerna på mikro- och makroplanet genomfördes en visualisering där det argumenterades för att ett fokus på aktiviteterna i sig har likheter med ett perspektiv där likheterna indirekt betonas genom ett ointresse för skillnader, och att fokus på resultatet av aktiviteten leder till att olikheterna betonas. Visualiseringarna av mikro- och makroplanet sammanfördes sedan i en gemensam modell. Denna visualisering av distributionen och den grafiska relationen mellan formationerna, kompletterades sedan med en textbaserad analys som gick mer i detalj och var mer värderande.

Det är nu dags att sammanfatta studien och den jämförande analysen, och peka på de huvudsakliga relationerna och processerna som identifierats mellan formationerna. Det har blivit dags att återvända till frågeställningen.

Frågan om vilka ideologiska formationer som karakteriserar wikipedianernas syn på deras aktiviteter karaktär och Wikipedias relation till kapitalismen har redan besvarats i och med de sex formationernas identifiering. Hur dessa formationer liknar och skiljer sig åt har berörts, men behöver sammanfattas. Likaså är det med frågan om hur de olika nivåernas formationer relaterar tillvarandra. Men låt mig börja med att diskutera ideologianalysens resultat i relation till den marxistiska förståelsen av den samtida samhällsdynamiken.

Den marxistiska samtidsanalysen jämförd med ideologianalysens resultat

De tre ideologiska formationerna på makronivån bekräftar i stort den samtida marxismens teoretiska analyser, men pekar också på vissa mindre skillnader. Kapitalets kommunism som den identifieras i denna studie vacklar mellan en positiv och kritisk värdering av den kapitalism som den identifierar som den starka parten, i relationen till den jämlika produktionen. Detta skiljer formationen från Virnos ensidigt kritiska tolkning av postfordismen som kapitalets kommunism. Detta öppnar för en kritik av Virnos syn på kapitalets kommunism som den värsta formen av personifierad exploatering. Den identifierade ideologin är emellertid just en ideologi. Utan att gå in på skillnaden

mellan vetenskapliga teorier och ideologi, finns det mycket som tyder på att den synergiska delen av kapitalets kommunism fungerar som en negativ ideologi. Mer kritisk forskning behövs kring varför och hur människor i samtiden omfamnar kapitalismen som den självklart starka kraften i samhället, samt hur detta påverkar dem känslomässigt.

Den likhetsideologi som identifieras i wikipedianernas föreställning är inte identisk med den kaliforniska ideologi som tidskriften *Wired* propagerar och Barbrook kritiserar. Den senare har tydligare inslag av att främst fokusera på nya affärslösningar, medan detta inte är en prioritet för wikipedianerna, även om de anser att just sådana gör att konflikter mellan produktionsätten kan undvikas. Den här identifierade likhetsideologin ser främst till den jämlika produktionens intressen.

Grunden för den här identifierade kommunismens kapitalism bygger delvis på ett osynliggörande av att det ideella projektet, om än i indirekt form, beror på kapitalismen, det variabla kapitalet och de många små donationerna från samhällsekonomin löneandel tillsammans med några stora bidrag från ett fåtal stora stiftelser (Lund & Venäläinen kommande publikation). Kommunismens kapitalism som den framträder i studien skiljer sig i sin naivt positiva bild från Kleiners kritik av copyleft-licensen och den jämlika produktionens bristande självständighet inom kapitalismen, men också från Bauwens försök att adressera frågan politiskt med PPL licensen inom ramen för en allmänningens kapitalism snarare än kommunismens kapitalism.

Sammanfattning av hur de olika formationerna liknar och skiljer sig åt

Ett starkt drag hos periferins formation är att betona det positiva med mindre professionella artiklar i kombination med lusten att skriva, rätta fel eller bidra. Den ansvarslösa lekens och uppskattningen av den finns också närvarande, men framstår som en minoritetsströmning inom formationen. Lättheten finns här representerad både i lektillverkningens form av att dra sig undan ansvaret för klottersanering, det delvisa accepterandet av felplanteringar som roliga och undvikandet av kollektiva skapandeprocesser, samt tillverkningsleken ansvar för nödvändiga delar i processen som varken är svåra eller betungande. Inom periferins anammande av den senare tillverkningsleken finns ibland inslag av självförverkligande som kan vara lustfyllt på ett vis som drar åt den konstruktiva leken och skrivglädjens lektillverkning. Det finns en kritik mot stiftelsens lönarbete inom redigeringen inom formationen, men även inslag av att inte bry sig så mycket.

Den starka botten up-formationen visar manifest oro inför social orättvisa och håller en relativt kritisk distans till kapitalismen. Tillverkningsleken finns tydligt representerad i botten up-formationen som dessutom har relativt stor förståelse för andras lektillverkning. Praktiserandet av ämnesintresset inom tillverkningsleken, vilken kan fungera självförverkligande, och skapandet av större upplevd nytta genom nyhetstäckning som känns mer intensiva, spelar en relativt stor roll inom denna formation. Det handlar om en milt reglerad lek som tar efter de ämnesprofessionella och där socialiseringen används i effektivitetens tjänst, samtidigt som det även kan finnas ett fokus på ”lätta” uppgifter och att undvika ”svåra” sådana. Trots detta delar formationen kvalitetssatsningens förordande av en abstrakt standard, med fokus på etablerad kunskap inom uppslagsverket. Lönarbetet har hos botten up-formationen kraften att väcka känslor av orättvisa när den sker inom redigeringen i stiftelsens regi. Det antas vara svårt att få wikipedianer som vant sig vid lönarbete inom projektet att återigen börja redigera frivilligt. I formationen riktas en kritik mot en framgångsrik byråkratisering med fler betalda uppgifter inom projektet, vilken kan leda till konflikter och kritik från periferins nybörjare och deras praktik. Botten up-formationen är inte lika uttalad och drivande som top down-formationen när det gäller externa aktörers inblandning i projektet i allmänhet och i redigeringen i synnerhet. Formationen finner ett visst skydd mot lönarbetets logik i att den sociala statusen inom projektet kontinuerligt måste upprätthållas med frivilligt engagemang.

Top down-formationens förhållningssätt betonar synergier mellan Wikipedia och kapitalistiska logiker på mikronivån. Inom top down-formationen är stiftelseanställdas lönarbete inom redigeringen inget problem eftersom det inte är ekonomiskt rationellt och därför inaktuellt. Det är inte effektivt använda pengar. En abstrakt standard som sätter ramarna för den etablerade kunskapen omfamnas av formationen. I standarden kombineras en förkärlek för död framför levande tillverkning och formationen är positiv till en förslagsbot som i egenskap av frivilligt vald främmande kraft ger förslag på redigeringar som behöver göras. Fokus ligger på bruksvärdets bästa och mindre hänsyn läggs på att möta nykomlingarna utifrån deras behov. Top down-formationen driver på professionaliseringen. Tillverkningen behöver få mer kvalitet och samla nya och gärna mer professionella deltagare i den fas den befinner sig. Bilden av anställda arbetare är överlag mer positiv inom formationen. Anställda inom WMF kan vara passionerade. Anställda inom Wikipedias marknadsföringsarbete visar att projektet samlar normala

människor. Sammantaget står anställda här för både expertis, passion och normalitet. Top down-formationen betonar ensamt arbetsleken. Den artikulerar de ämnesprofessionella motiv som bra för Wikipedia och för dem blir det roligare ju professionellare uppslagsverket är. Slutligen finns en del tecken på att tillverkningsleken även finns representerad inom denna formation i form av vissa ”lätta” verksamheter som behövs åtgärdas, men betoningen ligger på att ta ansvar för nödvändiga delar i processen.

Bottom up- och top down-formationen skilda syn på nykomlingar och stiftelseanställdas deltagande i redigeringen kan i framtiden utgöra en potentiell grund för konflikter inom Wikipedias gemenskap. Men konflikten lär mildras i den mån som föreställningarna om ett överflöd av produktiva aktiviteter inom projektet, fortsätter att göra sig gällande. Forskning visar emellertid (se kapitel tre) att Wikipedia har vissa problem med nyrekryteringen. Nyrekryteringen påverkas av höjda kvalitetskrav enligt bottom up-formationen. Karaktären på den framtida jämlika produktionen inom Wikipedia kommer att påverkas av hur dessa skilda strategier på mikronivån utvecklar sig. För stunden framstår den eventuella faran i professionaliseringen av redigeringen inom Wikipedia som ett större problem än den skilda synen mellan de två formationerna i frågan om stiftelsens lönarbete inom redigeringen.

På ett mycket yligt och manifest plan ger alla tre formationerna på mikronivån någon form av stöd till kapitalismen. Själva utgångsläget verka ofta vara att påtala friheten från konflikter med kapitalismen. Samtidigt visar det empiriska materialet att samma formationer på en manifest nivå även sätter tillverkningen och tillverkarna före lönarbetet, lönarbetarna och kapitalisterna – om det anses nödvändigt för Wikipedia. På både manifesta och latent nivåer verkar däremot relationen till leken, som har haft en relativt stark relation till tillverkningen i studien, vara en omstridd fråga som aktiverar olika strategiska perspektiv inom formationerna.

Den ursprungliga hypotesen om att lektillverkningen och tillverkningsleken dominerar den jämlika produktionen bör problematiseras. Lektillverkningen är inte framträdande i de dominerande ideologiska formationerna bottom up och top down, men värderas högre och som något strategiskt viktigt att förhålla sig positivt till hos bottom up-formationen. Lektillverkningen praktiseras i högst grad inom periferin och ges mest utrymme i periferins formation. Tillverkningsleken är en något starkare strömning bland formationerna, framförallt inom bottom-up-formationen. Med det sagt finns en ambivalens i förhållandet till leken inom de domine-

rande ideologiska formationerna bottom up och top down, som kontrasterar mot forskningsresultatet ovan att professionaliseringen av Wikipedia är ett större problem för projektet än de skiftande föreställningarna kring stiftelsens lönarbete.

Den renodlade tillverkningen bidrar till båda de dominerande formationerna, medan tillverkningsarbetet framstår som det dominerande draget inom top down-formationen, samtidigt som det utgör en av polerna tillsammans med tillverkningsleken inom bottom up-formationens spänningsfält.

I denna studie har den sociala heterogeniteten i projektet och wikipedianernas karaktär av multitud betonats, vilket delvis möjliggör att Patriks perspektiv (i egenskap av lönarbetare med viss relation till projektet), mer än företagets perspektiv, vävs in i den ideologiska formeringen inom den jämlika produktionen. Spänningarna mellan den konstruktiva leken (lektillverkning, tillverkningslek och den lek som omedvetet fungerar nyttskapande) och lönarbetet tillför en viktig dynamik till de ideologiska formeringarna kring tillverkningsarbetet. Den konstruktiva leken framstår som en oberäknelig del i den ideologiska formeringen i förhållandet till kapitalismen. Den wikipedianska gemenskapen hotas ibland av en löneform som anses för fördelaktig och åtråvärd, ibland ses som ett hot mot det roliga, och för företag kan Wikipedia både vara för allvarligt konstruktivt och för lekfullt destruktivt.

Frågan om den främmande fågeln playbour är i grunden en politisk fråga som tangerar hur leken och tillverkningen, förutom lönarbetet, förstås, värderas och kombineras med varandra. De två första är de kategorier av aktiviteter som tillsammans bygger upp den konstruktiva leken och rymmer andra potentialer än kapitalistiska sådana. Det finns en del som tyder på att det är själva kombinationen mellan dem som är politiskt sprängstoff och mest konkurrerande i relation till lönarbetet och kapitalismen, åtminstone när det gäller lekens roll.

Men att skillnaden mellan bottom up- och top down formationen när det gäller att tillåta stiftelsens anställda att redigera ska utveckla sig till en konflikt, framstår som relativt liten. Starka synergier finns mellan gemenskapen och stiftelsen. Stiftelsen har troligen inte något intresse av att varufiera kärnverksamheten eftersom detta skulle hota dess materiella finansiering i form av donationer som till stor del utgörs av personliga och frivilliga stöd till ett ideellt projekt. Top down-formationen håller det dessutom indirekt för otroligt eftersom det inte är effektivt använda pengar för stiftelsen. Relationen mellan stiftelsen och den redigerande gemenskapen undviker därför troligen

att utveckla ett instabilt dubbelmaktsförhållande (Trotskij 19310820), för att istället utveckla en form av informell men mer permanent *maktindelning*. Relationen och maktbalansen mellan de två delarna av projektet Wikipedia vinner här i hållbarhet.

Den sociala arbetarens ökade makt inom produktionsprocessen får här sin motsvarighet på produktionsförhållandenas område. De frivilliga donationerna signalerar en ny form av samhälleligt nödvändigt arbete, vars idealitet kontrolleras av de aktiva i allmänningen. Det handlar här om en form av *allmäningsnödvändigt arbete* som i växande grad utvecklar sig mot att bli samhällsnödvändigt konkret arbete.

Analysen av föreställningarna på makronivån utifrån fem olika dimensioner ledde till identifieringen av tre olika ideologiska formationer: den kaliforniska likhetsideologin, kapitalets kommunism och kommunismens kapitalism. Ett annat ord för den kaliforniska likhetsideologin är Wikinomics där frånvaron av konflikter mellan det ideella och kommersiella är frånvarande. De två fenomenens kontinuerliga samexistens kan även innefatta en svag tendens till att vitalisera kapitalismen. Synergierna betonas även i förhållande till företagsredigeringar i Wikipedia så länge uppenbara brott mot neutraliteten undviks. Radikala skönmålningar i Wikipedia anses inte viktiga för företagen. Uppfattningen inom formationen är att följandet av copyleft-licensens inte är så viktigt, även om det leder till att det ibland bryts mot dess villkor. Regelbrott som formationen dock i stort tonar ner, även om det innebär att kapitalismen expanderar inom projektet. Formationen betonar projektets öppenhet vilket även är en öppenhet som gäller för företagen, med oklara gränser för båda parterna. Det komplementära draget som den jämlika produktionen ges inom formationen uttrycks dels som dess överlägsenhet inom produktionen, samtidigt som kapitalismen har sitt berättigande i parallella ekonomiska nischer utan att några konflikter uppstår dem emellan. Frånvaron av konflikter leder till ett osynliggörande av skillnaderna mellan produktionssätten. Politiskt ser sig formationen som ett språkrör för den rådande maktordningen och vill förändra det kapitalistiska samhället till det bästa. Denna norm gör även den den jämlika produktionen i det närmaste osynlig och apolitiskt naturligt.

Kapitalets kommunism är en relativt spretig och motsägelsefull formation, vilket inte har visats på annat vis i modellen över makronivåns formation än att formationen delvis överlappar, exakt hur mycket är oklart, delarna av kommunismens kapitalism som ligger närmast arbetstillverkningen. Det finns många olika värderingar och förhållningsätt till formationens uppfattning att

kapitalismen är den starkare parten i förhållandet till den jämlika produktionen. Kapitalismens styrka kommer sig av ekonomiska muskler och dess centraliserade form av crowdsourcing. Den jämlika produktionen tilldelas ibland en starkt vitaliserande påverkan på kapitalismen inom formationen och kapitalismen anses expandera inom nya nischer och sektorer av ekonomin. Samtidigt ges även uttryck för kritik mot kapitalismens styrka inom den. Betoningen på det fria spridandet av informationen som ett sätt att göra den kapitalistiska världen bättre är stark inom formationen. Förhållningssättet till copyleft-licensen är vidare spretigt. Kapitalismen stärks av uttalade föreställningar som tonar ner vikten av att följa licensen och det finns ett uttalat motstånd mot ett kollektivt agerande, samtidigt som den privata upphovsrätten försvaras i vissa uttalanden. Men den osäkerhet som kapitalismens styrka för med sig på upphovsrättens område betonas också ibland på sätt som paradoxalt kan ligga till grund för ett latent förordande av kollektivt agerande. Det motsäger i så fall den manifesta nivån av formationen.

Mer direkt politiskt menar formationen att kapitalismen tillsammans med den materiella och ta-bara verkligheten alltid sätter eller kan sätta stopp för och begränsa en expanderande jämlik produktion. Perspektivet är oftare att frivilliga wikipedianer uppdaterar företags artiklar eller att företag gör vinst på Wikipedias frivilliga redigeringar utanför projektet, än det motsatta att den jämlika produktionen drar nytta av företagets ekonomiska resurser.

Kommunismens kapitalism rör sig ofta på en latent nivå i relation till föreställningar om det påtalade oberoende som de många små donationerna ger projektet. Skillnader mellan kapitalismen och den jämlika produktionen erkänns och grundas i intressen som kan strida mot varandra och potentiellt utlösa konflikter om det inte vore för det oberoende som de många små donationerna ger. Inom denna formation omvandlas bytesvärden till bruksvärden i Wikipedias kontakt med företagen. Den jämlika produktionen är den starkare parten, där den sociala arbetaren manifesterar sig i mer kollektiva, flexibla och kreativa former än kapitalismens lönarbetare. En kollektiv form av frihetlighet skänker en manifest och kollektiv kontrollmekanism åt dess praktik. Manifesta uttryck kring Wikipedia som ett alternativt samhällsbygge skapat av världens största folkrörelse, vilken fungerar som en ideell oas och viloplats från kapitalismen, får även utrymme inom formationen. Dessa manifesta uttryck kopplas i formationen till en kritisk underton mot kapitalismen. Kritiken mot kapitalismen finns även manifest i utsagorna om att människan inte är skapt för lönarbete och att den kommersiella delen av ekonomin kommer att

minska i omfattning med tiden, i relation till den ”växande sol” som den jämlika produktionen är. Neutraliteten i uppslagsverket är vidare ett problem för företagen genom sina oberoende krav på objektivitet, vilket på ett latent plan ger styrka och oberoende åt den jämlika produktionen. Formationen vänder reifieringen och avpolitiseringen mot kapitalismen. Det finns vidare en stor tilltro till utbildning som ett sätt att tämja företagsintressen och expropriera lönarbetares produktiva aktiviteter för Wikipedias räkning. En möjlig öppning mot kollektivt agerande mot de som bryter mot copyleft-licensens villkor finns inom formationen.

Sammanfattning av hur de olika nivåernas formationer relaterar till varandra

I den avslutande jämförelsen visade jag hur de ideologiska formationerna på de två nivåerna förhåller sig på ett manifest och latent plan till varandra. Bottom up-formationens relativt kritiska distans till kapitalismen skiljer sig från kommunismens kapitalisms mestadels latent tillförsikt och delvisa omfamnande av kapitalismen, vilken ligger närmare top down-formationen på mikronivån. Den kritiska delen av kapitalets kommunism skapar, tillsammans med kritiken av kapitalismen inom bottom up- och periferins formation, utrymme för en mer försiktig och hållbar utveckling av kommunismens kapitalism. Periferins närhet till kapitalets kommunisms kritiska sida, tillsammans med bottom up-formationens kritiska inställning till stiftelseanställda inom redigeringen, motverkar även tillsammans en djupare integrering av top down-formationen med likhetsideologin och de senares samfällida synergiska påverkan på kommunismens kapitalism. Bottom up-formationens och periferins föreställningar om hur problem med kapitalismen ska hanteras kan även leda till politiska diskussioner kring kontrollen över projektet, dess karaktär och inriktning. Detta scenario framstår i hög grad som en förutsättning för att kommunismens kapitalism inte ska koopteras av kapitalismen (i likhetsideologins skepnad). Likhetsideologins potentiellt ökade kooptering av Wikipedia på grund av en minskad kritik av kapitalismen skulle kunna osynliggöra och avproblematisera maktordningen inom kommunismens kapitalism än mer. Med tiden skulle det även kunna underlätta en förvandling av formationen och leda till en integrering av den inom en naturaliserad kapitalets kommunism.

Ett viktigt spänningsförhållande växer även inom själva kommunismens kapitalism, i den mån som Wikipedia förstås som en oas och viloplats från ka-

pitalismen. Sådana föreställningar drar lätt åt ett antikapitalistiskt och kritiskt håll. En sådan utveckling skulle kunna leda till att en konflikt utvecklas mellan kommunismens kapitalism och top down-formationen samt den synergiska sidan av kapitalets kommunism som när en positiv föreställning om en expanderande kapitalism.

Samtidigt framstår det optimistiska och proaktiva alliansbyggandet inom top down-formationen och kommunismens kapitalism som de mest dynamiska utvecklingskrafterna inom projektet.

Kombinationen av kritik mot kapitalismen och vilja till allianser med ”den andra” framstår som kärnan i projektets emancipatoriska potential, även om det är en skör balansgång som hotar att slå över i sin motsats. Det är svårt att i exakta former peka ut den påverkan som de olika ideologiska formationerna kommer att ha på Wikipedias utveckling och den jämlika produktionen (för att inte tala om kapitalismen). Olika tidsrymder kan anläggas och fenomenet kan ses på kort och lång sikt. De ideologiska formationerna kan bidra till många olika utvecklingslinjer och därmed förändra karaktär. Den kaliforniska likhetsideologin stärker status quo med sitt osynliggörande av kapitalismen, men avslöjas som ett falskt sken om konflikter och skillnader mellan den jämlika produktionen och kapitalismen uppstår. Top down-formationens allianser med kapitalet kan utveckla projektet på dynamiskt nya vis, men kan också visa sig vara skadliga för projektet. Balansgången hos kommunismens kapitalism kan misslyckas, särskilt om den möter klen kritik från periferins formation och bottom up-formationen.

Men vissa slutsatser kan ändå dras av ideologianalysen.

Insikter från ideologianalysen

Det må vara svårt att peka ut de ideologiska formationernas framtida påverkan på Wikipedia och den jämlika produktionen, men en sak är säker och det är att Caffentzis uppdelning mellan ideella och nyliberala allmänningar framstår som allt för svartvit och onyanserad i ljuset av denna studie.

Det övergripande syftet för de fyra delsyften som nämndes i inledningen var att genomföra en kritisk utvärdering av den jämlika produktionens roll och möjliga utveckling i samhället. Under analysarbetet visade det sig att tidsandan och idealen kring neutralitet och objektivitet från en svunnen fas av kapitalismen, vilken yttrar sig som konservatism i nutiden, är bland de mest problematiska för kapitalet. Denna iakttagelse går delvis att koppla samman med Williams och Jamesons syn på kvardröjande kulturella fenomen och pro-

duktionssätt inom nya dominerande sådana. Det handlar inte om ett kvardröjande gammalt produktionssätt utan en bortklingande tonart av kapitalismen. Hur som helst brukar sådana konservativa och kvardröjande företeelser ses som problematiska ur ett revolutionärt eller framåtblickande perspektiv, eftersom de hör till en svunnen tid men omfattas av eftersläntrande aktörer i nuet. Men det nya som undersökningen visar är att konservativa inslag kan stimulera och skydda gryende nya produktionssätt och dynamiker genom att hjälpa det nya projektet att passera under den dominerande ideologins radar, samtidigt som det nya får del av något av den kraft som finns kvar i den tidigare dominerande ideologin. Kraven på neutralitet och objektivitet blir svåra att värja sig mot för ett kapital som gått vidare mot att varufiera subjektet inom biopolitiken. Det verkar finnas en dynamik mellan det kvardröjande och det gryende utanför kapitalismen, men i relation till den.

En annan insikt som infann sig under studiens gång var att den ursprungliga hypotesen om den jämlika produktionens oberoende, där kommersialismens praktiker hålls i projektets periferi medan kärnan (redigeringen i Wikipedias fall) hålls fri, både kan utvecklas och kritiseras. Till exempel avlönas så många som 40 procent av deltagarna inom utvecklingen av fri- och öppen programvara (Dafermos & Söderberg 2009, ss60, 63–64; Bauwens 2009, ss123–24). Studien visar att wikipedianerna i kärnan av projektet är de som oftast uppstår lön i egenskap av att vara wikipedian, men samtidigt blir lönarbetets roll dubbeltydig om tesen om kommunismens kapitalism accepteras. Helt plötsligt kan lönarbetet under vissa förutsättningar verka emancipatoriskt. Samtidigt bekräftar studien den dominerande visionen på flera punkter. De tillåtna kommersiella praktikerna inom Wikipedia verkar tillta i styrka ju längre ifrån redigeringarna de befinner sig. Vinstdrivande företag får göra egna kommersiella bearbetningar, men stiftelsens lokalföreningar får i flera av de ideologiska formationerna bara anställa för att få metaaktiviteter gjorda. Men kommersialismen i de ideologiska positionerna inom arbetstillverkningen – betoningen på ett ökat intresse för Wikipedia hos företag, att det är privilegierat att lönarbeta med sin hobby och att det är en ära om företag vill ta anställdas arbetstid till projektet – underordnas även på ett övergripande plan en betoning på tillverkningsarbetet vilket framstår som den grund som möjliggör olika flirtar med kapitalet. Förstådd på detta sätt ger tillverkningsarbetet ett viktigt bidrag till kommunismens kapitalism.

Föreställningarna om kommunismens kapitalism som ett politiskt alternativ verkar emellertid på mycket latent plan, ofta mer eller mindre omedvetna

sådana, medan det på den manifesta ytan är den kaliforniska likhetsideologin och kapitalets kommunism som har den politiska makten. Trots det är potentialen hos kommunismens kapitalism förankrad i själva den jämlika produktionens produktionsätt, med nya produktionsförhållanden där en ideell stiftelse finansieras av frivilliga folkliga donationer, samtidigt som deltagarna har avsevärt mer att säga till om i den omedelbara produktionsprocessen än inom kapitalismen.

Men det bör påpekas att det finns en något antikommunistisk attityd inom Wikipedia på den manifesta ideologiska ytan. För att någon form av realism ska vidhäfta den hållbara varianten av kommunismens kapitalism behöver den jämlika produktionens utveckling antagligen spridas till nya områden och projekt, och leda till ökad friktion i relationen till kapitalismen. Kapitalets beroende av organiserade aktiviteter inom allmänningar som producerar bruksvärden som distribueras i stort sett fritt, men under vissa explicita villkor, är något annorlunda och mer hotande för det, än kapitalets beroende och exploatering av obetalda aktiviteter på kommersiella och delvist stängda digitala plattformar. Åtminstone så länge inte användarna av de kommersiella tjänsterna protesterar och organiserar sig mot exploateringen på datanivån och det bristande inflytandet över sajters funktioner och administration på innehållsnivån. I likhet med Robert W. Gehl menar jag att de val av öppen mjukvara som Wikipedia har gjort bidrar till den oberoende politiska kraften. Gehl påpekar att spanska Wikipedias förgrening kan förstås som en arbetarstrejk på gynnsam teknologisk grund som in sin tur påverkade Wikipedia i mer okommersiell och övervakningsfri riktning (Gehl 2014, ss119–20).

Utvecklingstendenserna och det ideologiska landskap som studiens analys lett fram till är mångfacetterad. För att kommunismens kapitalism ska kunna börja hota den synergiska delen av kapitalets kommunism och den kaliforniska ideologins dominans, behöver den stöd både av den kritiska delen av kapitalets kommunism, vilken dessutom behöver utveckla djupet och omfånget av sin kritik. Diskussioner kring villkoren i den jämlika produktionens licenser bör inledas utifrån allmänningens intresse av att spridas till nya områden och växa i styrka. Ett alternativ till att hålla efter copyleft-licensen, vilket bär på den kanske mest radikala lösningen om det görs offensivt och i kollektiv form, kan vara att börja använda sig av P2P-stiftelsens PPL-licens. Initiativ till att diskutera de upphovsrättsliga licenserna och deras efterföljande kan stärka medvetandet och utveckla nya perspektiv på allmänningens sociala och politiska roll inom samhällsekonomin. Samtidigt har studiens analys visat att

kritiken inte får vara för stark. Kampen för allmänningarna och den jämlika produktionen bör i den rådande situationen ingå i taktiska och strategiska allianser, som stärker dem på kort och lång sikt. Mer kritisk forskning bör ske om vilka riktlinjer som kan guida allmänningens produktiva deltagare i deras allmänningsnyttiga och allt mer samhällsnyttiga värv.

Lekens ställning inom Wikipedia och dess påverkan på projektets relation till kapitalismen har framstått som ambivalent i denna studie. Leken i sig framstår inte som revolutionär eller hotande i förhållande till kapitalismen, medan tillverkningen gör det i högre grad. Denna insikt bör informera användandet av exempelvis Johan Söderbergs begrepp *play struggle*. Det är först i kombinationer som tillverkningsleken och lektillverkningen som leken bidrar till att utveckla attraktiva former av produktion som konkurrerar med kapitalismen. Vissa kapitalistiska företag vill dessutom ha mer av lek och social samvaro inom den allmänningens baserade produktionen att interagera med, medan de har problem med det seriösa och konkurrerande allvaret i tillverkningen.

Den rena lekens icke instrumentella karaktär verkar i vissa situationer mer förenlig med kapitalismens parallella instrumentalitet när de möts inom fanproduktionen och den jämlika produktionens redigering, än när de möts inom lönarbetets ram där lönen utgör kompensation för ensidigt och av främmande makt pålagt arbete, som wikipedianerna för övrigt inte gärna vill skriva om. Den rena leken inom Wikipedia företräds av periferins formation. I den mån som den rena leken stärker sina positioner stärks också främst kapitalets kommunism i Virnos mening (även om det mest leder till ränteinkomster för de kommersiella företag som då eventuellt kan interagera med projektet). Å andra sidan är både bottom up- och top down-formationen ense om att Wikipedia inte behöver fler perifera och renodlat lekfulla deltagare. Uppblandad med mer av tillverkning stödjer leken däremot kommunismens kapitalism.

Den vidare relevansen av undersökningens resultat

Dessa slutsatser och studiens resultat kan användas för olika politiska syften. De kan användas för att stärka kapitalismens kooptering eller allmänningens och den embryoniska kommunismens allmänningensfiering av kapitalismen – eller olika kombinationer av de två. En förhoppning är att studien lyfter frågor om politiska sammanhang inom projektet på nya sätt som kan diskuteras inom Wikipedias gemenskap. Studien kan användas för att utveckla eller hämma processer som har identifierats, men förhoppningen är att studien kan verka som ingång till en både nyanserad och kritisk diskussion kring allian-

serna med institutionella aktörer och företag, men också stiftelsens ökade antal anställda och professionaliseringsprocessen inom själva projektet. Studien kan förhoppningsvis motverka en fortsatt oproblematiserad syn på Wikipedia som ett liberalt komplement till kapitalismen samtidigt som de progressiva fördelarna med användandet av anställda och byggandet av allianser med externa aktörer fortsätter att utvecklas. En försiktig politiseringsprocess av Wikipedia som balanserar mellan att betona skillnaderna i relation till kapitalismen samtidigt som den inte motverkar sina syften och drabbar Wikipedias genomslag och konkurrenskraft gentemot de kapitalistiska institutionerna. På kort sikt är möjligheterna att reproducera sig själv som aktiv wikipedian inom kapitalismen viktiga för projektet (Lund & Venäläinen kommande publikation), men dessa måste vara av en karaktär att de stärker projektet mer än kapitalismen.

En av studiens bidrag till den samtida forskningen inom Biblioteks- och informationsvetenskap och kritiska media och kommunikationsstudier är hur en påvisad (och på många sätt förväntad), övergripande och manifest liberal ideologi inom Wikipedias gemenskap relaterar till en mestadels dold underström av kommunismens kapitalism, som i första hand flankeras av en kritisk del av kapitalets kommunism. Hur stark denna underström är, var den kan identifieras och vilka reella möjligheter den har att påverka inte bara Wikipedia, utan även andra institutioner och fenomen inom disciplinens område kräver nya kritiska undersökningar.

Bibliotek, bibliotekarier och biblioteksvetenskapen har nära relationer till den jämlika produktionen i och med sitt traditionella fokus på att tillgängliggöra och sprida information. Inom Open Access-arbetet börjar denna traditionella praktik att röra sig allt mer mot informationsproduktion. Inom *Library Publishing Coalition Project* (Educupia Institute 2014) försöker radikala bibliotekarier att bygga upp nya strukturer och samverkansformer med universitetsförläggare som inte är kommersiella, i ett försök att undvika den ”gyllene vägen” och utveckla den ”gröna vägen” i nya dynamiska former där biblioteken i ökad grad utgör redaktörer för akademiska tidskrifter. Lärdomarna som wikipedianerna har gjort inom sin mer populära informationsproduktion kan möjligen korsbefrukta dessa nya former av informationsproduktion bland bibliotekarier. Forskning kring hur nya kollektiva former av informationsproduktion (exempelvis inom Wikipedia) blandar betalda och icke betalda aktiviteter lär på gott och ont definitivt kunna bidra till denna nya inriktning inom biblioteksprofessionen. Även i dessa senare fall krävs kritiska perspektiv inom forskningen.

Katologisering, indexering och märkning med metadata har alltid utgjort en form av informationsproduktion inom bibliotekarieyrket. Men studiens analys av wikipedianers syn på sin praktik bidrar till förståelsen av fans frivilliga och amatörmässiga uppmärkning av dokument (tillägg av metadata) på plattformar som exempelvis Flickr eller Library Thing. Studiens resultat kring frivilliga wikipedianers självförståelse bidrar med en jämförelsepunkt att utgå ifrån när det gäller framtida utforskningar av taggning på såväl kommersiella som ideella plattformar.

På ett omvänt vis pekar studien ut hur biblioteket som institution kan stödja den ideella karaktären i Wikipedias jämlika produktion på olika vis. Biblioteks historiska uppgift har varit att bidra till ett allmänt spridande och tillgängliggörande av kunskap och vetande. I dagens informationstäta samhälle där samarbeten alltmer tar form i flexibla nätverk samtidigt som informationen på många sätt stängs inne av olika immaterialrättsliga arrangemang, främstår nätverkandet med andra aktörer med liknande ambitioner som avgörande för om biblioteket som institution och bibliotekarieyrket som profession ska utvecklas med sin tid. *Wikipedians in Residence* skulle kunna anställas av bibliotek för att hjälpa och stimulera biblioteksbesökarna att använda sina kompetenser och kunskaper i redigeringen av uppslagsverket. Alla dessa processer kan och bör diskuteras, kritiserats och understödjas av den biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningen.

Studien har delvis bekräftat de marxistiska samtidsteorierna kring de sociala betingelserna. Dessa teorier har visat sig vara av stor vikt för att analysera den kognitiva kapitalismens dynamiker och betingelser och bör med fördel kunna användas som teoretiskt fundament för fler studier inom Biblioteks- och informationsvetenskap. Studien ger ett eget bidrag till denna framtida forskning genom att påtala vissa skillnader mellan de inom den jämlika produktionen identifierade ideologiska formationerna och de marxistiska teorierna. På ett mer konkret plan har analysen av wikipedianernas syn på copyleft-licensen bidragit till forskningen kring upphovsrätten inom disciplinen.

På andra sätt bidrar studien till en revidering och vidareutveckling av den kritiska teorin. Som jag har visat finns en mängd relationer mellan den jämlika produktionen och kapitalismen. Förutom att hela projektet rättsligt bygger på upphovsrätten och använder sig av copyleft-licensen för att kortsluta de negativa effekterna av vissa av de kapitalistiska logikerna på informations-tillgänglighetens såväl som informationsproduktionens område, är projektet

beroende av donationer, vilket ger ett relativt ekonomiskt oberoende på ytan men också innebär ett indirekt beroende av kapitalismen, och eget såväl som andras lönarbete. Från den andra sidan sett kan kapitalet göra kommersiella bearbetningar av materialet i Wikipedia, stater kan använda den jämlika produktionen i nyliberala restruktureringar av myndighetsutövningen, och alla wikipedianer behöver ha en försörjning inom kapitalismen på något vis.

Samtidigt är den mest intressanta relationen mellan Wikipedia och kapitalismen, att den förra faktiskt kan konkurrera i produktionen av bruksvärden med kapitalistiska aktörer. I detta konkurrensförhållande är allianserna med kapitalistiska aktörer och användandet av vissa kapitalistiska logiker av stor vikt. En mycket svår fråga rör hur en ska lyckas att undvika att reproducera nyliberala föreställningar i dessa processer. Här öppnar sig ett nytt fält för den kritiska teorin. Gehl påpekar att studier kring "free labor" tenderar att betona hur strukturer, aktörskap, tillverkning, lek, produktion av jaget och socialisering samverkar på sätt som sägs vara revolutionära, men att det endast är det om de bryter den loop, som hela tiden återkopplar aktiviteterna till den nya mediakapitalismen. "In the end, it may be the promise of liberation (i.e., a promise of a gift-based economy) holding the system together and endlessly deferring alternatives to networked capitalism" (Gehl 2014, s119). Gehls kommentar knyter an till Baumans påpekande (se kapitel 1, not 13) att den samtida kapitalismen har gett en ny innebörd åt kritiken och funnit ett sätt att anpassa det kritiska tänkandet och handlingen inom sig samtidigt som den förblir immun mot konsekvenserna av anpassningen. Kritiken verkar därför mer förstärkande än försvagande av kapitalismen idag (Bauman 2000, s.23). Mycket av denna kritik är relevant, men den riskerar att glömma bort den möjlighet som praktiken bakom den jämlika produktionen skapar för att reformera själva den kritiska teorin.

Den kritiska teorin måste ändra sig om det stämmer att den jämlika produktionen som praktik idag är mer subversiv än den traditionella kritiska teorin, som lätt förmås att bidra till informationsflöden som är helt koopterade av kapitalet och integrerat i dess värdeskapande. En uppgift skulle kunna vara att övervaka den jämlika produktionens allianser med kapitalet eftersom allt samarbete inte är positivt för projekt som Wikipedia. Visst samarbete stärker den jämlika produktionen medan annat hotar att stjälpa den. Hur påverkar Googles presentation av centrala delar av Wikipedias artiklar i deras sökmotors träfflista projektet? Hur påverkar den ökande användningen av lönarbete inom projektet? Den ökande insamlingsverksamheten? Samarbetet med arkiv, biblio-

tek och muséer? Myndigheter, företag och pr-firmor? Alla dessa frågor måste granskas kritiskt och förmedlas till den wikipedianska gemenskapen.

Och för att bli lyssnad på krävs antagligen ett visst personligt engagemang i de olika projekten från den kritiska teoretikerns håll. Studien har påvisat att wikipedianer fäster uppmärksamhet på vad aktiva kollegor anser i diskussioner, den sociala statusen erövrats genom aktiv och transparent redigering, medan okända ip-nummer behandlas något styvmoderligt.

Om inte de kritiska teoretikerna och andra radikala aktörer lyckas med detta ökar chanserna för att kapitalets kommunism fortsätter att prägla vår samtid under ett ideologiskt töcken dominerat av en kalifornisk ideologi.

Den tidigare diskussionen om utsidor till kapitalet och räntans tillväxt i betydelse inom dagens kapitalism får som konsekvens att utsugningen och exploateringen ökar i andra delar av det kapitalistiska världssystemet. Fortfarande framför allt i ”syd”, men allt mer i form av ökad prekarisering av arbetet överallt. Wikipedia bidrar i sin egenskap av ekonomisk utsida till kapitalismen till dessa processer, samtidigt som den bär på en mängd emancipatoriska möjligheter. En viktig roll för den kritiska teorin och den kritiska politiska ekonomin blir att teoretiskt försöka hitta gemensamma nämnare (och utveckla kontakter) mellan den jämlika produktionen och sociala rörelser i såväl ”syd” som i ”nord”.

Avslutning

I takt med studiens progression har även många intressanta forskningsuppslag fått väljas bort av utrymmesskäl. Hur de ideologiska formationerna ser ut bland de så kallade vandalerna återstår att undersöka närmare och mer i detalj. Riksantikvarieämbetets syn på samarbetet med Wikipedia intresserar som en förlängning av denna studie. Och Flattr och Bitcoins affärsidéer, tillsammans med alternativa projekt som Commoncoins och Goteos utveckling, förtjänar noggranna undersökningar eftersom projekten kan fungera som övegångar från kapitalets kommunism till kommunismens kapitalism. Tillika bör den självförstärkande dynamiken mellan Wikipedia som ideell oas och som oberoende projekt, tack vare många små donationer, undersökas närmare.

Studiens analyser ger alltså vissa inblickar i möjliga framtida utvecklingar av den jämlika produktionen, vilket också är denna studies bidrag till en marxistisk teoriutveckling kring kapitalismens utsida. Analysen bidrar förhoppningsvis både till en kritisk förståelse av samtiden och till en kreativ förståelse av de emancipatoriska möjligheterna som döljs i den.

Ideologianalysen har visat att den komplementära synen på Wikipedia i relation till kapitalismen är den som dominerar på ideologins manifesta yta, men att det finns öppningar mot kommunismens kapitalism, framför allt på ett latent plan. Att värderingen och finansieringen av Wikipedia inte sker genom utbyten av bytesvärden på en marknad, utan genom frivilliga gåvor till ett ideellt och självutnämnt neutralt projekt (utan någon abstrakt och kvantitativ relation mellan bruksvärdet och den pekuniära gåvan) kan emellertid visa sig spela en större roll än vad de olika ideologiska skenen lyfter fram.¹⁶³

Frihetens rike må främst vara liberalt färgad i wikipedianernas manifesta föreställningsvärld, men små frön gror i den ideologiska brygden som strävar mot ett annat frihetens rike: det frihetens rike som kommunismen var för Karl Marx.

158. Se den avslutande diskussionen för en mer detaljerad redogörelse.
159. Till skillnad från den liknande analysen på mikroplanet ligger fokus här på det praktiska men för det mesta outtalade samarbetet mellan Wikipedia och företag.
160. Frågan om aktiviteter indirekt kan även ses som arbete om en frivillig wikipedian redigerar i en företagsartikel, och indirekt även som olika former av tillverkning om en anställd i företag utför dem – kapitalismens kommunism eller kommunismens kapitalism – tangerar frågan om värdeproduktion och värdeomfördelning.
161. Åt var och en efter behov, från var och en efter förmåga, lyder den kommunistiska devisen.
162. Marco Briziarelli använder modellen i en kommande artikel "Invisible play and invisible game: Video game testers or the unsung heroes of knowledge working" i den akademiska tidskriften *Triple C*.
163. Däremot brukar insamlingskampanjerna föreslå olika bidragssummor (2014).

Intervjuguide pilotstudie 2012

Intervjun kan ske i olika faser för att mjukstarta och sedan avancera till svårare frågor när intervjun har kommit igång. Undantaget är när frågor naturligt leder över i varandra trots olika svårighetsnivåer. Generellt ställer jag under fas ett av intervjuerna personliga och konkreta frågor som *Vad gör du?* Under fas två höjs abstraktionsnivån till *Vad tycker du om det du gör?* Och under fas tre blir frågan slutligen *Vad säger det du gör (och dina tankar och känslor kring det) om att samarbeta i WP?* Hakar intervjun upp sig börjar jag om med en konkret fråga från fas ett.

Intervjun kan inledas med att jag ber informanten berätta fritt om någon erfarenhet från Wikipedia alternativt att informanten får börja med att förklara sina motiv för deltagandet i Wikipedia med hjälp av att välja ut specifika föremål ur en samling av liknande sådana (exempelvis en samling av olika knappar) för att på så sätt inleda samtalet med ett fritt resonerande där oväntade associationer betonas Varför valde du den stora svarta knappen till det motivet? Den lilla gula för det? Och så vidare.

Intervjuns teman

Tematisering har också gått igenom flera faser. Det började med dessa: 1) det egna engagemanget, 2) själva aktiviteten i termer av lek, arbete och karriär, 3) samarbetet med fokus på identitet och gemenskap; synergier och konflikter, 4) gåvoekonomin med fokus både på vad och hur något ges och tas emot, 5)

jämlikhet och hierarkier i produktionen och styret, och 6) kommersialism (inre och yttre) och dess förhållande till lek och arbete, kravlösa bidrag, generaliserad ömsesidighet och balanserad ömsesidighet, och decentraliserad allmänning och balanserad allmänning

Men slutade med följande teman som intervjuerna borde beröra: 1) aktiviteten, 2) ekonomin, 3) allmänningen, 4) politiken, 5) produktionskraften, 6) resultatet, 7) motivet, och 8) bakgrundsfakta.

Frågorna fungerar förberedande inför intervjuerna, men det är samtalet som står i centrum för de kvalitativa djupintervjuerna.

Aktiviteten

Ger du till eller får du av WP? Hur ser du på det du ger till WP? Hur ser du på det du får?

Har du varit i konflikt kring redigeringen? Hur brukar det gå till när det blir riktiga konflikter? Stöder man kompisar när dessa hamnar i dispyter?

Finns det vad vissa kallar för back side-organizing för att nå konsensus?

Är det ett spännande battle, tävling, ibland? Finns det en känsla av kamp? Finns det trots dispyten en känsla av gemenskap?

Hur känns det när det inte är riktigt säkert vilken sanningen är?

Hur känns det när det finns ett rätt svar och det gäller att bidra till det? Hur påverkar det känslan i redigeringen?

Finns det inslag av lek i deletionisternas jakt på artiklar som inte håller måttet och inklusionisternas försök att ta sig förbi de förra? Handlar det om kamp? Är den seriöst menad som omsorg om uppslagsverket?

1.1 Bilder, fotnoter

Har du lagt in bilder i WP? Hur väljer du bilder?

Vad känns annorlunda med bilderna jämfört med texten?

Behöver bilderna vara signifikanta?

Hur känns det att fixa och lägga in bilder jämfört med att skriva text?

Roligare? Vad kan det bero på?

Brukar du tillfoga fotnoter när du redigerar? Bli reaktionerna från andra wikipedianer annorlunda än när man redigerar i texten?

Hur skiljer sig känslan att skriva text från känslan att verifiera den i en fotnot? Mer allvarligt? Tråkigt? Tillfredställande?

Hur känner du inför POV? Är det en form av vandalism? När blir det spammande?

Hur känner du inför att hindra POV?

1.2 Redigerandet

Hur går det oftast till när: du skapar ny/bygger på/ ändrar artikel?

Vad engagerar dig mer i redigeringen av artiklarna? Hur gör du då?

Vilken form av artikelskrivande är roligast/tråkigast/nyttigast/bäst för dig själv?

Hur känner man sig när man gjort en bra redigering? Vad väntar man mest på då?

Hur känns det när man precis har gjort en ändring? Innan man är säker på att den är godkänd?

Hur känns det när någon tar bort eller bestrider ändringen? Hur känns det om den blir godkänd?

Har du redigerat för att reta någon någon gång?

Redigerade du mer i början än nu? Gör du något annat än redigerar idag?

Har du självcensurerat dig själv någon gång? Hur då? Gällande vad? Varför?

Hur kan en vanlig dag på Wikipedia se ut? Hur hoppar du mellan olika aktiviteter på WP?

Hur skulle du beskriva de som är aktiva i redigerandet av artiklar? Drar kontroversiella artiklar till sig andra deltagare än de okontroversiella? Hur förhåller sig dessa två grupper till nykomlingar?

Är det viktiga att andra fortsätter redigeringarna i de artiklar du varit aktiv eller är det viktiga hur de utför dem?

Vad är skillnaden i att skriva på diskussionssidorna och i artikelsidan? Skiljer det sig i gensvar? Vad tycker du om det?

Hur tror du antalet redigeringar kommer att förändras i framtiden? Hur kommer deras karaktär att ändras?

Om det blir mindre att skriva om, innebär det att det blir mer indirekt arbete? Metaarbete i kommittéer/WMF/ diskussioner/medling? Vad tycker du om det?

Hur skiljer sig synen på de egna aktiviteterna på WP om man ser projektet som en wiki eller som en encyklopedi? Vilket perspektiv föredrar du?

Hur ser taktiken ut för att ändra i en artikel som man misstänker att det kan finnas olika åsikter kring?

Om det redan har uppstått en konflikt i redigeringen av artikeln – hur ser strategin ut då?

Hur ser taktiken ut om man vill ta bort en artikel?

Använder du dig av bevakningslistan? Hur använder du den? Vad är det för speciellt med de artiklar du bevakar?

1.3 Omröstningar

Brukar du delta i omröstningar? Några speciella? Tycker du om omröstningar?

Vilka brukar delta? Drar sig vissa deltagare till de sidor där omröstningarna hålls?

1.4 Diskussionerna

Brukar du använda dig av diskussionssidorna? Har du några olika exempel på diskussioner som du deltagit i? Hur har de olika diskussionerna känts?

1.5 Sociala samvaron

Skulle du säga att du umgås med de andra wikipedianerna när du är online?

Hur skojar ni med varandra på diskussionssidorna? Hur markeras distans och ogillande? Vad tycker du om umgänget?

Kan det bli för mycket socialt umgänge? På vilket sätt? Varför?

1.6 Annan aktivitet

Vad gör du när du är arg på någon annan wikipedian?

Har du någon gång försökt driva med någon som du tycker beter sig dumt?

Ekonomi

Hur tycker du artiklar om företag fungerar i WP? Kan de följa reglerna?

2.1 Känsla av exploatering

Hur känns det att vissa får lön för att hålla på med WP?

Hur ser du på att WMFs lönekostnader delvis betalas av dina oavlönade aktiviteter?

Hur ser du på att endast ett fåtal av de anställda inom WMF kommer från WP?

Borde inte anställda rekryteras ur gemenskapen?

Motiverande? Problem att fler wikipedianer strävar efter anställning hos WMF?

Ska inte alla vara jämlika i WP, vad står egentligt peer production för?

Hur ser du på att WMF växer och kostar mer pengar vilket innebär att det behöver samlas in mer pengar?

2.2 Gåvoekonomi eller bytesekonomi eller?

Vilken form av gensvar är viktigt för dig? Hur ser gensvaret ut i WP? Viktigt från vem?

Har du blivit kritiserad? Har du fått beröm? Hur kändes det? Hur påverkas din aktivitet av att någon kritiserar dig?

Skiljer det sig om kritiken kommer från någon som är oregistrerad, registrerad, har förtroendeuppdrag, har högre förtroendeuppdrag?

Hur känns det när någon länkar till en artikel som du är aktiv i? Vad betyder det när du länkar till andra artiklar inom WP? Hur tycker du att mottagaren ska känna? Robotgöra?

Vad är ansträngande när det gäller dit engagemang i WP? Vilka är förmånerna?

Ge exempel på användbar hjälp och kunskap som du fått genom ditt engagemang i WP? Är du aktiv i WP för att du själv behöver hjälp med kunskap av andra?

Är andras beteende på Wikipedia viktigt för dig? Vad förväntar du dig av andra wikipedianer i samarbetet? Ömsesidighet? Har du något egenintresse för att delta? Spelar prestigen i gruppen någon roll?

Har du redigerat på engelska WP? Känns det annorlunda? Har det mera värde?

Stämmer det att dina aktiviteter inom WP ”betalas” genom att du får respekt av andra deltagare? Varför är jämlikars respekt viktigt? Tänker du att det ska leda till något mer?

Hur får man respekt? Genom den kunskap, roll, samordnande funktion, vis domare eller djärv?

Har du varit med om att en artikel som du varit med och redigerat har citerats i ett annat sammanhang?

Spelar länknings inom WP till den artikeln där du är aktiv roll?

Länknings till externa hemsidor? Hur känns det?

Om du var tvungen att välja: Är det viktiga att artiklarna blir bästa möjliga eller att så många som möjligt deltar?

Allmänningen

Hur mycket av aktiviteterna i WP skulle du vilja kunna automatisera?

Kan fler aktiviteter med fördel läggas ut på anställda om Wikipedia fortsätter att vara framgångsrikt?

Hur ser du på anställda inom allmänningen?

Hur ser du på användandet av andras anställda för Wikipedias syften?

3.1 Ägande och kontroll

Vad har du för uppfattning om de aktiva i WMF?

Har attityden mellan de WP och WMF ändrats sedan du blev aktiv? Hur känns det?

WMF är inte vinstdrivande, men det är professionellt fungerande, hur påverkar det Wikipedia?

Ska alla ha lika mycket att säga till om av deltagarna eller ska de som är mer aktiva ha mer att säga till om?

Får de med mer status mer status på detta vis?

Vad betyder peer production? För dig?

Riskerar WP att bli en rätt traditionell välgörenhetsinstitution som Rädda barnen, Greenpeace eller Röda korset?

3.2 Allmänningens gränser och öppenhet

Vilken är skillnaden mellan en wikipedian och allmänheten?

Är WP öppet?

Har du någon erfarenhet av nybörjare? Eller hur var det när du var nybörjare? Hur ser wikipedianer på nybörjare? Finns det några problem med dem?

Vissa menar att nybörjare ses som allt mer problematiska i takt med att kvaliteten blir allt viktigare, håller du med dem?

Vad tror du skiljer de redan aktivas syn på aktiviteterna inom WP från nybörjarnas? (Följdfråga: Arbete – Lek och konflikter) Skiljer sig synen åt på vikten av arbetsdelning?

Kan du ge exempel på redigeringar som gränsar till vandalism, men inte är det? Har du själv hamnat i det gränslandet? Vilka erfarenheter har du själv av vandaler?

Har du själv vandaliserat någon gång?

Hur tror du någon som redigerar vanligt i vissa artiklar och vandaliserar andra tänker? Är hon/han en wikipedian?

Hur väl beskriver ordet arbete det du gör på wikipedia?

Hur väl beskriver ordet lek det du gör på Wikipedia?

Vad är en allmänning för dig? Hur känns det att vara aktiv i en allmänning?
När slutar allmänningen att vara det?

3.3 Organisation, struktur och kultur

Är WP en byråkrati? (regler, arkiv och rollfördelning)

Finns det karriärvägar? Vad kan en karriär i WP leda till? Har dessa vägar lockat dig? Var befinner du dig själv?

Gör WP:s hierarkier med admins och byråkrater att det blir svårare för nybörjare att delta?

På vilket sätt påverkar WP:s homogena gemenskap, minst 75 procent män varav de flesta rätt unga, utvecklingen?

Vilka dryga beteenden finns mellan wikipedianer?

Vissa säger att WP till en början präglades av en frigörelseideologi, hur skulle du beskriva den? Finns den fortfarande i projektet?

Finns skillnader mellan deltagare? Hur känns det?

Används frigörelseideologin främst i marknadsföringen av WP? Mot donatorerna? Hur påverkar det synen på frigörelsen?

Finns det något perspektiv som har blivit viktigare än frigörelse?

Har du deltagit i att ta beslut med konsensus i WP? Vad tycker du om konsensus? Hur känns det att delta i konsensusprocessen?

Vilka är dina erfarenheter av mötet mellan jämlika konsensusbeslut och användare med hög status?

Är inte WP väldigt seriöst för att vara Web 2.0?

Finns det en konflikt mellan vad som är effektivt och vad som är mest skoj när det kommer till organisation?

Vilket ser du som din uppgift i Wikipedia?

Hur reagerar du om du får utmärkelser för dina aktiviteter på WP?

Presenterar du dem på något speciellt vis på din användarsida? Vilka reaktioner får du från andra när du visar utmärkelser?

Vad signalerar dessa barn till andra deltagare? Varför används de?

Fungerar det som en tävling? Eller är det ett seriöst belöningssystem för att öka förbättringstakten?

Hur påverkar belöningen dina relationer till andra Wikipedianer?

Av vilka fått? Har du delat ut några utmärkelser själv? Vad brukar du själv uppmärksamma för aktiviteter?

Har du hittat på någon ”barn”?

Har du erfarenheter av att vara administratör? Eller att inte bli vald? Hur kändes det?

Vissa menar att nybörjare ses som allt mer problematiska i takt med att kvaliteten blir allt viktigare, håller du med dem?

Vad tror du ligger bakom att det blir svårare och svårare att bli vald till administratör?

Hur har statusen i att vara administratör förändrats?

3.4 Styret

Varför har antalet riktlinjer ökat i antal över åren? Är de för många?

Hur noga behöver man kunna reglerna, riktlinjerna och policies?

Hur ser du på de som kan reglerna väldigt bra?

Hur tror du att de ser på sig själva?

Hur brukar du prioritera mellan reglerna? Brukar du bryta mot någon regel ibland? För egna syften?

Hur viktigt är det att vara både producent och läsare/användare av artiklar i WP?

Hur väl beskriver ordet arbete det du gör på wikipedia?

Hur väl beskriver ordet lek det du gör på Wikipedia?

Vad vill du få ut av gemenskapen i WP? Vad tänker du att du ger till den? Vilket är det bästa rykte man kan ha i WP?

Hur är det att delta i konsensusbeslut? Hur fungerar det? Vad tycker du om metoden att använda konsensus?

I vilka fall går en administratörs beslutsrätt före kollektiva konsensusbeslut? Fungerar avvägningen idag?

Politiken

Finns det något som du är kritisk till hos Wikipedia? Har du funderat på att lämna WP?

Har Wikipedias produktionssätt med politik att göra? Om vi ser på politik i ett brett perspektiv – vilken politisk grund står WP på då? Ny politik?

Hur ser du på forkar? Hålls konflikten vid liv genom forken eller oskadliggörs den?

Vilken är värst: konkurrensen från kommersiella företag, hybridprojekt eller andra ideella projekt?

Hur tror du andan i framtidens WP kommer att skilja sig från dagens?

Har det utvecklats sociala hierarkier över tid i WP? Finns det risk för det i framtiden?

Stämmer det att det finns ett fokus på produkten Wikipedia snarare än på produktionen av Wikipedia?

Finns det wikipedianer som verkar för att stärka gemenskapens fokus på frigörelse i WP idag?

Vilket synsätt känns roligast att vara aktiv i? Vilket känns mest seriös? Finns det konflikter kring detta i svenska WP?

Ändrade du på något vis förhållningssätt till WP när du blev vald till ditt första förtroendeuppdrag? Hur ändrade du till exempel din användarsida? Har du märkt om aktiva ändrar förhållningssätt när de blir valda till olika förtroendeuppdrag?

Kan du förstå kritiken mot admins som en nitisk/regelryttare/maktklick?

Om du var tvungen att välja: Vilket är viktigast: stoppa vandaler eller redigera artiklar?

Finns det en risk för att avlönade jobb trängs undan av Wikipedia?

Tror du nya affärsmodeller att tjäna pengar på verksamheter runt den jämlika produktionen kan skapa nya jobb i samma utsträckning? Hur känns det?

Är Wikipedia ett nytt produktionsätt med totaliserande kraft?

Hur påverkar Wikipedia människors försörjning? Vilken politik leder det till?

Hur presenteras kunskapen i WP? Varför presenteras varje artikel som en neutral, allmängiltig (generisk) sida utan att redigeringshistoriken syns?

Förekommer det att deltagare mobiliserar stöd för sina åsikter när det råder skilda åsikter?

Går det att säga att WP osynliggör konflikter?

Hur ser du på redigeringshistoriken? Hur presenteras den?

Är det viktigt att inte betona konflikter för WP?

Hur ser dina relationer ut till andra wikipedianer?

Vilka likheter och skillnader finns mellan Wikipedia och kapitalistiskt organiserad produktion?

Hur tror du folk påverkas av att samarbeta under frivilliga former?

Det talas ibland om att en motmakt till det vanliga samhällets hierarkier har fötts genom internet, motmakten är flytande och anonym och brukar exemplifieras av hacktivisterna: Är WP ett alternativ, en motmakt eller ett komplement till det rådande samhället?

Varför är troll intresserade av att trola i WP tror du? Är de helt emot WP?

Har du gjort reklam för någon organisation eller något företag? För dig själv? Vilka är värst: spammare eller troll?

Vilken är den minst farliga formen av vandalism? Kan man göra sig skyldig till den och ändå vara wikipedian?

Produktionskraften

Har du märkt av tekniska förändringar som WMF infört i Wikipedia? Har du känt dig delaktig? Har det blivit reaktioner? Hur kommuniceras förändringarna?

Hur påverkar wikin samarbetet? Vad kan man skapa för olika sammanhang med en wiki? Vad är det bästa och sämsta med wikin?

Open Knowledge Network (2001) ville skapa ett nätverk av peers datorer för lokal produktion av digitalt material, i WP äger WMF alla servrar centralt, hur påverkar det WP som projekt?

Vad förlorar och vinner WP på detta? Hur skulle WP kunna likna OKN mer? Hur påverkas jämlikheten i WP?

Resultatet

6.1 Minsta beståndsdelen

Om redigeringshistoriken visas upp som default istället för att döljas – hur skulle det påverka WP? Skulle det ändra vad som är encyklopedisk karaktär? Hur skulle det kännas?

6.2 Produkt, process, encyklopedisk karaktär?

Vad vill du åstadkomma med ditt engagemang i WP? Sammanfattning av kunskap? (Produkt) Mångfald av kunskaper som bryts mot varandra? Tidsfördriv? Skaffa nya vänner att umgås med?

Om du var tvungen att välja: är det viktigaste för dig att skapa kunskap i en kunskapspool eller att dela kunskap med andra?

Är det viktigaste för dig att dela kunskap med en läsande allmänhet eller med redigerande wikipedianer?

Hur viktigt är det att hålla uppslagsverket korrekt? Hur känns det att bidra till det?

Kan höga krav signifikans, källor och fakta påverka friheten och det breda deltagandet? Är det viktigt att matcha tryckta uppslagsverk som NE och Encyclopedia Britannica? Varför?

6.3 Textens läsare

Hur skulle man kunna aktivera de som bara läser WP? Deras informations-sökningar? Ranking?

Har du värvat någon att bli aktiv i WP? Genomförs det några värvnings-kampanjer av frivilliga?

6.4 All världens kunskap

Går det att ge en objektiv bild av hur olika befintliga perspektiv på ett fenomen ska representeras och fördelas i fenomenets WP-artikel? Finns det inte bara olika POV-perspektiv på detta?

Vad ska all denna världens kunskap användas till? Varför är det viktigt att den är fritt tillgänglig?

6.5 Wiki eller encyklopedi?

Om du var tvungen att välja: ser du WP som en Wiki eller som ett uppslagsverk?

6.6 Struktur

Hur brukar du använda länkar i de artiklar som du är aktiv i? Hur viktiga är länkarna? I förhållande till texten? Är det bra på något annat vis än att det är bra för den som läser artikeln?

Motivet

7.1 Individuella motiv

Varför började du med Wikipedia? Hur aktiv är du i Wikipedia? Varför engagerar du dig i Wikipedia? Varför fortsätter du att vara aktiv/Varför slutade du att vara aktiv?

Kan olika motiv stå i motsättning till varandra? Vilka – ge gärna exempel? På vilket sätt?

Vilket av följande fyra olika motiv känner du igen dig mest i: produktion av nyttiga ting för allmänheten (altruism), förväntad ömsesidighet (solidarisk gemenskap), förbättrat rykte och status och känsla av effektivitet?

Vilken typ av wikipedian vill du vara: genialisk hacker, nätverkare som håller ihop och utvecklar projektet, vis medlare i konflikter som uppstår eller handlingskraftig och djärv? Kan dessa typer krocka med varandra?

Ökar mer kvalitet i WP:s artiklar motivationen av att delta i WP eller är det tvärtom så att det avskräcker från att delta?

Vilka ambitioner har du med WP? För WP? För dig själv?

Om du måste välja: Är det viktiga att artiklarna blir bäst möjliga eller att så många som möjligt deltar?

Har dina motiv ändrats sedan du första gången blev aktiv i WP? Gör du andra saker i WP nu? Ger redigeringar på policysidor och projektsidor mer status?

Kan man se deltagandet i WP som en gratis utbildning? Kan man förbereda sig så att man lättare får jobb eller får ett bättre jobb?

Kan det finnas något negativt med det som motiv? Hur påverkar det ens känslighet inför andras feedback? Blir det allvarigare eller går det att hålla det lekfullt ändå?

Hur kan det ökade antalet tillbakarullningar påverka motiven för att delta i WP?

Samstämmighet utan konflikter mellan lek och arbete, deltagaren och projektet och mellan meritokratiska och demokratiska styrsätt ligger till grund för att delta i WP enligt vissa?

Finns det ett motstånd om att tala om konflikter? Är det lätt att annars känna sig lurad om konflikter erkänns?

7.2 Vandaler

Hur ser du på vandaler/troll/spammare och deras motiv? Kan du förstå dem? Troll och deras motiv? Vilka är lättast att förstå?

7.3 Redigeringen

Är det viktigt att känna sig unik? Eller är det viktigare att vara en lagspelare?

Bakgrundsfakta

Hur länge har du varit aktiv? Hur gammal är du? Vilken utbildning har du? Hur pass aktiv skulle du säga att du är?

Bästa mottagare,

Jag ber vänligen om att få intervjua Dig för mitt forskningsprojekt om användarproduktionen inom den svenska språkversionen av Wikipedia. Projektet går ut på att studera hur aktiva inom Wikipedia motiverar och ser på sina egna aktiviteter, men också vad de anser om själva gemenskapen och encyklopediarbetet i relation till övrig produktion i samhället.

Avhandlingen kommer att bidra till ökad kunskap om Wikipedia som ett alternativ och komplement till mer traditionella sätt att framställa kunskap, och mer specifikt uppslagsverk.

Det jag läst och sett av dina redigeringar på Wikipedia gör att jag tror att Du verkligen kan hjälpa mig och ge värdefulla perspektiv på projektets ämne. Det krävs ingen speciell kompetens för att delta i intervjun, eftersom jag framför allt är intresserad av att nå en djupare förståelse med hjälp av kvalitativa intervjuer och rätt så fria samtal. Anonymitet skapas genom att namn och personliga uppgifter inte redovisas i projektet, och att identifierade data i Wikipedia inte kopplas samman med intervjusvar. Med tanke på gemenskapens storlek går det emellertid inte att helt utesluta att någon kommentar kan kopplas till en viss deltagare, men ambitionen är att så inte ska ske.

Intervjuerna kommer att användas i min forskning inom ämnet Biblioteks- och informationsvetenskap som jag genomför vid Institutionen för ABM (Arkivvetenskap, Biblioteks- och informationsvetenskap och Musei- och kul-

turarvsvetenskap) vid Uppsala universitet. Resultaten av forskningen kommer att presenteras i min avhandling, konferenspaper och artiklar i tidskrifter.

För att vi ska ha tid att diskutera alla väsentliga teman i lugn och ro hoppas jag att Du kan reservera en och en halv timme för en intervju.

Frågor gällande min forskning och intervjuerna besvaras mer än gärna. Uppgifter om mitt avhandlingsprojekt kan även fås av min handledare Professor Eva Hemmungs-Wirtén (Telefon: 018-471 33 85 och e-post ehw@abm.uu.se). Lite mer information om mig hittar du på institutionens hemsida.

Ditt deltagande är mycket viktigt för projektets genomförande och jag hoppas på ett positivt svar!

Med vänliga hälsningar,

Arwid Lund

Doktorand i Biblioteks- och informationsvetenskap

Institutionen för ABM

Uppsala universitet

Epost: arwid.lund@abm.uu.se

Telefon (arbete): 018-471 79 83 (tisdagar och onsdagar säkrast)

Mobil: 070-4164401

Ps. Mejla gärna över ett telefonnummer om du är intresserad av att delta!

**Underlag för mikronivåns ideologiska
formationers utbredning i fältmodell**

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
Lek och Tillverkning	Konflikt	K1	Wikipedia är ingen leksak och bygger på regler	Bottom up Top down
		K2	Plantering av fel för att visa Wikipedias bristande trovärdighet	Periferin
		K3	Wikipedia är för allvarligt, bättre med många, halvbra, kortfattade, lätta artiklar	Periferin
		K4	Antalet regler och kravet på verifierbarhet tynger Wikipedia	Periferin
		K5	Kontroll av standard för redigering hotar nybörjares lust, men är nödvändig	Bottom up
		K6	Social interaktion kan vara dålig för projektet	Top down
		K7	Konflikt inom kärnan om vikten av konflikten mellan ökad professionalitet och beroendet av mer lekfulla nybörjare	Bottom up Top down
		K8	Repetitiva moment i tillverkningen av Wikipedia får gärna automatiseras.	Bottom up
		K9	Wikipedias kärndeltagare låter inte oinloggade som inte visat sina intentioner få inflytande över mer avancerade processer	Bottom up Top down
Lek-tillverkning	Synergi	S1	Konstruktiv lek (nyfikenhet, ämnesintresse, skrivglädje, fotografering, förbättring) motiverar	Periferin Bottom up
		S2	Välja bort ansvar för klottersanering, viss förståelse för roliga men oansvariga redigeringar	Periferin
		S3	Socialisering, kommunikation, jämlik gemenskap lockar	

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
Tillverknings- lek	Synergi	S4	Lätthet i frånvaron av svårigheter (varken lustfylld eller betungande vardaglighet)	Periferin Bottom up Top down
		S5	Ansvar för behövda men lätta uppgifter	Periferin Bottom up Top down
		S6	Självförverkligad genom bidrag inom ämnesintresset till uppslagsverket	Bottom up Top down
		S7	Nyhetsredigeringar med förhöjd nytta och intensitet	Bottom up
		S8	Ämnesprofessionellas reglerade lek	Bottom up Top down
		S9	Socialisering i effektivitetens tjänst	Bottom up
		S10	Egen crowdfunding för nyttig hobby	
Tävling och Lek	Konflikt	K1	Ojämna förutsättningar förtar lusten till tävlan	
		K2	Tävlingar i klottersanering förtar glädje hos nybörjare med orättvisa raderingar	Periferin Bottom up Top down
Lektävling	Synergi	S1	Roat och lättsamt skämtande med inslag av sport	Periferin
		S2	Road letning efter alla fel i artiklar	Periferin
		S3	Öppna och reglerade tävlingar för att ta tillvara på tävlingslusten i underhållande former	Bottom up Top down
Tävlingslek	Synergi	S4	Konkurrerande inre poängsättning i att vara snabbast klottersanerare	Bottom up Top Down
		S5	Konkurrerande redigeringar utanför klottersaneringen (som årets Nobelpristagare)	Bottom up Top down

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
		S6	Kampanjtävlingar och tävlingar i att skapa flest nya artiklar	Bottom up Top Down
Tävling och Tillverkning	Konflikt	K1	Felplantering som tävling förstör uppslagsverket	Periferin Bottom up Top Down
		K2	Tävlingar kan gå överstyr, speciellt bland kärndeltagarna, och påverka redigeringen negativt	Periferin Bottom up Top down
		K3	Tävlingen lockar inte om tillverkningen blir för betungande (nya arkiveringssystem exempelvis)	Bottom up Top down
Tävlings-tillverkning	Synergi	S1	Tävlan ger energi och är mycket produktiv i kombination med omtanke	Bottom up Top down
		S2	De digitala rosetterna visar social status och signalerar seriositet	Bottom up Top down
Tillverknings-tävling	Synergi	S3	I nyhetskrivande vill en vara först, en vinner äran men förlorar arbetstid om en inte är först	Bottom up Top down
		S4	Kul att vinna i nyhetsredigering, men stolthet oavsett över att projektet är snabbt på uppdateringar	Bottom up Top down
		S5	Skapande av utmärkta artiklar i projekt som en intern och lågintensiv tävling	Bottom up Top down
		S6	Statistik över måluppfyllelse skapar tävling och produktiv gemenskap inom månadens kvalitetsprojekt	Bottom up Top down
		S7	Organiserade tävlingar som organiserat samarbete med drag av uppvisning	Bottom up Top down

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
Tävling och Arbete	Konflikt	K1	Löneformen gör repetitiva uppgifter och inre tävlan tråkigt	Bottom up Top down
		K2	Materiella belöningar krockar med tävlingsformen inom den jämlika produktionen	Bottom up Top down
Arbetstävlan	Synergi	S1	Kampanjtävlingar fungerar som en scen att marknadsföra företag på	Top down
Tävlingsarbete	Synergi	S2	Tävlingar med fokus på historia och utbildning i redigering ska bädda in företags vinstintresse	Top down
Tillverkning och Arbete	Konflikt	K1	Icke relevanta småföretags partiska marknadsföring är ett problem utifrån neutralt perspektiv	Top down
		K2	Kommersiella skönmålningar är principiellt värre än den värsta vandalism, i praktiken potentiell konflikt	Bottom up
		K3	Reklam exploaterande när WMF tjänar pengar på de artiklar som den exploaterade har skrivit	
		K4	Wikipedia är en trovärdig, neutral och ädel oas som skulle förstöras av reklam	Periferin Bottom up Top down
		K5	Reklam underlättar företags arbete gentemot Wikipedia, de två har olika intressen	Periferin Bottom up Top down
		K6	Möjligheten att klicka bort donationsbannern tyder på att reklam erkänns som störande	
		K7	Löneformen är riskabel då den kan aktivera föreställningar och känslor av orättvisa om introduceras av WMF inom redigeringen	Periferin Bottom up

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
		K8	Framgångsrik byråkratisering, ökade donationer, fler betalda arbetsuppgifter i motsättning mot kritik från periferin och delar av kärnan	Periferin Bottom up
		K9	Ineffektivt att använda pengar till WMF-anställda i redigeringen	Top down
		K10	Fler karriärvägar kan möjligen leda till konflikter inom gemenskapen i framtiden	Bottom up
		K11	Informanter som är positiva till lönarbete inom den jämlika produktionen vill inte själva skriva om det de lönarbetar med	Bottom up Top down
		K12	Synsättet 'lön för hobby, ett privilegium', krockar med att inte vilja skriva om arbetet och att löneformen fungerar dåligt för repetitiva sysslor	Top down
		K13	Utbildning måste till för att anställda i företag ska kunna redigera i öppna samarbeten med Wikipedia, vilket kontrasterar mot K17 nedan	Top down
		K14	Svårt att få deltagare som har vant sig vid lön att åter bidra frivilligt	Bottom up
		K15	Medvetna försök att använda Wikipedia som en språngbräda för avlönade arbeten är implicit problematiskt	Bottom up
		K16	Wikipedia har en form av monopol på de frivilliga aktiviteterna inom uppslagsverksbranschen, potentiellt hot för kommersiella projekt	
		K17	Företaget XX ger sig inte råd att följa Wikipedias regler om det kostar för mycket arbetstid	Periferin

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
		K18	På ett plan utgör Wikipedias ekonomiska obetydelse för företag att det slipper problem, men det inverkar potentiellt dåligt på företagsartiklarna	
		K19	Crowdfunding för produktiva hobbies ett hot mot kapitalismen på systemnivå om det sprider sig, men upplöser antagonistiskt löneförhållande på personnivå	
		K20	Lönarbete är kontraproduktivt för individen när det gäller repetitiva uppgifter i redigeringen	Bottom up Top down
Tillverknings- arbete	Synergi	S1	Etablerad kunskap efter abstrakt kvalitetsstandard	Bottom up Top down
		S2	En felaktig återställning är mindre farlig än felaktigt redigerat, nytt innehåll	Bottom up Top down
		S3	Förslagsboten som en frivilligt vald främmande makt baserad på abstrakta kalkyler	Top down
		S4	Problem med små företag och okända musikband löses med riktlinje om relevans mot partiskhet	Top down
		S5	Skönmålningar principiellt värre än vandalism, men potentiellt produktiva i praktiken om inte för uppenbara	Bottom up Top down
		S6	Wikipedias icke-kommersialitet är bra, reklam vore negativt för trovärdighet, kommersiell exploatering i anslutning inga problem	Periferin Bottom up Top down
		S7	Att delar av Wikipedias artiklar publiceras redan i Googles träfflista är okej	Top down

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
		S8	Ny fas med fler läsare kräver kvalitet och nya, gärna professionella deltagare	Top down
		S9	Passionerade anställda hos WMF visar i pr-arbete att vanliga människor är med i projektet	Top down
		S10	Wikipedia är annorlunda än kapitalistisk verksamhet, men hotar inte den senare, ibland betalt och ibland inte	Periferin Bottom up Top down
		S11	Ett överflöd av produktiva aktiviteter, styrkan som skiljer ut Wikipedia mot brist i kapitalism, grunden för acceptans av kapitalism i dess närhet	Bottom up Top down
		S12	Kvalitetssatsning ska locka fler professionella och anställda att delta när deltagarantalet minskar, vilket minskar beroendet av fritidstimmar	Top down
		S13	Pågående praktik ger status inom gemenskap medan titlar gör det utanför den	Bottom up
		S14	Lönarbete inom Wikipedia i WMFs regi är positivt om det hålls utanför redigeringen	Periferin Bottom up
		S15	Anställda av WMF i redigeringen är inte effektivt använda pengar, rågången behövs inte	Top down
		S16	Lönarbete är kontraproduktivt för individen när det gäller repetitiva uppgifter i redigeringen; logikerna i de två produktionssätten krockar inte	
		S17	Externa aktörers anställda i Wikipedia för redigering har ingen makt över den och känsla av orättvisa uppstår inte	Bottom up Top down

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
		S18	Bara små företag problematiska som externa aktörer i Wikipedia, men krävs utbildning av deras personal	Top down
		S19	Bra med pengar för projektet som möjliggör att människor kan jobba åtta timmar för att hjälpa de frivilliga, de anställda har varit frivilliga	Top down
		S20	Tävlingar ger företag en scen för pr och ett incitament för att låta anställda bidra till Wikipedia	Top down
Arbets-tillverkning	Synergi	S21	Fritt utbyte av kunskap gör världen bättre: ojämlig arbetsmarknad, social orättvisa och politik osynliggörs i ett implicit stöd åt kapitalismen	Periferin Bottom up Top down
		S22	WMF-anställda inom Wikipedias redigering skulle förbättra kvaliteten på uppslagsverket	
		S23	Företaget ser fördelar med reklam och kommersialisering av Wikipedia som innebär att de kan köpa sig fördelar	
		S24	Anställda skänker normalitet åt projektet som vilar på frivillig tillverkning	Top down
		S25	Intern förtroendepost utan stor betydelse får kommersiell betydelse utanför projektet, men dåligt karriärval	
		S26	Institutioner och företag allt mer intresserade, och stipendier inom WMF ger fler karriärvägar och ytterligare incitament	Top down
		S27	Det är en privilegierad situation att lönearbeta med sin hobby	Top down

Relation	Relationens	Kod	Ideologisk position	Ideologiska formationer
		S28	En ära för Wikipedia med företags anställda som tävlande på arbetstid för då har Wikipedia något med arbetet att göra	Top down
Arbete och Lek	Konflikt	K1	Om bruksvärdet skadas av leken hamnar den i konflikt med det abstrakta arbetet	Periferin
		K2	Lönen kompensation för ensidighet, främmande makts dominans och frånvaron av lust och lek i aktiviteten	Top down
		K3	Arbetet (i WMFs regi) ska hållas utanför redigeringen	Periferin Bottom up
		K4	Inte kul att skriva om sitt arbete (fast "andra" verkar tycka om det)	Bottom up Top down
		K5	Företag vill ha mer socialiserande och lek, wikipedian tror att de vill att uppslagsverket ska ha korrekt information (och vara scen för dem)	Periferin Bottom up Top down
		K6	Vissa uppgifter görs bäst frivilligt	Bottom Up Top down
Lekarbete	Synergi	S1	Skrivglädje och konstruktiv lek kan samsas med kapitalism och abstrakt arbete, potentiell konflikt kring reklam utvecklad först i efterhand	Periferin
		S2	Det är kul för att en deltar i att skapa och förbättra något, ingen skillnad mellan lek och arbete, så länge arbetet (WMFs) hålls utanför redigeringen	Periferin
Arbetslek	Synergi	S3	Ämnesprofessionella är bra för Wikipedia och det blir roligare för dem ju professionellare uppslagsverket är	Top down

- Abbate, J., 1999. *Inventing the Internet*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Adorno, T.W., 1991. *The culture industry: selected essays on mass culture* J. M. Bernstein, red, London: Routledge.
- Aglietta, M., 2000. *A theory of capitalist regulation: the US experience: with a new postface by the author*, London: Verso.
- Ahrne, G. & Svensson, P., 2011. *Handbok i kvalitativa metoder*, Malmö: Liber.
- allabolag.se, Cydonia Development AB - Företagsinformation. Tillgängligt på: http://www.allabolag.se/5565956637/Cydonia_Development_AB [Åtkomstdatum Oktober 8, 2014].
- Althusser, L., 2014. *On the reproduction of capitalism: ideology and ideological state apparatuses*, London: Verso.
- Alvesson, M., 2011. *Intervjuer: genomförande, tolkning och reflexivitet*, Malmö: Liber.
- Alvesson, M. & Deetz, S., 2000a. *Doing critical management research*, London: SAGE.
- Alvesson, M. & Deetz, S., 2000b. *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M. & Willmott, H., 1996. *Making sense of management: a critical introduction*, London: Sage.
- Anarchopedia contributors, Main Page - Anarchopedia. Tillgängligt på: http://www.anarchopedia.org/index.php?title=Main_Page&oldid=22053 [Åtkomstdatum Februari 5, 2010].
- Anderson, C., 2009. *Free: the future of a radical price*, New York: Hyperion.
- Anderson, C., 2007. *Long tail*, Stockholm: Bonnier fakta.
- Anderson, C., 2013. *Makers: Den nya industriella revolutionen*, Modernista.
- Anderson, P., 2013. *Lineages of the absolutist state*, London: Verso.

- Andrejevic, M., 2009. Exploiting You Tube: Contradictions of user-generated labor. I P. Snickars & P. Vonderau, reds *The You Tube Reader*. Mediehistoriskt arkiv. Stockholm: National Library of Sweden.
- Andrejevic, M., 2007. *iSpy: surveillance and power in the interactive era*, Lawrence, Kan.: University Press of Kansas.
- Anon, 1995. Ecylopaedia da Costa. I *Encyclopaedia acephalica*. London: Atlas press.
- Anon, Flattr - Social micropayments. Tillgängligt på: <http://flattr.com/> [Åtkomstdatum Mars 8, 2013].
- Anon, 20120912. Terms of use - Flattr.com. *Terms of use - Flattr.com*. Tillgängligt på: <http://flattr.com/terms> [Åtkomstdatum Mars 8, 2013].
- Anonym, 2014. The future of Wikipedia - WikiPeaks?: The popular online encyclopedia must work out what is next. *The Economist*. Tillgängligt på: <http://www.economist.com/printedition/2014-03-01>.
- Anthony, D., Smith, S.W. & Williamson, T., 2009. Reputation and Reliability in Collective Goods: The Case of the Online Encyclopedia Wikipedia. *Rationality and society*, 21, ss283–306.
- Antunes, R., 2013. *The meanings of work: essays on the affirmation and negation of work*, Chicago: Haymarket Books.
- Arvidsson, A., 2007. Creative class or administrative class? On advertising and the "underground". *Ephemera: theory and politics in organization*, 7(1), ss8–23.
- Audunson, R., 1996. *Change processes in public libraries: a comparative project within an institutionalist perspective*, Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Barad, K., 2003. Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter. *Signs*, 28(3), ss801–831.
- Barbrook, R., 2000. Cyber-communism: how americans are superseeding capitalism in cyberspace. *Science as culture*, 9(1), ss5–40.
- Barbrook, R., 2005. High-tech gift economy. *First Monday*, (Special Issue Update nr. 3). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/1517> [Åtkomstdatum Februari 7, 2014].
- Barbrook, R., 2006. *The class of the new* paperback ed., London: OpenMute.
- Barbrook, R. & Cameron, A., 1995. The Californian Ideology. *Mute*, (No. 3).
- Bataille, G., 1995. Critical dictionary. I *Encyclopaedia acephalica*. London: Atlas press.
- Bataille, G., 1991. *Den fördömda delen: samt Begreppet utgift*, Stockholm/Stehag: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Bauman, Z., 2000. *Liquid modernity*, Cambridge: Polity.
- Bauwens, M., 2009. Class and capital in peer production. *Class & capital*, 97(Spring 2009).
- Bauwens, M., 2012. From the theory of peer production to the production of peer production theory. *Journal of Peer Production*, (01). Tillgängligt på: <http://peerproduction.net/issues/issue-1/invited-comments/from-the-theory-of-peer-production-to-the-production-of-peer-production-theory/> [Åtkomstdatum Juli 24, 2013].
- Bauwens, M. & Kostakis, V., 2014. From the Communism of Capital to Capital for the Commons: Towards an Open

- Co-operativism. *tripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 12(1), ss356–361.
- Baytiyeh, H. & Pfaffman, J., 2010. Volunteers in Wikipedia: Why the Community Matters. *Educational technology & society*, 13(2), ss128–40.
- Belkin, N.J., 1980. Anomalous states of knowledge as a basis for information retrieval. *Canadian Journal of Information Science*, 5, ss133–143.
- Belkin, N.J., 1990. The cognitive viewpoint in information science. *Journal of Information Science*, 16(1), ss11–15.
- Benjamin, W., 2007. *Illuminations: essays and reflections* red. Hannah Arendt, New York: Schocken books.
- Benjamin, W., 2008. *The work of art in the age of mechanical reproduction*, London: Penguin.
- Benkler, Y., 2006. The wealth of networks: how social production transforms markets and freedom. New Haven: Yale University Press.
- Benkler, Y. & Nissenbaum, H., 2006. Commons-based peer production and virtue. *The journal of political philosophy*, 14(4), ss394–419.
- Berardi, F., 2009. *The soul at work: from alienation to autonomy*, Los Angeles, CA: Semiotext(e).
- Bergström, G. & Boréus, K., 2005. *Textens mening och makt 2:a omarb. uppl.*, Lund: Studentlitteratur.
- Berners-Lee, T. & Fischetti, M., 1999. *Weaving the Web: the original design and ultimate destiny of the World Wide Web by its inventor*, San Francisco: Harper.
- Bifo, 2007. Anatomy of Autonomy. I S. Lotringer & C. Marazzi, reds *Autonomia: post-political politics*. Semiotext(e) intervention series; 1. Cambridge, Mass.: Semiotext(e).
- Boltanski, L. & Chiapello, E., 2007. *The new spirit of capitalism*, London: Verso.
- Bongwon Suh et al., 2009. The Singularity is Not Near: Slowing Growth of Wikipedia. I *WikiSym '09*. Orlando, Florida, USA: ACM.
- Bourdieu, P., 2000. *Konstens regler: det litterära fältets uppkomst och struktur*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Boyd Rayward, W., 1975. *The universe of information: the work of Paul Otlet for documentation and international organisation*, Moskva: All-union Institute for scientific and technical information (VINITI).
- Boyle, J., 2008. *The public domain: enclosing the commons of the mind*, New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Brotchie, A., 1995. Introduction. I *Encyclopaedia acephalica*. London: Atlas press.
- Brown, B., 2012. Will Work For Free: Examining the Biopolitics of Unwaged Immaterial Labour. *University of Western Ontario - Electronic Thesis and Dissertation Repository*. Tillgängligt på: <http://ir.lib.uwo.ca/etd/620>.
- Bruns, A., 2008. *Blogs, Wikipedia, Second Life, and Beyond: From Production to Prodsusage*, New York: Peter Lang.
- Bruns, A., 2012. Reconciling community and commerce? *Information, Communication & Society*, 15(6), ss815–835.
- Budd, J.M., 2010. Roy Bhaskar's critical realism. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory*

- for library and information science: exploring the social from across the disciplines. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Buschman, J., 1990. Asking the Right Questions about Information Technology. *American Libraries*, 21(11), ss1026–1027.
- Bush, V., 2008. Hur vi kan tänka. I E. Carlquist & H. Järv, reds *Mänsklighetens minne: en bibliotekshistorisk antologi*. Helsingfors: Schildt, ss 753–776.
- Caffentzis, G., 2013. *In letters of blood and fire: work, machines, and the crisis of capitalism*, Oakland, CA: PM Press.
- Caffentzis, G., 2010. The future of the "commons": Neoliberalism's "Plan B" or the Original Disaccumulation of Capital? *New formations*, 69(69), ss23–41.
- Case, D.O., 2002. *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior*, San Diego, Calif.: Academic Press/ Elsevier Science.
- Castells, M., 1999. *Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur. Bd 1, Nätverkssamhällets framväxt*, Göteborg: Daidalos.
- Castells, M., 2002. *Internetgalaxen: reflektioner om internet, ekonomi och samhälle*, Göteborg: Daidalos.
- Centrum för Näringslivshistoria, 20130520. Deadline för Wikipediatävling. *Wikipediatävling - Näringslivshistoria*. Tillgängligt på: <http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/Kalender/Wikipediatavling/> [Åtkomstdatum Juni 24, 2014].
- Centrum för Näringslivshistoria, 20140408. Kurs: Skriva om företag på Wikipedia. *Kurs: Skriva om företag på Wikipedia - Näringslivshistoria*. Tillgängligt på: <http://www.naringslivshistoria.se/Om-oss/Kalender/Skriva-om-foretag-pa-Wikipedia/> [Åtkomstdatum Juni 24, 2014].
- Centrum för Näringslivshistoria, Vem skriver bästa företagsartikeln? *Vem skriver bästa företagsartikeln? - Näringslivshistoria*. Tillgängligt på: <http://www.naringslivshistoria.se/Aktuellt/Vem-skriver-basta-foretagsartikeln/> [Åtkomstdatum Juni 24, 2014].
- Cleaver, H., 2007. *Att läsa Kapitalet politiskt*, Stockholm: Roh-nin förlag & Federativs förlag.
- Coleman, S. & Dyer-Witheford, N., 2007. Playing on the digital commons: collectivities, capital and contestation in videogame culture. *Media, Culture & Society*, 29(6), ss934–953.
- Collison, R., 1964. *Encyclopaedias: their history throughout the ages; a bibliographical guide with extensive historical notes to the general encyclopaedias issued throughout the world from 350 b.c. to the present day*, London: Hafner publishing company.
- Conservapedia contributors, 2009. Conservapedia. Tillgängligt på: http://www.conservapedia.com/index.php?title=Main_Page&oldid=636272 [Åtkomstdatum Februari 3, 2010].
- Crowston, K., Jullien, N. & Ortega, F., 2013. Is Wikipedia inefficient? Modelling effort and Participation in Wikipedia. I 2013 46th International conference on system science.
- Cunningham, W., Wiki Design Principles. *Wiki Design Principles*. Tillgängligt på: <http://www.c2.com/cgi/wiki?WikiDesignPrinciples> [Åtkomstdatum Januari 23, 2010].

- Dafermos, G. & Söderberg, J., 2009. The hacker movement as a continuation of labour struggle. *Class & capital*, 97(Spring).
- Dahlström, M., 2006. *Under utgivning: den vetenskapliga utgivningens bibliografiska funktion*, Borås: Valfrid. Tillgängligt på: <http://hdl.handle.net/2320/1738> [Åtkomstdatum Mars 9, 2015].
- Dalby, A., 2009. *The world and wikipedia: How we are editing reality*, Draycott, Somerset: Siduri books.
- Darnton, R., 1987. *Stora kattmassakern: och andra kulturhistoriska bilder från fransk upplysningstid*, Stockholm: Ordfronts förlag.
- Darnton, R., 1979. *The business of enlightenment: a publishing history of the Encyclopédie 1775-1800*, Cambridge, Mass.: The Belknap press of Harvard university press.
- Davenport, T.H. & Beck, J.C., 2001. *The attention economy: understanding the new currency of business*, Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Day, R.E., 2010. Psychoanalysis as critique in the works of Freud, Lacan, and Deleuze and Guattari. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory for library and information science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Day, R.E., 2001. *The modern invention of information: discourse, history, and power*, Carbondale: Southern Illinois university press.
- De Angelis, 2008. Marx and primitive accumulation: the continuous character of capital's "enclosures". I W. Bonefeld, red *Subverting the present, imagining the future: class, struggle, commons*. New York: Autonomedia.
- Deere, C., 2009. *The implementation game: the TRIPS agreement and the global politics of intellectual property reform in developing countries*, Oxford: Oxford University Press.
- Deleuze, G., 1998. Postskrptum om kontrollsamhällena. I *Nomadologin*. Stockholm: Raster förlag.
- Dervin, B., 1983. *An overview of sense-making research: concepts, methods and results to date*, Seattle: School of Communications, University of Washington.
- Van Dijk, J. & Nieborg, D., 2009. Wikinomics and its discontents: a critical analysis of Web 2.0 business manifestos. *New Media & Society*, 11.
- Dijk, T.A. van, 1998. Editorial: Discourse and Ideology. *Discourse & Society*, 9(3), ss307–308.
- Dijk, T.A. van, 2007. Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11(2).
- Duguid, P., 2006. Limits of self-organization: Peer production and "laws of quality". *First monday*, 11(10). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1405/1323> [Åtkomstdatum Juli 24 2015].
- Dyer-Witheford, N., 2010. Antonio Negri on information, Empire, and Commonwealth. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory for library and information science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Dyer-Witheford, N., 1999. *Cyber-Marx: cycles and circuits of struggle in high-technology capitalism*, Urbana: University of Illinois Press.

- Dyer-Witheford, N., 2015. *Cyber-Proletariat: Global Labour in the Digital Vortex*, London: Pluto Press och Between the lines.
- Dyer-Witheford, N., 2009. Cycles of net struggle, lines of net flight. I G. J. Leckie & J. Buschman, reds *Information technology in librarianship : new critical approaches*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.
- Dyer-Witheford, N., 2014. The global worker and the digital front. I C. Fuchs & M. Sandoval, reds *Critique, social media and the information society*. New York: Routledge.
- Dyer-Witheford, N. & De Peuter, G., 2005. "EA Spouse" and the Crisis of Video Game Labour: Enjoyment, Exclusion, Exploitation, Exodus. , 31(3).
- Dyer-Witheford, N. & Sharman, Z., 2005. The political economy of Canada's video and computer game industry. *Canadian Journal of Communication*, 30, ss187–210.
- Eagleton, T., 2007. *Ideology: an introduction*, London: Verso.
- Educopia Institute, 2014. Library Publishing Coalition. *Library Publishing Coalition | Educopia*. Tillgängligt på: <http://educopia.org/community/lpc> [Åtkomstdatum Juni 8, 2015].
- Ejbye Sørensen, I., 2015. Go Crowdfund Yourself! Some Unintended Consequences of Crowdfunding for Documentary Film and Industry in the U.K. I G. Lovink, N. Tkacz, & P. de Vries, reds *MoneyLab Reader: An Intervention in Digital Economy*. Inc Reader. Amsterdam: Institute of network cultures.
- Elvebakk, B., 2008. Philosophy democratized? A comparison between Wikipedia and two other Web-based philosophy resources. *First monday*, 13(2). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2091/1938> [Åtkomstdatum Februari 18, 2010].
- Emmanuel, A., 1972. *Unequal exchange: A study of the imperialism of trade*, New York: Monthly Review Press.
- Encyclopedia dramatica contributors, Encyclopedia Dramatica. Tillgängligt på: http://encycopediadramatica.com/Main_Page [Åtkomstdatum Februari 5, 2010].
- Endnotes, 2013. Subsumtionens historia. I *Sakernas tillstånd och tillståndet för sakernas förståelse*. Malmö: Eskaton. Tillgängligt på: http://eskaton.se/files/sakernas_tillstand.pdf [Åtkomstdatum Mars 19, 2014].
- Evjen, S., 2015. The image of an institution: politicians and the urban library project. *Library & information science research*, 37, ss28–35.
- Fallis, D., 2008. Toward an epistemology of Wikipedia. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(10), ss1662–1674.
- Famiglietti, A., 2011. The right to fork: a historical survey of de/centralization in Wikipedia. I G. Lovink & N. Tkacz, reds *Critical point of view: a Wikipedia reader*. Inc reader. Amsterdam: Institute of network cultures, ss 296–308.
- Faulkner, R., Walling, S. & Pinchuk, M., 2012. Etiquette in Wikipedia: weening new editors into productive ones. I *WikiSym '12 Proceedings of the Eighth Annual International Symposium on Wikis and Open Collaboration*. Eighth Annual International Symposium on Wikis and Open Collaboration. ACM.

- Feenberg, A., 2009. Critical theory of technology: an overview. I G. J. Leckie & J. Buschman, reds *Information technology in librarianship: new critical approaches*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.
- Feenberg, A., 2014. Great refusal or long march: how to think about the internet. I C. Fuchs & M. Sandoval, reds *Critique, social media and the information society*.
- Firer-Blaess, S. & Fuchs, C., 2014. Wikipedia An Info-Communist Manifesto. *Television & New Media*, 15(2), ss87–103.
- Fischer, O. & Götselius, T., 2003. Den siste litteraturvetaren. I *Maskinskrifter: essäer om medier och litteratur av Friedrich Kittler*. Gråbo: Anthopos.
- Fisher, E., 2013. *Media and new capitalism in the digital age: the spirit of networks*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Fleischer, R., 2011. En bakgrund till värdeavspaltningskritiken. *COPYRIOT*. Tillgängligt på: <http://copyriot.se/2011/09/10/en-bakgrund-till-vardeavspaltningskritiken/> [Åtkomstdatum Januari 8, 2015].
- Fleischer, R., 20110713. Grundrisse, II: Den processerande motsättningen. *COPYRIOT | Grundrisse, II: Den processerande motsättningen*. Tillgängligt på: <http://copyriot.se/2011/07/13/grundrisse-ii-den-processerande-motsattningen/> [Åtkomstdatum April 21, 2015].
- Fleischer, R., 2012. *Musikens politiska ekonomi : lagstiftningen, ljudmedierna och försvaret av den levande musiken, 1925-2000*, Stockholm: Ink.
- Fleischer, R., 2014a. Postoperaismens värdeteori: några kritiska anteckningar. *Rasmus Fleischer*. Tillgängligt på: <http://www.rasmusfleischer.se/2014/07/postoperaismens-vardeteori-nagra-kritiska-anteckningar/> [Åtkomstdatum Oktober 24, 2014].
- Fleischer, R., 2014b. Värdekritisk kristeori: att tänka kapitalets sammanbrott K. Borgnäs & J. Örestig, reds. *Fronesis*, (46-47 (Kris)), ss88–97.
- Florida, R.L., 2002. *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, New York: Basic Books.
- Forte, A. m.fl., 2012. Coordination and Beyond: Social Functions of Groups in Open Content Production. I *Proceedings of the ACM 2012 Conference on Computer Supported Cooperative Work*. CSCW '12. New York, NY, USA: ACM, ss 417–426. Tillgängligt på: <http://doi.acm.org/10.1145/2145204.2145270> [Åtkomstdatum November 11, 2014].
- Forte, A. & Bruckman, A., 2005. Why do people write for Wikipedia? Incentives to Contribute to Open-Content Publishing. *Georgia Institute of Technology, College of Computing*. Tillgängligt på: <http://www.andreaforte.net/ForteBruckmanWhyPeopleWrite.pdf> [Åtkomstdatum Februari 18, 2010].
- Forte, A. & Lampe, C., 2013. Defining, Understanding, and Supporting Open Collaboration: Lessons From the Literature. *American Behavioral Scientist*, 57(5), ss535–547.
- Forte, A., Larco, V. & Bruckman, A., 2009. Decentralization in Wikipedia Governance. *Journal of Management Information Systems*, 26(1), ss49–72.
- Foucault, M., 2002. *The order of things: an archaeology of the human sciences*, London: Routledge.

- Francke, H., 2008. *(Re)creations of scholarly journals : document and information architecture in open access journals*, Borås: Valfrid.
- Frohmann, B., 1994. Discourse analysis as a research method in library and information science. *Library & Information Science Research*, 16(2), ss119–138.
- Frohmann, B., 1990. Rules of indexing: a critique of mentalism in information retrieval theory. *Journal of Documentation*, 46(2), ss81–101.
- Fuchs, C., 2014. *Digital labour and Karl Marx*, London: Routledge.
- Fuchs, C. & Sevignani, S., 2013. What Is Digital Labour? What Is Digital Work? What's their Difference? And Why Do These Questions Matter for Understanding Social Media? *tripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 11(2), ss237–293.
- Gadamer, H.-G., 1975. *Truth and method*, London: Sheed & Ward.
- Gaines, J., 1991. *Contested culture: the image, the voice, and the law*, Chapel Hill: Univ. of North Carolina Press.
- Gehl, R.W., 2014. *Reverse engineering social media : software, culture, and political economy in new media capitalism*,
- Geiger, R.S., 2014. Bots, bespoke, code and the materiality of software platforms. *Information, Communication & Society*, 17(3), ss342–356.
- Geiger, R.S., 2011. The lives of bots. I G. Lovink & N. Tkacz, reds *Critical point of view: a Wikipedia reader*. Inc reader. Amsterdam: Institute of network cultures.
- Genette, G., 1997. *Paratexts: thresholds of interpretation*, Cambridge: Cambridge university press.
- Glott, R., Schmidt, P. & Ghosh, R., 20090409. Wikipedia survey: first results. Tillgängligt på: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/foundation/a/a7/Wikipedia_General_Survey-Overview_0.3.9.pdf.
- Golumbia, D., 2015. Bitcoins as politics: distributed right-wing extremism. I G. Lovink, N. Tkacz, & P. de Vries, reds *MoneyLab Reader: An Intervention in Digital Economy*. Inc Reader. Amsterdam: Institute of network cultures.
- Gorz, A., 2010. *The immaterial*, London: Seagull Books.
- Graeber, D., 2011. *Debt: the first 5,000 years*, New York: Melville House.
- Greene, T.C., 20010602. Ballmer: "Linux is a cancer". *Ballmer: "Linux is a cancer" - The Register*. Tillgängligt på: http://www.theregister.co.uk/2001/06/02/ballmer_linux_is_a_cancer/ [Åtkomstdatum Oktober 13, 2014].
- Grimes, S.M., 2006. Online multiplayer games: a virtual space for intellectual property debates? *New media & society*, Vol. 8(6), ss969–990.
- Guldbrandsson, L., 2008. *Så fungerar wikipedia: allt du behöver veta om hur man bidrar, om kritiken och om kvalitetssatsningarna*, Ronneby: Hexa förlag.
- Gye, L., 2007a. *Michel Bauwens Part One*, Swinburne University i Melbourne, Australien. Tillgängligt på: http://www.youtube.com/watch?v=Dn929K_jVQI.
- Gye, L., 2007b. *Michel Bauwens part two*, Swinburne University i Melbourne, Australien. Tillgängligt på: <http://>

- www.youtube.com/watch?v=-J3G6sbvaac&feature=related.
- Habermas, J., 1984. *Borgerlig offentlighet: kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället* fjärde upplagan, Lund: Arkiv.
- Hafner, K. & Markoff, J., 1995. *Cyberpunk: outlaws and hackers on the computer frontier*, New York: Simon & Schuster.
- Haider, J. & Sundin, O., 2010. Beyond the legacy of the Enlightenment?: online encyclopaedias as digital heterotopias. *First monday*, 15(1). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2744/2428> [Åtkomstdatum Januari 11, 2010].
- Haider, J. & Sundin, O., 2014. Introduction: Changing Orders of Knowledge? Encyclopaedias in Transition. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss475–481.
- Halfaker, A., Geiger, R.S., m.fl., 2013. The Rise and Decline of an Open Collaboration System How Wikipedia's Reaction to Popularity Is Causing Its Decline. *American Behavioral Scientist*, 57(5), ss664–688.
- Halfaker, A., Keyes, O. & Taraborelli, D., 2013. Making peripheral participation legitimate: reader engagement experiment in Wikipedia. I *CSCW 13*. San Antonio, Texas, USA: ACM.
- Halfaker, A. & Riedl, J., 2012. Bots and cyborgs: Wikipedia's immune system. *Computer*, 45(3), ss79–82.
- Hansson, J., 1999. *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*, Borås: Valfrid.
- Hardt, M. & Negri, A., 2009. *Commonwealth*, Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Hardt, M. & Negri, A., 2000. *Empire*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Hardt, M. & Negri, A., 2004. *Multitude: war and democracy in the Age of Empire*, New York: The Penguin Press.
- Harris, L., 1991a. Forces and relations of production. I T. B. Bottomore & L. Harris, reds *A dictionary of Marxist thought*. Oxford: Blackwell.
- Harris, L., 1991b. Periodization of capitalism. I T. B. Bottomore & L. Harris, reds *A dictionary of Marxist thought*. Oxford: Blackwell.
- Harris, M.H. & Hannah, S.A., 1993. *Into the future: the foundations of library and information services in the post-industrial era*, Norwood, N.J.: Ablex.
- Harris, M.H. & Itoga, M., 1991. Becoming critical: for a theory of purpose and necessity in American librarianship. I C. R. McClure & P. Herson, reds *Library and information science research: perspectives and strategies for improvement*. Information management, policy, and services, Norwood, N.J.: Ablex Publ. Corp.
- Harvey, D., 2010. *A companion to Marx's Capital*, London: Verso.
- Harvey, D., 1990. *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*, Oxford: Blackwell.
- Haug, W.F., 2009. Immaterial Labour. *Historical-Critical Dictionary of Marxism*.
- Helander, M., 20120214. Resumé: Flattr får in 14 miljoner. Resumé: Flattr får in 14 miljoner. Tillgängligt på: <http://www>.

- resume.se/nyheter/media/2012/02/14/flattr-varderas-till-88-miljoner/[Åtkomstdatum Mars 8, 2013].
- Heller, H., 2011. *The birth of capitalism: a twenty-first-century perspective*, London: Pluto Press ;
- Hemmungs Wirtén, E., 2004. *No trespassing: authorship, intellectual property rights, and the boundaries of globalization*, Toronto: University of Toronto Press.
- Hemmungs Wirtén, E., 2008. *Terms of use: negotiating the jungle of the intellectual commons*, Toronto: University of Toronto Press.
- Herring, S. m.fl., 2002. Searching for safety online: Managing "trolling" in a feminist forum. *The Information Society*, 18(5), ss371–384.
- Hess, C. & Ostrom, E., 2007a. A framework for analyzing the knowledge commons. I C. Hess & E. Ostrom, reds *Understanding knowledge as a commons: from theory to practice*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Hess, C. & Ostrom, E., 2003. Ideas, artifacts, and facilities: information as a common-pool resource. *Law and contemporary problems*, 66(1-2).
- Hess, C. & Ostrom, E., 2007b. Introduction: an overview of the knowledge commons. I C. Hess & E. Ostrom, reds *Understanding knowledge as a commons: from theory to practice*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Hess, C. & Ostrom, E., 2007c. *Understanding knowledge as a commons: from theory to practice*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Himanen, P., 2001. *The hacker ethic, and the spirit of the information age*, New York: Random House.
- Hjörland, B., 2002. Domain analysis in information science: Eleven approaches - traditional as well as innovative. *Journal of Documentation*, 58(4), s422.
- Hjörland, B., 2004. Domain Analysis: A socio-cognitive orientation for information science research. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, 30(3).
- Hjörland, B., 2005. Empiricism, rationalism and positivism in library and information science. *Journal of Documentation*, 61(1), ss130–155.
- Hjörland, B., 1997. *Information seeking and subject representation: an activitytheoretical approach to information science*, Westport, CT: Greenwood Press.
- Hjörland, B. & Albrechtsen, H., 1995. Toward a new horizon in information science: Domain-analysis. *Journal of the American Society for Information Science*, 46(6), s400.
- Hollier, D., 1989. *Against architecture: the writings of Georges Bataille*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Howe, J., 2009. *Crowdsourcing: how the power of the crowd is driving the future of business*, London: Random House Business Books.
- Howe, J., 2006. The rise of crowdsourcing. *Wired*, (Nr. 14). Tillgängligt på: <http://www.wired.com/wired/archive/14.06/crowds.html>.
- Hudis, P., 2013. *Marx's concept of the alternative to capitalism*, Chicago: Haymarket Books.
- Huizinga, J., 1938. *Den lekande människan: homo ludens*, Stockholm: Natur & Kultur.

- Hult, L., 2003. *Publika informationstjänster: en studie av den Internetbaserade encyklopedins bruksegenskaper*. Tekniska Högskolan/Linköpings universitet.
- Huvila, I., 2015. The unbearable lightness of participating? Revisiting the discourses of "participation" in archival literature. *Journal of Documentation*, 71(2), s358.
- Huvila, I., 2010. Where does the information come from? Information Source Use Patterns in Wikipedia. *Information Research*, 15(3).
- Huws, U., 2014. *Labor in the global digital economy: the cybertariat comes of age*, New York: Monthly Review Press
- Hyde, L., 2012. *The Gift*, Edinburgh: Canongate.
- info@lists.igopnet.cc, 20140312. Launch and data jam of the p2pvalue directory of commons based peer production.
- Ingwersen, P., 1996. Cognitive perspectives of information retrieval interaction: elements of a cognitive ir theory. *Journal of Documentation*, 52(1), ss3–50.
- Jakobsson, P., 2012. *Öppenhetsindustrin*, Örebro: Örebro universitet. Tillgängligt på: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-21298> [Åtkomstdatum Februari 4, 2014].
- Jameson, F., 1989. *The political unconscious: narrative as a socially symbolic act*, London: Routledge.
- Jarry1250, 2013. Foundation successful in bid for larger Google subsidy. *Wikipedia Signpost*. Tillgängligt på: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Wikipedia_Signpost/2013-05-06/Technology_report&oldid=554567033 [Åtkomstdatum November 6, 2014].
- Jemielniak, D., 2014. *Common knowledge?: an ethnography of Wikipedia*, Stanford, California: Stanford University Press.
- Jenkins, H., 2008. *Konvergenskulturen: där gamla och nya medier kolliderar*, Göteborg: Daidalos.
- Johansson, I. & Liedman, S.-E., 1987. *Positivism och marxism*, Stockholm: Norstedt.
- Johns, A., 1998. *The nature of the book: print and knowledge in the making*, Chicago: The university of Chicago press.
- Jones, J., 2008. Patterns of Revision in Online Writing: A Study of Wikipedia's Featured Articles. *Written communication*, 25(2), ss262–289.
- Jönsson, J., 2012. Föredrag om Wikipedia av Johan Jönsson på Uppsala Learning Lab.
- Kane, P., 2004. *The play ethic: a manifesto for a different way of living*, London: Macmillan.
- Kaplan, A.M. & Haenlein, M., 2010. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, (53), ss59–68.
- Karatzogianni, A. & Michaelides, G., 2009. Cyberconflict at the edge of chaos: Cryptohierarchies and self-organisation in the open-source movement. *Class & capital*, 97(Spring 09).
- Karkulahti, O. & Kangasharju, J., 2012. Surveying Wikipedia activity: collaboration, commercialism, and culture. I *Information Networking (ICOIN), 2012 International Conference*. Information Networking (ICOIN), 2012 International Conference. Bali: IEEE.

- Karl, 2012. Intervju med Karl.
- Keegan, B., 2009. Are Wikipedians Really Gamers? A ludological perspective on the motivational literature and implications for designing participatory environments. I *Association of Internet Researchers, Internet Research 10 (2009)*. Internet Research 10.0. Milwaukee, WI, USA: Association of Internet Researchers (AoIR).
- Kelly, K., 1997. New rules for the new economy. *Feature*. Tillgängligt på: <http://www.wired.com/wired/archive/5.09/newrules.html> [Åtkomstdatum Februari 4, 2014].
- Kelly, K., 1998. *New rules for the new economy: 10 ways the network economy is changing everything*, London: Fourth estate.
- Kelty, C.M., 2008. *Two bits: the cultural significance of free software*, Durham: Duke University Press.
- Kittler, F., 2003. *Maskinskrifter: essäer om medier och litteratur*, Gråbo: Anthropos.
- Kittur, A. m.fl., 2007. Power of the few vs. wisdom of the crowd: Wikipedia and the rise of the bourgeoisie. I *Proceedings of the 25th Annual Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI2007)*. Conference on Human Factors in Computing Systems. San José, California: The ACM Digital Library. Tillgängligt på: www.viktoria.se/altchi/submissions/submission_edchi_1.pdf [Åtkomstdatum Januari 20, 2010].
- Kittur, A. & Kraut, R.E., 2010. Beyond Wikipedia: coordination and conflict in online production groups. I *CSCW '10 Proceedings of the 2010 ACM conference on Computer supported cooperative work*. ACM conference on Computer supported cooperative work. ACM, ss 215–224.
- Kleiner, D., 2010. *The telekommunist manifesto* G. Lovink & S. Niederer, reds, Amsterdam: Institute of network cultures.
- Kliman, A., 2012. *The failure of capitalist production: underlying causes of the Great Recession*, London: Pluto Press.
- Kline, S., Dyer-Witford, N. & Peuter, G. de, 2003. *Digital play: the interaction of technology, culture and marketing*, Montréal: McGill-Queen's University Press.
- Konieczny, P., 2009. Governance, organization, and democracy on the internet: the iron law and the evolution of wikipedia. *Sociological forum*, 24(1), ss162–192.
- Kostakis, V., 2010. Identifying and understanding the problems of Wikipedia's peer governance: the case of inclusionists versus deletionists. *First monday*, 15(3). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/2613/2479> [Åtkomstdatum Juli 24 2015].
- Kreiss, D., Finn, M. & Turner, F., 2011. The limits of peer production: Some reminders from Max Weber for the network society. *New Media & Society*, 13(2), ss243–259.
- Krister, 2012. Intervju med Krister.
- Kristin, 2012. Intervju med Kristin.
- Kuhlthau, C.C., 1991. Inside the search process: Information seeking from the user's perspective. *Journal of the American Society for Information Science*, 42(5), ss361–371.
- Kuhlthau, C.C., 2004. *Seeking meaning: a process approach to library and information services*, Westport, Conn.: Libraries Unlimited.
- Kvale, S. & Brinkmann, S., 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur.

- Kücklich, J., 2005. Precarious Playbour: Modders and the Digital Games Industry. *The fibre culture journal*, (05). Tillgängligt på: <http://five.fibreculturejournal.org>.
- Kåre, 2012. Intervju med Kåre.
- Kämpa tillsammans!, 2013. Organiserad spontanitet: Amadeo Bordiga och Jacques Camatte om organisation och spontanitet. I *Sakernas tillstånd och tillståndet för sakernas förstörelse*. Malmö: Eskaton. Tillgängligt på: http://eskaton.se/files/sakernas_tillstand.pdf [Åtkomstdatum Mars 21, 2014].
- Lam, S. (Tony) m.fl., 2011. WP:Clubhouse? An exploration of Wikipedia's gender imbalance. I *WikiSym '11*. Mountain view, California: ACM.
- Lam, S. (Tony) & Riedl, J., 2011. The past, present, and future of Wikipedia. *Social Computing*.
- Langlois, G., 2009. Wikipedia leeches? The promotion of traffic through a collaborative web format. *New media & society*, 11, ss773–794.
- Larrain, J., 1979. *The concept of ideology*, London: Hutchinsons.
- Larsson, R. & Lund, A., 2008. *Upphovsrätten i det generella intellektets era: en ideologikritisk analys av fyra svenska aktörer*. Magisteruppsats. Borås: Högskolan i Borås. Tillgängligt på: <http://hdl.handle.net/2320/4073>.
- Latour, B., 1987. *Science in action: how to follow scientists and engineers through society*, Cambridge, Mass.: Harvard university press.
- Lave, J. & Wenger, E., 1991. *Situated learning: legitimate peripheral participation*, Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Lazzarato, M., 1996. Immaterial labor. I *Radical thought in Italy: a potential politics*. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press.
- Lazzarato, M., 2014. *Signs and machines: capitalism and the production of subjectivity*, Los Angeles, CA.: Semiotext(e).
- Leitch, T.M., 2014. *Wikipedia U : knowledge, authority, and liberal education in the digital age*, Baltimore: John Hopkins University Press.
- Lessig, L., 1999. *Code and other laws of cyberspace*, New York, N.Y.: Basic Books.
- Lessig, L., 2006. *Code: Version 2.0*, New York: Basic Books.
- Lessig, L., 2004. *Free culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity*, New York: Penguin Press.
- Lessig, L., 2008. *Remix: making art and commerce thrive in the hybrid economy*, New York: Penguin Press. Tillgängligt på: <http://www.lessig.org> [Åtkomstdatum December 30, 2014].
- Lessig, L., 2002. *The future of ideas: the fate of the commons in a connected world*, New York: Vintage Books.
- Levy, S., 2001. *Hackers: heroes of the computer revolution*, New York: Penguin.
- Liberala Ungdomsförbundet, Kapitel 5: Ekonomi » Liberalism » Liberala ungdomsförbundet. *Kapitel 5: Ekonomi » Liberalism » Liberala ungdomsförbundet*. Tillgängligt på: <http://www.luf.se/liberalism/avdelning/kapitel-5-ekonomi/> [Åtkomstdatum Januari 9, 2015].

- Lidman, S., 1983. Uppslagsboken. I *Den svenska boken 500 år*. Stockholm: Liber förlag.
- Liedman, S.-E., 1989. Om ideologier. I S.-E. Liedman & I. Nilsson, reds *Om ideologier och ideologianalys*. Arachne. Institutionen för Idé- och lärdoms historia.
- Lih, A., 2009. *The wikipedia revolution: How a bunch of nobodies created the world's greatest encyclopedia*, London: Auum press.
- Lindgren, S., 2014. Crowdsourcing Knowledge Interdiscursive Flows from Wikipedia into Scholarly Research. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss609–627.
- Litman, J., 2001. *Digital copyright: protecting intellectual property on the Internet ...*, Amherst, N.Y.: Prometheus Books. Tillgängligt på: [http://hdl.handle.net/2027/\[u\]:mdp.39015049705794](http://hdl.handle.net/2027/[u]:mdp.39015049705794) [Åtkomstdatum December 30, 2014].
- Livingstone, R., 2014. Immaterial editors: bots and bot policies across global Wikipedia. I P. Fichman & N. Hara, reds *Global Wikipedia: international and crowd-cultural issues in online collaboration*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.
- Lloyd, A., 2010a. Corporeality and practice: exploring emerging research agendas for information literacy. *Information research*, 15(3).
- Lloyd, A., 2010b. Framing information literacy as information practice: site ontology and practice theory. *Journal of Documentation*, 66(2), ss245–258.
- Lloyd, A., 2007. Recasting information literacy as sociocultural practice: implications for library and information science researchers. *Information research*, 12(4).
- Locke, J., 1988. *Two treatises of government* P. Laslett, red, Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Lotringer, S., 2011. Vi, multituden. I *Multitudens grammatik*. Hågersten: Tankekraft Förlag.
- Loveland, J. & Reagle, J., 2013. Wikipedia and encyclopedic production. *New Media & Society*, 15(8), ss1294–1311.
- Lovink, G., 2011. *Networks without a cause: a critique of social media*, Cambridge: Polity.
- Lovink, G., 2006. Out-Cooperating the Empire? – Exchange with Christoph Spehr. *net critique by Geert Lovink*. Tillgängligt på: <http://networkcultures.org/wpmu/geert/out-cooperating-the-empire-exchange-with-christoph-spehr/> [Åtkomstdatum Mars 6, 2014].
- Lovink, G., 2008. *Zero comments : blogging and critical internet culture*, New York, NY: Routledge. Tillgängligt på: <http://www.loc.gov/catdir/toc/ecip0711/2007005611.html> [Åtkomstdatum December 30, 2014].
- Lovink, G., Scholz, T. & Conrad, T., 2007. *The art of free cooperation*, New York: Autonomedia.
- Lund, A., 2001. *Albert Jensen och revolutionen: syndikalismens revolutionära idéer 1900–1950*, Stockholm: Federativ.
- Lund, A., 2003. *Myllrets revolt: sociala rörelser i Latinamerika*, Stockholm: Federativ.
- Lund, A., 2014. Playing, Gaming, Working and Labouring: Framing the Concepts and Relations. *tripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open*

- Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 12(2), ss735–801.
- Lund, A., 2015. Wikipedians on wage labor within peer production. I O. Frayssé & M. O'Neil, reds *Digital Labour and Prosumer Capitalism: the US Matrix*. London: Palgrave Macmillan.
- Lund, A. & Venäläinen, J., kommande publikation. Monetary Materialities of Peer Production: The Case of Wikipedia and its Controversies with Paid Labour. *tripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*.
- Lundberg, L., 2007. *Uppslagsverkens diskursordning: en diskursanalytisk studie av Nationalencyklopedin och Wikipedia*. Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap. Uppsala universitet.
- Lundh, A., 2011. *Doing research in primary school: information activities in project-based learning*. Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/ Bibliotekshögskolan Högskolan i Borås. Tillgängligt på: <http://bada.hb.se:80/handle/2320/8610> [Åtkomstdatum Mars 2, 2015].
- Lundh, A. & Alexandersson, M., 2012. Collecting and compiling: the activity of seeking pictures in primary school. *Journal of Documentation*, 68(2), ss238–253.
- Lundh, A. & Limberg, L., 2012. Designing by decorating: the use of pictures in primary school. *Information research*, 17(3).
- Luxemburg, R., 1951. *The accumulation of capital*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Luyt, B. m.fl., 2008. Improving Wikipedia's accuracy: Is edit age a solution? *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(2), s318.
- Malinowski, B., 1922. *Argonauts of the Western Pacific: an account of native enterprise and adventure in the archipelagoes of Melanesian New Guinea*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Mandel, E., 1982. *Långa vågor i den kapitalistiska utvecklingen*, Göteborg: Röda bokförl.
- Mandel, E., 1975. *Senkapitalismen. D. 2*, Stockholm: Coeckelbergh.
- Marazzi, C., 2011. *Capital and affects: the politics of the language economy*, Los Angeles, CA: Semiotext(e).
- Marcovic, M., 1991. Transition to socialism. I T. B. Bottomore & L. Harris, reds *A dictionary of Marxist thought*. Oxford: Blackwell.
- Marx, K., 1975a. *Ekonomiska skrifter: skrifter i urval*, Staffanstorps: Cavefors.
- Marx, K., 1973a. *Grundrisse: foundations of the critique of political economy: (rough draft)*, London: Penguin.
- Marx, K., 1969. *Kapitalet: kritik av den politiska ekonomin. Bok 1, Kapitalets produktionsprocess*, Lund: A-Z.
- Marx, K., 1973b. *Kapitalet: kritik av den politiska ekonomin. Bok 3, Den politiska ekonomins totalprocess*, Lund: A-Z.
- Marx, K., 1975b. *Kritik av Gothaprogrammet*, Stockholm: Oktober.
- Marx, K., 1970. *Om förkapitalistiska produktionsätt*, Arkiv förlag/A-Z förlag.

- Marx, K., 1859. Preface of A Contribution to the Critique of Political Economy. *Economic Manuscripts: A Contribution to the Critique of Political Economy (Preface Abstract)*. Tillgängligt på: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1859/critique-pol-economy/preface-abs.htm> [Åtkomstdatum Mars 28, 2014].
- Marx, K. & Engels, F., 1991. *Marx Engels: Selected works*, London: Lawrence & Wishart.
- Marx, K. & Engels, F., 1998. *The German ideology: including Theses on Feuerbach and Introduction to the critique of political economy*, Amherst, N.Y.: Prometheus Books.
- Massa, P. & Zelenkauskaitė, A., 2014. Gender gap in Wikipedia editing: a cross language comparison. I P. Fichman & N. Hara, reds *Global Wikipedia: international and crowd-cultural issues in online collaboration*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.
- Maxigas, 2012. Hacklabs and hackerspaces: tracing two genealogies. *Journal of Peer Production*, (02), ss1–10. Tillgängligt på: <http://peerproduction.net/issues/issue-2/peer-reviewed-papers/hacklabs-and-hackerspaces/> [Åtkomstdatum Augusti 11, 2015].
- Meretz, S., 2012. Ten patterns developed by the Oekonux project. *Journal of Peer Production*, (01). Tillgängligt på: <http://peerproduction.net/issues/issue-1/debate-societal-transformation/ten-patterns-developed-by-the-oekonux-project/> [Åtkomstdatum Mars 1, 2014].
- Merten, S. & Meretz, S., Germ form theory: peer production in a historical perspective. Tillgängligt på: <http://oekonux.org/texts/GermFormTheory.html>.
- Metapedia-bidragsgivare, Huvudsida - Metapedia. *Huvudsida - Metapedia*. Tillgängligt på: <http://sv.metapedia.org/w/index.php?title=Huvudsida&oldid=38202> [Åtkomstdatum Februari 3, 2010].
- Mjölberg Lund Pedersen, N. & Due, A., 2006. *Wikipedia: viden som social handlen*. Institutet för medier, erkendelse og formidling. Tillgängligt på: http://kua.dk/media/Wikipedia_-_viden_som_social_handlen.pdf [Åtkomstdatum Januari 22, 2010].
- Mola-Velasco, S.M., 2011. Wikipedia Vandalism Detection. I *Proceedings of the 20th International Conference Companion on World Wide Web. WWW '11*. New York, NY, USA: ACM, ss 391–396. Tillgängligt på: <http://doi.acm.org/10.1145/1963192.1963349> [Åtkomstdatum Februari 20, 2014].
- Moulier-Boutang, Y., 2011. *Cognitive capitalism*, Cambridge: Polity.
- Mulhall, T., 1997. Where have all the hackers gone?: Part 3 - Motivation and deterrence. *Computers & security*, 16(4), ss291–297.
- N.J. Belkin, R.n. Oddy & H.m. Brooks, 1982a. Ask for information retrieval: part i. background and theory. *Journal of Documentation*, 38(2), ss61–71.
- N.J. Belkin, R.n. Oddy & H.m. Brooks, 1982b. Ask for information retrieval: part ii. results of a design study. *Journal of Documentation*, 38(3), ss145–164.
- Nationalencyklopedin, Fakta om NE | Nationalencyklopedin. Tillgängligt på: <http://www.ne.se/static/about/facts.jsp> [Åtkomstdatum Oktober 8, 2014].
- Negri, A., 2008. *Porslinsfabriken*, Hägersten: Tankekraft.

- Negri, A., 1988. *Revolution retrieved: writings on Marx, Keynes, capitalist crisis and new social subjects (1967-83)*, London: Red Notes.
- Negri, A., 1989. *The politics of subversion: a manifesto for the twenty-first century*, Cambridge: Polity Press.
- Nepper Larsen, S., 2014. Compulsory Creativity: A Critique of Cognitive Capitalism. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss159–177.
- Niederer, S. & van Dijk, J., 2010. Wisdom of the crowd or technicity of content? Wikipedia as a sociotechnical system. *New Media & Society*, 12(8).
- Nissenbaum, H., 2004. Hackers and the contested ontology of cyberspace. *New media & society*, 6, ss195–217.
- Noble, D.F., 1986. *Forces of production: a social history of industrial automation*, New York: Oxford Univ. Press.
- O'Neil, M., 2009. *Cyberchiefs: autonomy and authority in online tribes*, London: Pluto Press.
- O'Reilly, T., 20061006. Web 2.0 Compact Definition: Trying Again - O'Reilly Radar. Tillgängligt på: <http://radar.oreilly.com/archives/2006/12/web-20-compact.html> [Åtkomstdatum September 7, 2010].
- Okoli, C. m.fl., 2012. *The People's Encyclopedia Under the Gaze of the Sages: A Systematic Review of Scholarly Research on Wikipedia*, Rochester, NY: Social Science Research Network. Tillgängligt på: <http://papers.ssrn.com/abstract=2021326> [Åtkomstdatum Januari 4, 2015].
- Olson, H.A., 2002. *The power to name: locating the limits of subject representation in libraries*, Dordrecht: Kluwer academic.
- Olson, M., 1997. Discourse: a new theoretical framework for examining information behavior in its social context. I P. Vakkari, R. Savolainen, & B. Dervin, reds *Information seeking in context : proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts 14-16 August, 1996, Tampere, Finland*. London: Taylor Graham.
- Olson, M.R., 2010. Michel Foucault: discourse, power/knowledge, and the battle for truth. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory for library and information science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Ong, W.J., 1991. *Muntlig och skriftlig kultur: teknologiseringen av ordet*, Göteborg: Anthropos.
- Osman, K., 2014. The Free Encyclopaedia that Anyone can Edit: The Shifting Values of Wikipedia Editors. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss593–607.
- Ostrom, E., 2009. *Allmänningen som samhällsinstitution*, Lund: Arkiv.
- pan.webis.de, PAN 2015. *PAN Workshop and Competition: Uncovering Plagiarism, Authorship and Social Software Misuse*. Tillgängligt på: <http://pan.webis.de/> [Åtkomstdatum Januari 2, 2015].
- Park, T.K., 2011. The visibility of Wikipedia in scholarly publications. *First Monday*, 16(8). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/>

- ojs/index.php/fm/article/view/3492/3031 [Åtkomstdatum Augusti 10, 2015]
- Patrik, 2012. Intervju med Patrik.
- Paul, 2012. Intervju med Paul.
- Pentzold, C., 2009. Fixing the floating gap: The online encyclopaedia Wikipedia as a global memory place. *Memory studies*, 2(2), s255.
- Pentzold, C., 2011. Imagining the Wikipedia community: What do Wikipedia authors mean when they write about their 'community'? *New Media & Society*, 13(5), ss704–721.
- Per, 2012. Intervju med Per.
- Peter, 2012. Intervju med Peter.
- Pfeil, U., Zaphiris, P. & Ang, C.S., 2006. Cultural Differences in Collaborative Authoring of Wikipedia. *Journal of computer-mediated communication*, 12(1), s88.
- Poderi, G., 2009. Comparing featured article groups and revision patterns correlations in Wikipedia. *First monday*, 14(5).
Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2365/2182> [Åtkomstdatum Januari 22, 2010].
- Polanyi, K., 1989. *Den stora omdaning: marknadsekonomins uppgång och fall*, Lund: Arkiv.
- Postone, M., 1993. *Time, labor, and social domination: a reinterpretation of Marx's critical theory*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pouwelse, J.A. m.fl., 2008. Pirates and samaritans: a decade of measurements on peer production and their implications for net neutrality and copyright. *Telecommunications Policy*, 32.
- Prasarnphanich, P. & Wagner, C., 2008. Creating critical mass in collaboration systems: insights from Wikipedia. I 2008 Second IEEE International Conference on Digital Ecosystems and Technologies. IEEE.
- Purvis, T. & Hunt, A., 1993. Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology... *The British journal of sociology*, 44(3), ss473–499.
- Pyati, A., 2010. Herbert Marcuse: liberation, utopia, and revolution. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory for library and information science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Raber, D., 2010. Hegemony, Historic Blocs, and Capitalism: Antonio Gramsci in Library and Information Science. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory for library and information science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Raymond, E.S., 2001. *Katedralen och basaren: en oavsiktlig revolutionärs tankar kring Linux och öppen källkod*, Nora: Nya Doxa.
- Raymond, E.S., 1998. The cathedral and the bazaar. *First monday*, 3(3).
Tillgängligt på: <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/578/499> [Åtkomstdatum Februari 17, 2010].
- Reagle, J.M., 2010. *Good faith collaboration: the culture of Wikipedia*, Cambridge, Mass.: MIT Press.

- Rebello, J., 2009. Marketing your firm with Wikipedia. *Lawyers Weekly USA*.
- Rheingold, H., 2000. *The virtual community: homesteading on the electronic frontier*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Ricardo, D., 1817. *On the Principles of Political Economy and Taxation. Works and Correspondence of David Ricardo* P. Sraffa, red, Cambridge: Cambridge University Press. Tillgängligt på: <http://ricardo.ecn.wfu.edu/~cottrell/ecn265/Principles.pdf>.
- Ridgway, R., 2015. Crowdfunding the Commons? I G. Lovink, N. Tkacz, & P. de Vries, reds *MoneyLab Reader: An Intervention in Digital Economy*. Inc Reader. Amsterdam: Institute of network cultures.
- Rifkin, J., 2000. *The age of access: the new culture of hypercapitalism, where all of life is a paid-for experience*, New York: J.P. Tarcher/Putnam.
- Rigi, J., 2013. Peer production and Marxian communism: Contours of a new emerging mode of production. *Capital & Class*, 37(3), ss397–416.
- Rigi, J., 2012a. Peer to peer (P2P) of Commons of Knowledge, and Nationalism and Multicultures; Universalism, Particularism, and Singularity in the Era of Network Capitalism.
- Rigi, J., 2012b. Peer to peer production as the alternative to capitalism: A new communist horizon. *Journal of Peer Production*, (01). Tillgängligt på: <http://peerproduction.net/issues/issue-1/invited-comments/a-new-communist-horizon/> [Åtkomstdatum Mars 1, 2014].
- Rose, C.M., 1994. *Property and persuasion: essays on the history, theory, and rhetoric of ownership*, Boulder, Colo.: Westview Press.
- Rose, M., 1993. *Authors and owners: the invention of copyright*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Rosenbaum, H., 2010. Anthony Giddens' influence on Library and Information Science. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory for library and information science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Ross, A., 2004. *No-collar: the humane workplace and its hidden costs*, Philadelphia, PA: Temple Univ. Press.
- Rossi, A. m.fl., 2010. Coordination and division of labour in open content communities: the role of template messages in Wikipedia. I *Proceedings of the 43rd Hawaii International Conference on Systems Science*. IEEE.
- Rudy, S., 2014. Knowledge and the Systematic Reader: The Past and Present of Encyclopedic Learning. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss505–526.
- Sahlins, M.D., 2004. *Stone Age economics*, London: Routledge.
- Savolainen, R., 2007. Information Behavior and Information Practice: Reviewing the "Umbrella Concepts" of Information-Seeking Studies. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 77(2), ss109–132.
- Scholz, T., 2013. *Digital labor: the Internet as playground and factory*, New York: Routledge.

- Schopflin, K., 2014. What do we Think an Encyclopaedia is? *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss483–503.
- Schwartzman, H.B., 1978. *Transformations: the anthropology of children's play*, New York: Plenum Press.
- Shachaf, P. & Hara, N., 2010. Beyond vandalism: Wikipedia trolls. *Journal of information science*, 36, ss357–370.
- Shirky, C., 2008. *Here comes everybody: the power of organizing without organizations*, New York: Penguin Press.
- Siefkes, C., 2012. Beyond digital plenty: Building blocks for physical peer production. *Journal of Peer Production*, (01). Tillgängligt på: <http://peerproduction.net/issues/issue-1/invited-comments/beyond-digital-plenty/> [Åtkomstdatum Mars 1, 2014].
- Situationist International, 1958. Contribution to a Situationist definition of play. *Situationist International Online*. Tillgängligt på: <http://www.cddc.vt.edu/sionline//si/play.html> [Åtkomstdatum November 12, 2013].
- Smith, A., 1776. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*, Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.
- Soojung-Kim Pang, A., 1998. The work of the encyclopedia in the age of electronic reproduction. *First monday*, 3(9). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/615/536> [Åtkomstdatum Januari 11, 2010].
- Spoerri, A., 2007a. What is popular on Wikipedia and why? *First monday*, 12(4). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1765/1645> [Åtkomstdatum Januari 11, 2010].
- Spoerri, A., 2007b. Visualizing the overlap between the 100 most visited pages on Wikipedia for september 2006 to january 2007. *First monday*, 12(4). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/article/view/1764/1644> [Åtkomstdatum Augusti 10 2015].
- Spree, U., 2014. How Readers Shape the Content of an Encyclopedia: A Case Study Comparing the German Meyers Konversationslexikon (1885-1890) with Wikipedia (2002-2013). *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss569–591.
- Stadler, F., 2009. Vari består kultur? *Fronesis*, (31).
- Stebbins, R.A., 1996. Volunteering: A Serious Leisure Perspective. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 25, ss211–224.
- Stevenson, S.A., 2005. *The post-fordist public library: from Carnegie to Gates*. Dissertation. London, Ontario, Canada: The university of Western Ontario.
- Sumi, R. m.fl., 2011. Edit wars in Wikipedia. I *2011 IEEE International conference on privacy, security, risk, and trust, and IEEE international conference on social computing*, . IEEE, ss 724–27.
- Sundin, O., 2011. Janitors of knowledge: constructing knowledge in the everyday life of Wikipedia editors. *Journal of Documentation*, 67(5), ss840–862.
- Sundin, O. & Haider, J., 2013. The networked life of professional encyclopaedias: Quantification, tradition, and trustworthiness. *First monday*, 18(6).

- Suuranta, J. & Vadén, T., 2010. *Wikiworld*, London: Pluto press.
- Surowiecki, J., 2005. *The wisdom of crowds: why the many are smarter than the few and how collective wisdom shapes business, economics, society and nations*, London: Abacus.
- Swartz, A., 2006. Who writes Wikipedia? *Raw Thought Blog*. Tillgängligt på: <http://www.aaronsw.com/weblog/whowriteswikipedia/>.
- Säljö, R., 2005. *Lärande & kulturella redskap: om läroprocesser och det kollektiva minnet*, Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Söderberg, J., 2008. *Hacking capitalism: the free and open source software movement*, New York: Routledge.
- Söderberg, J., 2010. Var så god att älska det immaterialrättsliga ägandet också. I *After the pirate bay*. Mediehistoriskt arkiv. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Talja, S., 2010. Jean Lave's practice theory. I G. J. Leckie, L. M. Given, & J. Buschman, reds *Critical theory for library and information science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited.
- Talja, S. & Hansen, P., 2006. Information sharing. I A. Spink & C. Cole, reds *New directions in human information behavior*. Dordrecht: Springer, ss 113–134.
- Talja, S. & Hartel, J., 2007. Revisiting the user-centered turn in information science research: an intellectual history perspective. *Information Research*, 12(4).
- Talja, S., Tuominen, K. & Savolainen, R., 2005. "Isms" in information science: constructivism, collectivism and constructionism. *Journal of Documentation*, 61(1).
- Tapscott, D. & Williams, A.D., 2010. *Wikinomics: how mass collaboration changes everything*, New York: Portfolio Penguin.
- Taraborelli, D. & Ciampaglia, G.L., 2010. Beyond Notability: Collective Deliberation on Content Inclusion in Wikipedia. I *2010 Fourth IEEE International Conference on Self-Adaptive and Self-Organizing Systems Workshop*. 2010 Fourth IEEE International. Budapest: IEEE, ss 122–25.
- Terranova, T., 2013. Free labor. I *Digital labor: the Internet as playground and factory*. New York: Routledge.
- Terranova, T., 2000. Free Labor: producing culture for the digital economy. *Social Text*, 18(2 63), ss33–58.
- Terranova, T., 2004. *Network culture: politics for the information age*, London: Pluto Press.
- Terranova, T., 2010. New economy, financialization and social production in the web 2.0. I A. Fumagalli & S. Mezzadra, reds *Crisis in the global economy: financial markets, social struggles, and new political scenarios*. Los Angeles, Calif.: Semiotext(e).
- Terranova, T. & Fumagalli, A., 2015. Financial Capital and the Money of the Common: The Case of Commoncoin. I G. Lovink, N. Tkacz, & P. de Vries, reds *MoneyLab Reader: An Intervention in Digital Economy*. Inc Reader. Amsterdam: Institute of network cultures.
- Thomsson, H., 2010. *Reflexiva intervjuer*, Lund: Studentlitteratur.
- Tkacz, N., 2011. The politics of forking paths. I G. Lovink & N. Tkacz, reds *Critical point of view: a Wikipedia reader*. Inc reader. Amsterdam: Institute of network cultures, ss 94–109.
- Tkacz, N., 2010. Wikipedia and the politics of mass collaboration. *Platform: Journal of Media and Communication*, 2(2), ss40–53.

- Tkacz, N., 2015. *Wikipedia and the politics of openness*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Toffler, A., 1980. *The third wave*, London: Collins.
- Trost, J., 2010. *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur.
- Trotskij, L., 19310820. Arbetarkontroll över produktionen. *Leo Trotskij: Arbetarkontroll över produktionen*. Tillgängligt på: https://www.marxists.org/svenska/trotsky/1931/08/arbetarkontroll_produktionen.html [Åtkomstdatum September 25, 2014].
- Tuominen, K. & Savolainen, R., 1997. A social constructionist approach to the study of information use as discursive action. I P. Vakkari, R. Savolainen, & B. Dervin, reds *Information seeking in context : proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts 14-16 August, 1996, Tampere, Finland*. London: Taylor Graham.
- Turgeman-Goldschmidt, O., 2005. Hackers' accounts: hacking as a social entertainment. *Social Science Computer Review*, 23(1).
- Uncyclopedia contributors, Wikipedia - Uncyclopedia, the content-free encyclopedia. Tillgängligt på: <http://uncyclopedia.wikia.com/index.php?title=Wikipedia&oldid=4276598> [Åtkomstdatum Februari 3, 2010].
- Upshall, M., 2014. What Future for Traditional Encyclopedias in the Age of Wikipedia? *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 6, ss641-646.
- Vakkari, P., Savolainen, R. & Dervin, B. reds, 1997. *Information seeking in context: proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts 14-16 August, 1996, Tampere, Finland*, London: Taylor Graham.
- Wales, J., 2009. Foreword. I *The wikipedia revolution: How a bunch of nobodies created the world's greatest encyclopedia av Andrew Lih*. London: Aurum press.
- Wallerstein, I., 1974. *The modern world-system: capitalist agriculture and the origins of the european world-economy in the sixteenth century*, New York: Academic Press.
- Wallerstein, I.M., 2005. *Världssystemanalysen: en introduktion*, Stockholm: Tankekraft.
- Wark, M., 2004. *A hacker manifesto*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wark, M., 2013a. Considerations on a Hacker Manifesto. I T. Scholz, red *Digital labor: the internet as playground and factory*. New York: Routledge.
- Wark, M., 2007. *Gamer theory*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Wark, M., 2013b. *The spectacle of disintegration*, London: Verso.
- Weber, B., 2015. The Economic Viability of Complementary Currencies: Bound to Fail? I G. Lovink, N. Tkacz, & P. de Vries, reds *MoneyLab Reader: An Intervention in Digital Economy*. Inc Reader. Amsterdam: Institute of network cultures.
- Weber, S., 2004. *The success of open source*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Weeks, K., 2011. *The problem with work: feminism, Marxism, antiwork politics, and postwork imaginaries*, Durham: Duke University Press.

- Vercellone, C., 2007. From formal subsumption to general intellect: elements for a marxist reading of the thesis of cognitive capitalism. *Historical Materialism*, 15(1), ss13–36.
- Vercellone, C., 2010. The crisis of the law of value and the becoming-rent of profit. I A. Fumagalli & S. Mezzadra, reds *Crisis in the global economy : financial markets, social struggles, and new political scenarios*. Los Angeles, Calif.: Semiotext(e).
- West, A.G. m.fl., 2011. Link spamming Wikipedia for profit. I *CEAS '11 Proceedings of the 8th Annual Collaboration, Electronic messaging, Anti-Abuse and Spam Conference*. Perth, Australia: ACM.
- Vestheim, G., 2009. All kulturpolitikk er instrumentell. I S. Beckamn & S. Månsson, reds *KulturSverige: Problemanalys och statistik*. SweCult. Linköping.
- Vestheim, G., 1997. *Fornuft, kultur og velferd: ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*, Oslo: Norske samlaget.
- Vighi, F. & Feldner, H., 2007. Ideology Critique or Discourse Analysis? Žižek against Foucault. *European Journal of Political Theory*, 6(2), ss141–159.
- Wikimedia Contributors, 2011. Editor Trends Study. *Editor Trends Study - Strategic Planning*. Tillgängligt på: http://strategy.wikimedia.org/wiki/Editor_Trends_Study [Åtkomstdatum Januari 1, 2015].
- Wikimedia Contributors, 2014. Fundraising/2013-14 Report - Meta. *Fundraising/2013-14 Report*. Tillgängligt på: http://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=Fundraising/2013-14_Report&oldid=10220339 [Åtkomstdatum Januari 9, 2015].
- Wikimedia Contributors, 2015a. List of Wikipedias. *List of Wikipedias - Meta*. Tillgängligt på: http://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=List_of_Wikipedias&oldid=11215174 [Åtkomstdatum Mars 16, 2015].
- Wikimedia Contributors, 2015b. Wikimedia Foundation. *Wikimedia Foundation - Wikipedia, the free encyclopedia*. Tillgängligt på: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikimedia_Foundation&oldid=641691689 [Åtkomstdatum Januari 9, 2015].
- Wikimedia Foundation, 2011. *Wikipedia editors study: results from the editors survey, April 2011*, Wikimedia Foundation.
- Wikimedia Foundation, 20140702. Volunteer Coordinator. *Volunteer Coordinator - Wikimedia Foundation*. Tillgängligt på: http://wikimediafoundation.org/w/index.php?title=Volunteer_Coordinator&oldid=98475 [Åtkomstdatum September 23, 2014].
- Wikinfo contributors, 2007. Sympathetic point of view - Wikinfo. Tillgängligt på: http://www.wikinfo.org/index.php?title=Sympathetic_point_of_view&oldid=88317 [Åtkomstdatum Februari 5, 2010].
- Wikinfo contributors, Wikinfo. Tillgängligt på: http://www.wikinfo.org/index.php?title=Main_Page&oldid=169380 [Åtkomstdatum Februari 5, 2010].
- Wikipedia contributors, English Wikipedia - Wikipedia, the free encyclopedia. Tillgängligt på: http://en.wikipedia.org/wiki/English_Wikipedia [Åtkomstdatum Mars 6, 2013a].
- Wikipedia contributors, 20140724. Homo economicus. *Homo economicus - Wikipedia, the free encyclopedia*.

- Tillgängligt på: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Homo_economicus&oldid=614252546 [Åtkomstdatum September 16, 2014].
- Wikipedia contributors, 2009. *Uncyclopedia. Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Tillgängligt på: <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Uncyclopedia&oldid=331720210> [Åtkomstdatum Februari 3, 2010].
- Wikipedia contributors, Wikipedia is an MMORPG. Tillgängligt på: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Wikipedia_is_an_MMORPG&oldid=308837992 [Åtkomstdatum Februari 27, 2010b].
- Wikipedia contributors, Wikipedia:Wikipedia is an MMORPG - Wikipedia, the free encyclopedia. Tillgängligt på: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Wikipedia_is_an_MMORPG&oldid=344676756 [Åtkomstdatum Februari 27, 2010c].
- Wikipedia contributors, 2014. Wikipedia: Wikipedia Signpost/2011-11-21/Technology report. *Wikipedia:Wikipedia Signpost/2011-11-21/Technology report - Wikipedia, the free encyclopedia*. Tillgängligt på: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Wikipedia_Signpost/2011-11-21/Technology_report&oldid=549151298 [Åtkomstdatum September 23, 2014].
- Wikipedia-bidragsgivare, 2013. Den nya ekonomin. *Wikipedia*. Tillgängligt på: http://sv.wikipedia.org/http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Den_nya_ekonomin&oldid=21524269 [Åtkomstdatum Februari 4, 2014].
- Wikipedia-bidragsgivare, 080108. Dressmann - Wikipedia. Tillgängligt på: <http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Dressmann&oldid=5704760> [Åtkomstdatum December 20, 2012a].
- Wikipedia-bidragsgivare, 080106. Harry Boy - Wikipedia. Tillgängligt på: http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Harry_Boy&oldid=5690153 [Åtkomstdatum December 20, 2012].
- Wikipedia-bidragsgivare, 080108. Skillnad mellan versioner av "Dressmann" - Wikipedia. *Skillnad mellan versioner av "Dressmann"*. Tillgängligt på: <http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Dressmann&diff=5704760&oldid=5576091> [Åtkomstdatum December 20, 2012b].
- Wikipedia-bidragsgivare, 080108. Skillnad mellan versioner av "Dressmann" - Wikipedia. Tillgängligt på: <http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Dressmann&diff=5704797&oldid=5704775> [Åtkomstdatum December 20, 2012c].
- Wikipedia-bidragsgivare, 2014. Wikipedia: Intressekonflikter - Wikipedia. *Wikipedia: Intressekonflikter - Wikipedia*. Tillgängligt på: <http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Intressekonflikter&oldid=25158037> [Åtkomstdatum Juni 24, 2014].
- Wikipedia-bidragsgivare, 20091102. Wikipedia:Veckans tävling/Kaffe. *Wikipedia:Veckans tävling/Kaffe - Wikipedia*. Tillgängligt på: http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Veckans_t%C3%A4vling/Kaffe&oldid=10413610 [Åtkomstdatum Augusti 5, 2014].
- Wikipedia-bidragsgivare, 20110727. Wikipedia:Veckans tävling/Tidigare tävlingar. *Wikipedia:Veckans tävling/Tidigare tävlingar - Wikipedia*. Tillgängligt på: http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedia:Veckans_t%C3%A4vling/Tidigare_t%C3%A4vlingar&oldid=14607778 [Åtkomstdatum Augusti 4, 2014].

- Wikipedia-bidragsgivare, 20091031.
Wikipediadiskussion:Veckans tävling/
Kaffe. *Wikipediadiskussion:Veckans
tävling/Kaffe – Wikipedia*. Tillgängligt på:
http://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipediadiskussion:Veckans_t%C3%A4vling/Kaffe&oldid=10398947 [Åtkomstdatum
Augusti 4, 2014].
- Wikipedia-bidragsgivare, 20130211.
Viral license - Wikipedia, the free
encyclopedia. *Viral license -
Wikipedia, the free encyclopedia*.
Tillgängligt på: [http://en.wikipedia.
org/w/index.php?title=Viral_
license&oldid=531089876](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Viral_license&oldid=531089876) [Åtkomstdatum
Juli 23, 2013].
- Wikiversity-bidragsgivare, 20141216.
Portal:Huvudsida. *Wikiversity*. Tillgängligt
på: [https://sv.wikiversity.org/w/index.ph
p?title=Portal:Huvudsida&oldid=15351](https://sv.wikiversity.org/w/index.php?title=Portal:Huvudsida&oldid=15351)
[Åtkomstdatum April 18, 2015].
- Wikiversity-bidragsgivare, First time
accessed 20130114. Wikiversity.
Wikiversity. Tillgängligt på: [http://
sv.wikiversity.org/w/index.php?title=Porta
l:Huvudsida&oldid=10969](http://sv.wikiversity.org/w/index.php?title=Portal:Huvudsida&oldid=10969) [Åtkomstdatum
Juli 24, 2013].
- Wikiversity-bidragsgivare, 20120414.
Wikiversity:Café - Wikiversity.
Wikiversity:Café - Wikiversity. Tillgängligt
på: [http://sv.wikiversity.org/w/index.php?ti
tle=Wikiversity:Caf%C3%A9&oldid=11057](http://sv.wikiversity.org/w/index.php?title=Wikiversity:Caf%C3%A9&oldid=11057)
[Åtkomstdatum Juli 24, 2013].
- Wilkinson, D.M. & Huberman, B.A., 2007.
Assessing the value of cooperation in
Wikipedia. *First monday*, 12(4). Tillgängligt
på: [http://firstmonday.org/htbin/
cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/
view/1763/1643](http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1763/1643) [Åtkomstdatum Januari
11, 2010].
- Williams, R., 1977. *Marxism and literature*,
Oxford: Oxford U.P.
- Wilson, T.D., 1984. The cognitive approach
to information-seeking behaviour and
information use. *Social Science Information
Studies*, 4(2–3), ss197–204.
- Wilson, T.D. & Allen, D.K. reds, 1999. *Exploring
the contexts of information behaviour:
proceedings of the Second International
Conference on Research in Information
Needs. Seeking and Use in Different
Contexts 13/15 August, 1998, Sheffield.
UK*, London: Taylor Graham.
- Winner, L., 1989. *The whale and the reactor:
a search of limits in an age of high
technology*, Chicago (Ill.): The University of
Chicago Press.
- Virno, P., 2004. *A grammar of the multitude*,
Cambridge, MA.: MIT Press.
- Virno, P., 2015. *Déjà vu and the end of history*,
Brooklyn, NY: Verso.
- Virno, P., 1996a. Exodus. I *Radical thought
in Italy: a potential politics*. Minneapolis,
Minn.: University of Minnesota Press.
- Virno, P., 2007. General Intellect. *Historical
Materialism*, 15(1), ss3–8.
- Virno, P., 2011. *Multitudens grammatik*,
Hägersten: Tankekraft.
- Virno, P., 1996b. Notes on the "general
intellect". I S. Makdisi, C. Casarino, & R. E.
Karl, reds *Marxism beyond marxism*. New
York: Routledge.
- Virno, P. & Hardt, M., 1996. *Radical
thought in Italy: a potential politics*,
Minneapolis, Minn.: University of Minnesota
Press.
- Voiskounsky, A.E., Smyslova, O.V. & Alexander,
2003. Flow-based model of computer
hackers' motivation. *Cyberpsychology &
behavior*, 6(2), s171.

- Volosinov, V.N., 1986. *Marxism and the philosophy of language*, Cambridge, Mass.: Harward University Press.
- XX, XX AB - Stockholm, Sweden - Product/Service | Facebook. *XX AB - Stockholm, Sweden - Product/Service Facebook*. Tillgängligt på: <https://www.facebook.com/XXAB> [Åtkomstdatum Mars 28, 2013].
- Yang, H.-L. & Lai, C.-Y., 2010. Motivations of Wikipedia content contributors. *Computers in Human Behavior*, 26, ss1377–1383.
- Yeo, R., 2001. *Encyclopaedic visions: scientific dictionaries and enlightenment culture*, Cambridge: Cambridge university press.
- Zhu, H., Kraut, R.E. & Kittur, A., 2013. Effectiveness of Shared Leadership in Wikipedia. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, 55(6), ss1021–1043.
- Zichermann, G. & Cunningham, C., 2011. *Gamification by design: implementing game mechanics in web and mobile apps*, Sebastopol, Calif.: O'Reilly Media.
- Zimmer, M., 2009. Renvois of the past, present and future: hyperlinks and the structuring of knowledge from the Encyclopédie to Web 2.0. *New media & society*, 11(1-2). Tillgängligt på: <http://nms.sagepub.com/cgi/content/abstract/11/1-2/95> [Åtkomstdatum December 9, 2009].
- Årup Nielsen, F., 2007. Scientific citations in Wikipedia. *First monday*, 12(8). Tillgängligt på: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1997/1872> [Åtkomstdatum Januari 11, 2010].

